

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT**

**REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ALE
ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC NAȚIONAL**

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE
INTERNAȚIONALĂ**

01-02 octombrie 2019

CULEGEREA COMUNICĂRILOR

Volumul I

CHIȘINĂU-2020

CZU 34:378(082)=1351.1=161.1

R 35

Realități și perspective ale învățământului juridic național. Culegerea materialelor științifice elaborate în baza comunicărilor de la **Conferința științifică națională cu participare internațională**, organizată cu ocazia a 60 de ani de la înființarea Facultății de Drept, USM, 01-02 octombrie 2019, Chișinău. Conferința științifică națională cu participare internațională a fost organizată în incinta USM, la Facultatea de Drept.

Recomandată pentru publicare de:

- Consiliul Facultății de Drept
- Comisia de Asigurare a Calității a Facultății de Drept

Recenzenți:

Ion CRAIOVAN, doctor în drept, profesor universitar, Președinte al Asociației Române de Filosofie a Dreptului, Director al Institutului Internațional pentru Drepturile Omului, București, România.

Andrei SMOCHINĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice.

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”.

Coordonatorii ediției:

Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Rodica CIOBANU, doctor în filosofie, conferențiar universitar

Doina CUCIURCA, magistrul în drept, lector universitar

Colegiul de redacție:

Andrei NEGRU, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Tatiana VÂZDOAGA, doctor în drept, conferențiar universitar

Olga DORUL, doctor în drept, conferențiar universitar

Dorina GUREV, doctor în drept, lector universitar

Aliona CHISARI-RURAK, doctor în drept, lector universitar

Sela BOTNARU, doctor în drept, conferențiar universitar

Veronica MOCANU, doctor în drept, conferențiar universitar

Mihaela BOTNARENCO, doctor în drept, lector universitar

Autorii poartă răspundere pentru conținutul textului prezentat.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Realități și perspective ale învățământului juridic național”, conferință științifică națională cu participare internațională (2019; Chișinău). Realități și perspective ale învățământului juridic național: Conferința științifică națională cu participare internațională, 01-02 octombrie 2019: Culegerea comunicărilor: [în vol.] / coord. ed.: Serghei Brînza [et al.]; col. red.: Andrei Negru [et al.]. – Chișinău: CEP USM, 2020 – . – ISBN 978-9975-149-79-2.

Vol. 1. – 2020. – 703 p. – Texte : lb. rom., rusă. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 50 ex. – ISBN 978-9975-149-80-8.

34:378(082)=1351.1=161.1

R 35

ISBN 978-9975-149-80-8.

CUPRINS

CUVÂNT DE SALUT.....	9
----------------------	---

SECȚIUNEA:

DIMENSIUNI TEORETICE ȘI VALENȚE PRACTICE ALE DREPTULUI PUBLIC ÎN CONTEMPORANEITATE

NEGRU Andrei

<i>Retrospective, realități și provocări ale învățământului juridic .....</i>	13
---	----

GUCEAC Ion

<i>Constituționalizarea dreptului fundamental la un mediu sănătos – condiție sine-qua-non a societății ecologic inofensive .....</i>	20
--	----

ARAMĂ Elena

<i>Cunoștințele teoretice și evitarea interpretărilor defectuoase, contrare Constituției .....</i>	30
--	----

ARSENI Alexandru

<i>Consolidarea esenței și menirii dreptului constituțional în conștiința juridică a societății .....</i>	36
---	----

ARAMĂ Elena, CHICU Oleg

<i>Reflecții asupra tehnicii juridice în lumina jurisprudenței constituționale .....</i>	41
--	----

BOTNARI Elena

<i>Legea 100/2017 cu privire la actele normative în lumina principiilor legiferării ..</i>	56
--	----

BOUNEGRU Svetlana

<i>Instituția cetățeniei – evoluție și perspectivă .....</i>	63
--	----

CHISARI-LUNGU Oxana

<i>Competențe instituționale în domeniul serviciilor de asistență socială .....</i>	67
---	----

CIOBANU Rodica

<i>De la controverse practice spre reconstrucție paradigmatică a dreptului .....</i>	75
--	----

GUȚU Gheorghe

<i>O privire critică asupra dispozițiilor constituționale privind proprietatea publică ..</i>	89
---	----

JECEV Ion

<i>Valoarea teoretico-practică a ideilor lui J.J Montesquieu privind necesitatea și esența separației puterilor în stat .....</i>	98
---	----

MAIMESCU Sava

<i>Noțiuni teoretice de interpretare și măsuri practice de aplicare la înlăptuirea controlului vamal pe coridorul „verde” și coridorul „roșu” în baza normelor de drept comparat .....</i>	107
--	-----

MOCANU Victor	
<i>Sancțiunile contravenționale .....</i>	127
NICHITA Rodica	
<i>Obligațiile negative ale statului în realizarea dreptului fundamental la învățătură.</i>	140
PANTEA Oleg	
<i>Ponderea „dreptului contravențional” în cadrul sistemului de drept al Republicii Moldova .....</i>	155
SLUSARENCO Svetlana	
<i>Realizarea dreptului persoanei la despăgubiri pentru prejudiciile cauzate în cadrul procesului contravențional .....</i>	162
COCHA Александру	
<i>Финансовый контроль как средство обеспечения исполнения налоговых обязательств.....</i>	171
TELEVCA Oleg	
<i>Finanțele publice în RM prin prisma conceptelor postmoderne .....</i>	179
BARBĂNEAGRĂ Alexei, DRUMEA Mihnea Claudiu, ALECU Gheorghe, TUDOR Vasilica-Leontina	
<i>Statul captiv .....</i>	191
CÂRNAȚ Teodor, PANCHIV Olesea	
<i>Accesul liber la justiție în Republica Moldova: principiu fundamental absolut, aplicabil drepturilor și libertăților constituționale.....</i>	204
CRECIUN Natalia	
<i>Excluderea dreptului judecătorilor în funcție de a accede în Inspekția Judiciară – mijloc de soluționare a conflictelor de interese sau subminarea esenței autoadministrării judecătorești.....</i>	212
CUCIURCA Doina	
<i>Repere conceptuale privind parlamentarismul. Critica naturii parlamentarismului .....</i>	221
DELEANU Ruslan	
<i>Noțiunea și natura politico-juridică a cetățeniei ca instituție și condiție juridică a persoanei.....</i>	229
FOTESCU Vasile	
<i>Practici ale țărilor europene privind relațiile dintre autoritățile administrației publice centrale și administrația publică locală. Forme de interacțiune.....</i>	240
IGNATIUC Tatiana	
<i>Reglementarea statutului juridic al persoanelor tinere .....</i>	250
IORDACHESCU Alina	
<i>Compatibilitatea legislației naționale privind libertatea de conștiință cu standardele internaționale .....</i>	258

JOSANU Cristina	
<i>Valorificarea capacităților reprezentanților societății civile în procesul de reformă a justiției.....</i>	266
MAIMESCU Sava, BEJAN Alexandru	
<i>Controlul vamal asupra conținutului trimerilor poștale internaționale.....</i>	271
MĂRGINEANU Valentin	
<i>Colectivitatea socială și individualitatea umană în viziunea lui Constantin Stere.....</i>	281
POPOVICI Cristina	
<i>Impactul CSM în sistemul juridic național.....</i>	288
RUSU Dorel	
<i>Instituțiile societății civile în condițiile constituționalismului contemporan. Conținut și clasificare.....</i>	296
RUSU Viorel	
<i>Agenții constatatori din legislația contravențională și respectarea principiilor descentralizării administrative și subsidiarității.....</i>	302

SECȚIUNEA:

INSTITUȚIILE DREPTULUI PRIVAT ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNIZARE

BĂIEȘU Aurel	
<i>Abordări noi în materia neexecutării obligației.....</i>	309
SADOVEI Nicolae	
<i>Reglementarea drepturilor persoanei fizice la ocrotirea sănătății în Codul Civil modernizat: calități și deficiențe.....</i>	319
BĂIEȘU Sergiu	
<i>Buna-credință – principiu fundamental al dreptului civil.....</i>	325
BODIUL Tatiana	
<i>Товарные знаки в сфере туризма.....</i>	330
CARA-RUSNAC Aliona	
<i>Consimțământul în cadrul contractelor încheiate în mediul online.....</i>	336
CAZAC Octavian	
<i>Dreptul de preciput al soțului supraviețuitor.....</i>	346
CAZACU Valentin	
<i>Contractele la distanță încheiate de consumatori.....</i>	354
CEBOTARI Valentina	
<i>Divorțul prin prisma noilor modificări ale Codului Familiei.....</i>	366

CHIBAC Gheorghe	
<i>Unele aspecte problematice cu privire la investiții în construcții .....</i>	371
CHIBAC Natalia	
<i>Unele aspecte cu privire la neexecutarea obligațiilor în cadrul contractului privind pachetele de servicii de călătorie prin prisma Codului Civil modernizat .....</i>	375
CHIROȘCA Dorian	
<i>Правовая защита товарного знака и борьба с контрафактной продукцией .....</i>	383
CHISARI-RURAK Aliona	
<i>Reglementări juridice privind antreprenoriatul social .....</i>	390
CUZNEȚOV Alexandru	
<i>Apariția și evoluția contractelor comerciale în perioada antică.....</i>	395
MACOVEI Tatiana	
<i>Mobbingul organizațional.....</i>	399
MARTIN Cristina, ȚURCAN Nicolina	
<i>Structurile externe ale societății comerciale .....</i>	408
PĂSCĂLUȚĂ Felicia	
<i>Modul de cercetare a accidentelor de muncă .....</i>	418
PLOTNIC Olesea, CIOCHINA Elena	
<i>Principiul nondiscriminării pacientului în domeniul serviciilor medicale.....</i>	429
SOSNA Boris, BOSÎI Dumitru	
<i>Приостановление действия индивидуального трудового договора с профессиональными спортсменами .....</i>	441
TABUNCIC Tatiana	
<i>Analiza juridică a unor atingeri aduse vieții private.....</i>	449
ȚURCAN Daniela	
<i>Contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor imobile. Între trecut și modernitate.....</i>	460
ARAPU Elena	
<i>Noțiunea de bună-credință în Codul Civil modernizat .....</i>	470
BELIBAN – RAȚOI Ludmila	
<i>Reglementarea contractului de donație (în lumina caracterelor juridice) după modernizarea Codului civil al Republicii Moldova .....</i>	475
CALMÎC Vlada	
<i>Comerțul la distanță în Codul civil modernizat.....</i>	486
GROZAVU Mircea	
<i>Sancțiunile legale pentru remedierea clauzelor cu caracter abuziv în contractele de credit bancar .....</i>	491

LUNGU Adrian

Unele aspecte privind reglementarea activității necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri (Legea nr. 22 din 23.02.2018) 494

LUPAȘCO Vera

Particularitățile succedării drepturilor și obligațiilor în cadrul dezmembrării societăților comerciale prin separare 506

OBADĂ Constanța

Caracterul de dualitate al superficialității 515

PISTRIUGA Vitalii

Forma autentică: necesitățile poporului și tendințele legislative în Republica Moldova 520

PISTRIUGA Vitalii

Procedura de autentificare a testamentului: între tradiție și modernizare 536

POPA Radu

Specificul obiectului contractului de locațiune a încăperilor nelocuibile proprietate a Consiliului municipal Chișinău 546

SEDLIȚCHI Elena

Lacuna în reglementarea secretului comercial după modernizarea Codului civil...553

STRELCIUC Viorica

Evoluția istorico-juridică a dezvoltării întreținerii între soți și foștii soți..... 565

ȘARGAROVSKI Mariana

Actul juridic ineficient..... 571

TARLAPAN Artur

File din istoria doctrinei civiliste moldovenești (1959-1989)..... 578

SECȚIUNEA:**DREPTUL INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN: PROVOCĂRI ȘI REMEDII****МОШАК Григорий**

Международные аспекты развития права внутреннего судопроизводства Украины и Республики Молдова..... 587

CAZACU Doina

Responsabilitatea de a proteja în coraport cu principiile fundamentale ale dreptului internațional public 594

DORUL Olga

Răspunderea internațională pentru nerespectarea statutului de neutralitate 600

GRIBINCEA Lilia	
<i>Aspecte comparative ale prevederilor legislației Uniunii Europene și legislației Republicii Moldova privind obligația de informare a consumatorilor în cazul încheierii contractelor la distanță și celor negociate în afara spațiilor comerciale .....</i>	605
ȘEREMET Igor	
<i>Soluționarea conflictelor de competență în materia raporturilor succesoriale cu elemente de extraneitate în condițiile noilor prevederi legislative .....</i>	613
ARMAN Daria	
<i>Atacul cibernetice ca formă de agresiune în dreptul internațional .....</i>	625
BABIN Iuliana	
<i>Правовая природа адвокатуры Украины в современных условиях и процессах глобализации. ....</i>	630
BURLACU Oleg	
<i>Principiul universalității în dreptul internațional public .....</i>	639
CALANCEA Daniela	
<i>Reglementări internaționale în domeniul utilizării energiei atomice .....</i>	644
CAPAȚÎNA Carolina	
<i>Standarde internaționale în materia independenței judecătorilor. Abordări definitorii .....</i>	654
CHIHAI Marin	
<i>Rolul notarului într-o succesiune cu element de extraneitate .....</i>	660
COȘLEȚ Nicolae	
<i>Impactul calității de membru a statului în cadrul ONU, NATO și UE asupra suveranității statului .....</i>	667
CROITOR Alexei	
<i>Importanța Dreptului la Viața Privată în Lumina Convenției Europene a Drepturilor Omului .....</i>	675
MARKOVA Natalia, VODĂ Mihail	
<i>Cadrul normativ internațional în materie de readmisie .....</i>	686
MELNIC Dumitru	
<i>Naționalitatea grupului transnațional de societăți .....</i>	699

CUVÂNT DE SALUT

Stimați participanți la **Conferința științifică „Realități și perspective ale învățământului juridic național”**,

Această manifestare științifică, prilejuită de aniversarea a șase decenii de existență a Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova, urmărește să pună în evidență semnificația învățământului juridic pentru societate și, în special, impactul Facultății de Drept a USM – prima instituție de învățământ juridic din țară – asupra reformării gândirii juridice, constituirii unei societății bazate pe cunoaștere și fundamentării statului de drept.

În cadrul acestui eveniment marcant pentru Facultatea de Drept a USM vor fi prezentate lucrări cu abordare transdisciplinară, care pot fi integrate în cel puțin una dintre următoarele secțiuni: Drept public, Drept privat, Drept penal, Drept internațional și european, Drept procedural. Pe parcursul ședinței în plen a conferinței, accentul se va pune cu precădere pe examinarea traseului evolutiv al învățământului juridic din Republica Moldova până la starea actuală, pe provocările și perspectivele sale.

Lucrările științifice vor fi publicate *in extenso* în volumul materialelor științifice ale conferinței.

Conferința va include, de asemenea, o serie de activități asociate, programate a fi desfășurate pe parcursul a două zile (1-2 octombrie).

Manifestarea științifică reunește cadre didactice și doctoranzi din cadrul facultăților de drept din Republica Moldova (ale Universității de Stat; Universității Libere Internaționale; Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți; Universității de Studii Politice și Economice Europene; Universității de Studii Europene; Universității de Stat din Comrat; Academiei de Administrare Publică; Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI; Academiei de Studii Economice), din România (ale Universității din București; Universității „Lucian Blaga” din Sibiu; Universității „Ovidius” din Constanța; Universității „Petre Andrei” din Iași), din Ucraina (ale Universității Naționale „Academia juridică din Odesa”; Universității Maritime Naționale din Odesa; Universității Naționale «Iurii Fedkovici» din Cernăuți), dar și practicieni renumiți din țară și de peste hotare.

Salutăm implicarea activă a participanților din mai multe state, având speranța transferului reciproc de modele și experiențe de succes obținute în învățământul juridic, precum și a consolidării relațiilor de parteneriat dintre Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova și instituțiile de învățământ cu profil juridic din țară și de peste hotare, precum și cu cei ce reprezintă piața muncii.

În cele din urmă, vă mulțumim cordial tuturor pentru participare la Conferința „Realități și perspective ale învățământului juridic național”, eveniment ce marchează aniversarea a 60 de ani de la fondarea Facultății de Drept a USM. Rămânem convinși că această reuniune științifică a fost o experiență memorabilă pentru toți și vă așteptăm să ne fiți alături și la alte manifestări care vor fi organizate de Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Cu cele mai alese considerațiuni și urări de bine,

Serghei BRÎNZA,
doctor habilitat, profesor universitar
Decanul Facultății de Drept a USM

SECȚIUNEA

**DIMENSIUNI TEORETICE ȘI VALENȚE
PRACTICE ALE DREPTULUI PUBLIC
ÎN CONTEMPORANEITATE**

RETROSPECTIVE, REALITĂȚI ȘI PROVOCĂRI ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC

Andrei NEGRU, dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Stimați oaspeți, onorată asistență, venim în atenția Dumneavoastră cu un mesaj de adâncă mulțumire, recunoștință și satisfacție în această importantă pentru Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, accentuând onoarea de a împărtăși bucuria sărbătorii a unui impunător jubileu – 60 ani de la formarea Facultății Noastre.

Este o oportunitate de a efectua retrospective și evaluări, 60 ani este mai mult decât o viață de om. De la formare și până în prezent, Facultatea de Drept, USM, a fost și este în fruntea procesului de pregătire juridică, formând cadre naționale de înaltă calificare în conformitate cu rigorile stabilite la nivel unional, național și internațional pentru un spectru complex de profesii juridice. Activitatea Facultății de Drept coincide cu procesul de formare a sistemului profesional juridic național, este determinată prin calitatea predării, realizată de corpul didactic, prin cultura și conștiința juridică profesională a multor generații de juriști. Uniformizarea armonioasă dintre cunoștințele teoretice și experiența practică a fost și este un factor determinant, caracteristic pentru activitatea Facultății de Drept, USM, în toată existența sa, de la fondare și până în prezent, impunând tradiții originale mediului academico-praxiologic juridic autohton.

Fondată la 01 octombrie, 1959 Facultatea de Drept, își identifică originalitatea, valoarea pe întreaga perioadă prin colectivul său, componența căruia și reflectă transformările și tendințele sociale. Fiind până în prezent administrată de 12 decani consider, demni de a fi nominalizați or, în sală sunt reprezentanți ai tuturor promoțiilor de absolvenți juriști în memoria cărora au rămas acele etape parcurse de Facultate și determinate de un administrator sau altul și anume: Gari Amerhanov, Alexei Santalov, Victor Petrov, Iurii Tiutekin, Vasile Iacovlev, Victor Volcinski, Trofim Carpov, Tudor Roșca, Iurie Sedlețchi, Gheorghe Avornic, Sergiu Baieș, Sergiu Brânză. Considerăm oportun și mențiunea reprezentanților colectivului profesoral care, de rând cu mulți dintre decanii nominalizați au fost, sunt, reprezentanți de valoare pentru știința și practica juridică națională, pentru formarea și perfecționarea cadrelor juridice de înaltă calificare atât la nivel național, cât și la nivel unional. Cu mândrie ne permitem a menționa valoarea științifică și prezența de Om a următorilor savanți ce au acordat originalitate și prețuire de la începuturi și până în prezent activității juridice didactico-științifice, mulți din ei prezentându-se drept somități ai dreptului unional și fondatori ai drep-

tului republican. Profesorii Constantin Florea, Constantin Roșca, Pavel Barbat, Andrei Grigoriu, Semion Doraș, Tudor Negru, Iurii Tiutekin, Visctor Volcinski sunt plecați în veșnicie însă, aporturile doctrinare și pedagogice în procesul de formare a multiplelor generații de juriști servesc și în prezent drept model pentru colectivul pedagogic al Facultății, iar amintirea despre ei – impun numai cuvinte de admirație și căldură sufletească din partea absolvenților instituției. Valorificarea potențialului Facultății de drept este determinată și de incontestabilul aport în asigurarea continuității procesului de cercetare științifico-didactic realizat prin activitatea responsabilă și consecventă a profesorilor-veterani, precum: profesorul Nicolai Osmochescu, profesorul Gheorghe Chibac, doctorul habilitat, profesorul Alexandru Arseni, doctorul habilitat, profesorul Elena Aramă, profesorul Boris Negru, profesorul Sergiu Cobăneanu.

Pe durata activității sale, Facultatea de Drept, USM a pregătit aproximativ 10.000 studenți absolvenți la secția zi și secția cu frecvență redusă, realizările profesionale ale cărora se manifestă atât în hotarele Republicii Moldova, cât și peste hotarele statului nostru. Actualmente, structural-formată din cinci departamente: de drept public, drept privat, drept penal, drept procedural și drept internațional, Facultatea de Drept deține potențial de pregătire a cadrelor juridice în toate domeniile necesare. La fel, în cadrul Facultății de Drept, USM sunt realizate cu succes 11 programe de studii Ciclul II master, destinate atât pentru absolvenții studiilor de licență juridice, cât și pentru absolvenții altor programe de licență – nejuridice. Studiile juridice ciclul II master, în cadrul Facultății de Drept sunt finalizate anual de 200-250 absolvenți. Ciclul III, studii doctorale, în cadrul Facultății de Drept, USM este realizat prin Școală doctorală Științe Juridice din cadrul Universității de Stat din Moldova, care a fost fondată în octombrie 2015 și activează sub auspiciul Consiliului Științific al USM, asigurând studiile universitare de doctorat ca ciclul superior de studii universitare a cărui finalitate constă în realizarea de cercetări științifice, cu o valoare teoretico-practică viabile pentru viața profesional-juridică contemporană. Școala doctorală Științe Juridice elaborează programe de studii universitare de doctorat în domeniul științific *Științe Sociale și Economice*, la următoarele profiluri științifice: *551 Teoria generală a dreptului*; *552 Drept public*; *553 Drept privat*; *554 Drept penal* și stabilește ponderea activităților individuale, a activităților în formațiuni de studii și a activităților desfășurate sub coordonarea conducătorului de doctorat. Studiile doctorale sunt asigurate de 42 de conducători științifici, dintre care 11 doctori habilitați în drept, profesori universitar. De la fondarea studiilor doctorale universitare, în anul 1992, au fost finalizate cu succes până în prezent de circa 140 de absolvenți, obținând titlul de doctor în drept și 9 de doctor habilitat în drept.

Actualmente, Facultatea de Drept USM este caracterizată printr-un colectiv profesoral de 120 titulari, dintre care 114 doctori în drept, conferențieri univer-

sitari și 16 doctori habilitați în drept, profesori universitari. Realizările în cauză, dezvoltarea consecventă și strategică este asigurată și monitorizată printr-o implicare constructivă a Universității de Stat din Moldova, în procesul de formare științifico-didactică prin asigurarea de asistență a calității programelor de studii și a elaborării suporturilor curriculare, practic la toate disciplinele didactice ale Ciclului I licență, Ciclului II master și a Ciclului III studii doctorale. Începând cu anul 2015, prin suportul acordat de Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova și implicarea departamentelor universitare, au fost efectuate intervenții complexe în programa studiilor licență și a programelor de master, asigurând o calitate sporită studiilor juridice corespunzătoare. Formarea profesională a unui cadru didactic este un proces lent și dificil, ce include multiple etape și în cea mai optimistă abordare și cu dedicarea unui potențial intelectual deosebit este de cel puțin 7-8 ani.

Dezvoltarea de viitor a Facultății de Drept, se confruntă cu o complexitate de provocări, caracteristice realității juridice și sociale existente. În opinie, provocările în cauză sunt de natură atât obiectivă, cât și subiectivă, fiind inevitabil o reflectare a realității sociale și juridice naționale. Intenționăm a afirma că întreg procesul de pregătire a cadrelor juridice este unul dinamic și de o complexitate sporită. Fenomene de natură demografică și geografică, politică și socială identică noi obiective pentru procesul de formare a studiilor juridice. Corpul profesoral al Facultății de Drept se implică, într-un mod dinamic, profesionist și complex în promovarea imaginii USM și nemijlocit în evidențierea axiologiei studiilor juridice. Astfel, în anul jubiliar Facultatea de Drept a depășit acea tendință îngrijorătoare, caracteristică anilor precedenți, înmatricularea pentru anul de studii 2019-2020 fiind în creștere cu 25%. Este oportună mențiunea planificării strategice a sistemului complex de măsuri, elaborate și realizate de profesorii Violeta Cojocaru, Mariana Grama, Stela Botnaru, Veronica Mocanu, Oleg Televca, activitățile în cauză fiind apreciate nu atât prin rezultatele obținute care, sperăm că vor fi dezvoltate și în continuare, dar anume prin strategia clară elaborată și tactica eficientă realizată în domeniu.

Prin posibilitatea de a fi prezenți în fața Dv-ră, intenționăm a accentua oportunitățile păstrării pregătirii juridice fundamentale și a îmbinării armonioase cu instruirea juridică profesională specializată, altfel spus, păstrând o armonie între educația juridică și instruirea juridică. Persistă opinii, referitoare la orientarea studiilor juridice spre formarea abilităților practice, prin soluționarea în exclusivitate de spețe și formarea unor deprinderi profesionale mai rapid. Argumentele sunt elocvente – specializarea instanțelor judecătorești, afirmarea eficienței procuraturilor specializate, perspectivele eficienței Caselor de avocatură specializate. Experiența colegilor din România în domeniul vizat, care deja esențial au depășit așa gen de polemici ne determină spre o pronunțare promptă și prin răspunsul la

întrebarea – care este natura studiilor juridice universitare? Se prezintă acestea în forma instruirii juridice sau se referă și la educația juridică? Este oare oportună renunțarea de la pregătirea juridică fundamentală și orientarea spre o instruire juridică exclusivă? Etapele procesului de formare profesional-juridică sunt multiple, fiind identificate prin diverse obiective specifice. Considerăm inoportună ignorarea educației profesional-juridice și a pregătirii juridice fundamentale în favoarea instruirii juridice specializate. Soluționarea spețelor, formând un sistem de abilități practice specializate va forma și consolida competențele aplicanților normelor juridice, însă acestea nu sunt finalități absolute în formarea studiilor profesional-juridice. Conștientizând valoarea formării abilităților practice în domeniul juridic, ne pronunțăm pentru o îmbinare armonioasă dintre pregătirea fundamental-juridică și instruirea specializat-praxiologică, coraportul în favoarea ultimei urmând a fi realizat în studiile de master, Ciclul II, în stagii de practică profesională pentru profesiile juridice libere și în instruire profesional-juridice specializate pentru profesiile publice. Este salutară în domeniu, inițiativa și eforturile Departamentului Drept Procedural și a dnei director de departament, doctor conferențiar Tatiana Vizdoagă și a dnei Elena Belei, doctor, conferențiar, prin care în incinta Facultății de Drept, USM se organizează o sală specială pentru simulări de procese. Urmează elaborarea diferitelor obiective corespunzătoare ciclurilor de studii și cu considerarea finalităților profesionale. Însă reiterăm inoportunitatea ignorării pregătirii fundamentale juridice și a educației juridice. Subiectul de polemică este vechi și nou. Astfel, savantul nostru comun Constantin Stere, în lucrarea ”Prefață la: Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept”, își exprima opinia potrivit căreia „necesitatea de a satisface grabnic nevoile practice ale unui stat tânăr, de curând intrat în făgașul statelor occidentale; trebuința imediată în primari, judecători avocați și alți specialiști cu oarecare pregătire pentru activitatea și practica lor: explică și justifică pe deplin faptul că Universitățile noastre au avut până acum o direcție prea practică. Ele, sub presiunea împrejurărilor, fatal au luat mai mult înfățișarea unor școli speciale (...) un fel de școli profesionale superioare (...). Astfel, cursurile care au un interes general științific adesea lipsesc cu totul sau sunt foarte reduse.”

Un jurist format, indiferent de profesia realizată, nu valorează mult fără o cultură juridică corespunzătoare valorilor sociale contemporane acestea fiind imposibil de format fără un proces lent de educație juridică și o pregătire teoretică fundamentală. Or, erorile profesionale lamentabile în sfera juridicului sunt admise anume din deficiențe de cultură și conștiință juridică. Sistemul juridic național, doctrinar și istoricește fiind încadrat în familia dreptului continental, nu acceptă încă posibilitatea creării de către instanțele judecătorești naționale a precedentului judiciar și deci ultimul, nu este recunoscut drept izvor formal al dreptului național. Însă este total greșită opinia că odată cu includerea precedentului ju-

diciar în sistemul național al izvoarelor formale juridice va dispărea necesitatea educației juridice și a pregătirii juridice fundamentale. Dimpotrivă, procesul de elaborare a precedentelor judiciare necesită cunoștințe profunde, fundamentale și complexe în domeniul juridic, în contextul celor elucidate și a eventualei reforme a Curții Supreme de Justiție și transformării ei în Curte de Casație, menționăm necesitatea elaborării obiectivelor procesului de instruire continuă a magistraților care eventual vor fi încadrați în această activitate. Potențialul Facultății de Drept USM acordă posibilități unice de organizare a studiilor de instruire continuă pentru specialiștii, funcționarii încadrați în activitatea politico-juridică a statului. Organizarea instruirii continue în cadrul Facultății de Drept ar optimiza esențial administrarea banilor publici, centru corespunzător fiind format deja în cadrul USM cu experiența corespunzătoare.

Tradițional, studiile juridice sunt orientate spre cadrul profesional juridic și administrativ național, suportul practic fiind sistemul legislativ corespunzător. Astfel, în marea majoritate, finalitățile profesionale sunt orientate pentru piața muncii internă. Familia europeană ne acordă posibilități unice în procesul de formare profesional-juridică. Mobilitățile academice sunt deschise pentru viitorii juriști și chiar pentru juriștii deveniți profesional. Specificul studiilor juridice, îndeosebi pentru studenții Ciclului I, unde formarea este efectuată având drept suport praxiologic dreptul pozitiv național, creează dificultăți mobilităților academice. La revenirea din universitățile unde au realizat mobilitatea academică se identifică restanțe academice, pe motivul necesității studierii dreptului național. Ar fi o oportunitate de a utiliza eficient posibilitatea unică a dimensiunii limbii române și în realizarea mobilităților academice dintre universitățile din România și Republica Moldova, de depășire a acestor impedimente printr-o accentuare de studiere a instituțiilor juridice, reglementările de drept pozitiv fiind utilizate armonios, dar totuși, acordându-le o importanță secundară în dimensiunile studiilor de licență. Evident, fiind o idee incipientă, necesită o detaliere ulterioară prin intenții bune, ce va dinamiza mobilitatea academică a spațiului cultural juridic a două entități științifico-didactice care-și identifică origini și intenții de viitor comune.

Onorată asistență, procesul de educație juridică este indispensabil de cel al instruirii juridice. Numai o armonizare a acestora acordă posibilitatea formării integrității profesionale – element al conștiinței juridice profesionale. O colaborare constructivă cu autoritățile publice interesate în pregătirea cadrelor profesional-juridice este vitală. Formarea integrității profesionale-juridice nu este o finalitate realizată la obținerea diplomei de licență sau master. Integritatea își are numai începutul în educația juridică, își găsește explicația și argumentarea teoretică în acest compartiment de devenire profesională, suportul praxiologic fiind confirmat și perfecționat în instruirea juridică profesională și își manifestă

continuitatea pe întreg parcursul vieții profesionale. Integritatea este un fenomen complex, realizarea acestuia fiind nu trebuie să fie afectată de realitatea politică. Integritatea va fi afectată ca fenomen, dacă este utilizată ca instrument de luptă contra oponentilor. Imaginea integrității nu poate fi utilizată pentru ascunderea anumitor interese politico-juridice. Este necesar de a face o delimitare clară între numirile politico-juridice, ce prezumă o selecție internă și un concurs public și transparent. Atunci când sunt necesare numiri politico-juridice, ele sunt organizate în modul corespunzător, autoritatea competentă asumându-și responsabilitatea selectării și numirii. Concursurile publice implică mai multe cerințe, suplimentare numirilor politico-juridice, inclusiv față de organizatori, în aspect de profesionalism, neafiliere politică și integritate. Dacă se declară în calitate de condiție pentru concurs neafilierea politică a candidaților, atunci nu poate fi selectat un fondator al unui partid politic drept candidat câștigător al concursului. Dacă se solicită cunoașterea limbii engleze – păi engleză să fie. Situații de gen creează esențiale dificultăți în promovarea dreptului în postură de valoare supremă în societatea noastră, afectează intențiile de modelare a integrității în procesul de educație și instruire juridică, favorizând idei orientate spre nihilismul juridic și alte fenomene, inacceptabile valorii fenomenului juridic.

Un alt domeniu de manifestare profesională a colectivului didactico-științific al Facultății de Drept este activitatea științifică. Sunt binecunoscute domeniile de interes științific și cercetările colegilor, rezultatele acestora în domeniu având un potențial praxiologic de valoare. Sincer a spune, domeniul de cercetare juridică universitară este într-o apreciere de esență o "insulă de lumină", de o valoare numai doctrinară, analogic fiind coraportată situației universităților europene din perioada Evului Mediu. Este dificil de a te prezenta în fața comunității de studenți or, prin întrebările înaintate, demonstrează o bună cunoaștere a realității sociale și juridice. Am fost întrebați imediat despre legalitatea reținerii și expulzării profesorilor turci, despre consecvența reformelor în diferite domenii juridice și în primul rând în domeniul justiției și procuraturii și a metodelor de realizare a acestor reforme, despre diminuarea valorii sociale și juridice a fenomenului integrității și transformarea acestuia într-un instrument de manipulare socială. Doctrina juridică și activitatea didactică acceptă numai profesionalismul și realitatea obiectivă. Nu este posibilă o lipsă de sinceritate în abordarea didactică a fenomenelor politico-juridice, în caz contrar nu vom avea o valoare profesională și didactică în fața studenților, care-s maturi, cu o pregătire complexă în domeniul juridic, setoși de cunoștințe și predispuși spre modernizarea vieții sociale și juridice.

Sunt multe de menționat, însă în aceste clipe de sărbătoare a colectivului nostru revenim cu aprecieri de recunoștință întregii familii universitare care, incontestabil, prin activitatea profesionalistă contribuie la fortificarea și a potențialului Facultății noastre. Aprecieri și recunoștință adresăm și administrației USM care, prin acti-

vitatea laborioasă, prin promovarea de politici instituționale echilibrate contribuie esențial la valorificarea potențialului științifico-pedagogic al Facultății de Drept și susține tradițiile facultății întru preîntâmpinarea politizării procesului didactic și de cercetare. Or, numai libertatea gândului științific și pluralismul de opinii, inclusiv politice acordă condiții de formare a unui potențial didactico-științific valoros.

Într-o finalitate, fiind prezenți în ședința plenară a Conferinței Jubiliare, venim cu propuneri, realizarea cărora va acorda o dinamizare procesului de formare a viitorilor juriști în procesul educațional național.

1. La inițiativa decanului Facultății de Drept, USM, doc. hab., profesor universitar, dl Sergiu Brânză, cu susținerea Parlamentului Republicii Moldova, de organizat pe lângă Facultatea de Drept un centru de expertiză legislativă. În cadrul acestui Centru, cu implicarea potențialului științifico-didactic al facultății, studenților, masteranzilor, doctoranzilor de realizat expertizarea proiectelor de acte normative.

2. Venim într-o perspectivă de realizare a punctului 2, cu inițierea unei colaborări a Centrului menționat cu entități similare din România. Propunerea fiind prematură, o inițiem valorificând prezența colegilor oaspeți astăzi, la festivitatea noastră.

3. Venim cu o inițiativă și invitare a facultăților de drept naționale intru organizarea unui sistem de mobilitate academica națională, în scopul pregătirii uniforme și mai calitative a viitorilor specialiști în domeniul dreptului.

4. Prin implicarea facultăților de drept din alte instituții de învățământ, Facultatea de Drept, USM, intervine cu propunerea organizării și determinării în funcționare a Centrului național pentru promovarea și coordonarea învățământului juridic. Printre obiectivele acestui centru ar urma să se regăsească elaborarea de studii privind ponderea diferitelor discipline în planurile de învățământ de la facultățile de drept, cu implicarea Institutului Național al Justiției, Uniunii Avocaților, Uniunii Notarilor, Uniunii Executorilor și redactarea unor standarde minimale de natură să sporească eficacitatea învățământului universitar și a formării profesionale a avocaților, notarilor, executorilor și magistraților. Totodată, încurajând ideea ca Centrul Național pentru Promovarea și Coordonarea Învățământului Juridic să sprijine inițiativele având drept scop promovarea cunoașterii sistemului instituit de Curtea Europeană a Drepturilor Omului și sensibilizarea mai accentuată față de practica acesteia încă din procesul de formare profesional-juridic.

5. Facultatea de Drept, USM intervine cu propunerea antrenării Centrului de instruire continuă a Universității de Stat din Moldova într-un program bine elaborat și gestionat de instruire continuă și reciclare a cadrelor juridice din instituțiile publice ale Republicii Moldova.

La mulți ani, Facultate! Să ne trăiești și să prosperi, să ai realizări frumoase și să te formeze oameni buni! Noi vom fi istorie, tu vei continua să faci istorie.

CONSTITUȚIONALIZAREA DREPTULUI FUNDAMENTAL LA UN MEDIU SĂNĂTOS – CONDIȚIE SINE-QUA-NON A SOCIETĂȚII ECOLOGIC INOFENSIVE

CONSTITUTIONALIZATION OF THE FUNDAMENTAL RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT - SINE-QUA-NON CONDITION OF THE INOFENSIVE ECOLOGICAL SOCIETY

Ion GUCEAC, academician, prof. univ., dr. hab.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The actuality of the present research is determined by an essential requirement for new knowledge, which, for the moment, does not have a generally recognized interpretation in doctrine and university legal education, does not have a scientifically argued content and a well-defined place in the structure of the university course Constitutional Law. One such example is the notion of a “harmless ecological society” whose importance is also argued by climate change, considered to be “a real crisis”. Starting from the fact that establishing and guaranteeing this objective is possible only through legal means, a comparative analysis of the constitutions of several states is presented. As a result of this exercise, it was found that the texts of the constitutions of the states of the world, irrespective of the established political regime, are trying to comply with the exigencies of the time, establishing certain significant provisions regarding the environment. The study emphasizes the fact that one of the indispensable conditions for the creation of the ecologically harmless society remains the increasingly deep constitutionalization of the fundamental right to a healthy environment. Such an outlook offered to this fundamental right will contribute to the amplification of the constitutional matter, ensuring the long-term rendering of this notion. The constitutionalization of the right to a healthy environment will involve the mandatory reporting of environmental policies, ecological legislation and the practice of applying the right to the content of the constitutional norm.

Keywords: *constitutional law, science of constitutional law, environmentally harmless society, environmental protection, constitution, constitutionalization, the right to a healthy environment, ecological education, environmental policies, ecological legislation.*

În calitatea sa de curs universitar *Dreptul constituțional* se află într-o legătură organică cu ramura respectivă de drept și știința dreptului constituțional. Această relație este determinată de interacțiunea și întrepătrunderea tradițională dintre învățământul juridic și științele juridice, dar și activitatea pentru *realizarea practică* a prevederilor normelor juridice. Fiind privit ca ”parte” din organismul

națiunii, se consideră că *dreptul* nu poate fi altfel decât viu [1, p. 70]. Nu întâmplător se spune că dreptul vorbește în limba doctrinară. Astfel, necesitatea completării dinamice a cursului universitar *Drept constituțional* cu noi noțiuni și categorii, care necesită o abordare științifică, determină un salt științifico-didactic și aplicativ în dezvoltarea dreptului constituțional în toate ipostazele de manifestare a acestuia, inclusiv în procesul de pregătire a viitorilor juriști.

Legătura organică între drept, știință și educație devine o realitate incontestabilă în condițiile actuale ale tranziției lumii de la societatea industrială la cea informațională, când dezvoltarea rapidă a tehnologiei informației și extinderea multisectorială a acesteia reprezintă o caracteristică indispensabilă a societății contemporane, cu efecte diverse de ordin social, politic, militar și economic asupra vieții cotidiene, la nivel de stat, de societate și de persoană. În același timp, după cum se menționează în Concepția securității informaționale a Republicii Moldova, evoluarea tehnologiei informației și diversificarea surselor de informare în masă, pe de o parte, creează premise favorabile pentru buna funcționare a societății contemporane, iar, pe de altă parte, facilitează extinderea utilizării de către centrele subversive a mijloacelor de propagandă și de agresiune mediatică, în scopul destabilizării situației social-politice și al subminării suveranității, independenței și integrității teritoriale ale Republicii Moldova [2].

Raportând acest proces la conținutul dreptului constituțional, menționăm necesitatea unor noi cunoștințe, care, deocamdată, nu au o interpretare general recunoscută în doctrină și învățământul juridic universitar, nu dispun de un conținut științific argumentat și un loc bine determinat în structura cursului universitar *Drept constituțional*. Dificultăți suplimentare sunt generate și de faptul, că spre deosebire de alte științe juridice, al căror obiect de cercetare îl constituie ramurile respective de drept, știința dreptului constituțional cercetează nu doar normele și instituțiile juridice de drept constituțional, dar întreaga gamă a relațiilor sociale care formează sfera de reglementare a normelor de drept constituțional.

Un astfel de exemplu, în viziunea noastră, este noțiunea de ”societate ecologic inofensivă”. Interesul pe care știința dreptului constituțional ar trebui să-l acorde acestei noțiuni se datorează, în mare parte, nivelului înalt de organizare a oamenilor (omul fiind un subiect de cea mai mare importanță a dreptului constituțional), pe care l-a atins ca ființă biosocială, relațiile lui cu habitatul dobândind noi trăsături.

În primul rând, omul, spre deosebire de alte vietăți, nu numai că se folosește de resursele naturale, ci, acționând asupra mediului conștient și bine orientat, îl stăpânește, adaptează condițiile naturale la necesitățile sale.

În al doilea rând, omenirea reprezintă unica specie pe Pământ care habitează pretutindeni, ceea ce îl transformă într-un factor ecologic cu influență la scară globală. Datorită exercitării asupra tuturor componentelor principale ale biosfe-

rei, influența omenirii se răspândește în cele mai îndepărtate zone ecologice ale planetei.

Natura se află într-o relație controversată cu comunitatea umană, factorii mediului natural și celui artificial exercitând asupra omului o influență permanentă. La toate etapele istoriei, societatea adaptează conștient mediul la propriile necesități. Drept instrument al acestei adaptări, verigă de legătură între mediul natural și cel umanizat, servesc rațiunea și activitatea conștient orientată, în al cărei proces omul creează mediul economic și cel cultural, de care depinde modul de viață.

În ultimele decenii ale secolului al XX-lea, au fost înaintate în prim-plan problemele de protecție a mediului, în centrul cărora se află omul ca ființă biosocială. Ca rezultat, de la mijlocul secolului al XX-lea, problema ecologică se transformă ”într-o miză politică majoră, astfel că oricare ar fi regimul și sensibilitățile...”, protecția mediului ”reclamă consacarea la cel mai înalt nivel normativ” [3, p. 42], în special prin constituționalizarea acestui demers.

În acest sens, constituțiile statelor lumii, indiferent de regimul politic consacrat, încearcă să se racordeze la exigențele timpului, stabilind anumite prevederi semnificative în materie de mediu.

Vom remarca, în primul rând, **constituțiile care stipulează în mod expres sarcinile statului privitor la relațiile cu mediul**. Constituția Republicii Moldova (art. 126) obligă statul să asigure exploatarea rațională a pământului și a celorlalte resurse naturale, în concordanță cu interesele naționale; refacerea și protecția mediului și menținerea echilibrului ecologic [4]. În Constituția României (art. 135) este consacrată sarcina statului privind refacerea și ocrotirea mediului, și menținerea echilibrului ecologic [5]. Constituția Bulgariei (art. 15) obligă statul să asigure protecția și reproducerea mediului, conservarea naturii vii, în întreaga ei varietate, și utilizarea rațională a resurselor naturale și de alt gen ale țării. De protecție specială din partea statului și a societății, conform Constituției (art. 21), beneficiază solul, în calitate de bun național principal [6]. În Cehia statul este solicitat să se preocupe de utilizarea prudentă a resurselor sale naturale și de protecția bogățiilor sale naturale (art. 7 din Constituție) [7]. Conform Constituției Greciei (art. 24), protejarea mediului natural și a celui cultural reprezintă o obligație a statului. Acesta are datoria de a adopta măsuri preventive sau represive speciale pentru conservarea mediului în contextul principiului de dezvoltare durabilă [8]. Republica Italiană (articolul 9 din Constituție), protejează mediul natural, precum și patrimoniul istoric și artistic al națiunii [9]. În conformitate cu Constituția Letoniei (115), statul protejează dreptul oricărei persoane de a trăi într-un mediu sănătos, furnizând informații despre condițiile de mediu și promovând conservarea și ameliorarea mediului [10]. În Lituania (articolul 54 din Constituție), statul este obligat să se preocupe de protecția mediului natural,

a vieții sălbatice și a plantelor, a obiectivelor naturale individuale și a zonelor cu valoare specială, și supervizează utilizarea sustenabilă a resurselor naturale, refacerea și sporirea acestora [11]. Autoritățile publice din Țările de Jos (art. 21 din Constituție) au obligația să păstreze țara locuibilă și să protejeze și amenajeze mediul [12]. Conform Constituției Ungariei (art. P), resursele naturale, în special terenul agricol, pădurile și rezervele de apă, biodiversitatea – în special speciile autohtone de plante și animale ... fac parte din moștenirea comună a națiunii; statul și fiecare persoană sunt obligate să le protejeze, să le întrețină și să le conserve pentru generațiile viitoare [13].

În unele constituții, *preocupările privind relațiile cu mediul sunt reflectate în conținutul normelor care vizează partajarea atribuțiilor legislative între legislativul federativ și cele ale statelor federate*. De exemplu, Constituția Austriei (art. 10), include în competența legislativă, dar și executivă a Federației, măsurile de contracarare a factorilor periculoși pentru mediu prin depășirea limitelor de emisie; menținerea curățeniei aerului, respectând competența landurilor în legătură cu instalațiile de încălzire; eliminarea deșeurilor periculoase, însă, în ce privește alte categorii de deșeuri, numai în măsura în care este necesară adoptarea unor reglementări uniforme. Federația are competențe legislative, iar landurile au competențe executive în domeniile ce țin de studiile de impact asupra mediului pentru proiectele referitoare la aceste domenii, în cazurile în care se anticipează efecte semnificative asupra mediului; aprobarea acestor proiecte, în măsura în care se consideră că este necesară adoptarea unor reglementări uniforme; protecția animalelor, în măsura în care aceasta nu este de competența legislației federale în conformitate cu alte reglementări, cu excepția vânătorii sau a pescuitului. Legile federale pot stabili limite uniforme de emisie pentru poluanții atmosferici, în măsura în care este necesară adoptarea unor reglementări uniforme. Acestea nu pot fi depășite prin reglementările federale și ale landurilor prevăzute pentru sectoarele individuale de administrare (articolul 11 din Constituție). Conform Constituției (art. 12), landurile au competențe de adoptare a legilor de aplicare și competențe executive în legătură cu protecția plantelor împotriva bolilor și a dăunătorilor [14].

În alte cazuri *constituțiile consacră anumite obiective generale orientate spre asigurarea unei dezvoltări durabile*. De exemplu, Constituția Belgiei (art. 7bis) stabilește că, în exercitarea competențelor care le revin, statul federal, comunitățile și regiunile urmăresc obiectivele dezvoltării durabile din punct de vedere social, economic și din punctul de vedere al mediului, ținând seama de solidaritatea dintre generații [15]. Bogățiile naturale și resursele Estoniei sunt averi naționale care trebuie folosite în mod economic, consacră Constituția acestui stat (art. 5). Conștient de responsabilitatea sa față de generațiile viitoare, statul german protejează prin legislație condițiile naturale ale vieții și

animalelor și, conform legii și justiției, prin măsuri executive și judiciare, toate în cadrul ordinii constituționale (articolul 20a din Constituție) [16]. Autoritățile publice din Polonia (articolul 74 din Constituție) promovează politici care garantează siguranța ecologică a generațiilor prezente și viitoare, au datoria de a proteja mediul și sprijină activitățile cetățenilor în favoarea protejării și îmbunătățirii calității mediului [17]. Constituția Marelui Ducat de Luxemburg (art. 11bis) decide că statul ... este preocupat de instaurarea unui echilibru durabil între conservarea naturii, în special a capacității de refacere a acesteia, și satisfacerea necesităților generațiilor prezente și celor viitoare [18]. Una dintre sarcinile fundamentale ale statului portughez (art. 9 din Constituție) constă în apărarea naturii și a mediului, conservarea resurselor naturale [19]. Constituția Slovaciei (art. 44) decide că statul veghează atent la exploatarea resurselor naturale, la echilibrul ecologic și se preocupă în mod eficient de mediu. Acesta asigură ocrotirea anumitor specii de plante și animale sălbatice [20]. Autoritățile publice din Spania (art. 45 din Constituție) veghează asupra utilizării raționale a tuturor resurselor naturale, în vederea protejării și îmbunătățirii calității vieții și a conservării și refacerii mediului, făcând apel la solidaritatea colectivă indispensabilă [21]. Instituțiile publice din Suedia (articolul 2 din Constituție) promovează dezvoltarea durabilă în vederea protejării mediului pentru generațiile prezente și viitoare [22].

Deseori, *constituțiile reflectă preocupările de mediu în concordanță cu relațiile de proprietate*. De exemplu, Constituția Bulgariei (art. 18) consacră dreptul exclusiv de proprietate al statului asupra resurselor subsolului, plajelor și arterelor de circulație naționale, precum și asupra apelor, pădurilor și parcurilor de importanță națională, dar și asupra rezervațiilor naturale și arheologice stabilite prin lege. Constituția mai obligă statul să utilizeze și să administreze toate bunurile sale în beneficiul cetățenilor și al societății [6]. În Croația (articolul 52 din Constituție) este fixat că marea, țărnul mării și insulele, apa, spațiul aerian, resursele minerale și alte resurse naturale, precum și pământul, pădurile, fauna, flora, alte părți ale naturii, proprietățile imobiliare și bunurile cu o valoare culturală, istorică, economică sau ecologică, prevăzute prin lege ca fiind de interes pentru republică, se bucură de protecția specială a statului [23]. În Irlanda (articolul 10 din Constituție), toate resursele naturale, inclusiv aerul și formele potențiale de energie, care intră în competența Parlamentului și a Guvernului stabilită prin Constituție, și redevențele și francizele aflate în respectiva competență aparțin statului, sub rezerva tuturor proprietăților și intereselor legate de acestea care aparțin la momentul actual în mod legal oricărei persoane sau organ [24]. Conform Constituției (art. 47), Republica Lituania deține dreptul exclusiv de proprietate asupra subsolului, apelor interioare, pădurilor, parcurilor, drumurilor, obiectivelor istorice, arheologice și culturale ale statului [11].

De asemenea, **în constituții este consacrat dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos**. Astfel, statul român (articolul 35 din Constituție) recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu sănătos și echilibrat ecologic [5]. Constituția Belgiei (art. 23), consacrand dreptul oricărei persoane la o viață conformă cu demnitatea umană, precizează că acest drept include, printre altele, și dreptul la protecția unui mediu sănătos [15]. Constituția Bulgariei (art. 55) acordă tuturor persoanelor dreptul la un mediu sănătos și favorabil, corespunzător standardelor și normelor stabilite [6]. În Finlanda (art. 20 din Constituție), autoritățile publice sunt obligate să depună eforturi pentru a garanta dreptul fiecărei persoane la un mediu sănătos și posibilitatea fiecărei persoane de a influența deciziile care privesc mediul [25]. Constituția Slovaciei (art. 44) consacră dreptul la un mediu sănătos. În exercitarea drepturilor sale, nicio persoană nu poate pune în pericol, dincolo de limitele stabilite de lege, mediul, resursele naturale și patrimoniul cultural [20].

În Republica Moldova (art. 37 din Constituție), fiecare om are dreptul la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive [4].

Studiul "Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova" care vizează percepția populației asupra situației drepturilor omului în Republica Moldova reflectă opinia respondenților care susțin că cel mai respectat în Moldova este dreptul la libera circulație, cu circa 65% din răspunsuri "foarte bine" și "bine", urmat de dreptul la proprietate cu peste 60% răspunsuri de același tip, iar dreptul la libertatea de conștiință, de gândire și de religie; dreptul la întrunire; dreptul de a alege și a fi ales; dreptul la informație; libertatea opiniei și exprimării; dreptul la apă și sanitație, au acumulat între 50% și 60% dintre răspunsuri. Cel mai puțin sunt respectate, în opinia respondenților, dreptul la protecție socială și dreptul la muncă și condiții prielnice de muncă [26]. De menționat că cercetarea calitativă a cuprins și 19 interviuri aprofundate cu experți în domeniul drepturilor omului. Experții intervievați au fost propuși de către Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) în colaborare cu Oficiul Avocatului Poporului. De asemenea, Rapoartele privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova nu conțin compartimente referitor la respectarea **dreptului la un mediu înconjurător sănătos**.

O categorie aparte includ **constituțiile care consacră îndatorirea fundamentală de protecție a mediului**. De exemplu, Constituția Estoniei (art. 53) dispune că orice persoană are îndatorirea de a proteja mediul natural și uman și de a acorda despăgubiri pentru daunele pe care aceasta le-a produs mediului [16]. În conformitate cu Constituția Finlandei (art. 20), natura și biodiversitatea acesteia, mediul și patrimoniul național reprezintă responsabilitatea fiecărei persoane [25]. Și Constituția Republicii Moldova (art. 59) dispune că "Protecția mediului încon-

jurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean” [4].

În prezent, una dintre direcțiile principale de dezvoltare a ecologiei umane este orientată spre soluționarea dirijării mediului, elaborarea căilor de utilizare rațională a naturii, optimizarea condițiilor de viață a oamenilor în diverse sisteme antropoecologice. În această ordine de idei, este invocată noțiunea de *societate ecologic inofensivă*, care presupune o schimbare radicală a modului de interacțiune a societății cu natura, de trecere la un mod coevolutiv, intensiv, care să asigure dezvoltarea durabilă [27].

Pentru societatea ecologic inofensivă sunt caracteristice următoarele trăsături specifice:

- dezvoltarea coevolutivă intensivă a modului de exploatare a naturii, în măsură să asigure progresul societății în condiții de protecție a mediului;
- interacțiunea organică a ”ecologiei naturii” cu ”ecologia culturii”, armonizarea sistemului ”om-societate-natură”;
- satisfacerea cât mai deplină a necesităților ecologice, elaborarea mecanismelor juridice și morale de formare a unei înalte culturi ecologice și noosferice a fiecărui om și a comunității mondiale în ansamblu;
- asigurarea în continuare a dezvoltării durabile ecologic inofensive și respectarea principiilor și idealurilor umanist-ecologice [28, p. 691].

Una din condițiile indispensabile pentru crearea societății ecologic inofensive, în viziunea noastră, rămâne a fi constituționalizarea tot mai profundă a dreptului fundamental la un mediu sănătos. O astfel de perspectivă oferită acestui drept fundamental va contribui la amplificarea materiei constituționale, asigurând redarea de lungă durată a acestei noțiuni, în situația în care idealul statului de drept se bucură de o susținere tot mai largă în era globalizării. Cu atât mai mult că globalizarea influențează tot mai masiv sistemul de valori ale constituționalismului contemporan și condiționează în mod obiectiv sincronizarea sistemelor de drept naționale în contextual evoluției mondiale.

Constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos implică raportarea politicilor de mediu, a legislației ecologice și a practicii de aplicare a dreptului la conținutul normei constituțional. De exemplu, Strategia de mediu pentru anii 2014-2023 recunoaște că protecția mediului constituie o problemă de o importanță globală, care trebuie să devină o prioritate națională, deoarece vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății [29]. Obiectivul general al Strategiei urmărește crearea unui sistem eficient de management de mediu, care să contribuie la creșterea calității factorilor de mediu și să asigure populației dreptul la un mediu natural curat, sănătos și durabil. O Secțiune distinctă din Strategie este consacrată problemelor de cețin de *educația ecologică și accesul la*

informația de mediu. Printre altele în conținutul acestei Secțiuni se menționează că ”Deși savanții ecologiști concep ecologia ca o știință interdisciplinară, legată organic nu numai de geografie și biologie, ci și de fizică, chimie, istorie și matematică, majoritatea profesorilor de acest profil nu posedă destule competențe de integrare în procesul de predare a elementelor ecologice cu cele pur chimice, fizice, iar efectul scontat nu poate fi atins în condițiile predării complementare a cunoștințelor ecologice”. Cu părere de rău autorii Strategiei nu conștientizată și nevoia dezvoltării relațiilor interdisciplinare dintre ecologie și științele juridice.

Deși constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos obligă autoritățile publice să prioritizeze dreptul la un mediu sănătos în conținutul politicilor de mediu, în legislația ecologică, dar și în procesul de aplicare a dreptului, indiferent de ”culoarea politică” a exponenților puterii publice, sau de alte circumstanțe, în unele cazuri ne confruntăm cu ignorarea acestui demers dar și a dreptului în general. Astfel, la sfârșitul anului 2018 Guvernul Republicii Moldova a adoptat proiectul de lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030” - document de viziune strategică, care indică direcția de dezvoltare a țării și a societății în următorul deceniu, având la bază principiul ciclului de viață al omului, drepturile și calitatea vieții acestuia, include patru piloni ai dezvoltării durabile, unul din care este ”asigurarea dreptului fundamental la un mediu sănătos și sigur”. În Strategie se menționează despre ”asumarea unei responsabilități sporite pentru a stopa degradarea mediului înconjurător și consumul resurselor naturale, având în vedere și necesitățile generațiilor viitoare” [30]. Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030” a fost aprobată de Parlament la 15 decembrie 2018 [31]. Președintele Republicii Moldova nu a promulgat însă acest proiect, în scrisoarea de restituire spre reexaminare, considerând judicios ca prerogativa de a adopta o asemenea Strategie să revină noului Legislativ. Ulterior, Guvernul a hotărât **retragerea din Parlament a proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030” și abrogarea hotărârii Guvernului din 2018 prin care această strategie a fost aprobată** [32].

Constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos crează condiții ca cetățenii să dispună de dreptul de a intenta procese autorităților publice atunci când acestea nu respectă dreptul respective consacrat în Constituție. Și această oportunitate trebuie să fie valorificată pe deplin de către cetățenii Republicii Moldova. În același timp, proliferarea, uneori nejustificată, a normelor juridice, instabilitatea lor, ignorarea principiilor de elaborare a dreptului, ceea ce influențează negativ asupra conținutului calitativ al actelor normative, incertitudini în procesul de aplicare a dreptului crează, o atmosferă de insecuritate juridică pentru toți participanții la raporturile juridice.

În acest context este nevoie de reevaluarea procesului de constituționalizare a dreptului fundamental la un mediu sănătos. Un rol important în acest proces

revine, reprezentanților celor trei puteri în stat, specialiștilor în materia dreptului, și nu în ultimul rând, cadrelor didactice din învățământul juridic, care contribuie la cunoașterea științifică a dreptului.

Un exemplu demn de urmat ar fi Constituția Portugaliei [19] care (art. 66) stabilește dreptul la un mediu de viață sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. Este important să evidențiem faptul că în vederea asigurării dreptului la un astfel de mediu în cadrul general al dezvoltării durabile, acționând prin intermediul organelor competente și cu implicarea și participarea cetățenilor, această Constituție obligă statul să asigure: prevenirea și controlul poluării și al efectelor acesteia, precum și al formelor nocive de eroziune; desfășurarea și promovarea amenajării teritoriului în vederea asigurării unei locații corecte a activităților, a unei dezvoltări sociale și economice echilibrate și a îmbunătățirii teritoriului; crearea și dezvoltarea de parcuri și rezervații naturale și recreative, clasificarea și protejarea peisajelor și a teritoriului, astfel încât să garanteze conservarea naturii și păstrarea valorilor și bunurilor culturale de interes istoric sau artistic; promovarea folosirii raționale a resurselor naturale, protejând în același timp abilitatea acestora de a se reînnoi și de a menține un echilibru ecologic, cu respectarea principiului solidarității între generații; acționarea în cooperare cu autoritățile locale, promovarea calității mediului așezărilor rurale și a vieții urbane, în special la nivel de arhitectură și în ceea ce privește protejarea zonelor istorice; promovarea integrării obiectivelor de mediu în cadrul diferitor politici de la nivel sectorial; avansarea educației privind mediul și a respectului pentru valorile mediului; asigurarea faptului că politica fiscală face ca dezvoltarea să fie compatibilă cu protecția mediului și cu calitatea vieții.

Referințe bibliografice:

1. Mamulea Mona, *Dialectica închiderii și deschiderii în cultura română modernă*. Editura Academiei Române, București, 2007, p. 70.
2. Legea Nr. 299 din 21.12.2017 privind aprobarea Concepției securității informaționale a Republicii Moldova. Monitorul Oficial Nr. 48-57 din 16.02.2018.
3. Dușu Mircea, Dușu Andrei, *Răspunderea în dreptul mediului*, București, Editura Academiei Române, 2015, p. 42.
4. *Constituția Republicii Moldova*, Cartier, Chișinău, 2015.
5. *Constituția României*, În: *Codex constituțional, Constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene*, *codex.just.ro (accesat 24.09.19)*.
6. *Constituția Republicii Bulgaria*, În: *Codex constituțional, Constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene*, *codex.just.ro (accesat 24.09.19)*.

7. Constituția Republicii Ceha, În: Codex constituțional, Constituțiile state-
lor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 23.09.19)*₂
8. 8.Constituția Republicii Elene, În: Codex constituțional, Constituțiile
statelor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 24.09.19)*₂
9. Constituția Republicii Italia, În: Codex constituțional, Constituțiile state-
lor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 23.09.19)*₂
10. Constituția Republicii Letonia, În: Codex constituțional, Constituțiile
statelor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 23.09.19)*₂
11. Constituția Republicii Lituania, În: Codex constituțional, Constituțiile
statelor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 25.09.19)*₂
12. Constituția Regatului Țărilor de Jos, Codex constituțional, Constituțiile
statelor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 25.09.19)*₂
13. Constituția Ungariei, Codex constituțional, Constituțiile statelor membre
ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 24.09.19)*₂
14. Constituția Republicii Austria, Codex constituțional, Constituțiile state-
lor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 24.09.19)*₂
15. Constituția Regatului Belgiei, În: Codex constituțional, Constituțiile sta-
telor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 24.09.19)*₂
16. Constituția Republicii Estonia, Codex constituțional, Constituțiile state-
lor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 24.09.19)*₂
17. Constituția Republicii Polone, Codex constituțional, Constituțiile state-
lor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 24.09.19)*₂
18. 18.Constituția Marelui Ducat de Luxemburg, Codex constituțional,
Constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene,*codex.just.ro (acce-
sat 26.09.19)*₂
19. Constituția Republicii Portugheze, Codex constituțional, Constituțiile
statelor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 26.09.19)*₂
20. Constituția Republicii Slovace, Codex constituțional, Constituțiile state-
lor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 26.09.19)*₂
21. Constituția Regatului Spaniei, Codex constituțional, Constituțiile state-
lor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 24.09.19)*₂
22. Constituția Regatului Suediei, Codex constituțional, Constituțiile state-
lor membre ale Uniunii Europene.*codex.just.ro (accesat 23.09.19)*₂
23. Constituția Republicii Croația, Codex constituțional, Constituțiile state-
lor membre ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 26.09.19)*₂
24. Constituția Irlandei, Codex constituțional, Constituțiile statelor membre
ale Uniunii Europene, *codex.just.ro (accesat 25.09.19)*₂
25. Constituția Republicii Finlanda, Codex constituțional, Constituțiile sta-
telor membre ale Uniunii Europene,*codex.just.ro (accesat 25.09.19)*₂

CUNOȘTIȚELE TEORETICE ȘI EVITAREA INTERPRETĂRILOR DEFECTUOASE, CONTRARE CONSTITUȚIEI

THEORITICAL KNOWLEDGE AND AVOIDANCE MISINTERPRETATIONS, CONTRARY TO THE CONSTITUTION

Elena ARAMĂ, dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: In this article it is reconsidered how the ignorance of the main theoretical concepts with their philosophical-legal meaning is one of the factors that generated political crisis in the Republic of Moldova in the summer 2019.

Keywords: *the theory of law, legal philosophy, law, principles, political crisis.*

INTRODUCERE

În doctrina juridică este acceptat unanim că fundamentul științelor juridice este reprezentat de teoria generală a dreptului, de la care fiecare știință ramurală primește noțiunile de bază și operează cu așa concepte precum: dreptul (esența, conținutul și forma dreptului), norma juridică, izvorul de drept, raportul juridic, tehnica juridică, răspunderea juridică, interpretarea juridică etc. Profesorul Gheorghe Mihai remarcă faptul că Teoria dreptului în sens larg este știința care studiază constantele structurale, funcționale și formale ale dreptului în universalitatea acestuia, iar Teoria dreptului în sens restrâns este știința care studiază constantele structurale, funcționale și formale ale dreptului dintr-o singură societate [1, p.109].

Constantele dreptului (acest termen a fost lansat încă la începutul secolului trecut de un autor belgian, Edmond Picard, care le-a numit „permanențe ale dreptului”, lucrarea acestui autor sub denumirea „Le droit pur: Cours d’Encyclopédie du Droit les Permanences juridiques abstraites” a fost reeditată în 2001) exprimă elementele de esență ale dreptului, indiferent de spațiul și timpul în care el acționează. Dacă achiesăm la diviziunea operată de Gheorghe Mihai, atunci în sens larg este vorba de orice spațiu de pe Terra, pe când în sens restrâns doar de spațiul nostru național, iar timpul poate fi orice timp istoric în care au existat societăți umane, prin urmare, și drept (amintim sintagma romană „Ubi societas, ibi jus”).

Ca disciplină teoria generală a dreptului joacă un rol esențial în dezvoltarea esenței dreptului și în acest demers teoria dreptului conlucrează cu filosofia dreptului, care studiază concepția globală asupra dreptului, dezvoltând rațiunea lui de a fi, temeiul conceptelor și principiilor juridice. Eugeniu Speranția puncta

că filosofia dreptului se întreabă privitor la destinația și justificarea dreptului, la fundamentul finalității și al justificării morale a principiilor unei bune legislații, interogații care să includă în perimetrul reflecției sistematice a filosofiei dreptului, idealurile, finalitățile, valorile ca indispensabile conținuturi ale gândirii omenești [2, p. 346].

Este sau nu politica superioară dreptului?

Ținând cont de postulatele teoriei dreptului și a filosofiei juridice să procedăm la analiza crizei politico-juridice din vara acestui an (2019), care a avut acoperirea deciziei Curții Constituționale, care a interpretat art.85 din Constituție și fac aceasta nu pentru a mai da cu piciorul într-o componență a Curții care este deja moartă, ci pentru a vedea greșelile comise. Cei mai mulți analiști arată că această decizie a fost una politică și nu juridică, în contradicție cu Constituția, aducând următoarele argumente:

1. Sesizarea a fost depusă de Președintele țării la 22 mai și a cerut examinarea în regim de urgență. Curtea a dat decizia abia pe 7 iunie (au trecut 17 zile), când a arătat că este ultima zi de funcționare a Parlamentului. Special au așteptat să emită decizia în ultima zi. Unde este previzibilitatea?

2. Majoritatea judecătorilor constituționali (5 din 6) sunt ori foști membri PDM, ori au fost numiți de acesta (adică la indicația liderilor acestui partid). Mai mult decât atât: unii din ei (Reșetnikov, Apolschi) au ocupat funcțiile de judecători constituționali, venind direct din Parlament.

3. În video Dodon-Plahotniuc unul cere de la celălalt Curtea Constituțională, dovadă clară a subordonării politice a Curții Constituționale.

4. În doctrina autohtonă constituțională s-a afirmat termenul de autoritate politico-jurisdicțională a Curții Constituționale, a fost elaborată și susținută și o teză de doctorat cu acest titlu. Dar chiar și așa, dreptul nu poate ceda în fața politicului, cum bine a remarcat dl profesor Ion Craiovan - în societățile contemporane democratice dreptul nu mai acceptă în exclusivitate modelul de ordine necenzurat, bazat pe o voință arbitrar impusă, ci modelul motivațional, bazat pe punerea în valoare a principiilor generalității și alterității regulii de drept, căci relațiile sociale de putere nu sunt arbitrar instituite, ci sunt tot mai mult dirijate de valorile juridice care intră în conștiința comunității [3, p.77]. Pe bună dreptate remarca un constituționalist francez, Dominique Rousseau, examinând suportul politic al deciziilor juridice, că arbitrariul politic nu poate fi sursă a legilor. Autorul, formulând teoria democrației continue, a arătat că actualmente voința generală exprimată în legi va fi într-adevăr cea generală dacă ea va fi rezultatul unei dezbateri, la care participă cât mai multe și cele mai diverse subiecte: asociații, jurnaliști, grupuri de media, etc., politicienii nu mai dețin cele mai bune resurse informaționale, astăzi societatea îi poate supraveghea, controla activitatea lor fără ca aceasta să devină monopolul lor politic [4, p. 8].

Un regim este cu adevărat democratic, legătura indisolubilă între democrație și stat de drept este demonstrată nu numai de faptul că guvernarea majorității se face prin intermediul reprezentativității organelor puteri, aceasta trebuie să fie completată de respect față de demnitatea umană, de drepturile și libertățile persoanei, printre care se găsește și dreptul de a participa la formarea voinței generale, exprimate în legi. Iar pentru ca acesta să se întâmple, este imperios necesară luarea în considerare a opiniei cetățenilor prin organizarea de întâlniri și dezbatere adevărate, altfel acea guvernare poate deveni tiranică. Mai mult decât atât - democrația moldovenească riscă să devină o democrație fără “demos”, adică fără popor, deci, o putere care nu reprezintă pe nimeni, afară de titularii acesteia. Pe de altă parte, trebuie constatat că procesul democratic este unica posibilitate de a produce un drept la înălțimea modernității juridice, iar interpretarea acestuia este necesar să urmeze aceleași standarde.

Ignorarea postulatelor teoretico-filosofice

Eu, ca fost profesor al unor din judecătorii constituționali de la 7 iunie 2019, (deși unii ar putea să nu țină minte, iar alții să nege rolul meu în formarea lor profesională, ceea ce la moment ar fi un compliment pentru mine), vreau să arăt greșelile impardonabile pe care le-au comis, neținând cont de postulatele teoretico-filosofice ale dreptului:

1. Țin să amintesc faptul că normele juridice după natura conduitei pe care o prevăd se împart în: norme juridice imperative și non-imperative (dispozitive). Normele imperative la rândul lor se împart în norme juridice onerative și norme juridice prohibitive. Primele (onerative) sunt cele care prescriu în mod expres obligația de a săvârși o acțiune, iar cele prohibitive sunt cele ce interzic săvârșirea unor acțiuni, fapte. Normele juridice dispozitive sunt normele care, fără a obliga sau interzice în mod categoric o acțiune, o conduită, prevăd posibilitatea ca subiectul să aleagă singur o conduită, acționând după propria apreciere. Caracterul imperativ sau dispozitiv al normei se determină din redactarea normei, utilizarea unor cuvinte, cum ar fi: pentru norma imperativă „trebuie”, „este obligat”, iar pentru cea dispozitivă fiind utilizat cuvântul „poate”, „se recomandă”, etc.

2. Dacă avem în vedere tezele de mai sus (care sunt împărtășite de toți specialiștii juriști, inclusiv de cei care le-au predat Teoria generală a dreptului și foștilor judecătorilor constituționali în timpul studenției lor la facultate), concluzia este că norma art.85 este una dispozitivă. Adică pentru a debloca situația Președintele Republicii Moldova are la îndemână acest mecanism de dizolvare a unui Parlament care a blocat procedura de adoptare a legilor timp de 3 luni. Deci, Președintele nu poate fi impus să dizolve Parlamentul, (cu atât mai mult în mod ultimativ că au trecut 90 de zile), aceasta fiind o acțiune lăsată la discreția

Președintelui, care trebuie să se consulte cu fracțiunile parlamentare înainte de aceasta, ca să se convingă că alte soluții nu are.

3. Președintele Republicii Moldova a constatat că există o altă soluție, de aceea Parlamentul s-a convocat în mod normal în ședință pe 8 iunie 2019, fiind un Parlament legal constituit în urma alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 care au fost recunoscute atât pe plan intern, cât și extern, iar mandatele deputaților au fost validate chiar de Curtea Constituțională.

4. Curtea Constituțională poate multe, dar nu chiar totul. Ea nu este de asupra Constituției, toate autoritățile statului, deci, inclusiv Curtea Constituțională trebuie să respecte Constituția și în primul rând art.2 „Suveranitatea și puterea de stat”, suveranitatea aparținând poporului Republicii Moldova, iar poporul și-a exprimat voința sa în cadrul alegerilor din 24 februarie 2019.

5. Orice interpretare juridică trebuie să țină cont atât de litera, cât și de spiritul legii, care evidențiază finalitatea dreptului, ideile fundamentale ce stau la baza lui. Mergând pe această linie de gândire arătăm că și litera, și spiritul Constituției îndemna la exercitarea puterii de către Parlamentul legal constituit, cel ce exprimă voința electoratului, pentru a da curs realizării suveranității poporului. În orice interpretare cel ce interpretează trebuie să interpreteze în sensul de a susține o activitate și nu de a o bloca. Aici este potrivit a-l cita pe Nicolae Titulescu care cu un secol în urmă, fiind preocupat de reorganizarea învățământului juridic, atenționa că renovarea învățământului juridic va începe atunci, când toți se vor pătrunde de ideea că sub abstracțiunea legilor se mișcă oamenii, de aceea interpretarea științifică și prin urmare umanitară a dreptului constituie finalitatea educației juridice... și cel mai bun practician în drept va fi acela care nu va sacrifica interesele semenilor săi unei construcții mintale abstracte și va înțelege că legea este pentru om și nu omul pentru lege [5, p.58-60].

6. Curtea Constituțională prin decizia sa a pus temelia blocării exercitării puterii de către Parlamentul legitim, constituit în urma alegerilor din 24 februarie 2019. Dacă un număr de deputați—40, alcătuind minoritatea parlamentară (deputații din partea PDM, Partidul Șor) nu participau la ședințe, aceasta este în detrimentul lor, căci astfel nu pot exprima voința alegătorilor lor, ei având această posibilitate reală. Prin comparație, Curțile constituționale din statele europene, atunci când controlează constituționalitatea unor acte, printre multiplele sensuri le preferă pe cele compatibile cu Constituția, pentru aceasta recurg la tehnici mai rafinate de interpretare, printre obiectivele de care se ghidează Curțile Constituționale este cel de a acorda o maximă eficiență textului constituțional, astfel încât țin cont de regula formulată încă de romani în sensul interpretării unui act în așa fel încât să producă efecte, dar nu să rămână fără efect.

7. Orice interpretare juridică trebuie să țină cont de valorile societății, de principiile generale ale dreptului. Un judecător renumit din trecut B. Cardozo

scria despre judecători, valabil și pentru cei constituționali: „Judecătorul nu poate introduce novele pentru plăcerea proprie, el trebuie să-și găsească inspirația în principiile consacrate” [6, p.109].

Printre aceste principii unanim recunoscute sunt principiile statului de drept, al democratismului și al supremației Constituției. Democratismul înseamnă că puterea aparține poporului, care o exercită fie direct, fie indirect prin intermediul reprezentanților săi, care sunt deputații și nu judecătorii Curții Constituționale. Ce a obținut societatea în urma deciziei Curții Constituționale din 7 iunie? Instabilitate, criză politică sau uzurparea puterii de către o minoritate parlamentară (fostă majoritate) care refuza transferul real al puterii către majoritatea parlamentară și guvernul format de aceasta? Curtea Constituțională s-a plasat astfel de partea acestei minorități, uzurpatori ai puterii de stat.

8. Referitor la faimosul termen de 3 luni, echivalat de Curte cu 90 de zile, pe care l-au socotit pe durata a tocmai 17 zile – de la 22 mai (data depunerii sesizării) până la 7 iunie (data pronunțării deciziei). S-a susținut că în această operație au utilizat prevederile Codului civil. Codul civil reglementează raporturile juridice dintre particulari, fie că sunt persoane fizice sau juridice și nu dintre autoritățile statului. Chiar și așa, acest termen nu expirase, căci Parlamentul a fost convocat în prima ședință la 21 martie, deci de atunci putem considera că a început a curge termenul de 3 luni pentru procedura de adoptare a legilor, nefiind convocați deputații nu puteau începe procedura de adoptare a legilor. Referitor la etapele și particularitățile procedurii legislative încă în anul 2012 Curtea s-a pronunțat asupra dreptului la inițiativă legislativă, ce marchează începutul procesului legislativ, acest drept fiind prevăzut de articolul 73 din Constituție. Curtea a arătat că dreptul de inițiativă legislativă constă în posibilitatea subiecților indicați în articolul 73 din Constituție de a prezenta propuneri de *lege ferenda*, corelată cu obligația Parlamentului de a le examina, dezbate și de a se pronunța asupra acestora prin adoptare sau respingere. Totodată, Curtea a relevat că orice inițiativă legislativă, pentru a fi materializată într-un act final adoptat, urmează să parcurgă un anumit mecanism procedural, care determină întregul proces legislativ. Astfel, Curtea a definit procedura legislativă parlamentară ca totalitatea regulilor pentru pregătirea examinării, examinarea și votarea unui proiect de lege în Parlament [7]. Având în vedere această interpretare, menționăm că pe 21 martie 2019 când a fost convocat Parlamentul deputații blocului Acum au înaintat în Secretariatul Parlamentului două proiecte de legi și cinci proiecte de hotărâri ale Parlamentului, care au fost înscrise în Registrul de intrare al Parlamentului pe 22 martie, deci procedura legislativă nici de cum nu putea începe la 9 martie 2019, când au fost doar validate mandatele, ci cel mi devreme pe 21 martie.

9. Referitor la remarca precum că deciziile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi supuse nici unei căi de atac. Da, în general Curțile Constituționale

din alte state se bucură de autoritate binemeritată tocmai pentru că judecătorii constituționali sunt profesioniști independenți integri și sincer preocupați de realizarea dreptății. În acele state organele de jurisdicție constituțională sunt în serviciul cetățeanului, nu a unui om sau a unui partid. Când lucrul acesta se va întâmpla și la noi, atunci autoritatea Curții va fi câștigată. Am scris și cu alte ocazii și repet: nu trebuie suprasolicitată autoritatea lucrului judecat, acest principiu nu are o valoare absolută, (în paranteză fie spus: pentru a da trimitere la el este necesară autoritate, pe care justiția noastră nu o are).

CONCLUZII

Necunoașterea sau ignorarea principiilor dreptului, a valorilor constituționale, printre care cea a suveranității poporului, poate avea urmări foarte grave și în Republica Moldova a avut aceste consecințe în contextul evenimentelor din iunie 2019. Numai niște judecători constituționali profesioniști, independenți, integri, cu bun simț, pentru care valorile constituționale sunt repere imposibil de ignorat, pot restabili încrederea în justiția constituțională.

Referințe bibliografice:

1. Gheorghe Mihai. Fundamentele dreptului. P.I-II. București: ALL BECK, 2003, p.109.
2. Eugeniu Speranția. Introducere în filosofia dreptului. Cluj, 1946, p.346.
1. Ion Craiovan. Un posibil ghid pentru cercetarea științifică în domeniul dreptului. București:Pro Universitaria, 2013, p.77.
2. Dominique Rousseau. Question de Constitution, În: Le nouveau constitutionnalisme, Mélanges en l'honneur de G. Conac, Paris: Économica, 2001, p. 8.
3. Nicolae Titulescu. Observațiuni asupra reorganizării facultăților de drept. București,1904, p.58-60.
4. Apud: Aharon Barak. Judicial discretion. Yale University Press, 1989, p.31
5. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 04.12.2012. În: http://www.constcourt.md/ccdocs.php?l=ro*ccdocs.php?l=en*ccdocs.php?l=ru*http://?l=ro&idc=104&t=/Activitatea-jurisdictionala/CCDOC (Accesat la 20.09.2019).

CONSOLIDAREA ESENȚEI ȘI MENIRII DREPTULUI CONSTITUȚIONAL ÎN CONȘTIINȚA JURIDICĂ A SOCIETĂȚII

STRENGTHENING THE ESSENCE AND PURPOSE OF CONSTITUTIONAL LAW IN THE LEGAL CONSCIENCE OF SOCIETY

Alexandru ARSENI, dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

„Știința dreptului este cunoașterea lucrurilor divine și umane, știința de a deosebi ce este drept de ceea ce este nedrept”. (Ulpian)

Abstract: The Republic of Moldova experienced a transition period from the totalitarian system to the classical democratic and constitutional system.

Thus, during the dictatorship of a party, the constitutional law played the role of Cinderella, the decisive acts belonging to the party leadership. However, with the fall of the empire, social relations had a pronounced democratic character.

Under these conditions, the Constitutional Law, as a fundamental branch of the unitary law system, has regained its function of regulating the fundamental social relations that merge through the complex process of establishing, maintaining and exercising the state power, ensuring the respect of fundamental rights and freedoms of the man and the citizen as well.

This evolutionary process is the purpose of this communication on the occasion of the 60-year jubilee of the Law Faculty of the Moldova State University.

Cuvinte-cheie: *drept constituțional, separația puterilor în stat, subiect de drept, putere de stat, constituționalizarea dreptului.*

Dreptul constituțional clasic are în vizorul său libera dezvoltare a personalității umane prin asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului garant fiind principiul separației puterilor în stat.

Dreptul constituțional ca știință și ramură de drept în Republica Moldova are o istorie și soartă aparte.

Fiind în cadrul Uniunii Sovietice în cadrul facultăților de drept se studia disciplina „Drept de stat sovietic”.

Republicile unionale constituiau doar subiect intern de drept și nu suportau nici o trăsătură autonomă a dreptului de stat. Și în cadrul facultății de drept (unica în Republica Moldova) a Universității de Stat se studia „Dreptul de stat sovietic”. Trebuie de menționat că această știință ca și ramură de drept purta un caracter științific simbolic, dat fiind că nu Constituția era izvorul principal și decisiv atât pe plan practic juridic cât și științific. Acest rol îl juca Partidul

comunist forță autoritară, deciziile căruia serveau și „izvor de drept” și „doctrinar”.

Această stare a lucrurilor a continuat până în anii 1989, 1990. După adoptarea Legii funcționării limbilor, 31 august 1989 [1] studiul disciplinei „Drept de stat sovietic” a început să se țină în limba română. Tot pentru prima dată la baza prelegerilor s-au pus lucrările în domeniu, editate de către autorii români: T.Drăganu, I.Deleanu, G.Vrabie.

Această practică a permis deschiderea spre studiul materiei „Dreptului constituțional” din afara spectrului Uniunii Sovietice. Vocabularul științific s-a îmbogățit simțitor și radical contribuind astfel la o percepere mai adecvată a doctrinei dreptului constituțional.

Odată cu adoptarea Declarației Suveranității, 23 iunie 1990, textul căreia prevedea că pe teritoriul Republicii Moldova prioritate are Constituția [2] dreptul de stat sovietic a fost abandonat și s-a trecut plenar la fundamentarea și studierea disciplinei „drept constituțional” în cadrul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Declarația a declanșat și procesul de adoptare a cadrului legislativ menit să constituie izvoarele formale ale dreptului constituțional ca ramură de drept.

Așa, prin Decretul cu privire la puterea de stat din 27 iulie 1990 [3] s-a legiferat principiul separației puterilor în stat; Supremația Constituției. Tot la 28 iulie 1990 Parlamentul a aderat la Declarația Universală a Drepturilor omului (10.12.1948) și a ratificat Pactele Internaționale din 16 decembrie 1966 [4].

La 3 septembrie 1990 Parlamentul instituie constituțional instituția prezidențială [5].

Pe calea identificării conținutului normativ al materiei dreptului constituțional la 5 iunie 1991 este adoptată Legea cu privire la cetățenie [6], instituție invocată în Declarația Suveranității.

Cotitura radicală în consolidarea materiei de reglementare în dreptul constituțional survine la Marea Adunare națională din 27 august 1991 care a împuternicit Parlamentul să adopte Declarația de Independență față de Imperiul Sovietic, Declarație legitimată de către Adunare în aceeași zi [7].

Evoluția dezvoltării constituționale și implicit a ramurii de drept constituțional continuă cu adoptarea de către parlament în prima lectură a proiectului de Constituție (martie 1993) și, respectiv, în redacție finală la 29 iulie 1994 [8].

În toată această perioadă studiul dreptului constituțional se făcea în cadrul Facultății de Drept a USM în conformitate cu cadrul legislativ în plină concordanță cu doctrina constituțională clasică. Spectrul izvoarelor doctrinare a fost considerabil lărgit cu lucrările doctrinarilor români, francezi, italieni, englezi, americani.

Treptat s-au deschis noi universități în cadrul cărora erau și facultăți de drept în programul cărora se studia și dreptul constituțional.

În 1997 în cadrul Universității a fost susținută prima teză de doctor în drept la specialitatea: Drept constituțional. Tot în același an este editată prima abordare doctrinară constituțională în Republica Moldova [9].

Creșterea rolului constituțional, a instituțiilor asigurării supremației constituției prin instituții etatice [10] a declanșat și procesul de susținere a tezelor de doctor în domeniu. În acest context au fost constituite două seminare științifice specializate de profil și, respectiv a Consiliilor științifice. Ca rezultat astăzi sunt patru doctori habilitați în dreptul constituțional, unul dintre care, academician și peste 40 de doctori în drept. În cadrul acestor Consilii au susținut teze doctoranzi din România, Ucraina, Azerbaidjan, Federația Rusă.

Această mișcare a atras după sine și editarea a unui mare număr de lucrări științifice în care sunt abordate concepții doctrinare din ampla și vasta materie a dreptului constituțional. În acest context vom da în calitate de exemplu cel puțin a următoarelor lucrări ale autorilor autohtoni:

1. ARSENI Alexandru. *Drept constituțional și instituții politice*. Note de curs, două volume, două ediții; *Jurisdicția Constituțională a Republicii Moldova*. Chișinău, 2000; *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat. Ediția a 1-a, volumul 1 - Chișinău, 2005; Ediția a 2-a. Chișinău, 2019; volumul 2 – Chișinău, 2014; *Drept parlamentar* – 2015.

2. GUCEAC Ion. *Curs elementar la drept constituțional*. Vol.1, 2001; vol.2, 2004; *Drept electoral*. – Chișinău, 2005; *Constituția la răscruce de milenii*. Chișinău, 2013.

3. POPA Victor. *Drept public*. Chișinău, 1978; *Drept parlamentar*. Chișinău, 1999.

4. CÂRNAȚ Teodor. *Drept constituțional*. Ediția a 2-a, 2010; *Protecția juridică a drepturilor omului*. Chișinău, 2003.

Palitra publicațiilor în domeniul dreptului constituțional cuprinde un număr impunător de publicații.

Acest proces de dezvoltare a concepțiilor fundamentale ale dreptului constituțional a cuprins toate laturile vieții sociale din Republică. Aceasta se referă în primul rând la procesul științifico-didactic în cadrul facultăților de drept cu profunde semnificații practice.

În acest proces rămân antrenați permanent cadrele didactice și științifice. În același timp persoanele publice, funcționarii angajați în cadrul instituțiilor politico-etatice menite de a promova și implementa în practică dezideratele dreptului constituțional.

Or tocmai această stare a lucrurilor demonstrează încadrarea doctrinei constituționale autohtone în marea familie constituțională și a constituționalismului modern.

Este de remarcat faptul că aportul doctrinarilor, cadrelor didactice precum și a practicienilor a contribuit și contribuie la consolidarea și cultivarea supremației constituției în concepția de lege fundamentală a poporului. Un barometru convingător al constituționalismului ne servește „criza constituțională” provocată de către Judecătoria Curții Constituționale în perioada 8-10 iunie 2019. Anume unitatea doctrinarilor, practicienilor cu privire la constituționalitate adică de interpretare greșită de către Curte a prevederilor constituționale a fost clar înțeleasă și acceptată de cetățeni. Ca rezultat însăși Curtea ulterior prin revizuire și-a anulat actele adoptate anterior.

În același timp la etapa actuală în Republica Moldova „există un decalaj considerabil între teoria dreptului constituțional și practica realizării ideilor constituționale întrucipate în normele juridice: ideile nu se transformă în ideologisme, în stereotipuri ale conștiinței de drept, iar altele legislative, care dezvoltă și concentrează ideile de drept constituțional și care s-ar părea, poartă un caracter aplicativ, nu funcționează eficient” [11].

„Problema principală a dezvoltării constituționale ca proces de organizare a instituțiilor publice, a voințelor individuale este nu noutatea ideilor constituționale propuse, ci *conștiința de drept insuficientă care domină în societate*” [12].

Din aceste considerente rolul științei juridice și a dreptului constituțional în special în formarea, pe de o parte, a specialiștilor, funcționarilor publici de toate nivelele și a conștiinței juridice a cetățenilor, pe de altă parte, capătă conturi tot mai pronunțate și decisive.

Sintetizând studiul îngăduim a formula următoarele concluzii:

1. Dreptul constituțional în calitate de ramură de drept, știință și disciplină didactică a devenit generator de progres în calea constituirii democrației constituționale care își cimentează și consolidează fundamentul în societatea din Republica Moldova.

2. Se conturează tendința organelor etatice emitente și aplicative a actelor normative de angajare în procesul de constituționalizare a dreptului.

În aceste împrejurări ne aflăm în procesul ireversibil, ce-i drept anevoios și pe alocuri de opunere de rezistență din partea guvernanților, de constituționalizare și moralizare a politicului versus tendințelor de politizare a constituționalismului.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr. 3465 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești din 01.09.1989 // *Veștile Sovietului Suprem* din nr. 9, 01.09.1989, art. nr. 217.

2. Declarația Suveranității ... nr.148-XII din 23.06.1990 // Veștile Sovietului Suprem nr.8/192, 1990.
3. Decretul cu privire la puterea de stat. Hotărârea Parlamentului nr.201-XII din 27 iulie 1990 // Veștile Sovietului Suprem 1990, nr.8, art.208.
4. Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.90. Publicate în ediția oficială „Tratate internaționale”, vol.1, respectiv: pag.18 și pag.30.
5. Legea constituțională nr.2-XII din 3 septembrie 1990// Veștile Sovietului Suprem, 1990, nr.8, art.231.
6. Legea cu privire la cetățenia Republicii Moldova, nr.596-XII din 05 iunie 1991 // Veștile Sovietului Suprem, 1991, nr.10, art.201.
7. Declarația Independenței. Adoptată prin Legea nr.691-XII din 27.08.1991 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.11-18/103, 118 din 1991.
8. Constituția Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, august, 1994, nr.1.
9. Arseni Alexandru. Drept constituțional și instituții politice. Note de curs în două volume. Chișinău: 1997.
10. Legea cu privire la Curtea Constituțională din 13 decembrie 1994, nr.317-XIII // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.8, art.86.
11. Guceac Ion. Constituția la răscruce de milenii. Chișinău: S.n. (Î.S. F.E.P. „Tipografia centrală”), 2013, p.300.
12. Guceac Ion, op.cit., p.300.

REFLECȚII ASUPRA TEHNICII JURIDICE ÎN LUMINA JURISPRUDENȚEI CONSTITUȚIONALE

REFLECTIONS ON LEGAL TECHNIQUES IN THE LIGHT OF CONSTITUTIONAL JURISPRUDENCE

Elena ARAMĂ, dr.hab., prof.univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
Oleg CHICU, dr. în drept, conf.univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Directed by the distinction between the juridical and the legislative techniques, this article analyses the constitutional jurisprudence of the Republic of Moldova and guides subjects who are elaborating and applying the legal norms to constitutionalize the law and thus improve the juridical system.

Cuvinte-cheie: *tehnica juridică, tehnica legislativă, jurisprudența constituțională, Curtea Constituțională, Parlamentul, Guvernul, promulgarea legii, proiect de lege, excepția de neconstituționalitate.*

INTRODUCERE

În doctrina juridică au fost formulate două concepte fundamentale: tehnica juridică și tehnica legislativă. Profesorul Ion Craiovan definește tehnica juridică ca fiind un proces complex ce desemnează anumite reguli, principii, metode, procedee, operațiuni folosite pentru elaborarea, realizarea, aplicarea și interpretarea normelor juridice, pe când tehnica legislativă, în opinia aceluiași autor, vizează doar procesul de elaborare a actelor normative [1, p. 263].

În opinia profesorului Nicolae Popa tehnica juridică este ansamblul mijloacelor, procedeelelor, artificiilor prin care necesitățile pe care le înfățișează viața socială capătă formă juridică (se exprimă în conținutul normei de drept) și se realizează apoi în procesul conviețuirii umane, iar tehnica legislativă este o parte constitutivă a tehnicii juridice și reprezintă un complex de metode și procedee menite să asigure o formă corespunzătoare conținutului (substanței) reglementărilor juridice [2, p. 177].

Autorul Boris Negru remarcă faptul că tehnica juridică include în sine un ansamblu de metode, mijloace, procedee folosite în procesul de elaborare, interpretare și realizare a dreptului în scopul de a da eficiență juridică regulilor de comportament social, iar tehnica legislativă, ca o parte componentă a tehnicii juridice, caracterizează metodele, mijloacele, procedeele pe care le aplică legiuitorul în procesul de legiferare [3, p. 191]. Din această definiție poate fi

reținută sintagma „în scopul de a da eficiență juridică regulilor de comportament social”, ceea ce sună în consonanță cu viziunea lui Nicolae Titulescu care scria că în tehnica legislativă poate fi văzut mijlocul de adaptare a reglementărilor și instituțiilor juridice la necesitățile sociale noi [4, p. I-VII].

Profesorul Gheorghe Avornic prin tehnica juridică înțelege totalitatea mijloacelor, procedeele și a regulilor în vederea executării operațiunilor, adică a activității de elaborare a actelor normative, inclusiv de aplicare și de sistematizare a acestora – atât în parte, cât și în ansamblu [5, p. 298]. Astfel se prefigurează concluzia că ambele concepte sunt interconectate, primul (tehnica juridică) este mai cuprinzător decât al doilea (tehnica legislativă), iar cel de al doilea se raportează la primul ca parte la întreg.

JURISPRUDENȚA CONSTITUȚIONALĂ ÎN AJUTORUL LEGIUITORULUI

Dat fiind rolul important al Curții Constituționale în menținerea legiuitorului în cadrul normativității constituționale, vom analiza jurisprudența constituțională moldovenească ce a vizat tehnica juridică. În primii 5 ani de activitate Curtea a fost sesizată de actorii politici cu întrebări privind delimitarea competențelor autorităților în procedura legislativă, adică s-au axat pe chestiuni de tehnică legislativă. Acest fapt era în temei generat de experiența insuficientă a autorităților publice în condițiile separării puterilor în stat.

Cele mai multe semne de întrebare a suscitată art.93 din Constituție „Promulgarea legilor”, care a fost supus interpretării la sesizare de 3 ori – la 28 februarie 1996, la 2 aprilie și 28 mai 1996. La 13 octombrie 1997 Curtea Constituțională și-a interpretat aceste hotărâri la sesizarea depusă de un deputat, care vedea o contradicție între hotărârile anterioare ale Curții, iar la 26 februarie 1998 Curtea a pronunțat încă o hotărâre de interpretare a art.93, alin (2). Prima sesizare a fost depusă de Președintele Parlamentului, iar motiv pentru sesizare a servit faptul că Legea securității statului și Legea privind organele securității statului, adoptate de Parlament la 31 octombrie 1995 au fost trimise Președintelui spre promulgare, care având obiecții asupra acestor legi le-a trimis înapoi în Parlament pentru reexaminare. În rezultatul reexaminării legilor respective au fost acceptate doar o parte din obiecțiile Președintelui și le-a trimis din nou spre promulgare, dar Președintele nu le-a promulgat, arătând că votarea legilor în procedura de reexaminare a întrunit un număr mai mic de voturi decât 2/3, încalcându-se art. 80 al Regulamentului Parlamentului. În legătură cu acest caz a fost solicitată interpretarea art.93 alin (2), dar și art.74 alin. (1) și art. 143 alin (1). Curtea a arătat că Parlamentul trebuie să adopte urgent (în termen de 2 săptămâni) Regulamentul său ca lege organică, în care să fie prevăzută și procedura de votare a legilor în cazul reexaminării lor după refuzul Președintelui Republicii de a le promulga [6]. Tot

la sesizare Curtea s-a pronunțat și referitor la termenul pe care îl are Președintele republicii pentru a trimite spre reexaminare o lege asupra căreia are obiecții, arătând că acest termen este de 2 săptămâni, același termen fiind valabil și pentru promulgarea legii după reexaminare, indiferent dacă Parlamentul a luat sau nu în considerare obiecțiile expuse de Președinte. În general, Curtea a formulat concluzia că promulgarea legii este operațiunea finală a procedurii legislative și ea permite șefului statului să investească legea cu formulă executorie, obligând autoritățile publice să procedeze la executarea prevederilor acesteia [6].

La 28 mai 1996 Curtea Constituțională a examinat sesizarea Președintelui Republicii care solicita interpretarea art.93 alin.(2) în legătură cu faptul că Regulamentul Parlamentului nu intrase încă în vigoare (deși fusese votat) și, până la intrarea în vigoare a Regulamentului Parlamentul avea nevoie de o procedură de votare în procesul de reexaminare a legilor trimise de Președintele Republicii împreună cu obiecțiile sale. Curtea a interpretat prevederea “Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior” în sensul că această hotărâre poate fi menținută, dacă în cadrul reexaminării legii pentru care s-a votat cu majoritate de voturi, cerută pentru această procedură de Regulamentul Parlamentului, însă acest număr nu poate fi mai mic decât numărul de voturi cu care s-a votat inițial legea [6]. Prin această soluție Curtea crea de fapt o normă nouă, diferită de cea din Regulamentul vechi al Parlamentului, care prevedea votul a două treimi de deputați, dar și diferită de ceea ce prevedea Constituția (și Regulamentul nou a preluat norma constituțională) pentru numărul de voturi necesare pentru votarea legilor în funcție de categoria legii. Deci, Curtea a făcut diferența între procedura legislativă ordinară și procedura legislativă complementară, dar aceasta soluție nu a fost preluată de noul Regulament, deși până la intrarea lui în vigoare norma stabilită de Curte a fost respectată. Având în vedere această situație nouă, din oficiu Curtea Constituțională s-a pronunțat în sensul că de la data intrării în vigoare a Regulamentului Parlamentului – 19 decembrie 1996 – hotărârea sa din 28 mai 1996 și-a pierdut efectul juridic [7].

La sesizarea unui deputat Curtea Constituțională a interpretat art.76 din Constituție „Intrarea în vigoare a legii”, arătând că legea adoptată de Parlament și promulgată de Președinte trebuie să fie publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Legea publicată intră în vigoare: ori la data publicării ei, inclusiv în cazurile când aceasta nu este prevăzut expres în textul ei, ori la data prevăzută în textul legii, dar care nu poate fi anterioară datei publicării. La această decizie s-a făcut trimitere și în hotărârea Curții din 4 martie 1999, Curtea declarând neconstituțională norma Legii din 8 iulie 1998 prin care se stipula că hotărârile guvernului intră în vigoare a data adoptării, fiindcă prin această normă a fost schimbată în mod nejustificat modalitatea juridică generală de publicare și intrare în vigoare a actelor juridice [8, p. 67].

Guvernul a fost sancționat și la 2 septembrie 2004 când Curtea a declarat neconstituțională Hotărârea Guvernului nr.782-37 din 8 iulie 2004 “Despre reglementarea situației în rețelele de telecomunicații ale Moldovei”, suspendată prin decretul Președintelui țării [9]. Curtea a menționat că art.126 alin.(1) lit.b) din Constituție obligă statul să asigure libertatea comerțului și activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție. Potrivit Legii nr.451-XV din 30.07.2001 „Privind licențierea unor genuri de activitate”, unul din principiile de bază ale acordării de licențe este asigurarea egalității în drepturi și a intereselor legitime ale tuturor întreprinzătorilor. Art.2 din lege definește solicitantul de licență ca fiind persoană juridică sau fizică, înregistrată în modul stabilit în Republica Moldova în calitate de întreprindere sau organizație. Întrucât SAI „Interdnestrcom” nu era consemnată în nici un registru oficial atât în Republica Moldova, cât și peste hotarele ei, Guvernul a obligat Camera Înregistrării de Stat să o înscrie provizoriu în Registrul de stat al întreprinderilor și organizațiilor (situație de drept nereglementată de nici un act normativ), prin care fapt a comis o imixtiune în activitatea Camerei Înregistrării de Stat, instituție publică cu autonomie relativă.

Referitor la etapele și particularitățile procedurii legislative în anul 2012 Curtea s-a pronunțat asupra dreptului la inițiativă legislativă, ce marchează începutul procesului legislativ, acest drept fiind prevăzut de articolul 73 din Constituție . Curtea a arătat că dreptul de inițiativă legislativă constă în posibilitatea subiecților indicați în articolul 73 din Constituție de a prezenta propuneri de lege ferenda, corelată cu obligația Parlamentului de a le examina, dezbate și de a se pronunța asupra acestora prin adoptare sau respingere. Totodată, Curtea a relevat că orice inițiativă legislativă, pentru a fi materializată într-un act final adoptat, urmează să parcurgă un anumit mecanism procedural, care determină întregul proces legislativ. Astfel, Curtea a definit procedura legislativă parlamentară ca totalitatea regulilor pentru pregătirea examinării, examinarea și votarea unui proiect de lege în Parlament [10]. În același timp, Curtea a reținut că, deși normele articolelor 64, 66 și 72 alin. (3) lit. c) din Legea Supremă autorizează Parlamentul să reglementeze organizarea și funcționarea sa, inclusiv să determine etapele procedurale ale legiferării, acesta urmează să adopte asemenea reglementări în limita permisă de normele constituționale și în corespundere cu acestea. Curtea a reținut că, potrivit prevederilor Regulamentului Parlamentului, procedura legislativă este complexă și cuprinde atât avizarea proiectului de act legislativ de către comisiile permanente, Direcția juridică a Secretariatului Parlamentului și, după caz, a Guvernului și instituțiilor interesate, cât și etapa examinării acestuia în ședința plenară a Parlamentului . Având în vedere prerogativa Parlamentului de a fi unica autoritate legislativă, examinarea unui proiect de lege semnifică dezbateră acestuia în cadrul ședințelor în plen, în cursul căreia deputații au posibilitatea de a se

pronunța asupra conceptului proiectului respectiv (HCC nr. 15 din 04.12.2012, § 58). Pentru aceste considerente și ținând cont de etapele procedurii legislative, Curtea a reținut că prevederea articolului 47 alin. (12) din Regulamentul Parlamentului, prin care se declară nule proiectele de acte legislative care nu au fost examinate în decursul unei legislaturi, este conformă prevederilor Constituției.

Pe de altă parte, potrivit articolului 63 alin. (4) din Constituție, proiectele de legi sau propunerile legislative înscrise pe ordinea de zi a Parlamentului precedent își continuă procedura în noul Parlament (HCC nr. 15 din 04.12.2012, § 62). Această normă constituțională obligă expres noul corp legislativ să supună dezbaterilor proiectele de acte legislative care au fost înscrise pe ordinea de zi (HCC nr. 15 din 04.12.2012, § 63). Curtea a reținut că prevederea constituțională cuprinsă în articolul 63 alin. (4) vizează situația în care proiectele actelor legislative incluse pe ordinea de zi a plenului Parlamentului au fost aprobate în prima și, după caz, a doua lectură, dar nu au fost adoptate în lectură finală. Acesta este cazul legilor organice și al celor constituționale, pentru adoptarea cărora legea prevede două și, respectiv, trei lecturi. De asemenea, ținând cont de faptul că dreptul de inițiativă legislativă parlamentară este una dintre modalitățile de valorificare a rolului reprezentanților națiunii, norma statuată în Legea Supremă asigură tranziția între legislaturi și preluarea de către Parlament a proiectelor aflate la o etapă mai avansată și obligațiunea de a examina proiectele anterioare ajunse la etapa dezbaterilor în plenul Parlamentului precedent, prin aceasta legea constituțională a realizat o conciliere între eficacitatea procesului legislativ și valorificarea efortului depus de comisiile parlamentare și plenul Parlamentului în fazele anterioare. Astfel, dacă Parlamentul anterior a parcurs toate fazele necesare de examinare prealabilă pentru ca un proiect de lege sau o propunere legislativă să fie înscrise pe ordinea de zi, dar pentru varii motive nu le-a examinat în ședința sa plenară, această obligațiune revine noului Parlament. În acest context, Curtea a reținut că nulitatea proiectelor ce nu au fost adoptate, care cuprind și proiectele înscrise pe ordinea de zi, aprobate în prima lectură sau, după caz, în lectura a doua, dar care nu au fost adoptate în lectură finală, excedează prevederii articolului 63 alin. (4) din Constituție. Or, pentru astfel de cazuri, legiuitorul constituant a stabilit expres că aceste proiecte își continuă procedura legislativă. În acest sens, nulitatea proiectelor care nu au fost adoptate, deși au fost înscrise pe ordinea de zi a plenului Parlamentului, este contrară dispoziției articolului 63 alin. (4) din Constituție, norma contestată urmând a fi aplicată doar în privința proiectelor de legi care nu au fost examinate, nefiind incluse pe ordinea de zi a plenului Parlamentului. În același timp, Curtea a reținut că dreptul la inițiativă legislativă este de o relevanță practică doar dacă proiectul de lege propus este introdus pe agenda Parlamentului pentru dezbateri și votare în mod public în ședințe plene.

În context, Curtea a reiterat rolul opoziției pentru funcționarea democrației, subliniat în Hotărârea nr. 8 din 19 iunie 2012 privind interpretarea articolelor 68 alin. (1), (2) și 69 alin. (2) din Constituție. În acest sens, Curtea a considerat necesară instituirea de către Parlament a unor mecanisme ce ar asigura examinarea proiectelor actelor legislative prezentate de opoziția parlamentară, precum organizarea unor ședințe dedicate expres discutării acestora, similar practicilor de examinare în cadrul procesului legislativ și practicilor altor state în domeniu, motiv pentru care a decis să menționeze și aceste aspecte în adresa formulată și remisă Parlamentului [10].

Prin obligarea noului Parlament de a examina proiectele anterioare ajunse la etapa dezbaterilor în plenul Parlamentului precedent, Curtea a considerat că legea constituțională a realizat o conciliere între eficacitatea procesului legislativ și valorificarea efortului depus de comisiile parlamentare și plenul Parlamentului în fazele anterioare [11]. Astfel, dacă Parlamentul anterior a parcurs toate fazele necesare de examinare prealabilă pentru ca un proiect de lege sau o propunere legislativă să fie înscrise pe ordinea de zi, dar pentru varii motive nu le-a examinat în ședința sa plenară, această obligație revine noului Parlament. În acest context, Curtea a reținut că nulitatea proiectelor ce nu au fost adoptate, care cuprind și proiectele înscrise pe ordinea de zi, aprobate în prima lectură sau, după caz, în lectura a doua, dar care nu au fost adoptate în lectură finală, excedează prevederii articolului 63 alin. (4) din Constituție. Or, pentru astfel de cazuri, legiuitorul constituant a stabilit expres că aceste proiecte își continuă procedura legislativă. În lumina celor expuse, nulitatea proiectelor care nu au fost adoptate, deși au fost înscrise pe ordinea de zi a plenului Parlamentului, este contrară dispoziției articolului 63 alin. (4) din Constituție, norma contestată urmând a fi aplicată doar în privința proiectelor de legi care nu au fost examinate, nefiind incluse pe ordinea de zi a plenului Parlamentului. În același timp, Curtea a reținut că dreptul la inițiativă legislativă este de o relevanță practică doar dacă proiectul de lege propus este introdus pe agenda Parlamentului pentru dezbateri și votare în mod public în ședințe plenare.

Curtea a explicat și conținutul procedurii de adoptare a proiectului de lege prin angajarea răspunderii Guvernului. Spre deosebire de procedura legislativă obișnuită, adoptarea proiectului de lege prin angajarea răspunderii Guvernului nu presupune dezbateri proiectului potrivit procedurii legislative ordinare în comisiile de specialitate ale Parlamentului și în plen. În acest caz proiectele sunt supuse unei dezbateri strict politice, având drept consecință menținerea sau demiterea Guvernului prin retragerea încrederii acordate de Parlament.

Probleme referitor la termen au existat și în cazul angajării răspunderii Guvernului. Astfel, Curtea Constituțională a declarat neconstituțională Legea nr. 184 din 27 august 2011 privind modificarea și completarea unor acte legislative,

ca fiind adoptată cu încălcarea procedurii de adoptare. Argumente în acest sens a servit faptul că termenul prevăzut de articolul 106¹ din Constituție curge din momentul prezentării în plenul Parlamentului a proiectului de lege asupra căruia Guvernul își angajează răspunderea, care urmează să aibă loc după intrarea în vigoare, în modul prevăzut de lege, a hotărârii Guvernului de angajare a răspunderii sale în fața Parlamentului. În acest mod, promulgarea și publicarea Legii nr. 184 la 27 august 2011, la distanța de 1 zi de la publicarea Hotărârii Guvernului în Monitorul Oficial (26 august 2011), a avut loc cu încălcarea termenului constituțional (3 zile), prevăzut pentru depunerea moțiunii de cenzură” [12].

Și în 2016 Curtea a fost sesizată în legătură cu problema promulgării de către Președinte a legilor pentru care Guvernul și-a angajat răspunderea. Curtea a explicat că în sensul articolelor 106¹ alin. (1) și 93 alin. (2) din Constituție, Președintele Republicii Moldova nu-i poate trimite Parlamentului spre reexaminare, înainte de promulgare, o lege în privința căreia Guvernul și-a angajat răspunderea. În cazul în care Președintele consideră că legea adoptată prin angajarea răspunderii Guvernului este neconstituțională, acesta poate sesiza Curtea Constituțională [13].

Instituția suspendării acțiunii actului normativ a fost introdusă în jurisdicția constituțională a Republicii Moldova recent și reprezintă o competență inovativă a Curții Constituționale. Astfel, potrivit completărilor operate, poate fi suspendată acțiunea actelor normative (sesizate în modul corespunzător la Curtea Constituțională) care afectează sau se referă la domeniile: a) suveranitatea și puterea de stat; b) drepturile și libertățile fundamentale ale omului; c) democrația și pluralismul politic; d) separația și colaborarea puterilor; e) principiile fundamentale privind proprietatea; f) unitatea poporului și dreptul de identitate; g) securitatea economică sau financiară a statului [14].

JURISPRUDENȚA CONSTITUȚIONALĂ ȘI REALIZAREA DREPTULUI

În ceea ce privește cea de-a doua componentă a tehnicii juridice – cea a realizării dreptului, în special, cea a aplicării dreptului importanța jurisprudenței constituționale este relevantă pentru cazurile de interpretare a Constituției, confruntată cu anumite norme juridice. Pentru edificarea statului de drept este esențial principiul supremației Constituției. Pentru atingerea acestui obiectiv este necesar ca nu numai procesul de elaborare, dar și cel de realizare a dreptului să fie axat pe întrunirea condițiilor de formă și de fond pentru a fi în conformitate cu Constituția.

În general activitatea de interpretare presupune căutarea și găsirea înțelesului intrinsec al cuvintelor pentru a clarifica sensul integral al normei. Autorul M. Vatel opina că și chiar în cazul în care sensul normei juridice ar fi perfect clar,

precis, susceptibil de doar un singur înțeles și atunci interpretarea nu ar fi o artă inutilă. Astfel a fost soluționată problema care a fost mult timp controversată în doctrina juridică: Este necesară în toate cazurile interpretarea sau doar în cele dificile? Răspunsul este unul categoric afirmativ [15, p. 249]. Majoritatea autorilor consideră o himeră claritatea absolută a textelor juridice, fiindcă sursele posibilităților dubii sunt numeroase și ele țin atât de probleme de raționamente juridice, cât și de cele de actualizare, valorizare și celeritate. Este evident că ideea cuprinsă în norma juridică nu pune stăpânire în mod automat pe gândirea celui ce aplică dreptul, ci doar după ce ea este analizată de către acesta, adică după ce are loc un proces de colaborare (virtuală) între legiuitor și destinatarul normei. Acest proces nu este altceva decât interpretarea, indiferent dacă ea este rezultatul unor eforturi îndelungate sau a unui efort minim, ce este similar unui joc de copii. Deci, nu numai în cazurile dificile, dar și în cele simple cel ce aplică dreptul apelează în mod obligatoriu la interpretare. Cum bine s-a spus: A urma maxima „In claris non fit interpretatio” nu este mai corect decât a afirma că o mâncare ușoară nu trebuie digerată. Anume ușurința și rapiditatea digerației demonstrează că mâncarea este ușoară [16, p. 32-33]. Întorcându-ne la activitatea de interpretare a Constituției de către Curtea Constituțională, trebuie să menționăm că în aceste cazuri are loc difuzia valorilor constituționale în diferite ramuri, propriu zis în sistemul dreptului, în general, ceea ce este o misiune dificilă și ambițioasă, astfel încât o politizare excesivă a Curții poate avea un efect dezastruos și acest lucru a fost trăit de toată societatea în cazul hotărârilor Curții Constituționale din 7-8 iunie 2019. Valorile constituționale sunt valori abstracte și sunt mai dificil de conciliat, dar ele furnizează criteriile celor ce stabilesc compatibilitatea dintre ele și prevederile normelor juridice contestate în fața Curții. În acest scop judecătorul constituțional trebuie să facă uz de tehnici variate ce permit propagarea cea mai vastă și mai neconflictuală a valorilor constituționale în sistemul juridic.

Judecătorii constituționali procedează la interpretare nu numai în cazul când sunt sesizați expres cu interpretarea Constituției, ci și în cazul în care se cere controlul de constituționalitate a actelor normativ-juridice. Exigența de interpretare a normelor juridice contestate în fața Curții este inerentă controlului de constituționalitate, în cadrul căruia judecătorii stabilesc un raport de constituționalitate, adică un raport de subordonare între două norme – cea constituțională și cea a legii contestate. Acest raport se prezintă ca un raport de compatibilitate între cele două norme, dar numai dacă una este cea constituțională.

În cazul în care sesizarea abordează o problemă de interpretare și aplicare a legii, și nu una de constituționalitate, Curtea refuză sesizarea. Așa s-a procedat în cazul unui grup de deputați care au cerut controlul constituționalității art.347 din Codul penal al Republicii Moldova, care prevede aplicarea pedepsei penale pentru profanarea simbolurilor național-statale (drapel, stemă, imn) ale Republicii

Moldova sau ale altui stat. Curtea a remarcat că interpretarea legilor și asigurarea unității reglementărilor legislative este una din atribuțiile de bază ale Parlamentului [17].

Sesizările Curții s-au multiplicat din momentul revigorării procedurii de excepție de neconstituționalitate. Până la hotărârea Curții din 9 februarie 2016 excepția de neconstituționalitate putea fi ridicată doar de Curtea Supremă de Justiție. Astfel că până atunci excepția de neconstituționalitate ocupa un loc nesemnificativ în totalul sesizărilor, în primii cinci ani de activitate a Curții au fost înaintate doar 3 sesizări [8, p. 71-73]. În următorii 15 ani, adică din 2000 până în 2015 situația a fost aceeași, fiind înaintate în temei câteva sesizări pe an, de la una la cel mult șase sesizări: (în 2001- 6; 2002 - 2; 2003 - 4; 2004 - 1; 2005 - 3; 2006 - 1; 2007 - 6; 2008 - 4; 2009 - 2; 2010 - 4; 2011 -2; 2012 - 4; 2013 - 3; 2014 - 1; 2015 -6.) [18].

În hotărârea din 9 februarie 2016 Curtea a pornit de la definiția termenului de „excepție“, arătând că acesta își are originea în faptul că actele normative ale autorității publice se bucură de prezumția constituționalității, iar alegațiile de neconstituționalitate ale părților în proces sau incertitudinea judecătorului în acest sens reprezintă o situație de excepție. Astfel, excepția de neconstituționalitate reprezintă o acțiune procesuală de apărare a părții în proces, pasibilă de a i se aplica o normă neconstituțională. Ca remediu există excepția de neconstituționalitate, prin care Curtea Constituțională este sesizată asupra neconcordanței cu prevederile Constituției a unor dispoziții legale aplicabile în cauza dedusă în fața instanței de judecată. Asupra excepției de neconstituționalitate urmează a se pronunța în exclusivitate instanța de contencios constituțional. Pentru prima dată Curtea a arătat că sesizarea poate fi depusă de judecătorii din cadrul tuturor instanțelor judecătorești și nu doar de Curtea Supremă de Justiție, care oricum nu se pronunța asupra constituționalității, transformându-se într-un fel de agenție de curierat. Curtea i-a arătat judecătorului ordinar, că el nu se va pronunța asupra temeiniciei sesizării sau asupra conformității cu Constituția a normelor contestate, ci se va limita exclusiv la verificarea întrunirii următoarelor condiții: (1) obiectul excepției intră în categoria actelor cuprinse la articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție; (2) excepția este ridicată de către una din părți sau reprezentantul acesteia, sau indică că este ridicată de către instanța de judecată din oficiu; (3) prevederile contestate urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei; (4) nu există o hotărâre anterioară a Curții având ca obiect prevederile contestate [19]. Grație acestei noi interpretări numărul de sesizări a crescut exponențial, deja în 2016 au fost depuse 116 sesizări, în 2017 - 135, iar în 2018- 178, în 2018 - excepțiile constituind 84% din totalul sesizărilor adresate Curții Constituționale.

Cele mai multe sesizări vizau domeniul penal și procesual penal, acestea fiind cele ce afectează mai puternic persoana. Astfel Curtea a fost sesizată pen-

tru presupusa neconstituționalitate a normei de liberare provizorie sub control judiciar sub motivul neindicării termenului pentru care poate fi dispusă această măsură. Fiind concepută ca o fundamentare a unei instituții juridice procesual-penale, care să concilieze două valori sociale, liberarea provizorie sub control judiciar este o măsură destinată să concilieze libertatea individuală (prin evitarea detenției) cu protecția socială, impunând un control asupra persoanei liberate (prin stabilirea anumitor obligații sau restricții). Curtea a reținut că normele juridice care reglementează măsura liberării provizorii sub control judiciar trebuie să respecte anumite exigențe de stabilitate, previzibilitate și claritate, iar neindicarea termenului pentru care aceasta poate să fie aplicată determină o stare de incertitudine juridică. Acest fapt generează o situație de incertitudine pentru persoanele liberate provizoriu sub control judiciar, aceștia neavând posibilitatea de a-și adapta conduita și a-și apăra drepturile procesuale. Curtea a reținut critica de neconstituționalitate a articolului 191 din Codul de procedură penală, în partea ce ține de nereglementarea unui termen rezonabil pentru care poate fi dispusă măsura preventivă liberarea provizorie sub control judiciar, deoarece tocmai omisiunea și imprecizia legislativă sunt cele care generează încălcarea dreptului fundamental pretins a fi încălcat [20]. Curtea a relatat faptul că prevederile contestate comportă o problemă de aplicare a legii, și nu de neconstituționalitate. Acest temei, de asemenea, este destul de des invocat. Pornind de la faptul că Parlamentul este unica autoritate legislativă, Curtea a menționat că este dreptul exclusiv al legiuitorului de a stabili condițiile de reglementare, iar sesizările (declaratate inadmisibile pentru acest temei) reflectă de fapt probleme de legalitate, și nu de constituționalitate (DCC nr.37 din 14.06.2016, DCC nr. 46 din 08.07.2016, DCC nr. 72 din 12.10.2016 ș.a.).

Un număr mare de sesizări ale Curții (în cadrul procedurii excepției de neconstituționalitate) au fost depuse invocându-se calitatea legii, caracterul ei neclar, imprecis, dar pe acest temei Curtea a pronunțat mai multe decizii de inadmisibilitate și doar câteva hotărâri prin care erau recunoscute deficiențele legii atacate în fața Curții Constituționale.

În hotărârea din 27 septembrie 2016, bazându-se pe jurisprudența sa anterioară, Curtea a menționat că la elaborarea unui act normativ **legiuitorul trebuie să respecte normele de tehnică legislativă pentru ca acesta să corespundă exigențelor de calitate**. De asemenea, textul legislativ trebuie să corespundă principiului unității materiei legislative sau corelației între textele regulatorii, pentru ca persoanele să-și poată adapta comportamentul la reglementările existente, ce **exclud interpretările contradictorii sau concurența între normele de drept aplicabile** (HCC nr. 26 din 27 septembrie 2016, §53). Curtea reține că previzibilitatea și claritatea constituie elemente *sine qua non* ale constituționalității unei norme, care în activitatea de legiferare nicidecum nu pot fi omise.

O sesizare depusă la Curte viza o persoană care era învinuită că ar fi prezentat la angajare în calitate de pădurar o diplomă de licență falsă, conform căreia ar fi obținut titlul de licențiat în științe agricole, specialitatea „silvicultură și grădini publice”. Acțiunile acestuia au fost încadrate de către procuror sub dispozițiile articolului 361 alin. (2) lit. c) din Codul penal - „deținerea și folosirea unui document oficial fals de importanță deosebită”. În motivarea excepției de neconstituționalitate, autorul a pretins că textul articolului 361 alin. (2) lit. c) din Codul penal - „săvârșite referitor la un document de importanță deosebită” - nu întrunește condițiile de calitate a legii, mai exact, condițiile clarității și previzibilității. Aceste lipsuri s-ar datora faptului că legea nu stabilește ce semnifică noțiunea de „document de importanță deosebită”. În acest caz Curtea a conchis, dându-i dreptate autorului sesizării, că prevederile articolului 361 alin. (2) lit.c) din Codul penal sunt formulate de o manieră imprecisă și neclară și le conferă autorităților care le aplică o marjă largă de discreție. Prin urmare, ele **nu** îndeplinesc standardul calității legii penale, fiind contrare articolelor 1 alin. (3) și 22, coroborate cu articolul 23 alin. (2) din Constituție [21]. Dar jurisprudența constituțională nu a fost suficient de consecventă, căci unele decizii de respingere ca nefondate a altor sesizări vizau de asemenea chestiuni de interpretare conformă Constituției, spre exemplu, în decizia nr.88 din 24.07.2018– „interzicerea divulgării **anumitor** informații”, decizia nr.74 din 09.07.2018 –„violență **nepericuloasă**”, decizia nr.126 din 15.11.2018 „daune **considerabile**”etc., deși în ele sesizarea se referea de asemenea la unele norme de drept penal și de procedură penală, confruntate cu Constituția.

În altă sesizare Curții i s-a cerut să stabilească neconstituționalitatea pct. 8 alineatul al treilea din Regulamentul cu privire la modul de declarare a valorii în vamă a mărfurilor introduse pe teritoriul Republicii Moldova, care prevedea căla determinarea valorii în vamă a mărfii în valoarea tranzacției se includ și cheltuielile de transport și anume:**În cazul în care transportul mărfii este asigurat de mijlocul de transport propriu al cumpărătorului, cheltuielile de transport până la locul de introducere se vor calcula de către declarant potrivit mărimii cheltuielilor de transport practicate pentru aceleași moduri de transport și se vor include în valoarea în vamă.** Sarcina Curții consta în a stabili dacă prevederile pct. 8 alineatul al treilea din Regulamentul cu privire la modul de declarare a valorii în vamă a mărfurilor introduse pe teritoriul Republicii Moldova sunt suficient de previzibile. Curtea a stabilit că formula „pentru aceleași moduri de transport” poate presupune fie o comparație cu prețul mediu cerut de transportatorii profesioniști pe piața transporturilor, fie o comparație cu costul efectiv al unui asemenea transport, cu același mijloc de transport. Declarații care sunt și proprietari de mijloace de transport pot suporta cheltuieli mai puține la transportarea mărfurilor care le aparțin, în comparație cu prețul impus de trans-

portatorii profesioniști, costul transportului fiind mai mic. El poate fi mai mic și decât costul suportat de alți întreprinzători, care dețin mijloace de transport de același tip. Curtea observă că dispozițiile contestate permit interpretări diferite. Din acest motiv, persoanele în discuție nu pot deduce, în mod rezonabil, care este baza de calcul al cheltuielilor de transport al mărfii și, prin urmare, acțiunile care ar putea angaja răspunderea lor. Curtea a conchis că textul “practicate pentru aceleași moduri de transport” de la pct.8 alineatul al treilea din Regulamentul cu privire la modul de declarare a valorii în vamă a mărfurilor introduse pe teritoriul Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.600 din 14 mai 2002, este formulat de o manieră imprecisă și neclară și le conferă autorităților care le aplică o marjă largă de discreție. Prin urmare, textul menționat nu îndeplinește standardul calității legii (HCC 14/2018, §51).

Curtea a fost sesizată cu controlul constituționalității alineatului (1) al articolului 401 din Codul contravențional, „Contravențiile prevăzute la art. 264, 312, **313**, 313/1, 313/3, 314, 314/1, 315, 316 și 350/2 se examinează de Centrul Național Anticorupție.”

La 24 iunie 2017, un agent constatat din cadrul Centrului Național Anticorupție a întocmit în privința lui V. G. un proces-verbal cu privire la contravenția prevăzută de articolul 313 [*Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu*] din Codul contravențional și i-a aplicat în baza articolului 313 din Codul contravențional sancțiunea sub formă de amendă în mărime de 100 de unități convenționale [ceea ce constituie 5000 lei], acesta fiind informat cu privire la dreptul de a o contesta în condițiile art. 448 din același cod. Totodată, prin aceeași decizie, directorul adjunct al Centrului Național Anticorupție a dispus remiterea procesului-verbal cu privire la contravenție spre examinare Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani, menționând că „*sancțiunea art. 313 din Codul contravențional prevede și privarea de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de 3 luni până la un an, iar în conformitate cu art. 395 alin. (1) pct. 1) lit. c), această sancțiune poate fi aplicată doar de instanța de judecată.*”

În temeiul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului care a menționat că instanța este aceea care trebuie să fie competentă pentru a stabili faptele, administrând probele necesare, iar apoi, pentru a alege normele juridice aplicabile, a le interpreta și a le aplica în mod concret, iar **dacă chestiunea privind stabilirea faptelor sau interpretarea dreptului se află în competența unei autorități administrative, a cărei soluție se impune instanței, știrbește plenitudinea de jurisdicție de care aceasta trebuie să se bucure.**

Ținând cont de cele menționate, Curtea a arătat că prevederile legale nu sunt redactate cu suficientă precizie, și anume că legiuitorul nu a delimitat în mod clar atribuțiile instanțelor de judecată de competența altor autorități administrative,

ceea ce contravine articolelor 1 alin. (3) și 115 alin. (4) din Constituție. În concluzie Curtea a stabilit că sintagma *”se examinează de Centrul Național Anticorupție”* din alineatul (1) al articolului 401 din Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008, *trebuie înțeleasă doar ca: ”se constată de agenții constatatori din cadrul Centrului Național Anticorupție și se remite spre examinare instanței de judecată competente”*.(HCC 4/2018, §61).

În alt caz, Curtea a fost sesizată cu controlul constituționalității articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal - „soldate cu urmări grave” – sub pretenția că nu corespunde cerințelor de calitate a legii penale, contrar articolelor 1 alin. (3), 22 și 23 din Constituție. Aceste inconveniente își au sursa în faptul că legea nu stabilește semnificația noțiunii „urmări grave”. Semnificația acesteia ar fi stabilită, în practică, printr-o interpretare subiectivă și discreționară a organului de urmărire penală și a instanței de judecată. Curtea a constatat că unii judecători care s-au confruntat cu problema calificării cazurilor cu „urmări grave” au aplicat direct Convenția Europeană, menționând, între altele, că pentru a se reține un astfel de semn calificativ, este necesar să fie cunoscut conținutul acestuia, iar condamnarea persoanei în baza unor asemenea norme ar genera instituirea unui regim represiv și nu a unui preventiv (hotărârea Judecătoriei Centru, municipiul Chișinău, din 12 mai 2015, în dosarul nr. 1-23/2015). Astfel, Curtea a arătat că jurisprudența în materie nu a dezvoltat pentru noțiunea criticată un înțeles exact care să constituie un reper în funcție de care să poată fi apreciat conținutul acesteia și, prin urmare, articolul 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal este susceptibil de o interpretare extensivă defavorabilă făptuitorului. În acest sens, Curtea Europeană a reiterat în cauza Prigală v. Republica Moldova, 13 februarie 2018, §§ 38-40, că interpretarea extensivă defavorabilă constituie o încălcare a articolului 7 din CEDO, în lipsa unor repere fixe, inclusiv normative, calificarea urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii ca fiind „urmări grave” se face la discreția celor care aplică legea penală, justițiabilul aflându-se într-o stare de insecuritate juridică. Curtea a conchis că prevederile articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal sunt formulate de o manieră imprecisă și neclară și le conferă autorităților care le aplică o marjă excesivă de discreție. Prin urmare, ele **nu** îndeplinesc standardul calității legii penale, fiind contrare articolelor 1 alin. (3) și 22, coroborate cu articolul 23 alin. (2) din Constituție [22].

Curtea a fost sesizată și cu chestiuni de constituționalitate a normelor juridice și din ramura dreptului civil. A fost înaintată excepția de neconstituționalitate a articolului 31 alin. (2) teza a doua din Legea nr. 142-XVI din 26 iunie 2008 cu privire la ipotecă. Curtea a explicat că, deși norma prevede că notificarea trebuie să fie expediată **prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire**, aceasta poate fi considerată ca fiind recepționată după expirarea a 7 zile lucrătoare din momentul expedierii. Acest fapt demonstrează caracterul echivoc al normei, acordând credi-

torului ipotecar, la inițierea executării dreptului de ipotecă, dreptul de a alege între confirmarea primirii notificării și notificarea din oficiu la expirarea termenului de 7 zile. În acest context, Curtea a constatat că procedura recepționării notificării este reglementată prin două texte legale cu conținut diametral opus și defectuos, care nu pot fi corelate și aplicate deopotrivă. Analizând cuprinsul prevederilor art. 31 alin. (2) din lege, Curtea a arătat că în timp ce o normă stabilește că debitorul ipotecar se notifică prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire, o altă normă a aceluiași alineat prevede că notificarea se consideră recepționată la expirarea a 7 zile lucrătoare din ziua expedierii. Prin urmare, Curtea a reținut că aplicabilitatea alin. (2) teza a doua din articolul 31 din Legea cu privire la ipotecă comportă o serie de deficiențe legislative sub aspectul clarității și previzibilității [23].

Din analiza jurisprudenței constituționale rezultă clar că aceasta contribuie la ameliorarea tehnicii juridice, tot odată insistă asupra rolului parlamentului și a instanțelor judecătorești pentru a nu încălca principiul separării puterilor. Mai puțin clară și justificată a fost poziția Curții Constituționale în cazul de pronunțare a deciziilor de inadmisibilitate a sesizărilor privind excepția de neconstituționalitate, cu atât mai mult cu cât Curtea în unele decizii se pronunța pe larg asupra obiectului sesizării, dar în final lăsa la discreția instanței hotărârea definitivă.

Referințe bibliografice:

1. Ion Craiovan. Tratat elementar de teoria generală a dreptului. București: All Beck, 2001.
2. Nicolae Popa. Teoria generală a dreptului. Ediția 5. București: editura C.H.Beck, 2014.
3. Boris Negru. Teoria generală a dreptului și statului. Chișinău, 1999.
4. N. Titulescu. Essai sur unethorie generale des droits eventuales. Paris, 1907.
5. Gheorghe Avornic. Teoria generală a dreptului. Chișinău: Cartier, 2004.
6. Hotărârea nr.3 din 28.02.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr 16 din 14.03.1996.
7. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 1a din 26.02.1998. În: Monitorul Oficial, nr.40-41 din 07.05.1998
8. Elena Aramă. Controlul constituționalității legilor: istorie și actualitate. Chișinău: Museum, 2000
9. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 21 din 02.09.2004. În: Monitorul Oficial nr.168-170/23 din 10.09.2004
10. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 15 din 04.12.2012, disponibilă la <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=433&l=ro> (accesat: 05.10.2019)

11. Raport privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2012 disponibil la https://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_2013/raport.CC.2012.ro.pdf (accesat: 05.10.2019)
12. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 28 din 22.12.2011 privind controlul constituționalității Legii nr. 184 din 27 august 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, disponibilă la <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=12&l=ro> (accesat: 05.10.2019)
13. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 5 din 02.03.2016 pentru interpretarea articolului 106/1 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova (angajarea răspunderii Guvernului), disponibilă la <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=570&l=ro> (accesat: 05.10.2019)
14. Legea nr. 82 din 18.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (completarea Legii nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și a Codului jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995. În: Monitorul Oficial din 20.04.2013, nr.91 art.296.
15. M. Vatel. *Le droit des gens*. Paris: Dalloz, 1983.
16. Elena Aramă, Iuliana Savu. *Controverse teoretice și aspecte practice ale interpretării dreptului*. Chișinău: CEP USM, 2005.
17. Decizia din 18 mai 2004. În: Monitorul Oficial 83-87/17, 28.05.2004.
18. Raport privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2018 disponibil la https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/hcc_1_2019.01.pdf (accesat: 07.10.2019).
19. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 2 din 09.02.2016, §109, disponibilă la <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=556&l=ro> (accesat: 07.10.2019).
20. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 17 din 19.05.2016, disponibilă la <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=580&l=ro> (accesat: 07.10.2019).
21. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 12 din 14.05.2018, disponibilă la <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=659&l=ro> (accesat: 07.10.2019).
22. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 22 din 01.10.2018, disponibilă la <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=670&l=ro> (accesat: 07.10.2019).
23. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 26 din 27.09.2016, disponibilă la <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=595&l=ro> (accesat: 07.10.2019).

**LEGEA REPUBLICII MOLDOVA NR. 100 DIN 22 DECEMBRIE
2017 CU PRIVIRE LA ACTELE NORMATIVE ÎN LUMINA
PRINCIPIILOR LEGIFERĂRII**

*LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA ON NORMATIVE ACTS NO.
100 OF DECEMBER 22, 2017 IN THE LIGHT OF THE PRINCIPLES OF
ELABORATION OF THE NORMATIVE ACTS*

Elena BOTNARI, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat "Alec Russo" din Bălți

Abstract: In this article are examined the particularities of elaboration and application of normative act in the light of Law of the Republic of Moldova of December 22, 2017 No. 100 regarding normative acts. It is analyzed the legal definition of normative act, characters of normative act, classification of normative acts, principles of elaboration of normative acts, entry into force of normative act, contradiction between Law of RM No. 100 and Constitution of RM regarding the moment of entry into force of normative acts.

Keywords: *law, legal acts, legislator, particularities, regulations, definition, characters, elaboration, application, abrogation, publication, enters into force.*

În data de 22.12.2017 Parlamentul R. Moldova a adoptat Legea organică nr. 100 cu privire la actele normative, care a intrat în vigoare în data de 12.07.2018. La această dată au fost abrogate complet Legea privind actele legislative (nr. 780-XV, 27.12.2001) și Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale (nr. 317-XV, 18.07.2003).

Obiectul de reglementare al Legii nr. 100 înglobează *categoria și ierarhia actelor normative, principiile și etapele legiferării, etapele și regulile elaborării proiectelor actelor normative, cerințele de bază față de structura și conținutul actului normativ, reguli privind intrarea în vigoare și abrogarea actului normativ, privind evidența și sistematizarea actelor normative, procedeele tehnice aplicabile actelor normative, precum și reguli privind interpretarea, monitorizarea implementării prevederilor și reexaminarea actului normativ* (art.1)[1].

În sfera de reglementare a Legii nr. 100/2017 nu se încadrează: *actele juridice cu caracter individual, actele cu caracter exclusiv politic și actele care nu conțin norme de drept* (art.1). În teoria generală a dreptului, actele juridice cu caracter individual sau individual-juridice se identifică cu actele de aplicare a dreptului care nu conțin norme juridice, prin urmare, legiuitorul recurge la o repetare nejustificată în textul aceluiași art.1. Prin acte cu caracter exclusiv politic

vom înțelege moțiunile, care în art. 2 al Legii abrogate privind actele legislative (nr.780-XV, 27.12.2001) erau atribuite la acte legislative.

În Legea nr. 100/2017 legiuitorul ne oferă definiția legală a actului normativ, după cum urmează:*act normativ – act juridic adoptat, aprobat sau emis de o autoritate publică, care are caracter public, obligatoriu, general și impersonal și care stabilește, modifică ori abrogă norme juridice care reglementează nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice și care sînt aplicabile unui număr nedeterminat de situații* (art. 2). Observăm în definiția dată că legiuitorul conferă actului normativ caracter public exclusiv, fiind o emanație a autorităților publice competente, având toate semnele definitorii ale normei juridice. Ne punem întrebarea dacă este o omisiunea legiuitorului sau o excludere deliberată din rândul subiecților emitenți de acte normative a subiecților de drept privat? Or, diviziunea dreptului în public și privat determină și categoriile respective de acte normative de drept public și de drept privat. Prin urmare, credem ca actul normativ poate avea și caracter privat, dacă exprimă voința unui subiect/e de drept privat, promovând și apărând drepturile și interesele lui/lor legale.

Intenția legiuitorului de a consacra doar actele normative de drept public o decelăm și în art. 4 al Legii nr. 100/2017, în care enumeră caracterele actului normativ: *caracter public, obligatoriu, general și impersonal. Prevederile actului normativ sînt executorii, opozabile tuturor subiecților de drept și, în caz de necesitate, sînt impuse prin forța de constrîngere a statului*. Considerăm ca prevederile actelor normative nu pot fi reduse doar la cele cu caracter imperativ, care indiscutabil promovează diversitatea intereselor publice, or se cer menționate și prevederile actelor normative cu caracter dispozitiv care promovează și apară interesele particularilor și nu pot fi impuse, ci sunt lăsate la libera voință a destinatarilor.

În art. 5 al Legii nr. 100/2017 legiuitorul și-a exprimat intenția de a clasifica actele normative, însă invocă doar un singur criteriu de clasificare pe care îl numește în aceleași articol *caracter*, în dependență de care legiuitorul distinge *normele generale, speciale și derogatorii*. În viziunea noastră criteriul adecvat, situat la baza acestei diviziuni, este sfera relațiilor sociale reglementate și cercul de subiecți-destinatari. Inovația art. 5 este redenumirea normelor excepționale în norme *derogatorii, aplicabile unei situații determinate* (alin. (4), art.5), pe care o identificăm cu o situație excepțională.

Nu putem fi de acord cu afirmația, potrivit căreia *normele juridice speciale sînt aplicabile în exclusivitate anumitor categorii de raporturi sociale sau subiecți strict determinați* (alin.3, art.5). Expresia *în exclusivitate* este indiciul normelor excepționale, derogatorii, în limbajul Legii nr.100/2017, pe când expresia *subiecți strict determinați* în lătură, în viziunea noastră, generalitatea și impersonalitatea normelor juridice exprimate în acte normative.

În contextul celor menționate mai sus, nu regăsim printre categoriile actelor normative ierarhizate (art. 5 al Legii nr. 100/2017) actele normative ale unităților (instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor etc.). Totuși, legiuitorul ne mai lasă o șansa în art.23 *Inițierea elaborării proiectelor actelor normative*, alin. (2), lit. h): *Subiecții care pot iniția elaborarea proiectelor de acte normative, în limitele competenței și în conformitate cu atribuțiile și domeniul de activitate ale acestora, sînt: h) alți subiecți, în cazurile prevăzute de legislație. Acești, alți subiecți prevăzuți, credem ar putea fi unitățile.*

Este benefică interpretarea legală a noțiunii de *tehnică legislativă*, în art. 2 al Legii nr. 100/2017, *catotalitatea normelor, metodelor și procedeele care definesc părțile constitutive ale actului normativ, structura, forma și modul de sistematizare a conținutului acestuia, procedeele tehnice privind modificarea, publicarea și republicarea, rectificarea actului normativ, normelor care reglementează intrarea în vigoare, încetarea acțiunii actului normativ, precum și normelor privind limbajul și stilul actului normativ.* Se stabilește scopul normelor de tehnică legislativă *de a asigura forma sistemică și coordonată a conținutului reglementărilor juridice și sînt obligatorii la elaborarea proiectelor de acte normative*(art.2 al Legii nr. 100/2017)[1].

Printre principale etape ale legiferării, stabilite de legiuitor în art. 20, alin.(1) este: *a) publicarea anunțului privind inițiativa de elaborare a actului normativ și publicarea studiului de cercetare*, însă nu este clar care este izvorul documentar (sursa) al anunțului și studiului respectiv: Monitorul Oficial, Registrul de Stat al actelor juridice sau o altă sursă. Totuși, în urma coroborării normei juridice din alin. (1), art. 20 al Legii nr. 100/2017 cu prevederea art. 22, alin. (2) al aceiași legi, conchidem ca este vorba despre Sistemul informațional e-Legislație.

O altă întrebare la care urmează să ofere răspuns legiuitorul este termenul privind elaborarea și definitivarea proiectelor actelor normative, fiind reglementate doar termenele de avizare (art.33 al Legii 100/2017) și de efectuarea expertizelor proiectelor actelor normative (art. 38 al Legii 100/2017).

În același timp, Legea abrogată nr. 317/2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale (art. 31), prevedea că proiectele de acte normative *se elaborează în termene rezonabile pentru a răspunde necesităților sociale*. Pentru actele subordonate legii, Legea nr. 317/2003, prevedea următoarele termene: a) de *până la 3 luni* - proiectele statutelor, regulamentelor, instrucțiunilor, regulilor și altele asemenea; b) de *până la o lună* - proiectele de alte acte normative. În termenele de elaborare se includea și timpul rezervat avizării și expertizei.

Activitatea de elaborare a actelor normative este succedată firesc de activitatea de aplicare a dreptului. Momentul decisiv care dă start activității de aplicare a dreptului este intrarea în vigoare a actului normativ. Intrarea în vigoare a actelor

normative, potrivit Constituției R. Moldova din 29.07.1994, art. 76[2], Legii R. Moldova cu privire la modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale din 6.07. 1994, art. 1, alin. (5)[3], dar și Legii *abrogate* privind actele legislative, nr.780-XV din 27. 12. 2001[4], Legii *abrogate* privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale, nr.317-XV din 18. 07. 2003[5], *are loc la data publicării legii (actului normativ) în Monitorul Oficial sau la o dată prevăzută în textul legii (actului normativ)*.

Conform art. 56, alin. (1) al Legii nr. 100 din 22. 12. 2017, *actele normative intră în vigoare peste o lună de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau la data indicată în textul actului normativ, care nu poate fi anterioară datei publicării* [1]. Alin. (2) al art. 56 prevede *pentru legile care modifică Codul fiscal, Codul vamal și Legea nr. 1380/1997 cu privire la tariful vamal, precum și pentru legile de punere în aplicare a titlurilor Codului fiscal și a legilor ce țin de politica fiscală, data intrării în vigoare trebuie să survină nu mai devreme de 6 luni de la data publicării legilor respective* [1]. Observăm că legiuitorul subordonează momentul intrării în vigoare activității de publicare a actului normativ, înlăturând eventuale acuzații de inexistență a actelor normative.

În urma coroborării textelor Constituției R. Moldova, art. 76, și Legii nr.100 din 22.12. 2017, art. 56, constatăm contradicția prevederilor legale de intrare în vigoare a actelor normative. Cum poate fi depășită această contradicție internă a legislației R. Moldova în lumina principiilor legiferării, având în vizor principiul corelației actelor normative (art. 7 Legea nr. 100/2017)?

La prima vedere răspunsul categoric la întrebarea formulată îl găsim în însuși textul Legii nr. 100 din 22.12.2017. În art. 3 *Principiile activității de legiferare* al Legii nr. 100 din 2017 găsim exigența stabilită de legiuitor pentru legiuitor: (4) *Actul normativ trebuie să se integreze organic în cadrul normativ în vigoare, scop în care: a) proiectul actului normativ trebuie corelat cu prevederile actelor normative de nivel superior*. Art. 9 al Legii nr. 100 consfințește principiul *supremației Constituției Republicii Moldova*, după cum urmează: (1) *Constituția Republicii Moldova este Legea Supremă a statului și a societății. Niciun act normativ care contravine prevederilor acesteia nu are forță juridică*. Așadar, dacă Legea nr.100 din 22. 12. 2017 nu a fost corelată cu prevederile ierarhic superioare ale Constituției R. Moldova (art. 76), atunci nu are forță juridică art. 56 al Legii nr. 100/2017.

În același timp, conform principiului corelării în materia interpretării juridice, formulat în latină *lex posterior derogat priori*, aplicarea simultană a legilor nu este realizabilă sub aspectul logic și practic. Se alege o lege din două, legea posterioară este preferabilă, fiind prezumată mai bună. În caz contrar se aplică legea anterioară (*lex priori*), importantă pentru favorizarea acuzatului (pârâtului), dacă nu este abrogată de cea posterioară [6, p. 156]. În cazul nostru,

legea posterioară este Legea nr. 100 din 22.12.2017, iar legea anterioară este Constituția R. Moldova din 29.07.1994. Prin urmare, ar fi preferabil de aplicat Legea nr.100/2017. Menționăm că Legea nr.100/2017 nu face nici o trimitere la legea anterioară, Constituția R. Moldova, care este ierarhic superioară. Mai mult ca atât, în Dispozițiile finale ale Legii nr. 100/2017 nu se arată corelația Legii nr. 100 cu Constituția R. Moldova și nu se elimină contradicțiile prevederilor actelor normative respective. Cu toate că însuși legiuitorul era obligat să respecte la elaborarea Legii nr. 100/2017 *principiul respectării ierarhiei actelor normative și principiul echilibrului între reglementările concurente*, principii consacrate în art. 3, alin. (1) al Legii nr. 100/2017.

Se cere menționat un alt principiu de interpretare, complementar la *lex posterior derogat priori, generalia specialibus non derogant (specialia generalibus derogant)*. Conform *specialia generalibus derogant*, în cazul în care unei situații i se pot aplica două norme, una generală, alta specială, se va aplica cea din urmă. În cazul nostru, norma specială este exprimată în Legea nr. 100 din 22.12.2017, iar norma generală este exprimată în Constituția R. Moldova din 29.07.1994. Prin urmare, s-ar impune aplicarea normelor speciale din Legea nr. 100/2017, art. 56.

Interpretarea juridică efectuată ne sugerează aplicarea art. 56 al Legii nr.100/2017 în defavoarea art. 76 al Constituției R. Moldova. Dispozițiile tranzitorii ale Legii nr. 100/2017 prevăd expresă *actele normative în vigoare se aplică în măsura în care nu contravin prezentei legi*(art. 80, alin. (1))[1]. Deci, dacă art. 76 al Constituției R. Moldova contravine Legii nr.100/2017, atunci nu se va aplica?

Prevenirea și soluționarea contradicțiilor interne ale legislației este pusă în sarcina legiuitorului. Legiuitorul trebuie să fie sensibilizat de necesitatea integrării organice a actului normativ în cadrul normativ în vigoare încă de la faza de proiect. Având în vedere prevederile art. 3, alin. (4), Legea 100/2017: *a) proiectul actului normativ trebuie corelat cu prevederile actelor normative de nivel superior sau de același nivel cu care se află în conexiune; b) proiectul actului normativ întocmit în temeiul unui act normativ de nivel superior nu poate depăși limitele competenței instituite prin actul de nivel superior și nici nu poate contraveni scopului, principiilor și dispozițiilor acestuia*, ajungem la concluzia că legiuitorul însuși nu a respectat principiile enunțate în procesul elaborării Legii nr. 100/2017, care nu a fost corelată cu Constituția R. Moldova (art. 76), fiind încălcat principiul supremației Constituției și principiul ierarhiei actelor normative.

În același timp reiterăm prevederile avantajoase ale art. 56 al Legii nr. 100/2017 care, pe de o parte, facilitează și asigură cunoașterea actelor normative de către destinatari, aceștia având la dispoziție cel puțin o lună pentru a lua cunoștință cu textul actului normativ publicat iar, pe de altă parte, consolidează prezumția absolută de cunoaștere a actelor normative de către subiecții destinatari.

Caracterul posterioral datei de intrare în vigoare a actului normativ, arătat în art. 56 al Legii nr. 100/2017, este logic, îndreptățit și este direcționat de anumite principii care ghidează legiferarea, consacrate în art. 3, alin. (1) și alin. (3): a) *constituționalitatea*; b) *respectarea drepturilor și libertăților fundamentale*; d) *oportunitatea, coerența, consecutivitatea, stabilitatea și predictibilitatea normelor juridice; corespunderea actului normativ prevederilor Constituției Republicii Moldova, tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, precum și legislației Uniunii Europene*. Așadar, în conformitate cu alin. (3) al art. 56, *intrarea în vigoare a actelor normative poate fi stabilită pentru o altă dată doar în cazul în care se urmărește protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, realizarea angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova, conformarea cadrului normativ hotărârilor Curții Constituționale, eliminarea unor lacune din legislație sau contradicții între actele normative ori dacă există alte circumstanțe obiective*.

Prezumția cunoașterii actelor normative este asigurată de legiuitor prin diversitatea căilor de informare / documentare specificate în art. 56 al Legii nr. 100/2017. *Actele normative se publică, în condițiile legii, în Registrul de stat al actelor juridice, precum și în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau, după caz, în monitoarele oficiale ale raioanelor, municipiilor și ale unităților teritoriale autonome cu statut juridic special ori în Registrul actelor locale*(alin. (4), art. 56).De asemenea,*actele normative pot fi aduse la cunoștință persoanelor și prin publicarea acestora pe paginile web oficiale ale autorităților publice sau prin afișarea lor în locuri autorizate*, în conformitate cu alin. (5) al aceluiași articol.Mai mult ca atât, *actele normative se traduc în limba rusă la etapa de publicare a acestora în Monitorul Oficial al Republicii Moldova*(alin. (7), art. 56) [1].

Cu certitudine, cea mai bună legislație este cea care lasă cât mai puțin spațiu de interpretare subiecților destinatari în vederea respectării, executării, exercitării și aplicării adecvate a dreptului. Aspectele contradictorii, iregularitățile care necesită deslușire legală, nu doar doctrinară, tergiversează indiscutabil procesul de realizare al oricărui act normativ, Legea nr. 100/2017cu privire la actele normative nu este o excepție în acest sens.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12ianuarie 2018, nr.7-17.
2. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, cu modificări și completări ulterioare.

3. Legea nr.173/06.07.1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale, republicată în temeiul Legii nr. 253-XVI din 22.11.2007 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 203-206.
4. Legea privind actele legislative (nr.780-XV, 27 decembrie 2001) // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14 martie 2002, nr.36-38,abrogată.
5. Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale (nr.317-XV, 18 iulie 2003) // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 3 octombrie 2003, nr.208–210, abrogată.
6. BOTNARI, Elena. Introducere în studiul dreptului: Teoria generală a dreptului. Note de curs,Bălți, 2011. 214 p.

INSTITUȚIA CETĂȚENIEI – EVOLUȚIE ȘI PERSPECTIVĂ

THE INSTITUTION OF CITIZENSHIP - EVOLUTION AND PERSPECTIVE

Svetlana BOUNEGRU, dr., postdoctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The evolution of the legal system has implicitly left its mark on many legal institutions and on citizenship, an institution of the constitutional law. New relations within the European Union influence the traditional institution of national law, as well. In this article, we describe the institution of citizenship evolution from genesis to the opportunity of joining the European citizenship.

Keywords: *citizenship, plurality of citizens, dual citizenship, European citizenship*

Până în 1990 instituția cetățenie era reglementată de Dreptul de stat sovietic și se exprima ca cetățenie sovietică atât în dreptul intern cât și în dreptul internațional. Cetățenia republicană, respectiv în R.S.S. Moldovenească purta un caracter pur formal și avea putere juridică doar la desemnarea organelor eligibile republicane și locale.

Dar din 23 iunie 1990, data adoptării Declarației Suveranității, prin art.8 [1] se instituie cetățenia republicană trecându-se totodată la Dreptul Constituțional al Republicii Moldova.

Din această dată instituția cetățeniei Republicii Moldova își îmbracă pe deplin statutul atât în drept intern cât și internațional.

Relațiile sociale astfel reglementate în dezvoltarea lor au impus reglementarea cetățeniei într-un cadru legal. Astfel la 5 iunie 1991 Parlamentul adoptă Legea „Cu privire la cetățenia Republicii Moldova” [2], prin care instituția cetățeniei este reglementată în complexitatea sa legitimând și statutul juridic de drept intern.

Aplicând practica în domeniu la acea etapă legea a statuat principiul „unicității cetățeniei” neadmițându-se astfel dubla cetățenie. După proclamarea Independenței Republicii Moldova (27 august 1991 și adoptarea Constituției statului independent/ 29 iulie 1991) acest principiu a fost stabilit și în prevederile și reglementările constituționale. Așa, potrivit art.18 alin.(1) din Constituție cetățenii Republicii Moldova nu puteau fi cetățeni ai altor state decât în cazurile prevăzute de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte [3].

Este de menționat faptul că pentru prima dată s-a făcut referință și la aplicarea reglementărilor dreptului internațional, concomitent cu cel național în materie de cetățenie.

Aceste reglementări sunt susținute și argumentate în tezele de doctor susținute ulterior. Autorii pornesc de la faptul că „Cetățenia RM e întemeiată pe

principiu consfințit în articolul 18 al Constituției Republicii Moldova, ce constă în faptul că legislația noastră nu acceptă cetățenia dublă, care apare mai frecvent în virtutea modificărilor teritoriale sau divergențelor dintre legile cu privire la cetățenia diferitor țări” [4].

Acest principiu și-a găsit reflectarea și argumentarea în primele ediții de manuale la dreptul constituțional, cetățenia fiind o instituție juridică imanentă și reductibilă a ramurii de drept și obiect al doctrinei constituționale. Așa în 1997 este editată prima ediție în două volume a Notelor de curs [5]. Iar în 1998 editat manualul: „Drept public” [6].

În calitate de membru al Consiliului Europei Republica Moldova ținea pasul cu noile reglementări în dreptul comunitar, inclusiv și referitoare la instituția cetățeniei. Așa, dat fiind o nouă direcție în reglementarea cetățeniei deja nu numai în cadrul normativ intern, dar și European, Parlamentul Republicii Moldova ratifică Convenția Europeană cu privire la cetățenie, care în art.2, lit.b) prevede „pluritatea de cetățenii” care diseminează posesia simultană a două sau mai multe cetățenii de către aceeași persoană [7].

Parlamentul a ajustat legislația internă adoptând o nouă lege: „Legea cetățeniei Republicii Moldova” [8] care în art.1 alin.5 a reprodus aceeași definiție dată pluralității de cetățenii. Iar în cap.IV prin art.24-26 a stabilit cazurile de pluralitate de cetățenii, drepturile și îndatoririle cetățenilor cu pluralitate de cetățenii, precum și modalitățile de satisfacere a obligațiilor militare în cazul pluralității de cetățenii.

În aceste circumstanțe Legea nr.596-XII din 5 iunie 1991 cu privire la cetățenia Republicii Moldova a fost abrogată.

Modificările intervenite în legislația cetățeniei și a faptului juridic în conformitate cu care Convenția europeană cu privire la cetățenie a devenit izvor de drept intern a generat reacția doctrinară. Obiectul cercetării științifice a devenit conceptul conform căruia cetățenia instituție juridică de drept intern a devenit și instituție a dreptului comunitar. Indiscutabil subiectul esențial a devenit „pluralitatea de cetățenii”. Astfel și doctrina a acceptat și argumentat științific această evoluție progresistă.

Dat fiind efectele juridice asupra excluderii „discriminării”, „apatridiei” dar și recunoașterea „pluralității de cetățenii”, părți componente a Convenției s-a impus și editarea monografiilor respective [9].

Ulterior s-a impus și modificarea Constituției în materie de abrogare a principiului „unicității” și a stabilirii principiului „pluralității de cetățenii”. Astfel în noiembrie Parlamentul adoptă legea respectivă privind o nouă redacție a art.18 [10].

Și abordările doctrinare cuprinse în edițiile de după aceste noi reglementări normative, s-au axat în albia conceptuală în evoluție.

Printre autorii în lucrările căror găsim argumentări teoretice ale acestei evoluții, dar și posibilele perspective se numără: Arseni A. [11], Guceac I. [12] și Cârnaț T. [13]. Recent (2019) în acest aspect a fost susținută și o teză de doctor în drept – Zaporozjan L..

Între timp relațiile în politica externă a republicii Moldova au evaluat soldându-se cu semnarea și apoi ratificarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Acest document vizează o palitră întregă de probleme, inclusiv și cetățenia, aspect care a și devenit obiect de cercetare științifică. Problema ține de lărgirea cazurilor de pluralitate de cetățenii, evidențiindu-se două situații interconexate dintre ele. Așa, prima constă în faptul că pluralitatea de cetățenii oferă „avantaje persoanelor pluripartide ... care revin individului ... care poate beneficia de protecția a două sau mai multe state” [14, p.19]. Cât privește a doua perspectivă a pluralității de cetățenii ea plenar se leagă de cetățenia Uniunii Europene.

Aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană „va permite cetățenilor noștri să se bucure de pluralitatea de cetățenii prin atribuirea cetățeniei UE. Aceasta va completa paleta drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor Republicii Moldova asigurată de cetățenia națională” [14, p.21].

Observăm așadar conturarea tendinței doctrinare a perspectivei evoluției institutului cetățeniei Republicii Moldova spre integrarea în cea europeană.

Studiul efectuat în materia institutului cetățeniei Republicii Moldova denotă o clară evoluție în abordările doctrinare și reglementărilor normative. Acest studiu expus succint în cadrul acestei comunicări ne permite a formula cel puțin două concluzii:

1. Doctrina constituțională și legislatorul autohton au reacționat adecvat la fiecare etapă a evoluției relațiilor sociale în devenire a instituției cetățeniei argumentând teoretic și reglementând normativ fenomenul la etapa corespunzătoare

2. Implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană în complexitatea sa va genera în continuare abordări doctrinare, soldate cu reglementări normative implicit și instituția cetățeniei în perspectiva integrării în cele europene.

Referințe bibliografice:

1. Declarația Suveranității Republicii Moldova. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Moldova. 1990 nr.8. Art.nr.192.
2. Legea „Cu privire la cetățenia Republicii Moldova” nr.596-XII din 5 iunie 1991. În: Veștile Sovietului Suprem și ale guvernului Republicii Moldova, 1991, nr.9, Art.nr.140.
3. Constituția Republicii Moldova. Publicată în Monitorul Oficial, august, 1994, nr.1.

4. Arseni Alexandru. Cetățenia Republicii Moldova. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Tipografia „Print-color”. Chișinău, 1997, p.6.
5. Arseni Alexandru. Drept constituțional și instituții politice (note de curs). Chișinău, vol.1, 2, 1997.
6. Popa Victor. Drept public. Chișinău, 1998.
7. Hotărârea parlamentului Republicii Moldova pentru ratificarea Convenției europene cu privire la cetățenie nr.621-XIV din 14.10.1999. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 4 noiembrie 1999, nr.120-122, Art. nr.583.
8. Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 2 iunie 2000 (Monitorul Oficial, 2000, nr.98-101, art.709).
9. Arseni Alexandru, Suholitco Leontie. Cetățenia – o nouă viziune și reglementare europeană. – Ch.: Litera, 2002 (Combinatul poligrafic), p.3.
10. Legea constituțională nr.1469-XV din 21.11.02. Publicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.169 din 12.1.2.2002, Art. nr.1290.
11. Arseni Alexandru. Drept constituțional și instituții politice. Tratat. – Chișinău, vol.2, 2014.
12. Guceac Ion. Curs elementar de drept constituțional. – Chișinău, vol.1, 2001.
13. Cârnaț Teodor. Drept constituțional. – Chișinău: Ediția a 2-a, 2010.
14. Zaporozjan Livia. Pluralitatea de cetățenii în perspectiva integrării europene a Republicii Moldova. Autoreferatul tezei de doctor în drept. – Chișinău: Edit. CEP USM, 2019, p.19.

COMPETENȚE INSTITUȚIONALE ÎN DOMENIUL SERVICIILOR DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ

INSTITUTIONAL COMPETENCES IN THE FIELD OF SOCIAL ASSISTANCE SERVICES

Oxana CHISARI-LUNGU, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The field of social assistance is one which in the last decades in the Republic of Moldova is quite often referred to. Taken from several perspectives, this is regarded as: activity / form of social protection organization; all the state and non-state institutions that carry out certain activities in favour of the vulnerable person or groups; independent science; legal institution of the branch of social protection law. Next we aim to determine institutional competences in the field of social assistance services both at central and local level.

Cuvinte-cheie: *asistență socială, fond de șomaj, servicii sociale, asistență psihopedagogică.*

Domeniul asistenței sociale este unul la care în ultimele decenii în Republica Moldova se face destul de des referire. Abordată din mai multe perspective, aceasta este privită ca: activitate/formă de organizare a protecției sociale; totalitatea instituțiilor statale și nestatale care desfășoară anumite activități în favoarea persoanei sau a grupurilor vulnerabile; știință de sine stătătoare; instituție juridică a ramurii dreptului protecției sociale.

Indiferent de abordarea pe care o alegem pentru a fi analizată, întotdeauna ținem cont de faptul că anumite norme juridice din domeniul asistenței sociale vor fi aplicate, iar structurile competente vor desfășura anumite activități dacă este prezent riscul social sau există pericolul de a surveni.

Persoanele aflate în situație de risc social sau grupurile vulnerabile pot fi dintre cele mai diverse, iar competențele instituțiilor implicate în prevenirea, înlăturarea sau minimalizarea consecințelor riscurilor sociale vor fi determinate, având în vedere necesitățile reale ale acestor persoane, abordate individual sau a anumitor grupuri. În Republica Moldova, pe parcursul existenței sale ca stat independent, au existat multiple combinații ale competențelor, atât la nivel republican cât și la nivel local, unele reușite, altele mai puțin.

Anul 1991 a fost marcat de crearea Fondului social al Republicii Moldova, structură republicană care a avut drept scop încasarea și administrarea folosirii mijloacelor bănești vărsate în formă de cotizații de către întreprinderi, instituții,

organizații, cooperative și cetățeni pentru asigurarea socială de stat, plata pensiilor, a indemnizațiilor în caz de boală, șomaj, pentru susținerea de către stat a familiei etc. Fondul era compus din următoarele fonduri speciale: - fondul special de pensii al Moldovei; - fondul special al asigurării sociale al Moldovei; - fondul de șomaj; - fondul special de rezervă al asistenței sociale [1].

Totodată, la acea etapă politica statului în domeniu era exercitată de către Ministerul Muncii și Ocrotirii Sociale al Republicii Moldova [2], care în 1994 a devenit Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei [3]. Acest Minister a fost de mai multe ori reorganizat, la anumite etape având competențe în domeniul muncii, protecției sociale, familiei și sănătății. La etapa actuală, în Republica Moldova, își desfășoară activitatea Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, creat la 30 august 2017.

Un rol important în dezvoltarea domeniului asistenței sociale și nu numai, a avut-o și crearea Casei Naționale de Asigurări Sociale. Având competențe distincte în domeniul asigurărilor sociale, această structură gestionează și un șir de prestații bănești de asistență socială (indemnizații pentru persoane neasigurate, alocații sociale de stat, etc).

Pentru a putea analiza competențele instituționale în domeniul asistenței sociale la etapa actuală, este important să identificăm cele mai importante structuri din acest domeniu. Astfel, la nivel republican activează: Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Agenția Națională Asistență Socială; Consiliul național de acreditare a prestatorilor de servicii sociale; Inspekția Socială; Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă; Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă; Casa Națională de Asigurări Sociale; Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare; Ministerul Educației, Culturii și Cercetării; Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, iar la nivel local: Direcția de Asistență Socială și Protecție a Familiei; Casa Teritorială de Asigurări Sociale; Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică; subdiviziunile teritoriale ale Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă.

În cadrul **Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale** în domeniul asistenței sociale activează: Direcția politici de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități; Direcția politici de protecție a drepturilor copilului și familiilor cu copii; Direcția politici de asistență socială a familiilor cu venituri mici, vârstnicilor și veteranilor.

Conform pct. 5 al Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, ministerul are misiunea de a analiza situația și problemele din domeniile de activitate gestionate, inclusiv domeniul asistenței sociale, de a elabora politici publice eficiente în domeniu, de a monitoriza calitatea politicilor și actelor normative și de a propune interven-

ții justificate ale statului care urmează să ofere soluții eficiente în domeniile de competență, asigurând cel mai bun raport dintre rezultatele scontate și costurile preconizate. [4]

În calitate de instituții subordonate ministerului, cu atribuții în domeniul social putem evidenția: Agenția Națională Asistență Socială; Consiliul național de acreditare a prestatorilor de servicii sociale; Inspekția Socială; Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă.

Agenția Națională Asistență Socială, este o autoritate administrativă în subordinea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și are statut de persoană juridică de drept public. Agenția ține Registrul de stat al personalului din sistemul de asistență socială (personalul din cadrul subdiviziunilor descentralizate din subordinea consiliilor raionale/municipale, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia, cu competențe în domeniul asistenței sociale, și personalului serviciilor de asistență socială, cu excepția personalului auxiliar).

Misiunea Agenției constă în sporirea calității asistenței sociale acordate populației prin implementarea politicii statului în domeniul asistenței sociale. În activitatea sa Agenția exercită următoarele funcții de bază: elaborează cadrul metodologic pentru implementarea unitară a legislației în domeniul asistenței sociale; gestionează activitatea instituțiilor publice în care Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale exercită calitatea de fondator; facilitează procesul de consolidare a capacităților profesionale ale personalului din sistemul de asistență socială și gestionează mijloacele financiare pentru finanțarea programelor cu destinație specială în domeniul asistenței sociale și a pachetului minim de servicii sociale [5].

Consiliul național de acreditare a prestatorilor de servicii sociale este o autoritate administrativă și are misiunea de a certifica capacitatea prestatorilor de servicii sociale, indiferent de tipul de proprietate, forma juridică de organizare și subordonare administrativă și de a presta servicii sociale calitative.

Conform Hotărârii de Guvern pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Consiliului național de acreditare a prestatorilor de servicii sociale, a structurii și efectivului-limită ale acestuia, în activitatea sa, Consiliul îndeplinește următoarele funcții de bază: evaluează calitatea serviciilor sociale; adoptă decizii cu privire la acreditarea sau neacreditarea prestatorului de servicii sociale, precum și decizii de retragere a certificatului de acreditare și realizează evaluarea inopinată a prestatorului de serviciu social acreditat ca urmare a sesizării [6].

Inspekția Socială este o autoritate a administrației publice cu statut de persoană juridică și are misiunea inspecției modului de aplicare corectă și unitară a legilor și a altor acte normative. Conform pct. 6 al Hotărârii Guvernului cu

privire la instituirea Inspecției Sociale, domeniile de inspecție sunt acordarea serviciilor sociale și stabilirea ajutorului social și ajutorului pentru perioada rece a anului. Sunt supuse inspecției următoarele entități: autoritățile publice centrale și locale cu atribuții în domeniile sociale; persoanele fizice și juridice cu atribuții și responsabilități în domeniul asistenței sociale și prestatorii de servicii sociale, publici și privați [7].

Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă este de asemenea o instituție publică, și are statut de persoană juridică. Consiliul este unicul organ abilitat cu funcții în domeniul determinării gradului de dizabilitate. El are misiunea de a asigura realizarea prevederilor actelor normative în vigoare privind determinarea dizabilității și capacității de muncă, având ca obiective finale incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. În vederea realizării misiunii sale, Consiliului îi revin următoarele funcții de bază: implementarea legislației în domeniul determinării dizabilității și capacității de muncă, precum și asistenței medicale și sociale; asigurarea, în condițiile legislației în vigoare, a modului de organizare și funcționare a sistemului de determinare a dizabilității și capacității de muncă, precum și îmbunătățirea calității acestuia; expertizarea și reexpertizarea cetățenilor pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă; planificarea strategică, analiza, monitorizarea și evaluarea politicilor implementate și a procesului de activitate; conlucrarea cu instituțiile medico-sanitare, structurile teritoriale de asistență socială, asigurări sociale, ocuparea forței de muncă și din domeniul educației în scopul acumulării de informații despre persoanele trimise pentru expertizare sau reexpertizare, în vederea asigurării investigării complexe și calitative și informarea cetățenilor despre drepturile lor la determinarea dizabilității și capacității de muncă și despre criteriile de bază [8].

Agencia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă este o autoritatea administrativă împuternicită să asigure implementarea politicii în domeniul promovării ocupării forței de muncă, migrației forței de muncă și asigurării de șomaj. Misiunea Agenției este de a spori posibilitățile de ocupare a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă și susține angajatorii la identificarea forței de muncă calificate și crearea locurilor noi de muncă.

Agencia își realizează atribuțiile în următoarele domenii: implementarea politicii de promovare a ocupării forței de muncă; migrația forței de muncă și asigurarea de șomaj [9].

Casa Națională de Asigurări Sociale este o autoritate administrativă centrală, cu personalitate juridică, însă care se află direct în subordinea Guvernului. Ea administrează și gestionează sistemul public de asigurări sociale. Casa Națională de Asigurări Sociale a fost înființată în anul 2001 în baza Legii privind sistemul public de asigurări sociale de stat [10]. Casa Națională este condusă de un director

general desemnat de Guvernul Republicii Moldova și care realizează politica statului în domeniul asigurărilor sociale. Prin intermediul Casei Naționale de Asigurări Sociale se acordă unor anumite categorii de cetățeni, prestații de asistență socială, a căror finanțare se efectuează din mijloacele bugetului de stat [11].

Centru Republican Experimental Protezare Ortopedie și Reabilitare este o instituție publică, cu statut de persoană juridică. Instituția deține următoarele funcții: asigurarea cu mijloace ajutătoare tehnice a persoanelor cu dizabilități, a veteranilor de război și a persoanelor cu afecțiuni și maladii ale aparatului locomotor; consultarea, reabilitarea medicală și reabilitarea profesională a persoanelor cu dizabilități, a veteranilor de război și a persoanelor cu afecțiuni și maladii ale aparatului locomotor; confecționarea mijloacelor ajutătoare tehnice, inclusiv a încălțămintei ortopedice, pe proteze și speciale, a protezelor pentru membrele superioare și inferioare, a ortezelor și a altor articole ortopedice, conform nomenclatorului aprobat de Guvern; efectuarea lucrărilor de experiment, a cercetărilor științifice și de proiect cu scopul de a însuși metode moderne de producere a noi tipuri de mijloace ajutătoare tehnice, inclusiv implementarea metodelor contemporane de reabilitare și acordarea serviciilor de consultare, reabilitare și asigurare cu mijloace ajutătoare tehnice, contra plată, a persoanelor solicitante, ce nu se află în evidența Instituției. [12]

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării este organul de specialitate al administrației publice centrale care elaborează și promovează politica de stat în domeniul educației și formării profesionale, racordată la tendințele naționale și internaționale moderne de dezvoltare social-economică, asigurând accesul la educație pentru toți cetățenii Republicii Moldova pe parcursul întregii vieți. [13]

Ministerului Educației, Culturii și Cercetării la rândul lui are în subordine **Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică**, care este o instituție publică cu statut de persoană juridică de drept public.

Centrul deține astfel de atribuții cum ar fi: oferă asistență metodologică Serviciului, autorităților administrației publice locale, familiei, copilului, sau altor structuri implicate în proces în vederea implementării recomandărilor privind măsurile de intervenție și serviciile de suport pentru incluziunea educațională; elaborează metodologii de evaluare și asistență a copiilor pentru specialiștii serviciilor, psihologii instituțiilor de învățământ preșcolar, primar și secundar general, cadrele didactice, cadrele didactice de sprijin, precum și pentru alți specialiști implicați în proces; elaborează instrucțiuni privind eficientizarea procedurii de stabilire a cerințelor educaționale speciale, a măsurilor de intervenție și serviciilor de suport; administrează baze de date și monitorizează la nivel național situația tuturor copiilor beneficiari ai serviciilor de asistență psihopedagogică (copii cu cerințe educaționale speciale, copii expuși violenței, abandonului școlar, neglijării parentale, exploatării prin muncă, riscului de trafic de ființe umane, delicvenței juvenile și comportamen-

telor deviate, riscului de apariție a bolilor cu transmitere sexuală, riscului de nutriție nesănătoasă, riscului de apariție a sarcinii timpurii etc.) și elaborează programe de incluziune școlară a copiilor în situație de risc; etc [14].

Iar la nivel local activează un șir de comisii, direcții, structuri. Unele dintre aceste structuri preluază din funcțiile autorităților centrale din domeniu, iar altele activează independent.

De exemplu, Casa Națională de Asigurări Sociale își extinde atribuțiile la nivel local prin intermediul **Caselor Teritoriale de Asigurări Sociale**. Casele Teritoriale de Asigurări Sociale sunt structuri teritoriale desconcentrate ale Casei Naționale de Asigurări Sociale, fără personalitate juridică, cărora le revin, în limitele competenței, toate activitățile ce țin de deservirea nemijlocită a populației în domeniul asigurărilor sociale și de stat. Casa Teritorială de Asigurări Sociale își desfășoară activitatea sub conducerea și controlul Casei Naționale de Asigurări Sociale cu respectarea principiului teritorial și își exercită funcțiile sale în conformitate cu prevederile Legii privind sistemul public de asigurări sociale; Statutului Casei Naționale de Asigurări Sociale, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea regulamentului privind organizarea și funcționarea Casei Naționale de Asigurări Sociale; actelor legislative și normative în domeniu, precum și Regulamentului de organizare și funcționare. Dintre multiplele atribuții ce le deține Casa Teritorială de Asigurări Sociale putem evidenția: - acordarea unor anumite categorii de cetățeni prestații de asistență socială; stabilirea, recalcularea și evidența prestațiilor sociale în baza cererilor depuse de către cetățeni; acordarea biletelor de tratament balneosanatorial și efectuarea controalelor privind corectitudinea achitării prestațiilor sociale prin intermediul prestatorilor de servicii de plată; etc. [11]

De asemenea, putem evidenția **Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică** care exercită la nivel local unele din atribuțiile Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică. Serviciul de asistență psihopedagogică este instituit prin decizia consiliului raional/municipal din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea, inclusiv municipiul Chișinău, Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia și municipiul Bălți.

Serviciul deține următoarele atribuții: acordarea asistenței psihopedagogice copilului și familiei acestuia; acordă asistență psihopedagogică, logopedică, psihologică, precum și alte servicii, după caz, copilului integrat în instituțiile care nu dispun de servicii specializate; oferă asistență metodologică privind asistența psihopedagogică și consilierea psihologică instituțiilor de învățământ preșcolar, primar, secundar general, precum și altor instituții implicate în realizarea intervențiilor menite să rezolve probleme cu care se confruntă copiii; asigură și coordonează organizarea de către instituțiile de învățământ a activităților de includere în procesul de educație incluzivă; implementează programe de incluziune educa-

țională a copiilor în situație de risc; - inițiază și dezvoltă parteneriate cu diferite structuri și desfășoară programe de informare-educare-comunicare și sensibilizare publică; etc. [14]

Iar atribuțiile Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă sunt exercitate pe întreg teritoriul Republicii Moldova prin intermediul celor 35 de **subdiviziuni teritoriale ale Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă**. [9]

O altă instituție din domeniu este **Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei**. Direcția se află în subdiviziune structurală în subordinea Consiliului raional. Scopul Direcției este de a contribui la îmbunătățirea calității vieții persoanelor în dificultate prin asigurarea asistenței sociale în raza unității administrativ-teritoriale în care activează. În vederea realizării acestui scop, prioritare sunt următoarele obiective: dezvoltarea și administrarea serviciilor de asistență socială la nivel teritorial în conformitate cu politica națională și strategiile din domeniu; satisfacerea necesităților sociale ale persoanelor și grupurilor aflate în dificultate; și implementarea unor programe specifice privind protecția copiilor și familiei și protecția persoanelor cu dizabilități. Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei activează în baza Regulamentului de organizare și funcționare a Direcției aprobat prin Decizia Consiliului raional.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Guvernului nr 52, din 01.02.1991, cu privire la instituirea Fondului social al Republicii Moldova, publicat la 30.06.1991 în Monitorul Oficial Nr. 3-6.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.378 din 5 octombrie 1990 “Cu privire la aprobarea Regulamentului Muncii și Ocrotirii Sociale al R.S.S.Moldova”;
3. Hotărârea Guvernului Nr. 705, din 22.09.1994, cu privire la aprobarea Regulamentului Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, publicată la 29-09-1994 în Monitorul Oficial Nr. 6-7.
4. Hotărârea Guvernului nr. 694, din 30.08.2017, cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, publicată la 01.09.2017 în Monitorul Oficial nr. 322-328.
5. Hotărârea Guvernului Nr. 1263, din 18.11.2016 cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale Asistență Socială, a structurii și efectivului-limită ale acesteia, publicat la 25.11.2016, în Monitorul Oficial Nr. 405-414.
6. Hotărârea Guvernului nr. 998, din 28.12.2012, pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Consiliului național

- de acreditare a prestatorilor de servicii sociale, a structurii și efectivului-limită ale acestuia, publicat la 04.01.2013, în Monitorul Oficial Nr. 1-5.
7. Hotărârea Guvernului nr. 802, din 28.10.2011, cu privire la instituirea Inspecției Sociale, publicat la 04.11.2011, în Monitorul Oficial Nr. 187-191.
  8. Regulamentul privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 357 din 18 aprilie 2018, cu privire la determinarea dizabilității, publicat la 20-04-2018 în Monitorul Oficial Nr. 126-132.
  9. Hotărârea Guvernului Nr. 990, din 10-10-2018, cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, publicată la 19-10-2018 în Monitorul Oficial Nr. 398-399.
  10. Legea Republicii Moldova nr. 489, din 08.07.1999, privind sistemul public de asigurări sociale, publicată la 06.01.2000 în Monitorul Oficial nr. 1-4, intrat în vigoare la 01.07.2000.
  11. Hotărârea Guvernului nr. 937, din 13.11.2014, cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Casei Naționale de Asigurări Sociale, publicată la 21.11.2014, în Monitorul Oficial nr. 345-351.
  12. Hotărârea Guvernului nr. 22, din 18-01-2019, privind constituirea Instituției publice „Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare”, abrogarea și modificarea unor acte normative, publicat la 25-01-2019 în Monitorul Oficial Nr. 24-28.
  13. Hotărârea Guvernului nr. 691, din 30-08-2017, cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, publicat la 01-09-2017 în Monitorul Oficial nr. 322-328 .
  14. Hotărârea Guvernului, nr. 732, din 16-09-2013, cu privire la Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică și Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică, publicat la 20-09-2013 în Monitorul Oficial Nr. 206-211.

**DE LA CONTROVERSE PRACTICE SPRE O
RECONSTRUCȚIE PARADIGMATICĂ A DREPTULUI**
*FROM PRACTICAL CONTROVERSIES TO PARADIGMATIC
RECONSTRUCTION OF THE LAW*

Rodica CIOBANU, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The aim of this article is twofold: first of all, it aims to assess the state of art of the controversies in the Republic of Moldova's public sphere; secondly, it aims to contribute with some solutions for the big diversity of the controversies identified. In the first case, according to the existing legislation, the controversies are highlighted and it acknowledges their impact on deepening the law identity crisis as well as the need for validation and legitimation, in accordance with the emerging new realities. In the second case, the focus is on maintaining the law reconstruction dimensions and its' status as the instrument for keeping the social order, through the identification of the new scientific paradigm's benchmarks.

Keywords: *law, state, controversy, crisis, identity, legitimacy, validity, paradigm*

De la originile sale RM și-a asumat ambițioasa sarcină de a deveni un stat de drept și a reforma activitatea instituțiilor sale, în direcția respectării celor mai semnificative valori umane: dreptate, echitate, justiție, libertate etc. împărtășind experiența țărilor cu tradiții democratice. În acest sens, într-o formulă concisă și exactă, Constituția RM din 29.07.1994 anunță în art.1 (3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate [1].

Pornind de la conținutul Constituției RM, statul Republica Moldova, a fost construit pe fundamente solide doctrinare și axiologice ce s-au edificat în istoria societății umane: *separarea și colaborarea ramurilor puterii de stat* (conform art. 6. puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției); *supremația legii* (art.7 spune că Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juidică.); *asigurarea, respectarea și garantarea drepturilor și libertăților omului* (art.4, art.15, 20, 22, 23, etc.); *echitatea și dreptatea* (art.16, art 20) etc. La o distanță de aproape 30 de ani, de la Declarația de independență [2] și asumarea tranziției la valorile democratice, Republica Moldova a ajuns un

spațiul al dezbaterilor, al contraverselor, dilemelor și al paradoxului. Cetățeanul, urmărind ceea ce se perindă zilnic în spațiului public moldovenesc nu mai poate discerne între adevăr și minciună, între legal și ilegal, vinovat și nevinovat, moral și amoral etc.

Trăind în societatea tehnologiilor de vârf, a societății informaționale omul încearcă să facă față fluxului informațional zilnic oferit, dar nu întotdeauna cu abordare imparțială și cu capacitate de analiză critică. În acest spațiu al controverselor se mai adaugă, pe lângă cea de a construi un stat de drept și edificarea societății informaționale. Prin Strategia Națională de edificare a societății informaționale „Moldova electronică”, se urmărește de a asigura o dezvoltare umană durabilă, bazată pe dreptate socială și egalitate a șanselor, libertate, diversitate culturală, participare civică și progres științific prin implementarea tehnologiilor informaționale și de comunicații în toate domeniile vieții sociale [3]. Însă spre regret, acest spațiu a devenit un spațiu în care se confruntă, demonstrându-și întâietatea interesul individual, în detrimentul interesului comun, punând semne de interogație asupra relației dintre interesul cetățenului și interesul societății, un spațiu al orgoliilor și ambițiilor personale.

În consecință, statul și autoritățile acestuia, au început a fi percepute, nu în calitate de aliat al cetățenului, dar rivalul acestuia, nu cel care asigură posibilitatea de a-și dezvoltata personalitatea, prin asigurarea drepturilor fundamentale, prevăzute în Capitolul II al Constituției (dreptul la viață, dreptul la opinie, dreptul la apărare etc.) [1] și mecanismelor de protecție juridică și socială, dar spațiu al luptelor pentru a deține puterea. Or, „Ar fi naiv să credem că un stat de drept poate fi format fără asigurarea responsabilității lui față de cetățenii afectați de acțiunile abuzive ale acestuia”[4]. Astfel, devine necesară „...formarea și dezvoltarea unei valori care este fundamentală pentru popoarele occidentale: *spațiul public* [5]. „Este nevoie de o *re-definire* a acestuia: de la un spațiu „al nimănui”, la un spațiu „al tuturor”. Fără o astfel de re-definire culturală a spațiului public, degeaba vorbim de democrație, de solidaritate socială, de lupta împotriva corupției, de reforma administrației, de transparența instituțiilor publice sau de respectarea legii. În fond, este vorba de a cristaliza *interesul public*. În democrațiile avansate de astăzi, „interesul public” nu înseamnă ceea ce se înțelege la noi: „interes general” sau „interes național” ... *interesul public* este cuantificabil și măsurabil, căci el este o *rezultantă vectorială* a tuturor negocierilor, explicite sau implicite, care au loc în sfera publică, adică între agenții politici, civici și economici.” [6].

Realitatea de azi, cea de la începutul secolului XXI-lea, în care „relațiile dintre viață (individuală și colectivă, în diversitatea formelor ei de manifestare) și normele juridice preiau un caracter neordinar” [7], trebuie abordată într-o manieră complexă a interdependențelor [8] dintre nivele de realitate, elemente ale sistemului social, individ-societate, spațiu individual-spațiu public etc. Mai mult

ca atât, așa cum indică R. Dahl, în prezent democrațiile funcționale sunt „poliarhii”, în care numeroase centre de putere își negociază accesul la decizie și la resurse [9].

Ne întrebăm și încercăm să răspundem: *Ce domină spațiul public la noi?* De pe o parte dificultățile cotidiene ale cetățeanului și incapacitatea acestuia, idiferent de efort, ca să facă față provocărilor și necesităților, să iasă din starea de sărăcie, de pe alta, luxul afișat de instituțiile media a unor persoane publice (reprezentanți ai autorităților statale), apoi crizele politice parcurse cu frecvență în ultimul timp, dezbaterile publice cu acuzații reciproce din partea liderilor de formațiuni politice, dornice de a menține, sau a accede la putere. Mai pui și elanul instituțiilor media de a informa cetățenul, de a mediatiza și de a pune în atenția acestuia probleme majore a societății (printre care decadența morală, ilegalități, sărăcie, lipsă de eficiență a organelor de drept etc.), dar și *spectacolul actorilor politici*, care abundă în acuzațiile reciproce pe care aceștia și le aduc, a opiniei publice precum că instituțiile puterii de stat sunt angajate politic și nu acționează conform legii etc. au determinat nu doar controverse și confuzii majore în percepția cetățenului asupra stării de fapt din RM, dar și atitudine vădit negativă față de activitatea instituțiilor de stat. Asupra a tot, a orice și oricui planează suspiciuni de tot felul. Or, așa cum indică J. Habermas, născută în condițiile apariției economiei de piață moderne, sfera publică este o „zonă situată între societatea civilă și stat, în care sunt garantate instituțional discuțiile critice asupra chestiunilor de interes general” [10].

Păstrată în timp, opinia lui Cicero, după care „*statul este res populi, adică este cauza poporului (o grupare de oameni asociați unii cu alții prin adeziunea lor la aceleași legi și printr-o comunitate de interese)*, se regăsește și în conținutul Declarației de independență a RM [2], în mențiunea precum că statul „garantează exercitarea drepturilor sociale, economice, culturale și a libertății politice ale tuturor cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv ale persoanelor aparținând grupurilor naționale, etnice, lingvistice și religioase, în conformitate cu prevederile Actului final de la Helsinki și ale documentelor adoptate ulterior, ale Cartei de la Paris pentru o nouă Europă”, am ajuns în situația în care aproape că avem o dominantă omniprezentă, ce planează în spațiul public – neîncrederea în capacitatea statului, a autorităților sale de a garanta drepturile și libertățile cetățenești, garantate de Constituția RM.

Marea diversitate a opiniilor exprimate de autori asupra noțiunii stat, evidențiază două tendințe fundamentale: una realistă, preocupată să facă din Stat o ființă a lumii juridice, un subiect activ și pasiv de drepturi și alta abstractă, care încearcă să cerceteze realitățile care au format Statul, care îl mențin și care îl conduc în viitor. În acest sens, academicianul Guceac I. în articolul *Constituționalismul și statul de drept în Republica Moldova. Realități și perspective* [4, p.78-85] re-

iterează faptul că în contextul tratării materiei statului de drept, e necesar de a aborda constutuaționalismul și problemele majore pe care le înregistrează la acest capitol RM, or, cele mai importante instituții au încetat de a mai fi credibile. Încă Montesquieu [11] în *Spiritul legilor* afirmă că libertățile politice nu se pot exercita decât într-o guvernare unde puterea este limitată. Însuși, principiul separației puterilor în stat a devenit unul contestat, datorită faptului că una dintre puteri preia periodic atributele alteia. A devenit o practică, spre exemplu, ca puterea executivă să preia atributele Parlamentului prin asumarea de răspundere și orfonanțe de urgență, sau suspendările periodice a presedintelui ș.m.a., toate au devenit motiv al confuziilor.

Astfel, nici reprezentanții poporului, care „în exercitarea mandatului, sînt în serviciul poporului (art. 68 alin. (1) al Constituției), precum și organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului (art.60 alin. (1) al Constituției) nu mai sunt considerați capabili de a-și onora promisiunile făcute și de a oferi speranță într-un viitor mai bun, de a produce legi, care ar produce, la rîndul său, schimbări cu adevărat importante pentru țară. „În aceste condiții, nu de puține ori, legiuirile sunt criticate în funcție de ideologia politică aflată la un moment dat, vremelnic, la „putere” ori „în opoziție” în funcție de interesele acelu grup politic. Asemenea critici nu sunt lipsite de substanță științifică, din contră, semnalăm însă absența acelei „răceli” proprii oricărui demers științific, ajungându-se astfel ca demersuri obiective să fie deturnate de pasiuni înflăcărare (e.g. parlamentul unicameral, tema participării și legitimității referendumului, revizuirea constituției etc.)”[12]. Delegarea, împuternicirea, reprezentarea a devenit nu doar o povară pentru cetățeni, dar și dezamăgire asupra calităților morale a acestora, datorate prioritizării interesului personal și nu a celui social, „*fecare vrea să facă o lege prin care să dirijeze activitatea tuturor*” [13]. În acest conext, mențiunea făcute de către I. Guceac devine una relevantă și elocventă. „Cu părere de rău, în ultimii ani, constituționalismul din Republica Moldova suferă de „insistența pronunțată” a exponenților partidelor politice de a opera modificări în textul Legii Fundamentale, interpretarea „extensivă” a Constituției de Curtea Constituțională, fapt care a avut un impact semnificativ asupra conținutului unor caracteristici ale sistemelor social și politic ale statului, fără a modifica Constituția etc. Ca urmare, în opinia noastră, statul obține posibilitatea să funcționeze, practic, necontrolat, în orice sferă a relațiilor sociale, normele și procedurile care limitează puterea fiind respinse, fapt ce contrazice direct principiile statului de drept. În asemenea situație, puterea este în stare să influențeze legislatorul prin intermediul partidului (coaliției, alianței) de guvernământ, transformând nu doar sistemul politic, dar și drepturile cetățenilor în direcția restrîngerii evidente a acestora” [4, p.81-82]. În acest context, relevantă este și afirmația filosofului

francez, J.J.Rousseau, care afirmă că *poporul ajunge să disprețuiască legile ce se schimbă în fiecare zi* [14].

Cu referire la activitatea de legiferare autorul român P.C.Vlachide se pronunță astfel: *„anchiloza legilor despărțite de viață este o primejdie, dar aceasta nu înseamnă că trebuie să se schimbe, iar o democrație de instabilitate ar fi și mai dăunătoare decât osificarea, dat fiind că lipsa de fermitate a unui sistem legislativ este de natură să atace însăși valoarea, prestigiul și încrederea pe care trebuie să le inspire orice lege, schimbarea grăbită a lor nefăcând decât să dovedească inutilitatea măsurilor luate prin ele. Legile pot rămâne indefinit în vigoare, cu condiția ca o practică judiciară serioasă să le ofere drumul către noi orizonturi științifice* [15, p. 13]. În consecință, reflectând asupra sistemului juridic național, a activității diversilor actori politici și juridici, înțelegem că asistăm la o mare diversitate de inițiative legislative, dominate de limbajul juridic specializat, inaccesibile necunoscătorului materiei juridice, creând spațiu de interpretare și debateri controversate dintre reprezentanții diverselor autorități, producând inflație legislativă [16], dar și la așa zise „legi ilegale”, cât de paradoxal nu ar părea a fi. Cea din urmă problemă fiind formulată și de către Mihai Cotorobai, Avocatul Poporului. *„Drepturile și libertățile fundamentale ale omului alcătuiesc dreptul natural, care este produsul societății, legile sânt produsul statului. Legile trebuie să corespundă dreptului. Nu fiecare lege a statului, din păcate, este și drept. Dacă ele nu reflectă legitățile progresului social, ele nu pot fi considerate legi drepte. Legislativul trebuie să adopte legi în conformitate cu spiritul dreptului, numai așa dreptul își poate onora scopul și funcțiile lui în societate. Este o cerință și pentru toate autoritățile publice, structurile statale ce emit acte cu caracter normativ.”*, afirmă M. Cotorobai [17, p.24]

Nici sistemul judecătoresc, în care ar trebui să avem judecători independenți, imparțiali și inamovibili (Constituția RM art.116 alin. (1)), potrivit legii să aibă autoritate, caatare nu se mai bucură de autoritate, justiția fiind identificată cu corupția, lipsă de integritate, angajare politică, servilism, încălcare a legii etc. Sistemul judecătoresc nu a devenit încă un garant al echității sociale. *„În perioada 2011–2016, în Republica Moldova a fost implementată Strategia de reformă a sectorului justiției, al cărei obiectiv a fost edificarea „unui sistem de justiție accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului”* [18, p.19]. În prezent, la o distanță de 3 ani, sistemul judecătoresc a ajuns să fie în dilemă: de pe o parte, presiunea exercitată societate, care impune reformarea și schimbarea practicilor juridice instituite de ani, ce au dus la criza puterii judecătorești; de pe alta, rezistența și nedorința de schimbare a reprezentanților puterii judecătorești. În fapt, calitatea actului de justiție în RM nu mai are nici o calitate. Profesorul A. Negru cu referință la calitatea justiției

menționează că aceasta „trebuie privită drept categorie mai complexă în coraport cu calitatea actului de justiție. Calitatea justiției este apreciată prin termenul de justiție consolidată, privită într-un proces dinamic și perpetuu” [19, p.49].

Referință la anumite probleme ale sistemului judecătoresc anunță și profesorul E. Aramă, care în articolul *Interpretarea juridică: de la elemente juridice și politice la bun simț* menționează: „În asigurarea drepturilor omului și a triumfului democrației un rol important aparține judecătorului, care nu ar trebui să fie subordonat nimănui, nici parlamentului, nici partidului de guvernământ, nici liderilor politici, să nu fie coruptibili, punând interesele lor patrimoniale mai presus de democrație și demnitatea umană. Anume atașamentul judecătorilor față de valorile fundamentale ale societății a generat în Anglia, SUA o încredere masivă față de puterea judecătorească și a contribuit la menținerea democrației. În paranteze fiind spus, este semnificativă îngrijorarea relativ recentă a unor judecători din Anglia referitor la adresele lor de email ce conțineau „gov.uk”, spunând că ei sunt independenți și nu o parte a guvernului. Detașarea aceasta de puterea politică și preocuparea pentru problemele individului și societății au făcut din judecătorii respectivi instrumentele democrației ... Un element component important al justiției este subiectul care realizează justiția, deci, magistratul. Încrederea în justiție înseamnă mai întâi, încrederea în magistrat, în spiritul său de dreptate și în personalitatea integră a magistratului” [20, pp.42, 43]

Nici Procuratura, care conform art. 124 alin (1) al Constituției reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești în condițiile legii, nu este într-o situație mai favorabilă. Încercările de a reforma instituția procuraturii pentru a o pune într-o lumină mai favorabilă până în prezent nu s-a reușit. La prima ședință a grupului de lucru privind reforma procuraturii din 2014, Vicepreședintele Parlamentului Republicii Moldova, Andrian Candu, menționa că sarcina acestora este „să identifice soluții pentru edificarea unui sector al justiției eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului” [21].

Nu vom intra în dezbateri și exemplificări ce abundă în spațiul public asupra activității reprezentanților procuraturii, că avem șansa de a fi acuzați de rea intenție, dacă vom aduce în acest conținut multiplele critici, mai mult decât atât nici nu urmărim ca scop de a face acest lucru. Doar com face referință la Declarația făcută publică pe pagina Uniunii Avocaților din Moldova, Emanoil Ploșnița, președintele Uniunii Avocaților, în 2019 prin care critică activitatea procuraturii. Acesta anunță că având ca teme „Declarația Parlamentului Republicii Moldova din data de 08.06.2019 privind Declararea Statului Capturat, instituțiile cărui nu mai lucrează în interesul cetățeanului și evaluând activitatea Procura-

turii din ultimii ani”, scoate în evidență mai multe probleme controversate cu referire la activitatea acestei instituții, abuzuri și încălcări: „încălcarea drepturilor omului privind accesul liber la justiție, dreptul la un proces echitabil, dreptul la libertate, dreptul la apărare, dreptul la viața privată, contradictorialitatea procesului penal, egalitatea armelor, etc.” Mai mult ca atât, acesta menționează că: „Procuratura Generală a fost parte la schemele de preluare a afacerilor, implicată .... în contrabanda cu țigări, anabolizante, alcool etilic și chihlimbar, a comis abuzuri în privința avocaților și judecătorilor...” [22] ș.a.

În aceeași cheie a criticilor aduse este și recenta scrisoare a unui grup de magistrați, făcută publică în care aceștea acuză procurorii de presiuni exercitate asupra judecătorilor. Documentul, semnat de 14 judecători, a fost expediat președintelui R. Moldova, Igor Dodon, președintelui Parlamentului, Zinaida Greceanîi, premierului Ion Chicu, ministrului Justiției, Fadei Nagacevshi, membrilor Consiliului Superior al Magistraților (CSM) și președintelui Consiliului Superior al Procurorilor (CSP), Angela Motuzoc [23].

Aceste opinii a reprezentanților profesiilor juridice, de pe o parte avocați, de pe alta judecători, nu fac claritate, dar alimentează și susțin opinia publică care și așa nu era nici pe departe una pozitivă cu referire la activitatea reprezentanților instituției Procuraturii. Luând în considerare Recomandarea Rec (2000)19 a Comitetului de Miniștri către Statele membre privind rolul procuraturii în sistemul de justiție penală, în care se indică că sistemul de justiție penală are un rol important în apărarea statului de drept, respectând principiile definite în Convenția pentru protecția Drepturilor și Libertăților fundamentale ale Omului, concluzionăm aderând la afirmația președintelui Uniunii Avocaților precum că. „Într-un stat de drept, este esențial să se asigure independența și autonomia efectivă a procurorilor și să se stabilească garanții adecvate în acest sens. Procurorii au îndatorirea de a acționa în mod echitabil, imparțial și obiectiv”[22].

În lumină defavorabilă, chiar dacă simplul cetățean nu are tangențe directe cu activitatea acestei autorități, este și activitate Curții Constituționale, care are misiunea importantă de a fi garant al respectării prevederilor Legii supreme. Conform Constituției RM art.134 alin. (1) Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova; alin. (2) Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției; alin. (3) Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Chiar dacă este recunoscut că Curtea Constituțională, ar trebui să fie singura autoritate independentă de orice altă autoritate, care se supune numai Constituției, totuși și în acest caz cetățenii au asistat la decizii contradictorii, ce au fost criticate și spațiul public, fiind catalogate ca

fiind politice. Multe ar mai putea fi invocate în privința controverselor cu care ne confruntăm, dar certitudinea și adevărul este unul: este nevoie de schimbare. *Dar care este direcția în care aceasta trebuie canalizată?*

Suntem cetățenii unui nou mileniu, împărtășim valori globale, dar interacționăm cu niște instituții cu practici de activitate din secolul trecut. Schimbarea se impune din condițiile absolut distincte în care trăim, facilitată de spațiul public actual, de tehnologii, realități virtuale, ce ne permit acceptarea acestui fapt (a schimbării), ca diagnostic al practicilor juridice depășite, și devin un punct de pornire în căutarea alternativelor. Ce ar însemna acest diagnostic? Mai bine decât a afirmat acest lucru, D. Borțun adunci când vorbește despre adevărul ca resursă a schimbării și dezvoltării, nu cred că am putea să o facem. „Dacă ne-am mai afla în situația de a salva viața unuia dintre părinții noștri, ... copiii ... soțiile, prietenii noștri nu am ezita să-i spunem medicului tot ce știm în legătura cu starea lor de sănătate. Așadar, cunoașterea *adevărului* este o condiție obligatorie pentru un diagnostic *corect*. Iar diagnosticul corect este o condiție obligatorie pentru un tratament *eficace*. În sfârșit, tratamentul eficace este sigura cale de însănătoșire a celor pe care îi iubim. Marea majoritate a oamenilor își iubesc părinții, copiii, partenerii de viață și prietenii. Dar unii dintre noi ne mai iubim și țara. Un adevărat patriot nu (se) va minți cu privire la țara lui, oricât de mult ar iubi-o și oricât de mult l-ar durea adevărul la care ajunge pe calea gândirii critice, a onestității și sincerității. Am văzut mai sus că atunci când e vorba de soarta noastră, a familiei noastre sau a prietenilor noștri, adevărul nu mai este doar o valoare cognitivă; el devine o valoare de randament! Trebuie să știm adevărul, să spunem adevărul, să suportăm sufla adevărul, dar nu de dragul Cunoașterii, nu de dragul Sincerității, nu de dragul Onestității. Plecăm în căutarea adevărului de dragul Familiei, de dragul Prietenilor, de dragul Țării.” [6]Astfel, alături de alte resurse ale schimbării și dezvoltării adevărul se transformă dintr-o valoare scop în una mijloc. Adevărul este că trăim într-un spațiu al controverselor, al liberei căderi și al spectacolului public.

Buchanan referindu-se la realitatea americană sugerează faptul că există carențe structurale în sistemul sociopolitic care nu pot fi remediate prin modificări superficiale și se întreabă: ce tip de ordine poate crea omul pentru el însuși, în această etapă a istoriei sale? Și răspinde că „Pentru a găsi un răspuns trebuie să mergem concomitent pe două căi: una să fie cea care face o analiză profundă a situației din societate la moment; altă să încerce să construiască și să elaboreze descrierea „societății bune”, independent de cea care există, și de mijloacele prin care s-ar putea asigura realizarea ei” [24, p.232, 233].

Urmărind controversele înregistrate, constatăm că dreptul este marcat de o criză de identitate și validitate, având stringentă nevoie de instrumente pentru a-și redobândi legitimitatea. Printr-o perspectivă critică și luând în considerare mo-

mentele expuse până acum, considerăm că se impune cu necesitate schimbarea de paradigmă în drept, schimbare ce urmează a lua în considerare marea diversitate a problemelor sociale și umane, dar și schimbarea tiparelor realităților în care se aplică dreptul, realități cărora până nu demult nu se acorda nici o importanță, dar care acum au devenit indispensabile contemporaneității (ne referim la realități virtuale, monedă virtuală etc.). În acest sens, V. Hanga indică că există o „*Declarație de independență a Cyberspațiului*” în care se precizează: *Vom crea o civilizație a minții în Cyberspațiu. Fie ca ea să devină mai umană și mai cinstită decât lumea pe care guvernele noastre au creat-o până acum.* În această lume unele inevitabile a juristului este calculatorul care a pătruns deja în lumea juridică în documentare ca un prețios auxiliar, în procesul de învățământ, în elaborarea actelor normative și darea unor decizii cu caracter repetitiv, în gestiunea informatică [25, p.5-68].

Ce este o paradigmă?

Cea mai simplă formulă de explicare a paradigmei, ne indică că aceasta este o construcție mentală, larg acceptată, care oferă unei comunități sau unei societăți pe perioadă îndelungată o bază pentru crearea unei identități de sine și pentru rezolvarea unor probleme sau sarcini. Astfel, acceptarea unei paradigme ajută la dezlegarea puzzle-ilor, fără a impune justificare fundamentului științific. Adică devine o platformă comună, bine gândită, oferită mediului științific și profesional de a extinde aria de aplicare a teoriilor, producând o dublă mișcare: de aprofundare și de extindere. Așa cum afirmă Thomas Kuhn în lucrarea *Structura revoluțiilor științifice* „*Cea mai izbitoare trăsătură ... e cât de puțin își propun oamenii de știință să producă inovații majore, conceptuale sau experimentale*”... *știința obișnuită (lucrările științifice de rutină), cu paradigma specifică și cu scopul de a rezolva anumite enigme; urmată de unele anomalii serioase produse de cercetare, care conduc la o criză; și în final rezolvarea acelei crize prin crearea unei noi paradigme.*” T. Kuhn a găsit o structură simplă și profundă a științei [26].

Având ca temei, concepția lui T. Kuhn, după care ceea ce în mod prioritar determină necesitatea de a purcede la reconstrucții paradigmatică este acordul mării majorități (sociale, dar și științifice) asupra unei stări problematice înregistrate, stabilind și reflectând atitudini față de fenomene, probleme și întrebări considerate relevante. În cazul nostru, avem bine profilat consensul și opinia convergentă a membrilor societății și a mediului academic asupra lipsei de eficacitate a instituțiilor statului și a dreptului. Deaceia, dreptul are nevoie de fundamente doctrinare solide pe care să se poată edifica, reconstrui, reafirma, legitimiiza, fapt ce trimite la schimbare. Schimbarea poate fi determinată de acceptarea reconstrucției paradigmatică și: recunoașterea stării de criză, lipsa de eficacitate (teoretică, tehnică și pragmatică), de necesitatea soluționării multitudinii de probleme sociale și umane. Chiar dacă reconstrucția paradigmatică a dreptului nu va

oferi soluții punctuale problemelor particulare, va valorifica noi arii de interpretare, punând miza pe simplitate și exactitate.

Ce am putea obține dintr-o reconstrucție paradigmatică?

- Depășirea crizei și controverselor existente
- Definirea problemelor stringente și identificarea modalităților de soluționare a acestora.
- Stabilirea legăturilor și interdependențelor între diverse elemente ale sistemului social și dintre specialiști;
- Implementarea unei noi metodologii de cunoaștere și aplicare a dreptului
- Validarea și legitimarea dreptului ș.a.

Logica expunerii ne impune încă o întrebare: *Cum poate fi realizată reconstrucția paradigmatică?*

În aceste condiții, încercând inițierea reconstrucției paradigmatică a dreptului, vom opina că un prim pas în această direcție este de a urma sugestia lui Buchanan, menționată supra: analiza profundă a realității existente printr-un model capabil de a valorifica două axe principale: - una ontologică, care pornește de la real/faptic și se orientează spre posibil, de la convențional obiectiv la convențional subiectiv; - alta epistemologică, ce parcurge calea de la concret la abstract, de la particular la universal. Modelul în cauză fiind caracterizat de documentare, cercetare și analiză științifică, urmează să producă cunoașterea profundă a realităților care sunt, și care urmează a fi reglementate, a izvoarelor și a istoricului legislație, a experiențelor altor state etc. .... „Activitatea de documentare vizează, în egală măsură, procesul de creare a dreptului, domeniu în care eforturile cercetătorului se îndreaptă, pe de-o parte, spre cunoașterea generală a obiectivului viitoarei reglementări juridice, spre identificarea legislației în vigoare în raport cu care urmează a fi luate decizii privitoare la abrogarea acesteia, la preluarea unor reglementări juridice în noul act normativ sau la rămânerea în vigoare a unora dintre actele normative existente, în tot sau în parte”, zice M. Grigore[27, p.121].

Dreptul este un instrument universal utilizat pentru soluționarea unuia din spectrul larg de probleme sociale importante. În fapt, acțiunea dreptului are două surse: - una exterioară (condițiile socio-culturale, tradițiile, particularitățile geopolitice statale, interese politice etc.); - alta interioară, în care își găsește expresie natura, esența dreptului. Deaceia, cercetarea va pune în valoare rolul dreptului în dezvoltarea societății, identificarea domeniilor de aplicare, identificarea modului de realizare a funcțiilor, în special a celei de reglementare, precum și a condițiilor care determină acțiunea/inacțiunea, eficiența/ineficiența dreptului în condiții concrete. Într-un final, analiza științifică, va determina depășirea modului comun de înțelegerea a dreptului, operând generalizări, evaluând dimensiuni (doctrinară/teoretico-științifică/pragmatică), contribuind la identificarea direcțiilor de dezvoltare, oferind abordări și soluții originale și inedite.

Cel de-al doilea pas, pentru reconstrucția paradigmatică a dreptului, ne indică că este necesară nu doar înțelegere adecvată, corectă, veridică a problemelor majore cu care se confruntă știința și practica juridică, dar și de dorința și voința reprezentanților profesiilor juridice, a actorilor sociali de a schimba practicile instituite, de a institui colaborări productive dintre practicieni și teoreticieni, dintre specialiști din arii diferite ale cunoașterii, de abordarea sistemică și convergentă a problemelor existențiale (sociale, economice și juridice).

Constatarea că realitățile sociale nu sunt divergente, ci convergente a dus la conștientizarea faptului că dreptul, nu-și este autosuficient, având nevoie de a depăși granițele sale, fiind imposibil în acest caz de a vorbi despre interese științifice particulare. Deaceia este necesară profilarea particularităților metodologice a paradigmei științifice a dreptului, bazate pe interdependențe, colaborării, legături de natură interdisciplinară, ce presupun re-gândirea omului, personalității, individualității, a realităților sociale, politice, culturale. „Oamenii trebuie să-și folosească inteligența pentru a face ordine în haos, inteligență nu în soluționarea problemelor științifice, ci în sensul mult mai complicat al găsirii și menținerii înțelegerii între ei” [24, p.17].

În aceste condiții, vom menționa că o metodologie științifică a dreptului (ce include atât o metodologie general științific, o metodologie juridică fundamentală, și una aplicativă), bazată pe standarde metodologice va determina creșterea gradului de eficiență a dreptului, dat fiind faptul că o metodologie științifică, are principii metodologice clare (printre care, apropo, și neutralitatea) Mai mult. Astfel, apare ca paradoxală lipsa de interes a științei dreptului și a jurisprudenței față de metodologie și standarde metodologice. Relațiile între discipline, între obiectul cunoașterii și metodele de cunoaștere sunt limitate atât istoric cât și metodologic.

Mai mult ca atât, orice sistem juridic se bazează, în cele din urmă, sau poate în cele dintâi, pe un sistem de valori, deaceia depășirea controverselor, crizei trebuie realizată prin raportarea activității profesionale a juriștilor (judec, procurori, polițiști, funcționari etc.) la sistemul de valori în baza căruia s-a constituit ordinea juridică. O altă problemă, este că în actualitate asistăm la o tendință permanentă de juridicizare a vieții publice și private, context în care rolul metodologiei juridice este de a oferi instrumente, dar care într-un final au permis subminarea sistemului juridic (politizarea juridicului/juridicizarea politicului). Problema care apar în raporta cu cea din urmă problem este ori utilizarea unor metode neadecvate, ori nerespectarea principiilor metodologice, ori necunoașterea esenței și modului de utilizare a acesteia etc. Astfel, folosirea conștientă a arsenalului metodologic contemporan ar facilita dezvoltarea științifică a dreptului și determina creșterea eficacității practice.

Și al treilea, acceptarea, recunoașterea necesității reconstrucției paradigmatică a dreptului. Paradoxul instituirii unei noi paradigme, este că aceasta nu

trebuie să fie un rezultat al impunerii, al demonstrației, dovezii, ci al persuasiunii, al convingerii intime a fiecăruia. Și în acest caz, ca și în cazul metodologiei, știința dreptului, reprezentanții domeniului au valorificat puțin dimensiunea persuasivă a dreptului, s-a optat pentru cea coercitivă. Poate anume această să fi declanșat în timp criza de identitate a dreptului și creșterea nihilismului juridic?

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova, Cartier, Chișinău, 2015.
2. Declarația de independență adoptată la 27 august 1991
3. Strategia Națională de edificare a societății informaționale „Moldova electronică”, Hotărârea Guvernului nr. 255 din 09.03.2005, Monitorul Oficial al republicii Moldova, nr. 46-50 din 25.03.2005.
4. Guceac I. Constituționalismul și statul de drept în republica Moldova. Realități și perspective. În: Revista de știință, inovare, cultură și artă Academos. Nr.3, 2017.
5. Dimensiuni ale spațiului public contemporan se regăses tratate și în articolele: Ciobanu, R. Omul-cetățean: între public și priva din perspectivă kantiană. În: Filosofia și perspectiva umană. Materialele Conferinței științifice consacrată Zilei Mondiale a Filosofiei, 20 noiembrie 2014, Ch: Tipogr. Artpoligraf, 2015., pp.22-32. ISBN 978-9975-3036-7-5; Ciobanu, R. Ordinea socială: între individualism și pragmatism. În: Revista de filosofie, Sociologie și științe politice. 2015. nr.2 (168), p. 136-145. ISSN1857-2294.
6. Borșun D. Repere metodologice pentru elaborarea unui proiect de țară. Disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/301650980_repere_metodologice_pentru_elaborarea_unui_proiect_de_tara, consultat la 23.08.2019.
7. Guceac I. Omul, societatea, statul categori constituționale perene. București: Univers Juridic. 2017.
8. Relevanța tratării problemelor prin prisma interdependențelor se regăsește și la: Ciobanu, R. Argumentul interdependențelor în reconstrucția științifică a dreptului. În: Revista de filosofie, Sociologie și științe politice. 2019. nr.3.
9. Dahl R. Poliarhiile. Participare și opoziție. Iași: Institutul European, 2000.
10. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere. Cambridge MA: Mit Press, 1992, p. 192 - cu varianta românească Sfera publică și transformarea ei structurală. București: Editura Univers, 1998.

11. Montesquieu Gh. Despre spiritul legilor. București: Editura Antet 2011.
12. Băncilă A. Elaborarea și sistematizarea actelor normative. Rezumatul tezei de doctor. București. 2014.
13. Scarlat C. Despre profilul spiritual al poporului român. Disponibil la: http://www.philippide.ro/cultura_2010/66SCARLAT%2520Cristina%2520final.pdf+&cd=6&hl=ro&ct=clnk&gl=ro. Consultat la 02.12.2015.
14. Rousseau JJ. Contractul social. București: Editura Mondero, 2007, ISBN 978-973-9349-83-3.
15. Vlachide P. C. Repetiția principiilor de drept civil. București: Editura Europa Nova, 1994.
16. Subiectul în cauză se regăsește abordat și în: Ciobanu, R. De la consistență spre coerență într-o lume a supra reglementării. În: Filosofia și perspectiva umană. Materialele conferinței științifice. Chișinău: Bioteh-design, 2016, p.25-37. ISBN 978-9975-933-99-5.
17. Cotorobai M. Realizarea prevederilor Declarației universale a Drepturilor Omului în RM. În: Materialele conferinței științifico-practice „Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale”. Chișinău: Artpoligraf, 2019.
18. Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, nr. 231 din 25.11.2011.
19. Negru A. Importanța activismului juridic profesional pentru justiția națională. În: Materialele conferinței științifico-practice: Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale. Chișinău: Artpoligraf, 2019.
20. Arama E. Interpretarea juridică: de la elemente juridice și politice la bun simț. În: Materialele conferinței științifico-practice: Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale. Chișinău: Artpoligraf, 2019.
21. Opinia vicepreședintelui Parlamentului Republicii Moldova, Andrian Candu, privind reforma procuraturii din 2014.
Disponibil: <http://www.parliament.md/TRANSPAREN%C8%9AADECIZI ONAL%C4%82/ReformaProcuraturii/tabid/204/language/en-US/Default.aspx>. Consultata la 20.09.2019.
22. Declarația președintelui Uniunii Avocaților din Republica Moldova. Disponibil: <http://uam.md/index.php?pag=news&id=875&rid=1995&l=ro>. Consultat la 21.11.2019.
23. Adresarea grupului de judecători, judecătoria Ciocana, Chișinău. Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/doc-scrisoarea-unui-grup-de-magistrati-care-acuza-procurorii-de-presiuni-practicile-prin-care-ar-fi-intimidati>. Consultat 04.12.2019.

24. Buchanan J.M. Între anarhie și Leviathan. Iași: Institutul European, 1997.
25. Hanga V. Calculatoarele în serviciul dreptului. București: Editura Lumina Lex, 1996.
26. Hackin I. 50 de ani de Revoluții: Kuhn reexaminat. Traducere: A. Hutupanu. Disponibil: <https://www.scientia.ro/stiinta-la-minut/48-scurta-istorie-descoperiri-stiintifice/4186-50-de-ani-de-revolutii-kuhn-reexaminat.html> Consultat la: 02.09.2019.
27. Grigore M. Tehnica normativă. București: Editura C. H. Beck, 2009.

O PRIVIRE CRITICĂ ASUPRA DISPOZIȚIILOR CONSTITUȚIONALE PRIVIND PROPRIETATEA PUBLICĂ

A CRITICAL OVERVIEW OF CONSTITUTIONAL PROVISIONS CONCERNING PUBLIC PROPERTY

Gheorghe GUTU, dr. lector. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: There are now in Republic of Moldova two forms of property: public and private property. The state protects property. Public property belongs to the state or administrative-territorial units. Lands may belong to public or private domain. The assets that belong to public domain are: inalienable, indefeasible and imperceptible.

Cuvinte-cheie: *proprietate publică, bunuri, domeniu public, inalienabilitate, protecția proprietății publice*

Proprietatea publică are un fundament constituțional: **art.127 alin. (3) și (4)** din Constituție. Au astfel rang constituțional trei idei în materia proprietății publice:

I. prima, că ea nu poate aparține decât *statului* sau *dezmembrămintelor sale teritoriale* (unităților administrative);

II. a doua, că anumite bunuri fac obiectul exclusiv al proprietății publice (în special fiind vorba despre resursele naționale);

III. a treia, deși legiuitorul nu o prevede expres pentru proprietatea publică, statul garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății.

Din denumirea art.127 („Proprietatea”) – termen cu conotație economică, spre deosebire de sintagma juridică **drept de proprietate** -, precum și din situarea textului în Titlul IV „Economia națională și finanțele publice”, transpare intenția legiuitorului de a conferi acestui articol valoarea de sediu general, cu accent pe dimensiunea economică a proprietății, în comparație cu art.46 din Constituție („Dreptul de proprietate privată și protecția acestuia”), care îndeplinește rolul de sediu special al reglementării proprietății private. Mai menționăm și art.9 din Constituție („Principiile fundamentale privind proprietatea”), care în coroborare cu conținutul art.127 ne permit să distingem dispoziții cu valoare de principiu referitoare la: tipologia dreptului de proprietate; subiectele dreptului de proprietate publică; obiectul dreptului de proprietate publică; protecția dreptului de proprietate publică; protecția dreptului de proprietate privată.

Sub aspectul tehnicii legislative, este evidentă inadvertența [1, p.1293] dintre denumirea marginală a art.127 și conținutul său; astfel, în timp ce termenul ales pentru titlul articolului sugerează o viziune generală și, totodată, economică asupra proprietății, în conținutul său se regăsesc reguli constituționale guvernând deopotrivă regimul dreptului de proprietate privată și publică. Probabil, legiuitorul a urmărit să rămână fidel unei reglementări sistematizate a materiei proprietății, în sensul că art.9 referitor la principiile fundamentale privind proprietatea să facă parte din Titlul I „Principii generale”, art.46 referitor la dreptul de proprietate privată și protecția acestuia să facă parte din Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”, iar art.127, privind proprietatea în general, să facă parte din Titlul IV „Economia națională și finanțele publice”.

Ne-am dori ca la o ulterioară revizuire a Constituției, legiuitorul constituant să revadă aceste trei articole, astfel încât, conținutul art.9 să fie absorbit de art.127, în partea ce ține de tipologia dreptului de proprietate, și totodată, art.127 să fie completat cu o normă de rang constituțional privind inalienabilitatea bunurilor proprietate publică (din moment ce inalienabilitatea bunurilor proprietate publică ar fi prevăzută de Constituție, aceasta ar însemna că orice lege prin care s-ar înfrânge acest caracter juridic ar fi neconstituțională).

Problema stabilirii unui criteriu cu privire la **divizarea proprietății** în proprietate publică și proprietate privată a generat numeroase contradicții. Astfel, raportat la prevederile constituționale s-a susținut într-o primă opinie că proprietatea este publică sau privată, **în raport de titularul acesteia**. Această opinie se bazează pe prevederile articolului 127, alin.2, care precizează că “statul garantează realizarea dreptului de proprietate **în formele solicitate de titular**, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății”. O a doua opinie arată că dispozițiile normei constituționale, care împart proprietatea în publică și privată, nu au în vedere criteriul titularului dreptului de proprietate ci iau în considerare **regimul juridic diferit al bunurilor care fac obiectul uneia sau alteia dintre formele de proprietate**. Discursul și analiza acestor opinii, nelipsite de controverse și de dileme fac tot mai mult necesară dezbaterea lor în forumuri științifice, confruntarea argumentelor reprezentând premisa configurării soluțiilor așteptate.

Statul ocrotește proprietatea și garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății. Ca și oricare drept subiectiv și dreptul de proprietate publică, este apărat prin garanții reglementate de diverse ramuri de drept, subliniind în acest fel, importanța pe care acesta o are în viața socială a comunității.

Ocrotirea și garantarea dreptului de proprietate publică au la bază dispozițiile art. 9 și 127 din Constituția Republicii Moldova, dispoziții constituționale reflectate în reglementările cuprinse în legile adoptate în materie de proprietate publică precum și în deciziile Curții Constituționale de verificare a constituționalității

legilor. După cum a fost apreciat și în literatura juridică, deși Constituția nu definește proprietatea privată, aceasta înseamnă, pe cale de consecință, că proprietatea care nu este publică, este privată, întrucât acestea sunt singurele forme de proprietate recunoscute, clasificarea fiind *summa divisio* [2, p.79].

Delimitarea între proprietatea publică și proprietatea privată se face de către Constituția Republicii Moldova prin intermediul articolului 9 aliniatul 1: “proprietatea este publică și privată (...)” și art. 127 alin. 3, care prevede că proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale. Dezvoltând, putem spune că în cazul în care proprietatea publică aparține statului aceasta este o **proprietate publică de interes național** și respectiv, când aparține unităților administrativ-teritoriale, este o **proprietate publică de interes local**, după caz (raional, municipal, orășenesc, sătesc sau comunal). Constituția nu se oprește doar la a defini proprietatea publică, ci prin prevederile articolului 127 alin. 4 evidențiază și bunurile care formează exclusiv obiect al proprietății publice. Acestea sunt următoarele: *bogățiile de orice natură ale subsolului; spațiul aerian; apele și pădurile folosite în interes public; resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental; căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege.*

Așadar, regimul constituțional al **ocrotirii și garantării proprietății**, presupune, pe de o parte, o atitudine generală de ocrotire din partea statului față de orice formă de proprietate, deci și față de proprietatea publică, indiferent de titular, iar pe de altă parte, o garantare a dreptului de proprietate, ale cărei conținut și limite, se stabilesc prin lege [3, p.69].

Întrucât menirea unei legi organice constă în a detalia prevederile și principiile constituționale, în materie de proprietate publică de-a lungul anilor de independență, au fost adoptate un șir de acte normative care au ca obiect de reglementare, proprietatea publică, atât a statului cât și a colectivităților locale. Legea nr.523/1999 [4], conține un capitol dedicat garanțiilor și apărării proprietății publice a unităților administrativ-teritoriale. Astfel, conform art. 10, în Republica Moldova, dreptul de proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale, este recunoscut și **apărat** de lege. Totodată, statul **garantează** condiții juridice pentru exercitarea dreptului de proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale egale condițiilor juridice de exercitare a dreptului la orice altă formă de proprietate. Nimeni nu are dreptul să retragă în mod forțat patrimoniul proprietarului public, cu excepția cazurilor prevăzute de legislația în vigoare, precum și să ceară comasarea bunurilor acestuia cu bunurile altui proprietar.

Proprietatea publică este **ocrotită** prin conferirea prin norme de drept public a unui regim juridic de excepție, caracterizat prin inalienabilitate, imprescriptibilitate și insesizabilitate, rezultat al scoaterii acestor bunuri în afara circuitului comun. Încălcarea acestui regim juridic specific, constituit prin norme juridice

imperative, deschide calea acțiunii în constatarea nulității absolute a actelor respective [5, p.125]. În acest sens, art.11 alin.2 al Legii nr.523/1999 cât și art.5 alin.7 al Legii nr.29/2018 [6] statuează: actele juridice, civile și administrative, încheiate cu încălcarea prevederilor stipulate la articolele respective, *sunt lovite de nulitate absolută*. Sunt, astfel, lovite de nulitate absolută acele acte juridice prin care s-ar înstrăina bunuri proprietate publică sau s-ar constitui garanții reale asupra acestora, actele de urmărire silită a unor asemenea bunuri, precum cele de constituire a unor servituți convenționale, dacă acestea sunt incompatibile cu uzul sau interesul public căruia sunt destinate bunurile respective.

La fel, constituie o *garanție de apărare a proprietății publice și înregistrarea de stat* a acesteia, la oficiile cadastrale teritoriale. În acest sens, conform art. 1 al Legii nr.1543/1998 [7], domeniul de aplicare al acesteia își manifestă efectele asupra modului de creare și de ținere a cadastrului bunurilor imobile, prin care se asigură recunoașterea publică a dreptului de proprietate și a altor drepturi patrimoniale asupra bunurilor imobile, *ocrotirea* de către stat a acestor drepturi, susținerea sistemului de impozitare și a pieței imobiliare. Or, înregistrarea de stat a dreptului de proprietate (deci și al proprietății publice), se face în scopul: a) asigurării controlului de stat asupra contractelor și altor acte juridice cu terenurile, transmiterii drepturilor de la o persoană la alta în procesul circuitului juridic al terenurilor; b) constituirii unui *cadru juridic adecvat de apărare* a drepturilor persoanelor fizice și juridice asupra terenurilor; c) asigurarea transparenței informației despre terenuri și drepturile asupra lor, precum și liberul acces al persoanelor fizice și juridice la datele cadastrului bunurilor imobile despre toate drepturile înregistrate asupra terenurilor și altor bunuri imobile.

Chiar dacă există garanții ale dreptului de proprietate publică în diverse ramuri ale dreptului, cele mai multiple sunt garanțiile reglementate de dreptul civil. Din punct de vedere al dreptului civil, mijloacele de apărare a dreptului de proprietate au fost definite ca fiind *totalitatea acțiunilor în justiție prin care titularul dreptului solicită instanței de judecată să pronunțe hotărâri în scopul de a înlătura orice atingere sau încălcare a dreptului său, fie ca acțiuni prin care proprietarul tinde să înlătore atingerile aduse dreptului său și să ajungă la restabilirea lui*.

Doctrina a clasificat mijloacele de apărare a dreptului de proprietate în două categorii:

- mijloace juridice nespecifice de apărare a dreptului de proprietate;
- mijloace juridice specifice de apărare a dreptului de proprietate.

Mijloacele juridice nespecifice, denumite și *indirecte*, sunt acele mijloace care au ca obiectiv principal, apărarea unui drept de creanță, care ia naștere și se realizează pe temeiul dreptului de proprietate. Apărând un drept de creanță, care se întemeiază pe dreptul de proprietate, în final se ajunge la apărarea dreptului

de proprietate. Intră în această categorie: acțiunile născute din contracte, în legătură cu executarea lor, cu răspunderea pentru neexecutare, acțiuni în repararea prejudiciilor cauzate prin fapte ilicite, acțiuni rezultate din îmbogățirea fără justă cauză precum și acțiunile în anularea sau nulitatea actelor juridice.

Mijloacele juridice specifice, denumite și *directe*, sunt acele mijloace care au ca obiectiv principal, apărarea dreptului de proprietate sau a altui drept real. Acțiunile reale, ca mijloace directe de apărare a dreptului de proprietate, au fost clasificate la rândul lor, în două categorii: acțiuni petitorii și acțiuni posesorii [8, p.301].

Acțiunile petitorii, sunt acele acțiuni prin exercitarea cărora se tinde la apărarea dreptului de proprietate sau a altui drept real și numai titularul dreptului real încălcat sau contestat, poate fi reclamant într-o acțiune petitorie. Intră în această categorie de acțiuni – acțiunea în grănițuire, acțiunea în prestație tabulară, acțiunea negatorie, acțiunea confesorie și acțiunea în revendicare.

Acțiunile posesorii sunt acele acțiuni prin exercitarea cărora se tinde la apărarea sau redobândirea unui fapt material, acel al posesiei, fără a se pune în discuție dreptul de proprietate al posesorului [9, p.379-380].

Datorită acestor definiții, rezultă și diferențele dintre aceste două categorii de acțiuni. Dacă *acțiunile posesorii* tind la apărarea unei stări de fapt – posesia, fără a se pune în discuție dreptul de proprietate, *acțiunile petitorii*, sunt cele care apără dreptul de proprietate. Diferențe există și sub aspect probatoriu, pentru că în cazul *acțiunilor posesorii*, proba este ușor de făcut întrucât posesia este o stare de fapt, în schimb, *acțiunile petitorii*, pentru a fi probate, trebuie dovedit dreptul real.

Din aceste rațiuni, vom concluziona că **apărarea dreptului de proprietate publică** se realizează prin intermediul acțiunilor petitorii și anume prin acțiunea în revendicare. Codul Civil al **Republicii Moldova**, nu conține dispoziții exprese nici chiar norme de trimitere privind apărarea dreptului de proprietate publică, ca în cazul legislației civile române. Totuși, rezultând din faptul că potrivit art.471, bunurile pot aparține domeniului public or domeniului privat, acestea formând proprietatea acestor entități, acțiunea în revendicare reprezintă un mecanism de apărare și pentru proprietatea publică. În acest sens, acțiunea în revendicare poate fi formulată de titularul dreptului de proprietate publică. Prin prisma legislației Republicii Moldova, în cazul colectivității locale, reprezentarea va fi asigurată de către consiliile raionale, Consiliul General al municipiului Chișinău, Adunarea Populară a Unității Teritorial Autonome Găgăuzia sau de către consiliile locale, așa cum este prevăzut la art. 4 alin. (1) din Legea nr. 523/1999. Referitor la dovada dreptului de proprietate publică, aceasta trebuie făcută conform normelor de drept comun.

Acțiunea în revendicare a bunurilor proprietate publică este imprescriptibilă extintiv, indiferent dacă bunul este mobil sau imobil, iar în acest sens, nu există excepții. Mai mult ca atât, acțiunea în revendicare nu poate fi paralizată de invo-

care a uzucapiunii, în cazul bunurilor imobile, sau de invocare a posesiei de bună-credință, în cazul bunurilor mobile.

Facem totodată și specificarea că, chiar dacă instituția proprietății publice poate fi tratată interdisciplinar, apărarea dreptului de proprietate publică este o instituție de drept civil.

Proprietatea publică aparține statului și unităților administrativ-teritoriale. În calitate de subiecte ale dreptului public, statul și unitățile administrativ-teritoriale, în scopul realizării funcțiilor sale de bază: *de protecție, legislativă, economică*, sunt deținători ai unor împuterniciri și competențe deosebite, superioare celorlalte subiecte ale raporturilor de drept. Iar în calitate de subiecte de drept privat, ele participă pe picior de egalitate la raporturi juridice cu alte subiecte de drept, fără a se distinge printr-o poziție și competență privilegiată [10, p.9-10].

Pentru a participa în raporturile juridice cu caracter patrimonial, ca și orice subiect de drept, statul și unitățile administrativ-teritoriale dispun de anumite bunuri. Inițial, vom spune că termenul de **“bun”** în literatura de specialitate [11, p.35] are două accepțiuni: **în sens restrâns**, sunt bunuri numai lucrurile care pot fi obiecte de drepturi și obligații patrimoniale, iar **în sens larg**, bunuri se consideră de asemenea drepturile și acțiunile patrimoniale - obiecte nemateriale. De asemenea, în doctrină [12, p.27], noțiunea de bunuri, în sens larg, este folosită ca sinonim al noțiunii de activ al patrimoniului, ceea ce este justificat numai pentru cazurile când termenul de “bun” vizează un anumit patrimoniu ce aparține unui subiect concret. În alte cazuri, considerăm că termenii de activ și bun nu sunt identici, deoarece există bunuri care nu aparțin nimănui (de exemplu: bunuri vacante sau fără stăpân) și nu pot fi incluse ca activ în vreun patrimoniu.

Astfel, ansamblul bunurilor - elementele active ale patrimoniului care aparțin statului sau unităților administrativ-teritoriale - pe parcursul evoluției doctrinei juridice, au fost denumite domeniu, iar bunurile înseși - bunuri domeniiale [13, p.45-47].

Conform accepțiunii actuale, atât statul cât și unitățile administrativ-teritoriale sunt persoane juridice de drept public care au o dublă calitate: participanți ai raporturilor de drept public și de drept privat. Însă, în vederea realizării atribuțiilor și pentru a participa la raporturile juridice amintite, ambii trebuie să dispună de un anumit patrimoniu.

Prin urmare reținem că nici un alt subiect de drept nu poate fi titular al dreptului de proprietate publică și poate avea cel mult drepturi derivate din acesta cum ar fi dreptul de administrare, singurii titulari ai dreptului de proprietate publică putând fi statul și unitățile administrativ-teritoriale. Totodată, aceștia, exercită prerogativele conferite de acest drept nu în mod discreționar, ci în limitele și în condițiile prevăzute de lege, cu referiri la prevederile care reglementează regimul proprietății publice.

Conform legislației Republicii Moldova, în proprietatea unităților administrativ-teritoriale pot fi următoarele categorii de bunuri: terenurile pe care sunt amplasate construcții de interes public local; clădirile în care își desfășoară activitatea consiliul local și primăria, precum și instituțiile publice de interes local – bibliotecile, muzeele, spitalele, policlinicile; piețele publice, rețelele stradale, parcurile publice; monumentele de interes public local; terenurile ocupate de păduri, lacuri, zone de protecție și zone sanitare de interes local; obiecte acvatice situate integral pe teritoriul unității administrativ-teritoriale, conform Codului Apelor (art.2/3); bunurile întreprinderilor și instituțiilor locale bugetare cu caracter social-cultural, de învățământ, de ocrotire a sănătății și de cultură (inclusiv informația tehnico-științifică, tehnologică și de altă natură).

Analizând conținutul material al domeniului - totalitatea bunurilor menționate mai sus și care aparțin unităților administrativ-teritoriale - se constată că există deosebiri esențiale între diferite categorii de bunuri în ce privește natura și modul lor de administrare, destinația, utilizarea și modul de înstrăinare. În acest sens, unele bunuri servesc tuturor și sunt de o importanță generală, (de exemplu: râurile, piețele, drumurile, teatrele, porturile, templele, zidurile cetății) [14, p.112], altele sunt bunuri pe care statul și unitățile administrativ-teritoriale le posedă și le administrează ca niște particulari, producându-i venituri pe care le pot înstrăina după regulile dreptului comun și care, în principiu, nu se deosebesc cu nimic de bunurile proprietate privată [15, p.25-26].

De asemenea, trebuie de menționat că atât pentru legislație, cât și pentru doctrina juridică din Republica Moldova, noțiunea de **domeniu public** constituie o novațiune care până în prezent, cu anumite excepții [16], nu posedă o fundamentare teoretică și reglementare normativă suficientă. Analiza situației actuale din domeniul reglementării raporturilor patrimoniale ale subiecților de drept public, permite a constata că discuțiile în jurul noțiunii de domeniu public sunt foarte utile și prezintă un interes nu numai teoretic, dar mai ales practic, pentru că domeniul public este supus unui regim juridic deosebit de cel aplicabil domeniului privat.

Legiuitorul constituant, din punct de vedere al determinării sferei proprietății publice, prevede expres că un bun proprietate publică nu se poate afla decât fie în proprietatea statului fie în cea a unităților administrativ-teritoriale. Observăm deci că, criteriul implicit de distincție între bunurile care vor constitui sfera proprietății statului și cele care se vor include în sfera proprietății publice a unităților administrativ-teritoriale îl reprezintă cel al interesului bunului respectiv, adică **interesul public**.

La alin.4 art.127 din Constituția R.M., regăsim folosite următoarele **tehnic** (prevederi): **a)** determinarea expresă a categoriei bunurilor respective: este vorba despre spațiul aerian, căile de comunicație etc.; **b)** precizarea genului, urmând

să-i revină legiuitorului organic, misiunea de a determina specia – nu regăsim înșiruite căile terestre, aeriene, navale etc., or orice mijloc care primește destinația de cale de comunicație, se circumscrie sferei bunurilor domeniului public; **c)** folosirea „interesului public” ca și criteriu determinant pentru apartenența la domeniul public: „*apele și pădurile ce pot fi folosite în interes public*”; **d)** norma de trimitere la o lege organică, prin intermediul căreia să se poată lărgi sfera bunurilor proprietății publice: „*precum și alte bunuri stabilite de lege*”. Observăm că art.127 al.4 din Constituția R.M., vorbește doar de lege, fără a preciza despre ce fel de lege este vorba, caracterul organic al acesteia rezultând din coroborarea art.127 al.4 cu art.72 al.3 lit.i) din Constituția R.M., și anume, prin lege organică se reglementează „...*regimul juridic general al proprietății*”.

În baza celor relatate, reținem că textul constituțional nu epuizează sfera bunurilor proprietății publice, enumerarea având caracter exemplificativ și nu limitativ; criteriul generic a fost preferat de legiuitor, deoarece el îngăduie pentru viitor posibilitatea cuprinderii a cât mai multe bunuri, care pot fi considerate ca „specii” și care lărgesc sfera acestor bunuri.

Referințe bibliografice:

1. *Constituția României, Comentarii pe articole*, coordonatori I. Moraru, E.S. Tănăsescu. București. Editura C.H. Beck, 2008
2. Ion Filipescu. *Drept civil, dreptul de proprietate și alte drepturi reale*. București. Editura Actami, 1996
3. Virginia Vedinaș, Alexandru Sorin Ciobanu, *Reguli de protecție domeniială aplicabile unor bunuri proprietate privată*. București. Editura Lumina Lex, 2001
4. *Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale*, nr. 523/999, M.O. nr.124-125 din 11.11.1999
5. Emil Bălan, *Dreptul administrativ al bunurilor*. București. Editura C.H. Beck, 2007
6. *Legea privind delimitarea proprietății publice*, nr. 29/2018, M.O. nr. 142-148 din 04.05.2018
7. *Legea cadastrului bunurilor imobile*, nr.1543/1998, M.O. nr. 44-46 din 21.05.1998, cu modificările și completările ulterioare
8. Corneliu Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale principale în reglementarea noului Cod civil*. București. Editura Hamangiu, 2013
9. Ioan Săbău-Pop, *Drept civil. Drepturi reale*. Cluj-Napoca. Editura Accent, 2001
10. Emil Bălan, *Domeniul administrativ*. București. Editura Lumina Lex, 1998

11. Ion Dogaru, S. Cercel, *Teoria generală a drepturilor reale*. București. Editura ALL Beck, 2001
12. Ioan Adam, *Drept civil. Drepturile reale*. București. Editura ALL BECK, 2002
13. Liviu Giurgiu, *Domeniul public. Repere juridice*. București. Editura Tehnica, 1997
14. Dumitru Brezoianu, *Drept administrativ*. București. Universitatea Independentă Dimitrie Cantemir, 1992
15. Puținele deosebiri care există în acest sens, țin de faptul că bunurile date aparțin unor subiecți speciali, deosebiți: statul și unitățile administrativ-teritoriale, Viorel Furdui, Patrimoniul unităților administrativ-teritoriale în contextul descentralizării și consolidării autonomiei locale, Congresul Autorităților Locale din Moldova (CALM), Chișinău. Editura Arc, 2014
16. *Codul civil al Republicii Moldova*, nr.1107/2002, publicat la 01.03.2019, M.O. nr.66-75

VALOAREA TEORETICO-PRACTICĂ A IDEILOR LUI J.J. MONTESQUE PRIVIND NECESITATEA ȘI ESENȚA SEPARAȚIEI PUTERILOR ÎN STAT

THE THEORETICAL-PRACTICAL VALUE OF THE IDEAS OF J.J. MONTESQUIEU CONCERNING THE NECESSITY AND THE ESSENCE OF SEPARATION OF POWERS IN THE STATE

Ion JECEV, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Stated by John Locke, the theory of the separation of powers is finalized and comprehensively explained by Montesquieu (Charles-Louis de Secondat, born in 1689) in the famous work “About the spirit of the laws” (1748).

He was the one who developed the theoretical construction, which remained a classic, of the separation of powers in the state.

That is why it is necessary to look first at the main ideas to be included in this piece of work, which consecrated the author as being the father of the classical theory of the separation of powers in the state.

The main differences in Locke and Montesquieu’s conceptions consist in the structure and the status of the branches of state power.

Being a supporter of the progressive movement since then, the French thinker Montesquieu has argued for the need to organize political power, based on the principle of separation of powers in the state, starting from the imperative of protecting the person’s freedom, of the citizen.

Keywords: *Power, state, separation of powers, political institutions.*

Enunțată de către John Locke, teoria separației puterilor este definitivată și explicată pe larg de către Montesquieu (Charles-Louis de Secondat, născut în 1689) în celebra lucrare „Despre spiritul legilor” (1748) [8, p.266]. Anume el a elaborat construcția teoretică, rămasă clasică, a separației puterilor în stat [19, p.14].

De aceea se impune să observăm mai întâi principalele idei ce se desprind din această lucrare, care l-a consacrat pe autor ca părintele teoriei clasice a separației puterilor în stat.

Diferențele principiale în concepțiile lui Locke și Montesquieu constau în componența și statutul ramurilor puterii de stat. Fiind un adept al mișcării progresiste de atunci, gânditorul francez Montesquieu a argumentat necesitatea organizării puterii politice, pe baza principiului separației puterilor în stat, pornind

de la imperativul protejării libertății persoanei, a cetățeanului. În concepția lui Montesquieu totul se învîrte în jurul ideii de libertate, de protejare a acesteia. Întrebîndu-se ce tip de instituții poate să protejeze mai bine libertatea politică a indivizilor, el arată că acest lucru poate fi realizat numai în acel sistem în care puterile sunt separate și pot să se limiteze (să se împiedice) reciproc [10, p.129-136]. Autorul face o distincție între libertatea filozofică a omului ce constă „în exercitarea voinței sale sau cel puțin în opinia ce o ai că îți exerciți”, și libertatea politică ce constă „în siguranța ce o ai sau cel puțin în opinia că ai această siguranță” [16, p.299].

Într-un context social-politic în care prindea contur tot mai mult ideea potrivit căreia instituțiile politice și sociale nu se justifică decît în măsura în care ele protejează interesele și garantează drepturile individului, Montesquieu conchide că „într-un stat, adică într-o societate în care există legi, libertatea nu poate consta decît în a putea face ceea ce trebuie să vrei și de a nu fi constrîns să faci ceea ce nu trebuie să vrei” [7, p.193]. Cu alte cuvinte, așa cum spune și Montesquieu, prin libertate se înțelege dreptul de a face tot ceea ce îngăduie legile. Cu o condiție însă: legea să nu fie tiranică. Ori, în sistemul confuziei puterilor legislative și executive, legea era tiranică față de popor, care nu beneficia de libertate politică [1, p.28]. Această libertate politică poate fi văzută atît în raport cu drepturile cetățenilor, cît și în raport cu sistemul organelor de stat. El recunoaște existența libertății politice doar în guvernămintele moderne, ignorînd existența ei în aristocrații și democrații. Filosoful Montesquieu adaugă că există o experiență veșnică: orice om înzestrat cu putere este înclinat să abuzeze de ea și că el merge mai departe așa pînă ce dă de granițe. Însăși virtutea are nevoie de îngăduri. În temeiul acestor considerente el formulează soluția sa originală: „pentru ca să nu se poată abuza de putere, trebuie, ca prin natura lucrurilor, o putere să oprească altă putere” [15, p.110]. Este clară intenția celebrului autor, el vrea să atace regalitatea și pentru aceasta face o substituție vicleană: identifică instituția regalității, dotată cu puterea de stat în triple ipostaze (legiuitoare, executivă, judecătorească, de altfel destul de delimitată de propriile reglementări), cu omul-rege ce o întruchipează pentru o vreme [4, p.197].

După părerea autorului Barbu Berceanu acest principiu de pornire, că o putere trebuie îngădită de altă putere, apare ca o variantă nouă a principiului „divide și impera” creat și cultivat pe parcursul secolelor. Pînă atunci acest principiu a fost folosit în interesul conducătorilor politici, iar Montesquieu primul a propus ca acest principiu să fie folosit în slujba dreptului, a democrației, a cetățeanului. [1, p.28-29].

În dezvoltarea teoriei sale, Montesquieu afirma că Anglia este singurul stat a cărei constituție are ca scop principal libertatea politică. Prezentînd constituția Angliei, Montesquieu pornea de la constatarea unui număr determinat de func-

ții statale, de feluri de autorități, pe care le numește puteri. După părerea lui, în cadrul fiecărui stat există trei puteri și fiecarei dintre ele corespund anumite organe, ceea ce a dus la consacrarea unui sistem întreg sub numele de principiu al separației puterilor [16, p.292]. Deși Montesquieu folosește termenul de „puteri” el are în vedere funcții distincte (ansamblu de atribuții sau prerogative specializate), distribuite unor organisme distincte și care acționează în mod separat unul față de altul. Și anume pentru ca libertățile individuale să nu fie nesocotite, puterea politică trebuie divizată între mai multe puteri (de această dată Montesquieu utilizează noțiunea de „putere” în sensul de „organ”), astfel încât o putere să se opună celeilalte și să creeze în locul unei forțe unice, un echilibru de forțe. Prin faptul că suveranitatea se exercită de mai multe organe care au același interes ca atribuțiile să nu fie încălcate de celelalte organe ale statului, ce asigură aplicarea strictă a legilor și respectul libertăților individuale. Aceste trei organe se prezintă în funcție de specificul puterii ce le este încredințată, deosebirile ținând doar de modul de constituire, de durata activității și de statut. Și, deci, rezultă că în fiecare stat există trei feluri de puteri: puterea legislativă, puterea executivă, privitoare la chestiunile care țin de dreptul ginților și puterea executivă privitoare la cele care țin de dreptul civil.

În virtutea celei dintâi –remarca Montesquieu – principele sau autoritatea face legi, le modifică sau le abrogă pe cele existente; în virtutea celei de a doua, declară război sau încheie pace, trimite sau primește solii, ia măsuri de securitate, preîntâmpină năvălirile; în virtutea celei de a treia pedepsește infracțiunile sau judecă litigiile dintre particulari. „Pe aceasta din urmă o vom numi putere judecătorească, iar pe cealaltă pur și simplu putere executivă a statului” [7, p.195].

Puterea legislativă este reprezentată de Adunarea poporului sau a reprezentanților lui. Montesquieu menționează că participarea poporului prin intermediul reprezentanților săi este singura soluție posibilă în statele mari și în același timp recomandabilă pentru că reprezentanții sunt mai capabili, mai competenți decât cei care i-au ales. Acești reprezentanți trebuie să fie aleși pe regiuni, dar fiecare dintre ei trebuie să reprezinte întreaga națiune. Ei trebuie să fie aleși pe baza votului universal. Adunarea, la rîndul ei, este chemată să elaboreze legi și să verifice buna aplicare a lor. El totuși menționa faptul că pe lângă camera reprezentanților trebuie să mai funcționeze o cameră a „oamenilor distinși prin naștere, prin bogăție și prin onoruri”, căci dacă aceștia ar fi amestecați cu ceilalți cetățeni ..., libertatea comună ar fi sclavia lor și ei nu ar avea nici un interes să o apere, pentru că majoritatea legilor ar fi în prejudiciul lor [16, p.293-294].

De aici reiese că Montesquieu aderă la ideea unui organ legislativ bicameral, ceea ce era determinat atât de dezvoltarea istorică, cât și de necesitatea practică. Fiecare dintre aceste camere împiedică hotărârile celeilalte, neadmițînd reglementarea prin intermediul legilor a relațiilor doar a unor stări sociale.

Practica executivă de stat trebuie să aparțină, după Montesquieu, unui monarh, unei persoane fizice independente de puterea legislativă, mai bună pentru a face față realităților de moment și funcțiilor administrative, tot așa cum caracterul colectiv e mai propriu funcției legislative, căci dacă puterea executivă ar aparține unui colectiv ales din cadrul adunărilor, argumentează Montesquieu, nu ar mai fi separare a puterilor, aceeași persoană luând parte la exercitarea și a unei puteri și a celeilalte [11, p.69].

Afirmînd necesitatea separației celor trei ramuri ale puterii de stat, Montesquieu determina mecanismul interacțiunii între ele și sistemul de „balanțe și contrabalanțe”, acest fapt manifestîndu-se în special în intervenția sau „participarea” unei puteri în îndeplinirea celeilalte. Astfel, de pildă, puterea executivă fixează momentul convocării corpului legislativ și durata sesiunilor sale „în raport cu împrejurările pe care ea le cunoaște”.

De asemenea, puterea executivă trebuie „să ia parte la legiferarea prin dreptul său de veto; altminteri, ea va fi curînd deposedată de prerogativele sale”. Monarhului – care deține dreptul de veto, în virtutea căruia se poate împotrivi voinței puterii legislative (în ipoteza în care aceasta ar adopta o lege tiranică) – îi este interzis să ia parte la legiferare, adică să statueze.

În schimb, puterea legislativă, deși nu ar trebui să aibă, la rîndul ei, dreptul de a ține în loc puterea executivă, căci activitatea executivă fiind limitată prin natura ei, este inutil de a o îngreui, are dreptul și trebuie să aibă împunerea de a examina în ce chip au fost puse în aplicare legile pe care le-a făcut ea [7, p.202-204].

Cît privește raportul dintre cele două puteri trebuie de observat că cea executivă este permanentă, în timp ce cea legislativă funcționează anumite perioade de timp, după cum puterea executivă o întrunește sau îi oprește activitatea. Explicațiile lui Montesquieu sunt contradictorii privind această problemă, și anume, adunarea legislativă nu trebuie să funcționeze permanent nu pentru că este incomod ca ea să se întrunească mereu și nici pentru faptul că ea, întrunită permanent, „ar ocupa prea mult puterea executivă”, însă dacă puterea executivă nu ar avea dreptul să împiedice adunările, ele ar fi despotice [16, p.295-296].

Totodată, el mai menționează că puterea legislativă poate ancheta și pedepsi pe miniștri, dar nu poate face acest lucru în privința monarhului. Apoi, spune Montesquieu, puterea legislativă nu poate să judece. Puterea executivă trebuie să ia parte la legiferare prin dreptul ei de veto.

Potrivit concepției lui Montesquieu, corpul legislativ fiind format din două părți, una va încătușa pe cealaltă prin dreptul lor de veto, iar amîndouă vor fi frînate de puterea executivă, care va fi frînată ea însăși de către cea legislativă.

Spre deosebire de John Locke, care afirma, că în mod obligatoriu este necesar să fie separată numai puterea legislativă, Montesquieu considera inadmisibil

concentrarea în aceleași mâini a două ramuri ale puterii de stat [16, p.26]. Atunci cînd în mîinile aceleiași persoane sau ale aceluiași corp de aleși se află întrunite puterea legiuitoare și puterea executivă, nu este libertate, deoarece, se poate naște teama ca același monarh sau același Senat să întocmească legi tiranice pe care să le aplice în mod tiranic. Subliniind că nu este libertate dacă puterea judecătorească nu este separată de puterea legislativă și cea executivă, Montesquieu arată că dacă ea ar fi „îmbinată cu puterea legislativă, puterea asupra vieții și libertății cetățenilor ar fi arbitrară, căci judecătorul ar fi și legiuitor. Dacă puterea judecătorească ar fi îmbinată cu puterea executivă, judecătorul ar putea avea forța unui opresor” [7, p.196].

Puterea judecătorească, spune Montesquieu, este în oarecare măsură „nulă”, fapt explicabil prin aceea că se mărginește la aplicarea legii, că ea nu formează un corp permanent, ce se constituie din judecători desemnați prin lege, pe scurte perioade de timp și anume și din aceeași categorie socială cu cei pe care îi judecă, pentru ca aceștia să nu aibă impresia oprimării. Participarea cetățenilor la judecată, în viziunea lui Montesquieu, era posibilă numai în materia criminală, și în materie de delikte politice și de presă. Considerînd că cei mai mari sunt supuși invidiei, Montesquieu apreciază că ei trebuie judecați tot de mari, practic ca miniștrii de Senat [16, p.295-296].

Montesquieu contestă, însă, puterii legislative dreptul de a judeca dregătorul investit cu atribuție de a apăra legea. Ca atare, „examinarea” modului de aplicare a legilor nu are o finalitate sancționatorie. „Oricare ar fi însă această examinare – spune Montesquieu – corpul legislativ nu trebuie să aibă puterea de a judeca persoane și, ca atare conduita celui împuternicit să pună în aplicare legile. Persoana lui trebuie să fie inviolabilă, căci, fiindu-i necesară statului pentru ca corpul legislativ să nu devină tiranic, din momentul în care ar fi acuzată sau judecată, nu ar mai exista libertate”.

Doctrina constituțională și de drept administrativ, precum și practica guvernării, au corectat această teză, menționînd inviolabilitatea Monarhului, potrivit principiului că „Regele nu poate greși”, dar prevăzînd instituția responsabilității miniștrilor pentru actul de guvernare al Monarhului, întemeiată pe cerința contrasemnării de către membrii Guvernului a anumitor acte ale acestuia [5, p.113-114].

Studiind raportul dintre puteri și văzînd cum puterile se limitează s-ar părea că la un moment dat mecanismul statal ar trebui să ajungă la un punct mort, adică la blocaj, inacțiune. [12, p.36-39] Dar această afirmație are mai mult un caracter teoretic, în practică însă „datorită mersului necesar al lucrurilor, puterile sunt silite să funcționeze de comun acord” [14, p.239]. Desigur, deoarece aceste trei puteri sunt ipostaze ale puterii de stat, un eventual dezacord dis-funcționează sistemul de stat și îl ruinează [4, p.197]. Deci, separația puterilor trece nu într-o

separare pură, ci și în relații de colaborare. Totuși, în „L’Esprit des Lois” ideea de colaborare este puțin umbrită, Montesquieu acceptând că „totul ar fi pierdut dacă același om sau același corp de fruntași fie ai nobililor, fie ai poporului, ar exercita aceste trei puteri” [16, p.290].

În lucrarea „Metafizica moravurilor” publicată în 1797, filosoful german Immanuel Kant construiește după modelul lui Montesquieu un sistem al puterilor în stat care, deși separate, cooperează una cu alta. Filosoful german consideră că „fiecare stat” include în sine trei puteri, adică voința unificată universal într-o întreită persoană: puterea suverană (suveranitatea) în persoana legislatorului, puterea executivă în persoana conducătorului și puterea judecătorească. Cele trei puteri se află la baza constituirii și funcționării statului: ele decurg – spune Kant – din existența socială „fiind raporturi ale voinței poporului” [6, p.94]

În opinia autorului Barbu Berceanu, care a studiat principiul separației puterilor în opera lui Montesquieu, acesta înglobează mai multe principii, fiecare de altă valoare și cu altă sferă de aplicare. El consideră că înțelesurile sintagmei sunt:

1. Principiul suveranității întregii națiuni prin participarea tuturor subiecților de drepturi.
2. Principiul separării dintre funcțiile politice, constituite (legislativă, executivă, judiciară) și anume cea judiciară prin definiție lipsită de orice putere politică.
3. Principiul separării organice a treptelor ierarhice ale puterii de stat în virtutea căruia se consacră separarea legislației de execuție, adică a atribuțiilor cu caracter principal de cele cu caracter individual.
4. Principiul separării atribuțiilor forțelor de represiune.
5. Principiul divizării muncii – o separare între puterea legislativă și executivă.
6. Principiul privilegierii elitelor și a menținerii drepturilor câștigate, în virtutea căruia Montesquieu justifică Senatul.
7. Compromisul dintre mai multe clase sociale [1, p.33-34].

În opinia noastră, este important de menționat, că teoria separației puterilor a lui Montesquieu nu se limitează doar la separația celor trei ramuri ale puterii de stat și demonstrarea pericolului concentrării lor în aceleași mâini, dar autorul de asemenea face referință și la pericolul legat de independența exagerată a ramurilor puterii de stat. El demonstrează, la ce poate duce necoordonarea acțiunilor din partea puterilor. În acest sens, Hegel afirmă, că independența puterilor obligatoriu dă naștere la lupta între ele, în urma căreia va dispărea statul sau unitatea acestuia va putea fi păstrată prin câștigul uneia dintre ele [13, p.310].

Este important de menționat, că sistemul de „balanțe și contrabalanțe” elaborat de Montesquieu nu conținea un mecanism de rezolvare a conflictelor posibile

apărute între ramurile puterii de stat. Neevidențiind nici un centru de coordonare, Montesquieu considera, că puterile echilibrându-se reciproc, pot găsi prin aceasta soluția la conflictele apărute.

De asemenea trebuie de subliniat, că separația puterilor afirmată de Montesquieu nu este o simplă separare a funcțiilor între organele statului, dar este mai degrabă o separare a forțelor politice în numele libertății. El scria, „că aceasta este o sarcină grea, deoarece pentru a constitui o conducere echilibrată, trebuie de știut cum de combinat puterile, de a le reglementa, de a le pune în acțiune, adică ca puterile să se echilibreze reciproc, evitând supremația uneia dintre ele; aceasta este o astfel de artă a legislației, care rar se poate realiza, și care rar permite realizarea precaută” [16, p.215].

Unii autori consideră că la formarea teoriei separației puterilor, Montesquieu a fost inspirat din organizarea statelor europene moderne și în special din monarhia constituțională engleză, în care el vedea un model de formă de guvernare echilibrată. Vian, autorul tratatului, dedicat biografiei lui Montesquieu afirmă că doctrinele lui politice au fost alcătuite pînă la venirea lui în Anglia. Dacă vom analiza ordinea politică, existentă timp de două secole în Franța, atunci putem concluziona, că teoria separației puterilor în esență exprimă ordinea, cîndva existentă în patria autorului.

Recunoscut ca unul din fondatorii științei politice, Montesquieu realizează prin „L'Esprit de Lois” o adevărată revoluție intelectuală, schimbînd în profunzime abordarea și analiza problemei. De aici înainte nu va mai fi vorba de a discuta dreptul de a governa din punct de vedere moral sau metafizic, ci de a analiza faptul guvernamental în realitatea concretă.

Succesul operei „L'Esprit de Lois”, imediat după publicarea ei la Geneva în 1748, influența exercitată în Europa și răsunetul ce l-a avut în Anglia și în S.U.A. [2, p.55] fac din lucrarea aceasta una din creațiile ce au marcat cel mai bine spiritul secolului [18, p.34]. Doctrina lui Montesquieu are, deci, cu toate inexactitățile sale, meritul de a fi atras atenția asupra unui principiu care a devenit fundamental pentru constituțiile moderne [3, p.102].

Teoria separației celor trei puteri în stat a revoluționat gîndirea și practica politică a statelor lumii de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și a generat un proces de reînnoire constituțională atît în Europa, cît și în America de Nord [5 p.119]. În acest sens, constituțiile determină acea organizare, pe baza căreia se dezvoltă și există societatea și statul, precum și fixează cele mai importante și esențiale principii ale acestei dezvoltări [16, p.29-30]. Iată de ce teoria lui Montesquieu fiind apreciată a fost transformată într-un principiu constituțional al separației puterilor în stat. Succesul teoriei se datora faptului că oferea o alternativă la guvernarea absolutistă și o pavăza împotriva tiraniei guvernanților. Clasa socială cea mai interesată în consacrarea și generalizarea principiului separației puterilor

era burghezia. Beneficiarii aplicării și respectării separației și independenței celor trei puteri erau cetățenii fiecărui stat, aceștia văzînd în teoria lui Montesquieu garanțiile propriiei libertăți politice.

La momentul apariției lucrării, continentul european nu era însă suficient de pregătit în ansamblul său pentru a instituționaliza principiul separației puterilor în stat. Realitatea politică cea mai apropiată de esența teoriei lui Montesquieu era sistemul de guvernare din Anglia. De aceea, în această țară nu s-au făcut demersuri speciale pentru racordarea procesului de guvernare la sistemul separației puterilor, preconizat de filosofii Locke și Montesquieu. În afară de aceasta, instituționalizarea principiului separației puterilor se lovea de rezistența monarhiei absolutiste. Singura modalitate de consacrare a separației puterilor era revoluția, mișcarea socială pentru care Europa nu era încă destul de pregătită.

În schimb războiul de independență câștigat de coloniile engleze din America de Nord în 1776, în urma căruia acestea s-au desprins definitiv de Imperiul britanic, a permis ca noile state să-și făurească sistemul politic potrivit teoriei separației puterilor. Fostele colonii britanice Massasuchetts, Maryland, New Hampshire, Virginia, North Carolina ș.a. au inclus dispoziții privind drepturile omului și o clară separare a celor trei puteri. În acest sens, poate fi menționat art.4 din Constituția noului stat Carolina de Nord, adoptată în 1776, potrivit căruia puterea legislativă, executivă și puterile judecătorești supreme ale guvernământului trebuie să fie separate pe veci și distinct una de alta. Un text identic se află în art.6 din Constituția statului Maryland.

Fondatorii Constituției S.U.A. s-au inspirat nu numai din opera politică și filosofia europeană, dar și din tradițiile de autoguvernare ale fostelor colonii engleze. Astfel ei au pus bazele unui sistem politic, a cărui vigoare nu a fost afectată de trecerea timpului. Constituția S.U.A., adoptată în 1787, a stabilit o separare rigidă a celor trei puteri și o independență strictă între acestea. În acest sens, James Madison a precizat că „acumularea tuturor puterilor, legislativă, executivă și judecătorească în aceleași mâini, fie a mai multora, fie ereditară, prin cucerire sau prin alegere, poate în mod just să fie considerată ca o veritabilă definiție a tiraniei”. Aceeași idee este subliniată și de Thomas Jefferson în „Notes on the State of Virginia” [5, p.121].

În Franța, Revoluția burgheză declanșată la 14 iulie 1789 împotriva absolutismului monarhic, a permis transformarea teoriei separației puterilor în documente politice menite să exprime într-o formă instituționalizată programul revoluționarilor. Art.16 al Declarației Drepturilor Omului și Cetățeanului, adoptată de Adunarea Națională la 26 august 1789, prevede că „o societate în care garantarea drepturilor nu este asigurată și nici separația puterilor determinată nu are constituție” [9, p.23].

Referințe bibliografice:

I. Referințe bibliografice în limba română:

1. Berceanu B. Principiul separației puterilor în opera lui Montesquieu. În: Studii de drept românesc, 1990. Nr.1.
2. Constantinesco L-J. Tratat de drept comparat, vol.I. Întroducere în dreptul comparat. București: Editura All, 1997.
3. Georgio del Vecchio, Lecții de filosofie juridică, București : Editura Europa nova, 1993.
4. Mihai Gheorghe., Motica R. Fundamentele dreptului. Teoria și filozofia dreptului. București, 1997.
5. Ionescu C. Principiile fundamentale ale democrației constituționale. București: Editura Lumina Lex, 1997.
6. Kant I. Scrieri moral-politice. București: Editura Științifică, 1991.
7. Montesquieu. Despre spiritul legilor. București: Editura Științifică, 1964.
8. Muraru I. Drept constituțional și instituții politice.Vol.I, București: Editura Actami, 1995.
9. Negru B. Coraportul autorităților publice. În: Administrația publică. (Chișinău,) 1997, Nr.1.
10. Vrabie G. Drept constituțional și instituții politice. Iași: Editura Chema-rea, 1999.

II. Referințe bibliografice în limba rusă:

11. Азаркин Н. Монтескье. Москва: Издательство Юридическая литература, 1988.
12. Волгин В. Развитие общественной мысли во Франции в XVII веке. Москва: Издательство Наука 1977.
13. Гегель Г. Философия права. Москва: Издательство Мысль, 1990.
14. Денисов А. Общая система социалистической демократии. Москва: Издательство Юридическая литература, 1975.
15. Кейзеров Н. Власть и авторитет. Москва: Издательство Юридическая литература, 1973.
16. Монтескье Ш. Избранные произведения. Москва: Издательство Госполитиздат, 1955.
17. Мишин В. Проблемы разделения властей в государстве в переходном периоде. – Кишинэу:Издательство Tipografia Centrală, 2003.
18. Мартынчик, Е. Теория разделения властей Ш.Л.Монтескье и современность. В: Revista de filosofie și drept, 1993, Nr.3.
19. Тихомиров Ю. Власть, демократия, профессионализм. В: Советское государство и право, 1968, Nr.1.

NOȚIUNI TEORETICE DE INTERPRETARE ȘI MĂSURI PRACTICE DE APLICARE LA ÎNFĂPTUIREA CONTROLULUI VAMAL PE CORIDORUL „VERDE” ȘI CORIDORUL „ROȘU” ÎN BAZA NORMELOR DE DREPT COMPARAT

THEORETICAL NOTIONS OF INTERPRETATION AND PRACTICAL MEASURES OF ENFORCEMENT WHEN CARRYING OUT CUSTOMS CONTROL ON THE „GREEN” AND „RED” CORRIDORS, BASED ON COMPARATIVE LEGAL NORM

Sava MAIMESCU, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: In the present article, the author describes the historic of the appearance of the red and green corridors in the practice of customs activity, through which passengers cross money, values, goods over the customs border, by declaring them to the customs body. The author also highlights the specific of the green and red corridor, through which passengers cross the customs border when entering or leaving the country. This article also related about the legal mechanism of declaring values and goods, applied by passengers when crossing the customs border through the red and green corridor.

Keywords: *customs border, green corridor, red corridor, entering the country, leaving the country, passengers, natural persons, clearance, goods, values, assets, money, currency, jewelleryes.*

Serviciul Vamal al Republicii Moldova își ia începutul la 17.10.1990, prin Hotărârea Guvernului R.S.S. Moldova nr. 396, urmat de o altă Hotărâre a Guvernului R.S.S. Moldova nr. 70 din 11.02.1991 prin care s-a dispus formarea Departamentului de stat pentru controlul vamal al R.S.S. Moldova [1], iar conform Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 189 din 03.09.1991 [2], instituțiile vamale aflate pe teritoriul Republicii Moldova au trecut în subordonarea statului – Republica Moldova.

Primul Cod vamal al Republicii Moldova – actul legislativ de bază care reglementează principiile organizatorice și de activitate ale sistemului vamal, a fost adoptat la 09.03. 1993. Noua redacție a Codului vamal al Republicii Moldova a fost adoptată la 20.07. 2000 [3].

Fiind o situație economică dificilă în țară, cetățenii au început să plece peste hotare, având diferite scopuri, dar, în majoritatea cazurilor, spre exemplu, din lipsa finanțelor, plecau la muncă. Treptat, a crescut și numărul persoanelor care

ne vizitau țara. Sporirea fluxului de călători, mai ales odată cu liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, a determinat implementarea sistemului de coridor: „verde” și „roșu”, urmând astfel practica vamală a Germaniei [4].

Legislația vamală a Republicii Moldova prevede aplicarea coridorului „verde”, cât și a coridorului „roșu” la sosire în țară, inclusiv la plecarea de pe teritoriul vamal al statului. Acest sistem de control este utilizat în Aeroportul Chișinău, fiind introdus și în alte puncte de trecere a frontierei vamale [5].

Conceptul teoretic juridic a coridorului „verde” și al coridorului „roșu” este un segment puțin cercetat și analizat în doctrina Republicii Moldova. Pentru a defini acest concept, este necesar să aducem explicații cu privire la noțiunea de „coridor”. Astfel, conform Dicționarului explicativ al limbii române, termenul „coridor” este interpretat ca fiind o porțiune îngustă de teren care leagă două puncte, trecând printr-un teritoriu, sector al construcției [6]. Deci, raportând această explicație la înfăptuirea practicii activității vamale, coridorul „verde”, sau „roșu” este locul de trecere a frontierei vamale a statului.

Potrivit prevederilor legislației vamale coridorul „verde” este destinat pasagerilor care nu trec bunuri, mărfuri peste frontiera vamală sau care trec numai bunuri și mărfuri admise în țară, care nu necesită a fi declarate organului vamal în formă scrisă. Trecerea pasagerilor prin coridorul „verde” este calificată ca declarare vamală concludentă a bunurilor, valorilor și a mărfurilor respective [7].

În ceea ce privește coridorul „roșu”, acesta este coridorul destinat persoanelor fizice care trec peste frontiera vamală bunuri și mărfuri care, potrivit legislației în vigoare, se declară în formă scrisă [8]. Crearea coridorului „verde”, „roșu” facilitează enorm trecerea frontierei vamale de către pasagerii care nu au declarat bunuri în formă scrisă, decât doar în formă verbală, și oferă posibilitatea organelor vamale să se concentreze mai mult asupra persoanelor care solicită a declara bunuri în formă scrisă.

Utilizarea practică a coridorului „verde” și a coridorului „roșu” de control vamal asigură:

- controlul vamal și perfectarea actelor vamale;
- crearea condițiilor ce permit mărirea fluxului de bunuri, mărfuri care sunt trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova;
- mărirea fluxului de pasageri care trec peste frontiera vamală a Republicii Moldova.

Sistemul de două coridoare se creează și se lichidează prin decizia șefului biroului vamal, de comun acord cu Serviciul Vamal al Republicii Moldova. Ambele coridoare se marchează cu următoarele indicatoare speciale: pentru coridorul „verde” – octogonul verde, însoțit de cuvintele „NIMIC DE DECLARAT” (în limba de stat) și „NOTHING TO DECLARE” (în limba engleză); pentru corido-

rul „roșu” – pătratul roșu, însoțit de cuvintele „BUNURI DE DECLARAT” (în limba de stat) și „GOODS TO DECLARE” (în limba engleză).

Locul de intrare în coridorul verde se desemnează cu o linie verde (albă) cu lățimea de 0,5 m. Traversarea acestei linii înseamnă că persoana nu are asupra sa mărfuri și obiecte supuse declarării scrise. Locul ieșirii din coridorul „verde” se desemnează cu o linie verde (albă) cu lățimea de 0,5 m. Traversarea acestei linii înseamnă că persoana a ieșit de sub controlul vamal. Liniile ce indică intrarea și ieșirea din coridorul „verde” trebuie să fie amplasate la o distanță nu mai mică de 20 m [9].

Adițional, coridoarele „verde”, „roșu” trebuie identificate cu semne în formă dreptunghiulară pe fundal verde închis, cu inscripția de culoare galbenă în limbile de stat și engleză: „VAMA” și, respectiv, „CUSTOMS”. În aeroporturile internaționale, coridoarele „verde”, „roșu” trebuie să fie amplasate în afara zonei de eliberare a bagajului, pentru ca pasagerii să dispună de tot bagajul său atunci când aleg coridorul. Pentru utilizarea sistemului de trecere prin două coridoare, este necesar de a folosi nu mai puțin de două treceri, în una din care să fie situată trecerea prin coridorul „verde”, iar în cea de-a doua să fie situată trecerea prin coridorul „roșu”. Autoritățile vamale stabilesc numărul de coridoare de sine stătător, în dependență de fluxul de pasageri și capacitățile tehnice. Direcțiile de parcurs ale coridoarelor trebuie să fie libere, vizibile pentru pasageri și să fie amenajate cu semne distinctive.

În coridorul „verde”, controlul vamal al bunurilor și al mărfurilor se efectuează în mod selectiv. Trecerea persoanelor fizice prin coridorul „verde” nu îi eliberează de răspundere pentru încălcarea regulilor vamale. În caz de necesitate, inspectorul Serviciului Vamal poate utiliza, în coridorul „verde”, toate formele de control vamal permise de către legislația vamală în vigoare. Scopul principal al creării și introducerii sistemului dublului control este de a fi ușor de distribuit tipurile de bagaje de către pasagerii care intenționează să traverseze hotarele oricărui stat. Prin urmare, cetățenii care nu dețin bunuri ce necesită a fi declarate în scris pot opta pentru coridorul „verde”, în timp ce coridorul „roșu” este destinat persoanelor care transportă mărfuri ce presupun achitarea taxelor vamale aferente.

În legislația națională a Republicii Moldova cu privire la trecerea frontierei vamale a statului, întâlnim și termenul de „culoar”. În acest sens, este necesar să prezentăm unele explicații, deoarece acest termen nu poate fi considerat sinonim al termenului „coridor”. Astfel, conform Dicționarului explicativ, noțiunea de „culoar” este definită ca fiind un spațiu delimitat de trecere printr-o anumită zonă [10].

În activitatea vamală a statului, întâlnim noțiunile de „culoar de frontieră” și „culoar de control vamal”. Conform art. 3 din Legea Republicii Moldova nr. 215 din 4.11. 2011 [11], culoar de frontieră semnifică fâșia de teren situată de o parte

și de alta a frontierei de stat, stabilită în baza tratatelor încheiate de către Republica Moldova cu statele vecine, în scopul marcării frontierei de stat cu semne de frontieră.

Codul vamal al Republicii Moldova definește culoarul de control vamal ca fiind circuitul automatizat bazat pe analiza de risc, care trebuie urmat de declarația vamală marfară în detaliu pe durata procesului de control vamal asupra mărfurilor aflate în trecere peste frontiera vamală. Fiecare culoar în parte, reprezintă un nivel de control care trebuie aplicat unei declarații vamale, după cum urmează:

- **culoarul verde** – culoarul de control vamal care permite acordarea liberului de vamă fără efectuarea controlului documentar și fizic, aplicând validarea automată a declarației vamale;
- **culoarul galben** – culoarul de control vamal care permite acordarea liberului de vamă după efectuarea controlului documentar, fără efectuarea controlului fizic;
- **culoarul roșu** – culoarul de control vamal care permite acordarea liberului de vamă după efectuarea controlului documentar și fizic;
- **culoarul albastru** – culoarul de control vamal care permite acordarea liberului de vamă fără efectuarea controlului documentar și fizic, aplicând validarea automată a declarației vamale, cu efectuarea, în baza principiului selectivității, a controlului ulterior, prin reverificarea declarației vamale mărfare în detaliu[12], concepții relevante doar mărfurilor la trecerea frontierei vamale a statului.

Menționăm concomitent și faptul că în cadrul zonei de trecere a pasagerilor peste frontiera vamală, trebuie să fie amplasat panou informațional (nemijlocit în fața intrării în coridoare) în care să fie indicate actele normative care reglementează trecerea mărfurilor, obiectelor, valorilor peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către pasageri, restricțiile și facilitățile de care ei beneficiază, și răspunderea pe care o poartă pentru încălcarea regulilor vamale. Informația dată trebuie să fie plasată în limba de stat și în limba engleză sau alte limbi de circulație internațională, totodată introducând la timp toate schimbările și modificările de rigoarea legislației vamale în panoul informațional.

De asemenea, despre existența coridorului „verde” și a coridorului „roșu” în prealabil se informează companiile transportatoare de pasageri. În zona informațională trebuie să fie instalat utilaj special unde se completează declarațiile vamale. Totodată, în această zonă este necesar să se afle colaboratorii Serviciului Vamal, pentru acordarea ajutorului profesional necesar persoanelor fizice.

Atât cetățenii Republicii Moldova, cât și persoanele străine care ne vizitează țara, în momentul trecerii peste frontiera vamală, sunt obligați să respecte anumite norme de drept prevăzute de legislația în vigoare, în primul rând cele prevăzute

de Codul vamal al Republicii Moldova, de legislația vamală și alte acte legislative. La trecerea frontierei vamale, pasagerii și bagajele lor ce conțin fie bunuri personale, fie mărfuri pentru a fi comercializate, și mijloacele de transport cu care se deplasează peste frontieră, sunt supuse perfectării și îndeplinirii controlului vamal asupra acestora. Astfel, legislația vamală stabilește că toate persoanele beneficiază de drepturi egale pentru a introduce și a scoate din Moldova mărfuri și mijloace de transport, și nimeni nu poate fi lipsit de dreptul de a introduce și de a scoate mărfuri și mijloace de transport, sau nu poate fi limitat în acest drept, cu excepția prevăzută de legislați [13].

Controlul vamal al bunurilor trecute de către persoane fizice peste frontiera vamală începe cu stabilirea scopului trecerii acestor bunuri peste frontiera vamală a Republicii Moldova, luându-se ca bază pașapoartele, vizele și alte documente de identitate ale persoanelor, documentele asupra bunurilor trecute peste frontiera vamală, precum și lămuririle persoanelor [14].

Conform pct. 3 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1185 din 30.09. 2003 [15], inițial persoanele fizice vor confirma organelor vamale statutul lor de rezident, prin prezentarea unuia din următoarele acte:

- a) pașaportul cetățeanului Republicii Moldova;
- b) pașaportul diplomatic al cetățeanului Republicii Moldova;
- c) pașaportul de serviciu al cetățeanului Republicii Moldova;
- d) pașaportul pentru persoanele fără cetățenie (apatrizi) care domiciliază permanent în Moldova;
- e) buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova;
- f) buletinul de identitate pentru apatrizii care domiciliază permanent în Republica Moldova;
- g) permis de ședere pentru cetățenii străini care domiciliază permanent în Republica Moldova.

Trecerea frontierei vamale a statului de către pasageri și controlul vamal al bunurilor trecute de către aceștia peste frontiera vamală se efectuează după sistemul coridorului ales, care, la rândul lui, după cum am menționat anterior, poate fi „verde” sau „roșu”. Bunurile trecute prin coridorul „verde” se supun controlului vamal selectiv, după caz. Traversarea coridorului „verde” nu scutește de responsabilitate în cazul nerespectării regulamentului vamal.

Conform Legii cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, prin „bunuri” înțelegem mărfuri, obiecte de uz personal și mijloace de transport [16]. Atunci când ne referim la „mărfuri” în sensul dreptului vamal, se are în vedere orice bunuri mobile, obiecte și alte valori, inclusiv valori valutare (monedă națională și valută străină în numerar, documente de plată și valori mobiliare exprimate în monedă națională și valută străină) [17].

Una din condițiile de trecere a mărfurilor și a mijloacelor de transport peste frontiera vamală este declararea acestora. Dacă persoana care trece frontiera de stat alege coridorul „verde”, acest lucru semnifică faptul că este sigur că nu are în posesia sa sau în bagajele sale niciun produs care ar deveni subiectul declarației obligatorii. Cu toate acestea, există situații când vameșul cere pasagerilor să prezinte bagajele lor, pentru a se asigura că niciun bun nu necesită a fi declarat în formă scrisă. În cazul în care vameșul depistează asemenea bunuri, mărfuri sau obiecte, înseamnă că pasagerul a încălcat legea și acesta urmează a fi sancționat. În calitate de sancțiune poate fi aplicată o amendă, bunul interzis poate fi confiscat sau chiar poate fi tras la răspundere penală. Gradul de pedeapsă depinde de obiectul, bunul sau marfa trecută ilegal de către pasager prin coridorul „verde”. Persoanele care nu declară, nu prezintă obiectele, valorile și lucrurile de preț controlului vamal și le trec nelegitim peste frontiera vamală, în dependență de metoda de tănuire, proporțiile și specificul mărfii trecute, sunt considerate ca persoane care au comis contrabandă, ceea ce este o infracțiune vamală care se sancționează în mod penal [18].

Persoanele fizice, reprezentanții instituțiilor, organizațiilor și ai întreprinderilor ce expediază, primesc sau însoțesc mărfurile și mijloacele de transport care trec frontiera vamală a Republicii Moldova, pot intra pe teritoriul zonei de control vamal în baza documentelor care confirmă acest fapt. Persoanele care trec bunuri peste frontiera vamală a Republicii Moldova sunt obligate:

- 1) să se oprească în locurile de control vamal, să intre și să părăsească locul de control vamal numai cu autorizarea colaboratorului vamal;
- 2) să prezinte, la cererea organului vamal, bunurile transportate;
- 3) să prezinte organului vamal documentele și informațiile suplimentare necesare vămuirii;
- 4) să plătească obligațiile vamale, în cazurile prevăzute de legislație;
- 5) să efectueze alte cerințe legale ale autorităților vamale [19].

La fel, pasagerii care trec frontiera vamală sunt obligați să declare toate bunurile și mărfurile care se află în posesia lor. Astfel, dacă pasagerii trec prin coridorul „verde”, bunurile se declară în mod verbal. Declararea prezintă un mare avantaj pentru organele vamale, deoarece ea le permite angajaților vamali să aleagă formele de control al mărfurilor și al mijloacelor de transport care trec peste frontiera vamală.

Declararea verbală este o formă de declarare care prevede oferirea de către proprietar (posesor), în formă verbală, la cererea colaboratorului vamal, a tuturor datelor cu privire la cantitatea, calitatea și valoarea mărfurilor, a obiectelor de uz personal care sunt deplasate peste frontiera vamală [20]. Sunt calificate drept obiecte de uz personal (haine, încălțăminte, obiecte de parfumerie, cosmetică, igienă și medicamente, precum și produse alimentare) bunurile procurate

(obținute) pentru uzul (consumul) persoanei care le deplasează peste frontiera vamală sau pentru membrii familiei acesteia. Existența membrilor familiei se confirmă prin actele respective, prezentate organului vamal. . La introducerea bunurilor pe teritoriul Moldovei de către două sau mai multe persoane, proprietari ai acestor bunuri, facilitățile fiscale menționate mai sus vor fi acordate în cumul, cu respectarea următoarelor condiții:

- a) în actul comercial ce însoțește bunurile (bunul) sunt stipulate persoanele fizice – proprietari ai acestora;
- b) persoanele fizice, proprietari ai bunurilor (bunului) deplasează aceste obiecte (obiect) peste frontiera vamală;
- c) persoanele fizice, proprietari ai bunurilor (bunului) dispun de cuantumul neimpozabil stabilit [21].

Așadar, analizând această prevedere, observăm condițiile care necesită a fi întrunite la introducerea bunurilor pe teritoriul Republicii Moldova, condiții care oferă anumite facilități prevăzute de Codul fiscal.

Totodată, legislația prevede că se interzice persoanelor fizice să introducă pe teritoriul țării următoarele bunuri:

- a) produse alimentare destinate activității comerciale sau de producție;
- b) medicamente destinate activității comerciale sau de producție;
- c) materie primă destinată producerii medicamentelor;
- d) bunurile prohibite de legislația în vigoare pentru a fi introduse pe teritoriul Moldovei.

Persoanele fizice, pasagerii, au dreptul de a declara verbal organului vamal următoarele bunuri:

- a) obiectele de uz personal introduse în țară, precum și mărfurile indicate în anexa la Legea Republicii Moldova nr. 1569-XV din 20 decembrie 2002;
- b) bunurile introduse în țară, altele decât cele menționate la lit. a), a căror valoare în vamă nu depășește suma de 300 de euro și care nu sunt destinate activității comerciale sau de producție;
- c) mărfurile care se scot din țară, a căror valoare în vamă nu depășește suma de 1 000 de euro și care sunt destinate activității comerciale sau de producție;
- d) bijuterii din metale și pietre prețioase în cantitate de până la 5 unități (indiferent de valoarea lor), cu condiția că bijuteriile menționate nu sunt omogene [22, p. 84-85].

Pentru bunurile declarate verbal nu se cere prezentarea documentelor justificative, cu excepțiile prevăzute de legislația în vigoare. La cerința colaboratorului vamal, persoana care trece bunuri în cantități mai mari decât cele prevăzute în cazurile menționate mai sus este obligată să depună declarație în scris.

În cazuri excepționale, coridorul „verde” poate fi temporar închis pentru trecerea prin el a persoanelor fizice. Închiderea coridorului „verde” trebuie să fie întemeiată și poate fi realizată de șeful biroului vamal sau de persoana care îl înlocuiește. Despre închiderea coridorului „verde”, biroul vamal înștiințează conducerea Serviciului Vamal în decurs de o oră din momentul închiderii. Coridorul „verde” poate fi închis și la indicația Serviciului Vamal [23]. Închiderea temporară a coridorului „verde” este permisă, de exemplu, atunci când vameșii dispun de informații operative privind transportarea cu o cursă sau alta a unui lot de mărfuri de contrabandă, iar identitatea contravenienților nule este cunoscută.

Persoanele fizice au dreptul de a scoate de pe teritoriul vamal al Republicii Moldova:

- a) bunuri, indiferent de valoarea lor (inclusiv cele expediate prin intermediul trimiterilor poștale internaționale sau al bagajelor neînsoțite), fără achitarea drepturilor de export, cu condiția declarării lor în modul stabilit, și dacă aceste bunuri nu sunt destinate activității comerciale sau de producție;
- b) bunuri (inclusiv cele expediate prin intermediul trimiterilor poștale internaționale sau al bagajelor neînsoțite) destinate activității comerciale sau de producție, a căror valoare în vamă nu depășește suma de 100 000 de euro, cu condiția respectării măsurilor de politică economică, achitării drepturilor de export și declarării acestora în modul stabilit [24].

Relatăm la capitolul dat că economia de timp a pasagerilor care trec frontiera vamală prin coridorul „verde” este semnificativă. Concomitent accentuăm că aceste persoane nu sunt eliberate de obligația de a respecta legislația vamală, iar asupra bagajului acestora poate fi îndeplinit controlul vamal în baza analizei de risc. Ideea creării unui sistem modern de administrare a riscurilor, pe care pot să-l prezinte pasagerii oferă organelor posibilitatea de a efectua un control vamal adecvat, bazat pe redistribuirea optimală a resurselor Serviciului Vamal pe direcțiile importante și prioritare ale activității vamale, în vederea prevenirii și combaterii următoarelor încălcări ale legislației vamale a Republicii Moldova:

- încălcări sistematice;
- încălcări legate de eschivarea de la achitarea drepturilor de import/export și a altor impozite în mărime considerabilă;
- încălcări care subminează competitivitatea producției autohtone;
- încălcări care lezează alte interese importante ale statului, ocrotirea și asigurarea respectării cărora ține de competența organelor vamale.

Sistemul de Administrare a Riscurilor (SAR) se bazează pe următoarele principii fundamentale, care asigură buna îndeplinire a sarcinilor primordiale ale Serviciului Vamal:

- principiul orientării-țintă, care constă în direcționarea tuturor sarcinilor și problemelor Serviciilor Vamal, precum și a metodelor de soluționare a acestora, în scopul asigurării respectării legislației vamale a Republicii Moldova;
- principiul integrității, care constă în elaborarea și utilizarea de către subdiviziunile vamale teritoriale ale Serviciului Vamal a subsistemelor funcționale de administrare a riscului, ca elemente ale unui sistem integral al Serviciului Vamal;
- principiul unității informaționale, care constă în compatibilitatea surselor informaționale și a procedurilor unice de prelucrare și analiză, precum și în interconexiunea sistemelor, atât pe verticală, cât și pe orizontală, la toate nivelurile de administrare a datelor (Autoritatea Centrală a Serviciului Vamal, birourile și posturile vamale);
- principiul legalității, care constă în concordarea acțiunilor întreprinse întru prevenirea sau minimizarea riscului cu prevederile legislației Republicii Moldova;
- principiul unității administrării riscului, care constă în elaborarea unor metode unice de aprobare a deciziilor de administrare, prevenire sau minimizare a riscului;
- principiul creării unui sistem informațional unic, care prevede crearea unor programe și baze de date necesare domeniului de activitate respectiv; asigurarea colectării, stocării, actualizării și prelucrării informației; aplicarea mijloacelor și a metodelor eficiente de protecție a informației confidențiale contra accesului nesancționat; aplicarea tehnologiilor Intranet/Internet pentru transmitere de informații

În conformitate cu principiile relatate mai sus, Sistemul de Asigurare a Riscurilor asigură efectuarea unui control vamal eficient asupra pasagerilor care se deplasează peste frontiera vamală a statului prin coridorul „verde”, coridorul „roșu”, bazat pe controlul vamal selectiv asupra mărfurilor, obiectelor, valorilor, bunurilor pe care pasagerii le pot avea asupra sa, sau în bagajele personale, însoțite de pasageri la trecerea peste frontiera vamală. Aceasta permite organelor vamale să-și concentreze eforturile asupra celor mai importante probleme și direcții de activitate prioritare; să majoreze posibilitățile de depistare și prognozare a încălcărilor regulilor vamale; să asigure persoanelor care desfășoară activitate economică externă și respectă legislația Republicii Moldova condiții favorabile de efectuare a operațiunilor de import/export; să accelereze deplasarea mărfurilor și a mijloacelor de transport peste frontiera Republicii Moldova; să asigure activitatea tuturor subsistemelor informaționale de administrare a riscurilor ale subdiviziunilor interioare ale Serviciului Vamal și încadrarea lor într-o rețea unică a sistemului vamal al Republicii Moldova [25, p. 191].

Opiniile relatate supra ne permite de a concluziona că introducerea coridorului „verde”, a coridorului „roșu” destinat pasagerilor, călătorilor la trecerea peste frontiera vamală a statului constituie un avantaj important atât pentru pasageri, cât și pentru organele vamale, deoarece permite, într-o perioadă scurtă de timp, efectuarea controlului vamal simplificat, utilizând acțiuni minime de control vamal asupra pasagerilor. Remarcăm totodată că sistema coridorului „verde” de trecere a pasagerilor cu bunurile, valorile aflate în posesie, în bagajele personale, poate prezenta în același timp un pericol pentru securitatea națională a statului, deoarece șansele de a fi introduse sau scoase din țară obiecte, mărfuri, valori interzise cresc considerabil. La depistarea încălcărilor reglementarilor vamale, prevăzute de legislația vamală în vigoare, care pot fi comise de către pasageri în cazul trecerii acestora peste frontiera vamală a Republicii Moldova prin coridorul „verde”, coridorul „roșu”, funcționarii vamali recurg la aplicarea mijloacelor tehnice de control, a celor mici de căutare, aflate în dotarea posturilor vamale teritoriale. Faptul dotării instituțiilor vamale teritoriale cu mijloace tehnice de control contemporane și sofisticate, aplicarea eficientă a acestora la îndeplinirea controlului vamal calitativ, permite colaboratorilor vamali să descopere obiecte, bunuri care sunt interzise de a fi trecute peste frontiera vamală a statului. Scopul principal al utilizării mijloacelor tehnice de control, a mijloacelor mici de căutare la îndeplinirea controlului vamal asupra pasagerilor, asupra bagajelor acestora, este depistarea rapidă a ascunzișurilor speciale instalate în cadrul obiectelor trecute peste frontiera vamală sau, în general, descoperirea infracțiunilor vamale, a altor infracțiuni adiacente care pot fi comise de către pasageri.

Așa, spre exemplu, cet. Moldovei N. V., întorcându-se din Franța în Moldova, cu transportul aerian, ajuns la intrare în sala de sosire a pasagerilor, după ce a trecut controlul frontierei de stat, și-a luat geanta de mână de pe transportor și s-a apropiat de linia control vamal, coridorul „verde”. Geanta de mână, în care se afla bagajul personal cet. N.V. a pus-o în aparatul-scanner Repiscan, pentru a se îndeplini controlul vamal asupra bagajului cu mijloacele tehnice de control. În rezultatul îndeplinirii controlului vamal cu aparatul Repiscan a fost constatat că în geantă se aflau o geacă antiglonț și un pistol pneumatic, care au fost reținute de funcționarii vamali din Aeroportul „Chișinău”, ca obiecte interzise la trecerea frontierei vamale. Asupra obiectelor reținute funcționarii vamali au dispus numirea expertizei de identificare [26].

Controlul vamal, îndeplinit pe coridorul „verde”, „roșu”, în sine, presupune măsurile întreprinse de către organele vamale pentru asigurarea respectării legislației vamale. Această formulare a conceptului de control vamal facilitează ordonarea funcțiilor organelor de stat și contribuie la concentrarea din partea organelor vamale, pentru îndeplinirea acelor funcții care le sunt atribuite în baza competențelor exclusive.

Trecerea pasagerilor prin coridorul „roșu” atrage după sine respectarea anumitor reguli stricte stabilite în actele legislative ale Republicii Moldova. Una din condițiile de bază de trecere a pasagerilor peste frontiera vamală a statului prin coridorul „roșu” este declararea obligatorie a bunurilor, obiectelor și a mărfurilor aflate în bagajul acestora. După cum am relatat supra, prin declarare înțelegem expunerea de date veridice, precise și concrete, de către pasageri cu privire la bunuri sau mărfuri, precum și scopul trecerii acestora peste frontiera vamală, dar și alte date necesare pentru efectuarea controlului vamal.

Scopul îndeplinirii declarării de către pasageri este următorul:

- comunicarea organului vamal despre titlul călătoriei pasagerului, inclusiv mijlocul, unitatea de transport cu care se deplasează pasagerul, pasagerii peste frontiera vamală a statului;
- informarea organelor vamale despre mărfurile, valorile, bunurile, aflate asupra pasagerului, fie în bagajele personale pe care le dispune pasagerul la trecerea peste frontiera vamală;
- în baza declarării se formează statistica vamală;
- în baza declarației vamale se calculează și se încasează drepturile de import și de export;
- în baza declarării, se asigură respectarea legislației vamale;
- în baza declarării, după îndeplinirea controlului vamal, organul vamal teritorial acordă pasagerului dreptul la libera circulație, garantat de Constituția Republicii Moldova [27].

Rezultă deci, că declararea joacă un rol foarte important în întregul proces de efectuare a controlului vamal, îndeplinit de organele vamale la trecerea pasagerilor, călătorilor, a unităților de transport, a mijloacelor de transport dar în mod deosebit, la acordarea pasagerilor, inclusiv și tuturor transporturilor legale dreptul la libera circulație.

Pasagerii care intenționează să se deplaseze peste frontiera vamală a statului prin coridorul „roșu”, la cerința funcționarului vamal sau la decizia persoanelor care trec mărfuri, bunuri, acestea sunt declarate organului vamal în forma scrisă.

Declararea în scris de către persoanele fizice are loc prin întocmirea declarației vamale de forma stabilită (DV-6). Declarația vamală se completează de către persoane fizice rezidente sau nerezidente, care au atins vârsta de 16 ani. Depunerea declarației vamale pentru bunurile persoanelor care nu au atins această vârstă se efectuează de către persoanele care le însoțesc. Declarația vamală, forma DV-6 trebuie să fie întocmită în limba de stat sau într-o altă limbă de circulație internațională, într-un singur exemplar.

În special, ținem să menționăm că însăși declararea, în calitate de unul dintre cele mai importante mecanisme juridice din cadrul dreptului vamal și al activității

vamale, decurge în locul concret stabilit și determinat de către organul vamal teritorial și, bineînțeles, decurge sub un mecanism întreg de acțiuni care au loc în fața și în prezența funcționarului vamal, și care își are începutul și, respectiv, sfârșitul, prin încheierea declarării.

Sunt supuse obligatoriu declarării în forma scrisă:

- 1) valuta, sau oricare altă valută, care depășește suma de 10 000 euro, de fiecare persoană;
- 2) valorile valutare care depășesc limita de 10 000 de euro sau echivalentul acestora de fiecare persoană;
- 3) armele, cartușele, materialele explozive sau derivatele lor;
- 4) substanțele narcotice sau psihotrope;
- 5) obiectele de artă și anticariat;
- 6) substanțele radioactive;
- 7) substanțele otrăvitoare, cu efect puternic;
- 8) obiecte ale florei și faunei, părțile/derivatele lor sau produsele obținute din ele;
- 9) mărfurile admise/scoase temporar;
- 10) mijloacele de transport (plasate în regimurile vamale de import, de admitere temporară sau de tranzit) [28].

Totodată, legislația stabilește că persoanele fizice sunt obligate să declare în scris numerarul și cecurile în moneda națională a Republicii Moldova, precum și numerarul și cecurile de călătorie în valută străină, în următoarele cazuri:

- a) la introducerea acestora pe teritoriul Republicii Moldova, dacă suma lor depășește 10 000 de euro (sau echivalentul lor) de persoană;
- b) la scoaterea acestora de pe teritoriul Republicii Moldova, dacă suma lor depășește 10 000 de euro (sau echivalentul lor) de persoană;
- c) la solicitarea colaboratorului vamal [29].

La declararea bunurilor, persoanele fizice prezintă următoarele documente în original și xerocopia acestora, reieșind din particularitățile mărfurilor, ale livrării și regimului vamal solicitat:

- a) actele de identitate (pașaportul sau buletinul de identitate) ale persoanei care va efectua declararea bunurilor la organele vamale – se prezintă în toate cazurile;
- b) documentul care confirmă dreptul de proprietate sau de folosință asupra bunurilor (contractul sau factura comercială, sau documentul de plată) – se prezintă în toate cazurile;
- c) procura eliberată persoanei care va efectua declararea bunurilor la organele vamale din numele persoanei fizice care deține dreptul de proprietate sau de folosință asupra bunurilor respective – se prezintă în cazul reprezentării persoanei fizice;

- d) autorizații, permise – se prezintă pentru bunurile asupra cărora se aplică măsurile de politică economică sau cu regim special de introducere/scoatere în/din Republica Moldova (de exemplu, animale, valori culturale, arme);
- e) documentele de expertiză eliberate de către organele abilitate, care confirmă faptul că bunurile declarate nu fac obiectul unor prohibiții stabilite de legislația în vigoare (de exemplu, pentru valorile culturale);
- f) biletul de călătorie – se prezintă în cazul transportării mărfurilor și a persoanei fizice în același mijloc de transport public, de uz comercial;
- g) permisul de ședere – se prezintă de către cetățeni străini, în cazul importului sau admiterii temporare de bunuri, cu aplicarea facilităților stabilite de legislația în vigoare;
- h) pașaportul tehnic al mijlocului de transport – se prezintă în cazurile când mijlocul de transport este obiectul declarării sau când acesta este utilizat la transportarea bunurilor supuse declarării;
- i) documentele de transport (documentele justificative ce însoțesc încărcătura și conțin informația despre condițiile și caracterul transportării, precum și trăsăturile caracteristice de bază ale mărfurilor transportate) – se prezintă în cazul beneficierii de serviciile de transport de mărfuri [30].

Prevederile respective dovedesc legalitatea și veridicitatea informației prezentate de către pasageri, deoarece numai prin prezentarea documentelor confirmative specifice fiecărei categorii de bunuri sau persoane se poate confirma faptul că persoanele fizice respectă legislația.

La introducerea bunurilor (inclusiv prin intermediul bagajelor neînsoțite) pe teritoriul vamal al Republicii Moldova, declarația vamală, forma DV-6, se depune la organul vamal de frontieră. La scoaterea bunurilor (inclusiv prin intermediul bagajelor neînsoțite) de pe teritoriul vamal al Republicii Moldova, persoanele fizice pot depune declarația vamală, forma DV-6, atât la organul vamal din interiorul țării (în orele de program), cât și la organele vamale de frontieră.

Pentru ca o declarație vamală să fie acceptată, aceasta trebuie să corespundă următoarelor cerințe:

- 1) să fie întocmită conform cerințelor stabilite de legislație;
- 2) bunurile trebuie să fie prezentate pentru control organului vamal respectiv;
- 3) concomitent cu depunerea declarației vamale, sunt prezentate documentele necesare;
- 4) organul vamal trebuie să fie abilitat pentru efectuarea operațiunii solicitate [31].

Acceptarea declarației vamale se efectuează prin aplicarea ștampilei personale a colaboratorului vamal împuternicit. Datele și informațiile indicate în

declarația vamală a persoanei fizice, cu autorizarea organului vamal competent, pot fi modificate și completate. Modificările și completările informației care se conține în declarația vamală, forma DV-6 pot fi efectuate numai până la:

- 1) acceptarea declarației vamale forma DV-6;
- 2) începutul controlului vamal al bunurilor și al persoanei fizice;
- 3) stabilirea de către autoritățile vamale a contravenției vamale sau a altor încălcări ale regulilor vamale.

Modificările se efectuează de către declarant, prin tăierea cu o linie a datelor greșite și înscrierea datelor corecte. Completările se efectuează prin adăugarea informațiilor necesare în declarația vamală. Orice rectificări, completări sau schimbări în declarația vamală sunt validate de către colaboratorul vamal, prin aplicarea ștampilei personale în locul efectuării modificării sau completării [32]. În declarația vamală forma DV-6 se indică datele despre marfă: denumirea mărfii, cantitatea ei, valoarea în moneda națională sau în euro. Aceste date permit stabilirea valorii în vamă, dacă ele sunt veridice.

În urma completării și depunerii declarației vamale, colaboratorul vamal verifică veridicitatea și coincidența celor indicate în scris cu mărfurile transportate. În baza datelor indicate în declarația vamală, stabilește valoarea în vamă a acestora. Stabilirea valorii în vamă la mărfurile transportate de către persoanele fizice este o procedură mai complicată decât stabilirea valorii în vamă la mărfurile transportate de către persoana juridică, deoarece persoana fizică, în majoritatea cazurilor, nu dispune de acte primare (acte de plată pentru marfă), care pot servi drept bază la determinarea valorii în vamă.

După procedura de declarare, colaboratorul vamal va examina marfa prin efectuarea controlului vamal fizic al acesteia, care presupune: stabilirea cantității, a producătorului, a materiei prime utilizate, a reputației pe piață, a țării de origine, a țării destinate. Ulterior controlului fizic, colaboratorul vamal contrapune datele indicate în declarație cu cele examinate fizic. Reieșind din rezultatele obținute, colaboratorul vamal decide asupra corectitudinii valorii declarate a mărfii în vamă, iar în cazul în care s-a stabilit o valoare diminuată, acesta stabilește de sine stătător valoarea în vamă. Așadar, valoarea în vamă stabilită pentru mărfurile transportate de către pasageri este principalul element în procedura de declarare, deoarece anume cuantumul valorii stabilite determină achitarea sau scutirea de plăți vamale.

Activitatea organelor vamale din Republica Moldova, precum și din țările vecine (România, Ucraina, cele care fac parte din CSI) atestă că, pe lângă forma scrisă și verbală de declarare a mărfurilor, obiectelor și a altor bunuri trecute peste frontiera vamală de stat, există și forma de declarare concludentă, care este nu altceva decât îndeplinirea semnelor sau acțiunilor de către persoana fizică, pentru a convinge lucrătorul vamal că dispune de unele bunuri aflate asupra sa la trecere

peste frontiera statului. Forma de declarare concludentă, sau prin acțiune (a nu se confunda cu forma de declarare prin acțiune a mijloacelor de transport), nu poate fi practică de către agenții economici, din considerentul că aceștia sunt obligați să prezinte atât la vămile interne, cât și la cele de frontieră, întregul set de documente prevăzut de legislația vamală în vigoare [33, p. 186].

Ținem să menționăm că, potrivit cerințelor normelor de drept vamale, actelor normative existente, declararea este efectuată de către diferite categorii de pasageri la trecerea acestora peste frontieră, indiferent de faptul intrării sau ieșirii din țară la linia de control vamal, până a fi efectuată trecerea propriu-zisă a pasagerului peste linia de control vamal [34, p. 62]. Astfel, declararea prin îndeplinirea semnelor concludente de către orice categorie de persoană fizică la prezentarea controlului vamal a bunurilor, a valorilor, a obiectelor pe care le dețin asupra lor în bagajele personale pe care le însoțesc la trecerea lor peste frontiera vamală externă a statului, reprezintă, de asemenea, o formă importantă în cadrul acestui proces.

În ceea ce privește transportul auto, folosirea formei prin acțiune a declarării vamale constă în declararea expres vădită a mijlocului de transport auto, care scutește persoana fizică de completarea unor acte vamale, cu condiția prezentării organelor vamale amplasate în punctele de trecere a frontierei de stat a actelor de înmatriculare a transportului auto. Declararea prezintă un mare avantaj pentru organele vamale, deoarece aceasta permite angajaților vamali să aleagă formele de control al mărfurilor și al mijloacelor de transport care trec peste frontiera vamală [35, p. 57].

Nedeclararea mărfurilor, a obiectelor și a altor valori la trecerea peste frontiera vamală a statului se consideră o încălcare a legislației vamale, deoarece aceasta prezintă necomunicarea datelor corecte de către pasager controlului vamal, indiferent dacă acesta alege trecerea prin coridorul „verde”, declarând în mod verbal informații false, sau utilizarea coridorului „roșu”, îndeplinind declarația vamală forma DV-6, indicând date eronate. De asemenea, neîndeplinirea semnelor concludente în timpul perfectării vamale reprezintă, într-o anumită măsură, nerespectarea normelor de drept, ceea ce poate duce la aplicarea contravențiilor vamale. Cele mai răspândite cazuri de nerespectare a legislației vamale prin nedeclararea obiectelor, a mărfurilor și a altor valori au loc la trecerea peste frontiera vamală a persoanelor fizice, care intenționat nu prezintă controlului vamal sume enorme de valori valutare.

Referitor la introducerea pe sau scoaterea de pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a bancnotelor, a monedelor și a cecurilor în moneda națională a Republicii Moldova, sau în valută străină a cărei sumă depășește 10 000 de euro (sau echivalentul acestora) de persoană/călătorie, subliniem faptul că persoana fizică este obligată să declare în scris aceste valori valutare. Obligația dată este prevă-

zută expres atât de legislația vamală [36], cât și de Legea reglementării valutare [37]. Luând în considerație faptul că valorile valutare indicate mai sus trebuie să fie declarate în scris în baza legii, persoana fizică va putea fi trasă la răspundere chiar și în lipsa declarației scrise cu date eronate despre suma trecută peste frontiera vamală. Acest lucru este important de reținut, pentru a preveni apariția situațiilor litigioase între persoanele fizice și autoritățile vamale [38, p. 19].

Din cele expuse supra, concluzionăm că orice persoană fizică, indiferent de forma de proprietate, este în drept să introducă și să scoată din țară bunuri materiale conform legislației în vigoare, iar la trecerea peste frontieră a mărfurilor, a obiectelor sau a altor bunuri, acestea sunt supuse declarării. Declararea se consideră etapa principală a procedurii de perfectare a actelor vamale și are menirea să asigure efectuarea perfectării acestor acte. Orice bun trecut peste frontiera vamală urmează a fi declarat. În condițiile trecerii pasagerilor peste frontiera vamală a statului prin coridorul „verde”, coridorul „roșu” declararea este o procedură obligatorie la trecerea mijloacelor bănești, a valutei, a mărfurilor, a bunurilor, valorilor și mijloacelor de transport peste frontiera vamală. Declararea vamală, ca mecanism de aplicare, se realizează cu respectarea unor condiții de bază, precum: locul, timpul, forma, dar și drepturile și obligațiile pe care le au părțile în cadrul procesului dat. Cu toate acestea, practica vamală demonstrează că au loc numeroase încălcări ale legislației vamale în vigoare la trecerea peste frontiera vamală de către persoanele fizice.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Guvernului R.S.S. Moldova nr. 70 din 11.02.1991 cu privire la formarea Departamentului de Stat pentru Controlul Vamal al R.S.S. Moldova.
2. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 189 din 03.09.1991.
3. Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat de către Parlamentul Republicii Moldova conform Legii nr. 1149-XIV din 20 iulie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 1 ianuarie 2007.
4. Coridorul „verde” și coridorul „roșu”, instituite de către Serviciul Vamal al Republicii Democrate Germane în Aeroportul internațional „Berlin” în luna mai 1998. Arhiva vamei Leușeni, 1990.
5. Ordinul Departamentului Vamal al Republicii Moldova nr. 158-O din 4 august 2003 despre aprobarea și punerea în aplicare a Regulamentului cu privire la zona de control vamal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 186-188/250 din 22 august 2003.
6. Dicționarul explicativ al limbii române, Ediția a II-a, București: Univers Enciclopedic, 1998, pag. 227.

7. Art. 1 pct. 64) din Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat de către Parlamentul Republicii Moldova conform Legii nr. 1149-XIV din 20 iulie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 1 ianuarie 2007.
8. Art. 3 din Legea Republicii Moldova nr. 1569 din 20.12.2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, în vigoare din 1 ianuarie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 185-189/1416.
9. Pct. 19 din Ordinul Departamentului Vamal al Republicii Moldova nr. 158-O din 4 august 2003 despre aprobarea și punerea în aplicare a Regulamentului cu privire la zona de control vamal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 186-188/250 din 22 august 2003.
10. Dicționarul explicativ al limbii române, Ediția a II-a, București: Univers Enciclopedic, 1998, pag. 247.
11. Art. 3 din Legea Republicii Moldova nr. 215 din 4 aprilie 2011 cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 76-80/243 din 20 aprilie 2012, în vigoare din 1 iulie 2012.
12. Pct. 4 din Ordinul Serviciului Vamal al Republicii Moldova nr. 56-O din 21 februarie 2008 cu privire la aprobarea Regulamentului privind vămuirea bunurilor trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către persoane fizice și a unor formulare tipizate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 74-75/2111 din 11 aprilie 2008.
13. Art. 19 din Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat de către Parlamentul Republicii Moldova conform Legii nr. 1149-XIV din 20 iulie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 1 ianuarie 2007.
14. Pct. 4 din Ordinul Serviciului Vamal al Republicii Moldova nr. 56-O din 21 februarie 2008 cu privire la aprobarea Regulamentului privind vămuirea bunurilor trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către persoane fizice și a unor formulare tipizate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 74-75/2111 din 11 aprilie 2008.
15. Pct. 3 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1185 din 30 septembrie 2003 despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Moldovei de către persoane fizice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 211-214/1234 din 10 octombrie 2003.
16. Art. 3 din Legea Republicii Moldova nr. 1569 din 20.12.2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, în vigoare din 1 ianuarie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 185-189/1416.

17. Art. 2 lit. f) din Legea Republicii Moldova nr. 1569-XV din 20 decembrie 2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, în vigoare din 1 ianuarie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 185-189/1416.
18. Art. 248 din Codul penal al Republicii Moldova, adoptat în baza Legii nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.
19. Pct. 10 din Ordinul Serviciului Vamal al Republicii Moldova nr. 56-O din 21 februarie 2008 cu privire la aprobarea Regulamentului privind vămuirea bunurilor trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către persoane fizice și a unor formulare tipizate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 74-75/2111 din 11 aprilie 2008.
20. Art. 2 lit. k) din Legea Republicii Moldova nr. 1569-XV din 20 decembrie 2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, în vigoare din 1 ianuarie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 185-189/1416.
21. Pct. 3 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1185 din 30 septembrie 2003 despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Moldovei de către persoane fizice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 211-214/1234 din 10 octombrie 2003.
22. Țurcan P., Erhan I., Ciobanu O., Rotundu E. Drept vamal (Note de curs). Chișinău, 2016.
23. Pct. 22 din Ordinul Departamentului Vamal al Republicii Moldova nr. 158-O din 4 august 2003 despre aprobarea și punerea în aplicare a Regulamentului cu privire la zona de control vamal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 186-188/250 din 22 august 2003.
24. Art. 6 alin. (1) din Legea Republicii Moldova nr. 1569-XV din 20 decembrie 2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, în vigoare din 1 ianuarie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 185-189/1416.
25. Ciobanu O. Determinarea procedurii de control vamal în funcție de Sistemul de analiză a riscurilor. În: Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету, Серія: Юриспруденція Збірник Наукових Праць. Випуск 12, том 1. Одеса, 2014.
26. Materialele cauzei contravenționale nr. 57/19. Arhiva postului vamal „Aeroport”, 2019.

27. Art. 13 din Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994, în vigoare din 27.08.1994.
28. Pct. 14 din Ordinul Serviciului Vamal al Republicii Moldova nr. 56-O din 21 februarie 2008 cu privire la aprobarea Regulamentului privind vămuirea bunurilor trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către persoane fizice și a unor formulare tipizate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 74-75/2111 din 11 aprilie 2008.
29. Art. 3¹ din Legea Republicii Moldova nr. 1569-XV din 20 decembrie 2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, în vigoare din 1 ianuarie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 185-189/1416, introdus prin Legea Parlamentului nr. 324 din 23 decembrie 2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 320-321 din 31 decembrie 2013, în vigoare din 1 ianuarie 2014.
30. Pct. 18 din Ordinul Departamentului Vamal al Republicii Moldova nr. 158-O din 4 august 2003 despre aprobarea și punerea în aplicare a Regulamentului cu privire la zona de control vamal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 186-188/250 din 22 august 2003.
31. Pct. 10¹ din Ordinul Serviciului Vamal al Republicii Moldova nr. 56-O din 21 februarie 2008 cu privire la aprobarea Regulamentului privind vămuirea bunurilor trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către persoane fizice și a unor formulare tipizate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 74-75/2111 din 11 aprilie 2008, introdus prin Ordinul Serviciului Vamal al Republicii Moldova nr. 474 din 27 septembrie 2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 216-220 din 4 octombrie 2013, în vigoare din 4 octombrie 2013.
32. Pct. 22 din Ordinul Departamentului Vamal al Republicii Moldova nr. 158-O din 4 august 2003 despre aprobarea și punerea în aplicare a Regulamentului cu privire la zona de control vamal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 186-188/250 din 22 august 2003.
33. Rotundu E. Declararea mărfurilor și a mijloacelor de transport organului vamal. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2015, nr. 3(83).
34. Maimescu S. Asigurarea respectării drepturilor cetățenilor la efectuarea declarării obiectelor, bunurilor, mărfurilor la trecerea peste frontiera vamală externă a Republicii Moldova: În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Științe socio-umane, ediția X.
35. Rotundu E. Reguli generale privind procedura declarării vamale în Republica Moldova. În: Revista „Legea și viața”, aprilie 2016.

36. Art. 3 din Legea Republicii Moldova nr. 1569 din 20.12.2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, în vigoare din 1 ianuarie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 185-189/1416.
37. Legea nr. 62 din 21.03.2008 privind reglementarea valutară. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 127-130 din 18.07.2008, în vigoare din 18.01.2009.
38. Glușcenco E. Importul și exportul valorilor valutare de către persoanele fizice. În: revista „Vama”, publicație periodică a Serviciului Vamal, iulie-august 2010, nr. 4(16).

SANȚIUNILE CONTRAVENȚIONALE

CONTRAVENTIONAL SANCTIONS

Victor MOCANU, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Contraventional sanctions are a category of legal sanctions that apply in the case of committing contraventional acts. Of the various types of sanctions, an important role is played by the contraventional sanction, because it represents a measure of constraint and re-education, which is applied to the perpetrator of the wrongful act in order to correct and re-educate it, as well as in order to prevent the committing of other contraventions. Penalties are the effect of the contravention liability, which in turn is the legal consequence of committing the contravention.

Cuvinte-cheie: *Contravenție, răspundere contravențională, sancțiune*

Sanctiunea este o măsură de constrângere statală și se aplică numai de stat prin intermediul organelor abilitate în acest scop. Sanctiunea contravențională se aplică în funcție de caracterul și de gradul prejudiciabil al contravenției, de caracteristica persoanei și de circumstanțele atenuante și agravante. O sancțiune echitabilă se aplică față de persoana a cărei vinovăție este dovedită, în limitele și în conformitate cu dispozițiile codului contravențional.

Sanctiunea contravențională este un element obligatoriu al normei contravenționale materiale, în care sunt stipulate măsurile de influențare a statului asupra persoanei care, cu vinovăție, a comis o abatere contravențională, ea fiind un mijloc de garantare (de protejare) a normei juridice [4, p.144].

Conform art.32 alin.(1) din Codul contravențional sancțiunea contravențională este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare ce se aplică, în numele legii, persoanei care a săvârșit o contravenție [1]. Astfel, aplicarea sancțiunilor contravenționale are drept scop:

- a) ocrotirea valorilor sociale, protejate de normele juridice contravenționale;
- b) corectarea și reeducarea în spiritul respectării ordinii de drept a persoanei care a comis cu vinovăție o contravenție prevăzută în legea contravențională;
- c) prevenirea săvârșirii de noi fapte antisociale atât de către contravenient, cât și de către alte persoane.

Sanctiunea contravențională este o măsură de constrângere statală prevăzută de legea contravențională și aplicată autorului faptei ilicite, în modul stabilit de lege, pentru săvârșirea cu vinovăție a contravenției, având drept scop ocrotirea

valorilor sociale, formarea unei conduite civice corecte a făptuitorului, prevenirea comiterii unor noi contravenții atât de către contravenientul însuși, cât și de către alte persoane. Astfel, sancțiunile contravenționale sunt forme concrete de răspundere juridică aplicabile pentru încălcarea anumitor norme de drept.

Deși, ideal, este ca toți destinatarii normelor juridice să se conformeze regulilor de conduită stabilite prin dispoziția normei juridice materiale și protejate prin intermediul sancțiunii normei respective, realitatea demonstrează că o parte dintre subiecții dreptului contravențional nu respectă aceste reguli, transformând raportul de conformare într-un raport de conflict. Pentru restabilirea legalității și a ordinii de drept, ca ultimă soluție, legiuitorul a prevăzut în norma juridică și a delegat organelor sale competente atribuția de a aplica sancțiuni celor care încalcă preceptele normelor contravenționale [4, p.145].

Prin sancțiune contravențională se înțelege o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și de reeducare ce se aplică, în numele legii, persoanei care a nesocotit cu vinovăție (a încălcat) prevederile dispoziției normei materiale contravenționale, în scopul resocializării acesteia și prevenirii săvârșirii altor contravenții. Din definiția sancțiunii contravenționale rezultă că ea are un triplu caracter: coercitiv (măsură de constrângere statală), corectiv (mijloc de reeducare) și de prevenire a abaterilor contravenționale, fiecare dintre ele implicând o finalitate distinctă [3, p.579].

Privite în cadrul general al sancțiunilor juridice, sancțiunea contravențională dispune de o anumite trăsături caracteristice:

- a) este o măsură coercitivă ce se concretizează într-o anumită privațiune sau restricție, sau obligație silită, impusă persoanei vinovate de comiterea contravenției;
- b) este un mijloc de reeducare, deoarece pe lângă caracterul său represiv, are un puternic rol și efect educativ, de împiedicare a repetării conduitei antisociale, de îndreptare a contravenientului, de formare și permanentizare în conștiința acestuia a convingerii că respectarea legii este o necesitate;
- c) este un mijloc de constrângere statală, deoarece nu poate fi aplicată decât de stat, prin organele sale competente, în numele legii;
- d) se aplică numai în cazul comiterii unei contravenții, adică nu există sancțiune fără contravenție;
- e) se aplică numai față de contravenient, adică nu poate fi aplicată decât celui vinovat de comiterea contravenției, neexistând deci răspundere contravențională pentru fapta altei persoane;
- f) se aplică în scopul prevenirii comiterii de noi contravenții, adică prin aplicarea și executarea sancțiunii contravenționale nu se urmărește cauzarea unor suferințe fizice sau morale contravenientului, ci îndrepta-

rea acestuia, prevenirea comiterii în viitor de noi contravenții sau alte fapte cu pericol social. Concomitent, prin efectul exemplarității sale, ea servește și acțiunii de prevenție generală. [2, p.110].

Astfel sancțiunile contravenționale sunt forme concrete de răspundere juridică aplicabile pentru încălcarea anumitor norme de drept. Sancțiunile contravenționale sunt diferite după caracterul lor, comparativ cu alte categorii de sancțiuni, având atât caracter moral, cât și caracter pecuniar, precum și caracter mixt (cum ar fi limitarea unor drepturi de a desfășura anumite acțiuni sau activități, obligarea la anumite acțiuni).

Funcțiile sancțiunii contravenționale. În vederea obținerii scopului său, sancțiunea contravențională îndeplinește anumite funcții, și anume:

- a) funcția de constrângere, ceea ce presupune că sancțiunea impune restricții celui vinovat de comiterea contravenției și reprezintă echivalentul pe plan de sancționare al gradului de pericol social al contravenției. Constrângerea reprezintă un element important pentru eficiența scopului sancțiunii, fiindcă exprimă corelația dintre gravitatea contravenției și severitatea sancțiunii;
- b) funcția de reeducare, ceea ce presupune că aplicarea și executarea sancțiunii contravenționale urmărește scopul de a forma o atitudine corectă față de societate, față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială. Reeducarea reprezintă transformarea conștiinței contravenientului, combaterea și lichidarea concepțiilor și deprinderilor antisociale;
- c) funcția de exemplaritate, ceea ce presupune că sancțiunea contravențională influențează asupra altor persoane nestatornice de a se abține în a comite contravenții, exercitând asupra acestora convingerea privind inevitabilitatea răspunderii contravenționale în cazul dacă vor comite contravenții;
- d) funcția de eliminare, ceea ce presupune că în cazul contravențiilor cu un grad sporit de pericol social, contravenientul poate fi izolat temporar de societate. Eliminarea are loc numai în cazurile strict prevăzute de lege și se realizează ori de câte ori sancțiunea arestatului administrativ se execută în locuri de deținere [2, p.111].

Principiile determinării legale ale sancțiunilor contravenționale și aplicării lor. Sancțiunile contravenționale, ca și celelalte tipuri de sancțiuni juridice, trebuie aplicate numai de organele competente, conform procedurii stabilite și cu respectarea anumitor principii, cum ar fi:

- a) principiul legalității sancțiunilor contravenționale;
- b) principiul stabilirii unor sancțiuni contravenționale compatibile cu morala și concepția juridică a societății;
- c) principiul individualizării sancțiunilor contravenționale;

d) principiul personalității sancțiunilor contravenționale [3, p.580, 581].

Principiul legalității sancțiunilor contravenționale. Legalitatea sancțiunilor contravenționale presupune stabilirea oricăror sancțiuni de acest gen exclusiv prin lege. Determinarea legală a sancțiunilor nu trebuie înțeleasă, în mod absolut, ci în sensul că legea prevede felurile sancțiunilor, limitele acestora și criteriile lor de individualizare.

Principiul stabilirii unor sancțiuni contravenționale compatibile cu morala și concepția juridică a societății. Pentru a fi deplin eficiente, sancțiunile contravenționale trebuie să fie agreate de societate, atât din perspectiva juridică, cât și din punct de vedere moral. Principiul stabilirii unor sancțiuni acceptabile de către membrii societății este o formă specială a principiului umanismului.

Principiul individualizării sancțiunilor contravenționale. Având în vedere marea diversitate de modalități practice de săvârșire a contravențiilor, dar și particularitățile diverșilor contravenienți, este necesar ca legiuitorul să stabilească pedepse ușor adaptabile. Dând eficiență acestui principiu, legiuitorul a stabilit pentru multe dintre contravenții sancțiuni alternative. Apoi, cu prilejul aplicării sancțiunilor, practicianul va individualiza sancțiunile contravenționale între limitele prevăzute de lege și ținând seama de pericolozitatea contravenientului și a contravenției.

Principiul personalității sancțiunilor contravenționale. Acest principiu stabilește că aplicarea lor nu se poate extinde asupra altor persoane decât asupra celor care au calitatea de făptuitor (delicvent). Sancțiunea contravențională se aplică numai persoanei care, cu vinovăție, a neglijat norma contravențională materială și se execută, de asemenea, tot de către acesta.

Sancțiunile contravenționale sunt constituite în sistem, fiind aplicate în dependență de caracterul subiectului contravenției (persoană fizică sau juridică), caracterul contravenției sau contravențiilor, inclusiv cu posibilitatea îmbinării lor sau substituirii reciproce. De asemenea există sancțiuni contravenționale principale și sancțiuni contravenționale care pot fi aplicate și ca sancțiuni complementare. Scopul celor din urmă ar fi completarea răspunderii în cazul unor contravenții cu un grad prejudiciabil mai sporit sau în cazul unei pluralități de contravenții.

Sancțiunile contravenționale sunt reglementate în Capitolul IV (art.32-39) Cartea întâi din Codul contravențional.

Codul contravențional în art.32 prevede următorul sistem de sancțiuni contravenționale:

Sancțiunile contravenționale aplicabile persoanei fizice sunt:

- a) avertismentul;
- b) amenda;
- c) privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate;
- d) privarea de dreptul de a deține anumite funcții;

- e) aplicarea punctelor de penalizare;
- f) privarea de dreptul special (dreptul de a conduce vehicule, dreptul de deținere sau port și folosire a armei);
- g) munca neremunerată în folosul comunității;
- h) arestul contravențional.

Privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, privarea de dreptul de a deține anumite funcții, privarea de dreptul special și punctele de penalizare pot fi aplicate și ca sancțiuni complementare. Minorii pot fi sancționați complementar doar cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate.

Sancțiunile contravenționale aplicabile persoanei juridice sunt:

- a) amenda;
- b) privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate.

Privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate poate fi aplicată și ca sancțiune complementară [1].

După caracterul sancțiunii, destinația, modul de aplicare etc. acest sistem de sancțiuni contravenționale poate fi clasificat potrivit diverselor criterii, după cum urmează:

1. Potrivit subiectului răspunderii contravenționale, sancțiunile sunt divizate în:
  - a) aplicate persoanei fizice;
  - b) aplicate persoanei juridice.
2. Potrivit destinației, sancțiunile se divizează în:
  - a) principale;
  - b) complementare.
3. Potrivit intereselor afectate, sancțiunile se grupează în:
  - a) morale (avertismentul – art.33 CC al RM);
  - b) materiale (amenda – art.34 CC al RM; munca neremunerată în folosul comunității – art.37 CC al RM);
  - c) sancțiuni ce afectează alte drepturi fundamentale ale persoanei (privare de dreptul de a desfășura o anumită activitate – art.35 CC al RM; privare de dreptul de a deține anumite funcții – art.35 CC al RM; privarea de dreptul special – art.36 CC al RM; arestul contravențional – art.38 CC al RM);
  - d) sancțiuni de prevenire (acumulatoare) – aplicarea punctelor de penalizare (art.36 CC al RM) [1].
4. Potrivit competenței de aplicare, sancțiunile contravenționale pot fi:
  - a) aplicate numai de către instanța de judecată (privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, privarea de a deține anumite funcții, privarea de dreptul special, munca neremunerată în folosul comunității, arestul contravențional);

- b) aplicate numai de către agentul constatatator (avertismentul, aplicarea punctelor de penalizare);
- c) aplicate atât de către instanța de judecată, cât și de către comisia administrativă, procuror, agentul constatatator (amenda) [3, p.582, 583].

Sistemul de sancțiuni contravenționale diferă nu numai în doctrinele juridice ale diverselor state, ci și în legislații.

Avertismentul(art.33 CC al RM), este sancțiunea cea mai ușoară, care poate fi aplicată în cazul comiterii unei contravenții neînsemnate și constă în atenționarea contravenientului asupra pericolului faptei săvârșite, recomandându-i să respecte pe viitor dispozițiile legale. Avertismentul se aplică în scris de către autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională, în modul stabilit de lege, deoarece în așa mod în caz de recidivare a aceleiași contravenții pe parcurs de un an, a se considera faptul aplicării acestei sancțiuni ca o circumstanță agravantă la stabilirea următoarei sancțiuni. În cazul contravenției neînsemnate sau a tentativei de contravenție neînsemnată, autoritatea (persoana cu funcție de răspundere) competentă să examineze cauza contravențională poate înlătura răspunderea contravențională, limitându-se la adresarea unei observații verbale făptuitorului.

Amenda (art.34 CC al RM) este o sancțiune pecuniară, care se aplică în cazurile și în limitele prevăzute de Codul contravențional. Amenda se stabilește în unități convenționale. O unitate convențională este egală cu 50 lei. Amenda constă în vărsarea unei sume de bani în beneficiul statului. Ca sancțiune contravențională este cea mai pe larg aplicată măsură de influențare, practic, pentru toate contravențiile prevăzute de legislație. Amenda poartă un caracter material, dar în caz de sancționare a contravenientului ea nu este o sancțiune procesuală cu caracter patrimonial, ci este o sancțiune juridică de natură contravențională, care nu presupune restituirea de către contravenient a pagubei materiale și se aplică indiferent de faptul, dacă este adus sau nu un prejudiciu material prin fapta contravențională. Această sancțiune obligă persoana să plătească suma de bani stabilită ca sancțiune.

Amenda se aplică persoanelor fizice de la una la 500 de unități convenționale, iar persoanelor cu funcție de răspundere – de la 10 la 1500 de unități convenționale.

Amenda se aplică persoanelor juridice în limitele stabilite de articolul din partea specială a cărții întâi a Codului contravențional, după caz:

- a) amendă de la 10 la 1500 de unități convenționale;
- b) amendă în mărimea valorii produsului, serviciului respectiv care constituie obiectul contravenției, dar nu mai puțin de valoarea limitei maxime în unități convenționale, în cazul în care acest fapt este prevăzut expres de norma materială din partea specială a cărții întâi.

Comiterea repetată de către persoana juridică, în decursul unui an, a încălcărilor specificate în partea specială a cărții întâi a prezentului cod se sancționează cu amendă în mărime dublă din suma amenzii în valoarea limitei maxime, indicată în partea specială a cărții întâi.

Comiterea de către persoana juridică a treia oară și mai mult, în decursul unui an, a încălcărilor specificate în partea specială a cărții întâi a prezentului cod se sancționează cu amendă în mărime triplă din suma amenzii în valoarea limitei maxime, indicată în partea specială a cărții întâi.

Amenda se achită de către contravenient în mod benevol în termen de 30 de zile de la data stabilirii acesteia. Contravenientul este în drept să achite jumătate din amenda stabilită dacă o plătește în cel mult 3 zile lucrătoare de la data aducerii la cunoștință a deciziei de aplicare a sancțiunii contravenționale. În acest caz se consideră că sancțiunea amenzii este executată integral, cu excepția cazului în care a fost contestată decizia de aplicare a sancțiunii contravenționale și contravenientul nu și-a retras cererea de contestare a deciziei, emisă asupra cauzei contravenționale, până la cercetarea judecătorească. Evidența executării sancțiunilor amenzilor se ține în Registrul debitorilor. Conținutul Registrului debitorilor, modul de ținere a acestuia și modul de evidență a executării sancțiunilor amenzilor se reglementează de către Guvern.

Prescripția achitării amenzii este de 30 de zile de la data stabilirii ei. Dacă persoana fizică nu a plătit amenda în decursul a 30 de zile de la data stabilirii ei, instanța de judecată o poate înlocui, după caz, cu:

- a) amendă în mărime dublă, care însă nu poate depăși limita maximă a sancțiunii cu amenda prevăzută de norma materială contravențională sau de art. 34 din CC al RM;
- b) privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 6 luni la un an;
- c) muncă neremunerată în folosul comunității, calculându-se o oră de muncă pentru o unitate convențională, durata muncii fiind de cel mult 60 de ore;
- d) arest contravențional, calculându-se o zi de arest pentru 2 unități convenționale, durata arestului fiind de cel mult 30 de zile. În acest caz, se va ține cont de restricțiile prevăzute în art.38 alin.(4).

Dacă persoana sancționată pentru săvârșirea contravenției din domeniul circulației rutiere (art. 228-245 din CC al RM) nu a plătit benevol și integral amenda în decursul a 30 de zile de la data stabilirii ei, aceasta se înlocuiește cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, prin ridicarea dreptului de a conduce vehicule pe un termen de la 6 luni la un an.

Pentru situațiile enumerate în art.34 alin.(4) lit.a), c) și d) din CC al RM, privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 6 luni la un an poate fi aplicată ca sancțiune complementară.

Dacă persoana juridică nu a plătit benevol și integral amenda în decursul a 30 de zile de la data stabilirii ei, aceasta poate fi înlocuită cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 6 luni la un an și/sau cu afișarea ori difuzarea actului de sancționare.

Amenda se înlocuiește de către instanța de judecată la demersul agentului constator sau al procurorului. În cazul în care sancțiunea amenzii este stabilită de instanța de judecată, înlocuirea se efectuează de instanță la demersul executorului judecătoresc.

Privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate (art.35 CC al RM) constă în interzicerea temporară persoanei fizice de a desfășura o anumită activitate. Sancțiunea privării de dreptul de a desfășura o anumită activitate poate fi aplicată în cazul în care activitatea a fost folosită la săvârșirea contravenției sau în cazul în care contravenția reprezintă o încălcare a regulilor de desfășurare a acestei activități.

Privarea de dreptul de a desfășura anumite activitate sau privarea de dreptul de a deține anumite funcții(art.35 CC al RM) poate fi aplicată de instanța de judecată pentru un termen de la 3 luni la un an. Această sancțiune se aplică în cazurile în care, ținând cont de caracterul contravențiilor comise de persoana vinovată, legea declară ca fiind inadmisibilă desfășurarea unei anumite activități sau deținerea unei anumite funcții de către aceasta.

Aplicarea punctelor de penalizare(art.36CC al RM) se referă numai la contravențiile prevăzute în capitolele XII și XIII ale cărții întâi, conducătorului de vehicul declarat vinovat de săvârșirea contravenției, odată cu aplicarea sancțiunii principale, i se aplică un număr de puncte de penalizare ca sancțiune complementară.

Dacă aplicarea sancțiunii pentru contravenție condiționează acumularea a 15 puncte de penalizare, agentul constator remite cauza contravențională spre examinare în instanța de judecată competentă, care, odată cu sancțiunea principală și cu aplicarea punctelor de penalizare, aplică privarea de dreptul special de a conduce vehicule pe un termen de la 6 luni la un an ca sancțiune complementară.

Punctele de penalizare se anulează la expirarea termenului de 6 luni de la data constatării contravenției pentru care au fost aplicate sau de la data privării, prin hotărâre judecătorească, de dreptul de a conduce vehicule. Punctele de penalizare se anulează la prezentarea documentului confirmativ care atestă trecerea programului special de instruire pentru anularea punctelor de penalizare aprobat de Guvern. Modul de evidență a punctelor de penalizare și modul de asigurare a accesului titularului de permis de conducere la informația despre punctele de penalizare se stabilesc de Guvern.

Privarea de dreptul de a conduce vehicule se aplică de instanța de judecată pe un termen de la 6 luni la 3 ani, cu excepția cazurilor când au fost acumulate 15

puncte de penalizare. Privarea de dreptul de a conduce vehicule nu poate fi aplicată persoanei cu dizabilități care folosește vehiculul ca unic mijloc de deplasare, cu excepția cazurilor în care l-a condus atribuindu-i cu bună știință un număr de înmatriculare fals ori l-a condus în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe, ori s-a eschivat de la examenul medical de constatare a acestei stări, ori a părăsit locul accidentului rutier la care a fost participant.

Privarea de dreptul de deținere sau port și folosire a armei se dispune de instanța de judecată pentru un termen de la 2 ani la 5 ani în funcție de gravitatea contravenției prevăzute în partea specială a cărții întâi.

La expirarea termenului de privare de dreptul de a conduce vehicule sau de dreptul de deținere sau port și folosire a armei, persoana este repusă în acest drept în modul stabilit de Guvern.

Munca neremunerată în folosul comunității(art.37CC al RM) este o sancțiune relativ nouă introdusă în legea contravențională și constă în antrenarea contravenientului persoană fizică, în afara timpului de serviciu de bază sau de studii, la munca stabilită de autoritatea administrației publice locale. Ea se stabilește pe o durată de la 10 la 60 de ore, se execută timp de 2-4 ore pe zi. În cazul contravenientului care nu este angajat în câmpul muncii, nu este antrenat în activități de bază sau de studii, la solicitarea sau cu acordul acestuia, sancțiunea poate fi executată până la 8 ore pe zi. Munca neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată doar persoanelor care acceptă să execute o asemenea sancțiune.

Contravenientului sancționat cu muncă neremunerată în folosul comunității i se ia în scris un angajament prin care se obligă să se prezinte în termen de 10 zile la organul de probațiune în a cărui rază teritorială își are domiciliul. În caz de eschivare de la munca neremunerată în folosul comunității, această sancțiune se înlocuiește cu arest contravențional, calculându-se o zi de arest pentru 2 ore de muncă neremunerată în folosul comunității.

Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată militarilor prin contract și persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani. Munca neremunerată în folosul comunității se prestează în cel mult 6 luni, timp care curge de la data luării în evidență a contravenientului și punerii în executare a hotărârii judecătorești. Militarii în termen și militarii cu termen redus sancționați cu muncă neremunerată în folosul comunității execută această sancțiune contravențională în unitatea militară. Această sancțiune se prestează în cel mult 6 luni, timp care curge de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești.

Arestul contravențional(art.38 CC al RM) este o sancțiune contravențională excepțională care constă în privarea de libertate pe un termen stabilit prin hotărâre judecătorească și care se execută în condițiile prevăzute de Codul de executare și se aplică, de regulă, pentru săvârșirea unei fapte care amenință sau pune în pericol real sănătatea ori integritatea corporală a persoanei. Arestul

contravențional poate fi aplicat și în cazul neexecutării intenționate a unei alte sancțiuni contravenționale.

Durata arestului contravențional este de la 3 la 15 zile. În cazul concursului de contravenții sau al cumulului de hotărâri de sancționare, pentru care, conform legii, se prevede în calitate de sancțiune arestul contravențional, instanța de judecată poate aplica această sancțiune pe un termen de până la 30 de zile. Durata reținerii contravenționale se include în durata arestului contravențional.

Arestul contravențional nu poate fi aplicat persoanelor cu dizabilități severe și accentuate, militarilor în termen, militarilor și angajaților cu statut special ai Ministerului Afacerilor Interne, angajați în bază de contract, minorilor, femeilor gravide, femeilor care au copii cu vârsta de până la 8 ani, persoanei care este unicul întreținător al copilului cu vârsta de până la 16 ani și nici persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare.

Privarea persoanei juridice de dreptul de a desfășura o anumită activitate(art.39 CC al RM) constă în stabilirea interdicției de a încheia anumite tranzacții, de a emite acțiuni sau alte titluri de valoare, de a primi subvenții, înlesniri și alte avantaje de la stat sau de a desfășura alte activități. Privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate poate fi limitată la un anumit teritoriu al unității administrativ-teritoriale sau/și la o anumită perioadă a anului și se stabilește pentru un termen de la 3 luni la un an.

Aplicarea sancțiunii contravenționale este nu numai o măsură de constrângere statală față de autorul unui ilicit contravențional, ci și un mecanism juridic de apărare a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, un mijloc de corectare și reeducare a făptuitorului și de prevenire a noilor contravenții [3, p.590].

Conform art.41 din Codul contravențional sancțiunea contravențională se aplică în funcție de caracterul și de gradul prejudiciabil al contravenției, de caracteristica persoanei și de circumstanțele atenuante și agravante. Față de persoana a cărei vinovăție este dovedită se aplică o sancțiune echitabilă, în limitele și în conformitate cu dispozițiile Codului contravențional. La stabilirea sancțiunii muncii neremunerate în folosul comunității sau arestului contravențional pentru săvârșirea unor contravenții, instanța de judecată poate obliga contravenientul să participe la programe probaționale în modul prevăzut de lege.

Circumstanțele atenuante sunt prevăzute în art.42 CC al RM. La aplicarea sancțiunii contravenționale față de persoana a cărei vinovăție este dovedită se consideră circumstanțe atenuante:

- a) prevenirea consecințelor prejudiciabile sau repararea benevolă a prejudiciului;
- b) contribuția la descoperirea contravenției;

- c) săvârșirea contravenției într-un concurs de împrejurări personale sau familiale;
- d) săvârșirea contravenției de către un minor, o femeie gravidă sau o persoană care întreține copil cu vârsta de până la 8 ani;
- e) acțiunile ilegale sau imorale ale victimei care au provocat contravenția.

Această enumerare a circumstanțelor atenuante nu este exhaustivă. Pentru realizarea principiului umanismului și a principiului individualizării răspunderii contravenționale și sancțiunii contravenționale, legea contravențională prevede că autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională poate considera atenuante și alte circumstanțe decât cele prevăzute în lege.

Circumstanțele ce agravează răspunderea contravențională sunt prevăzute în art.43 CC al RM. La aplicarea sancțiunii contravenționale față de persoana a cărei vinovăție este dovedită se consideră circumstanțe agravante:

- a) continuarea comportării ilicite, contrar somației de a se pune capăt unei astfel de comportări;
- b) săvârșirea contravenției de către o persoană care anterior a fost sancționată pentru o contravenție similară sau pentru alte fapte care au relevanță pentru cauză;
- c) instigarea sau atragerea minorilor la săvârșirea contravenției;
- d) săvârșirea contravenției de către un grup de persoane;
- e) săvârșirea contravenției profitându-se de condițiile unor calamități naturale sau ale altor stări excepționale;
- f) săvârșirea contravenției în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe. Instanța de judecată este în drept, în funcție de caracterul contravenției, să nu considere această circumstanță ca agravantă;
- g) săvârșirea contravenției față de un minor, de o femeie, de o persoană în etate sau față de o persoană care se află în imposibilitatea de a se apăra din cauza bolii, dizabilității ori altui factor.

Circumstanța agravantă prevăzută în partea specială a cărții întâi ca element constitutiv al contravenției nu poate fi luată în considerare la aplicarea sancțiunii. Enumerarea circumstanțelor agravante din prezentul articol este exhaustivă.

La *aplicarea sancțiunii pentru tentativa de contravenție* se ține cont de circumstanțele în virtutea cărora fapta nu și-a produs efectul. Mărimea sancțiunii pentru tentativa de contravenție nu poate depăși trei sferturi din maximul celei mai aspre sancțiuni prevăzute la articolul corespunzător din partea specială a cărții întâi pentru contravenția consumată.

În cazul în care una și aceeași persoană săvârșește două sau mai multe contravenții, se aplică sancțiune pentru fiecare contravenție în parte (art.44 CC al RM). Dacă persoana este declarată vinovată de săvârșirea a două sau mai multe contravenții, se aplică sancțiune pentru fiecare contravenție în parte, stabilindu-se

definitiv sancțiunea pentru concurs de contravenții prin absorbția sancțiunii mai ușoare de sancțiunea mai gravă ori prin cumulul sancțiunilor aplicate în limitele stabilite de articolul care prevede sancțiunea mai gravă.

Aplicarea sancțiunii mai blânde decât cea prevăzută de lege (art.44¹ CC al RM). Ținând cont de circumstanțele excepționale ale cauzei, legate de scopul și motivele faptei, de rolul contravenientului în săvârșirea contravenției, de personalitatea contravenientului, de comportarea lui în timpul și după consumarea contravenției, de alte circumstanțe care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei, precum și de contribuirea activă a participantului unei contravenții săvârșite în grup la descoperirea acesteia, agentul constatator, după caz, procurorul, instanța de judecată sau comisia administrativă poate aplica o sancțiune sub limita minimă, prevăzută de partea specială a cărții a doua pentru contravenția respectivă. Aplicarea sancțiunii mai blânde decât cea prevăzută de lege nu se aplică persoanelor care nu au executat sancțiunile contravenționale pentru faptele comise anterior sau au antecedente penale nestinse.

La aplicarea răspunderii contravenționale trebuie să fie respectate termenele de stabilire și executare a sancțiunii contravenționale. Răspunderea contravențională, spre deosebire de alte forme de răspundere juridică, se caracterizează prin operativitatea aplicării și autoritatea care stabilește și aplică răspunderea trebuie să țină cont de termenele aplicării și executării, altfel în temeiul articolul 26 lit.d) din Codul contravențional răspunderea contravențională este înlăturată.

Astfel termenul de prescripție a stabilirii răspunderii contravenționale este de un an. Termenul special de prescripție pentru contravențiile prevăzute la art.155¹ și art.179 este de 18 luni sau de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau a inacțiuni, în cazul contravenției continue și contravenției prelungite. Termenul de prescripție curge de la data săvârșirii contravenției și până la data rămânerii definitive a hotărârii cu privire la cauza contravențională. În cazul săvârșirii unei noi contravenții de către aceeași persoană, termenul de prescripție se calculează pentru fiecare contravenție separat.

Termenul de prescripție a punerii în executare a sancțiunii contravenționale este de un an, calculat din data la care decizia sau hotărârea prin care aceasta a fost aplicată a rămas definitivă. În cazul punctelor de penalizare acestea se anulează la expirarea termenului de 6 luni de la data constatării contravenției pentru care au fost aplicate sau de la data privării, prin hotărâre judecătorească, de dreptul de a conduce vehicule. Munca neremunerată în folosul comunității, la rândul ei se prestează în cel mult 6 luni, timp care curge de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești.

O problemă aparte în ceea ce privește răspunderea contravențională reprezintă efectele sancțiunii contravenționale asupra prejudiciilor cauzate de

contravenție precum și asupra obligației, care nu a fost îndeplinită și pentru care fapt persoana a fost sancționată.

Conform articolului 45 din Codul contravențional persoana al cărei drept sau interes legitim a fost lezat prin contravenție îl poate apăra prin acțiune civilă depusă conform legislației procedurale civile. Această persoană are în special dreptul la repararea prejudiciului patrimonial și a celui nepatrimonial cauzate prin contravenție. Prezentul alineat se aplică în egală măsură și în cazul în care, în sensul art.30 alin.(11), se consideră că făptuitorul nu a fost supus răspunderii contravenționale. Soluționând cauza contravențională, autoritatea competentă este în drept, la cererea victimei, să dispună repararea prejudiciului cauzat prin contravenție în cazul în care nu există divergențe asupra întinderii lui. Adică persoana poate revendica prejudiciul prin adresarea unei cereri de chemare în judecată contra persoanei care a comis contravenția și a cauzat prejudiciul în conformitate cu prevederile Codului de procedură civilă al Republicii Moldova din 30 mai 2003.

Conform articolului 46 din Codul contravențional sancțiunea contravențională nu absolvă contravenientul de executarea obligației pentru a cărei neîndeplinire a fost aplicată.

Sancțiunea contravențională, fiind o instituție extrem de importantă, este nu altceva decât un răspuns la încălcarea ordinii sociale stabilite de societate prin intermediul normelor contravenționale. Sancțiunea stabilește limitele și metodele prin care autorul unei fapte ilicite, comise cu vinovăție, urmează să fie sancționat pentru conduita sa și prejudiciul adusă ordinii sociale. Astfel, sancțiunea contravențională nu numai reeduce contravenientul în spiritul respectării legii, dar și arată un exemplu altor persoane în cazul repetării unor astfel de fapte. Dreptul creează un echilibru care menține existența și duce la evoluția societății umane, iar instituția sancțiunii, la rândul ei, veghează ca acest echilibru să fie păstrat și ca obstacolele din calea evoluției societății să fie înlăturate.

Referințe bibliografice:

1. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008. Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78-84/100 din 17.03.2017.
2. Furdui Sergiu. Dreptul contravențional, Chișinău: Cartier Juridic, 2005.
3. Guțuleac Victor. Drept administrativ, Chișinău: ULIM, 2013.
4. Guțuleac Victor. Tratat de drept contravențional, Chișinău: ULIM, 2009.

OBLIGAȚII NEGATIVE ALE STATULUI PRIVIND DREPTUL FUNDAMENTAL LA ÎNVĂȚĂTURĂ

NEGATIVE OBLIGATIONS OF THE STATE ON THE FUNDAMENTAL RIGHT TO EDUCATION

Rodica NICHITA, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Conceptually, the negative obligation is the duty of the state, the state officials to refrain from actions that prevent the exploitation of a right guaranteed by the Convention and its protocols. The existence of negative obligations is not very controversial, and these obligations are conceptually relatively easy to define, because the relation between the right and the corresponding debt is undoubtedly quite easy to establish. If we look at the concept of negative obligations, we will conclude, with regret, that there are very few doctrinal opinions on the subject in question, most often these referring to some abstention from the state to infringe on a protected right.

Cuvinte-cheie: *stat, obligație negativă, drept garantat, restricții, abținere, ingerință.*

Conceptual, obligația negativă reprezintă îndatorirea statului, funcționarilor de stat să se abțină de la acțiuni care împiedică valorificarea unui drept garantat prin Convenție și protocoalele sale. Această afirmație trebuie corelată cu faptul că Convenția conține numeroase articole care prevăd, stabilind cât mai clar niște limite, posibilitatea restricției unor drepturi, desigur atâta timp cât aceste restricții beneficiază unei societăți democratice [1, p. 11]. Cauzele în care sunt permise anumite derogări, ingerințe sau limitări în exercitarea unui drept sunt justificate și expres prevăzute în Convenția Europeană sau explicate de Curtea de la Strasbourg.

Existența unor obligații negative nu este foarte controversată, iar aceste obligații sunt conceptual relativ ușor de definit, deoarece relația dintre dreptul și datoria corespunzătoare este, fără îndoială, destul de ușor de a fi stabilită [2, 71].

De principiu, spre deosebire de obligația pozitivă care implică o serie de măsuri concrete ce urmează a fi luate pentru protecția unui anumit drept sau a unei libertăți, făcând astfel trimitere la diferite comportamente active din partea entității statale, obligația negativă presupune o singură formă de conduită pasivă din partea statului, și anume cea de a se abține de la încălcarea sau atingerea neconformă a oricărui drept protejat.

Conceptul obligației negative de a nu interveni în exercițiul drepturilor trebuie să-și păstreze sensul original proiectat de autorii Convenției, fără ca să i se

recunoască un scop prea restrictiv. Astfel, el acoperă legislația și practica judiciară existentă care, sub o formă de interzicere, excludere, discriminare, păstrare, utilizare a informațiilor private sau orice altă formă atrage o certă restricționare pentru persoană în realizarea dreptului sau libertății sale într-un mod eficient. El nu acoperă situațiile când există o lacună în legislație sau practică judiciară care are repercusiuni asupra acestei realizări, dacă eficiența realizării dreptului o cere, atunci apare obligația pozitivă a statului, de asemenea fundamentată în textul art. 1, de a completa golul în drept [3, p. 2-29].

Spre deosebire de obligațiile pozitive, care, cu anumite excepții, nu sunt enunțate expres în textul Convenției și, prin urmare, nu au fost propuse statelor spre executare la ratificarea CEDO [3, p. 2-29], obligațiile negative izvorăsc direct și nemijlocit din dispozițiile instrumentului internațional respectiv, iar statele semnatare sunt de la bun început cunoscute cu îndatoririle ce urmează a fi puse în sarcina lor. Cu toate acestea, numărul considerabil de hotărâri judecătorești în care forul european condamnă guvernele respondente pentru nerespectarea obligațiilor negative, în special sub incidența art. 3 (interzicerea torturii), art. 5 (dreptul la libertate și la siguranță) și art. 14 (interzicerea discriminării), demonstrează că alteori autoritățile statale percep îndatoririle negative puse pe seama lor mai mult teoretic și formal, iar în situații concrete omit să se abțină de la arbitraritate, existând încă anumite carențe în această privință.

Dacă cercetăm conceptul obligațiilor negative, urmează să conchidem, cu regret, că există foarte puține opinii doctrinare la subiectul în cauză, de cele mai dese ori acestea referindu-se la o oarecare abținere din partea statului de a aduce atingere unui drept protejat, iar vreo *teorie a obligațiilor negative*, precum poate fi conturată teoria obligațiilor pozitive, lipsește. Atât teoreticienii, cât și practicienii dreptului internațional al drepturilor omului și dreptului CEDO sunt axați pe determinarea acelor măsuri la care se impun statele pentru a asigura un respect efectiv al drepturilor recunoscute ființei umane, iar obligațiile negative la mod general sunt privite ca acele îndatoriri esențiale care obligă statele sau nemijlocit individul de a nu aduce atingere libertăților de care dispun semenii săi, prin urmare, care stabilesc o obligație generală de abținere [4, p. 247-284]. Cu toate că la prima vedere obligația negativă se configurează ca o simplă îndatorire de abținere, alteori este dificil de a separa categoric limitele obligațiilor pozitive și ale celor negative puse în sarcina statelor, fapt recunoscut expres de Curtea de la Strasbourg.

Mai mult decât atât, uneori însuși textul instrumentului internațional operează cu noțiuni legate de obligația negativă a statului, însă din esența juridică a acestuia rezultă necesitatea adoptării măsurilor de protecție ce caracterizează obligația pozitivă. Acesta ar fi cazul art. 27 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, care stipulează că în statele în care există minorități

etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținând acestor minorități, *nu pot fi lipsite* de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, propria lor viață culturală, de a profesa și a practica propria lor religie sau de a folosi propria lor limbă. După cum vedem, articolul în cauză pune în sarcina statelor lumii obligația primordială de a nu lipsi reprezentanții minorităților de drepturile la viață culturală, libertate religioasă și limbă maternă, însă asigurarea respectării acestor drepturi, în mod inevitabil, implică întreprinderea unor măsuri eficiente, în special legislative și administrative care să stabilească un teren corespunzător în acest sens.

Astfel, deși obligațiile pozitive și negative sunt aparent separate în categorii diferite, interpretarea eficientă a normelor internaționale care consacră anumite drepturi și libertăți, permite a determina o serie de obligații pozitive corespunzătoare obligației negative enunțate expres prin dispoziția normativă. Iar dezbaterile teoretice privind specificul obligațiilor pozitive/negative care decurg din anumite prevederi ai instrumentelor internaționale de protecție a drepturilor omului nu mai sunt actuale [5, p. 142].

În asemenea circumstanțe, referitor la conceptul obligației negative ținem să menționăm că, deși aceasta implică o îndatorire principală a statului de a se abține de la ingerință în dreptul sau libertatea garantată justițiabilului, ea nu poate exista de sine stătător decât în corelație cu obligația statului în cauză de a întreprinde anumite măsuri eficiente pentru asigurarea protecției aceluiasi drept sau aceleiași libertăți.

În jurisprudența sa, atât fosta Comisie, cât și Curtea au fost sesizate în repetate rânduri cu privire la încălcarea art. 2 din Primul protocol adițional la Convenție, în ultima sa teză, care acordă părinților dreptul de a pretinde statului să le respecte convingerile religioase și filozofice în procesul de educare al copiilor acestora, în virtutea faptului că un astfel de drept ar constitui un atribut al autorității părintești [6]. În accepțiunea instanței europene, scopul acestei dispoziții urmărește, în special, asigurarea posibilității existenței unui pluralism educativ, condiție esențială pentru funcționarea unei societăți democratice, astfel cum aceasta este concepută de Convenție [7, p. 176]. Fosta Comisie a decis că statele dispun de o largă marjă de apreciere în reglementarea învățământului public, dar „*trebuie să se abțină de la practicarea oricărei forme de îndoctrinare ce ar putea afecta convingerile filozofice și religioase ale părinților*” [6].

O parte dintre cauzele analizate de instanța europeană au vizat introducerea unor cursuri școlare care nu intrau în domeniul educației religioase, spre exemplu, în cauza Jimenez Alonso și Pilar Jimenez Merino contra Spaniei (cererea nr. 51188/99, declarată inadmisibilă la 25.05.2000) [8], reclamantul a susținut încălcarea libertății sale în calitate de părinte prin deciziile autorităților școlare spaniole de a o primi pe fiica sa la examenele de științe naturale, deși aceasta a re-

fuzat să asiste la cursurile de educație sexuală. O soluție identică a primit și cauza Dojan și alții contra Germaniei (cererea nr. 319/08, 2455/08, 7908/10, declarată inadmisibilă la 13.09.2011) [9].

O hotărâre de referință, dată de către Marea Cameră, în care Curtea a constatat încălcarea dreptului părinților de a solicita educarea copiilor în spiritul propriilor convingeri religioase o reprezintă cauza Folgero și alții contra Norvegiei [10]. Reclamantii, toți membri ai Asociației Umaniste Norvegiene, sunt părinți ai căror copii erau, la data faptelor, în școala primară. În 1997, programele au fost modificate în școala primară norvegiană, două materii separate - creștinismul și filozofia de viață-a fiind înlocuite cu un curs unic de creștinism, religie și filozofie (cursul de „KRL”). Acest curs trebuia să acopere următoarele domenii: Biblia, creștinismul, ca patrimoniu cultural, credința evanghelică luterană, religia oficială în Norvegia, pentru 86% din populație, alte confesiuni creștine și alte religii și filozofii, precum și subiecte de etică și filozofie. Înainte de această reformă, părinții puteau cere pentru copiii lor să fie scutiți de cursurile de creștinism. Cu toate acestea, în conformitate cu Legea din 1998 privind educația, derogările nu puteau privi decât unele părți ale KRL, despre care părinții considerau, din punctul de vedere al religiei lor sau al filozofiei lor de viață, că puteau duce la aderarea la o altă religie sau la o altă filozofie de viață. Reclamantii și alte rude au făcut în zadar cereri pentru scutirea în întregime a copiilor de cursul de KRL.

În analiza cererii, Curtea a considerat oportun să examineze plângerile în temeiul articolului 9 al Convenției și al articolului 2 din Protocolul nr. 1 în ceea ce privește această ultimă dispoziție, care este *lex specialis* în materie de educație intenția avută în vedere la introducerea cursului de KRL a fost aceea de a preda împreună creștinismul și celelalte religii și filozofii, pentru a stabili un mediu de învățare deschis pentru toți elevii. Acest lucru este în mod clar în conformitate cu principiile pluralismului și ale obiectivității, consacrat la articolul 2 din Protocolul nr. 1.

Prevederile relevante din Legea din 1998 privind educația puneau accentul pe transmiterea de cunoștințe, nu numai din domeniul creștinismului, ci, de asemenea, și din cel al altor religii și filozofii ale lumii. Scopul era de a evita sectarismul și de a promova dialogul și înțelegerea între culturi, prin reunirea studenților într-un curs comun, mai degrabă decât să se permită o scutire completă care ar fi avut drept consecință separarea elevilor în funcție de materiile studiate. Faptul că programul prevede o cotă mai mare cunoașterii creștinismului față de celelalte religii și filozofii nu poate constitui o problemă în temeiul articolului 2 din Protocolul nr. 1. Având în vedere locul creștinismului în istoria și tradiția norvegiană, este necesar să se ia în considerare faptul că aceasta este o chestiune de apreciere de care se bucură statul pârât în definirea și dezvoltarea curriculei respective.

Coroborată cu clauza de vocațiune creștină, descrierea conținutului și a obiectivelor cursului de KRL care figura în Legea din 1998 privind educația și alte texte care constituie cadrul legislativ sugerează diferențe nu doar cantitative, ci, de asemenea, calitative de predare a creștinismului față de celelalte religii și filozofii. Având în vedere aceste diferențe, ne întrebăm cum ar putea fi realizat scopul de a promova înțelegerea, respectul și capacitatea de dialog, între oameni cu convingeri și credințe diferite. Curtea a analizat apoi dacă posibilitatea ca părinții să solicite o scutire parțială de cursul de KRL a fost suficientă pentru a contracara dezechilibrul descris mai sus. În această privință, Curtea notează, în primul rând, că funcționarea practică a mecanismului de scutire parțială a dat naștere la probleme considerabile. Astfel, părinții în cauză trebuiau să fie informați în mod corespunzător, în detaliu, despre conținutul cursului, pentru a fi în măsură să identifice și să raporteze în prealabil școlii, părțile care li se păreau incompatibile cu propriile lor convingeri și credințe. Or, este dificil pentru părinți să rămână în mod constant informați cu privire la conținutul cursului predat în clasă și de a identifica părțile incompatibile cu convingerile lor, mai ales atunci când ceea ce pune problema era însăși orientarea generală a cursului de KRL, în favoarea creștinismului.

În al doilea rând, cu excepția cazurilor în care cererea de scutire a fost în mod clar cu privire la activitățile religioase și în cazul în care nu a fost nevoie de o justificare, părinții trebuiau să ofere motive rezonabile în susținerea cererii lor, pentru o scutire parțială. Curtea observă că informațiile referitoare la convingerile religioase și filozofice prezintă un caracter personal față de unele dintre aspectele cele mai intime ale vieții private. Chiar dacă părinții nu au fost supuși obligației de a divulga convingerile lor personale și în cazul în care școala a ținut cont de nevoia de a lua în considerare în mod corespunzător dreptul părinților la respectarea vieții private, există riscul ca unii părinți să se simtă obligați să dezvăluie aspecte intime ale convingerilor lor religioase și filozofice.

În al treilea rând, chiar în cazul unei cereri de scutire parțială din partea părinților, școala ar fi trebuit să demonstreze, în cooperare cu părinții, o abordare flexibilă, luând în considerare apartenența religioasă sau filozofică a părinților și tipul de activitate implicat. Astfel, pentru o serie de activități, cum ar fi rugăciunile, imnurile cântate în slujbele bisericii și piesele de teatru școlar, elevii ar putea participa ca spectatori, pur și simplu, în loc de a participa ca și implicare. Ideea de bază era că scutirea se aplică numai la activitatea în sine și nu la cunoștințele care urmează să fie predate prin această activitate. Cu toate acestea, Curtea consideră că distincția între cunoștințe și activitate este dificil nu numai de aplicat, dar, probabil, că a și redus, în mod semnificativ, eficiența scutirii parțiale ca atare. În plus, la un nivel pur practic, părinții s-ar simți reticenți în a cere profesorilor să-și asume sarcina suplimentară pusă de o instruire diferențiată.

În consecință, Curtea a constatat că regimul de scutire parțială a fost de natură să pară părinților în cauză o povară, cu riscul ca intimitatea lor să fie în mod nejustificat expusă, și că există șanse ca potențialul conflict să îi descurajeze să solicite astfel de scutiri. Aceasta poate fi cu greu compatibilă cu dreptul părinților la respectarea convingerilor lor în sensul articolului 2 din Protocolul nr. 1, astfel cum sunt interpretate în lumina articolelor 8 și 9 din Convenție. În plus, Curtea nu este convinsă că posibilitatea ca părinții să își înscrie copiii în școli private, invocată de Guvern, poate dispensa statul de obligația sa de a asigura pluralismul în școlile publice deschise tuturor. În aceste condiții, fără a aduce atingere multelor scopuri legislative laudabile afirmate prin introducerea subiectului KRL în școlile publice pentru primar și secundar inferior, se pare că statul pârât nu a asigurat în mod corespunzător ca informațiile și cunoștințele incluse în curriculum-ul de curs să fie difuzate de manieră obiectivă, critică și pluralistă, pentru a îndeplini cerințele articolului 2 din Protocolul nr 1. Pentru aceste considerații, Curtea a decis cu majoritate de nouă voturi contra opt că există o încălcare a dreptului la educație.

În cauza *Hasan și Eylem Zengin contra Turciei* [11] reclamantii au susținut că modul în care cultura și etica religioase au fost predate în Turcia a încălcat dreptul domnișoarei Zengin la libertatea religioasă și dreptul părinților de a asigura educația ei în conformitate cu convingerile lor religioase, garantat în conformitate cu articolul 2 din Protocolul No. 1 (dreptul la instruire) și articolul 9 (libertatea de gândire, conștiință și religie). Fiind elevă la o școală de stat, ea a fost obligată să participe la cursuri de cultură și etica religioasă. În conformitate cu articolul 24 din Constituția Turciei și secțiunea 12 din Legea nr. 1739 privind educația națională, cultura și etica religioasă este o materie obligatorie în școlile primare și secundare din Turcia. Reclamantii au pretins, în special, că programa cursului este lipsită de obiectivitate, deoarece nu există informații detaliate despre alte religii, fiind inclusă și predată din punct de vedere religios, curs care lauda interpretarea sunnită a credinței și tradiției islamice. Dl. Zengin și familia sa sunt adepți ai Alevismului.

Pentru a hotărî, în primul rând, Curtea a stabilit dacă conținutul materiei a fost predat într-un mod obiectiv, critic și pluralist. Aceasta a constatat că programa pentru predarea în școlile primare și primul ciclu de învățământ secundar și manualele respective au dat o mai mare prioritate cunoștințelor de Islam decât față de cele despre alte religii și filozofii. Manualele nu au dat doar o imagine de ansamblu a religiilor, ci au furnizat indicații specifice privind principiile majore ale credinței musulmane, inclusiv riturile sale culturale, cum ar fi profesiunea credinței, cele cinci rugăciuni zilnice, Ramadanul, pelerinajul, conceptele de îngeri și creaturi invizibile și credința în lumea cealaltă. Pe de altă parte, elevii nu au primit nici o învățătură pe specificul confesional sau

ritualic al credinței Alevi, chiar dacă adepții săi reprezentau o mare parte din populația turcă. Prin urmare, Curtea a constatat că lecțiile de cultură și etică religioasă din Turcia nu pot fi considerate a îndeplini criteriile de obiectivitate și pluralism necesare pentru educația într-o societate democratică și pentru elevi de a dezvolta o minte critică față de religie. În cazul reclamanților, lecțiile nu au respectat convingerile religioase și filosofice ale tatălui domnișoarei Zengin. În al doilea rând, Curtea a examinat dacă au existat mijloace adecvate în sistemul educațional turc care să asigure respectarea convingerilor părinților. În urma unei decizii a Consiliului Suprem pentru Educație din iulie 1990, a fost posibil pentru copiii care aparțin creștinului, islamului sau religiei iudaice să fie scutiți de lecțiile de cultură și etică religioasă. Această decizie a sugerat în mod necesar că lecțiile erau de natură să creeze un conflict pentru copiii creștini sau evrei între instrucțiunea religioasă dată de școală și convingerile religioase sau filozofice ale părinților lor. În conformitate cu poziția Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței a Consiliului Europei, Curtea a considerat că această situație este criticabilă: dacă cursul era destinat să fie despre diferite culturi religioase, nu exista niciun motiv pentru a îl face obligatoriu doar pentru copiii musulmani.

În consecință, Curtea a considerat că procedura de scutire nu a utilizat metode adecvate și nu oferă suficientă protecție pentru acei părinți care ar putea considera în mod legitim că subiectul învățat este de natură să ridice un conflict de valori între copiii lor. Aceasta este cu atât mai evident în cazul în care nu a existat o opțiune pentru copiii părinților care au o convingere religioasă sau filosofică islamică, dar alta decât cea sunnită, precum și în cazul în care procedura de scutire implica povara grea de a dezvălui convingerile lor religioase sau filosofice. În consecință, Curtea a concluzionat că a existat o încălcare a articolului 2 din Protocolul nr 1.

Pe de altă parte, Curtea pare a avea o altfel de interpretare atunci când cursurile contestate de reclamanți au un preponderent caracter laic. Astfel, în cauza Johanna Appel-Irrgang și alții contra Germaniei [33], Curtea a declarat cererea reclamanților inadmisibilă.

Reclamanții s-au plâns de faptul că prima reclamantă a fost obligată să asiste la cursul de etică, introducerea căruia era contrară obligațiilor de neutralitate a Statului. Acest curs le impunea opinii care nu corespundeau convingerilor lor religioase. Etica filozofică predată în cadrul acestui curs contrazicea etica creștină în mai multe domenii. Ea, în genere, nega existența lui Dumnezeu, avea un caracter laic, ateist și antireligios și se inspira în mare parte din ideile Ilumiștilor și din Umanism, după cum a subliniat Curtea constituțională federală. Planul-cadru de învățământ care, de altfel, fusese elaborat fără participarea reprezentanților comunităților religioase, nu lăsa nici un loc creștinismului, deși aceasta era reli-

gia majorității, la fel cum era islamul sunit în cauza Zengin împotriva Turciei. De asemenea, reclamanții consideră că participarea activă la un curs ateist de etică, obligatoriu pentru elevi, s-ar dovedi mai intensă, și astfel contrară libertății de religie, decât existența unui crucifix plasat pe peretele unei săli de studiu pe care Curtea constituțională federală deja îl declarase incompatibil cu Legea fundamentală. În fine, reclamanții susțineau că misiunea de educație a Statului prevăzută de articolul 7 § 1 din Legea fundamentală, nu făcea parte din restricțiile la libertatea de religie prevăzute în articolul 9 § 2 din Convenție și, deci, nu putea justifica obligativitatea de a frecventa cursul de etică.

Curtea menționează că reclamanții susțin, în esență, că respectivul curs de etică nu era neutru și contravenea convingerilor religioase ale acestora din cauza caracterului său laic. În opinia Curții, obiectivele cursului de etică corespund principiilor pluralismului și obiectivității prevăzute de articolul 2 din Protocolul nr. 1 și recomandărilor adoptate de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. Aceasta reamintește că în cauzele Zengin și Folgerø precitate, ea a stabilit încălcarea articolului 2 din Protocolul nr. 1 pe motiv că persoanele vizate în aceste cauze s-au confruntat cu obligarea de a asista la un curs cu caracter religios, deși erau, în primul caz, de confesiune islamică, diferită de confesiunea majorității, și în al doilea caz, nu împărtășeau nici o religie. În cauza de față, totuși, este important de a constata că respectivul curs de etică pe care ar fi trebuit să-l frecventeze prima reclamantă era un curs neutru, care nu acorda nici o pondere suplimentară vreunei religii sau credințe concrete, dar care avea drept obiectiv transmiterea unei baze comune de valori elevilor și de a-i educa pe aceștia să fie deschiși altor persoane care împărtășesc credințe diferite de ale lor.

Având în vedere cele expuse, Curtea a considerat că autoritățile naționale, introducând cursul obligatoriu de etică, nu au depășit marja de apreciere, care le este oferită în acest sens de articolul 2 din protocolul nr. 1, prevedere care, de altfel, obligă Statul să asigure exercitarea drepturilor copiilor la instruire (Costello-Roberts împotriva Marii Britanii, 25 martie 1993). Astfel, ea a conchis că autoritățile din Berlin nu erau obligate să prevadă posibilitatea unei scutiri generale de la cursul de etică. Faptul că un alt Land a făcut o alegere diferită în această privință nu ar trebui să schimbe această constatare.

Așadar, concluzionând, din această jurisprudență se reflectă, în primul rând, faptul că instanța europeană încă permite o largă marjă de apreciere a statelor în ceea ce privește reglementarea conținutului programei școlare. Cu toate acestea, Curtea acordă protecție dreptului părinților la respectarea propriilor convingeri religioase și filosofice în ceea ce privește educația oferită copiilor acestora, atunci când cursurile oferite sunt, pe de o parte, lipsite de o viziune pluralistă și echilibrată și, pe de altă parte, procedura școlară nu permite o retragere a elevilor de la aceste cursuri, ori o astfel de opțiune este condiționată disproporționat, în mod

special prin obligarea părinților să își dezvăluie convingerile confesionale în motivarea unei astfel de cereri.

Încălcarea libertății prin expunerea de simboluri în instituțiile educaționale

Prin 1960, un mic grup de disidenți catolici francezi a declarat unul dintre membrii grupului Papă. Acest Papă ales, sau antipapă, a decis să viziteze Roma, considerându-se pe sine episcopul de drept. El a pornit îmbrăcat în hainele albe ale papalității, dar autoritățile italiene au refuzat intrarea sa în țară, considerând că prezența sa ar fi „o insultă la adresa Sfântului Părinte”. Aceasta este o ilustrare interesantă a efectului simbolic puternic al veșmintelor religioase, alegerea unei haine fiind considerată în sine o amenințare. Veșmântul este mai important decât un simbol static, acesta fiind mult mai personal și în mod necesar mobil, comparativ cu alte simboluri religioase [210, p. 17].

Prezența simbolurilor religioase în școli a generat lungi dezbateri. Pe de o parte, acolo unde acestea erau atașate cadrului „decorativ”, elevi și părinți deopotrivă au contestat prezența acestora, considerând că încalcă principiul neutralității statului și au un efect asupra copiilor asemănător cursurilor de religie cărora le lipsește caracterul pluralist. Pe de altă parte, avem o bogată jurisprudență, în special din cauze contra Franței și Turciei, unde elevi și studenți au contestat decizia autorităților naționale de a le interzice accesul în instituțiile școlare purtând asupra lor simboluri religioase. Una dintre cele mai controversate cauze din întreaga existență a CEDO o reprezintă cauza Lautsi contra Italiei [36].

La originea cauzei se află cererea nr. 30814/06 îndreptată împotriva Republicii Italiene, prin care un resortisant al acestui stat, Soile Lautsi („reclamanta”), a sesizat Curtea la 27 iulie 2006, atât în nume propriu, cât și în numele fiilor săi, Dataico și Sami Albertin, care erau minori la data formulării cererii. În anul școlar 2001-2002, Dataico și Sami au urmat cursurile școlii publice Istituto comprensivo statale Vittorino da Feltre din Abano Terme. Un crucifix era expus pe perete în fiecare sală de clasă din școala respectivă. Soțul reclamantei a criticat prezența simbolurilor religioase în sălile de clasă, în mod special a crucifixelor, și a întrebă dacă ar putea fi înlăturate, solicitare respinsă de autoritățile școlii. Ulterior, reclamanta a contestat această decizie în fața Curții Administrative din Veneto, susținând o încălcare a principiului laicității, în temeiul articolului 3 (principiul egalității) și a articolului 19 (libertatea religioasă) din Constituția italiană, a articolului 9 din convenție și a principiului imparțialității administrației publice (articolul 97 din Constituție). Ministerul a intervenit în procedura judiciară inițiată de reclamantă, susținând că cererea sa este nefondată, deoarece prezența crucifixelor în sălile de clasă din școlile publice se întemeie pe articolul 118 din decretul regal nr. 965 din 30 aprilie 1924 (regulamentele interne ale școlilor gimnaziale). Curtea Administrativă a sesizat Curtea Constituțională cu o cerere de verificare a

constituționalității articolelor 118 și 119 ale decretelor regale menționate anterior și a articolului nr. 676 din același decret-lege, având în vedere principiul laicității statului și articolele 2, 3, 7, 8, 19 și 20 din Constituție. Articolul 118 din decretul din 1924 prevedea ca fiecare sală de clasă să fie dotată cu un portret al regelui și cu un crucifix. Printr-o decizie din 15 decembrie 2004, Curtea Constituțională a respins ca inadmisibilă sesizarea Curții Administrative, cu motivarea că aceasta privea doar prevederi din regulamente și nu din acte cu statut de lege, aceste prevederi neputând face obiectul unui control de constituționalitate. La data de 17 martie 2005, Curtea Administrativă a respins acțiunea reclamantei. După ce a hotărât că articolul 118 din decretul regal din 30 aprilie 1924 era încă în vigoare și că „*principiul laicității statului face parte din moștenirea legală a Europei și a democrațiilor occidentale*”, a conchis că prezența crucifixelor în sălile de clasă din școlile publice, având în vedere semnificația care ar trebui să li se atribuie, respectă acest principiu. Curtea a arătat că, deși crucea este un simbol, fără îndoială, religios, este un simbol al creștinătății în general și nu doar al catolicismului, servind astfel ca punct de referință și pentru alte confesiuni. De asemenea, crucifixul este un simbol istoric și cultural, având o „*valoare identitară*” pentru poporul italian prin aceea că a „*reprezentat, într-o oarecare măsură, o caracteristică a dezvoltării istorice și culturale a Italiei și, în general, a întregii Europe și a fost o bună sinteză a acestei dezvoltări*”. Curtea Administrativă a arătat în continuare că trebuie să considerăm crucea ca fiind un simbol al sistemului de valori ce caracterizează Constituția italiană.

Împotriva acestor soluții ale instanțelor naționale, reclamanta a introdus plângere la Curtea de la Strasbourg, în care a pretins că afișarea semnului crucii în sălile de clasă ale școlii italiene de stat, la care au participat copiii ei, a constituit o imixtiune incompatibilă cu libertatea de credință și religie și cu dreptul la educație, în conformitate cu convingerile ei religioase și filosofice. La data de 3 noiembrie 2009, un complet de 7 judecători a decis în unanimitate că a existat o încălcare a articolului 2 din Protocolul nr 1 coroborat cu articolul 9 al Convenției. Curtea a considerat că afișarea obligatorie a unui simbol de o anumită credință în exercitarea autorității publice în legătură cu situații specifice care fac obiectul supravegherii guvernamentale, în special în sălile de clasă, restrânge dreptul părinților de a educa copiii în conformitate cu convingerile lor și dreptul elevilor de a crede sau nu crede. Curtea a fost de părere că practica încalcă aceste drepturi, deoarece restricțiile sunt incompatibile cu obligația statului de a respecta neutralitatea în exercitarea autorității publice, în special în domeniul educației. Statul italian a contestat hotărârea și a solicitat Marii Camere să se pronunțe.

La data de 18 martie 2011, Marea Cameră a hotărât cu 15 voturi pentru și două împotriva că nu a existat o încălcare a Convenției, respingând astfel, prima hotărâre.

Curtea este de părere că decizia de a perpetua sau nu o anumite tradiție intră, în principiu, în marja de apreciere a statului pârât. Curtea amintește de faptul că în Europa există o mare diversitate între statele componente, mai ales în privința dezvoltării culturale și istorice. Curtea subliniază, totuși, că referirea la tradiție nu poate deroba statul de obligația de a respecta drepturile și libertățile prevăzute în Convenție și în protocoalele sale.

Este evident că Statele Contractante se bucură de o marjă de apreciere în eforturile lor de a concilia exercitarea funcțiilor pe care și le asumă în procesul de educație și predare cu respectarea dreptului părinților de a asigura educația și predarea în conformitate cu propriile convingeri religioase și politice. Aceasta se aplică și la organizarea mediului școlar și la stabilirea și planificarea programei școlare. Curtea are, așadar, în principiu, datoria de a respecta deciziile Statelor Contractante în această privință, inclusiv asupra locului pe care îl acordă unei anumite religii, cu condiția ca aceste decizii să nu ducă la vreo formă de îndoctrinare. În cazul de față, Curtea conchide că decizia dacă crucifixele ar trebui sau nu expuse în sălile de clasă din școlile publice intră, în principiu, în marja de apreciere a statului pârât. Mai mult, faptul că nu există un consens la nivel european cu privire la prezența simbolurilor religioase în școlile de stat favorizează această abordare. Un crucifix pentru perete este esențialmente un simbol pasiv și acest aspect este important, în opinia Curții, mai ales cu privire la principiul neutralității. Așadar, Curtea constată că nu a avut loc nici o încălcare a articolului 2 din Protocolul nr. 1, în privința reclamantei. Constată, de asemenea, că nu se pune nici o problemă separată în temeiul articolului 9 din Convenție.

Importanța cauzei soluționate cu hotărârea dată de CEDO la 18 martie 2011 poate fi sesizată din mai multe puncte de vedere.

În primul rând, în ordine cronologică, este inedită situația creată prin acordarea dreptului de intervenție în procedura de judecată în fața Marii Camere unui număr de nu mai puțin de 10 state terțe, 10 organizații nonguvernamentale și 33 de europarlamentari. Chiar și numai acest fapt este suficient pentru a demonstra ce interese complexe au fost angrenate la nivelul majorității statelor europene. *În al doilea rând*, observăm schimbarea de jurisprudență a Curții, în condițiile în care hotărârea dată de Marea Cameră este contrară deciziei de la Prima Cameră, din 13 octombrie 2009. Cazurile în care Curtea își schimbă propriile decizii sunt rarissime, mai ales în cazuri precum acesta, unde prima hotărâre a fost luată în unanimitate de către cei 7 judecători din complet. *Un al treilea indiciu* al importanței hotărârii reiese din modul în care decizia a fost luată. Chiar dacă a existat o majoritate clară, de 15 la 2, nu putem să trecem cu vederea faptul că, deși 15 judecători au oferit aceeași soluție, argumentele acestora sunt din cele mai diverse, fiind exprimate 3 opinii.

Cu toate acestea, până în prezent nu s-a reglementat mecanismul de decizie al comunității și nici modul în care se poate asigura dreptul copiilor care aparțin minorităților religioase din comunitate de a își manifesta confesiunile religioase într-o manieră similară cu membrii comunității majoritare. Prin urmare, departe de a fi primit o rezolvare, problemele din Republica Moldova relative la respectarea dreptului la libertatea de gândire, conștiință și religie, în cadrul și în legătură cu sistemul public de învățământ, se află într-un stadiu încă incipient în comparație cu situația altor state europene [12, p.159]. De unde imediat după căderea regimului comunist am fost martorii unei adevărate revoluții a libertății de exprimare în spațiul public, manifestată în materia învățământului religios prin încercarea de recuperare a timpului și puterii pierdute de Biserica Ortodoxă în anii vechiului regim, fiind de amintit în acest sens introducerea studiului religiei în programa școlară.

Ca orice normă juridică, Convenția Europeană a Drepturilor Omului este un act viu, evolutiv, iar jurisprudența are datoria de a menține în actualitate scopurile avute în vedere de către fiecare prescripție conținută. Astfel, ni se pare mult mai importantă pentru orice act normativ salvagardarea rațiunii existenței sale, adaptată la realitatea și evoluția socială prezentă, dar, și mai important, corelată cu prospecția asupra viitorului.

Principiul neutralității statului față de orice confesiune religioasă sau orientare filosofică ar trebui să fie luat în considerare nu numai ca o consecință a prevederilor art. 9 din Convenție și art. 2 al Primului Protocol Adițional, ci și în vederea garantării respectării art. 14, care interzice discriminarea. Desigur, s-a stabilit în jurisprudența constantă a Curții de la Strasbourg că acest articol nu poate fi analizat în mod independent, însă atunci când speța reclamă ingerințele produse în sfera unor drepturi fundamentale protejate de Convenție, instanța este ținută să analizeze și o posibilă încălcare a principiului nondiscriminării. În cauza Lautsi, reclamantii au invocat în plângerea adresată Curții și aplicabilitatea art. 14, însă, fidelă jurisprudenței sale, Prima Cameră a refuzat să mai analizeze acest capăt de cerere, considerând că este suficientă constatarea încălcării art. 9 și art. 2 din Primul Protocol Adițional. Dacă putem înțelege acest tip de practică, același raționament nu este însă valabil și pentru hotărârea dată de către Marea Cameră, aceasta refuzând analiza cauzei pe art. 14, considerând că nu se impun discuții distincte față de cele expuse în considerarea celor două articole deja analizate.

Conform art. 14 al Convenției, *„exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”*.

Impunerea drept obligatorie de către legislația unui stat a afișării unui simbol aparținând exclusiv unei religii, în toate clasele școlilor publice, nu poate fi

calificată drept o atitudine de neutralitate din partea statului respectiv [12, p.159-185]. Neutralitatea este un principiu esențial pentru asigurarea nediscriminării. În altă ordine de idei, justificarea acestui tratament preferențial acordat religiei majoritare chiar pe faptul poziției de confesiune majoritară nu atenuază cu nimic ingerința discriminatorie a statului în dreptul persoanelor aderente la una dintre viziunile minoritare, ba chiar întărește senzația de „*tiranie a majorității*”. Dacă arborarea crucifixelor sau a altor însemne religioase – cum ar fi icoanele, cazul Republicii Moldova – ar fi o decizie care să țină doar de consimțământul și asentimentul unei majorități, indiferent de criteriile după care se ia în considerare majoritatea, atunci am asista la o universalizare a situației italiene. Prin urmare, religia cu cei mai mulți aderenți își va impune autoritar propriile simboluri, în totala desconsiderare a drepturilor persoanelor care nu împărtășesc aceeași convingere. Pentru că este greu de crezut că majoritatea va fi de acord cu partajarea spațiului public în admiterea afișării și a altor simboluri decât cele aparținând propriei credințe.

Nu consider oportună nici o astfel de situație, deoarece e lesne de previzionat că într-un caz similar s-ar transforma spațiul educațional într-o întrecere a afirmării diferitelor simbolistici de natură religioasă [13, p.712], ceea ce ar fi în detrimentul procesului educativ, care trebuie axat pe promovarea spiritului critic, obiectiv și pluralismul de idei, nu pe prozelitism și exacerbare a sentimentelor de sorginte religioasă. Pe de altă parte, susținerea unor activități de educare a tinerilor raportată la religia majorității, pentru cei care doresc acest lucru, consider că este cu ușurință la îndemână pentru cultul religios majoritar, care dispune și de personal, dar și de mijloace materiale și organizatorice, fără a fi nevoie de implicarea activă a statului. Această soluție ar îndeplini și necesitatea transmiterii tradițiilor cultural religioase, atât de fervent invocată de adepții învățământului religios în școli.

Ca o concluzie, riscăm să afirmăm că decizia Lautsi și alții contra Italiei, de parte de a-și fi încetat ecoul în rândul europenilor, fie ei juriști ori simpli cetățeni, este rezultatul unor aprigi presiuni din multiple direcții: state, culte religioase, organizații particulare. De aceea se poate impregna impresia conform căreia rezultatul deliberării nu este atât de mult unul survenit ca urmare a aplicării stricte a unor raționamente și argumente pur juridice, cât mai degrabă un punct de vedere format din convingerea intimă a persoanelor implicate, la care s-a încercat ulterior construirea unor motive care să susțină soluția.

Curtea rămâne o instituție judiciară, dar pentru a supraviețui are nevoie să aibă „*antene*” politice. Alături de Italia, aproape jumătate din statele Consiliului Europei (21 din 47) s-au opus în mod public abordării primei hotărâri a Camerei, percepută ca o încercare de secularizare forțată a școlilor. Acestea au afirmat la unison legitimitatea socială a identității creștine în societatea europeană. Această

coalitiie (descrisă de un critic drept „*Alianța Sfântă*” [14], care a reunit aproape întreaga Europă Centrală și de Est, arată că există puternice diviziuni interne religioase și culturale în cadrul Consiliului Europei. Mai mult decât atât, aceasta nu este o diviziune est - vest, așa cum se poate vedea din sprijinul important acordat Italiei de către țările de tradiție ortodoxă și indiferent de orientarea politică. Camera sau Marea Cameră ar fi putut, de asemenea, să facă unele referințe la Preambulul Statutului Consiliului Europei, care prevede devotamentul statelor sale membre la valorile „spirituale și morale care sunt moștenire comună a popoarelor lor și sursa reală a libertății individuale, politice și a statului de drept, principii care stau la baza tuturor democrațiilor autentice”.

În mod obișnuit, este dificil și periculos a prezice modul în care Curtea Europeană va decide asupra unei probleme atât de sensibile. Cu toate acestea, condamnarea politică pe scară largă a deciziei primei Camere, reacția politică concertată și criticile la care a fost supusă au constituit argumente puternice pentru o inversare a soluției, așa cum s-a și dovedit [15, p. 451-456]. Oricum dezvoltarea jurisprudenței în materie, subsecventă pronunțării din 18 martie a Marii Camere a CEDO, este de mare interes [16, p.47-74].

Referințe bibliografice:

1. Nichita R. Cârnat T. Dreptul la învățătură – pilonul progresului și reformării învățământului. În: Culegerea comunicărilor participanților la Conferința științifică internațională „Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții”. Palatul Republicii, 14 noiembrie 2014, dedicată celei de-a 70-a aniversare a dlui profesor univ. Nicolae Osmochescu, Chișinău: FEP Tipografia Centrală, 2015. p. 69-74.
2. **Dworkin R.** Taking Rights Seriously, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 2004. 392.
3. Francesco V. Personal Identity in the Human Rights Perspective, University of Palermo, 2010. Site: http://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2013/10/Personal_Identity.pdf.
4. Schlutter B. Crucifixes in Italian classrooms: Lautsi v Italy, European Human Rights Law Review, no. 6/2011, p. 721.
5. Sudre F. Droit européen et international des droits de l’homme, 5e édition mise à jour, Paris: Presses Universitaires de France, 2015, 1006 p.
6. Cauza Lautsi și alții contra Italiei. Cererea nr. 30814/06, soluționată inițial de a doua Secție, prin hotărârea de la 3 noiembrie 2009, și de Marea Cameră la 18 martie 2011.
7. Convenția Internațională privind apărarea drepturilor tuturor muncitorilor-migranți și a membrilor familiilor acestora din 18.12.1990. Ratifi-

- cată prin Legea nr. 20-XVI din 10.02.2006, în vigoare pentru Republica Moldova din 01.10.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.35-38/156 din 03.03.2006.
8. Cauza CEDO Cipru contra Turciei, hotărâre adoptată de Marea Cameră la data de 10 mai 2001, nr. 25781/94, site: <http://jurisprudencedo.com/Cipru-contra-Turcia-Aplicabilitatea-Conventiei-Nordul-Ciprului-Responsabilitatea-Turciei.html>, accesat la data de 26.01.2017.
  9. Cauza CEDO Koivusaari și alții contra Finlandei. Decizia din 23 februarie 2010 nr. 20690/06.
  10. Cauza Bernard și alții contra Luxemburg, D. et R., 75, p. 5. Site: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/SUM/?uri=CELEX:62011FO0098_SUM, accesat la data de 04.08.2016.
  11. Cauza Brown vs. Board of Education of Topeka (1954). Site: <http://www.civilrights.org/education/brown/brown.html>, accesat la data de 04.02.2017.
  12. Hotărîrea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” nr. 944 din 14.11.2014. În: Monitorul Oficial nr.345-351/1014 din 21.11.2014.
  13. Zlatescu V.D., Moroianu Zlătescu I. Repere pentru o filozofie a drepturilor omului, București,1996. 111 p.
  14. Boston University. International Law Journal Vol. 24:147.2006, p. 147-164.
  15. Bulmer W. Of the education of the poor: being the first part of a digest of the reports of the Society for bettering the condition of the poor. L., 1809. P.261-262.
  16. De Sousa E Brito J. General aspects of religion and education in the secular state. În: Religion in Public Education, European Consortium for Church and State Research. Proceedings of the Conference Trier, 11–14 November 2010. p. 9-16.

PONDEREA „DREPTULUI CONTRAVENȚIONAL” ÎN CADRUL SISTEMUL DE DREPT AL REPUBLICII MOLDOVA

THE POSITION OF THE “CONTRAVENTIONAL LAW” IN THE FRAMEWORK OF THE RIGHT SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Oleg PANTEA, dr. în drept, conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: In the proposed work, are reflected a series of arguments regarding the identification of the “contraventional law” as a self-standing branch. In this regard, were emphasized the key elements that differentiate one branch of law from the other: the regulatory object, the regulatory method, the fundamental principles of contraventional law. A special place in the work was dedicated to the terminological system, as an element that distinguishes between the contraventional law and other branches of law.

Cuvinte-cheie: sistem de drept, ramură de drept, principii fundamentale, drept contravențional, normă juridică, obiect de studiu, relații sociale, metodă de reglementare.

Pornind de la ideea că viața socială exprimă o diversitate de norme de drept, fie acestea constituționale, administrative, contravenționale sau de altă natură, toate luate împreună formând un sistem bine construit din instituții juridice și ramuri de drept, adoptate și asigurate de către stat și caracterizate prin unitate și integrativitate. Aceasta rezultă din multitudinea de relații sociale ce constituie obiectul reglementărilor într-un stat și din utilitatea diferențiată a formelor de realizare a voinței legiuitorului.

Gruparea mai largă de norme și instituții juridice, care sunt legate între ele prin obiectul lor comun (un anumit complex de relații sociale pe care le reglementează), prin anumite principii comune ce stau la baza lor, precum și prin unitatea de metodă folosită în reglementarea relațiilor sociale respective, potrivit intereselor din societatea respectivă, formează ramura de drept.

O categorie aparte de norme juridice se referă la *manifestări negative de comportament*, cu un grad redus de pericolozitate, ce prejudiciază anumite valori ocrotite de lege, afectează drepturi și libertăți legitime a persoanelor. Avem în vedere normele din aria *dreptului contravențional*.

În lumea cercetătorilor din domeniul dreptului nu există un punct de vedere comun privitor la locul și rolul dreptului contravențional în sistemul național al dreptului. Unii savanți consideră dreptul contravențional o subramură a dreptului administrativ, alții parte componentă a dreptului penal și a treia categorie, opinie

susținută și în această lucrare, dreptul contravențional – ramură distinctă a dreptului.

În context, vom porni de la criteriile care stau la baza divizării dreptului în ramuri de drept și instituții juridice: obiectul reglementării juridice, metoda de reglementare utilizată, principiile fundamentale comune ale grupării respective de norme, sistemul terminologic.

Criteriul fundamental de identificare a ramurii de drept îl constituie obiectul reglementării juridice așa cum sunt relațiile sociale, ce sunt reglementate de un anumit grup de norme juridice.

Obiectul de reglementare a dreptului contravențional constituie grupul relațiilor sociale ce apar în contextul soluționării cauzelor contravenționale, precum și relațiile sociale cu privire la prevenirea săvârșirii de noi contravenții. Deducem două grupuri de relații sociale:

1. Care apar în contextul soluționării cauzelor contravenționale și include etapele ce trebuie parcurse de organele abilitate ale statului în acest sens:

- relațiile sociale cu privire la constatarea faptelor contravenționale;
- relațiile sociale privind examinarea cauzelor contravenționale;
- relațiile sociale în legătură cu adoptarea unor decizii în cauze contravenționale;
- relațiile sociale apărute în legătură cu contestarea deciziei contravenționale;
- relațiile sociale în privința executării deciziilor pe cauze contravenționale.

2. Care se referă la prevenirea săvârșirii de noi contravenții și include un șir de instrumente utilizate de autoritățile statului:

- relațiile sociale cu privire la informarea publică (prin elaborarea, difuzarea de materiale, ghiduri și alocarea informațiilor pe paginile oficiale ale instituțiilor);
- relațiile sociale cu privire la instruire (organizarea cursurilor, a seminariilor de instruire);
- relațiile sociale privind îndrumarea socială (prin publicarea celor mai des întâlnite spețe, alături de soluțiile de îndrumare valabile în aceste cazuri, exercitarea de către funcționari a rolului de îndrumător în cadrul controalelor efectuate).

Dreptul contravențional, prin normele sale materiale (partea specială a Codului contravențional al Republicii Moldova), stabilește faptele dăunătoare (periculoase) considerate drept contravenții și sancțiunile contravenționale aplicabile persoanelor care săvârșesc astfel de fapte. Din cele expuse, reiese că obiectul dreptului contravențional este condiționat de raporturile juridice care se nasc din momentul intrării în vigoare a legii care stabilește fapta antisocială considerată drept contravenție și sancțiunea pasibilă de aplicare [3, p. 7].

Reiterăm valoarea cunoașterii obiectului și metodei de reglementare a unei ramuri de drept, deoarece anume de ele depinde gruparea normelor juridice într-o ramură de sine stătătoare, apoi de caracterul și tipul lor depinde caracterul normelor ce formează conținutul dreptului respectiv.

Metoda de reglementare în dreptul contravențional stabilește modul cum sunt reglementate relațiile sociale; cuprinde căile, procedeele de acțiune a normelor juridice ce determină caracterul relațiilor sociale, admit sau interzic un anumit comportament oamenilor. Dreptul contravențional se caracterizează prin metoda „imperativă”, care poartă un caracter autoritar. De reținut un aspect foarte important: în relațiile contravenționale, subiectele se află pe poziție de inegalitate juridică, unele față de altele. Având în vedere că una din părțile acestor relații este statul, în ipostaza de subiect special, acesta impune reguli de conduită obligatorii și asigură respectarea lor, iar cealaltă parte - persoana fizică sau juridică (subiectul răspunderii contravenționale), este obligată ca să le respecte sau, după caz, să suporte consecințele în cazul nerespectării acestor prevederi, măsuri de constrângere statală.

Metoda autoritară în dreptul contravențional se manifestă prin două forme: convingerea și constrângerea. Convingerea apare deseori ca mijloc de prevenire a contravențiilor; constrângerea ca metodă de reglementare se împarte în patru grupe mari de măsuri care, în general, corespund sarcinilor de bază ale autorităților statului pentru combaterea contravenționalității:

- măsuri de prevenire a faptelor contravenționale;
- măsuri de curmare (reprimare) a faptelor contravenționale;
- măsuri de asigurare a desfășurării procedurii contravenționale;
- aplicarea sancțiunilor contravenționale [3, p. 9].

Dreptul contravențional apare în conjunctura unei ramuri distincte ale dreptului și datorită *principiilor fundamentale* în materie contravențională. În ramura dreptului contravențional, principiile sunt idei directoare care călăuzesc elaborarea și realizarea normelor de drept contravențional, fiind deci prezente în întreaga reglementare juridico-contravențională. Toate normele și instituțiile dreptului contravențional se subordonează principiilor fundamentale, iar acestea din urmă exprimă o anumită concepție de politică contravențională.

O parte din aceste principii se atribuie la principiile generale ale dreptului, adaptate în acest caz la materia contravențională, iar altele se referă special la dreptul contravențional și poartă un caracter mai restrâns.

În contextul publicației noastre vom desluși atât principiile generale, cât și acelea speciale:

1. Principiul legalității în dreptul contravențional, conform căruia nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei contravenții, nici supus sancțiunii contravenționale decât în conformitate cu legea contravențională. Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii contravenționale sunt interzise.

2. Principiul egalității în fața legii contravenționale. Persoanele care au comis contravenții sunt egale în fața legii și a autorităților publice și sunt supuse răspunderii contravenționale fără deosebire de rasă, naționalitate, limbă, religie, sex, apartenență politică, avere, origine socială sau de orice altă situație.

3. Principiul dreptății în dreptul contravențional. Persoana poate fi sancționată doar pentru contravenția în a cărei privință este dovedită vinovăția sa.

4. Principiul umanismului, presupune că întreaga reglementare în materia contravențională trebuie să exprime interesele fundamentale ale omului. Acest principiu acționează în două direcții: este asigurată protecția persoanei care este parte vătămată, ale cărei drepturi și interese legale sunt lezate prin contravenție, și constrângerea contravențională față de persoana ce a comis fapta, însă aceste măsuri de constrângere trebuie să aibă un caracter uman, respectându-se drepturile persoanei la asistență juridică, asistență medicală, demnitatea umană, etc. [4, p. 59] Persoana poate fi sancționată numai pentru contravenția în a cărei privință este dovedită vinovăția sa, cu respectarea legii contravenționale.

Măsurile de constrângere, inclusiv sancțiunile contravenționale, pe lângă funcția coercitivă, trebuie s-o îndeplinească și pe cea de educare a cetățenilor în spiritul respectării legilor și a altor acte normative din convingere. Legea contravențională trebuie să asigure securitatea persoanei și tratamentul ei uman în cadrul procedurii contravenționale. La aplicarea măsurilor de constrângere contravențională se evită cauzarea de suferințe fizice, morale și materiale, precum și lezarea reputației persoanei. „Legea contravențională nu urmărește cauzarea de suferințe fizice sau lezarea demnității omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.” [1, art.9].

În categoria principiilor speciale ale dreptului contravențional se includ:

1. Principiul caracterului personal al răspunderii contravenționale. Persoana este supusă răspunderii contravenționale doar pentru fapte săvârșite cu vinovăție.

2. Principiul individualizării răspunderii contravenționale și sancțiunii contravenționale. La aplicarea legii contravenționale se ține cont de caracterul și gradul prejudiciabil al contravenției, de persoana făptuitorului și de circumstanțele atenuante ori agravante. Nimeni nu poate fi supus de două ori răspunderii contravenționale pentru una și aceeași faptă [1, art. art 8-9].

3. Prevenirea și combaterea contravențiilor. Scopul legii contravenționale constă în apărarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, în soluționarea cauzelor contravenționale, precum și în prevenirea săvârșirii de noi contravenții. Elementul de prevenire este foarte important în măsura în care statul, prin organele abilitate trebuie să asigure restabilirea ordinii de drept și să întreprindă toate acțiunile necesare preîntâmpinării comiterii de noi contravenții.

4. Contravenția este unicul temei al răspunderii contravenționale. Orice formă a răspunderii juridice, inclusiv cea contravențională, decurge în mod obiectiv

din săvârșirea unei fapte ilicite care naște dreptul statului de a aplica sancțiunea prevăzută de norma juridică încălcată și obligația făptuitorului de a suporta consecința faptei comise. Respectiv, pentru ca fapta (acțiunea sau inacțiunea) social-periculoasă să constituie o contravenție, ea trebuie să fie prevăzută de legea contravențională. Temei juridic de aplicare a răspunderii contravenționale este contravenția.

5. Prezumția de nevinovăție. Persoana acuzată de săvârșirea unei contravenții se consideră nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu este dovedită în modul prevăzut de lege. Nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția sa. Concluziile despre vinovăția persoanei în săvârșirea contravenției nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate în condițiile prezentului cod se interpretează în favoarea persoanei în a cărei privință a fost pornit proces contravențional.

6. Inviolabilitatea persoanei. Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. Persoana pasibilă de răspundere contravențională poate fi reținută sau supusă constrângerii numai în cazuri excepționale și în condițiile legii, urmând să fie tratată cu respectul demnității umane.

7. Libertatea de mărturisire împotriva sa. Nimeni nu poate fi silit să mărturisească împotriva sa ori împotriva rudelor sale apropiate, a soțului/soției, logodnicului/logodnicei sau să-și recunoască vinovăția. Persoana căreia autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională îi propune să facă declarații demascatoare împotriva sa ori a rudelor sale apropiate, a soțului/soției, logodnicului/logodnicei este în drept să refuze de a face asemenea declarații și nu poate fi trasă la răspundere pentru aceasta.

8. Dreptul la apărare. În procesul contravențional, autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională este obligată să asigure părților și altor participanți la proces deplină exercitare a drepturilor procesuale în condițiile Codului contravențional. Pe parcursul procesului contravențional, părțile au dreptul să fie asistate de un apărător (avocat). În momentul pornirii procesului contravențional, autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională este obligată să aducă la cunoștința persoanei pasibile de răspundere contravențională dreptul ei de a fi asistată de un apărător.

9. Limba în care se desfășoară procesul contravențional și dreptul la interpret. Procesul contravențional se desfășoară în limba de stat. Persoana care nu posedă sau nu vorbește limba de stat are dreptul de a lua cunoștință de toate actele și materialele dosarului și de a vorbi în fața autorității competente să soluționeze cauza contravențională prin interpret. Procesul contravențional se poate desfășura în limba acceptată de majoritatea persoanelor care participă la proces. În acest caz, actele procesuale se întocmesc în mod obligatoriu și în limba de stat. Actele procesuale ale autorității competente să soluționeze cauza contravențională se

înmânează persoanei în a cărei privință a fost pornit procesul contravențional, fiind traduse în limba pe care aceasta o cunoaște.

10. Dreptul de a nu fi urmărit sau sancționat de mai multe ori. Nimeni nu poate fi urmărit sau sancționat de mai multe ori pentru aceeași faptă. Reluarea procesului contravențional care a încetat poate avea loc doar în cazul descoperirii unor noi circumstanțe sau în cazul depistării unui viciu fundamental în hotărârea de încetare [1, art. art. 375-381].

Pentru a defini dreptul contravențional ca ramură de drept autonomă a mai fost identificat un criteriu – *sistemul terminologic*. Necesitatea terminologică survine din necesitățile sociale de a cunoaște, de a recunoaște și de a manipula „lucrurile” specifice fiecărui domeniu de activitate. Termenii din domeniul dreptului contravențional reflectă cunoașterea, înțelegerea și precizarea „noțiunilor” specific domeniului care, în totalitatea lor, formează terminologia contravențională.

Printre cauzele care favorizează apariția noilor „noțiuni” juridice sunt necesitățile sociale, armonizarea legislației. Așa de exemplu, odată cu implementarea noului Cod contravențional în 2008 au fost create noi concepte juridice, inexistente până la momentul respectiv și cărora le corespund termeni juridici speciali, și anume de circulație în materia contravențională. În lucrarea noastră am folosit doar unele unități terminologice din domeniul contravențional, cu explicațiile de rigoare. Așa de exemplu,

sintagma „*contravenție*”,

- fapta, acțiunea sau inacțiunea, ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de prezentul cod și este pasibilă de sancțiune contravențională; [1, art. 10]

unitatea terminologică „*răspunderea contravențională*”,

- este reacția statului la săvârșirea unei fapte contravenționale prin aplicarea de către organul împuternicit față de făptuitorul ei a constrângerii statale prevăzute de legea contravențională, în modul și în termenele stabilite de lege, în limitele sancțiunii contravenției comise, precum și obligația contravenientului de a suporta sancțiunea aplicată.

construcția terminologică „*aplicarea punctelor de penalizare*”,

- sancțiune contravențională prevăzută pentru săvârșirea contravențiilor stabilite în Cap. XII, XIII din Codul contravențional; [1, art. 36]

sintagma nominală „*agentul constatator*”,

- este reprezentantul autorității publice care soluționează, în limitele competenței sale, cauza contravențională în modul prevăzut de lege; [1, art. 385]

construcția „*procedura scrisă de examinare a cauzei contravenționale*”,

- se aplică tuturor cauzelor contravenționale a căror sancțiune prevede mări-

mea amenzii nu mai mare de 300 de unități convenționale. Cauza contravențională în procedură scrisă se examinează de instanța de judecată în lipsa părților și fără dezbateri orale;[1, art. 464¹]

structura terminologică „*ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport*”,

- măsură de siguranță contravențională care constă în interzicerea temporară persoanei fizice de a conduce mijloace de transport prin ridicarea permisului de conducere până la pronunțarea hotărârii judecătorești asupra cauzei[1, art. 439⁴].

Terminologia juridică niciodată nu s-a aflat într-o stare stabilă, ea mereu este într-un proces continuu de schimbare, în funcție de evoluția raporturilor sociale și a normelor juridice [2, p.125].

Din informațiile prezentate mai sus concludem că, dreptul contravențional este o ramură de drept autonomă în sistemul național al dreptului, având propriul obiect de studiu, metodă proprie de reglementare, principii fundamentale de drept contravențional și sistem terminologic propriu. *Dreptul contravențional poate fi definit ca o totalitate de norme juridice strict determinate, instituite de legislația contravențională, cu scopul de a ocroti drepturile și libertățile legitime ale persoanelor, alte valori sociale determinate, pentru a soluționa cauze contravenționale, precum și a preveni comiterea contravențiilor.*

Dreptul contravențional se caracterizează prin mobilitate. Având în vedere multitudinea de relații sociale pe care le reglementează normele dreptului contravențional, evoluția lor și modul în care sunt reglementate aceste relații, s-ar putea spune că ramura dreptului contravențional este ramura cea mai dinamică din sistemul nostru de drept. Specificul activității contravenționale impune transformări rapide și în plan juridic, modificările legislative având un ritm mult mai alert decât în alte ramuri ale dreptului, care se bucura de stabilitate.

Referințe bibliografice:

1. Codul contravențional al Republicii Moldova din 24.10.2018. În: Monitorul Oficial Nr. 3-6 din 16.01.2009, republicat în: Monitorul Oficial Nr. 78-84 din 17.03.2017.
2. Auger *Pierre.*, Rousseau Louis-Jean et coll.,*Méthodologie de la recherche terminologique*, Office de la langue française, Québec , Editeur officiel du Québec,1978.
3. Guțuleac Victor. Locul și rolul dreptului contravențional în sistemul național al dreptului. În: Revista Națională de Drept, Nr. 1, 2015.
4. Furdui Sergiu. *Dreptul contravențional*. Chișinău: Cartier, 2005.
5. Rusu Vladimir. *Suport de curs la disciplina drept contravențional*. Bălți, 2014.

REALIZAREA DREPTULUI PERSOANEI LA DESPAGUBIRI PENTRU PREJUDICIILE CAUZATE IN CADRUL PROCESULUI CONTRAVENTIONAL

REALIZATION OF THE PERSON'S RIGHT TO COMPENSATION FOR INJURY CAUSED IN THE FRAMEWORK OF THE CONTRAVENTIONAL PROCESS

Svetlana SLUSARENCO, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The contravention liability is regulated by the contravention code (CCo) of the Republic of Moldova. The contravention liability as a fundamental institution of the contravention law, allows the state to have the right to apply sanctions to the natural or legal person guilty of committing the contravention. The person in whose case a contravention proceeding was initiated shall be reimbursed in the right of which he or she was deprived and shall be reimbursed for the expenses incurred in the trial if, by a final decision, he is declared innocent or his contravention liability is waived, except in the case of amnesty. According to the additions operated at art. 384 of the Contraventional Code, the person in which the contravention process was initiated has the right to claim and receive compensation for the damage caused by the illicit actions or inactions of the competent authority to find the contravention or to solve the contraventional cause.

Cuvinte-cheie: *răspundere contravențională, înlăturarea răspunderii contravenționale, organe competente să soluționeze cauzele contravenționale, repararea prejudiciului material și moral cauzat*

Conform Constituției, Republica Moldova este un stat de drept și democratic, în care cetățenii se bucură de drepturi și libertăți fundamentale, totodată aceștia fiind titulari ai îndatoririlor prevăzute de legea supremă și de alte acte normative. Toate persoanele sînt egale în fața legii și a autorităților publice fără privilegii și fără discriminări. În cazul în care membrii societății încalcă normele de conduită elaborate de stat, intervine răspunderea juridică.

În literatura de specialitate autohtonă și română sunt diferite abordări teoretice ale fenomenului răspunderii juridice. Spre exemplu, Gh. Avornic, menționează că “răspunderea juridică este o măsură de constrîngere aplicată de către stat pentru comiterea unei fapte ilicite și exprimată prin aplicarea unor sancțiuni cu caracter material, organizațional sau de ordin patrimonial. [1, p. 490]

În opinia lui Gh.Lupu, răspunderea juridică poate fi înțeleasă în sens larg și în sens restrîns. Astfel, în sens strict, răspunderea juridică constă în obligația

de a suporta sancțiunea regulii de drept pentru un fapt imputabil, în sens larg, răspunderea juridică este un raport de drept particular născut dintr-un fapt juridic deosebit, individualizat prin trăsături specifice. Dându-i o definiție răspunderii juridice, Gh.Lupu se referă la răspunderea juridică ca la un raport juridic special. Aceasta constă în obligația de a suporta sancțiunea prevăzută de lege ca urmare a comiterii unui fapt juridic imputabil. Această obligație însă se încadrează într-un conținut complex, completat de drepturile corespunzătoare, conexe și corelative ei. [2, p. 210]

Răspunderea juridică este un raport juridic între stat și persoana care a săvârșit o abatere, ultima fiind obligată să suporte măsurile de constrângere prevăzute de sancțiunea normei, în scopul educării persoanei vinovate în spiritul respectării drepturilor și libertăților membrilor societății, a ordinii de drept și asigurării stabilității raporturilor sociale.

Răspunderea contravențională este o formă a răspunderii juridice, reglementată de normele dreptului contravențional. Cadrul legal al răspunderii contravenționale îl constituie prevederile capitolului doi, partea generală din Codul Contravențional *al Republicii Moldova (CCo al RM)*, care are sarcina de a ocroti valorile sociale, personalitatea, drepturile și interesele legitime ale persoanelor fizice și juridice, proprietatea, orînduirea de stat și ordinea publică, precum și de a depista, preveni și contracara faptele ilicite și consecințele lor, de contribui la educarea cetățenilor în spiritul îndeplinirii întocmai a legilor.

Răspunderea contravențională ca instituție a dreptului contravențional, permite statului (instanței de judecată; procurorului; comisiei administrative și agentului constator (organele de specialitate specificate la art. 400–423¹² CCo al RM) să dispună de dreptul de a aplica sancțiuni persoanei fizice sau juridice vinovate de săvîrșirea contravenției. Dar procedură de sancționare trebuie să se conformeze unor condiții stipulate la art. 440 CCo al RM - *constatarea faptei contravenționale înseamnă activitatea, desfășurată de agentul constator, de colectare și de administrare a probelor privind existența contravenției, de încheiere a procesului - verbal cu privire la contravenție, de aplicare a sancțiunii contravenționale sau de trimitere, după caz, a dosarului în instanța de judecată spre soluționare.*

Conform prevederilor art. 5 din CCo al RM, nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvîrșirea unei contravenții, nici supus sancțiunii contravenționale decît în conformitate cu legea contravențională. Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii contravenționale sînt interzise. Legea contravențională nu urmărește cauzarea de suferințe fizice sau lezarea demnității omului.

Potrivit art. 441 din CCo al RM, procesul contravențional nu poate fi pornit, iar dacă a fost pornit, nu poate fi efectuat și va fi încetat în cazurile în care: a) nu există faptul contravenției; b) se constată vreunul din temeiurile prevăzute la art.3

alin. (3), art.4 alin. (3), art. 20–31; c) persoana presupusă a fi făptuitor a decedat, cu excepția cazului de reabilitare a acesteia; d) pentru același fapt și privitor la aceeași persoană există o decizie/hotărîre definitivă; e) pentru același fapt este pornită urmărire penală; f) nu este identificat făptuitorul, iar termenul prescripției tragerii la răspundere contravențională a expirat; g) fapta a fost constatată în cadrul controlului de stat asupra activității de întreprinzător și nu reprezintă încălcare gravă sau foarte gravă în sensul Legii nr. 131 din 8 iunie 2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător. (2) Încetarea procesului contravențional determină repunerea în drepturi a persoanei în a cărei privință a fost pornit. Potrivit art. 383 alin. 3) CCo al RM, persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional se repune în dreptul de care a fost privată și ei i se repară cheltuielile suportate în proces dacă, prin hotărîre definitivă, este declarată nevinovată sau răspunderea sa contravențională este înlăturată, cu excepția cazului de amnistie.

Conform completărilor operate la art. 384 din CCo al RM, persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional are dreptul: ... **u) să ceară și să primească despăgubiri pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile sau inacțiunile ilicite ale autorității competente să constate contravenția sau să soluționeze cauza contravențională. (3¹) Dreptul prevăzut la alin. (2) lit. u) se oferă doar în cazul în care prin hotărîre judecătorească definitivă s-a constatat caracterul ilicit al acțiunilor sau al inacțiunilor autorității competente să constate contravenția sau să soluționeze cauza contravențională** [4, art. 384 pct. 3¹].

Prin prisma normelor menționate supra, vom elucida poziția instanței de judecată vis-à-vis de repararea prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.

Prin hotărîrea Judecătoriei Criuleni din 30 ianuarie 2015, pronunțată în cauza contravențională pornită în privința dnei A.T., s-a anulat procesul-verbal cu privire la contravenție nr. 042625 din 17 octombrie 2014 și decizia agentului constator al Inspecției Ecologice Criuleni, Gh. V., din 20 octombrie 2014 privind sancționarea dnei A.T. cu încetarea procesului contravențional în privința acesteia din motivul lipsei elementelor constitutive ale contravenției prevăzute de art. 154 alin. (1) din CCo al RM. Reclamanta indică că, în urma acțiunilor ilegale ale agentului constator a fost lezată onoarea și demnitatea sa, motiv din care i-a fost provocat prejudiciu moral. Ulterior, A.T. a înaintat o acțiune în instanța de judecată prin care reclamanta a solicitat admiterea acțiunii, restituirea din contul bugetului de stat a cheltuielilor suportate în legătură cu atragerea ilegală la răspundere contravențională în mărime de 2500 lei, încasarea prejudiciului moral pe care îl estimează la suma de 5000 lei și încasarea cheltuielilor de judecată suportate pentru examinarea prezentei acțiuni în mărime de 5000 lei. În susținerea poziției sale reclamanta a invocat prevederile art. 383 din CCo în coroborare cu

prevederile Legii privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545 din 25 februarie 1998. Prin hotărârea Judecătoriei Buiucani din 07 octombrie 2015, acțiunea a fost respinsă ca fiind neîntemeiată. Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 23 martie 2016, s-a respins apelul declarat de reprezentantul A. T., avocatul XX, fiind menținută hotărârea Judecătoriei Bălți din 07 octombrie 2015. Instanța de apel a respins ca fiind neîntemeiat argumentul A. T., potrivit căreia hotărârea de încetare a cauzei contravenționale confirmă caracterul ilicit al acțiunilor agentului constatator, deoarece din conținutul hotărârii Judecătoriei Criuleni nu rezultă careva acțiuni ilicite ale agentului constatator la întocmirea procesului-verbal cu privire la contravenție. Prevederile art. 3 din Legea nr. 1545 din 25 februarie 1998 stabilesc că, poate fi reparat prejudiciul cauzat persoanei prin aplicarea ilegală a sancțiunii contravenționale de către **instanța de judecată**, pe când, *în speța dată s-a constatat aplicarea sancțiunii contravenționale prin decizia agentului constatator* din 20 octombrie 2014.

Invocând ilegalitatea deciziei instanței de apel, la 26 iulie 2016 avocatul XX, în interesele dnei A.T., a contestat-o cu recurs, solicitând admiterea recursului, casarea deciziei Curții de Apel Chișinău din 23 martie 2016 și a hotărârii Judecătoriei Buiucani din 07 octombrie 2015 cu pronunțarea unei noi hotărâri de admitere a acțiunii, prin care să fie dispusă restituirea cheltuielilor de asistență juridică suportate în urma atragerii ilegale la răspundere contravențională. În speța în cauză Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție menționează că, în conformitate cu art. 1 din Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545- XIII din 25 februarie 1998 (în continuare Legea 1545), prezenta lege constituie actul normativ de bază care reglementează cazurile, modul și condițiile de răspundere patrimonială a statului pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile ilicite comise în procesele penale și contravenționale de organele de urmărire penală, de procuratură și de instanțele judecătorești. Instanța de recurs menționează că, prevederile Legii menționate sunt irelevante la caz. Or, conform art. 3 alin. (1) lit. d) din aceeași Lege, care a fost invocat drept temei la înaintarea prezentei acțiuni, ***este reparabil prejudiciul material și moral cauzat persoanei fizice sau juridice în urma supunerii ilegale la arest contravențional, reținerii contravenționale ilegale sau aplicării ilegale a amenzii contravenționale de către instanța de judecată.*** [9]

Potrivit art. 6 din Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545-XIII din 25 februarie 1998, dreptul la repararea prejudiciului, în mărimea și modul stabilite de prezenta lege, apare în cazul: a)

devenirii definitive și irevocabile a sentinței de achitare; b) scoaterii persoanei de sub urmărire penală sau încetării urmăririi penale pe temeiuri de reabilitare; c) adoptării de către instanța judecătorească a hotărârii cu privire la anularea arestului contravențional în legătură cu reabilitarea persoanei fizice; d) adoptării, de către judecătorul de instrucție, în condițiile art.313 alin.(5) din Codul de procedură penală, în privința persoanei achitate sau scoase de sub urmărire penală, a încheierii privind declararea nulității actelor sau acțiunilor organului de urmărire penală sau organului care exercită activitate specială de investigații. Prima instanță cât instanța de apel au optat pentru necesitatea respingerii acțiunii, deoarece reclamanta nu se încadrează în nici una din cazurile expres prevăzute la art. 6 din Legea 1545.

Ulterior, A. T. a înaintat prezenta acțiune împotriva Ministerului Justiției privind repararea prejudiciului cauzat prin atragerea ilegală la răspundere contravențională, solicitând restituirea din contul bugetului de stat a cheltuielilor suportate la examinarea cauzei contravenționale în mărime de 2 500 lei, care au fost achitate pentru serviciile de asistență juridică prestate de către avocatul X.X., încasarea prejudiciului moral pe care îl estimează la suma de 5000 lei și încasarea cheltuielilor de judecată suportate în legătură cu examinarea prezentei acțiuni, invocând drept temei pentru recuperarea prejudiciului prevederile art. 3 din Legea nr. 1545 din 25 februarie 1998. Instanța de recurs menționează că, reclamanta A. T. a înaintat greșit pretenția împotriva Ministerului Justiției cu privire la restituirea cheltuielilor suportate în procesul contravențional, în temeiul art. 383 din Codul contravențional. [9]

Astfel, instanța a respins acțiunea pe motiv că, sancțiunea anulată a fost aplicată de agentul constatator (care nu se regăsește în Legea nr. 1545) și nu de instanța de judecată.

Art. 2 din Legea nr. 1545 evocă noțiunea de „*acțiuni ilicite*”, care reprezintă acțiunile sau inacțiunile organului împuternicit să examineze cazurile cu privire la contravenții, ale organului de urmărire penală sau ale instanței de judecată, care exclud vinovăția acestora, al căror caracter ilegal se manifestă prin încălcarea principiului general, potrivit căruia nici o persoană nevinovată nu poate fi trasă la răspundere și nu poate fi judecată, (erori) ori fapte ale persoanelor cu funcție de răspundere din organul de urmărire penală sau din instanța de judecată, manifestate prin încălcarea intenționată a normelor procedurale și materiale în timpul procedurii penale sau contravenționale (infrațiuni). [3, art.2]

Este relevant să menținem că, potrivit art. 396 CCo al RM, sînt competente să soluționeze cauzele contravenționale: a) instanța de judecată; b) procurorul; c) comisia administrativă; d) agentul constatator (organele de specialitate specificate la art. 400–423¹² CCo al RM). Iar art. 2 din Legea 1545 face referire doar la procesele contravenționale soluționate de instanțele de judecată, exceptînd ca-

uzele contravenționale examinate de agentul constatator sau procuror, care la fel sint exponenții statului. Dacă facem referire la procesele penale, Legea 1545 reglementează cazurile, modul și condițiile de răspundere patrimonială a statului pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile ilicite comise în procesele penale de organele de urmărire penală, de procuratură și de instanțele judecătorești. Apare întrebarea, care a fost rațiunea legislatorului, care a lăsat în afara cadrului legal procurorul și agentul constatator ca exponenți ai statului în procesele contravenționale, prin acțiunile cărora s-a cauzat un prejudiciu persoanei fizice. Or, însăși art. 374 CCo al RM prevede expres că, procesul contravențional se desfășoară pe principii generale de drept contravențional, în temeiul Constituției, al prezentului cod, al Codului de procedură penală în cazurile expres prevăzute de prezentul cod, precum și al normelor dreptului internațional și ale tratatelor internaționale cu privire la drepturile și libertățile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte. Procesul contravențional este activitatea desfășurată de autoritatea competentă, cu participarea părților și a altor persoane titulare de drepturi și de obligații, avînd ca scop constatarea contravenției, examinarea și soluționarea cauzei contravenționale, constatarea cauzelor și condițiilor care au contribuit la săvîrșirea contravenției. Procesul contravențional începe de drept din momentul sesizării sau al autosesizării agentului constatator privind săvîrșirea contravenției.

Deci, art. 1 din Legea 1545, care constituie actul normativ de bază ce reglementează cazurile, modul și condițiile de răspundere patrimonială a statului pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile ilicite comise în procesele penale și contravenționale de organele de urmărire penală, de procuratură și de instanțele judecătorești”, urmează a fi completat cu sintagma “...în procesele contravenționale de **agentul constatator sau procuror...**”. Astfel, art. 1 din Legea 1545 va avea următorul conținut completat: ”Prezenta lege constituie actul legislativ de bază care reglementează cazurile, modul și condițiile de răspundere patrimonială a statului pentru prejudiciul cauzat prin **acțiunile ilicite comise în procesele contravenționale de agentul constatator sau procuror și în procesele penale de organele de urmărire penală, de procuratură și de instanțele judecătorești**”.

O altă prevedere din Legea 1545, care încalcă principiul egalității în drepturi, este norma din art. 2 alin. (2), care stabilește valoarea unității convenționale fiind egală cu **20 lei**. Deci, conform art. 8 alin. (2) din Legea 1545, mărimea prejudiciului cauzat persoanei fizice care și-a ispășit pedeapsa prin muncă neremunerată în folosul comunității se calculează în mărime de pînă la 2 unități convenționale pentru o oră de muncă prestată neîntemeiat în folosul comunității. [3, art. 2 alin. 2)]

Conform art. 34 din CCo al RM, amenda este o sancțiune pecuniară, care se aplică în cazurile și în limitele prevăzute de prezentul cod. Amenda se stabilește

în unități convenționale. O unitate convențională este egală cu **50 lei**. În cazul în care achitarea amenzii nu este posibilă din cauza lipsei ori a insuficienței bunurilor sau din cauza eschivării cu rea-voință a contravenientului de la achitarea acesteia, instanța de judecată poate înlocui suma neachitată a amenzii, după caz, cu:

c) muncă neremunerată în folosul comunității, calculându-se o oră de muncă pentru o unitate convențională, durata muncii fiind de cel mult 60 de ore. [4] Astfel, dacă statul se face vinovat de **supunerea ilegală la muncă neremunerată în folosul comunității** și urmează să poarte răspundere patrimonială, atunci unitatea convențională este de 20 lei, iar dacă persoana fizică urmează să achite amenda, atunci unitatea convențională este egală cu **50 lei**. În cazul în care persoana nu dispune de mijloace suficiente pentru a achita amenda, instanța de judecată poate înlocui suma neachitată a amenzii, după caz, cu: c) muncă neremunerată în folosul comunității, calculându-se o oră de muncă pentru o unitate convențională, durata muncii fiind de cel mult 60 de ore [4].

Efectuînd un exercițiu matematic, constatăm: dacă persoana fizică este vinovată de comiterea unei contravenții, CCo al RM stabilește sancțiunea amenzii: o unitate convențională pentru o oră de muncă neremunerată (o unitate convențională este egală cu **50 lei**). Dacă statul este vinovat de prejudiciul cauzat prin acțiunile ilicite comise în procesele penale și contravenționale de organele de urmărire penală, de procuratură și de instanțele judecătorești – despăgubirea se calculează în mărime de pînă la 2 unități convenționale pentru o oră de muncă prestată neîntemeiat în folosul comunității (o unitate convențională este egală cu **20 lei**). Este mai mult ca vizibilă disonanța dintre responsabilitatea statului și a persoanei fizice, ultima fiind discriminată în raport cu statul. Avînd în vedere că persoana fizică neîntemeiat, din vina organelor de urmărire penală, a procuraturii sau instanțelor judecătorești a avut de suferit, statul despăgubește dublu persoana pentru suferințele materiale și morale (2 unități convenționale), dar legislatorul nu s-a îngrijit să modifice cunatumul unității convenționale reglementat de această lege pînă la 50 lei, însă a lăsat valoarea unității convenționale egală cu 20 lei.

Astfel, din considerentele menționate și în scopul excluderii discriminării cetățenilor RM în raport cu statul, venim cu propunerea de a amenda art. 2 pct. 2) din Legea 1545, în sensul stabilirii unității convenționale în valoare de 50 lei, pentru a asigura o echitate între responsabilitatea cetățeanului–contravenient și a statului, pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile ilicite comise în procesele penale și contravenționale de organele de urmărire penală, de procuratură și de instanțele judecătorești

Subsecvent constatărilor expuse mai sus, ținem să menționăm că instanțele de judecată acordă compensații morale și materiale foarte mici pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile ilicite comise în procesele penale și contravenționale de organele de urmărire penală, de procuratură și de instanțele judecătorești.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a făcut o serie de aprecieri notabile în ceea ce privește proba prejudiciului moral, constatând în repetate rânduri că proba faptei ilicite este suficientă, urmînd ca prejudiciul și raportul de cauzalitate să fie prezumate, instanțele urmînd să deducă producerea prejudiciului moral din simpla existență a faptei ilicite de natură să producă un asemenea prejudiciu și a împrejurărilor în care a fost săvîrșită, soluția fiind determinată de caracterul subiectiv, intern al prejudiciului moral, proba sa directă fiind practic imposibilă (cauza A. împotriva Norvegiei, nr. 28070/06, 9 aprilie 2009). [6] Mai mult decît atât, în cauza Antipenkov vs. Rusia, nr. 33470/03 din 15 octombrie 2009, §82, Curtea Europeană reiterează că părții lezate nu-i poate fi cerut ca aceasta să prezinte probe întru argumentarea prejudiciului moral suferit. Simpla constatare a încălcării săvîrșite de organele de urmărire penală și declarațiile părții lezate sunt suficiente pentru a oferi o satisfacție echitabilă [8].

În cauzele Danev împotriva Bulgariei și Iovtchev împotriva Bulgariei, CtEDO a reținut în esență încălcarea Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, după ce a considerat că abordarea formalistă a instanțelor naționale, care atribuiseră reclamantului obligația de a dovedi existența unui prejudiciu moral cauzat de fapta ilegală, prin dovezi susceptibile să confirme manifestări externe ale suferințelor lui fizice sau psihologice, avuseseră ca rezultat privarea reclamantului de despăgubirea pe care ar fi trebuit să o obțină. [7]

Rezumând cele afirmate, constatăm că prejudiciul material și cel moral pot surveni, într-o mărime mai mare sau mai mică, în urma aplicării oricărei sancțiuni contravenționale, dacă **prin hotărîre judecătorească definitivă s-a constatat caracterul ilicit al acțiunilor sau al inacțiunilor autorității competente să constate contravenția sau să soluționeze cauza contravențională. Într-u realizarea deplină și echitabilă a drepturilor sale, persoanele vătămate au la dispoziție mecanisme interne de reparare a prejudiciului, pșrecum și un instrument european eficient, bazat pe principiile democratice - Convenția Europeană a Drepturilor Omului.**

Referințe bibliografice:

1. Avornic Gh., Aramă E., Negru B., Costea R..Teoria Generală a Dreptului, Chișinău, 2004.
2. Lupu Gh., Avornic Gh.,Teoria Generală a Dreptului, Chișinău, 1997.
3. Legea nr. 1545 din 25.02.1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești. Monitorul Oficial Nr. 50-51, in vigoare : 04.06.1998.

4. Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218-XVI din 24.10.2008, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 3-6/15 din 16.01.2009.
5. <https://promolex.md/15317-promo-lex-instanta-de-judecata-a-decis-castatul-trebuie-sa-achite-446-630-mii-lei-pentru-condamnare-ilegala-suma-nu-corespunde-prejudiciului-moral-si-material-suportat-de-reclamanant/?print=print&lang=en>(accesat: 29.10.2019).
6. file:///C:/Users/User/Downloads/001-123588.pdf, (accesat: 29.10.2019).
7. <https://www.avocat-tudor.ro/criterile-pe-baza-carora-conform-avocat-daune-morale-apreciaza-inalta-curte-de-casatie-si-justitie-acordarea-daunelor-morale-in-cazul-unui-prejudiciu-de-imagin/>(accesat: 29.10.2019).
8. Repararea prejudiciilor cauzate în urma acțiunilor ilicite ale organelor de urmărire penală prin prisma Convenției Europene a Drepturilor Omului. <http://juridicum.md/index.php/92-repararea-prejudiciilor-cauzate-in-urma-actiunilor-ilicite-ale-organelor-de-urmarire-penala-prin-prisma-conventiei-europene-a-drepturilor-omului.html>(accesat: 29.10.2019).
9. Decizia Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 02 noiembrie 2016, dosarul nr. 2ra-2203/16.

ФИНАНСОВЫЙ КОНТРОЛЬ КАК СРЕДСТВО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИСПОЛНЕНИЯ НАЛОГОВЫХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ

FINANCIAL CONTROL AS A MEAN OF ENSURING THE FULFILLMENT OF TAX OBLIGATIONS

Александру СОСНА, доктор права, лектор,
Молдавский Государственный Университет

Abstract: The article covers the concept, role and functions of financial control, its types, forms and methods, as well as the procedure for conducting financial control and the procedure for appealing against acts of financial control.

This topic is relevant due to the fact that financial control is one of the legal ways to ensure the fulfillment of tax obligations.

On the basis of tax control acts, perpetrators are brought to legal responsibility, which helps to prevent tax violations.

Keywords: *financial control, types of financial control, tax liability, tax administration.*

Под финансовым контролем принято понимать контроль за законностью и целесообразностью действий в области образования, распределения и использования денежных фондов государства и субъектов местного самоуправления.^[1, стр. 659]

Отдельные ученые РМ определяют финансовый контроль как «деятельность, осуществляемую в границах законности и финансовой дисциплины».^[2, стр. 155]

Публичный контроль определяется как проверка, наблюдение с целью проверки исполнения законов, постановлений, управленческих решений и т.п.^[3, стр. 60]

Финансовый контроль – это установленная финансово-правовыми нормами система осуществляемых публичными органами контрольных мероприятий, направленная на мониторинг и обеспечение соблюдения законных интересов государства и муниципальных образований в финансовой сфере.^[3, стр. 61]

Различают следующие виды публичного контроля:

- а) административный контроль;
- б) контроль законности;
- в) финансовый контроль.

Административный контроль осуществляется в соответствии со ст. 61-63 закона РМ «О местном публичном управлении» № 436 от 28.12.2006 года.^[4]

Понятие и цель административного контроля определены ст. 61 закона РМ «О местном публичном управлении», согласно которой деятельность органов местного публичного управления первого и второго уровней, а также автономного территориального образования с особым правовым статусом подлежит административному контролю на основании Конституции и других законодательных актов.

Административный контроль за деятельностью органов местного публичного управления призван обеспечить соблюдение Конституции, международных договоров, одной из сторон которых является Республика Молдова и других нормативных актов как органами местного публичного управления первого и второго уровней, так и их служащими.

Административный контроль включает контроль законности и контроль целесообразности деятельности органов местного публичного управления.

Административный контроль осуществляется по должности или по требованию.

Согласно части (1) ст. 62 этого закона административный контроль основывается на следующих принципах:

- a) осуществления такого только с соблюдением процедур и в случаях, предусмотренных действующим законодательством;
- b) соразмерности вмешательства контрольного органа важности защищаемых им интересов;
- c) недопустимости ограничения права органа местного публичного управления управлять относящимися к его компетенции делами автономно в соответствии с законом.

Согласно части (1) ст. 63 этого закона за организацию административного контроля за деятельностью органов местного публичного управления отвечает Государственная канцелярия. Контроль осуществляется непосредственно Государственной канцелярией или ее территориальными бюро, возглавляемыми представителями Правительства в территориях.

Контроль законности осуществляется в соответствии со ст. 64-69 закона РМ «О местном публичном управлении».^[4]

Согласно части (1) ст. 64 этого закона обязательному контролю подлежат следующие акты органов местного публичного управления:

- a) решения местных советов первого и второго уровней;
- b) нормативные акты примара, председателя района и претора;
- c) акты об организации аукционов, акты о выделении земельных участков;

- d) акты о назначении на должность и прекращении служебных или трудовых отношений с работникам органов местного публичного управления;
- e) акты, исполнение которых предполагает затраты или финансовые обязательства на сумму более 30 тысяч леев для административно-территориальной единицы первого уровня и более 300 тысяч леев для административно-территориальной единицы второго уровня;
- f) акты, изданные в связи с осуществлением органами местного публичного управления делегированных государством полномочий.

Финансовый контроль играет важную роль в обеспечении законности использования бюджетных средств, предназначенных для обеспечения деятельности государства. В процессе осуществления финансового контроля выявляются нарушения финансового законодательства, устраняются выявленные нарушения, виновные привлекаются к ответственности.

Финансовый контроль способствует обеспечению законности и целесообразности использования публичных финансов.

Основными функциями финансового контроля являются обеспечение законности и целесообразности финансовых операций, выявление нарушений финансового законодательства в целях их устранения, выявление резервов повышения эффективности финансово – хозяйственной деятельности, увеличение поступлений в бюджет, сокращение расходов бюджета и сохранность публичной собственности.

Под формами финансового контроля понимают способы конкретного выражения организации контрольных действий.

В зависимости от времени проведения финансовый контроль подразделяется на предварительный, последующий и текущий.

Предварительный финансовый контроль осуществляется до совершения проверяемых операций. Он позволяет предотвратить нарушение финансового законодательства, предупредить попытки нерационального использования финансовых средств и выявить ещё на стадии прогнозов и планов дополнительные финансовые ресурсы.

Предварительный финансовый контроль производится органами хозяйственного управления и финансовыми органами путем изучения финансовых (кредитных, кассовых) планов, смет и других нормативных расчётов, предоставления кредитов и перечисления бюджетных средств.

Финансовые службы предприятий, учреждений, организаций контролируют эффективность и законность бухгалтерских и финансовых операций при визировании финансовых документов, договоров, смет, других документов на расходование товарно-материальных ценностей и денежных средств.

Другим видом финансового контроля является текущий, или оперативный контроль, который ежедневно осуществляется финансовыми подразделениями предприятий, учреждений, организаций в целях предотвращения нарушений финансового законодательства в процессе получения и расходования денежных средств, выполнения предприятиями, учреждениями, организациями обязательств перед национальным бюджетом. Объектом текущего финансового контроля являются первичные документы, непосредственно связанные с получением и расходованием денежных средств, а также с движением товарно-материальных ценностей.

В процессе текущего контроля изучаются данные оперативного и бухгалтерского учёта, а также инвентаризаций товарно-материальных ценностей и денежных средств.

Последующий финансовый контроль заключается в проверке финансово-хозяйственных операций и отражающих их документов за истекший период с целью выявления законности и целесообразности произведенных расходов, полноты и своевременности поступления предусмотренных бюджетом денежных средств.

Последующий финансовый контроль осуществляется путём анализа отчётов и балансов. А также путём проверок и ревизий финансово-экономической деятельности предприятий, учреждений, организаций.

Финансовые отчёты составляются в соответствии с законом «О бухгалтерском учёте» № 113 от 27.04.2007 года и стандартами бухгалтерского учёта.[5]

В зависимости от предмета финансовый контроль подразделяется на следующие виды:

- а) бюджетный (финансовый контроль в бюджетной сфере) – финансовый контроль за соблюдением бюджетного законодательства;
- б) налоговый контроль - финансовый контроль за соблюдением налогового законодательства;
- в) валютный контроль - финансовый контроль за соблюдением валютного законодательства.[3, стр. 64-65]

Бюджетный контроль представляет собой урегулированную нормами бюджетного права систему ревизионно - правовых мер, направленную на проверку законности и целесообразности осуществляемой бюджетной деятельности.

Налоговый контроль представляет собой финансовый контроль за соблюдением налогового законодательства, осуществляемый налоговыми органами, а также иными органами.

Налоговый контроль регулируется ст. 214-226 НК РМ.[6]

Целью налогового контроля является проверка соблюдения налогоплательщиком налогового законодательства за определенный период или за несколько налоговых периодов.

Налоговый контроль проводится налоговым органом или иным органом, осуществляющим полномочия по налоговому администрированию в пределах его компетенции с выездом на место и/или в помещении соответствующего органа.

Органы, осуществляющие полномочия по налоговому администрированию, указаны в ст. 131 НК РМ.

В зависимости от органов, осуществляющих финансовый контроль, финансовый контроль подразделяется на:

1. финансовый контроль органов представительной власти и местного публичного управления;
2. финансовый контроль, осуществляемый органами исполнительной власти;
3. финансовый контроль, осуществляемый финансово-кредитными органами;
4. финансовый контроль, осуществляемый экономическими субъектами и их вышестоящими органами;
5. финансовый контроль, осуществляемый аудиторами.

Под методами финансового контроля понимают приёмы и способы осуществления финансового контроля.

Основными методами финансового контроля являются:

1. наблюдение;
2. обследование;
3. анализ;
4. ревизия;
5. проверка данных бухгалтерского учёта и отчётности;
6. осмотр помещений и территорий проверяемых объектов.

Финансовый контроль в Республике Молдова осуществляется:

1. Парламентом РМ;
2. Министерством финансов и подчиненными ему подразделениями, в том числе налоговыми органами;
3. Счётной палатой РМ.

В Германии финансовый контроль осуществляет Федеральная счетная палата и Федеральный казначейский двор.^[7, стр. 174]

Парламент РМ проводит финансовый контроль при утверждении и рассмотрении проектов государственного бюджета, бюджета государственного социального страхования, фондов обязательного медицинского страхования

и отчётов об исполнении этих бюджетов, а также отчётов об исполнении местных бюджетов.

Согласно части (5) ст. 28 закона РМ «О местных публичных финансах» финансовые управления в установленные Министерством финансов сроки представляют министерству консолидированные годовые и квартальные отчеты об исполнении бюджетов административно-территориальных единиц первого и второго уровней для включения их в отчет об исполнении национального публичного бюджета.

В целях осуществления финансового контроля в Парламенте действует бюджетная комиссия, задачей которой является проверка законности и полноты предусмотренных в бюджетах доход и расходов, эффективности и целесообразности использования публичных финансов.

Парламент РМ вправе осуществлять выборочный финансовый контроль через свои комитеты и комиссии.

В случае необходимости депутаты Парламента вправе создавать ревизионные комиссии.

Министерство финансов РМ занимает особое место в системе общегосударственного финансового контроля.

Министерство финансов РМ осуществляет финансовый контроль за формированием государственного бюджета, при рассмотрении проектов финансовых планов и смет, а также при проведении ревизий и проверок.

Согласно части (1) ст. 76 закона РМ «О публичных финансах и бюджетно-налоговой ответственности»^[8] финансовый мониторинг деятельности публичных органов на самоуправлении, государственных предприятий и коммерческих обществ с полностью или преимущественно государственным капиталом осуществляется Министерством финансов РМ.

Финансовый контроль осуществляют подведомственная Министерству финансов РМ финансовая инспекция и Главная государственная налоговая инспекция.

Финансовая инспекция осуществляет финансовый контроль в соответствии со ст. 78 закона РМ «О публичных финансах и бюджетно-налоговой ответственности».

Согласно части (1) ст. 78 этого закона финансовое инспектирование осуществляется Финансовой инспекцией, подведомственной Министерству финансов, на основании положения, утвержденного Правительством.

Согласно части (2) ст. 78 этого закона при финансовом инспектировании проверяется финансово-экономическая деятельность, в том числе путем оперативного расследования и документального анализа, осуществляемых на основе информации о предполагаемых нарушениях законодательства или недобросовестных действиях в управлении и использовании бюджетных ресурсов, в администрировании публичного имущества, в отчетности по долгу

публичного сектора, в соблюдении дисциплины регулируемых государством цен и тарифов, в расчете чистой прибыли государственных/муниципальных предприятий и коммерческих обществ с долевым участием государства, а также дивидендов и отчислений в бюджет доли их чистой прибыли.

Процедура проведения финансового контроля установлена НК РМ, законами РМ «Об организации и функционировании Счетной палаты Республики Молдова» № 260 от 07.12.2017 года^[9], «О местных публичных финансах» № 397 от 16.10.2003 года^[10], «О публичных финансах и бюджетно-налоговой ответственности» № 181 от 25.07.2014 года^[8], «О государственном контроле предпринимательской деятельности» № 131 от 08.06.2012 года^[11].

Процедура проведения финансового контроля состоит из следующих стадий:

1. инициирование проведения финансового контроля;
2. проверки первичных документов, денег и товарно-материальных ценностей;
3. составления акта ревизии (проверки);
4. ознакомление с актом ревизии (проверки).

В соответствии с частью (3) ст. 78 закона РМ «О публичных финансах и бюджетно-налоговой ответственности» финансовое инспектирование иницируется:

- a) по запросу Аппарата Президента Республики Молдова, Парламента, Правительства, Счетной палаты, правоохранительных органов;
- b) на основании поступивших запросов, жалоб и информации, в том числе от центральных и местных органов публичной власти, а также на основе анализа рисков и экономической эффективности;
- c) Министерством финансов, которое через Финансовую инспекцию планирует финансовое инспектирование в зависимости от оценки рисков, связанных с мероприятиями бюджетного процесса и основаниями, указанными в части (2).

Согласно части (4) ст. 78 этого закона Финансовому инспектированию могут подвергаться:

- a) бюджетные органы/учреждения;
- b) государственные/муниципальные предприятия, коммерческие общества, в уставном капитале которых доля государства составляет не менее 25 %, а также их аффилированные лица;
- c) иные физические и юридические лица, которые управляют/пользуются финансовыми ресурсами и/или имуществом, полученными от субъектов, указанных в пунктах a) и b).

Аудит может проводиться по инициативе акционеров (участников), руководства аудируемого субъекта, инвесторов, кредиторов, государственных органов, судебной инстанции.

В процессе проведения ревизии (проверки) проверяющие изучают первичные документы, истребуют письменные объяснения от материально-ответственных и должностных лиц проверяемой организации, проверяют наличие денежных средств и товарно-материальных ценностей.

В случае необходимости проверяющие могут привлекать к участию в ревизии (проверке) специалистов и экспертов для дачи заключений по возникающим в процессе проверки вопросам.

После завершения ревизии (проверки) составляется акт ревизии (проверки), который подписывается проверяющими, а также руководителем и главным бухгалтером проверяемой организации.

Один экземпляр акта ревизии (проверки) вручается руководителю проверяемой организации, который в случае несогласия с актом ревизии может представить свои письменные возражения, которые проверяющий должен рассмотреть.

Если в результате ревизии (проверки) выявлены нарушения, влекущие применение к проверяемой организации санкций (например, неуплата подоходного налога или налога на добавленную стоимость и т.п.), проверяющий принимает решение, постановление о применении к организации санкций.

Это решение (постановление) может быть обжаловано в соответствии с Административным Кодексом Республики Молдова.^[12]

Библиография:

1. Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г.
2. Каиряк И.Н. Финансовое право. Кишинев, 2008 г.
3. Парыгина В.А., Тедеев А.А. Финансовое право: Учебник. Москва, 2006 г.
4. Официальный монитор РМ № 32-35 от 09.03.2007 г.
5. Официальный монитор РМ № 90-93 от 29.06.2007 г.
6. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 08.02.2007 г.
7. Кобзева Т.А. Зарубежный опыт управления финансовой системой и возможности его использования в Украине, на примере Германии и Франции. Международный журнал «Верховенство права», № 3, 2016 г.
8. Официальный монитор РМ № 223-230 от 08.08.2014 г.
9. Официальный монитор РМ № 1-6 от 05.01.2018 г.
10. Официальный монитор РМ № 248-253 от 19.12.2003 г.
11. Официальный монитор РМ № 181-184 от 31.08.2012 г.
12. Официальный монитор РМ № 309-320 от 17.08.2018 г.

FINANȚELE PUBLICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA CONCEPTELOR POSTMODERNE

PUBLIC FINANCES IN REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE PRISM OF POST-MODERN CONCEPTS

Oleg TELEVCA, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The role of public finance in economic systems have evolved with the changes from public finance concepts. In the specialized literature, it is mentioned 3 groups of this concepts: classic, modern, postmodern. The postmodern concept has 2 directions: neoliberalism and neo-keynesism. In Republic of Moldova prevails the neo-keynesism concept.

Cuvinte-cheie: finanțe, clasice, moderne, postmoderne, neokeynesism, neoliberalism, control, concurență, impozitare.

Rolul finanțelor publice în sistemele economice a evoluat odată cu schimbările din concepțiile despre finanțele publice. În literatura de specialitate [1; p.43] se menționează trei grupuri de astfel de concepții:

a) Concepțiile clasice despre finanțele publice.

Concepțiile clasice despre finanțele publice reflectă doctrina liberală în dezvoltarea economică a societății, urmărindu-se evitarea oricărei intervenții a statului în activitatea economică. Rolul statului se reduce la îndeplinirea sarcinilor tradiționale: menținerea ordinii interne, administrarea justiției și a lucrărilor publice și apărarea națională. Conform acestor concepții, finanțele publice jucau rolul de *acoperire a cheltuielilor publice* prin furnizarea către stat a resurselor necesare. Cu alte cuvinte, viața economică se desfășoară în conformitate cu principiul *laissez faire, laissez passer* [2; p.15].

Pentru a-și îndeplini cât mai bine rolul, la baza finanțelor publice clasice au fost puse următoarele principii, definitorii pentru doctrina liberală:

- reducerea la minimum a cheltuielilor publice, acestea trebuind să acopere numai costurile serviciilor, instituțiilor și lucrărilor strict necesare societății, pe care piața nu le poate furniza;
- constituirea veniturilor publice din contribuția generală;
- impozitele, împrumuturile publice și celelalte metode de procurare a resurselor financiare trebuiau să fie îndeplinite astfel, încât să aibă un caracter neutru, să nu modifice relațiile social-economice existente;
- cerința fundamentală a finanțelor publice era asigurarea și menținerea echilibrului între veniturile și cheltuielile bugetare.

b) Concepțiile *moderne* despre finanțele publice.

Concepțiile moderne despre finanțele publice s-au conturat după primul război mondial, apariția lor fiind legată de declanșarea unor crize economice grave. Pentru această etapă de dezvoltare a finanțelor publice a fost caracteristică afirmarea tot mai insistentă a doctrinei intervenționiste, potrivit căreia statul este chemat să joace un rol activ în viața economică. Potrivit noilor teorii, statul - prin politica bugetară, monetară și valutară - poate și trebuie să influențeze procesele economice spre un curs favorabil.

Pentru *statul bunăstării*, finanțele publice nu mai sunt doar un mijloc de a asigura acoperirea cheltuielilor sale de administrație, dar reprezintă și un *mijloc de a influența* viața economică și socială, de a exercita o intervenție subtilă în toate domeniile.

În acea perioadă, chiar definirea finanțelor publice a cunoscut modificări, comparativ cu cea din concepțiile clasice. Finanțele publice clasice studiază ansamblul mijloacelor bănești necesare statului consumator, în timp ce finanțele publice moderne studiază activitatea statului atunci când acesta folosește tehnici financiare pentru a influența activ mersul vieții economice.

Finanțele publice moderne suportă transformări semnificative comparativ cu finanțele publice clasice, transformări reflectate prin următoarele aspecte:

- Domeniul finanțelor publice moderne se îmbogățește cu noi elemente ce decurg din atribuțiile sporite ale statului intervenționist, care devine un investitor în întreprinderile publice, precum și un garant și un protector.
- Volumul resurselor financiare cu care operează statul și funcția de distribuție a finanțelor publice, în special a bugetului de stat și cea a bugetului asigurărilor sociale de stat, cresc în mod substanțial. Astfel, în perioada capitalismului liberal, resursele redistribuite prin bugetul de stat reprezentau o pondere nesemnificativă în totalul produsului intern brut (cca 3% la începutul secolului XX), iar în cadrul finanțelor publice moderne această pondere crește substanțial (fiind de 40-50% în produsul intern brut al statelor membre ale Organizației de Cooperare și Dezvoltare Economică - OCDE).
- Caracteristica de bază a bugetelor contemporane este sporirea importanței cheltuielilor de transfer, care se manifestă îndeosebi în sectorul social (toate cheltuielile de susținere și de asistență care constituie contribuția statului la sistemul de protecție socială), cel economic (care include subvenții pentru agricultură, pentru întreprinderi private aflate în dificultate financiară și pentru întreprinderi publice), cel local (ajutor financiar acordat colectivităților locale), precum și cheltuieli direcționate spre exterior, care iau forma unor ajutoare pentru alte state, a contribuțiilor la veniturile unor organizații internaționale.

- Finanțele publice utilizează pârghiile și instrumentele financiare pentru influențarea și direcționarea activității economice.

Unul din promotorii acestei idei de intervenție a statului în viața economică a fost renumitul economist englez John Keynes.

Identificând cauzele șomajului și ale crizelor economice (adică legile psihologice, care modelează comportamentul indivizilor în procesul consumului, economisirii, investirii etc.), Keynes formulează, în continuare, un set întreg de propuneri de politică economică, care, în viziunea sa, ar fi capabile să adapteze aceste legi la interesele societății[3; p.239-245].

Pornind de la convingerea că economia de piață nu se mai poate autoregla ca altădată, Keynes trasează principalele direcții și identifică cele mai eficiente instrumente ale intervenției statului în viața economică. Savantul englez, supranumit „medicul unei economii bolnave”, consideră că această intervenție trebuie să fie limitată și temporară. Respingând categoric unul dintre postulatele de bază ale liberalismului economic (principiul *laissez faire*), Keynes afirmă că dezechilibrele economice nu pot dispărea de la sine, în mod spontan, ci doar în rezultatul unei intervenții limitate și temporare a statului în viața economică.

Firește, în anii '30 ai secolului al XX-lea, ideea unui amestec al statului în economie nu mai era o noutate nici din punct de vedere științific, dar nici practic: e de ajuns să ne amintim de astfel de doctrine prioritare *intervenționiste* cum erau mercantilismul, naționalismul economic, și mai ales marxismul. Pe de altă parte, o intervenție masivă a statului în economie se înfăptuia deja atât în URSS, cât și în Germania fascistă.

În opinia savantului englez, primul lucru pe care trebuie să-l întreprindă statul pentru a depăși aspectele negative ale economiei capitaliste și a rezolva problema șomajului, constă în stimularea investițiilor prin micșorarea ratei dobânzii, sporirea cantității de bani în circulație și creșterea investițiilor publice.

Până la Keynes, se considera că totul ce se economisește se și investește în mod automat. În realitate însă, spune savantul englez, economiile pot fi utilizate nu numai sub formă de investiții, ci și de tezurizare (păstrarea banilor în diferite ascunzișuri) sau de plasamente (acțiuni, obligații etc.). Ce trebuie de făcut ca întreprinzătorii să-și transforme toate economiile în investiții?

Mai întâi de toate, Keynes propune un șir de măsuri menite să reducă rata dobânzii și să sporească cantitatea de bani în circulație. Totodată, în scopul stimulării cererii globale și a creării noilor locuri de muncă, lordul britanic propune ca statul să mărească investițiile publice - nu numai în sfera productivă, ci și în cea neproductivă, fiindcă e mult mai bine să le plătești șomerilor pentru că sapă o groapă inutilă, decât să-i lași fără nici-o ocupație. Aceste cheltuieli sunt justificate și atunci când statul este nevoit să recurgă la împrumuturi. În scopul asigurării unei repartiții mai echitabile a veniturilor, Keynes propune introducerea

impozitului progresiv pe venit, procedeu menit să micșoreze întrucâtva veniturile celor bogați și să stimuleze consumul. Totodată, el cere introducerea unui sistem eficient de asistență socială, de servicii publice, măsuri care ar contribui, în mod indirect, la sporirea veniturilor celor mai săraci membri ai societății și ar încuraja *înclinația spre consum*.

Echitatea în distribuirea veniturilor constituie, în viziunea savantului britanic, una dintre principalele condiții ale unei *economii sănătoase*. Unul dintre obiectivele politicii monetare propuse de fondatorul doctrinei dirijiste constă în menținerea ratei dobânzii la cel mai scăzut nivel posibil. Un credit ieftin nu numai că ar stimula investițiile private, ci ar scoate terenul de sub picioarele rentierilor. Iar printr-o micșorare progresivă a ratei dobânzii până la zero, această clasă parazită, care nici nu investește, nici nu produce, ar fi sortită pieirii.

Reducerea ratei dobânzii, adică ieftinirea creditului, poate fi analizată pe calea sporirii cantității de bani aflați în circulație. Această măsură deschide însă, în mod inevitabil, calea inflației. Cu toate acestea, din două rele, Keynes acceptă inflația ca fiind răul cel mai puțin periculos pentru societate. Oricum, legătura dintre șomaj și inflație este evidentă, căci crearea noilor locuri de muncă (și deci micșorarea șomajului) urma să se înlăptuiască printr-o finanțare pe baze inflaționiste.

Cum se știe, Marea Britanie a fost patria teoriei liberului schimb și cel mai consecvent partizan al aplicării acestui concept în viață. Dar Keynes, în căutarea noilor remedii de rezolvare a problemei care îl preocupa în mod special - șomajul, cere abandonarea liberalismului și introducerea unor măsuri cu caracter protecționist. Atunci când într-o țară oarecare nivelul șomajului este ridicat, spune el, aceasta urmează să-și închidă frontierele pentru a opri pătrunderea pe piața internă a mărfurilor străine, ceea ce ar impune confecționarea lor, fie și cu cheltuieli mai mari, în cadrul țării respective. În cazul acesta, în mod inevitabil, vor fi constituite întreprinderi noi, ceea ce se va solda cu crearea unor locuri de muncă suplimentare.

Meritele keynesismului

1. Keynes a realizat o triplă revoluție în domeniul științei economice: *a)* în obiectul de studiu și modul de funcționare a economiei de piață; *b)* în metoda de cercetare; *c)* în politica economică și socială.

Oricât de paradoxal ar părea, majoritatea ideilor expuse în *Teoria generală* a lui Keynes fuseseră cunoscute până la apariția acestei cărți. Astfel, mulți economiști de vază se pronunțaseră deja în favoarea amestecului statului în economie și abandonarea principiului *laissez faire*. Se știa, de asemenea, că pentru a micșora nivelul șomajului, sunt necesare importante investiții din partea statului. În fine, după Primul Război Mondial, multe țări se deziseră, deja, de sistemul etalon-aur. Cu toate acestea, Keynes a fost primul care a adunat aceste idei într-un sistem teoretic bine încheiat, într-o nouă doctrină.

2. Deși conceptele neoclasiche nu mai corespundeau noilor realități, doctrina lor, fondată de savanți cu autoritate, a căror competență nu era pusă la îndoială de nimeni în perioada interbelică, mai rămânea incontestabilă. Meritul principal al lui Keynes constă în faptul că el a reușit să opună sistemului neoclasic o nouă doctrină bazată pe realitățile cotidiene, doctrină care avea să fie acceptată cu timpul de majoritatea specialiștilor în materie. În prefață la *Teoria generală*, lordul britanic avertiza cititorul că scopul principal al acestei cărți, adresate mai ales confrăților săi economiști, este „studierea unor probleme teoretice dificile și, abia în al doilea rând, a aplicațiilor practice ale teoriei”.

3. Keynes a reușit să explice la nivel teoretic și empiric, recurgând la calcule matematice și exemple din viața reală, de ce economia capitalistă nu poate funcționa de la sine, *în mod automat*. El a dovedit că instabilitatea este o trăsătură internă a economiei de piață și-și trage rădăcinile din însuși scopul urmărit de întreprinzătorii particulari - maximizarea profitului. Dar savantul britanic nu se limitează la diagnosticarea bolii de care suferă societatea în care trăia. Lui Keynes îi aparține meritul de a fi propus de asemenea un șir de remedii simple și accesibile, care au fost acceptate atât de teoreticieni, cât și de practicieni.

4. Asemeni predecesorilor săi Adam Smith și Karl Marx, lordul englez a fondat unul dintre principalele curente ale gândirii economice. Liberalismul, marxismul și keynesismul sunt cele trei doctrine pe care sprijină știința contemporană despre economie. Primul curent, menționează cunoscutul economist român Ivanciu Nicolae-Văleanu, „a descifrat tainele economiei de piață liberă și a pus în evidență virtuțile privind sporirea avuției națiunilor; al doilea a investigat contradicțiile și legile care îi guvernează mersul spre decădere, susținând înlocuirea ei cu economia planificată; iar cel de-al treilea a argumentat că economiile bazate pe piață se pot salva de la prăbușire dacă societatea, prin stat, le supune organizării, controlului și dirijării”.

5. În practică, politica economică dirijistă propusă de Keynes a dezvoltat rezultate surprinzătoare. Această politică a contribuit, pe la secolului al XX-lea, la reducerea șomajului și la atenuarea economice. Echilibrând economia, intervenția de inspirație keynesiană a asigurat o dezvoltare economică fără precedent.

Rătăcirile keynesiene

1. Deși bine pusă la punct, doctrina lui Keynes suferă de un șir de neajunsuri și inexactități, iar unele dintre teoriile sale nu s-au adeverit. Astfel, s-a dovedit a fi ineficientă propunerea de a micșora rata dobânzii în scopul stimulării investițiilor private, deoarece în timpul crizei, când statul micșorează rata dobânzii, pentru a stimula investițiile, capitalul bancar privat preferă să plece peste hotare. Totodată, ridicarea ratei dobânzii în perioada expansiunii economice nu reușește să încetinească ritmurile de creștere economică, întrucât creșterea este stimulată nu atât de rata dobânzii, cât de rata profitului.

2. Keynes nu a precizat cum poate fi menținută permanent ocuparea completă a forței de muncă, ce nivel al inflației reprezintă un rău mai mic decât șomajul, cât de mare poate fi datoria statului, până la ce nivel este admisibil deficitul bugetar.

3. Keynes a acordat o atenție excesivă consumului și cererii efective, subapreciind, în acest fel, atât rolul producției, cât și al ofertei, ceea ce nu este corect.

4. Una dintre tezele cel mai frecvent criticate ale lui Keynes este cea a calificării procesului de acumulare a capitalului (de economisire), drept un *viciu* al oamenilor. Calificarea economisirii drept *viciu* a avut urmări negative asupra țărilor subdezvoltate, pentru care acumularea capitalului este o condiție indispensabilă dezvoltării economice.

c) Concepțiile postmoderne sau contemporane despre finanțele publice.

Deși aceste concepții asupra finanțelor publice sunt considerate de unii autori ca fiind rezultatul unui artificiu facil, începuturile lor pot fi atribuite convențional perioadei aferente crizei politicii bugetare keynesiste de reglementare a cererii agregate care a demarat în anii 1978-1980. În această perioadă apar curentele de gândire neokeynesist și neoliberal, care încearcă să reacționeze și să adapteze teoria clasică a liberalismului economic, respectiv cea keynesistă, la noile condiții economice.

Caracteristica esențială a neokeynesismului constă în trecerea de la metoda statică de analiză la metoda dinamică; îmbinarea microanalizei cu macroanaliza, cu accent pe aceasta din urmă; armonizarea intereselor și intervenției statului cu cele ale sectorului privat. Observând unele carențe ale keynesismului, neokeynesistii și neoliberalii au încercat să le îndepărteze și chiar să adapteze vechea teorie la noile condiții postbelice, aducând noi contribuții la dezvoltarea științei finanțelor publice.

Neokeynesismul [3, p.250-255] constituie un ansamblu de teorii și politici economice inspirate din opera lui John Keynes și este, mai degrabă, un microcurent, o școală de gândire, decât o doctrină economică în sensul clasic al acesteia.

Neokeynesistii erau întru totul de acord cu lordul britanic înce privește necesitatea intervenției statului în viața economică, datfaptul că instabilitatea și dezechilibrele economice sunt manifestări firești ale economiei de piață contemporane. Dar, deși a realizat o revoluție în știința economică, doctrina elaborată de John Keynes are și un șir de neajunsuri, și anume: părintele dirijismului a efectuat analiză statică, neglijând factorul timp; a acordat o atenție exagerată cererii efective, subapreciind producția și oferta; a analizat insuficient: problemele repartiției veniturilor și rolul ei în stimularea activității economice. Neokeynesistii au pus accentul anume pe depășirea acestor neajunsuri, păstrând spiritul doctrinei lui Keynes.

Aportul principal al neokeynesistilor la dezvoltarea științei economice constă în elaborarea a două teorii noi (care au constituit ce mai mare deosebire de ideile lui Keynes), și anume:

- Teoria modernă a creșterii (dinamicii) economice, ceea ce presupune reorientarea științei economice de la o analiză statică a vieții economice spre una dinamică, plasând în centrul preocupărilor problema unei creșteri economice echilibrate. În teoria economică, statica nu înseamnă deloc stare de repaus (cum ar fi în știința fizicii), ci dimpotrivă, stare în care producția are loc neîntrerupt, zi de zi și an de an, dar nu sporește și nu se micșorează. Dinamică însă este o stare a economiei când fenomenele și procesele evoluează în timp și are o creștere sau o diminuare a producției, a veniturilor, a produsului intern brut.

- Teoria neokeynesiană a ciclurilor economice. În literatura de specialitate sunt expuse următoarele forme de fluctuații ciclice:

1) Cicluri mici, ce se repetă o dată la 2-3 ani, sunt provocate de fluctuațiile reproducerii capitalului circulant;

2) Ciclurile mari, cu o periodicitate de 6-13 ani, au la temelia lor lipsa de uniformitate a investițiilor de capital fix;

3) Ciclurile în construcții, ce se repetă o dată la 17-18 ani, sunt provocate doar pe domeniul construcției de edificii;

4) Ciclurile (valurile) seculare, cu o periodicitate de o jumătate secol și mai mult, sunt provocate de transformările radicale din știință, tehnică și modul de producere a bunurilor materiale.

La temelia ciclurilor economice, se află neregularitatea cu care se fac investițiile în capitalul fix, în construcția diferitor edificii, în capitalul circulant, în crearea rezervelor de mărfuri. Principalul instrument de prevenire și de atenuare a urmărilor negative ale ciclurilor economice este bugetul de stat, precum și diferențierea impozitelor pe venit, a ratei dobânzii și a indemnizațiilor pentru șomaj.

Doctrina neoliberalismului economic

În decursul a circa patru decenii (1936-1975), atât gândirea teoretică, cât și politica economică din țările dezvoltate (cu excepția Republicii Federale Germania) fuseseră dominate de doctrina dirijismului economic, adică de keynesism. Dar, începând cu mijlocul anilor '70 ai secolului trecut, revin în prim-plan, oarecum pe neașteptate, conceptele de inspirație liberală. În SUA, în Marea Britanie și Franța, are loc un fenomen botezat de specialiști drept *contrarevoluția liberală*. Revenirea la liberalismul economic se produce nu doar pe plan pur teoretic. Odată cu accederea la putere, în Marea Britanie, a premierului Margaret Thatcher (în 1979), iar în SUA, a președintelui Ronald Reagan (în 1981), se schimbă radical politica economică, devenind de orientare liberală. Aceste persoane remarcabile au înfăptuit revoluția statului minimal. Astfel politica economică promovată de guvernul american, au avut la bază următoarele principii: relaxarea fiscală, control strict al monedei, de reglementări și privatizări. Astfel în cei 8 ani de guvernare, (1981-1989) marja impozitelor federale au scăzut de la 70% la 33%, iar în Marea Britanie până la 40% cota maximală.

Neoliberalismul recomandă intervenția statului pentru a stabili cadrul juridic al concurenței, baza funcționării armonioase a mecanismului prețurilor și a împiedicării abuzurilor monopolurilor. Acest curent de gândire susține stimularea ofertei și se pronunță împotriva intervenției statului în economie prin metoda stimulării cererii agregate - aspect care caracterizează keynesismul. Pentru a formula mai exact domeniile și gradul intervenției statale admise, neoliberalii, prin *Ludwing Erhard*, lansează conceptul *economiei sociale de piață*. Prin aceasta se precizează că statul, în special pe calea politicii fiscale, este acceptat să intervină pe calea socialului, să opereze redistribuiri când acestea sunt absolut necesare, dar intervenția statului în nici un caz nu trebuie să vizeze mecanismele intime ale pieței. În cazul în care efectele funcționării mecanismului economic după regulile pieței nu sunt satisfăcătoare, statul poate să intervină, dar numai asupra consecințelor și, sub nici o formă, asupra regulilor de joc ale pieței.

Neoliberalismul [3, p.266-270] este una dintre doctrinele liberalismului economic, ale căror adepți consideră că activitatea economică este supusă unei ordini naturale. Deși, în cazul neoliberalilor, această ordine nu este absolutizată, așa cum o făceau liberalii clasici, totuși anume de la acest concept de bază își trag originea toate celelalte idei ale neoliberalilor, și anume:

- 1) activitatea economică este reglementată de niște legi economice obiective;
- 2) temelia libertății individuale este proprietatea privată, care trebuie să fie inviolabilă;
- 3) relațiile între agenții economici se desfășoară în cadrul liberei concurențe. Apărarea concurenței constituie una dintre funcțiile principale ale statului;
- 4) prețurile se stabilesc în mod liber;
- 5) obiectivul intervenției statului în viața economică îl constituie crearea cadrului instituțional necesar pentru buna funcționare a mecanismelor pieței, și nu procesul de producție, cum considerau keynesienii.

Cum am menționat deja, originalitatea demersului neoliberal constă în faptul că el admite amestecul statului în economie, însă această intervenție nu are aproape nimic în comun cu activitatea economică ca atare. Scopul intervenției statului nu constă în limitarea libertăților economice (cum propun dirijiștii), ci, din contra, în apărarea lor, în crearea aceluia cadru legislativ care ar proteja piața și concurența. Neoliberalii plasează în centrul doctrinei lor ideea că, pentru a funcționa normal, economia de piață are nevoie de un cadru legislativ corespunzător, cadru ce poate fi elaborat și menținut numai de către *statul de drept*.

În ce privește Republica Moldova, după proclamarea independenței, tânărul stat a mers pe calea de-a elimina în totalitate efectele principiului centralismului democratic (caracteristic fostului stat- URSS), respectiv a purces la implementa-

rea unui model economic nou, bazat pe principiile economiei de piață. Totodată, prin prisma concepțiilor enunțate supra, după noi, la etapa actuală în Republica Moldova predomină concepțiile neokeynesiste. Pentru confirmarea acestei opinii, venim cu următoarele argumente:

1. În anul 2015 a fost aprobat Programul național în domeniul concurenței și al ajutorului de stat pentru perioada 2015-2020 [8; p.4-23]. Acest program a fost elaborat în vederea implementării prevederilor Legii concurenței nr.183 din 11.07.2012, Legii nr.139 din 15.06.2012 cu privire la ajutorul de stat etc. Dezvoltarea concurenței și liberalizarea piețelor se prezintă ca o sarcină complexă, realizarea căreia depinde în mare măsură de eficiența și eficacitatea implementării politicii statului pe mai multe dimensiuni legate de politica macroeconomică echilibrată, menținerea unui mediu investițional atractiv, reducerea numărului și intensității barierelor anticoncurențiale, implementarea unor politici fiscale stimulatorii, stabilitatea sistemului bancar. Ajutorul de stat, în conformitate cu art.6 al Legii nr.139 cu privire la ajutorul de stat poate fi acordat în următoarele forme: subvenții și/sau subsidii, alocații bugetare, anulare sau preluare de datorii, preluare a pierderilor, scutiri și/sau reduceri la plata impozitelor, a taxelor și a altor plăți obligatorii, amânări, eşalonări de la plata impozitelor, a taxelor și a altor plăți obligatorii, acordare a unor împrumuturi în condiții preferențiale etc.. Referitor la cele menționate, la moment pot fi evidențiate următoarele caracteristici critice ale reglementărilor existente și anume:

- companiile controlate de către stat funcționează în majoritatea sectoarelor economice, cu o pondere de 83,3% din totalul de 100%;
- mărimea sectorului public în economie, are o valoare ridicată, în pofida faptului că de la declararea Independenței și până-n prezent, statul s-a retras din multe sectoare economice;
- controlul de stat exercitat direct asupra businessului este unul înalt;
- sistemul existent de licențe și permise, chiar dacă a înregistrat în ultimii ani progrese notabile, rămâne la un nivel înalt de reglementare;
- poveri administrative sporite specifice diferitor sectoare, în special transport și distribuția cu amănuntul;
- existența unor bariere înalte în calea concurenței.

2. Referitor la controlul de stat, care este unul foarte frecvent, după cum am mai enunțat, remarcăm, că acest fapt expres reiese din prevederile Legii nr.131 din 08.06.2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător, care deși aparent a redus numărul de instituții de stat cu drept de control, după noi totuși a rămas unul mare. Astfel, art.1 ne spune, că dispozițiile prezentei legi se aplică privind activitatea de control și supraveghere a autorităților publice centrale de reglementare - a Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică, Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației, Consi-

liul Concurenței, Consiliului Coordonator al Audiovizualului - în limita domeniilor de activitate a acestora. Dispozițiile acestei legi nu se extind asupra:

- activității organelor de urmărire penală, inclusiv asupra acțiunilor de control efectuate de organele de urmărire penală;
- controalelor efectuate de organele de control în procesul auditului public extern și intern, care sunt reglementate de legi speciale;
- controalelor aplicate în domeniul financiar (bancar și nebancar);
- controalelor aplicate procesului de trecere a frontierei de stat și controalelor aplicate în domeniul vamal;
- controalelor efectuate de Serviciul Fiscal de Stat etc.

Întru confirmarea opiniei expuse, ținem să remarcăm ultima inițiativă propusă de Guvernul Republicii Moldova, ca începând cu data de 01 ianuarie 2020, controlul de stat al activității întreprinzătorilor să se facă numai planificat, pentru a reduce numărul controalelor în acest sector. Această inițiativă, în mod normal vine în a ușura activitatea agenților economici, ceea ce va duce, după noi, la disciplinarea lor și la încasări cât mai mari în conturile Bugetului Public Național.

Tot în această ordine de idei, este necesar de adus o claritate conținutului art.214 Cod Fiscal. Controlul fiscal are drept scop verificarea modului în care contribuabilul respectă legislația fiscală într-o anumită perioadă sau în câteva perioade fiscale. Alin.(6) ne spune, că organele cu atribuții de administrare fiscală pot efectua controlul fiscal repetat în cazul în care rezultatele controlului fiscal exercitat anterior sunt neconcludente, incomplete sau nesatisfăcătoare ori dacă ulterior au fost depistate circumstanțe ce atestă existența unor semne de încălcare fiscală și, prin urmare, se impune un nou control. Apare atunci întrebarea logică: dar cine determină faptul că rezultatele controlului sunt neconcludente, incomplete sau nesatisfăcătoare? Acest fapt, reiese din conținutul alin.(7) al aceluiași articol care declară, că controlul fiscal repetat poate fi efectuat în cadrul examinării contestațiilor împotriva deciziei Serviciului Fiscal de Stat sau acțiunii funcționarului fiscal și, **în alte cazuri, la decizia conducerii organelor menționate la alin.(6)**. Prin prisma acestor norme, încă odată se concretizează faptul, că statul nu este interesat în a scădea din atribuțiile sale de control.

Considerăm oportun, de-a propune modificarea prevederilor art.214 alin.(6) și (7) Cod Fiscal al Republicii Moldova, în sensul eliminării controalelor repetate, inițiate la decizia organului de conducere.

3. Marja ridicată de impozitare.

Mai jos oferim un exemplu, cum se impozitează o plată salarială și care ar fi câștigul net al salariatului, dar și cheltuiala angajatorului, luând în considerație indicatorii fiscali pentru anii 2018 și 2019.

Astfel, în conformitate cu Legea nr. 288 din 15.12.2017 și Legea 178 din 26.07.2018 prin care a fost aprobată politica bugetar-fiscală pentru anii 2018-2019 au fost modificați unii indicatori din Codul fiscal, ce țin de calcularea salariilor.

În exemplu, admitem că angajatul X are un salariu lunar brut de 6150,00 lei, salariul mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul fiscal și beneficiază de scutirea personală. Prin urmare, vom calcula toate reținerile și suma salariului spre plată, comparând indicatorii pentru 2018 și 2019.

Exemplu

Indicatori	2018	2019	Diferența
Salariul brut, lei	6150.00	6150,00	-
Prime de asigurări medicale, achitate din contul angajatului (4,5%), lei	276,75	276,75	-
Prime de asigurări medicale, achitate din contul angajatorului (4,5%), lei	276,75	276,75	-
Contribuții de asigurări sociale, achitate din contul angajatului (6%), lei	369,00	369,00	-
Contribuții de asigurări sociale, achitate din contul angajatorului (23% si 18), lei	1414,5 (23%)	1107,00 (18%)	-307,50
Scutirea personală pentru 1 lună, lei	940,00	2000,00	+1100,00
Impozitul pe venit reținut din salariu, lei	453,55	464,79	+11.24
Salariul net, lei	5050.70	5039,46	-11,24
Total plăți achitate din contul angajatului, lei	1099.30	1110,54	+11.24
Total plăți achitate din contul angajatorului, lei	1691,25	1383,75	-307,50
Total cheltuielile salariale ale angajatorului	7841,25	7533,75	-307,50

Făcând trimitere la venitul net din anul 2018 din exemplul de mai sus, în cazul în care Dvs ați câștigat un salariu net de 5050,70 lei net, achitat Dvs, angajatorul va cheltui 7841,25 lei (+ 64% mai mult).

De asemenea, analizând venitul net din anul 2019 din exemplul de mai sus, în cazul în care Dvs ați câștigat un salariu net de 5039.46 lei net, achitat Dvs, angajatorul va cheltui 7533.75lei (+ 67% mai mult).

Luând în calcul toate sumele achitate de angajator pentru un angajat, conchidem că, în prezent, la fiecare sfârșit de lună, acesta virează în Bugetul Public Național al Republicii Moldova impozite și contribuții obligatorii ce variază între 41% si 43% din salariul angajatului. Pe lângă acestea, o persoană juridică, mai este afectată și de alte plăți către bugetul public național cum ar fi:

- **suma totală a impozitului pe venit pentru persoanele juridice este în marime de 12%** din venitul impozabil, adică din venitul brut, inclusiv facilitățile acordate de angajator, obținut de contribuabil din toate sursele într-o anumită perioadă fiscală;
- **cota standard a TVA (art.96 a Codului fiscal) este în mărime de 20%** din valoarea impozabilă a mărfurilor si serviciilor importate si a livrărilor efectuate pe teritoriul RM;

- **taxe locale** se calculează în dependență de cotele stabilite de consiliile municipale a fiecărei localități în parte;
- **cotele impozitului pe bunurile imobiliare** (terenuri, clădiri, construcții ,apartamente etc.) sunt stabilite de către autoritatea administrației publice locale;
- **taxele rutiere** sunt taxe percepute pentru folosirea drumurilor sau a zonei drumului public sau a zonelor de protecție a acestuia din afara perimetrului localităților.

În final, remarcăm faptul, că politica fiscală promovată în Republica Moldova în prezent este una anevoioasă, în defavoarea agenților economici și al populației, ceea ce duce la o dezvoltare în ritmuri foarte încete al economiei țării.

Concluzionând în general asupra studiului, conchidem, că la etapa actuală în Republica Moldova predomină concepțiile neokeynesiste, care reflectă implicarea majoră a statului în viața economică, pe când după noi, pentru o dezvoltare cât mai eficientă și obținerea unor rezultate remarcabile în sectorul economic, ar fi utilă schimbarea periodică (odată la 5-7 ani) a viziunilor statului, luând drept bază concepțiile postmoderne. Deci, propunem, trecerea de la neokeynesism la neoliberalism și invers.

Referințe bibliografice:

1. Secieru Angela. Finanțele publice. Chișinău: Editura Epigraf, 2004.
2. Șaguna Dan Drosu. Drept financiar public. București: Editura C.H.Beck, 2017.
3. Moldovanu Dumitru. Doctrine și economiști celebri. Chișinău: Editura Arc, 2011.
4. Legea concurenței, nr.183 din 11.07.2012 , În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.181-184 din 14.09.2012.
5. Legea controlului de stat asupra activității de întreprinzător, nr.131 din 08.06.2012, În Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.181-184 din 31.08.2012.
6. Legea cu privire la Ajutorul de stat, nr.139 din 15.06.2012, În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.166-169a din 16.08.2012.
7. Codul 1163 – Codul Fiscal al Republicii Moldova din 24.04.1997, În Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 25.03.2012.
8. Programul național în domeniul concurenței și al ajutorului de stat pentru perioada 2015-2020. În: [https://competition.md/public/files/transparența/Program concurența și...](https://competition.md/public/files/transparența/Program%20concurența%20și...)(accesat la 23.10.2019).

STATUL CAPTIV

CAPTIVE STATE

Alexei BARBĂNEAGRĂ, dr. hab, prof. univ.,
Mihnea Claudiu DRUMEA, dr. prof. univ.,
Gheorghe ALECU, dr., conf. univ.,
Vasilica-Leontina TUDOR, mediator, doctorand, ULIM

Abstract: A state can be captive only as a result of corruption actions at any organizational level of the state, which, in fact, is created to serve the interests of the citizen. By corruption the employees of the state actually act against the interests of the people and the country. Corruption is a deviation from the rational-legal values and principles of the modern state, and the basic problem is the weak accountability between the governors and the governed. In particular in authoritarian countries, the legal bases, against which corrupt practices are usually evaluated and judged, are weak and furthermore subject to downright encroachment by the rulers.

Cuvinte-cheie: *captiv, captivitate, corupție, stat, grupuri de interes, clanuri mafio- te, sclavie, infracțiune*

Introducere

Aristotel, considera că „fiecare cetate este o comunitate determinată și că fiecare comunitate a fost alcătuită în vederea unui bine determinat, căci toți acți- onează în numele a ceea ce li se pare a fi bine” [1, p.33].

În DEX, din punct de vedere juridic, definiția Statului este reprezentată ca fi- ind „instituție suprastructurală, instrument principal de organizare politică și ad- ministrativă prin intermediul căruia se exercită funcționalitatea sistemului social și sunt reglementate relațiile dintre oameni; teritoriul și populația asupra cărora își exercită autoritatea această organizație; țară [2].

Așadar, din punct de vedere organizațional, statul este privit ca o sumă de instituții de guvernare și are cinci caracteristici principale: Statul este un ansamblu de instituții distinct de restul societății, care creează sfere publice și sfere private.

Din punct de vedere al autorității, statul este o putere supremă și suverană, precum și legislativă într-un anumit teritoriu. Pentru a-și putea exercita aceste forme de manifestare a puterii, statul are monopolul utilizării constrângerii, exer- citându-și puterea prin intermediul unui aparat birocratic.

Cu toate acestea, Statul ca entitate se distinge de funcționarii care ocupă anumite funcții la un moment dat în aparatul său birocratic și, din acest punct de vedere, statul are suveranitate și asupra acestora. Prin funcționari se înțelege orice demnitar, inclusiv președintele, prim-ministrul, ministrii, etc. [3, p.13].

Tipurile de state sunt:

1. Stat unitar - un singur guvern ce își exercită activitatea asupra întregului teritoriu;
2. Stat federal - compus din mai multe state nesuverane cu o conducere centrală (SUA);
3. Stat confederal - format din state suverane.

Legea care definește funcțiile statului este Constituția. În Constituția României, la art.1, care face referire la Statul român, se precizează că România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil, Forma de guvernământ fiind republica, organizându-se potrivit principiului separației și echilibrului puterilor legislative, executive și judecătorești în cadrul democrației constituționale, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie. În cadrul aceluiași articol la alin.(3) se precizează că România este un stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate [4].

Constituția din Republica Moldova, în art.1, cu referire la Statul Republicii Moldova, este stabilit ca Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil, forma de guvernământ fiind republica, precizând în alin.(3) că Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate [5].

Cu alte cuvinte, prin Stat înțelegem organizația politică ce deține dreptul exclusiv de utilizare a forței de constrângere, al elaborării și aplicării dreptului, organizare care este exercitată într-o comunitate umană de pe un teritoriu stabilit.

O imagine plastică a statului, o găsim la Platon, care consideră că „statul se poate asemăna cu capul, sediul inteligenței, iar paznicii mai tineri, cu niște ochi așezați în partea de sus a capului, care, rotindu-și privirile lor scrutătoare, inspec-tează de jur-împrejur ce se petrece în stat, iar observațiile făcute le încredințează memoriei, comunicând celor mai bătrâni mișcările din țară. Pe când aceștia se compară cu inteligența, întrucât cugetă, prevăd, deliberează și, cu sprijinul celor tineri, asigură conservarea statului [...]. Se cuvine să-i obligăm, pe cât se pare, și pe păzitorii statului nostru să-și dezvolte mai întâi o noțiune exactă despre nota comună celor patru specii de virtuți, adică a curajului, a temperanței, a dreptății și prudenței, pe care ne-am învoit a le numi în mod propriu virtute.” [6, pp.371-372].

Așadar, încă de la începuturi, virtutea aparatului statal a fost definită și pre-tinsă acestuia, ceea ce a fost considerat ca fiind un aspect care a fost esențial pentru progresul statului, al țării, al societății respective.

Timpul a trecut, astfel că în acest moment, statul se fundamentează pe legi și acțiuni democratice, sau cel puțin aceasta este aspirația pentru care societatea o cere statului și în numele căreia acesta își aplică politicile sale.

Statul este o instituție care conține trei elemente: populația, teritoriu (premise necesare existenței statului) și puterea politică, conceptul de stat este considerat prin excelență un concept politic, iar conceptul de țară este un concept social-geografic.

Traficul de influență

Problema apare atunci când scopul inițial al statului este parazitat de intențiile diferitelor clanuri sau grupări politice sau apolitice, care, în scopul urmărit de obținere a multor câștiguri de la stat sau cu acordul statului, aduc atingere dreptului societății care are așteptări ridicate și democratice din partea statului, de a aplica politicile sale pentru ridicarea nivelului de viață, oferind șanse egale pentru întreaga societate, organele supreme ale statului fiind alese prin vot la intervale de timp, aceștia organizând apoi celelalte organe statale subordonate lor. Scopul pentru care alegătorii decid cui dau votul nu mai trebuie tratat ca o târguială, ca o amăgire de moment făcute în timpul campaniei electorale, ci, oamenii aleg organele care să-i slujească pe oameni, să le aducă bunăstarea, acesta fiind principiul pentru care a fost instituit votul populației.

Din păcate, odată instalate organele statului, uită care le este rolul adevărat. În limba latină, „*ministra*” are noțiunea de servitoare, ajutoare, cea care execută, „*mīnistērīum*” are noțiunea de funcție, slujbă, îndeletnicire, preocupare, îndeplinire, iar „*ministro*” semnifică a sluji, a servi la masă, a se ocupa, a administra, a executa, a furniza, a procura [7, p.436].

În acest sens, pentru a evita traficul de influență asupra unor decizii ale anumitor organe care constituie monopol de stat, o parte din acestea ar fi cu mult mai indicat să primească un statul liberal, în așa fel încât, spre exemplu, deși există un Institut de Medicină legală, să fie îngăduit prin lege, realizarea mai multor centre private de Medicină Legală care să se organizeze și să funcționeze în mod separat de cele care sunt monopol de stat, nefiind plătite de către stat, în așa mod, încât să nu rămână nici un dubiu cu privire la interesele care pot determina emanarea unor rezultate dictate de politicile momentului ale unor structuri de stat, putându-se face o comparație între rezultatele Institutului de Medicină Legală și rezultatele de la alte centre private din țară, și de ce nu, chiar din străinătate.

Același aspect îl putem remarca cu privire la Institutul Național de Criminalistică desfășoară activitățile specifice în respectul standardelor internaționale, dar care se dovedește a fi tot un monopol de stat, simțindu-se nevoia ca să existe și laboratoare private de criminalistică ce ar putea face expertize prin numeroșii criminaliști practicieni, care sunt foarte bine pregătiți, și care să poată prezenta rezultate reale, departe de influența politică, urmărindu-se doar obținerea adevă-

rului și care să dovedească ampla pregătire a acestora în realizarea expertizelor criminalistice, iar cazul Caracal cu privire la dispariția unor copile și la modul de urmărire/acoperire a urmelor sin cauza unor interese politice dovedește faptul că este nevoie să se liberalizeze unele instituții de cercetare și de expertizare a urmelor.

În dreptul ungar, legea penală îi îngăduie persoanei reclamante să continue cercetările pe cont propriu în situația în care procurorul renunță la urmărirea penală și închide dosarul, probele căutate și găsite de reclamant prin propria investigație sunt admise în instanță dacă se dovedesc a fi veridice.

Sentimentul cel mai puternic pe care îl simte populația față de instituțiile statului este sentimentul de securitate atunci când prin activitatea sa societatea civilă se simte protejată, ori sentimentul de insecuritate atunci când prin acțiunile sau inacțiunile sale statul nu protejează liniștea, siguranța, liniștea sau drepturile cetățenilor săi.

Grupurile de influență asupra statului pot urmări subminarea puterii de stat prin acțiunile de compromitere a acestuia prin contaminarea comportamentului unor funcționari ai statului, prin corupere.

În general interesele economice sunt urmărite de o serie de profitori, cu atât mai mult cu cât managementul organizațional este distorsionat către obținerea de rezultate infracționale la care statul închide ochii sau care, prin intermediul multor funcționari ai aparatului de stat produc un câștig unui grup de interese care fac lobby pe lângă organele statului, bazându-se pe înțelegerea, acceptarea tăcută și senzația de inerție a populației, care într-un final sfârșesc să simtă sentimentul de insecuritate creat prin realizarea acțiunilor întreprinse de grupurile de influență asupra organelor statului.

Aproape toate țările trăiesc sentimentul de neliniște și nesiguranță a populației atunci când grupuri de influență și putere reduc la zero puterea organelor statului, subminând puterea statului. Există grupuri (clanuri) la nivel macro și micro statal, care își urmăresc interesele proprii prin traficarea (sub ochii statului) a drogurilor, a ființelor umane, și lista este infinit mai lungă. Si unde găsim „brațul lung al legii”? Ca să îl cităm pe Caragiale: „există dar lipsește cu desăvârșire”.

Permisivitatea legilor este anume realizată pentru clanurile care acționează pe teritoriul statului. Vorbind de permisivitatea legii, nu putem să nu remarcăm faptul că legea în mod just a considerat că este corect ca legea care pedepsește omorul să nu se supună termenului de prescriptibilitate, astfel încât criminalul să răspundă în fața legii oricând, pentru că pot fi mulți factori care trebuie găsiți și demonstrați pentru a putea găsi și pedepsi făptuitorul.

Traficul de ființe umane

În aceeași măsură, este de neînțeles de ce traficul cu ființe umane este supus termenului de prescriptibilitate, atâta timp cât este vorba tot de viața omului, care

chiar dacă poate nu a fost suprimată încă, i s-a interzis dreptul de a trăi într-un mod uman, dreptul la fericire, persoanele traficate (fete, băieți, copii - valoarea inestimabilă a unei țări deoarece reprezintă viitorul ei) fiind folosite pentru practicarea prostituției sau a cerșetoriei, ori pentru vinderea organelor acestora, activități care le aduc clanurilor respective sume considerabile pe care statul român nu are curajul să le impoziteze. În acest sens, a se vedea cazul Țândărei în care pentru infractorii din Marea Britanie au fost condamnați, în schimb pentru infractorii din clanul din România, care au traficat 168 de copii, a intervenit prescripția pentru infracțiunea de trafic de copii care era dedusă judecății, infractorii primind înapoi banii confiscați ca probe pentru instanță, automatele AK-47, au sfidat forțele europene de poliție să găsească vreo dovadă care să-i lege de brutala industrie a traficului, însă în același timp opinia publică a aflat deja despre plăți pe sub mână, intimidare de martori și investigatori corupți.

Alt caz mai recent de corupție este cel mai recent de la Caracal, în care derularea cercetării este uluitoare prin aspectele ei și care demonstrează o imensă implicare de un anumit nivel care împiedică derularea cercetării și străduința de a acoperi clanuri și persoane din aparatul de stat, sindicatul polițiștilor prezentând opinii care să motiveze obediența pe care o cere populației aceste organe ale statului, care., în loc să protejeze cetățeanul, acționează împotriva lui. Pentru astfel de angajați ai statului, care se dovedește că sunt corupți, este eliberarea din funcție de urgență iar cel mai bun vot de blam este inaccesibilitatea organului de a accede la o pensie de serviciu, sau pensie specială, care este consistentă, deși a lucrat împotriva intereselor statului, este împotriva cetățenilor care îi plătesc pensia.

Deși bugetul statului suferă lipsuri mari care ar putea fi acoperite prin impozitarea acestor clanuri. În acest sens, evaluatori onești pot evalua marile palate și vile ale membrilor clanului și apoi se poate cere acestora să dovedească cu acte (nefalsificate!) proveniența, câștigul legal pe care îl pot dovedi, dovedirea faptului că au obținut sumele respective în mod licit, dacă și-au plătit impozitele în totalitate pentru sumele respective, diferența nejustificată putând constitui pentru stat un temei justificat de impunere asupra sumelor respective.

În art.139 alin.(2) din Constituția României, se precizează că „Impozitele, taxele locale se stabilesc de consiliile locale sau județene, în limitele și în condițiile legii” [4].

De fapt trebuie să definim traficul de persoane ca fiind o modalitate de sclavie modernă, care aduce un profit imens negustorilor și exploataților de ființe umane, iar acest fapt se dovedește o crudă realitate a timpurilor moderne care alunecă pe panta unei degradări morale neașteptate. Dacă sute de ani în urmă negrii erau vânați și vânduți ca sclavi pentru plantațiile de bumbac și alte munci istovitoare, sclavia a reînviat sub ochii autorităților îngăduitoare care

sub umbrela drepturilor fundamentale ale omului dau dreptul unor samsari de vieți să distrugă societatea și să captureze statul român prin coruperea gulereilor albe sau prin forță prin atac armat asupra unor reprezentanți ai organelor statului în vederea răzbunării, ori intimidării ori impunerii deciziilor proprii. Uneori, justiția reușește să închidă câte un astfel de interlop, dar se dovedește că nici infractorul, nici clanul din care face parte (grupul de apartenență) nu au înțeles pedeapsa ca o modalitate de reeducare a caracterului infractorului, deoarece, avem cazuri de interlopi care au fost așteptați la poarta închisorii cu covorul roșu, artificii, cu șampanie de către clanurile lor, devenind deja o modă sau o modalitate de sfidare a statului, a țării și a populației. De aici deducem că închisoarea este inefficient de retributivă dacă pedepsele sunt atât de blânde, nu reușesc să reeduce infractorul prin formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială, fiind necesar să se mărească pedeapsa cu închisoarea.

Drepturile și libertățile persoanelor nu trebuie să fie interpretate doar în favoarea infractorului, victima fiind lăsată înafara sistemului de aplicarea a dreptului pentru că și victimei trebuie să i se adreseze drepturile și libertățile individuale. Este indicat ca pedepsele să fie mai aspre și aplicată pentru protejarea victimei și a societății, statul având rolul de a-și proteja populația și teritoriul țării.

Considerăm ca fenomenul traficului de persoane trebuie să fie descurajat în mod ferm, prin toate mijloacele chiar și prin descurajarea consumului de persoane care practică prostituția în mod forțat sau benevol. În acest mod, putem urma modelul Norvegiei și al Suediei care nu au interzis prostituția, dar care descurajează cererea pentru aceste servicii sexuale, solicitantul unor astfel de servicii fiind amendat cu 2700 Euro sau închisoare de la șase luni la un an. În fond, caracterul omului poate fi educat către partea civilizată chiar și prin constrângere.

Traficul de droguri

Vorbind de trafic, nu trebuie să pierdem din vedere nici traficul de droguri care a cunoscut un fenomen de amploare inimaginabil, având marea surpriză ca marea să scoată la mal un număr mare de pachete care conțineau cocaină pură.

Aproape necontrolabil, traficul de droguri a ajuns și se menține pe piața română prin diverse filiere, fiind din ce în ce mai infiltrate în societatea română, care este încurajată să fie o piață de consum. Deși unele cantități de droguri sunt descoperite și confiscate de DIICOT, totuși aceste filiere de trafic al drogurilor se dovedește că sunt susținute de persoane influente din moment de trec în cantitate mare și mult prea ușor. În aproape toate cluburile se consumă droguri, dar controalele la aceste cluburi sunt mult prea reduse și mult prea anunțate dinainte. Din nefericire, consumul de droguri a pătruns și în școli, uni elevi devenind dependenți, spre disperarea părinților care constată cu neputință că școala și implicit statul nu le-a protejat copiii.

Din păcate, deși organele statului nu pot să își recunoască neputința în fața fenomenelor care îl capturează și îl cătușesc și îl țin captiv, adevărul este recunoscut și simțit de societatea civilă care se supune convențional legilor și își îndeplinește datoriile către stat.

Trebuie însă să se recunoască și să se îndrepte această stare de fapt, nu să se nege realitatea pe care orice cetățean o vede și o simte, deoarece, oricât de multe taxe s-ar cere societății plătitoare de taxe, aceasta nu poate acoperi pagubele suferite de sifonarea banilor publici către firme căpușă, care se consideră întreprinzători, oameni de afaceri, dar care sunt plătiți din banii statului adunați de la oamenii onești care își plătesc dările la stat în mod corect și la timp.

Este nevoie de nou management politic care să fie aplicat de toate partidele politice deoarece ar trebui să conlucreze pentru binele poporului, nu pentru distrugerea lui din interese personale sau de partid, cea ce înseamnă că este nevoie de o schimbare organizațională a sectorului public fără cumularea fenomenelor adverse negative asupra capacităților cetățenilor de soluționare a problemelor sociale.

România se confruntă cu problema clanurilor care traficează în mod nestingherit persoane, droguri, influență etc, dar în majoritatea altor state capturarea statului este mai evidentă în domeniul economic.

Statul și funcțiile sale

Să ne reamintim și să distingem: Statul reprezintă forma de organizare administrativă a unui teritoriu ocupat de o anumită populație justificată prin prezența temporală într-un spațiu delimitat și legitimat în mod istoric.

Instituțiile statului, plătite din taxele contribuabililor, au obligația de a fi în slujba cetățenilor, de a le asigura securitatea personală și teritorială, de a-i proteja și apăra, în acest sens urmărind binele suprem al lor. A fi fidel slujbei de angajat în cadrul sistemului de stat (plătit din banii contribuabililor indiferent de instituția în care își desfășoară activitatea), înseamnă a fi fidel cetățenilor țării. Acest fapt implică cinste, corectitudine, onoare și abnegație din partea organelor statului și a angajaților din domeniul public.

Abia în acest mod statul este independent, fără a fi aservit diverselor grupuri de interese care tind să îl țină captiv unor interese contrare scopului pentru care a fost instituit statul.

În lipsa acestor caracteristici, angajații statului se dovedesc a fi corupți și sfidători, lăsând grupurile de interese (pe lângă grupurile de interese economice contrare intereselor țării, în România funcționează nestingherit și clanurile mafioate) să facă statul captiv intereselor unor grupări de influență.

Articolul 2 din Constituția României statuează că „Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum, Nici un grup și nici o persoană nu pot executa suveranitatea în nume propriu” [4].

Dacă organele statului sunt alese de popor pentru o bună, corectă și cinstită administrare și organizare a țării, țara în schimb constituie teritoriul delimitat istoric împreună cu populația aferentă lui. Cu alte cuvinte, statul este în slujba poporului pentru o administrare corectă, de aceea aleșii statului sunt votați și depun jurământul de a depune toate diligențele pentru bunăstarea și propășirea țării.

Să ne reamintim că art.82 alin.(2) din Constituția României conține jurământul pe care trebuie să îl depună aleșii statului la începerea exercițiului funcției lor: !Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a României. Așa să-mi ajute Dumnezeu!” [4].

Considerăm că nu ar fi rău să se adauge un amendament la Constituție prin care să se instituie obligativitatea oricărui angajat al statului, indiferent de locul de muncă, de a depune un jurământ de credință față de țară și cetățean, astfel ca cel de mai sus, pentru a conștientiza faptul că sunt în slujba țării și a cetățeanului.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române prezintă explicația cu privire la politică: „1. Știința și arta de a guverna un stat; formă de organizare și conducere a comunităților umane, prin care se menține ordinea internă și se garantează securitatea externă a comunităților respective. ◇ Expr. A face politică = a lua parte în mod activ la discutarea și rezolvarea treburilor statului. ◆ Suprastructură a sistemului social, incluzând conștiința politică, relațiile politice, instituțiile și organizațiile politice. 2. Tactica, strategia, metodele și mijloacele folosite de organele puterii în vederea realizării obiectivelor fixate; ideologia care reflectă această activitate. 3. Fig. Dibăcie, abilitate în atingerea unui scop. II. Adj. 1. Care aparține politicii (I), care se referă la politică, de politică; politicesc 1 ◇ Drepturi politice = drepturile de participare a cetățenilor la conducerea treburilor statului. Nivel politic = grad de pregătire a cuiva în probleme de politică generală; orientare justă în astfel de probleme. Om politic (și, înv., substantivat, m.) = persoană care are un rol important în activitatea politică, care își desfășoară activitatea principală în domeniul politicii (I 1). ◆ (Substantivat, n.) Aspect, element politic (II 1), viață politică. 2. Care are sau care exprimă o comportare abilă; dibaci, șiret. – Din lat. *politicus*, ngr. *politikós*, fr. *politique*” [8].

Inge Amundsen deschide un subiect destul de greu de digerat pentru cei care nu pot să-și accepte și să-și îndrepte greșelile, explicând că, în mod special, corupția, favoritismul și ambiguitatea instituțională ca riscuri politice constituie pericole cu perspective de manifestare a conceptului de neopatrimonialism [9, p.3].

În mod ideal, conform opiniei expusă de Inge Amundsen, statele oferă securitate pentru a face afaceri de către un cadru instituțional legal pe care se pot

baza întreprinderile. Instituțiile de stat funcționează într-un mod juridic-rațional, previzibil și eficient. Relațiile dintre funcționari și actorii privați sunt formale și impersonale. În zona OCDE, aceasta este o constelație adesea considerată de la sine. Cu toate acestea, în multe țări din lume, realitatea arată diferit. Actorii privați preiau instituțiile și procesele publice pentru a-și realiza interesele particulariste de acumulare a puterii și a averii private. În acest scop, „sistematic abuzează, pasează, ignoră sau chiar adaptează” instituțiile formale la nevoile lor proprii pentru a acumula putere și mai multă bogăție, captând statul în interesul lor [9, p.3].

Fenomenul Statului captiv

Helman ș.a., care au analizat fenomenul statului captiv, admit că în mod special, corupția a ajuns recent în topul agendei de dezvoltare, în special în economiile de tranziție. Cu toate acestea, cercetarea empirică existentă a fost împiedicată de lipsa datelor detaliate și comparative cu privire la problemă. Folosind datele din Studiul de mediu și de performanță al întreprinderii (BEEPS) pentru a separa corupția în componentele sale constitutive specifice și pentru a examina cauzele și consecințele lor specifice. În plus față de măsurile convenționale de corupție administrativă, a fost separată măsurarea corupției pentru a se concentra în special pe două strategii corupte pe care firmele le pot folosi în interacțiunile lor cu statul. În primul rând, captarea statului, definită ca eforturile firmelor de a contura mediul instituțional în care își desfășoară activitatea și, în al doilea rând, corupția achizițiilor publice, plata retragerilor pentru asigurarea contractelor publice [10].

O imagine prezintă statul ca o „mână apucătoare” care discriminează întreprinderile cu putere de negociere scăzută pentru a extrage mită prin impunerea discreționară a birocrăției. Întreprinderile sunt extorcate de politicieni puternici sau de către unii birocrăți arbitrari care formează regimul de reglementare pentru a-și maximiza chiriile private. Cealaltă imagine prezintă firmele puternice cu capacitatea de a „capta” statul și, făcând acest lucru, pentru a extrage chirii potențial substanțiale pentru astfel de firme la un cost social ridicat. Cu excepția faptului că sugerează implicit sau explicit uneori faptul că legătura coruptă dintre stat și firmă își are originea cu primul, majoritatea studiilor de corupție rareori diferențiază între aceste relații puternic contrastante - transformând toate formele de corupție într-un fenomen generic, unidimensional. Cu toate acestea, rădăcinile acestor relații foarte distincte între stat și firmă, precum și consecințele lor atât pentru firmă, cât și pentru mediul economic mai larg, diferă. Dacă da, dezagregarea conceptului de corupție ar putea constitui o bază mai bogată pentru înțelegerea dinamicii corupției și pentru consultanța politică. O parte a problemei este înrădăcinată într-o curioasă bifurcare în literatura de economie politică privind corupția și capturarea [10].

Un indice general de captare de stat poate fi construit pe baza răspunsurilor firmelor în măsura în care următoarele cinci forme de corupție (măsurate în sondajul BEEPS) au avut un impact direct asupra activității lor:

- Vânzarea voturilor parlamentare privind legile către interese private;
- Vânzarea decretelor prezidențiale către interese private;
- Administrarea greșită a fondurilor de la Banca Centrală;
- Vânzarea hotărârilor judecătorești în cauze penale;
- Contribuții plătite de interese private partidelor politice și campaniilor electorale [10].

Johannes Leitner și Hannes Meissner explică faptul că astfel de forme de „captare a statului” sunt asociate cu instituții slabe ale statului, incertitudinea juridică, corupția rampantă și comportamentul dăunător al elitelor conducătoare, care favorizează propriile interese de afaceri („favoritism”), în timp ce dăunează întreprinderilor independente. Acestea sunt riscuri politice specifice pentru care se confruntă întreprinderile internaționale atunci când operează în țările afectate. Riscurile politice includ orice apariție în contextul afacerilor internaționale în care acțiunile publice sau actorii non-statali activi în țara gazdă a activităților internaționale interferează cu întreprinderile internaționale private și influențează negativ performanța operațiunii internaționale. Rezultatele sunt o serie largă de efecte negative asupra întreprinderilor, de la pierderi de oportunități la confiscarea totală a activelor corporative în cel mai rău caz. Aceasta este constelația de acțiuni pe care se concentrează grupurile de interese care au drept țintă captarea statului în folosul lor. Există o serie de factori de risc politic caracteristici pentru capturarea statului având în vedere actuala știință politică, având exemplul capturilor de stat și afacerilor internaționale din nouă țări din Regiunea Mării Negre: Armenia, Georgia, Azerbaijan, Russia, Ukraina, Moldova, Turcia, Romania, Bulgaria”[11]

Corupția

Corupția este, în general, poate fi definită ca folosirea greșită a autorității publice, iar corupția politică poate fi definită drept corupția în care sunt implicați factorii de decizie politici. Există diferite forme de corupție: luare de mită, delapidare, fraudă și extorsiune, participare tacită la infracțiune prin nerealizarea sarcinilor de serviciu, care se reflectă în art.17, alin(6) Cod penal român care statuează că în cazul respectivelor infracțiuni există vinovăție și atunci când „Fapta constând într-o acțiune sau inacțiune constituie infracțiune când este săvârșită cu intenție. Fapta comisă din culpă constituie infracțiune numai când legea o prevede în mod expres”, iar art.265, alin.(1) și (2), stabilește că „Funcționarul care, luând cunoștință de săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală în legătură cu serviciul în cadrul căruia își îndeplinește sarcinile, omite sesizarea de îndată a organelor de urmărire penală, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau

cu amendă. Când fapta este săvârșită din culpă, pedeapsa este închisoarea de la 3 luni la un an sau amenda” [12].

Codul penal și Codul de procedură penală conține suficiente indicații de pedepsire a acestor infracțiuni, însă, în mod illogic se urmărește abrogarea multor astfel de infracțiuni care aduc atingere intereselor statului și favorizarea unor grupuri de interese sau clanuri mafioate, care în mod peiorativ pot fi denumite cu adevărata lor față: bandă, cârdășie, clică, gașcă, șleahță.

Corupția „extractivă” și corupția „redistributivă”

Există două teorii alternative despre corupție („extractivă” și „redistributivă”) care ilustrează efectele corupției în diferite tipuri de regim, existând o serie de cauze și efecte ale corupției, în special din punct de vedere economic și politic.

Tranzacții cu risc înalt de corupție sunt atinse demită, comisioanele ilegale și plățile de facilitare care pot avea loc într-o varietate nesfârșită de tranzacții și scenarii. Tranzacțiile comune includ licitații și concesiile guvernamentale – achizițiile publice de servicii de rutină pentru concesiunile publice de infrastructură mare sau proiecte extractive și sunt predispuse influenței mitei. Mita este de obicei plătită pentru a compromite criteriile și procesele formale de selecție în beneficiul unui anumit ofertant.

Aprobările și auditurile reglementare implică interacțiunile cu autoritățile de licențiere, fiscale, vamale și alte autorități de reglementare, acestea fiind frecvent supuse influenței luărilor de mită și a comisioanelor ilegale. Mita poate fi plătită autorităților de reglementare pentru a primi aprobări care altfel nu ar fi fost acordate sau pentru a nu lua în considerare încălcările. De exemplu, autoritățile fiscale din unele țări vor solicita mită pentru a nu lua în considerare sau pentru a reduce obligațiile fiscale corporative sau individuale.

Chiar și contractele obișnuite pentru cumpărarea și vânzarea de servicii sau bunuri pot fi supuse mitei. O mită sau un comision ilegal pot fi oferite cumpărătorului pentru a încălca standardele de cumpărare sau criteriile stabilite de orice organizație. Din nou, multe legi internaționale și locale interzic această formă de luare de mită.

Corupția redistributivă reprezintă ansamblul de practici, pârghii, relații, legi chiar, care permit devierea fluxurilor plusvalorii. Devierea agenților din clasa străină folosesc economia capitalului acumulat spre destinații improductive, pompând prin această acumulare cu tempoul forțat, „plusvaloarea” muncii naționale transferând toate veniturile capitalizate peste graniță, și în orice caz, chiar partea acumulată ce rămâne în țară rezultă numai în întărirea acestui element străin cu toate consecințele acestui fapt [13, p.503].

Pentru ca un stat să se elibereze de statutul de captivitate în care s-a complăcut atrăgând întregul sistem statal și populația către lipsa de prosperitate statală ci doar particularizată numai la câteva persoane sau grupuri de interese, este nevoie

să fie resetate toate funcțiile statului, eliberarea din funcție a indivizilor corupți, anularea contractelor care au la bază mita și corupția, creându-se un sistem statal curat, care este într-adevăr în slujba poporului lucrând pentru interesul suprem al acestuia, al țării. Din păcate, toate partidele au o foame după funcții doar pentru interesul propriu sau interesul de partid. Populația, în numele căruia primește slujbele bine plătite din taxele oamenilor corecți, este uitată și ignorată de toți cei pentru care Constituția stabilește că trebuie să slujească statul.

Concluzii

La prima vedere se pare că mediul de afaceri din majoritatea statelor, implicit în România, s-a schimbat într-un ritm ridicat de-a lungul ultimului deceniu, existând o perioadă de reforme economice liberale și a unei lupte împotriva corupției. Cu timpul statele țărilor și-au propus să se înfățișeze ca fiind adeptele reformei economice și administrative de succes pentru a atrage investitori străini. În același timp, observatorii și-au exprimat în mod repetat îngrijorarea cu privire la corupția de elită, încălcările drepturilor de proprietate și presiunea politică asupra companiilor și adesea aceste evaluări divergente creează o imagine contradictorie față de principiile care stau la baza statului de drept.

Pentru a înțelege aceste fenomene care captează statul, se pune problema dacă și cum s-au schimbat factorii de risc selectați pentru întreprinderi și pentru anumite infracțiuni intrafrontaliere sau transfrontaliere, care aduc în atenție faptul că, faptul devenind captiv grupurilor de influență, a reapărut sclavajul, fapt care se considera eradicat, dar renăscut acum sub forma sclavajului economic și al sclavajului propriu zis care implică traficele, exploatarea sau vânzarea ființelor umane, lipsind un cadru național sau internațional care să se ocupe de aceste infracțiuni și care afectează statul de drept și suveranitatea statului, dovedindu-se că, în mod special, cadrul instituțional formal și informal al statelor care modelează factorii de risc politic lume, sunt prezente particularități care îngăduie ambiguitatea instituțională, corupția sistemică și favoritismul sistematic.

Referințe bibliografice:

1. Aristotel, *Politica*, Editura IRI, București, 2001.
2. DEX, <https://dexonline.ro/definitie/stat>
3. Dunleavy Patrick, Margetts Helen Margetts, Bastow Simon, Tinkler Jane, *New Public Management Is Dead - Long Live Digital-Era Governance*, in *Journal of Public Administration Research and Theory* 16(3), July, 2006.
4. Constituția României, în forma inițială, a fost adoptată în ședința Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991 și a intrat în

vigoare în urma aprobării ei prin referendumul național din 8 decembrie 1991. Constituția României, astfel cum a fost modificată conform referendumului național din 18-19 octombrie 2003, (republicată în 2003), publicată în M.Of. al României.

5. Constituția Republicii Moldova adoptată de Parlament la 29 iulie 1994 și intrată în vigoare la 27 august, publicată în Monitorul Oficial nr.1 din 12 august 1994, republicată cu rectificările ulterioare în Monitorul oficial nr.78 din 29 martie 1016, publicată în Alphabet Publishing, Chișinău, 2018, 80 p.
6. Platon, Legile, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.
7. Dicționar latin-român, Editura Științifică, București, 1962.
8. <https://dexonline.ro/definitie/politica>
9. Amundsen Inge, Political Corruption: An Introduction to the Issues, WP 1999: 7, in Chr. Michelsen Institute Development Studies and Human Rights, ISBN 82-90584-40-7.
10. Hellman Joel S., Jones Geraint, Daniel Kaufmann, Seize the State, Seize the Day, An empirical analysis of State Capture and Corruption in Transition, Paper prepared for the ABCDE 2000 Conference, Washington, D.C., April 18th - 20th, 2000.
11. Leitner Johannes, Meissner Hannes, State Capture, Political Risks and International Business. Cases from Black Sea Region Countries, 1st Edition, 254 pages, Routledge, London, eBook ISBN9781315308630.
12. Codul penal al României.
13. Ilie Bădescu, Ozana Cucu-Oancea, Dicționar de sociologie rurală, Editura MICA VALAHIE, București, 2011

ACCESUL LIBER LA JUSTIȚIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: PRINCIPIU FUNDAMENTAL ABSOLUT, APLICABIL DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CONSTITUȚIONALE

*FREE ACCESS TO JUSTICE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: AN
ABSOLUTE FUNDAMENTAL PRINCIPLE, APPLICABLE TO THE
CONSTITUTIONAL RIGHTS AND FREEDOMS*

Teodor CÂRNAȚ, dr. hab, prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
Olesea PANCHIV,
studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Free access to justice in the Republic of Moldova is a fundamental principle applicable to the constitutional rights and freedoms. It is an absolute principle, which means that it cannot be limited by the state. Free access to justice must be guaranteed to all the people, in an equal, impartial and non-discriminatory way, regardless of their quality (citizen, foreigner or stateless person), race, nationality, religion, political affiliation, sex, wealth etc. A genuine rule of law necessarily implies the possibility of every person to defend his rights, freedoms and legitimate interests provided by the Constitution and the national law in force. This supreme purpose of the state is achievable due to this absolute fundamental principle – free access to both common law and constitutional justice.

Keywords: *access, justice, principle, rights, Constitution, rule of law*

Accesul la justiție este un principiu fundamental absolut aplicabil drepturilor și libertăților constituționale, importanța căruia nu poate fi contestată, odată ce este o cucerire și un instrument al statului de drept, în măsura în care garantarea sa nu este altceva decât consecința ideii de preeminență a dreptului. Or, în opinia profesorului universitar R. Chiriță, această preeminență a dreptului implică un control eficace a oricărei ingerințe etatice în exercitarea drepturilor fundamentale ale persoanei din partea unei puteri judiciare care beneficiază de toate garanțiile de independență și imparțialitate [1].

Potrivit profesorului universitar T. Drăganu, prin *accesul liber la justiție*, numit și dreptul la acțiune, se înțelege “un drept public, care conferă titularului puterea garantată juridic de a recurge la protecția statului în condiții care să oblige instanțele judecătorești competente să se pronunțe asupra pretenției sale” [2, p.14].

Profesorul universitar C. Ionescu consideră *accesul liber la justiție* un „veritabil drept – garanție, prin intermediul căruia se asigură respectarea tuturor celorlalte drepturi și libertăți” [3, p.305].

La rândul lor, profesorii universitari Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu examinează accesul liber la justiție ca principiu constituțional aplicabil drepturilor și libertăților fundamentale, arătând că acesta se aplică indiferent de calitatea persoanei protejate, cetățean român, cetățean străin ori apatrid, care permite apărarea oricărui drept sau a oricărei libertăți și a oricărui interes legitim, fără deosebire dacă acestea rezultă din Constituție sau din legi [4, p.163].

I.Muraru, V.M. Ciobanu, B. Selejan-Guțan și M. Voicu își aliază opiniile în ceea ce privește rolul justiției de a garanta exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților cetățenești, subliniind în acest sens că accesul liber la justiție este un principiu care domină democrația constituțională, pentru că, în fond, democrația presupune dominația legii, iar justiția este, la rândul său, paznicul legii.

În același timp, T. Drăganu apreciază liberul acces la justiție ca fiind facultatea nestânjenită a persoanelor de a introduce, după libera lor apreciere, o acțiune în justiție, fie ea chiar nefondată în fapt sau în drept. Complementar, aceasta implică obligația corelativă pentru tribunalul competent de a se pronunța în fond asupra acestei acțiuni și, în consecință, să o admită sau să o respingă, deoarece accesul liber la justiție nu este un simplu principiu, ci un adevărat drept fundamental, pentru că, în conformitate cu Constituția, acesta se analizează ca o facultate de voință recunoscută și garantată persoanelor de a se adresa instanțelor judecătorești în vederea soluționării în fond a litigiilor lor, facultate căreia îi corespunde obligația pentru aceste organe ale statului de a desfășura activitatea judiciară prevăzută de lege [5, p.7].

În acest sens s-a expus și R. Chiriță, afirmând că accesul la justiție este o libertate individuală, pentru că, pe de o parte, pentru exercitarea sa nu este nevoie de mai multe persoane, astfel încât nu poate fi considerată o libertate publică, iar pe de altă parte, orice persoană are facultatea, nu și obligația, de a promova o acțiune în justiție, pe când statul are obligația corelativă prin instanța competentă, să se pronunțe asupra acestei acțiuni, chiar dacă este nefondată în fapt ori în drept, dar reprezintă rezultatul liberei aprecieri a persoanei de a introduce o acțiune în justiție.

În linii generale, pentru a realiza o garantare corectă și completă a accesului la justiție, statul are anumite obligații, și anume să instituie tribunale investite cu o competență de plină jurisdicție, care să permită să tranșeze cauza pe fond, atât sub aspectul stării de fapt, cât și sub aspectul stării de drept, dar și să acorde oricărei persoane toate facilitățile rezonabile, de drept și de fapt, pentru a putea accede la instanță. Astfel, pentru a asigura o respectare scrupuloasă a dreptului de acces liber la justiție, statele trebuie să confere acestui drept două calități: efectivitate și accesibilitate.

În opinia noastră, accesul liber la justiție în Republica Moldova este un principiu fundamental absolut aplicabil drepturilor și libertăților constituționale, care nu poate fi limitat de către stat, prin intermediul căruia, orice persoană poate să-și apere drepturile, libertățile și interesele sale legitime prevăzute de constituție și legislația statului în vigoare, apelând liber, atât la justiția de drept comun, cât și la cea constituțională. Prin urmare persoana ar trebui să aibă acces liber la toate mijloacele procedurale, atât din justiția de drept comun, cât și din justiția constituțională pentru înfăptuirea liberă a justiției.

Importanța accesului liber la justiție atât de drept comun, cât și cea constituțională, a determinat consacrarea acestui principiu fundamental aplicabil drepturilor și libertăților fundamentale în legile supreme ale Germaniei și Rusiei.

În acest sens, exemplificăm prin Constituția Germaniei care garantează dreptul fiecărei persoane, în virtutea articolului 17, “de a se adresa, individual sau împreună cu alții, în scris, cu cereri sau plângeri autorităților competente sau Reprezentanței Naționale” [6]. În conformitate cu prevederile articolului 45 alin (1) din Constituția Federației Ruse, statul garantează protecția drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, în același timp, potrivit alin (2) al articolului menționat “fiecare are dreptul să-și protejeze drepturile și libertățile prin toate mijloacele care nu sunt interzise de lege”. În ceea ce privește nemijlocit accesul la justiție, actul legislativ fundamental al Federației Ruse stabilește în articolul 47 alin.(1) că “nimeni nu poate fi lipsit de dreptul de a-i fi examinată cauza în acea instanță și de către acel judecător în competența căreia/căruia este atribuită conform legii” [7].

În constituțiile unor state europene, cum ar fi: Italia, Bulgaria, România, Republica Moldova este statuat numai accesul liber la justiție, fără să specifice, numai de drept comun sau și la cea constituțională. Constituția Italiei stabilește în articolul 24 că “orice persoană se poate adresa justiției pentru protejarea drepturilor și a intereselor sale legitime, potrivit dreptului civil și administrativ” [8]. Articolul 56 din legea fundamentală a Bulgariei consacră dreptul fiecărei persoane “la asistență juridică atunci când drepturile sau interesele sale legitime au fost încălcate sau afectate”, articolul 117 alin.(1) prevede că “puterea judecătorească protejează drepturile și interesele legitime ale tuturor cetățenilor, persoanelor juridice și statului”, iar din conținutul articolul 121 desprindem ideea conform căreia “instanțele judecătorești asigură echitatea și șanse egale tuturor părților la un proces, astfel încât acestea să își poată susține cauza” [9].

În acest context, Constituția României consacră, la rândul ei, în cuprinsul articolului 21, accesul la justiție:

(1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngădi exercitarea acestui drept.

(3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.

(4) Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite [10].

Raportându-ne la cadrul legislativ intern, constatăm faptul că legiuitorul moldav a consfințit accesul liber la justiție în cuprinsul articolului 20 din Constituția Republicii Moldova:

(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngădi accesul la justiție [11].

Adoptat în spiritul articolului 8 al Declarației Universale a Drepturilor Omului: “Orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce îi sunt recunoscute prin Constituție sau prin lege” [12], articolul 20 din Legea Supremă a Republicii Moldova reprezintă blocul fondator al sistemului democratic, prin care legiuitorul moldav garantează oricărei persoane dreptul la satisfacție efectivă în cazul lezării drepturilor sale. Acțiunea acestui articol constituțional se extinde asupra tuturor cetățenilor, persoanelor străine sau apatrizilor.

Textul articolului 20 indică în mod direct existența unei obligații pozitive a statului de a asigura dreptul la satisfacție efectivă în justiție, în primul rând, prin crearea un sistem de instanțe, în număr suficient, și reglementarea funcționării acestora în modul în care să fie satisfăcute cerințele minime.

Pentru a concretiza și a conferi plenitudine principiului absolut de acces liber la justiție, legiuitorul dezvoltă normele constituționale în legile organice. Spre exemplu, articolul 19 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova prevede “orice persoană are dreptul la examinarea și soluționarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil, de către o instanță independentă, imparțială, legal constituită, care va acționa în conformitate cu prezentul cod” [13].

Deși denumirea articolului 20 “Accesul liber la justiție” ne-ar permite o interpretare extensivă în sensul accesului atât la justiția de drept comun, cât și la justiția constituțională, din conținutul alin(1), și anume prin “dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente”, înțelegem totuși că legiuitorul s-a referit în mod limitativ la accesul persoanei la justiția de drept comun, or Curtea Constituțională nu constituie o verigă în ierarhia instanțelor judecătorești naționale. Curtea Constituțională este unicul organ de jurisdicție constituțională, autonom și independent de puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească, sarcina acesteia fiind garantarea supremației Constituției, asigurarea principiului separării puterilor în stat, garantarea responsabilității statului față de cetățean, precum și a cetățeanului față de stat.

Spre deosebire de Legea Supremă a Republicii Moldova, accesul cetățeanului la justiția constituțională poate fi identificat în calitate de principiu fundamental garantat de către legile fundamentale ale altor state. Spre exemplu, legea fundamentală a Republicii Federale Germania prevede, în art. 93, alin.(1), pct. 4a: “Tribunalul Constituțional Federal decide asupra recursurilor constituționale care pot fi depuse de orice persoană care susține că unul dintre drepturile sale fundamentale sau unul dintre drepturile prevăzute de alineatul 4 al articolului 20 ori de articolele 33, 38, 101, 103 sau 104 a fost încălcat de o autoritate publică”. Un alt exemplu este Constituția Federației Ruse care stabilește, în articolul 125, alin. (4): “Curtea Constituțională a Federației Ruse, în baza plângerilor privind încălcarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor și la cererea instanțelor, verifică constituționalitatea legii aplicate sau care trebuie aplicată într-un caz particular, în modul stabilit de legea federală”.

În acest sens, pentru consolidarea democrației, a statului de drept și a protecției efective a drepturilor omului în Republica Moldova, considerăm că este timpul ca persoana să aibă acces liber atât la justiția de drept comun, cât și la justiție constituțională, pentru a-și apăra drepturile, libertățile și interesele sale legitime prevăzute de constituție și legislația statului în vigoare, apelând liber la toate mijloacele procedurale, atât din justiția de drept comun, cât și din justiția constituțională.

Un alt aspect care necesită a fi pus în discuție vizează natura juridică a principiului consacrat în articolul 20 din Constituția Republicii Moldova, coroborat cu art.54 alin(3) din Constituție, din care reiese că: *accesul liber la justiție în Republica Moldova este un principiu fundamental absolut aplicabil drepturilor și libertăților constituționale.*

Însă, în conformitate cu punctul 58 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 15.11.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 – XV din 30 mai 2003: “Prin limitele permise de art. 4 din Constituție de a aplica și interpreta dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului în concordanță cu actele internaționale la care Republica Moldova este parte, Curtea reține că prin prisma art. 6 pct.1 din Convenția Europeană, precum și prin prisma jurisprudenței Curții Europene, dreptul de acces la justiție nu poate fi absolut, el poate implica limitări, inclusiv de ordin procedural, cât timp acestea sunt rezonabile și proporționale cu scopul urmărit” [14]. Această interpretare a Curții Constituționale vine în contradicție cu conținutul articolului 54 alin(3) din Constituția Republicii Moldova, din care deducem că accesul liber la justiție în Republica Moldova, este un principiu fundamental absolut aplicabil drepturilor și libertăților constituționale. Potrivit alin.(2) al art. 54: “Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de

lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.” Astfel, legiuitorul admite, în condițiile expres prevăzute de lege, restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți. În același timp, de la regula prevăzută în alin(2) legiuitorul constituant a stabilit excepția pe care o deslușim din conținutul alin(3) al aceluiași articol: “Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24”, reglementând expres și exhaustiv acele drepturi care nu pot fi restrânse, nici măcar în condițiile enumerate în alin.(2). Prin urmare, alături de prezumția nevinovăției (art. 21), neretroactivitatea legii (art.22), dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle (art. 23), dreptul la viață și la integritate fizică și psihică (art. 24), legiuitorul interzice limitarea accesului liber la justiție, prevăzut în art. 20, imprimându-i caracterul de principiu fundamental absolut aplicabil drepturilor și libertăților constituționale.

În ceea ce privește primatul normelor de drept internațional asupra legislației naționale în materia drepturilor omului, Constituția Republicii Moldova reține în art. 4, alin.(2) faptul că: “Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”. În același timp, art. 8, alin.(2) din Legea Supremă prevede: “Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia”. În virtutea normelor constituționale citate, dar și a caracterului absolut al dreptului consacrat în art. 20 asupra căruia ne-am expus în paragraful anterior, constatăm faptul că intrarea în vigoare a unui tratat internațional, respectând o consecutivitate logică a etapelor de transpunere a acestuia în dreptul intern al Republicii Moldova, astfel încât acesta să producă efecte juridice în cazul în care prevede o limitare a accesului liber la justiție, ar trebui să fie precedată de o revizuire a Constituției. *Per a contrario*, ne întrebăm cât de constituțională ar fi o asemenea revizuire în contextul în care art. 142 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova prevede expres: “Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora”. Apreciem restrângerea accesului liber la justiție drept fiind o suprimare vădită în acest sens, respectiv în virtutea art. 142 alin.(2) o revizuire de acest gen este inadmisibilă. Această reglementare constituțională este o bază judiciară fundamentală și un obstacol în ceea ce privește încercările de a atenta la plenitudinea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului ca valori supreme. Dacă am constatat că în Republica Moldova accesul liber la justiție poartă

un caracter absolut, atunci orice restrângeri impuse de legislația statului trebuie excluse, de exemplu: de exclus condiția achitării taxei de stat la momentul depunerii cererii de chemare în judecată.

Generalmente, în cazul în care o normă internă constituțională oferă mai multe garanții drepturilor și libertăților fundamentale, considerăm drept fiind oportună aplicarea acesteia în favoarea normei de drept internațional, or drepturile omului reprezintă un garant al respectării demnității umane și un indice al bunăstării populației într-un stat de drept, în măsura în care consacrarea, ocrotirea și asigurarea acestora constituie unul dintre principiile fundamentale ale unei democrații veritabile și o misiune de primă importanță a statului în ceea ce privește responsabilitatea acestuia față de cetățean – entitatea spirituală căreia îi datorează existența. Posibilitatea de a reclama încălcarea drepturilor omului și de a beneficia de un remediu efectiv reprezintă unul dintre cele mai eficiente mecanisme de evaluarea gradului de implicare a statului în procesul de contracarare a fenomenului violării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și de restabilire a valorilor și relațiilor sociale lezate. Prin urmare, statul este obligat să asigure persoanelor accesul liber la justiție, pentru că astfel le va oferi protecție și securitate, sporind încrederea acestora în puterea reală a statului de a le garanta și apăra drepturile și libertățile.

În acest context, conchidem că accesul liber la justiție în Republica Moldova este un principiu fundamental absolut aplicabil drepturilor și libertăților constituționale, asigurat fiecărei persoane, indiferent de rasă, naționalitate, sex etc., afirmându-se ca o garanție de sorginte constituțională îndreptat împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

Referințe bibliografice:

1. Chiriță R. Paradigmele accesului la justiție. Cât de liber e accesul liber la justiție? În: <http://www.unbr.ro/publicam-articolul-intitulat-paradigmele-accesului-la-justitie-cat-de-liber-e-accesul-liber-la-justitie-reprodus-cu-acordul-autorului-lect-univ-dr-radu-chirita-facultatea-de-d/>
2. Drăganu T. Liberul acces la justiție. București: Editura Lumina Lex, 2003.
3. Ionescu C. Instituții politice și drept constituțional. București: 2004.
4. Muraru I., Tănăsescu E. S. Drept constituțional și instituții politice. București: C. H. Beck, 2009.
5. Drăganu T., op. cit.
6. Constituția Germaniei adoptată la 23.05.1949, publicată în Monitorul Oficial Federal, Partea III, nr. 100 – 1, modificată ultima dată prin Legea din 28.03.2019

7. Constituția Federației Ruse adoptată la 12.12.1993, publicată în Monitorul Oficial nr. 237 din 25.12.1993, modificată ultima dată prin Legea din 21.07.2014
8. Constituția Italiei adoptată la 22.12.1947, publicată în Monitorul Oficial nr. 298, ediție specială din 27.12.1948
9. Constituția Bulgariei adoptată la 12.07.1991, publicată în Monitorul Oficial nr. 56 din 13.07.1991, modificată ultima dată prin Legea din 18.12.2015
10. Constituția României adoptată la 21.11.1991, modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003
11. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994, în vigoare din 27 august 1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994, modificată prin Legea din 29.03.2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 78, art. Nr: 140
12. Declarația Universală a Drepturilor Omului, New-York, 10 decembrie 1948, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990
13. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 adoptat la 14.03.2003, publicat la 07.06.2003 în Monitorul Oficial Nr. 104-110, art. Nr: 447, în vigoare din 12.06.2003
14. Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 15.11.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 – XV din 30 mai 2003 (Sesizarea nr.21a/2012), publicată la 07.12.2012 în Monitorul Oficial Nr. 248-251, art. Nr: 24

EXCLUDEREA DREPTULUI JUDECĂTORILOR ÎN FUNCȚIE DE A ACCEDE ÎN INSPECȚIA JUDICIARĂ – MIJLOC DE SOLUȚIONARE A CONFLICTELOR DE INTERESE SAU SUBMINAREA ESENȚEI AUTOADMINISTRĂRII JUDECĂTOREȘTI

EXCLUDING THE RIGHT OF SERVING JUDGES TO ACCESS IN THE JUDICIAL INSPECTION – MODALITY TO SOLVE CONFLICTS OF INTERESTS OR WAY OF UNDERMINING THE ESSENCE OF JUDICIAL SELF-GOVERNANCE

Natalia CRECIUN, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The present communication is based on the appreciation of the quality and efficiency of national legal norms, according to whom the person who intends to candidate for the position of inspector in the Judicial Inspection within the Superior Council of Magistracy must have not exercised the function of judge during the last 3 years. Such a restriction contravenes the European standards on the composition of bodies with particular competencies in disciplinary investigations against judges and undermines the essence of judicial self-governance.

Cuvinte-cheie: *Inspecția Judiciară, Consiliul Superior al Magistraturii, autoadministrare judecătorească, disciplina judecătorilor.*

Context: În 2018 [1, art. III] în Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii [2, art. 7¹ alin. (3)] au fost introduse mai multe completări și modificări, printre care și unele cu privire la condițiile înaintate pentru ocuparea funcției de inspector judiciar. Astfel, potrivit reglementărilor normativ-juridice actuale, poate fi aleasă în funcția de inspector-judecător persoana care: 1) deține diploma de licențiat în drept sau echivalentul acesteia; 2) are o vechime în specialitatea juridică de cel puțin 7 ani; 3) se bucură de o reputație ireproșabilă; 4) și care nu a exercitat funcția de judecător pe parcursul ultimilor 3 ani. Pentru prezenta comunicare prezintă interes interdicția pentru potențialul candidat de a nu fi exercitat funcția de judecător pe parcursul ultimilor 3 ani, pe care o vom supune analizei în cele ce urmează.

Scop. Scopul urmărit este de a sintetiza fundamentul teoretic și praxiologic al stabilirii interdicției judecătorilor în funcție de a accede în Inspecția Judiciară din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii, în vederea aprecierii dacă o asemenea interdicție este o modalitate de soluționare a potențialelor conflicte de interese în sistemul Justiției naționale sau un atac asupra esenței autoadministrării judecătorești.

Opiniile autorităților naționale. *Ministrul Justiției.* Restricția impusă persoanelor care au exercitat funcția de judecător în ultimii 3 ani de a candida la postul de inspector judiciar a fost o propunere parvenită de la Ministerul Justiției. Propunerea a fost argumentată prin prisma faptului că în asemenea mod vor fi evitate conflictele de interese [3, pct.16].

Consiliul Superior al Magistraturii. Consiliul Superior al Magistraturii s-a împotrivit instituirii acestei restricții, motivând că însăși denumirea de inspector-judecător presupune faptul că aceștia sunt selectați din rândul judecătorilor, reprezentanții acestei profesii fiind cei mai potriviți pentru componența substanțială a Inspecției Judiciare, întrucât ar cunoaște din interior problemele cu care se confruntă sistemul judecătoresc și necesitățile acestuia [4, pct.16].

Poziția autorului. Restricția impusă persoanelor care au exercitat funcția de judecător în ultimii 3 ani de a candida la postul de inspector judiciar trebuie exclusă, menținerea ei afectând însăși esența autogovernării judecătorești.

Raționament. În opinia noastră, reglementările normativ-juridice anterioare [5, pct.3.4], care admiteau faptul numirii, prin detașare, a judecătorilor în calitate de inspectori în Inspecția Judiciară, erau mai potrivite. Exigențele înaintate candidaților la ocuparea funcției de inspector judiciar nu trebuie să limiteze dreptul judecătorilor în funcție de a participa la concurs, perioada de pauză de 3 ani în cariera de magistrat fiind irelevantă pentru soluționarea unui potențial conflict de interese. Drept argumente în susținerea poziției expuse, invocăm: 1) criteriul empiric, în coraport cu activitatea cotidiană de muncă a judecătorilor; 2) standardele europene în domeniu; 3) însăși esența autoadministrării judecătorești.

Criteriul empiric. În activitatea de muncă judecătoria sunt în centrul tuturor lucrurilor care se petrec în instanța de judecată. Generic, exercită actul de justiție, în mod independent și imparțial. De facto, însă, exercitarea actului de justiție cuprinde un complex de acțiuni inerente acestui proces: utilizează inventarul tehnic pus la dispoziție, accesează programul integrat de gestionare a dosarelor, comunică cu alți colegi judecători și cu personalul instanței, apelează la serviciile cancelariilor și arhivelor, interacționează cu participanții în cauzele aflate pe rol (în cadrul ședințelor de judecată, în limitele admise de lege: comunicarea judecătorilor cu participanții la proces sau cu alte persoane, inclusiv cu persoane cu funcții de demnitate publică, dacă o astfel de comunicare este legată de dosarul aflat în procedura judecătorească și are loc în alt mod decât cel prevăzut de regulile de procedură fiind interzisă [6, art. 8alin. (3¹)]) etc. Toate aceste activități îi poziționează inerent în cel mai propice anturaj pentru cunoașterea punctelor forte ale organizării și funcționării instanțelor de judecată, precum și a disfuncționalităților și a vulnerabilităților existente în interior. Cu toate că fiecare instanță poate avea propriile practici de organizare a muncii pe interior, marea parte a problemelor cu care se confruntă judecătoria și instanțele de jude-

cată sunt aceleași, vulnerabilitățile fiind, de regulă, de natură sistemică, cu unele excepții. În asemenea circumstanțe, judecătorii sunt primii care sesizează aspecte precum: organizarea precară a lucrului personalului instanței de judecată sau a diferitor compartimente din cadrul instanței, managementul ineficient exercitat de președintele instanței, funcționarea necorespunzătoare a sistemului integrat de gestionare a dosarelor, carențele organizatorice semnalate de justițiabili în cadrul ședințelor de judecată. Mai mult, judecătorii cunosc și riscurile în fața cărora sunt expuși ei înșiși, fie acestea presiuni din exterior, fie presiuni exercitate chiar din interiorul sistemului judiciar. Constrângerile din exterior pot parveni din partea reprezentanților politicului sau din partea reprezentanților procuraturii (în special ai Procuraturii Anticorupție, care pot amenința un judecător incomod cu pornirea urmăririi penale), aceștia dispunând de suficiente mecanisme – administrative, tehnice, psihologice – de intimidare a judecătorilor. Constrângerile, însă, pot parveni și din interiorul sistemului judiciar, fiind exercitate, spre exemplu: de membrii organelor de autoadministrare judecătorească asupra unor judecători care critică constant Autoritatea Judecătorească; de președintele instanței de judecată asupra celorlalți judecători (chiar dacă judecătorilor nu le sunt specifice raporturile de muncă obișnuite, de tipul angajator-salariat, grație cerinței de independență și imparțialitate judiciară [7, p.76], președintele instanței poate afecta negativ un judecător incomod, prin prisma unor aspecte strict organizaționale: acordarea unui birou minuscul, repartizarea tehnicii care nu funcționează corespunzător, desemnarea unui asistent judiciar ineficient [8, p.2046-2047] etc.); de președintele completului sau colegiului de judecată asupra celorlalți membri ai completului sau colegiului; de unii judecători mai influenți asupra judecătorilor care nu se bucură de o atare poziție (pe baza criteriului de vârstă, de experiență, autoritate, gen, de relații cu specifice cu personalități marcante etc.). „Există multiple probe care sugerează că actorii din cadrul sistemului judiciar pot fi mai periculoși decât actorii politici, chiar dacă interesele acestora se manifestă în moduri diferite” [9, p.2101].

Aspectele enumerate ilustrează tabloul real al vulnerabilităților cu care se confruntă instanțele de judecată, precum și riscurile existente în activitatea cotidiană a judecătorilor. Anturajul în care activează judecătorii le permite nu doar să observe, ci și să trăiască multe dintre situațiile descrise, astfel încât argumentul reprezentanților Consiliului Superior al Magistraturii potrivit căruia judecătorii cunosc cel mai bine starea lucrurilor din sistemul judiciar este justificat. Din acest motiv, selectarea inspectorilor în cadrul Inspecției Judiciare din rândul judecătorilor în funcție este soluția cea mai potrivită, având la bază criteriul empiric, în coraport cu activitatea cotidiană de muncă a acestei categorii de profesioniști.

Standardele europene. Standardele europene în domeniul determinării statutului organismului cu competențe în procedura disciplinară în privința jude-

cătorilor – cum este cazul Inspecției Judiciare din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii al Republicii Moldova - sunt axate pe câteva puncte de reper: acesta să fie un organ independent, prin procedurile desfășurate să garanteze independența judecătorilor și să fie alcătuit preponderent din judecători.

Astfel, potrivit reglementărilor juridice internaționale, încălcarea de către judecător a obligațiilor definite expres în Statut, poate genera aplicarea unei sancțiuni, în baza unei decizii adoptate la propunerea, la recomandarea sau cu acordul unui tribunal sau a unei autorități, cel puțin jumătate din membrii căreia sunt judecători [10, para 5.1]. Procedurile disciplinare împotriva oricărui judecător trebuie decise doar de o autoritate independentă (sau „tribunal“), care are proceduri garantând drepturile complete la apărare privind standardele legate de independența sistemului judiciar și iremovabilitatea judecătorilor. Organismul responsabil de numirea unui asemenea tribunal poate și trebuie să fie organismul independent (cu reprezentare juridică relevantă, ales democratic de alți judecători). Aceasta nu exclude în nici un fel includerea între membrii unui tribunal disciplinar a altor persoane decât judecătorii (evitând, astfel, riscul corporatismului), întotdeauna cu condiția ca aceste persoane să nu fie membri ai legislativului, guvernului sau administrației [11, par.71]. E necesar ca judecătorul să fie protejat de o procedură disciplinară care să garanteze respectarea principiului independenței judiciare, dusă de un organ nesupus oricărei influențe politice. Consiliul Justiției (denumire generică, la nivel național fiind cazul Consiliului Superior al Magistraturii) este competent în materie de deontologie; el poate primi, în plus, plângeri ale beneficiarilor justiției. Pentru a evita conflicte de interese, ar trebui ca, în primă instanță, procedura disciplinară, când nu ține de competența unui tribunal disciplinar, să fie pusă în practică de o comisie disciplinară formată, în mod substanțial, din judecători aleși de egali lor, diferiți de membrii Consiliului Justiției, cu posibilitatea unui recurs în fața unei instanțe judiciare superioare [12, par. 63, 64]. Competența de a desfășura proceduri disciplinare în privința unui judecător trebuie să revină unei autorități sau unui tribunal, care să fie independent față de legislativ și executiv și care să fie alcătuit din judecători în funcție sau pensionați. În componența acestui organism pot fi incluse și persoane care nu sunt judecători, cu condiția ca ele să nu fie membre ale legislativului sau ale executivului [13, par. 15.4]. Consiliile Justiției sunt create în scopul protejării și garantării independenței Justiției și sunt implicate inclusiv în activități privind cauzele disciplinare în privința judecătorilor. Însă, simpla existență a Consiliilor Justiției nu este o garanție a independenței Autorității Judecătorești, fiind necesară, *inter alia*, reglementarea adecvată a componenței sale. Cel puțin jumătate din membrii Consiliului Justiției trebuie să fie judecători aleși de colegii lor de la toate nivelele de jurisdicție [14, para 27 și para 34, 37].

Standardele europene statuează clar că procedurile disciplinare în privința judecătorilor trebuie desfășurate de un organ din sfera autoadministrării judecătorești, atât Consiliul Justiției (cum este cazul Consiliului Superior al Magistraturii la nivel național), în calitate de garant al independenței judecătorilor și al Autorității Judecătorești în ansamblu, cât și comisia abilitată cu competența nemijlocită de desfășurare a procedurilor disciplinare (cum este cazul Inspecției Judiciare la nivel național) urmând a fi alcătuite substanțial din judecători. Potrivit cadrului normativ național, Inspecția Judiciară din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii are mai multe competențe în domeniul organizării și funcționării Justiției [15, art. 7¹ alin. (6)]; însă, faptul că exercită investigațiile disciplinare primare în privința judecătorilor, cu respectarea și garantarea prioritară a independenței judecătorilor, a dreptului acestora la apărare, la un proces echitabil [16, art. 21-26], situează acest organism pe aceeași dimensiune valorică cu Consiliul Superior al Magistraturii, care deține statut quasi-jurisdicțional pe segmentul răspunderii disciplinare a judecătorilor, și adoptă Hotărârea finală pe caz [17, art.39-40](la etapa examinării prin mecanisme de autoadministrare judecătorească), Hotărâre care poate fi contestată în instanța de judecată competentă [18, art. 191 alin. (3)].

Esența autoadministrării judecătorești. Standardele europene privind componența Consiliului Justiției și a organului cu competențe disciplinare în privința judecătorilor accentuează însăși esența autoadministrării judecătorești. Autoadministrarea judecătorească este dreptul și capacitatea reală a instanțelor judecătorești și a *judecătorilor*(sublinierea ne aparține) de a soluționa problemele funcționării sistemului judecătoresc în mod autonom și responsabil. Autoadministrarea judecătorească se realizează în baza principiilor reprezentativității și eligibilității organelor autorității judecătorești, precum și în baza angajării răspunderii organelor autoadministrării judecătorești pentru exercitarea în mod corespunzător a funcțiilor delegate [19, art. 23¹ alin. (2), (3)]. Judecătorii sunt cei care, prin participare și activism, prin activitate nemijlocită (individual sau în cadrul Adunării Generale a Judecătorilor, al Consiliului Superior al Magistraturii și al organelor specializate din subordinea sa [20, art. 7]), exercită autoadministrarea judecătorească. Prin urmare, gradul de reprezentativitate a acestora în organele de autogovernare judecătorească trebuie să fie substanțial. Admiterea în componența organelor menționate a altor categorii de profesioniști, cum ar fi reprezentanții profesiilor juridice sau academicienii în domeniul dreptului, nu aduce atingere principiului independenței judiciare, cu condiția ca o atare reprezentare să fie minoritară și în afara influenței politice [21, para 88].

Precizare terminologică. Argumentul reprezentanților Consiliului Superior al Magistraturii potrivit căruia inspectorii judiciari trebuie selectați din rândul judecătorilor, din motiv că însăși denumirea de *inspector-judecă-*

tor presupune acest fapt nu poate fi reținut. Judecătorii sunt exponenții puterii judecătorești, prin intermediul cărora este înfăptuită justiția, în sensul normelor constituționale [22, art. 114]. Inspectorii judiciari, însă, exercită activități de analiză, verificare și control în domenii specifice privind organizarea și funcționarea Justiției [23, pct. 1.1, 51-5.3]. Ei nu exercită actul de justiție. Este recomandabil de înlocuit la nivel normativ-juridic denumirea de *inspector-judecător* cu cea de *inspector judiciar*.

Soluția. În rezultatul cercetării subiectului privind componența organului de inspecție judiciară, concluzionăm că soluția optimă este de a renunța la actuala formulare normativ-juridică și de a exclude condiția pentru potențialul candidat la postul de inspector judiciar de a nu fi exercitat funcția de judecător în ultimii 3 ani. Argumentul Ministerului Justiției precum că stabilirea restricției menționate ar fi o premisă în evitarea unor eventuale conflicte de interese nu este plauzibil. Suntem sceptici în privința promovării convingerii că organele din sfera autoadministrării judecătorești (similar altor entități, din orice alte sfere ale vieții sociale) ar putea fi totalmente protejate împotriva presiunilor din exterior sau din interior. Un judecător cu influență sporită în sistem oricum va face tentative de a-și realiza interesele (proprii sau intermediare), într-o manieră conjuncturală, pauza de 3 ani în activitatea de magistrat fiind irelevantă în context. Pentru prevenirea și combaterea unor atare conduite, pasibile a aduce atingere independenței și imparțialității judecătorilor și Justiției în ansamblu, trebuie instituite mecanisme legale de sancționare juridică – disciplinară sau penală, după caz.

O posibilă cale de reducere a riscului unor potențiale conflicte de interese ar fi preluarea modelului de reglementare juridică a fenomenului în sistemul juridic al României, după cum urmează: pentru asigurarea caracterului imparțial și independent al activității, inspectorii judiciari nu pot efectua cercetarea disciplinară sau orice alte lucrări care privesc judecători din cadrul instanțelor unde inspectorul a funcționat, avându-se în vedere ultima instanță în care a activat anterior numirii [24, art. 7 alin. (2), (3)].

Concluzie. Optăm pentru recunoașterea dreptului judecătorilor în funcție de a candida la postul de inspector în Inspecția Judiciară din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii, criteriul empiric, în coraport cu activitatea lor cotidiană și standardele europene în domeniu fiind, în context, concludente. Statutar, judecătorii sunt independenți; corelativ, vor fi independente și organele alcătuite substanțial din judecători, cel puțin la nivel de aparență. Gradul substanțial de reprezentativitate a judecătorilor în organele cu competențe în investigarea disciplinară a acestora corespunde însăși esenței autoadministrării judecătorești.

Referințe bibliografice:

1. Legea pentru modificarea unor acte legislative nr.137 din 27.09.2018. În vigoare din 19.10.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.10.2018, nr. 398-399.
2. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, nr. 947-XIII din 19 iulie 1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.01.2013, nr. 15-17.
3. Sinteza obiecțiilor și propunerilor la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (privind reforma sistemului judecătoresc). http://justice.gov.md/public/files/2018/transparența_in_procesul_decizional/mai/23/SA_PL23052018.pdf (accesat 16.07.2019).
4. Sinteza obiecțiilor și propunerilor la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (privind reforma sistemului judecătoresc). http://justice.gov.md/public/files/2018/transparența_in_procesul_decizional/mai/23/SA_PL23052018.pdf (accesat 16.07.2019).
5. Regulamentul cu privire la organizarea, competența și modul de funcționare a inspecției judiciare, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 89/4 din 29 ianuarie 2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 31 mai 2013, nr. 119-121. (Abrogat prin Hotărârea CSM nr. 506/24 din 13.11.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.01.2019, nr. 13-21).
6. Legea cu privire la statutul judecătorului, nr. 544-XIII din 20.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.01.2013, nr. 15-17.
7. Taal, Sandra and Van der Velde, Mandy and Langbroek, Philip M., Reducing Unwarranted Disparities: The Challenge of Managing Knowledge Sharing between Judges (January 4, 2017). *International Journal for Court Administration*, Vol. 6, No. 2, 2014. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2893682> (accesat 10.09.2019).
8. Blisa, A., & Kosař, D. (2018). Court Presidents: The Missing Piece in the Puzzle of Judicial Governance. *German Law Journal*, 19(7), 2031-2076. doi:10.1017/S2071832200023324. <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/court-presidents-the-missing-piece-in-the-puzzle-of-judicial-governance/A628AC11E64CB9B5A49514367FD5F4CC>(accesat 09.09.2019).
9. Spáč, S. (2018). Recruiting European Judges in the Age of Judicial Self-Government. *German Law Journal*, 19(7), 2077-2104. doi:10.1017/S2071832200023336. <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/recruiting-european-judges-in-the-age-of-judicial-selfgovernment/4AC9577979DDB841D1FCB3B029408869> (accesat 10.09.2019).

10. European Charter on the Statute for Judges. Strasbourg, 8-10 July 1998. <https://rm.coe.int/16807473ef> (accesat 09.09.2019).
11. Avizul nr. 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei asupra principiilor și regulilor privind imperativele profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității. CCJE (2002) Aviz nr. 3. Strasbourg, 19 noiembrie 2002. <https://rm.coe.int/1680747bac> (accesat 09.09.2019).
12. Avizului nr. 10(2007) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei referitor la Consiliul Justiției în serviciul societății. Strasbourg, 21-23 noiembrie 2007. https://rm.coe.int/1680747da0#_ftn15 (accesat 09.09.2019).
13. Measures for the effective implementation of the Bangalore Principles of Judicial Conduct (The Implementation Measures). Adopted by the Judicial Integrity Group at its Meeting held in Lusaka, Zambia, 21 and 22 January 2010. https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/measures_implementation/measures_implementation.pdf(accesat 09.09.2019).
14. Recommendation CM/Rec(2010)12: Judges: independence, efficiency and responsibilities. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, 17 November 2010 and the Explanatory Memorandum. <https://rm.coe.int/16807096c1> (accesat 09.09.2019).
15. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, nr. 947-XIII. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.01.2013, nr. 15-17.
16. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr.178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 15.08.2014, nr. 238-246.
17. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr.178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 15.08.2014, nr. 238-246.
18. Codul Administrativ al Republicii Moldova, nr. 116 din 19.07.2018. În vigoare din 01.04.2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.08.2018, nr. 309-320.
19. Legea privind organizarea judecătorească, nr. 514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.01.2013, nr. 15-17.
20. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, nr. 947-XIII. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.01.2013, nr. 15-17.
21. Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, A/67/305, UnDoc, 13 August 2012, <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/67/305> (accesat 10.09.2019).

22. Constituția Republicii Moldova, 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr. 1.
23. Regulamentul privind organizarea, competența și modul de funcționare a Inspecției Judiciare. Aprobata prin Hotărârea CSM nr. 506/24 din 13.11.2018. În vigoare din 18.02.2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.01.2019, nr. 13-21.
24. Regulamentul privind normele pentru efectuarea lucrărilor de inspecție de către Inspecția Judiciară, Aprobata prin Hotărârea CSM nr.802 din 15.11.2012. În: Monitorul Oficial al României, 29.12.2012, nr. 802. <http://www.monitoruljuridic.ro/act/hotarare-nr-1-027-din-15-noiembrie-2012-pentru-aprobarea-regulamentului-privind-normele-pentru-efectuarea-lucrurilor-de-inspectie-de-catre-inspectia-judiciara-emitent-143273.html> (accesat 10.09.2019).

REPERE CONCEPTUALE PRIVIND PARLAMENTARISMUL. CRITICA NATURII PARLAMENTARISMULUI

CONCEPTUAL REFERENCES CONCERNING PARLIAMENTARISM. CRITICISM OF THE NATURE OF PARLIAMENTARISM

Doina CUCIURCA, magistrul în drept, lector,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: In this article parliamentarism is discussed in the context of criticism of its nature. The parliament represents the historical phenomenon, which rose from spirit of a discussion and publicity. Its emergence is not connected only with democracy. The parliament is a point of impact of power groups for clarification of the positions, which are not giving into decisions of the state law. Becoming the most important institute of the state, the parliament has no sufficient legitimacy yet. The public contract with the people gives the required legitimacy to parliament, by means of his communication with the natural law. The connection of democracy with parliamentarism has contradictory character. The true attributes of a discussion consign to the past, and its place is taken by promotion and accounting of interests. On the other hand, the spirit of parliamentarism will transform sense of justice and the political culture of society at the heart of which indissoluble communication with publicity and a discussion is found again. The criticism of parliamentarism opens its deeper bases and is proved that the nature of political reality assumes political representation.

Cuvinte-cheie: *parlamentarism, natură juridică, parlament, reprezentare, constituționalism, liberalism, democrație, sistem de guvernare, regim politic.*

În practica instituțională modernă a statelor, parlamentul este una dintre ramurile puterii. Activitățile sale se bazează pe anumite tradiții și organizarea rațională a puterii în societate.

Astfel, parlamentarismul actual are origini foarte îndepărtate. Încă din antichitate, când s-au pus treptat bazele instituțiilor societății și ale statului, s-au constituit consilii din sfetnicii celui de conducea treburile comunității, dar și adunări ale poporului (în special al luptătorilor) sau adunări ale bătrânilor, avînd misiunea de a sfătui, iar uneori de a tempera sau chiar de a stăvili acțiunile necorespunzătoare ale celui ce conducea, ajungînd însă să ia și hotărîri, mai ales în cazul regimurilor republicane [1, p. 19]. Aceste adunări au cunoscut o permanentă evoluție, ajungîndu-se în zilele noastre, aproape în toate țările lumii, la veritabile organe reprezentative supreme [2, p. 405].

În pofida acestui fapt, nu numai în societate, dar și în comunitatea oamenilor de știință, nu există un punct de vedere unic în vederea esenței parlamentarismu-

lui. Literatura de specialitate atestă atât susținători cât și adversari ai parlamentarismului. Parlamentul poate fi privit ca o instituție desuetă în cadrul sistemului autorităților, nevoia reală în acesta decăzând. Pe de altă parte acesta este privit drept ideal indispensabil necesar societății contemporane.

În ciuda procesiunii triumfale a parlamentarismului de la începutul secolului XX, critica ideilor parlamentarismului în Europa are o lungă și bogată tradiție, fapt ce ne face să revenim la analiza esenței și naturii juridice a parlamentarismului.

Pornind de la noțiunea parlamentarismului reiterăm un șir de definiții într-un fel sau altul asemănătoare. Astfel, Micul dicționar academic elaborat de Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti definește noțiunea de parlamentarism drept: 1. „Sistem de guvernare în statele cu regim parlamentar”, și 2. „Tactică politică bazată pe utilizarea formelor parlamentare în lupta politică” [3].

Dicționarul enciclopedic definește noțiunea de parlamentarism drept: 1. Sistem de guvernare propriu statelor parlamentare; regim politic în care guvernul răspunde față de parlament (votul de neîncredere al acestuia ducând la demisia guvernului); 2. Tactică bazată pe folosirea formelor parlamentare în lupta politică [4].

Marele Dicționar juridic rusesc definește parlamentarismul drept „Sistemul de guvernare caracterizat printr-o distribuție clară a funcțiilor legislative și executive sub supremația legală a organismului reprezentativ (legislativ), parlamentului. Guvernul este format de către Parlament și este responsabil față de el”[5].

O primă aproximație ce ține de elucidarea esenței parlamentarismului, este afirmația că parlamentarismul constituie o componentă a constituționalismului european.

Cu privire la noțiunea parlamentarismului, opiniile doctrinare sunt diferite. „Mișcarea care poartă acest nume a apărut în „Secolul Luminilor”, propunându-și să substituie cutumele existente – vagi, imprecise și care lasă o foarte largă posibilitate de acțiune discreționară – constituțiile scrise.”[6, p. 263].

Dintr-o altă perspectivă, parlamentarismul european a reprezentat, „încă de la început, expresia unei mișcări destinate a zăgăzui excesele monarhiilor” și care, până la urmă, s-a identificat „cu lupta neîncetată a indivizilor pentru idealul de libertate și demnitate umană” [7, p.15].

Trăsăturile caracteristice ale parlamentarismului sunt considerate principiul separației puterilor în stat, proclamarea și garantarea drepturilor fundamentale, statul de drept și modelul european de control al constituționalității legilor [7, p.16-33]. În literatura juridică de specialitate s-au exprimat și alte puncte de vedere. În acest sens, Tudor Drăganu consideră că, în forma sa clasică, regimul parlamentar presupune un executiv bifurcat, alcătuit dintr-un șef de stat neresponsabil politic și un cabinet ministerial răspunzător și pentru actele șefului de stat, o

putere legiuitoare alcătuită din una sau două Adunări parlamentare, un sistem de relații între puterile statului întemeiat nu numai pe separație, dar și pe colaborarea și controlul lor reciproc [10, p.21-24].

Prima teză se bazează îndeosebi pe un criteriu formal, reprezentat de idealul așezării întregii organizații statale și sociale pe temeiul unor constituții scrise. A doua teză se fundamentează pe criteriul material al conținutului social-politic al constituționalismului [11, p.16].

Parlamentarismul, integrându-se în constituționalismul european, întrucât reprezentativitatea parlamentară este una din componentele esențiale ale unui regim constituțional, poate fi caracterizat prin raportare fie la instituția Parlamentului, fie la anumite idealuri și trăsături definitorii, în funcție de care Parlamentul, însuși constituie mijlocul de realizare, ceea ce presupune și evocarea regimului politic axat pe preeminența Parlamentului, cu toate consecințele corespunzătoare atât în plan juridic, legiscentrismul, cât și în procesul de guvernare, îndeosebi răspunderea politică a Guvernului față de Parlament. Primul punct de vedere rezultă dintr-un criteriu formal, adică prin raportarea exclusiv la Parlament ca autoritate publică, pe când cel de-al doilea rezultă dintr-un criteriu material (substanțial), deoarece pune în valoare, în principal, însăși rațiunea Parlamentului și a rolului său în cadrul regimului politic. Suntem de părere că aceste două moduri de abordare trebuie concepute numai în interdependența lor.

În fond, parlamentul, prin însăși constituirea sa, are o valoare structurantă în definirea regimului politic, mai ales datorită preeminenței sale ca organ legiuitor și în ceea ce privește controlul acțiunii Guvernului și angajarea răspunderii sale politice [12, p.40]. De asemenea, ca orice altă instituție socială, Parlamentul nu este un scop în sine, natura sa fiind legată de realizarea unor finalități complexe. De aceea, referindu-ne la parlamentarism, considerăm că nu putem raporta acest concept la orice fel de reprezentanță națională. O asemenea reprezentanță nu corespunde regimului parlamentar dacă premisele sale sunt contrare rațiunilor care, îndeosebi în secolul al XIX-lea, au condus la triumful parlamentarismului, o dată cu cel al constituționalismului european.

Academicianul Ion Guceac, în cercetările sale se abstractizează de la momentul propriu-zis al apariției instituției reprezentative și se axează pe identificarea unei serii de factori care au condiționat nașterea Parlamentului ca instituție politico-juridică în cadrul societății organizate în stat, printre care:

- revolta poporului împotriva absolutismului monarhic;
- intenția maselor de a participa la procesul de guvernare;
- fundamentarea principiului suveranității conform căruia puterea aparține poporului și numai poporul are dreptul de a elabora legi;
- imposibilitatea creării condițiilor pentru ca întreg poporul să legifereze în statele cu teritoriul imens și populație numeroasă [13, p.327].

În consecință, nu se încadrează în această concepție asupra parlamentarismului reprezentanța națională dintr-un stat parlamentar sau în condiții de dictatură, chiar dacă sub aspect formal această reprezentanță s-ar înfățișa ca Parlament, deoarece ceea ce îi lipsește este rațiunea, adică finalitatea, față de care Parlamentul ca autoritate publică este doar modalitatea instituționalizată de realizare [10, p.16].

Din acest motiv, nici adunările reprezentative din Evul Mediu – diete, cortesuri, adunări generale etc. – nu intră în sfera de cuprindere a parlamentarismului, chiar dacă unele se păstrează, sub aspect formal, în timpurile moderne.

Înainte de aborda criticile aduse naturii parlamentarismului se impune o firească delimitare, și anume aceea dintre parlamentarism și politicianism. Politicianismul este o plagă ce nu poate exista însă decât „în statele cu regim constituțional reprezentativ”, deoarece presupune „un gen de activitate politică de transformare a instituțiilor și serviciilor publice din mijloace pentru realizarea binelui public în mijloace pentru realizarea intereselor personale”, dar nu pe căi violente, ci, ca efect al reprezentării, cu consimțământul celor cărora această politică le este prejudiciabilă [14, p. III-IV]. La aceste caracteristici ale politicianismului considerăm că ar trebui adăugată încălcarea principiilor de deontologie specifice confruntării politice, inclusiv competiției electorale.

Parlamentarismul reprezentând o mișcare politică ce privește în ansamblul său regimul constituțional rezultat de preeminența Parlamentului, după ce acesta a devenit sediul suveranității, organul reprezentativ al poporului și câmpul de bătaie a partidelor [15, p.35], rezultă că politicianismul constituie modalitatea coruptă a parlamentarismului. Caracterizarea regimului parlamentar poate fi făcută însă și din alte puncte de vedere. Cu titlu de exemplu, menționăm opinia altor autori, potrivit cărora în parlamentarism se regăsesc trei principii ale democrației liberale, având un anumit conținut juridic și o anumită semnificație politică în regimul parlamentar: separația puterilor, principiul reprezentativ și cel al legalității [16, p.17-19].

Dacă parlamentarismul presupune nu doar o concepție formală, exclusiv organică, despre Parlament, chiar dacă ea este indispensabilă, ci, în plus, întregul ansamblu de relații, îndeosebi cele din Parlament și Guvern, șeful statului, precum și societatea politică sau civilă în general, politicianismul semnifică deturarea finalității acestor relații de la rațiunea lor intrinsecă la elemente alienante, suprapuse și, de regulă, oculte, pe care îl reprezintă interesul personal. Politica este esențialmente altruistă, întrucât înseamnă acțiunea pentru promovarea binelui comun, deci în folosul altora și în virtutea unui ideal sau a unei concepții. Politicianismul presupune folosirea tuturor acestor caracteristici pentru obținerea unor foloase strict personale, de regulă, materiale. De aceea, subliniem că el constituie un parlamentarism aservit, corupt.

După această necesară delimitare, revenind asupra problematicii naturii parlamentarismului, se impune o precizare: regimul politic al monarhiei constituționale, potrivit Constituțiilor din 1866 și 1923, ca și cel actual rezultat din Constituția RM în vigoare este parlamentar. Pentru perioada monarhiei, această caracterizare nu a fost negată. Așa cum a arătat prof. Tudor Drăganu, „ principalele elemente componente ale regimului parlamentar – bifurcarea executivului, lipsa de răspundere a șefului statului, dreptul lui de a numi Guvernul și de a dizolva Parlamentul, răspunderea politică a miniștrilor în fața adunărilor legislative, principiul solidarității ministeriale etc. s-au păstrat statornic”[10, p.362].

Parlamentarismul modern există și este conectat cu democrația de masă, dând naștere unei atitudini contradictorii. Democrația care se străduiește pentru identitatea guvernanților și guvernaților, se confruntă cu parlamentul, creând o criză și pentru unii și pentru alții. Cum ar putea fi justificată o instituție bazată pe discuții ale deputaților liberi, independenți, ce dețin imunitate ?

Criza parlamentarismului, criza democrației, criza statului sunt inextricabile și totodată acestea sunt interdependente.

De asemenea, parlamentarismul este atestat ca fiind un fenomen politic și instituțional strâns legat de statul de drept, de democrația constituțională, de ideea de reprezentare politică și de căutare a celor mai eficiente metode de guvernare în cadrul democrației reprezentative [8, p. 185]. În acest sens, se consideră că apariția Parlamentului modern este legată, în special, de apariția și evoluția raporturilor juridice de reprezentare [2, p.406].

Idea de reprezentare este una modernă, apărută ca o reacție împotriva despotismului feudal, fundamentând conceptele de democrație directă și democrație indirectă. Prin *democrație directă* se înțelege o adunare a poporului care îndeplinește, ea însăși, actele vieții statale. Este de la sine înțeles că teritoriile întinse și populația numeroasă fac imposibilă exercitarea democrației directe și exprimarea, în mod direct, a voinței generale, și astfel a apărut democrația indirectă, ideea reprezentării și raporturile de reprezentare [2, p.406].

Consecința ideii de reprezentare a fost apariția reprezentanților (deputați, senatori), care au format parlamentele, instituția reprezentanței naționale, ce realizează în calitate de putere distinctă funcția legislativă a statului, precum și sistemele electorale, în baza cărora reprezentanții poporului sunt desemnați.

În esență, *democrația indirectă* sau *reprezentativă* presupune că poporul, singurul titular al suveranității, alege, în mod periodic și pentru o perioadă limitată de timp, un anumit număr de persoane care să exercite puterea în numele său. Prin urmare, unul dintre principiile fundamentale ale organizării politice statale a societății constituie, alături de teoria separației puterilor în stat, principiul reprezentării voinței suverane a poporului [9, p. 26].

În sensul cel mai larg, atestă Gheorghe Costachi, regimul reprezentativ al unei țări constituie un ansamblu de autorități alese de popor, pentru a exercita puterea în numele lui [17, p.4].

Din punct de vedere instituțional, principiul reprezentării se realizează în mod special de către puterea legislativă întru chipată în instituția Parlamentului, organ reprezentativ al voinței generale și obligatorii a societății.

Din punct de vedere politic, Parlamentul, ca reprezentant al suveranității naționale, decide soarta guvernelor, aprobând cabinetele și programele de guvernare, sau dimpotrivă, emiterea acestora, controlează executivul prin diferite modalități și mijloace constituționale și regulamentare, și stabilește liniile direcționale ale politicii interne și externe prin crearea legislației primare pentru reglementarea celor mai importante relații sociale [2, p.407].

Din punct de vedere juridic și constituțional, calitatea Parlamentului de întru chipare a suveranității naționale realizează, într-o formă instituțională, una dintre cele mai importante funcții ale statului, și anume funcția legislativă, constituind puterea legislativă a statului. Această calitate juridică a Parlamentului îi conferă un statut aparte în cadrul sistemului autorităților statului, care rezultă din modul de formare (procesul electoral) a corpului legiuitor, din proceduri speciale de luare a deciziilor și de desfășurare a întregii activități, precum și din prerogativele conferite membrilor Parlamentului pentru garantarea exercițiului mandatului în condiții optime [2, p.407].

Una dintre criticile aduse calității de organ reprezentativ a Parlamentului, precum și principiului reprezentării drept trăsătură specifică a parlamentarismului, își găsește expresia în ideea că „Parlamentul, deși este organul reprezentativ suprem al poporului, reprezintă de fapt numai pe cetățenii cu drept de vot care participă la alegerea sa” [18, p.193]. Autorul A. Varga infirmă această idee, considerând de neconceput ca organul reprezentativ suprem al țării să nu reprezinte întreaga națiune, ci doar pe „cetățenii cu drept de vot”. Evident, prin calitatea juridică și rolul pe care îl ocupă Parlamentul în sistemul statal, datorită funcției de conducere a întregii societăți, este imposibil și de neadmis ca organul reprezentativ al suveranității naționale să împartă societatea între cei care au drept de vot și cei care nu au drept de vot. Cu atât mai puțin cu cât majoritatea acelor persoane care nu au drept de vot sunt minori, prin urmare mai vulnerabili, iar reprezentarea lor (ca membri egali ai societății se impune (cel puțin) în egală măsură cu persoanele cu drept de vot [2, p.408].

De asemenea, s-a menționat că „regimul separației puterilor presupune cooperarea autorităților publice, dar exclude subordonarea față de o anumită autoritate de stat a tuturor celorlalte, chiar dacă această autoritate ar fi de reprezentanță națională” [19, p. 115].

Din cele menționate putem desprinde o concluzie relevantă pentru cercetarea în cauză, și în special că Parlamentul nu reprezintă „puterea” în esență, ci doar una dintre ramurile puterii statului, care realizează conducerea politică a societății. Și în consecință, pe de o parte, și Parlamentul este supus legilor, ca și toate celelalte organe ale statului, este subordonat și obligat să se conformeze propriilor legi, pe care trebuie să le respecte, aceasta fiind o expresie a aplicării principiului statului de drept. Pe de altă parte, în virtutea principiului separației puterilor în stat, și Parlamentul se află într-un raport de colaborare și control reciproc cu celelalte puteri, respectiv autorități ale statului.

Totodată, autorul Tudor Drăganu afirmă că, din punct de vedere al valorificării principiului reprezentării voinței suverane a poporului, Parlamentul are întâietate politică și juridică (fără a crea vreo relație de subordonare sau supraordonare instituțională) față de toate celelalte autorități ale statului [20, p.94].

În acest context se supune criticii și afirmația lui D. Verney: „...parlamentul ca un tot întreg deține supremația asupra părților sale componente (guvernului și adunării), dintre care nici una nu o poate domina pe cealaltă [21, p.32-33]. Această teză fiind discutabilă astăzi, deoarece parlamentarismul se raționalizează, iar puterea executivă joacă un rol important în activitatea parlamentului.

Astfel, pentru parlamentarism este caracteristică democrația, reprezentativitatea parlamentară, conlucrarea dintre parlament și guvern, logica supraviețuirii lor în comun, dominarea parlamentului sau a guvernului – în funcție de modelul sistemului parlamentar adoptat în stat, separația puterilor este acceptată din punct de vedere constituțional, dar sistemul politic este astfel construit încât cabinetul și parlamentul sunt puse în situația de a interfera intens, de a colabora și, câteodată, de a-și aplica măsuri punitive, mergând pînă la demiterea guvernului prin moțiunea de cenzură sau dizolvarea forului legislativ de către șeful statului (șeful executivului, după caz).

Referințe bibliografice:

1. Monac C., Parlamentul și securitatea națională, București: Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 2006.
2. Costachi Gh., Hlipcă P., Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept, Tipografia Universității „Transilvania”, Brașov, 2010.
3. Micul dicționar academic, ed. Univers enciclopedic, București, 2003.
4. Dicționar enciclopedic, ed. Cartier, București, 2001.
5. Большой юридический словарь под ред. А. Я. Сухарева, В.Е. Крутских, Москва, Инфра-М, 2002.
6. Deleanu I., Instituții și proceduri constituționale, ed. Servo-Sat, Arad, 1998, vol. I.

7. Florin Bucur Vasilescu, Constituționalitate și constituționalism, ed. Național, București, 1998.
8. Eremia M.C., Dragnea D.M., Introducere în dreptul constituțional. Note de curs. Ediția a 2-a, revizuită și adăugită. București: Editura Hamangiu, 2007.
9. Varga A., Constituționalitatea procesului legislativ. Monografie. București: Ed. Hamangiu, 2007.
10. Drăganu T., Începuturile și dezvoltarea regimului parlamentar în România până în 1916, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991.
11. Enache M., Constantinescu M., Renașterea parlamentarismului în România, ed. Polirom, Iași, 2001.
12. În acest sens, Carl Schmitt, în Parlamentarism și democrație, Seuil, paris, 1988, p. 40, arată că „guvernămîntul parlamentar” presupune ca „legislativul să domine executivul”, idee de bază ce constituie „fundamentul spiritual ultim al parlamentarismului”.
13. Guceac I., Curs elementar de drept constituțional, F.E.P Tipografia centrală, Chișinău, 2004
14. Rădulescu-Motru C., Cultura română și politicianismul, Librăria Socec, București, 1904, pp. III-IV
15. Ionescu Gh., Madariaga I., Opoziția, ed. Humanitas, București, 1992.
16. Pierre Lalumière, Andrée Demichel, Les régimes parlementaires européens, ed. A 2-a, Presses Universitaires de France, col. Thémis, paris, 1978.
17. Costachi Gh., Cușmir V., Probleme ale statului de drept și administrării democratice, Chișinău, 2001
18. Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G., Constituția României, comentată și adnotată, București: Lumina Lex, 1997
19. Enache M., Controlul parlamentar, Iași: Ed. Polirom, 1998.
20. Drăganu T., Drept constituțional și instituții politice, Tratat, vol. II, Cluj Napoca, 2000.
21. Verney D., The analysis of political systems, London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1959

NOȚIUNEA ȘI NATURA POLITICO-JURIDICĂ A CETĂȚENIEI CA INSTITUȚIE ȘI CONDIȚIE JURIDICĂ A PERSOANEI

LA NOTION ET LA NATURE POLITIQUE ET JURIDIQUE DE LA CITOYENNETÉ EN TANT QU'INSTITUTION ET CONDITION JURIDIQUE

Ruslan DELEANU, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Etymologie de citoyen: qui vient du latin civis, celui qui a droit de cité, citoyen.

La notion de citoyenneté trouve son origine dans le cadre de la cité ou «polis» de la Grèce antique, fondée sur l'égalité de ceux qui ont le statut de citoyens. Contrairement aux métèques ou aux esclaves, les citoyens participaient aux débats dans l'agora et aux décisions (lois, guerres, justice, administration) et pouvaient posséder la terre.

La citoyenneté est l'état ou la qualité de citoyen. Elle permet à un individu d'être reconnu comme membre d'une société, d'une cité dans l'Antiquité, ou d'un Etat aujourd'hui, et de participer à la vie politique.

La citoyenneté est le statut juridique qui permet à un individu de devenir citoyen. La citoyenneté donne accès à l'ensemble des droits politiques, tout en créant des devoirs, permettant de participer à la vie civique d'une société ou d'une communauté politique, par opposition au fait d'être simple résident. En général la citoyenneté est liée au droit de vote.

Dans une société démocratique, la citoyenneté est également l'une des composantes du lien social, notamment par l'égalité des droits qui lui est associée.

Cuvinte-cheie: cetățenie, raport juridic, instituție juridică, condiție juridică.

Este un adevăr evident prin simplitatea sa, că între stat și populația sa se încheagă o multitudine de raporturi de natură diversă, una dintre care este obiectiv necesară. O asemenea legătură nu este înfîmblătoare, ea s-a format de la sine, printr-un îndelungat proces, în care atât populația, cât și forța publică au conștientizat legăturile lor reciproce, de intercondiționare.

Locuind pe un anumit teritoriu și, mai târziu, organizându-se politic pe acesta, populația se identifică atât cu teritoriul respectiv, cât și cu forma de organizare politică, adică cu statul. În cadrul acestui proces de conexiuni reciproce populația capătă cu timpul conștiința de sine (conștiința națională), care include conștiința apartenenței la un teritoriu determinat, solidaritatea cu o anumită forță publică, căreia îi conferă prin vot legitimitate, și își formează astfel o ideologie națională.

În dreptul constituțional modern o asemenea legătură între stat și populația sa este exprimată prin termenul de **cetățenie**.

File istorice. În general, se consideră că conceptul de cetățenie are aceeași vîrstă cu primele comunități umane sedentare, deoarece se referă la cei care sînt (sau nu sînt) membrii unei aceleiași comunități [1, p.22].

Din punct de vedere istoric, noțiunea este atestată încă în perioada antică în orașele Republicii Romane și își are rădăcinile în latinescul „civitas”. În perioada antică, în Roma, Sparta și Atena, se considerau cetățeni numai persoanele care prin mijlocirea Adunării Populare participau la rezolvarea treburilor publice.

La Roma, *jus civile* (dreptul cetății) semnifica faptul că indivizii care nu fac parte din cetate, nu sînt ocrotiți de legea romană. Datorită acestui fapt, acei care nu purtau acest titlu, adică străinii, chiar dacă erau liberi, aveau un statut juridic similar cu al sclavului: erau lipsiți de personalitate juridică și puteau fi luați sclavi de oricine. Titlul de cetățean era purtat de cei care locuiau în cetate și aveau totalitatea drepturilor civile și politice; nu exista în acel timp, titlu mai înalt, iar mîndria de a fi cetățean al Romei se exprima în formula: *civis romanus sum!* (sînt cetățean roman) [2, p.169].

În anul 212 împăratul Antonio Caracala, printr-un edict, a acordat cetățenie tuturor locuitorilor Imperiului Roman, acest moment marcaînd modificarea conținutului politic și juridic al conceptului de cetățenie.

În același demers istoric ținem să facem referire și la contribuția Greciei Antice la apariția cetățeniei. Astfel, după cum susține Șt. Munteanu, la originea conceptului de cetățenie se află moștenirea greacă, întrucît grecii, părinții *polis*-ului, au inventat ideea de *cetățean*, ca membru al comunității oamenilor liberi și egali [3, p.53].

Potrivit autoarei I. B. Fan termenul *cetățean* provine de la noțiunea *polites* – locuitor al *polis*-ului, care dispune de anumite drepturi și obligații de natură publică și privată conform legilor grecești [4, p.92]. Destul de evidentă este provenirea termenului de cetățean (*polites*) de la noțiunea de cetate (*polis*), moment ce a avut o importanță deosebită în conturarea esenței și conținutului categoriei de cetățenie.

În epoca feudală, cetățenia își pierde conținutul juridic, o bună parte a membrilor statului fiind calificați ca supuși, situație ce presupunea multe obligații și puține drepturi. În special, supușii nu posedau drepturi politice și nu participau la treburile publice (în prezent, însă, termenul de *supus* este folosit numai în unele state-monarhii, desemnînd aceleași relații ca și noțiunea de *cetățean*). Odată cu întărirea și centralizarea statului, supusul devine un dependent față de puterea supremă în stat, care se concretiza într-un prinț, rege sau împărat [5, p.74].

Pînă la 1789, instituția cetățeniei a avut un caracter limitat, reducîndu-se de fapt, la indicarea apartenenței persoanei la un anumit stat. În anul 1789, prin *Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului* s-a introdus noțiunea contemporană de cetățenie, lichidîndu-se supușenia și legînd-o de participarea activă

a persoanei la viața publică. Lichidarea supușeniei nu purta doar un caracter declarativ determinat de substituirea unei noțiuni prin alta, ea a generat o serie de consecințe juridice legate de anularea drepturilor și privilegiilor feudale, și, mai ales, a celor care se refereau la dreptul feudal personal sau la iobăgie. Respectiv, la 19 iunie 1790 Adunarea Națională a Franței a adoptat Decretul cu privire la anularea instituției nobilimii ereditare și a tuturor titlurilor nobiliare, iar prima Constituție a Franței, din 3 septembrie 1791, prevedea principii de bază, printre care se consacrau egalitatea cetățenilor în drepturi și condițiile de dobândire a cetățeniei franceze [6, p.215-216].

După cum se poate observa evoluția instituției cetățeniei a depins de mai mulți factori printre care drepturile și libertățile omului acordate și garantate de către stat, dezvoltarea social-economică a statelor, recunoașterea și protejarea valorilor democratice.

Generalizînd asupra retrospectivei istorice, ținem să notăm că cetățenia poate fi descrisă pe scurt ca participarea la o comunitate sau prin calitatea de membru al acestei comunități. Diferite tipuri de comunități politice dau naștere la diferite forme de cetățenie. Aceste principii simple au fost formulate pentru întâia oară acum aproape două milenii și jumătate în a treia carte a *Politicii* lui Aristotel. Principala diferență dintre cetățenia așa cum este ea concepută în statul-cetate din Grecia Antică și în statul național democratic modern privește dimensiunile sau sfera comunității politice. Pentru Aristotel, cetățenia se identifica cu statutul privilegiat al grupului conducător în statul-cetate. În cazul statului democratic modern, la baza cetățeniei stă posibilitatea de a participa la exercitarea puterii politice prin intermediul procesului electoral. Această participare implică, prin urmare, calitatea juridică de membru al unei comunități politice bazate pe drept. Pentru Aristotel, statutul de cetățean era acordat doar celor care participau activ la luarea deciziilor și la exercitarea puterii [7, p.23]. Astăzi, cetățenia națională a fost extinsă la nivelul întregii societăți, indiferent de gradul de participare a indivizilor la exercitarea puterii publice în cadrul statului.

Natura politico-juridică a cetățeniei. În doctrina juridică noțiunea de cetățenie este înțeleasă atât într-un sens *juridic*, cât și în unul *politic*, atunci când este privită ca o apartenență a unui individ la o colectivitate umană (națiune popor), organizată în stat. Important este că între aspectul juridic și politic al cetățeniei există o legătură indisolubilă [8, p.114-115].

În același timp, cetățeniei îi sînt recunoscute două accepțiuni, de *instituție juridică*, adică o grupare de norme juridice și de *condiție juridică*, pe care o au acele persoane, care au calitatea de cetățean.

Prin esența sa, noțiunea de cetățenie are conotații juridice multiple în funcție de natura raporturilor juridice în care se manifestă: raporturi de drept internațional, raporturi de drept constituțional (ex.: drepturile electorale); raporturi de drept

administrativ (ex.: cererea de dobândire a cetățeniei se adresează unei autorități a puterii executive); raporturi de dreptul familiei (ex.: dobândirea cetățeniei prin adopțiune). Rezultă așadar, că termenul juridic de cetățenie are un caracter complex, generat de multitudinea și de natura ramurilor de drept care îi conferă o haină juridică specifică. Din această perspectivă, ea este determinată a fi o noțiune interdisciplinară [9, p.114].

În opinia cercetătorului C. Ionescu [10, p.367] cetățenia nu este o noțiune juridică-sinteză, construită prin integrarea și forjarea într-o unică unitate a caracteristicilor ce i le imprimă, după caz, dreptul internațional, dreptul constituțional, dreptul administrativ sau dreptul familiei. Domnia sa precizează că noțiunea juridică de cetățenie, rezultă cu preponderență din știința dreptului constituțional, respectiv din dreptul constituțional, celelalte ramuri ale dreptului reglementând mai degrabă modurile de dobândire sau pierdere a cetățeniei, decât conținutul propriu-zis al acesteia.

În același timp, dl profesor I. Deleanu [11, p.25] menționează că, fiind o instituție complexă, cetățenia este o instituție a dreptului constituțional, întrucât:

- a) ea este o expresie a suveranității politice; statul, pe temeiul suveranității lui, stabilește statutul juridic al cetățenilor săi;
- b) numai cetățenii statului respectiv au dreptul de a participa la executarea puterii în formele instituționalizate ale democrației directe (sufragiul, referendumul, inițiativa populară) sau cele ale democrației reprezentative.

Referitor la natura juridică a cetățeniei, în literatura de specialitate au fost exprimate numeroase și contradictorii puncte de vedere. În acest sens I. Muraru [12, p.156] subliniază că una din cele mai controversate probleme privitoare la cetățenie este natura juridică a acesteia, dat fiind că cetățenia este definită, de obicei, fie ca o „legătură între individ și stat”, fie ca o „legătură politică între individ și stat”, fie ca o „legătură politică și juridică”, fie ca o „legătură juridică”, ca o „apartenență juridică” sau o „calitate a persoanei”.

În contextul abordării acestui aspect, cercetătorul B. B. Berceanu susține că instituția cetățeniei și condiția cetățenească exprimă, în primul rând, o legătură – principial statornică – a individului cu statul, cu cetatea. O asemenea legătură se numește, în general, *resortisanță*, iar indivizii astfel legați se numesc *resortisanți*, nu cetățeni. Opus condiției de resortisant este cel nelegat de un stat, numit *apatrid* (el. „fără patrie”), *apolit* (el. „fără stat”) sau *heimatlos* (germ. „fără țară”).

Evident, legătura e față de un anumit stat: *resortisanța* reprezintă apartenența individului la un anumit stat. Este important de concretizat că cetățenia este numai acea resortisanță în care legătura dintre individ – numit, ca atare *cetățean* – și stat pornește de la drepturi și obligații (datorii) reciproce: în care și individul are drepturi, și statul obligații, în care individul participă la conducerea statului, în care statul este expresia voinței cetățenilor, în care cetățenii constituie chiar

statul, sînt membrii statului. Condiția opusă celei de cetățenie, respectiv celei de cetățean, în cadrul unei resortisanțe, este cea din *supușenie*, respectiv cea de *supus*, avînd ca prototip sclavia, în care individul (sclavul) este redus la un simplu bun, la simplu obiect. Diferența între o condiție și alta este că în cetățenie primează drepturile, în timp ce în supușenie primează obligațiile [13, p.8].

La acest subiect s-a referit și constituționalistul C. Ionescu [14, p.368-369], în viziunea căruia cetățenia presupune *apartenența unei persoane la un anumit stat*, apartenența fiind în același timp și politică și juridică.

Dezvoltînd ideea de apartenență, domnia sa concretizează că este un termen ambivalent. Apartenența unei persoane la un anumit stat nu exprimă o legătură unilaterală ci una reciprocă între cele două entități. Cu alte cuvinte, nu numai cetățeanul este legat de stat, ci și statul este legat de cetățean. Această legătură are în primul rînd un fundament politic rezultînd din dreptul statului ca reprezentant al puterii suverane a poporului de a conferi și apăra calitatea de cetățean al său, a unei anumite persoane. În al doilea rînd, legătura respectivă are un fundament juridic rezultînd din consfințirea în Constituție și în alte acte normative a principiilor și a cadrului juridic de reglementare a raporturilor de cetățenie.

Apartenența nu exprimă însă un simplu raport de subordonare a cetățeanului față de stat sau altfel spus, un raport de dominație exercitată de stat asupra unei persoane. Acest raport există, indiferent de calitatea persoanei ce locuiește într-un anumit stat și asupra căreia se exercită prerogative de comandă. În acest sens, este de necontestat că raporturile de subordonare / dominație caracteristice oricărui raport între stat și individ nu au relevanță nemijlocită, evidentă pentru raporturile de cetățenie, forța publică (statul) exercitîndu-și dominația asupra oricărui individ care domiciliază sau rezidează pe teritoriul său.

În baza acestor momente, autorul [15, p.369] conchide că cetățenia exprimă legătura principală și statornică între stat și o persoană fizică, în baza căreia aceasta participă la diferite proceduri legale prin care se exprimă voința suverană a poporului și beneficiază de drepturile și libertățile fundamentale pe care i le garantează statul, care, în același timp, îi impune anumite îndatoriri fundamentale.

Luînd ca suport raportul de apartenență a individului față de un anumit stat, unii autori au definit cetățenia ca fiind situația juridică care rezultă din raporturile statornice care intervin între o persoană fizică și statul, exprimînd apartenența persoanei la stat, situație caracteristică prin plenitudinea drepturilor și obligațiilor reciproce predeterminate de lege [16, p.28].

Într-o altă definiție, cetățenia a fost apreciată ca acea calitate a persoanei fizice ce exprimă relațiile permanente social-economice, politice și juridice dintre persoana fizică și stat, dovedind apartenența sa la stat și atribuind persoanei fizice posibilitatea de a fi titularul tuturor drepturilor și îndatoririlor prevăzute de constituția și legile statului [17, p.49; 18, p.155].

La rîndul său, cercetătorul Gh. Iancu [19, p.76] privește cetățenia ca fiind o legătură politică și juridică permanentă (internă) dintre o persoană fizică și un anumit stat, legătură care se exprimă prin totalitatea drepturilor și obligațiilor reciproce dintre o persoană și statul al cărui cetățean este, precum și printr-o legătură juridică specială (externă) care are același conținut, dar care se prelungește și se păstrează oriunde s-ar găsi persoana ce are calitatea de cetățean.

În contextul dat, sînt relevante și ideile expuse de specialiștii în drept internațional, potrivit cărora cetățeniei unei țări sînt persoane legate printr-un raport juridic de statul pe teritoriul căruia trăiesc sau din care sînt originari. Ea nu este o simplă legătură politică sau juridică între individ și colectivitatea organizată politic, ci este o integrare angajată în sînul acestei colectivități [20, p.183].

Cetățenia implică o legătură de loialitate, determinată în cea mai mare măsură prin afinitate etnică, religioasă, culturală a tuturor indivizilor care alcătuiesc o anumită națiune.

Cetățenia reprezintă legătura politică și juridică permanentă dintre persoana fizică și un anumit stat. Ea exprimă totalitatea drepturilor și obligațiilor reciproce dintre o persoană și statul al cărui cetățean este. Ea este o legătură juridică specială păstrată și prelungită oriunde s-ar găsi persoana în cauză: în statul de origine, în alt stat, pe mare, în aer sau în spațiul cosmic [21, p.74; 22, p.115].

Totodată, și alte științe sociale cum ar fi, de pildă, sociologia politică sau politologia conferă noțiunii de cetățenie un conținut specific.

Astfel, din perspectivă sociologică, cetățenia este definită ca un statut uzual și reprezintă calitatea de membru al unui stat-națiune, fiind conferită de la naștere sau prin proceduri juridice în cazuri de emigrare dintr-un stat în altul [23, p.95].

Din perspectivă politologică cetățenia este o relație dinamică între un cetățean și națiunea sa. Potrivit acestei concepții, noțiunea de cetățenie cuprinde reguli referitoare la ceea *ce ar putea să facă* (să voteze), la ceea *ce trebuie să facă* (să plătească impozite și taxe) și la ceea *ce ar putea să refuze să facă* [24, p.95]. Din aceeași perspectivă, cetățenia este definită ca *o calitate juridică a cetățeanului care sintetizează ansamblul relațiilor social-economice, politice și juridice dintre acestea și un anumit stat* [25, p. 41].

În doctrină, uneori, termenul de cetățenie este asimilat celui de naționalitate. Prin esența lor, cele două noțiuni se referă la raporturile dintre persoană și stat, dar ele nu trebuie confundate. Spre deosebire de cetățenie naționalitatea trebuie privită ca fiind *calitatea sau condiția juridică ce decurge din relațiile care există între o persoană fizică și un stat determinat*, susține B. B. Berceanu [26, p.53].

Pentru o mai bună înțelegere a esenței cetățeniei considerăm necesar a menționa că majoritatea specialiștilor susțin că cetățenia are un dublu sens, o dublă accepțiune [27, p.153; 28, p.24; 29, p.150; 30, p.131]: *instituție juridică și condiție juridică*. Aceste două accepțiuni sînt strîns legate între ele, drepturile subiec-

tive ale unei persoane derivînd tocmai din normele pe care le consacra sau le reglementează. Dar, cetățenia în sens de instituție juridică ține de dreptul obiectiv, pe cînd cetățenia în sens de condiție juridică se circumscrie sferei drepturilor subiective, axîndu-se pe ideea de subiect de drept.

În prima accepțiune cetățenia reprezintă un ansamblu de norme juridice ce reglementează raporturi sociale grupate în jurul necesității de a asigura plenitudinea drepturilor și obligațiilor prevăzute de Constituție și legi acelor persoane care, prin sentimentele și interesele lor, sînt strîns legate de destinele statului respectiv. Din acest punct de vedere, cetățenia constituie o categorie legată de dreptul obiectiv [31, p.24; 32, p.132].

În al doilea caz, cetățenia este văzută ca o situație juridică (un statut), termen prin care se înțelege un complex de drepturi subiective și obligații ale unei persoane, unite între ele printr-o conexiune specifică. Așadar, dacă privim cetățenia din punctul de vedere al subiectului ei, ea apare așezată pe ideea subiectului de drept, adică o poziție juridică în cadrul unor raporturi sociale ce o caracterizează.

De aceea, avînd în vedere cel de-al doilea sens, unii autori [33, p.154] definesc cetățenia ca fiind acea situație juridică rezultată din apartenența unei persoane la un anumit stat, persoana dobîndind plenitudinea drepturilor și obligațiilor prevăzute de Constituție și legi, inclusiv drepturile politice, obligația fidelității față de țară și cea de apărare a ei.

În acest context C. Ionescu susține că cetățenia ca o condiție juridică sau statut al individului trebuie considerată ca fiind izvorul drepturilor subiective garantate de către stat prin Constituție, propriilor cetățeni și nu ca statut al unor indivizi. Ca atare, calitatea de cetățean al unui anumit stat, conferă persoanei respective dreptul de a exercita drepturile și libertățile fundamentale, dar și obligația de a-și îndeplini îndatoririle constituționale față de stat, cu alte cuvinte, de a căpăta un anumit statut juridic.

Statutul juridic al individului nu este garantat atît de drepturile subiective recunoscute și garantate de constituție, cît de calitatea sa de cetățean al unui stat, în virtutea căruia el dobîndește drepturile respective și își asumă anumite îndatoriri [34, p.368].

Deosebit de important la acest capitol se prezintă faptul că condiția juridică de cetățean e concepută în perspectiva unei legături care nu se rupe prin părăsirea teritoriului și a transmiterii ei următoarelor generații, expresie a permanenței, stabilității și continuității statului [35, p.54].

În continuare, ținem să atragem atenția asupra faptului că în literatura de specialitate rusă se menționează că complexitatea naturii juridice a cetățeniei se manifestă prin aceea că ea intervine atît ca o *instituție* interramurală complexă de sine stătătoare a dreptului și o *condiție juridică*, parte componentă a statutului

juridic al cetățeanului, cât și ca un *drept subiectiv* și un *raport juridic* continuu (existent atât sub formă generală, cât și concretă) [36, p.8-9].

Ca parte a sistemului de drept, cetățenia există ca o instituție juridică (a dreptului). Dat fiind faptul că raporturile juridice de cetățenie sînt reglementate de normele juridice internaționale, totalitatea acestora formează instituția juridică internațională a cetățeniei, normele căreia au prioritate față de instituția juridică internă a cetățeniei.

Cetățenia este în același timp și obiect al unuia dintre cele mai importante drepturi ale omului, prin intermediul căruia individul este legat de lumea externă, de națiune, popor, de grupurile sociale. Dreptul subiectiv la cetățenie este consemnat în multe acte juridice internaționale, ocupînd un loc important în sistemul drepturilor fundamentale ale omului.

Prin esență, cetățenia este pe de o parte un mijloc de individualizare a persoanei, pe de altă parte – un mijloc de implicare a acesteia în sistemul raporturilor juridice. Din această perspectivă, cetățenia este înțeleasă și ca un tip distinct de raporturi juridice între persoană și stat, la baza căruia stă apartenența sau legătura individului cu statul.

Particularitățile cetățeniei permit evidențierea raportului juridic de cetățenie din totalitatea raporturilor juridice concrete ca fiind un raport juridic general căruia îi este propriu cel mai înalt grad de generalizare și cea mai abstractă formă de interacțiune a subiecților, avînd un caracter de statut, exprimat de durabilitate și continuitate în timp și spațiu.

Înțelegerea cetățeniei ca raport juridic general continuu permite determinarea ei ca condiție (stare) juridică a individului. Această condiție este rezultatul realizării dreptului subiectiv concret la cetățenie, cînd faptul obținerii generează raportul juridic general continuu de cetățenie.

Dincolo de natura sa juridică, cetățenia implică și un pronunțat conținut politic, asupra căruia ținem să ne referim în continuare. La acest capitol, cercetătorul N. V. Kalinin notează că cetățenia nu este doar o legătură juridică între persoană și stat, dar și una politică. Aceasta se datorează potențialului politic substanțial al ei, exprimat prin faptul că numai cetățenii dispun de posibilitatea de a participa la realizarea puterii politice și numai asupra cetățenilor se răsfrînge în volum deplin puterea politică a statului [37, p.8-9].

Cetățenia are un suport politic, nu numai prin faptul că stabilirea și modul ei de reglementare reprezintă expresia voinței suverane a poporului ei, îndeosebi, pentru că fiecare cetățean participă în această calitate la exercitarea puterii, revenindu-i, prin abstractizare, „o porțiune” din puterea suverană a poporului. Cu alte cuvinte, cetățenia acordă dreptul unei persoane fizice, membru al populației care locuiește într-un anumit stat să se manifeste politic, adică să voteze și să fie ales

în organele reprezentative ale puterii sau ale administrației publice, ori să ocupe înalte demnități și funcții publice, numai dacă are calitatea de cetățean și domiciliul în țara respectivă.

În contextul dat, cercetătorul B. Berceanu susține că există o legătură a condiției cetățenești cu forma de guvernământ, cu întregul sistem politic al societății. Termenul de *cetățean* e cel mai adecvat întrebuițat în democrație, pe deplin în formația politică derivată din concepția „contractului social”, el e circumscris într-o formație politică bazată pe un pact între guvernanți și guvernați, precum într-o monarhie constituțională, și nu e deloc adecvat într-o monarhie absolută sau o dictatură, chiar dacă autoritatea ar fi însoțită de liber-arbitru sau de gîdire, chiar dacă stăpînul ar fi generos [38, p.12].

Respectiv, cetățenia este privită în prezent ca fiind un contract social (desigur convențional) între stat și cetățean, în baza căruia cetățeanul, îndeplinind obligația de a achita taxele și impozitele statului, de a respecta legile, de a satisface serviciul militar etc., este în drept să ceară statului apărarea drepturilor și intereselor sale legale [39, p.258-259].

Este relevant în acest context și faptul că din perspectivă *subiectivă*, cetățenia exprimă calitatea juridică a unei persoane fizice, a unui om, ca atare numit cetățean, de a fi element, membru al unui stat (al unui sistem ierarhic de state, în general al unui organism politic autonom), calitate din care derivă toate celelalte drepturi constituționale. Din perspectivă *obiectivă*, cetățenia exprimă, în mod corespunzător, raportul juridic fundamental dintre individ și stat – statului revenindu-i dreptul și obligația de a-l face pe individ participant activ la propria sa menținere și dezvoltare și de a-l cointeresa să rămînă un astfel de participant, așadar raportul juridic fundamental dintre om și societate, raport egal între stat și fiecare dintre membrii, cetățenii săi.

Generalizînd, notăm că a fi membru al unui stat înseamnă a participa (în limita capacității individuale de fapt și a posibilității practice de participare egală, concomitentă sau alternativă, cu ceilalți membri) la exercitarea puterii de stat și a beneficia de sistemul său juridic, drepturi cărora le corespund și obligațiile, în condițiile ordinii de drept, de susținere și promovare a aceluia stat. Astfel, cetățenia apare ca expresie a principiului egalității în viața socială, expresie a realizărilor unei vieți democratice, expresie a luptei împotriva încercărilor de a le diminua și înfrînge.

Referințe bibliografice:

1. BARBALET, J. M. *Cetățenia*. București: Editura DU Style, 1998.
2. MUNTEANU, Șt. *Integrarea europeană: o perspectivă juridico-filosofică*. București: Editura C.H. Beck, 2006.

3. IONESCU, C. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 2a, revăzută. București: Editura ALL BECK, 2004.
4. ФАН, И. Б. *Античные модели гражданства*. Научный ежегодник Института Философии и Права Уральского отделения Российской Академии Наук, 2002, №3.
5. IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a III revăzută și completată. București: Lumina Lex, 2005.
6. CÂRNAȚ, T. *Drept constituțional* (ediția a II-a revăzută și adăugită). Chișinău: "Print-Caro" SRL, 2010.
7. BARBALET, J. M. *Cetățenia*. București: Editura DU Style, 1998.
8. MURARU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura Actami, 1997.
9. Ibidem.
10. IONESCU, C. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 2a, revăzută. București: Editura ALL BECK, 2004.
11. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol 2. București: Editura Nova, 1996.
12. MUNTEANU, Șt. *Integrarea europeană: o perspectivă juridico-filosofică*. București: Editura C. H. Beck, 2006.
13. BERCEANU, B. B. *Cetățenia: monografie juridică*. București: Editura ALL BECK, 1999.
14. IONESCU, C. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 2a, revăzută. București: Editura ALL BECK, 2004.
15. Ibidem.
16. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol 2. București: Editura Nova, 1996.
17. MURARU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura Actami, 1997.
18. POPESCU, E. *Teorii ale integrării europene*. București: Editura C. H. Beck, 2009.
19. IONESCU, C. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 2a, revăzută. București: Editura ALL BECK, 2004.
20. *Drept internațional public*. Ed. a 3-a (revăzută și adăugită). Red. coord.: Al. Burian. Chișinău: S. n., 2009 (Tipografia „Elena V.-I.” SRL).
21. BOLINTINEANU, Al., NĂSTASE, A., AURESCU, B. *Drept internațional contemporan*. București, 2000.
22. MURARU, I., TÂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 12, vol. I. București: Editura All Beck, 2005.
23. ZAMFIR, C., VLĂSCEANU L. *Dicționar de sociologie*. București: 1993.

24. SHAPHRITZ, J. M. *Dictionary of American Government and Politics*. Chicago: The Dorsey Press, 1983.
25. TĂMAȘ, S. Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică. București: Editura Academiei, 1993.
26. BERCEANU, B. B. *Cetățenia: monografie juridică*. București: Editura ALL BECK, 1999.
27. MURARU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura Actami, 1997.
28. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice. Vol 2*. București: Editura Nova, 1996.
29. ИВАНОВ, В. М. *Конституционное право Республики Молдова*. Кишинев, 2000.
30. DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol. 1*. București: Editura Lumina Lex, 2000.
31. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice. Vol.2*. București: Editura Nova, 1996.
32. DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol.1*. București: Editura Lumina Lex, 2000.
33. POPESCU, E. *Teorii ale integrării europene*. București: Editura C. H. Beck, 2009.
34. IONESCU, C. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 2a, revăzută. București: Editura ALL BECK, 2004.
35. BERCEANU, B.B. *Cetățenia: monografie juridică*. București: Editura ALL BECK, 1999.
36. КАЛИНИН, В.Н. *Институт гражданства в российском праве: Общетеоретический аспект*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2002.
37. Ibidem.
38. BERCEANU, B.B. *Cetățenia: monografie juridică*. București: Editura ALL BECK, 1999.
39. ФАН, И.Б. *Гражданство и миграция в политических концепциях XX века*. Научный ежегодник Института Философии и Права Уральского отделения Российской Академии Наук, 2008. Выпуск 8.

PRACTICI ALE ȚĂRILOR EUROPENE PRIVIND RELAȚIILE DINTRE AUTORITĂȚILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE CENTRALE ȘI ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ. FORME DE INTERACȚIUNE

EUROPEAN COUNTRIES' PRACTICES ON RELATIONS BETWEEN CENTRAL GOVERNMENT AUTHORITIES AND LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION. FORMS OF INTERACTION

Vasile FOTESCU, doctorand,
Academia de Administrare Publică,

Abstract: In most democratic states, the power between central and local authorities is divided. Many states have implemented in their legislation the separation of central and local authorities, investing them with competences and responsibilities able to meet the public interest and social needs, exercising power at both levels through cooperation, collaboration and control. Specifically, these forms of interaction have demonstrated practical efficiency over time, ensuring decentralization and local autonomy. Each state, based on its own characteristics in the relations between the central and local authorities, faced certain problems. The relationship between the levels of local public administration and central public administration, being the main factor of public democracy. The article analyzes various modalities and models of interaction in European states between central and local power.

Cuvinte-cheie: *relații dintreadministrația publică centrală și administrația publică locală, autoadministrare, statele Uniunii Europene, modelul anglosaxon, modelul continental, modelul mixt.*

Introducere: Evoluția procesului de descentralizare și a dezvoltării autonomiei locale în Republica Moldova este una dintre sarcinile primordiale despre care se vorbește la toate nivelurile administrației de stat. Rezolvarea acestei sarcini depinde în primul rând, de eficacitatea și productivitatea relațiilor dintre administrația publică centrală și administrația publică locală. Implementând reforma administrativ-teritorială, legiuitorul urmează să cunoască modele europene privind interacțiunea dintre nivelele administrației, deoarece parcursul istoric al țării noastre, în acest sens, este destul de modest. În țările europene, dimpotrivă, sunt aplicate modele efective ale unei astfel de interacțiuni, care s-a statornicit timp de zeci și sute de ani. Aceste modele sunt verificate în timp și au adus rezultate efective în practică. Cercetarea și analizarea acestora, precum și folosirea efectivă în elaborarea legislației și aplicarea ei în Republicii Moldova, sunt necesare pentru realizarea reformei administrative și autonomiei locale.

Scopul studiului: Cercetarea problemelor teoretice și practice ale relațiilor dintre autoritățile centrale și locale în țările europene. În vederea atingerii acestui scop au fost realizate:

- Documentarea și analizarea sistemului de relații dintre administrația publică centrală și administrația publică locală în țările: România, Germania, Franța și Regatul Unit.
- Determinarea particularităților și tipurilor de relații între autoritățile centrale și locale în aceste state.
- Identificarea unor modele de relații în statele europene în vederea studierii experienței acestora, pentru implementarea, după caz, în practica administrației publice autohtone.

Conținut: În conformitate cu forma de guvernare toate statele pot fi împărțite în grupuri principale: state unitare și state federale. Din punct de vedere al relației dintre administrația locală și autoritățile publice, statele unitare pot fi împărțite în:

- a) State descentralizate - acestea sunt statele în care este delimitată constituirea puterilor între guvernul central și unitățile teritoriale de cel mai înalt nivel (Franța, Spania). În statele unitare descentralizate, regiunile mari se bucură de o autonomie largă și chiar au propriile lor parlamente, guverne, structuri administrative și manageriale și rezolvă în mod independent problemele la care se face referire. În cele mai dese cazuri, sunt probleme de educație, utilități publice, poliție etc.
- b) State centralizate în care funcțiile autorităților locale sunt îndeplinite numai de reprezentanți desemnați de autoritățile centrale (Marea Britanie, Suedia, Danemarca). Statele centralizate pot oferi o autonomie destul de largă guvernelor de bază. Totuși, în ele, nivelurile de guvernare medii nu au o autonomie semnificativă și sunt orientate direct către implementarea deciziilor de către organele administrației centrale.

De asemenea, sunt state cu regimuri politice autoritare pronunțate, cu toate că, acum întâlnim rar state în care nu există organe alese în teritoriu. În țările cu un sistem unic, prezența oficială a autorităților alese locale nu este altceva decât un ecran pentru omnipotența pe teren.

- c) Al treilea tip de stat este - tipul mixt, inerent sistemelor de autoguvernare din Italia, Norvegia.

În statul federal puterea regională este, de obicei, o proiecție a puterii naționale, repetând aceleași forme organizatorice și la nivelul managerial inferior. Deosebirea le constituie prezența sau absența diferențelor interregionale în organizarea puterii locale. În unele state situația este simetrică și în toate regiunile este în vigoare același standard în organizarea puterii regionale și în relațiile dintre autoritățile centrale și cele locale. De regula acest standard își găsește reglementarea în Constituția națională. În alte state puterea regională este caracte-

rizată de asimetrie, în care regiunile au diferite forme de organizare. Într-un stat federal apare un fenomen special al autonomiei puterii locale, unde regiunile, ca subiecte ale federației, sunt investite cu competențe diferite.

Analizând modul de organizare a puterii regionale în statele federale observăm prezența autorităților centrale care operează la nivel regional. Pornind de la faptul că subiecții federației au propriile competențe, elaborează propriile acte normative și legi, putem spune că există un legislativ regional. Diferențele esențiale constau în organizarea puterii executive.

Practica țărilor europene vorbește despre trei modele de relații în procesul de interacțiune dintre autoritățile centrale și cele locale:

- *Modelul autonomiei relative*, care conferă independență autorităților locale, fără să diminueze rolul autorităților centrale și regionale;
- *Modelul agențiilor* în care organele locale sunt privite, în special, ca o structură care implementează politica centrului.
- *Modelul bazat pe interacțiune*, care pornește de la ideea colaborării și interacțiunii [1 p. 439].

Relațiile dintre autoritățile centrale și cele locale pot fi examinate și din punctul de vedere al particularităților diferitor state. În literatura științifică despre autogovernare au fost evidențiate trei modele: anglosaxon, continental și mixt [2 p.119].

Modelul anglosaxon, se caracterizează prin subordonarea directă a organelor locale celor centrale, cu un grad de decentralizare și cu lipsa în localități a reprezentantului autorității centrale, în schimb există Consilii - autorități alese, care îndeplinesc aceste funcții.

D.Slalom exprimă părerea [3 p.175] că neamestecul de către administrația publică centrală în activitatea administrației publice locale în vederea reglementării unor probleme locale pot să-și permită doar statele federale cu un nivel social-economic înalt cu o cultură politică superioară și cu o atitudine conștiincioasă față de valorile democratice. În caz contrar autoadministrarea locală poate să fie „integrată” în puterea de stat, fapt care minimalizează descentralizarea, iar relația administrației publice centrale cu administrația publică locală se va limita la relațiile de subordonare și control.

Menționăm că în modelul anglosaxon sunt dezvoltate relații dintre autoritățile centrale ale federației, subiectele federației și autoritățile locale.

Controlul autorităților centrale asupra celor locale în modelul anglosaxon, având în vedere lipsa reprezentantului autorității centrale în regiuni și localități, este realizat în mod indirect de către ministere și de către instanțele de judecată. Controlul se limitează doar asupra cheltuielilor raționale ale subsidiilor din partea statului, în schimb mijlocele financiare proprii pot fi folosite fără a fi verificate. Reprezentanții ministerelor au dreptul să controleze activitatea funcționarilor mu-

unicipali în problemele domeniilor: sănătate, educație și ecologie etc. Funcționarii ministerelor nu au dreptul să emită dispoziții sau directive adresate consiliilor locale, în schimb observațiile și recomandările acestora au o influență serioasă asupra activității practice ale autorităților locale. (Regatul Unit, SUA și Australia).

Modelul continental este contrar celui anglosaxon, se caracterizează prin nivel înalt de centralizare, existența unui control direct al autorităților locale, îmbinarea conducerii de stat și autogovernării, în limite aceleiași unități administrativ-teritoriale. Acest model poate fi asociat cu *modelul agenției*. Structura autorităților municipale în modelul continental este bazată pe Consiliul ales în rezultatul alegerilor libere. Acest model asigură unitatea acțiunilor ale puterii centrale, locale și denotă un anumit grad de centralizare. O altă caracteristică a acestui model este faptul că puterea municipală poate participa la exercitarea puterii la nivel național. De exemplu, municipiile în Franța participă la alegerile Senatului, fapt care permite populației prin reprezentării săi, să rezolve problemele municipalității prin intermediul Senatului. În același timp Comisarul Republicii, Prefectul și Subprefectul este numit în funcție fără a consulta populația locală. În procesul reformei acest scop a fost îndeplinit cu succes, iar sistemul de interacțiune dintre autoritățile centrale și locale se caracterizează printr-un grad înalt de descentralizare și democratizare. La nivel local sunt prezenți reprezentanții puterii centrale, însă competențele lor se limitează la informarea Guvernului despre situația în regiune și la controlul asupra legalității actelor adoptate la nivel local.

În comune lipsesc funcționarii de stat, funcția acestora o îndeplinește reprezentantul puterii executive-primarul. Modelul francez este o simbioză dintre centralizare și descentralizare, dintre controlul de stat și autonomia locală. Statul nu are funcția de judecător, capabil să pedepsească puterea locală pentru nesupunere, el devenind partener, care colaborează cu administrația publică locală pornind de la principiul legalității și controlului limitat.

Constatăm că acest model creează diverse tipuri de relații dintre administrația publică centrală și administrația publică locală: relația de autoritate, relația de control, relația de cooperare.

Modelul mixt întrunește în sine specificul modelului anglosaxon și continental.

În statele, precum Austria și Germania funcționează modelul mixt al administrării locale. De exemplu, în Germania conducătorul administrației locale (landului) sunt în același timp și funcționari de stat.

Cele mai multe landuri au trei niveluri de organizare administrativă: superior, mediu și inferior. Autoritățile de la cel mai înalt nivel îndeplinesc funcțiile administrative pentru întregul land dintr-o poziție centrală. Aceste autorități sunt imediat subordonate ministerelor și nu au structuri administrative [9, p.2-3].

Administrația publică locală este reprezentată de district. Constituția federală și constituțiile landurilor îi recunosc districtului autonomia administrativă, precum și reprezentativitatea proprie a autorităților. Statutul districtului este stabilit printr-un cod special, adoptat ca lege a landului, ceea ce implică deosebiri de la un land la altul. Președintele districtului este un funcționar public ales, care are atât calitatea de Președinte al Adunării districtului, cât și pe ceade șef al aparatului administrativ din district. Ca șef al aparatului administrativ din district, Președintele este responsabil de îndeplinirea atribuțiilor ce revin acestuia. El este superiorul ierarhic al funcționarilor districtului și al funcționarilor landului de la nivel de district, considerat ca circumscripție administrativă, răspunzând de activitatea acestora. Între districte și comune nu există raporturi de subordonare, dar în Germania funcționează un sistem dezvoltat de cooperare între colectivitățile locale.

În edificarea relațiilor dintre administrația publică centrală și administrația publică locală în Germania nu există reglementări unice. Modelul german se caracterizează și prin faptul că autoritățile federale nu interacționează cu administrația publică locală. Interacțiunea dintre puterea de stat și autoadministrarea locală se bazează pe principiul supravegherii și controlului din partea statului. Existența organelor de control impune structurile municipale să acționeze în limitele legale și să admită mai puține încălcări. Municipalitatea în Germania are dreptul să conteste în judecată actele emise de autoritățile centrale.

În Republica Moldova această practică este admisă, dar nu este aplicată de către administrațiile municipale, raionale și locale, cu toate că presiunea din partea autorităților care controlează este deseori abuzivă, bazată pe pregătirea de către organele locale a unui număr excesiv de rapoarte pentru autoritățile centrale, în detrimentul activității centrate pe rezolvarea problemelor comunității. Cu atât mai mult, contestațiile în judecată din partea autorităților locale a acțiunilor abuzive de control din partea organelor de supraveghere și control în Republica Moldova sunt destul de rare.

În cazul României, Revoluția din 1989 a însemnat schimbarea regimului totalitar cu un sistem democratic, iar administrația publică supracentralizată și politizată, specifică regimului comunist, a început procesul de tranziție către o administrație democratică, bazată pe principiile esențiale ale statului de drept. Primul pas a fost marcat de dispariția partidului unic, ceea ce a însemnat și reducerea politizării administrației publice românești.

În dependență de divizarea administrativ-teritorială a României s-a constituit actualul sistem de administrare publică locală. Potrivit Constituției României, ea se bazează pe autonomie locală și descentralizarea și desconcentrarea serviciilor publice prin două niveluri de administrare [5 art.120].

- a) Primul nivel este reprezentat de Guvern în calitate de organ executiv central, ce conduce și supraveghează funcționarea ministerelor și a altor

organe ale administrației centrale și locale, având grijă ca activitatea lor să se desfășoare conform legislației în vigoare. Foarte important este faptul că nu există relații ierarhice între prefect (reprezentantul Guvernului) și organele locale.

- b) Al doilea tip de administrare este autoguvernarea locală: la nivelul județului și la nivelul orașelor și comunelor. Nu există relații de subordonare între administrațiile orășenești și comunale și administrația județeană. Principala atribuție a primarului comunelor și orașelor este de a implementa deciziile consiliilor comunale și orășenești.

Supravegherea activităților autorităților administrației locale se efectuează de către Departamentul Administrației Publice Locale, care este un organ administrativ central. Departamentul respectiv face propuneri Guvernului pentru numirea prefectilor, precum și secretarilor consiliilor județene și a municipiului București. Prefecții numiți de Guvern în fiecare județ și în municipiul București supraveghează ca autoritățile locale să se conformeze legislației în vigoare. Între prefecti, pe de o parte, consiliile locale și primari, precum și consiliile județene și președinții acestora, pe de altă parte, nu există raporturi de subordonare [4, art.123]. Însă nu există relații de subordonare între consiliile locale și primari, pe de o parte, și prefect, pe de altă parte. Guvernul poate decide să dizolve un Consiliul local la propunerea argumentată a Prefectului în cazurile stabilite de lege [10]

Prin legea Legea nr.69/1991[5] privind administrația publică locală și Legea nr.70/1991 privind alegerile locale [6] și prin articolele 120-121 din Constituția României [4], adoptată în ședința Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, a fost creat cadrul necesar pentru a transfera o parte importantă a autorității administrative, de la nivelul Guvernului, pentru gestionarea intereselor specifice colectivităților locale, schimbând radical sistemul de administrare și intervenind în relațiile dintre autoritățile centrale și locale raportându-le la standardele europene.

Autoritățile locale au dreptul să aibă inițiativă în toate domeniile, cu excepția celor care sunt date în mod expres în competența altor autorități publice. Autoritățile administrației publice centrale nu intervin în domeniile care nu țin de competența lor exclusivă, decât în cazul în care obiectivele acțiunii nu pot fi realizate de către autoritățile administrației publice locale, fie cauza dimensiunilor, fie a efectelor pe care le-ar putea produce. Acest fapt denotă un grad înalt de descentralizare și autonomie a administrației publice locale.

În relațiile dintre autoritățile administrației publice locale și consiliul județean, pe de o parte, precum și între consiliul local și primar, pe de altă parte, nu există raporturi de subordonare.

Între Prefect și autoritățile administrative locale, nu există raporturi de subordonare, dar Prefectul exercită controlul asupra legalității actelor autorităților

administrației publice locale, fiind în posibilitatea de a le ataca, în fața instanței de contencios administrativ, în cazul în care consideră necesar. Relațiile dintre aceștia se caracterizează prin control și colaborare.

În Legea administrației publice locale, [7] este înscrisă o prevedere foarte importantă cu valoare de obligație pentru primar, aceea de a colabora cu serviciile publice deconcentrate ale ministerelor și celorlalte organe de specialitate ale administrației publice centrale din unitățile administrativ-teritoriale, precum și cu Consiliul județean.

Din cele relatate observăm mai multe particularități ale relațiilor dintre administrația publică centrală și administrația publică locală. Primarul care potrivit legii are mai multe atribuții pe de o parte este reprezentant al colectivității locale, conducător de unitate administrativ teritorială cu obligația de a gestiona anumite servicii de stat. Deși nu se află în raporturi de subordonare față de autoritățile județene sau centrale, Instituția Prefectului are prerogative de autoritate coordonatoare, în contextul cărora poate controla legalitatea unor decizii sau modul cum își exercită atribuțiile Primarul, în calitate de conducător a administrației publice. Desigur că această colaborare se referă, în primul rând, la colaborarea cu serviciile publice deconcentrate de la nivel local, dar și de la nivel județean.

Prevederile alin. (1) al art. 5 reprezintă o reiterare a dispozițiilor art.19 din Legea a descentralizării, [8], care precizează că în vederea asigurării serviciilor publice de interes local, autoritățile administrației publice locale exercită, în condițiile legii competențe exclusive, competențe partajate și competențe delegate.

De exemplu în vederea exercitării competențelor partajate administrația publică locală de la nivelul comunelor și orașelor, colaborează cu autoritățile administrației publice de la nivel central sau județean, după caz, în condițiile stabilite prin lege, iar autoritățile administrației publice locale de la nivelul județului colaborează cu autoritățile administrației publice de la nivel central, în condițiile stabilite prin lege (alimentarea cu energie termică produsă în sistem centralizat, construirea de locuințe sociale și pentru tineret, învățământul preuniversitar de stat, cu excepția învățământului special, ordinea și siguranța publică).

Competențele autorităților administrației publice locale, oricare ar fi ele, exclusive, partajate sau delegate, nu sunt de natură de a limita autonomia locală, ci de a releva conlucrarea dintre autoritățile administrației publice reprezentative ale colectivităților locale, alese de acestea, pe de o parte, și autoritățile publice locale ale statului, pe de altă parte, în probleme în care sunt interesate, atât unele, cât și celelalte, asigurându-se astfel o mai bună soluționare a acestora, și deci, o mai bună funcționare a statului, în ansamblul său.

În consecință, raporturile dintre autoritățile administrației publice locale exclud subordonarea administrativă, iar controlul actelor în instanțe judecătorești speciale vizează numai legalitatea, nu și oportunitatea acestora. Autonomia loca-

lă este asigurată prin faptul că autoritățile administrației publice locale elaborează și aprobă bugetele locale și au dreptul să stabilească și să perceapă impozite și taxe locale, în condițiile legii.

Orice control administrativ asupra colectivităților locale nu este exercitat decât conform formelor și cazurilor prevăzute de Constituție și alte legi. Orice control administrativ al acțiunii colectivităților locale cuprinde și un control de oportunitate exercitate de autoritățile de nivel superior în ceea ce privește sarcinile, a căror execuție este delegată colectivităților locale. Controlul administrativ se exercită reprezentând raportul între amploarea intervenției autorității care exercită controlul și importanța intereselor pe care le prezintă.

Din cele analizate constatăm că relațiile dintre administrația publică centrală și administrația publică locală în România asumă mai multe modalități de interacțiune: colaborarea, controlul, subordonarea, raportate la procesul de descentralizare, care denotă caracteristicile modelului continental observat și descris anterior.

Concluzii: Conținutul cercetării relevă existența unei varietăți de relații administrative în care interacțiunea între centrul administrativ și autoritățile administrației publice locale, se regăsește în statutul reprezentantului administrației centrale la nivel local.

Aceste relații sunt influențate de o serie de factori care impun o abordare comparativă. Factori includ elemente ale tradiției culturii administrative și politice, traseul de reforme inițiate, procesele de implementare, cu succese și insuccese, prin care diferitele sisteme au trecut de-a lungul timpului.

În Europa aceste diferențe se datorează existenței unei uniuni suprastatale de forma Uniunii Europene, care a impus anumite ajustări diferitelor forme de organizare administrativă. Aceste ajustări, de multe ori cu un caracter mai degrabă formal, corespund unei tendințe de formare a unui spațiu administrativ european, fundamentat pe principii compatibile cu formele de guvernare democratice, într-o măsură relativ asemănătoare, în toate statele din componența Uniunii.

Principiul subsidiarității precum și necesitatea creșterii calității serviciilor publice prin prestarea acestora cetățenilor, au impus măsuri corespunzătoare de creștere a autonomiei comunităților locale, de adoptare a politicilor publice necesare, respectiv de control asupra serviciilor publice.

Constatăm că în diferite state relațiile dintre administrația publică centrală și locală se bazează pe principii generale, doar că interacțiunea între ele se desfășoară în mod diferit, în dependență de forma de guvernare (state unitare, federale, autoritare). Uneori în interiorul unui stat există mai multe modele de interacțiune.

Modelele enunțate mai sus (anglosaxon, continental, mixt), se caracterizează atât prin similitudini, cât și prin diferențe. Modelele francez și german, de

exemplu, se deosebesc prin faptul că în Franța există o formă unificată a relațiilor dintre puterea centrală și cea locală, în timp ce în Germania, acestea, lipsesc. În landuri sunt aprobate diverse forme de interacțiune. În același timp formele de relații precum controlul și supravegherea, din partea statului, sunt identice în aceste țări.

Modelul românesc este influențat în special de cel continental, în care relațiile dintre organele administrației centrale și cele locale sunt constituite într-un sistem de raporturi: de subordonare, de participare, de colaborare. În literatura de specialitate a României se menționează necesitatea completării cadrului legislativ cu legi, care ar asigura creșterea autonomiei locale, reglementarea relațiilor dintre prefect și consiliile locale.

Am constatat existența unei diversități de cadre instituționale în care legătura între Guvernul Central și administrația publică locală se realizează prin intermediul unor instrumente specifice. O parte dintre acestea presupun existența unei poziții de Reprezentant al Guvernului Central la nivel local (Prefect, Guvernator) sau în alte cazuri a unor instituții care asigură coordonarea la nivelul administrativ intermediar a politicilor publice guvernamentale.

Constatăm că nu există un model care să corespundă și să fie valabil în sisteme administrative diferite. Din analiza realizată reiese importanța pe care au contextele instituționale specifice, care includ nu atât regulile formale dar și contextul politic, cultural și economic în care se integrează această țară.

Fiecare stat își construiește și dezvoltă propriul model de interacțiune dintre administrația publică centrală și locală, pornind de la tradițiile istorice, necesitățile populației, capacității și „bunei voințe” de a dezvolta autoadministrarea locală, unde statul devine partener și crează condiții pentru evoluția acesteia.

Referințe bibliografice:

1. Зотов Владимир, Местное самоуправление: Энциклопедия, 2010.
2. Дроботенко Иосиф, Зарубежные модели местного самоуправления: опыт для России, Власть 2010. № 1. p.119–122.
3. Салов Дмитрий, Местное самоуправление в современном мире, Федерализм
4. 2000, № 1 с.175.
5. Constituția României, în Monitorul Oficial al României nr.233 /1991.
6. Legea nr. 69/1991 privind administrația publică locală în Monitorul Oficial al României,
7. Nr.238 din 28 noiembrie 1991.
8. Legea nr. 70/1991 privind alegerile locale în Monitorul Oficial al României Nr.239 din 28

9. noiembrie 1991.
10. Legea nr.215/2001 administrației publice locale în Monitorul Oficial al României, Nr. 123 din
11. 20 februarie 2007
12. Legea nr. 195/2006 a descentralizării în Monitorul Oficial al României, Nr. 453 din
13. 25.05.2006.
14. Resurse Web:
15. Studiu privind sisteme administrativ-teritoriale, www.anfp.gov.ro, București, iunie
16. 2011, (accesat la 19.09.2019).
17. http://www.cdep.ro/pls/proiecte/docs/2018/pr369_18__1_.pdf,(accesat la 20.09.2019).

REGLEMENTAREA STATUTULUI JURIDIC AL PERSOANELOR TINERE

REGULATING THE LEGAL STATUS OF YOUNG PEOPLE

Tatiana IGNATIUC, magistrul, lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The problem of respecting and protecting the rights of youth became a subject covered today, and widely discussed by different parts of society, especially the decision makers called to effectively manage issues related to the rights of youth. The person, as a bearer of rights and obligations, occupies a central place in any legal system and manifests itself in it in several situations - as a citizen, as a subject of certain relations of law and legal responsibility. A cornerstone of these changes is the establishment of an effective system for protecting the rights of youth.

Cuvinte-cheie: *individ, persoane tinere, statut juridic, sistem de drept, stat.*

Individul, ca purtător de drepturi și obligații, ocupă în orice sistem juridic un loc central și se manifestă în cadrul acestuia în mai multe ipostaze – ca cetățean, ca subiect al unor anumite relații de drept și de răspundere juridică etc. Individul intră în diverse relații și procese juridice, fiind, totodată, obiectul asupra căruia se focalizează o multitudine de fenomene și categorii juridice.

Cercetătorul N.I. Matuzov constată faptul că însăși valoarea sistemului de drept este determinată, în mare măsură, de rolul care i se atribuie persoanei, în ce mod sunt protejate și asigurate interesele, viața, onoarea, demnitatea și securitatea acesteia, ce drepturi îi sunt acordate și care sunt garanțiile acestor drepturi [1, pag. 520]. Cu alte cuvinte, în ce măsură sistemul juridic în cauză este capabil și îi permite realmente persoanei să-și dezvăluie posibilitățile sale, să-și realizeze potențialul său social și moral.

De regulă, individul interacționează cu statul în baza normelor și reglementărilor legale. Prin intermediul normelor de drept sunt stabilite statutul juridic, drepturile și obligațiile, responsabilitatea juridică, sistemul de garanții ale drepturilor omului, personalitatea sa juridică, care, reflectând diversitatea relațiilor dintre sistemul de drept și individ, dintre stat și individ, pot fi caracterizate în ansamblu ca statutul juridic al omului și cetățeanului, în care se reflectă toate aspectele fundamentale ale existenței juridice a individului, interesele, necesitățile, relațiile sale cu societatea și cu statul etc.

Fundamentul situației juridice a individului este statutul său juridic, care prezintă o totalitate de drepturi, libertăți și obligații ale omului și cetățeanului.

Statutul juridic al omului și cetățeanului constituie una dintre cele mai importante categorii politice și juridice. Cercetătorul G.V. Maļțev remarca faptul că „sistemul de drepturi și obligații constituie nucleul, centrul sferei juridice și aici se află cheia soluționării problemelor juridice fundamentale” [2, pag.28].

În opinia noastră, înțelegerea statutului juridic al persoanei are loc, în primul rând, prin înțelegerea trăsăturilor caracteristice ale întregului sistem de drepturi, libertăți și obligații pe care le posedă această persoană. Trebuie să cădem de acord cu E.A. Lukașeva care afirmă că „în drepturi și obligații nu numai că se fixează modelele, standardele de conduită, pe care statul le consideră obligatorii sau dezirabile pentru funcționarea normală a societății, dar, de asemenea, se manifestă principiile de bază ale relațiilor dintre stat și persoană” [3, pag.509].

Situația juridică, statutul juridic al persoanei, structura și natura drepturilor, libertăților și obligațiilor, în calitate de concepte de bază ale științei juridice, se află în permanență în centrul atenției oamenilor de știință. Trebuie de remarcat aici studiile disponibile, semnate de către autori precum N.V. Vitruk, L.D. Voevodin, V.A. Kucinski, G.V. Maļțev, E.A. Lukașeva, V.A. Potiulin, V.M Chikvadze și alții [4, pag.112], în care este reflectat subiectul în cauză. Specialiștii din domeniul juridic au dezvoltat mai multe abordări cu privire la determinarea structurii situației juridice și statutului juridic ale individului.

Însă înainte de a trece la examinarea lor, ni se pare oportun să elucidăm sensul cuvintelor „situație” și „statut”. Termenul „statut” este de origine latină (de la lat. *status*) și desemnează conceptele de „stare”, „situație”. Dicționarul enciclopedic juridic în redacția lui A.Ia. Suharev determină cuvântul „statut” ca „situație juridică a unui cetățean sau a unei persoane juridice”. Totodată, în același dicționar se subliniază faptul că „recunoscând un cetățean drept subiect juridic, statul determină statutul juridic al acestuia, care caracterizează situația cetățeanului în raport cu statul, cu organele guvernamentale, cu alte persoane.

Cercetătorul S.A. Avakian determină statutul drept situație legalizată printr-un act normativ a unui organ, a unei organizații, asociații sau persoane oficiale (cetățean). În opinia sa, statutul caracterizează natura lor, locul lor în sistemul de relații sociale și al subiecților de drept, cele mai importante drepturi și responsabilități, formele (ordinea) utilizate pentru a le pune în aplicare și actele adoptate sau acțiunile realizate în acest proces.

În opinia noastră, aici apare întrebarea dacă conceptele de „statut juridic” și „situație juridică” pot fi cumulate și în ce mod aceste concepte corelează între ele? Vedem că, interpretând noțiunea de „statut”, oamenii de știință utilizează în cele mai multe cazuri termenul de „situație”. Este oare posibil ca pe această bază să recunoaștem faptul că în domeniul dreptului conceptele de „statut” și „situație” sunt interschimbabile, identice? În problema dată oamenii de știință nu împărtășesc o opinie comună. Unii dintre ei (N.I. Matuzov) consideră că aceste

concepte sunt identice. În sensul dat, N.I. Matuzov scrie: „Propunerile unor autori de a diferenția conceptele de „statut juridic” și „situație juridică” a cetățeanului par a fi nerezonabile, deoarece, în opinia noastră, pentru aceasta nu există nicio necesitate teoretică sau practică. Aceste concepte sunt identice, iar încercările de a le diferenția par artificiale. Statutul este anume situația, starea cuiva sau a ceva. Din punct de vedere etimologic și în esență ele coincid”.

O serie de alți oameni de știință, cum ar fi E.A. Lukașeva, consideră că noțiunea de „situație juridică” este mai largă decât noțiunea de „statut juridic”. Situația juridică a omului în societate se caracterizează nu doar prin drepturile, libertățile și obligațiile sale, dar și prin ceea ce E.A. Lukașeva definește ca elemente „prestatutare” și elemente „poststatutare”[3, pag.509]. Aceste elemente includ, de exemplu, cetățenia, în calitate de premisă care definește statutul juridic al individului. Reieșind din prezența sau absența acestui element, poate fi diferențiat statutul juridic al cetățeanului și statutul juridic al persoanei.

Noi considerăm că trebuie să cădem de acord cu E.A. Lukașeva, care clasifică statutul juridic al unei persoane într-o categorie aparte, iar elementele „prestatutare” și elementele „poststatutare” le atribuie structurii statutului juridic al omului și cetățeanului. Considerăm că o astfel de clasificare este oportună, reieșind din rolul primordial și importanța semnificativă a institutului de drepturi, libertăți și obligații ale omului și cetățeanului pentru întregul sistem juridic [5, pag. 48]. În opinia noastră, utilizarea cuvântului „statut” și „situație”, în calitate de categorii separate, este condiționată, de asemenea, de reguli logice și stilistice, precum și de necesitatea de a evidenția un anumit aspect în sistemul de drepturi ale omului.

Pe baza celor expuse mai sus, ni se pare oportun să evidențiem următoarele elemente-cheie ale situației juridice a omului și cetățeanului: statutul său juridic, incluzând drepturile, libertățile și obligațiile; garanțiile realizării drepturilor și libertăților; personalitatea juridică generală; responsabilitatea juridică; interesele legitime; cetățenia. O astfel de structură a situației juridice a omului și cetățeanului este remarcată de către majoritatea juriștilor.

Printre elementele specificate autorul lucrării de față evidențiază, în mod deosebit, sistemul de drepturi, libertăți și obligații, precum și garanțiile de punere în aplicare a acestora, care, în opinia autorului studiului, în totalitatea lor constituie esența situației juridice a omului și cetățeanului.

Trecând la examinarea aspectului referitor la tineret al situației constituțional-juridice a persoanei, trebuie de avut în vedere faptul că tineretul, ca o totalitate de indivizi, nu poate fi examinat în calitate de subiect de drepturi, libertăți și obligații, deoarece ca subiect de drept poate fi doar o persoană, și nu un grup de persoane. Prin urmare, noi propunem utilizarea conceptului de „tineret” ca și colectiv, subînțelegând, totodată, că purtătorul drepturilor și obligațiilor corespun-

zătoare este o persoană de vârstă tânără sau un tânăr cetățean, cu alte cuvinte - un reprezentant al tineretului.

Acest lucru este condiționat, de asemenea, de particularitățile morfologice și semantice a substantivului „tineret”, care nu are forme de plural și se referă la substantivele colective. Prin urmare, spre deosebire de asemenea cuvinte ca „copil” și „femeie”, având atât forme de singular, cât și de plural, cuvântul „tineret” poate fi folosit doar într-o singură formă [6, pag.112]. În opinia autorului, toate cele expuse mai sus au condiționat posibilitatea utilizării de către oamenii de știință și legiuitori a termenului de „tineret” în raport cu subiectul drepturilor și obligațiilor. În opinia noastră, o astfel de abordare este justificată, deoarece conceptul de „tineret” în contextul dat este utilizat nu doar în legislația națională, în special în legislația subiecților Federației Ruse, dar, de asemenea, și în practica internațională.

Specificul situației constituțional-legale a tineretului constă, pe de o parte, în faptul că o parte din reprezentanții săi (cu vârsta sub 18 ani) nu-și poate exercita în mod independent și pe deplin drepturile și obligațiile sale, deși, cu siguranță, ei posedă drepturile și obligațiile respective. Acest lucru indică asupra faptului că reprezentanții tineretului au o personalitate juridică specială. Aceeași particularitate este, de asemenea, caracteristică și pentru obligația tineretului de a purta responsabilitate juridică, unele tipuri ale acesteia apărând atunci când individul împlinește o anumită vârstă. Posibilitatea de exercitare deplină și independentă a drepturilor și libertăților de către toți reprezentanții tineretului depinde, de asemenea, și de atingerea unei anumite vârste de către subiecții lor. Pe de altă parte, această posibilitate depinde de faptul cât de eficiente vor fi condițiile și garanțiile create de către stat pentru aplicarea în deplină măsură a acestor drepturi și libertăți. Garanțiile menționate diferă de garanțiile constituționale privind apărarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, considerate de către majoritatea oamenilor de știință ca mecanisme legale de apărare a drepturilor și libertăților omului [7, pag.44]. Garanțiile drepturilor tineretului sunt destinate, în primul rând, pentru a înlătura decalajul care există în oportunitățile de punere în aplicare a drepturilor și libertăților de care beneficiază adulții și tinerii, decalaj generat, mai întâi de toate, de vârstă. Și deoarece statul compensează tineretului lipsa de experiență de viață, lipsa de economii materiale, cum este în cazul acordării creditelor pentru procurarea locuințelor de către tineret, creează condiții pentru dezvoltarea sa deplină prin crearea unei infrastructuri corespunzătoare pentru tineret: centre de petrecere a timpului liber, centre pentru practicarea sportului și artelor, de educație și informare, servicii psihologice, servicii de angajare în câmpul muncii și de ocupare a forței de muncă etc. Astfel de garanții sunt fixate în diferite acte juridice normative și împreună formează sistemul de acțiuni programatice ale statului în raport cu tineretul - politica de stat pentru tineret [8].

Iată de ce, fiind de acord cu faptul că nu este rațional ca garanțiile acordate tineretului să fie incluse în structura statutului general constituțional-juridic al persoanei și cetățeanului, suntem de părerea că garanțiile destinate reprezentanților tineretului cu privire la drepturi și libertăți trebuie să fie incluse integral în statutul constituțional-legal al acestuia, ca o trăsătură distinctivă a sa.

Drepturile, libertățile și obligațiile constituționale ale omului și cetățeanului sunt în egală măsură inerente și tineretului. Categoriile menționate au o interpretare bine determinată în drept, aici fiind dezvăluite esența, importanța și natura lor. Fiind conceptele fundamentale ale institutului constituțional-juridic corespunzător și subiectul unor dezbaterii științifice, precum și al mai multor studii efectuate de către oamenii de știință, acești termeni sunt interpretați de cercetători în diferite moduri. Noi considerăm că anume pe baza diverselor puncte de vedere și a diverselor abordări științifice este posibil să se înțeleagă mai exact conținutul conceptelor examinate.

De exemplu, cercetătorul Rudnički F.M. scria că drepturile omului constituie măsura libertății, particularitățile inerente ale persoanei, fixate în normele dreptului internațional și ale celui național [9, pag.232]. Ele asigură cele mai importante oportunități de dezvoltare umană, protecția intereselor sale. Totodată, drepturilor omului constituie mijlocul de prevenire a catastrofelor care amenință întreaga omenire.

Esența interpretării drepturilor și libertăților constituționale ale omului și cetățeanului în știință se reduce la faptul că acestea sunt o parte integrantă și cele mai importante drepturi și libertăți, care aparțin omului prin naștere (acolo unde este cazul, în virtutea cetățeniei sale), fiind protejate de stat, formând nucleul statutului juridic al persoanei și având cea mai mare forță juridică.

De rând cu cuvântul „drepturi” este folosit, de asemenea, termenul de „libertate”. Majoritatea oamenilor de știință pun, de regulă, în acest cuvânt două semnificații, deși indisolubil legate. În sens general, cuvântul „libertate” indică starea unui popor și a unui individ aparte, caracterizată prin capacitatea de a acționa la propria discreție. „Libertatea este lipsa de restricții și alegerea fără obstacole a ceea ce este mai preferabil în cazul în care există alternative (libera alegere a obiectivului pentru conduită și a metodelor de realizare a acesteia). Cea de-a doua semnificație constă în definirea libertății drept posibilitate subiectivă de a întreprinde sau de a nu întreprinde anumite acțiuni (de exemplu, libertatea de conștiință, libertatea de exprimare și altele). În sensul dat, termenul de „libertate” este, în esență, identic cu termenul de „drept subiectiv”, iar deosebirea se explică doar prin faptul că un astfel de lexic juridic s-a constituit în procesul istoriei. M.V. Vișniak a remarcat faptul că „din dreptul obiectiv noi desprindem dreptul subiectiv, care este definit ca un ansamblu de competențe și cerințe aparținând persoanei în baza normelor de drept obiectiv, ca ceea ce este recunoscut în interesul individului și este prevăzut cu posibilitatea de protecție juridică”.

Drepturile și libertățile constituționale nu cuprind toate drepturile și libertățile de care beneficiază omul, ci doar cele de bază sau fundamentale. Aproape toate constituțiile democratice recunosc în concluzie faptul că, enumerând toate drepturile și libertățile, pe care le consfințesc în dispozițiile lor, această listă nu este una exhaustivă, adică omul și cetățeanul dispune și de alte drepturi și libertăți.

Statutul constituțional-juridic al persoanei se caracterizează nu numai prin drepturi și libertăți, ci și prin obligații. Aceste obligații au atribuție la diverse sfere ale relațiilor în care omul evoluează în calitate de subiect.

După natura lor obligațiile în cauză sunt diferite. Unele dintre ele rezultă din apartenența persoanei la cetățenia statului, altele nu sunt legate de un astfel de statut și sunt atribuite fiecăruia în mod individual.

Constituția stabilește obligațiile de bază ale omului și cetățeanului, care: 1) au un caracter universal, 2) nu depind de statutul juridic concret al persoanei, 3) sunt fixate la nivel superior, constituțional.

La interpretarea generală a obligațiilor constituționale, autorul împărtășește opinia cercetătorilor Kozlova E.I. și Kutafin O.E., aceștia definindu-le ca pe niște cerințe consacrate constituțional și protejate prin responsabilitate juridică, care sunt înaintate față de om și de cetățean și țin de necesitatea implicării sale în asigurarea intereselor societății, ale statului și ale altor cetățeni [10, pag. 37].

Tot ceea ce caracterizează statutul juridic al persoanei și cetățeanului poate fi atribuit statutului juridic al tineretului, însă trebuie de luat în considerare acele particularități, care disting situația lui juridică din societate de situația altor categorii sociale și de vârstă. După cum am menționat mai sus, tineretul este o parte a societății și nu poate fi examinat în mod separat de aceasta. La fel și statutul juridic al tineretului nu poate fi cercetat în afara statutului juridic al tuturor membrilor societății. Clasificarea tipurilor de statut juridic al persoanei poate fi realizată în funcție de mai multe criterii.

De exemplu, acesta poate fi clasificat după efectul spațial al reglementărilor legale. Având în vedere faptul că statutul juridic internațional include, pe lângă drepturile, libertățile, obligațiile și garanțiile intrastatale, și pe cele dezvoltate de către comunitatea internațională și consacrate în instrumentele juridice internaționale în vigoare în toate țările civilizate ale lumii; [11] statutul constituțional-juridic include o totalitate de norme de drept de natură constituțională, care acționează în raport cu persoanele aflate sub jurisdicția unui anumit stat.

După caracterul subiectului de drept statutul juridic poate fi divizat în statutul persoanei și statutul cetățeanului, totodată, poate fi divizat și după particularitățile generice care reflectă specificul situației juridice a unor categorii aparte de oameni, cum ar fi militarii, femeile, copiii, tineretul. Se poate remarca, de asemenea, și statutul juridic individual, care caracterizează specificul situației unei persoane concrete.

În scopurile prezentului studiu, pe noi ne interesează statutul generic și statutul constituțional-juridic, care cuprind în conținutul lor drepturile, libertățile și obligațiile constituționale ale tineretului.

Cercetătorul a identificat următoarele grupuri de drepturi, libertăți și obligații fundamentale:

- 1) drepturile și obligațiile cetățenilor în sfera vieții social-economice și culturale;
- 2) drepturile și obligațiile cetățenilor în sfera vieții publice și social-politice;
- 3) drepturile și obligațiile cetățenilor în sfera libertății individuale.

În condițiile actuale de modernizare a societății și ale exigențelor crescânde față de capitalul uman, politica de stat în domeniul tineretului trebuie să devină un instrument de dezvoltare și transformare a țării.

Astfel, se poate afirma că Republica Moldova, proclamându-se ca stat democratic și reglementând din punct de vedere constituțional drepturile și libertățile omului și cetățeanului, recunoaște și drepturile unei asemenea categorii, cum este „tineretul”. O astfel de recunoaștere este argumentată prin existența cadrului normativ juridic care reglementează direcțiile politicii naționale de tineret în stat.

Referințe bibliografice:

1. Международные акты о правах человека. Сборник документов. – Москва, изд//группа НОРМА-ИНФРА, //2000., стр.539-561.
2. Добрынина В.И. Воспитание личности – управляемый процесс/ В.И. Добрынина.// Социальное управление и молодежь. Вып.3.- М.,1969.С.28.
3. Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учеб.пособие для студ.вузов. – 4-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр “Академия”, 1999. С.505-577.
4. Карташкин В.А., Международные механизмы защиты прав человека: Как подать жалобу в международные органы., Москва, изд. Норма, 2003, - стр.112.
5. Beșteliu R.M., Brumar C. Protecția internațională a drepturilor omului. Note de curs. Ediția a V-a. București: Universul Juridic, 2010. pag.48.
6. Ungureanu C., Nemțoi G. NGO-s as Instrument of Democracy. In: International Journal of Humanities and Social Science, vol.3. No.16 [Special Issue-August 2013], p.110-113.
7. Clarke G. Non-governmental organizations (NGOs) and politics in the developing world. In: Political Studies, 1998, nr.46(1), p.36-52.

8. Angel W., (ed) The International Law of Youth Rights: Source Documents and Commentary., Dordrecht, 2000.
9. Чистякова Н.А. Социальная работа с молодёжью//Н.А. Чистякова// Основы социальной работы/ Отв.ред. П.Д.Павленок.-М.:ИНФРА-М, 1997.С.232.
10. В.В. Антропология/В.В.Бунак, М.Ф.Нестурх, Я.Я. Рогинский – М., 1941. С.37.
11. Raportul privind implementarea Programului de Activitate a Guvernului “Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2011-2014.

COMPATIBILITATEA LEGISLAȚIEI NAȚIONALE PRIVIND LIBERTATEA DE CONȘTIINȚĂ CU STANDARTELE INTERNAȚIONALE

THE COMPATIBILITY OF NATIONAL LEGISLATION ON FREEDOM OF CONSCIOUSNESS WITH THE INTERNATIONAL STANDARDS

Alina IORDACHESCU, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: By rallying the Republic of Moldova to international standards and the European instruments, it has committed itself to respect the human rights and freedoms. Thereby, the freedom of conscience is a fundamental right that is guaranteed both by international and national laws. This article analyzes the European and Moldovan regulations and shows their compatibility.

Keywords: *the freedom of conscience, national legislation on freedom of conscience, international standards on freedom of conscience.*

Libertatea de conștiință este specifică societății pluraliste. Două secole în urmă, Thomas Jefferson afirma că nici o lege „*nu ar trebui să fie mai importantă pentru om decât cea care protejează drepturile conștiinței împotriva acțiunilor autorității civile*” [1, pag. 557]. Încă de atunci, instanțele și legislaturile au continuat să mențină conștiința la valori înalte, în special, pentru justificarea scutirilor militare pentru refugiații, scutiri pentru medicii care refuzau să efectueze proceduri medicale controversate și abordarea revendicărilor legate de libertatea de religie și de conștiință care se bazează în mod expres pe convingeri religioase.

În secolul XX, filozoful John Rawls a descris libertatea de conștiință ca fiind „*unul dintre punctele fixe ale judecăților noastre juridice*” [2, pag. 1391], la fel cum multe dezbateri politice actuale se bazează pe teoria că pretențiile față de libertatea conștiinței sunt vrednice de respect juridic. Deși principiul libertății conștiinței pare să facă subiectul unor ample dezbateri teoretice semnificative, cunoaștem foarte puțin despre mecanismul și modul în care legea în diferite state tratează asigurarea libertatea de conștiință în ansamblu.

Întrebarea dacă libertatea conștiinței în legislația națională, în toate aspectele ei, este protejată în mod adecvat, poate fi făcută printr-o examinare atentă a doctrinelor și practicilor relevante ale sistemului juridic internațional și alinierea țării la acesta.

Opinia dominantă din dreptul internațional comparativ este că instituirea religiei și recunoașterea acesteia de către stat sau separarea religiei de stat nu în-

calcă în sine libertatea religioasă sau constituie o discriminare ilegală din motive religioase sau intoleranță religioasă.

Relația dintre biserică și stat nu are nici un efect semnificativ asupra exercitării libere a religiei și, prin urmare, proiectul internațional de convenție privind eliminarea tuturor formelor de intoleranță religioasă prevede că nici instituirea unei religii, nici separarea bisericii de stat, în sine, nu este o interferență cu libertatea religioasă, discriminarea ilegală pe motive religioase sau intoleranța religioasă.

Desigur, dacă în urma recunoașterii de către stat a unei anumite religii sau a aderenților săi li se acordă un tratament preferențial față de alte religii sau față de persoane care nu sunt membre, aceasta implică o încălcare a principiului libertății religioase, care impune tratamentul egal cu toate religiile. Același lucru este valabil în cazul în care separarea religiei și a statului conduc la tratamentul preferențial al persoanelor fără religie sau necredincioși față de alții.

Trebuie remarcat faptul că, indiferent de recunoașterea de către stat a unei anumite religii, credințele religioase ale majorității populației afectează în mod inevitabil viața statului. În Statele Unite, de exemplu, acest fenomen se reflectă în prescrierea duminicii ca zi de odihnă săptămânală. În schimb, în Israel este sâmbătă, iar festivalurile evreiești sunt și zile de odihnă [3].

Libertatea de conștiință, gândire și religie constituie unul dintre drepturile fundamentale ale omului. Dreptul la libertatea de religie fiind unul dintre primele drepturi fundamentale recunoscute la nivel internațional, constituie o poziție cheie în toate actele internaționale de bază în domeniul drepturilor omului.

Importanța acestui drept a fost relevată în repetate rânduri de organisme internaționale prin intermediul actelor emise de acestea și care au fost ratificate inclusiv de Republica Moldova. Ratificarea instrumentelor internaționale, adărea la organisme internaționale presupune nu doar onoarea de a fi membru sau colectarea dividendelor politice sau economice. Aceste acțiuni generează numeroase obligații cu care este grevat statul. Astfel, cunoașterea și asumarea obligațiilor consfințite în actele internaționale la care Republica Moldova este parte constituie un prim și posibil cel mai important pas în construirea unei societăți democratice și libere.

Actul ce recunoaște universal drepturile ființelor umane, Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948, în special art. 18 statuează că „orice persoană are dreptul la libertatea gândirii, a conștiinței și a religiei; acest drept implică libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile sale, individual sau în colectiv, atât în public, cât și în particular, prin învățământ, practici, cult și îndeplinirea de rituri. În același timp, art. 19 prescrie că orice individ are dreptul la libertatea de opinie și de

exprimare, ceea ce implică dreptul de a nu fi tulburat pentru opiniile sale și acela de a căuta, de a primi și de a răspîndi, fără considerații de frontieră, informații și idei prin orice mijloc de exprimare. De asemenea, Declarația consfințește dreptul la libera asociere și specifică la art. 20 că orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică. Nimeni nu poate fi obligat să facă parte dintr-o asociație [4].

Aceste trei articole din Declarația Universală pentru Drepturile Omului constituie în esență o simbioză a trei drepturi care formează un drept unitar.

Organizația Națiunilor Unite a reiterat importanța dreptului la libertatea de conștiință, gândire și religie prin intermediul Convenției Internaționale cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Convenția, spre deosebire de Declarația Universală obligă statele semnatare nu doar la declararea unor anumite drepturi, dar și la vegherea respectării acestora pe teritoriile lor. Art. 18 din Convenție prevede că orice persoană deține dreptul la libertatea gândirii, conștiinței și religiei. Acest drept implică libertatea de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, individual sau în comun, atât în public, cât și în particular, prin cult sau îndeplinirea riturilor, prin practici și prin învățămînt. Nimeni nu va fi supus vre-unei constrîngerii care ar aduce atingere libertății sale de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa. Paragraful (3) stabilește că libertatea manifestării religiei sau convingerilor nu poate fi supusă decât restricțiilor prevăzute de lege și necesare pentru ocrotirea securității, ordinii și sănătății publice ori a moralei sau libertăților și drepturilor fundamentale ale altora. Paragraful (4) grevează statele părți cu obligația să respecte libertatea părinților, și atunci când este cazul, a tutorilor legali, în asigurarea educației religioase și morale a copiilor lor cu propriile convingeri [5].

Un aspect mai restrîns, dar la fel de important, este consacrat de Declarația asupra eliminării tuturor formelor de intoleranță și discriminare bazate pe religie sau convingere, adoptată de Adunarea Generală a ONU în 1981. Declarația, prin intermediul art. 1 reiterează dreptul la libertatea de gîndire, conștiință și religie [6].

Importanța tratatelor internaționale menționate este incontestabilă, însă, mecanismul jurisdicțional este pus în aplicare de Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg. În cadrul activității sale, alături de Carta Socială Europeană revizuită, Consiliul Europei a elaborat și alte documente care au în conținut referințe la libertatea religioasă. Uniunea Europeană promovează o politică de protejare a libertății religioase în paralel cu lupta generală împotriva discriminărilor.

Astefl, Art. 9 din Convenție [7] stabilește standardele libertății de religie pentru statele semnatare ale acesteia, orice persoană are dreptul la libertatea de

gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățămînt, practici și îndeplinirea ritualurilor.

Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate forma obiectul altor restrângeri decât cele, care prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Concomitent, art. 14 interzice discriminarea și statuează: „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”.

Important este de menționat că numărul cererilor examinate de CEDO în care se pretinde încălcarea prevederilor art. 9 este în continuă creștere. Referitor la libertatea de conștiință, gândire și religie este necesar să precizăm limitele acestui drept absolut, limita fiind instituită în același articol: Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora.

Valorile universale în domeniul drepturilor omului sunt recunoscute pe deplin de Republica Moldova. Avînd în vedere că statul nostru este membru ONU, membru al Consiliului Europei, ralierea la standardele enunțate supra constituie o obligație a Republicii Moldova.

Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994, la art. 4 alin. (2) reafirmă angajamentele asumate ca efect al aderării la organisme internaționale menționate prin consfințirea principiului conform căruia „dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale” [8]. În același timp, statul urmează să vegheze alinierea continuă a legislației naționale la standardele prevederilor actelor internaționale.

Prin consecință, cadrul normativ național urmează a fi o emanație a suveranității oricărei națiuni trecută prin prisma valorilor universale în domeniul drepturilor omului. Respectiv, prin Hotărârea nr. 17 din 16 iunie 2000 a Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, a reiterat: „Aderînd la C.E.D.O., Republica Moldova

și-a asumat obligația de a garanta protejarea drepturilor și a libertăților proclamate de C.E.D.O. ale tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția sa. Din prevederile Constituției Republicii Moldova (art.4 alin.2) precum și din prevederile Hotărârii Curții Constituționale nr.55 din 14 octombrie 1999 privind interpretarea unor prevederi ale art.4 din Constituția Republicii Moldova, rezultă că jurisprudența C.E.D.O. constituie o parte integrantă a sistemului legal intern și respectiv urmează a fi aplicată direct, ca oricare altă lege a Republicii Moldova cu deosebirea că aceasta are prioritate față de restul legilor interne care vin în contradicție” [9].

Constituția Republicii Moldova în art. 31 stipulează: „Libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc. Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii. În relațiile dintre cultele religioase sunt interzise orice manifestări de învrăjbire. Cultele religioase sunt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfelinate.” Prin acest articol, Republica Moldova se declară stat laic care va respecta drepturile persoanei privind libertatea de conștiință, va asigura libertatea și autonomia cultelor religioase fără vreo discriminare, reglementările legale, în acest sens urmând să corespundă prevederilor constituționale.

Libertatea de conștiință și religie este reglementată într-o măsură mai largă de Legea nr. 125-XVI din 11 mai 2007 privind cultele religioase și părțile lor componente. Deci, articolul 4 expune, într-o formulă mai largă decât în Constituție expune esența libertății de conștiință, gândire și religie și statuează că „orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie. Acest drept trebuie exercitat în spirit de toleranță și de respect reciproc și cuprinde libertatea de a aparține unei anumite religii, de a avea sau nu anumite convingeri, de a-și schimba religia sau convingerile, de a profesa religia sau convingerile în mod individual sau în comun, în public sau în particular, prin învățatură, practice religioase, cult și îndeplinirea riturilor. Fiecare persoană și comunitate religioasă poate adera liber la orice cult religios”. Legea, de asemenea precizează cazurile în care respectivele drepturi urmează a fi limitate și faptul că statul nu poate da aprecieri referitoare la legitimitatea credințelor religioase [10].

În general, se poate constata că legislația Republicii Moldova în domeniul libertății de conștiință, gândire și religie este conformă cadrului normativ internațional în acest sens. Totuși, perfecțiunea nu are limite, astfel încât este cert faptul că Legea privind cultele religioase și părțile lor componente necesită unele modificări sub aspectul înlăturării posibilității interpretărilor greșite și eronate a normelor legale. Unele prevederi ale Legii sunt duplicitare sau imprecise și pentru ca Legea să corespundă principiilor, exigențelor și spiritului general al tratatelor la care Republica Moldova este parte, constituie o prioritate cizelarea prevederilor legale în domeniul respectiv [11].

Istoria fiecărei națiuni și a fiecărui stat este diferită, fiind caracterizată prin condiții proprii de evoluție. În contextul internațional contemporan, în care majoritatea țărilor au aderat sub o formă sau alta la documentele internaționale sau regionale și s-au angajat ca să respecte și să promoveze drepturile omului, statele sunt chemate să ia măsurile corespunzătoare pentru crearea pe plan intern și extern a unui climat de coabitare amiabilă, cooperare, respect și toleranță. Toate statele au datoria să-si protejeze cetățenii printr-un sistem legal și administrativ corespunzător, prin respectarea drepturilor și libertăților, cu folosirea propriilor pârghii și mecanisme pentru sancționarea încălcării acestora indiferent dacă se bazează pe doctrine religioase sau pe legi civile. În privința raporturilor pe care instituțiile statului le au cu instituțiile religioase și domeniul lor de activitate, pozițiile adoptate de statele europene în constituțiile lor, completate de cadrul juridic național, sunt diverse.

Recunoașterea libertății religioase și de convingere este, însă, unanimă, chiar dacă nu există un model unitar al relațiilor stat-biserică.

Republica Moldova, țară europeană prin poziție, vocație și integrare în structurile Uniunii Europene, semnatară a Declarației Universale a Drepturilor Omului și a altor documente internaționale și regionale, este profund atașată de principiile democrației, toleranței și rezolvarea problemelor pe calea dialogului, respectarea responsabilităților asumate fiind o condiție esențială pentru stadiul actual de dezvoltare. Tratată cu toată seriozitatea, problematica drepturilor omului include, ca un capitol important, respectarea libertății religioase, respectiv a celei profesionale, de conștiință, de convingere și de exprimare.

Cum este și firesc, în Republica Moldova, relația dintre biserică și administrația publică este reglementată juridic de un complex de legi și norme, bazate pe prevederi constituționale. Prin Constituția din 1991, Republica Moldova nu are o religie de stat; drepturile și libertățile fundamentale, printre care libertatea de conștiință, de exprimare, de religie, și-au reluat locul într-un stat democratic. Statul impune și garantează respectarea egalității cetățenilor și a libertății lor religioase, iar Curtea Constituțională a participat activ la îmbogățirea jurisprudenței în domeniu. Credința este o opțiune personală și presupune o libertate liber consimțită, autonomă și separată de stat. Codul Penal din Republica Moldova sancționează violarea libertății de expresie a religiilor și tulburările provocate bunei desfășurări a activităților lor dar, în același timp, conține prevederi împotriva unui cult sau a actelor religioase care ar veni în contradicție cu ordinea publică sau, mai mult, care ar avea conotații anti-sociale.

Oferind și garantând libertăți, legiuitorul a prevăzut alături de drepturi și obligațiile precum și limitele lor legale, precum și diferențieri între culte și asociații religioase, bazate pe criterii specifice de timp și spațiu. Legătura dintre libertatea religioasă și responsabilitate este făcută prin delimitări terminologice

clare, având în vedere că fără asumarea răspunderilor și respectarea legislației nu există pluralism și democrație.

Biserica Ortodoxă fiind majoritară a fost cea mai vizibilă la nivel național în acest proces de adaptare la noile condiții. A renunțat la pretenția inițială de biserică de stat, adoptând poziția bisericii majoritare în stat, cu avantajele și responsabilitățile care decurg din aceasta. A solicitat statului, neutru și imparțial, o abordare proporțională și conformă compoziției confesionale. A susținut o legislație în domeniul religios, bazată pe o formulă a separării în substanță și a colaborării dintre spațiul social și cel spiritual, sarcină deloc ușoară în momentul ideologic și istoric care încă nu s-a încheiat de parcurs.

Înțelegerea fenomenului religios din Republica Moldova se încadrează în curentul european de percepere a locului pe care îl ocupă problematica religioasă în societatea și cultura europeană modernă. Poziția pe care o au statele europene față de libertatea și autonomia instituțiilor cu caracter religios se reflectă asupra relațiilor dintre instituțiile statului și instituțiile religioase, asupra rolului recunoscut cultelor și a locului omului în cadrul acestor relații orizontale și verticale, precum și a posibilităților de manifestare și protejare a libertății religioase în cadrul drepturilor individuale fundamentale. În pofida faptului că legislația în domeniu este majoritar compatibilă cu standardele internaționale, aceasta se cere a fi perfecționată prin conlucrarea cu specialiștii în domeniu, analiza practicii judiciare naționale și internaționale și respectarea premiselor juridico-istorice ale statului.

Referințe bibliografice:

1. Miroshnikova Elena. Civil religion: Revival or Rejection in State-Church Relations in Europe: Contemporary Issues and Trends at the Beginning of the 21st Century. În: <https://www.iclrs.org/content/blurb/files/Russia%202014%20FINAL.pdf> (Accesat: 10.09.2019).
2. Sawicki Nadia. The Hollow Promise of freedom of conscience. În: <https://pdfs.semanticscholar.org/7595/881549582f54b90bccd32a33ea4c5b4dd2eb.pdf> (Accesat: 10.09.2019).
3. Shetreet Shimon. Freedom of Religion in Israel. În: <https://mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2001/Pages/Freedom%20of%20Religion%20in%20Israel.aspx> (Accesat: 11.09.2019).
4. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948. În: http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Declarația_Universala_a_Drepturilor_Omului.pdf (Accesat: 11.09.2019).
5. Convenția Internațională cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptată la 16 decembrie 1966. În: <http://lex.justice.md/md/356337/> (Accesat: 11.09.2019).

6. Declarația asupra eliminării tuturor formelor de intoleranță și discriminare bazate pe religie sau convingere, adoptată în 1981. În: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ReligionOrBelief.aspx> (Accesat: 11.09.2019).
7. Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, semnată pe 4 noiembrie 1950 și intrată în vigoare pe 3 septembrie 1953. În: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf (Accesat: 11.09.2019).
8. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994. În: http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731 (Accesat: 11.09.2019).
9. Hotărârea nr. 17 din 16 iunie 2000 a Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. În: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=181 (Accesat: 11.09.2019).
10. Legea nr. 125-XVI din 11 mai 2007 privind cultele religioase și părțile lor componente. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=342252> (Accesat: 11.09.2019).
11. Studiu „Libertatea de conștiință, gândire și religie – actualitate și perspective de reglementare”. În: <http://justice.gov.md/public/files/file/Directia%20organizatii%20necomerciale%20/Studiul%20Libertatea%20de%20con%20C5%9Ftiin%20C5%A3%C4%83,%20g%20C3%AEendire%20C5%9Fi%20religie%20-%20actualitate%20C5%9Fi%20perspective%20de%20reglementare.doc>. (Accesat: 11.09.2019).

VALORIFICAREA CAPACITĂȚILOR REPREZENTANȚILOR SOCIETĂȚII CIVILE ÎN PROCESUL DE REFORMĂ A JUSTIȚIEI

VALUING THE CAPACITIES OF CIVIL SOCIETY REPRESENTATIVES IN THE PROCESS OF JUSTICE REFORM

Cristina JOSANU, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The process of justice reform represents one of the priorities among politics and projects that are promoted in Republic of Moldova as a state of law. It consists of a complex of actions and common efforts made by political and juridical implicated actors, with specific prerogatives. Near the state power, as an entity, represented by authorities, organs, institutions, the civil society is another very important actor that manifests itself more and more active in the process of justice reform.. The role of the civil society in promoting the process of justice reform is unchallenged: it appropriates justice to the people's necessities, accustoms the society with the most problematic difficulties that justice actually confronts with and at the same time proposes real, theoretical and practical inspired solutions to guarantee progress to justice reform. The main idea of this paper is that the civil society, either the professors from the Supreme Court of Magistracy, or judges from their professional associations, other professional and cultural entities must contribute, by its activity, to erase the level of social and juridical culture and conscience of simple people and of those who represent the state power. It is a compulsory condition for guaranteeing justice a steady and predictable progress and for being sure of the quality and efficiency of the final act of justice.

Cuvinte-cheie: societate civilă; reforma justiției; angajament civic; independența justiției.

Statul de drept reprezintă idealul spre care tind statele contemporane cu regimuri politice democratice. Republica Moldova, după înlăturarea regimului sovietic, a manifestat ferma doleanță de a porni spre calea reformelor, în vederea edificării unui stat de drept în care să triumfe echitatea, dreptatea, drepturile și libertățile omului, supremația legii ș.a.

Reforma judiciară și de drept deși a fost inițiată după declararea independenței Republicii Moldova până în acest moment întâmpină dificultăți (atât de ordin obiectiv cât și subiectiv) în promovarea ei, ceea ce nu contribuie la intensificarea protecției drepturilor persoanelor și nici la sporirea gradului de încredere a populației față de justiție.

Reticența și chiar absența încrederii cetățenilor în justiție este un fenomen cu origini îndepărtate, cu rădăcini adânci în istorie. Însă, evenimentele sociale și

cele juridice, generate de procesul de democratizare a societății și de modernizare a justiției invocă cerințe și față de reprezentanții societății civile – care deja sunt recunoscuți ca entitate separată în domeniul realizării justiției.

Interesul pentru reforma justiției a fost accentuat în mod special datorită multiplelor informații furnizate de mass-media (cu referire la suspiciunile de corupție, îmbogățire fără just teme, spălarea de bani ș.a.) care planează asupra sectorului justiției. Indiferent dacă aceste bănuieli se vor confirma sau nu prin hotărâri judecătorești irevocabile, faptul că este grav afectată credibilitatea justiției naționale este evident iar necesitatea de a interveni în asemenea situație este o exigență inerentă într-un stat de drept. Precizăm că, sectorul justiției include în primul rând sistemul judecătoresc dar nu trebuie să rămână neglijate și alte autorități care contribuie la îndeplinirea justiției în cadrul reformei. Însă, la drept vorbind, nici unii dintre aceștia nu au fost afectați de reformele operate până la moment, continuând să își desfășoare activitățile în mod obișnuit. Astfel, reformele instituite nu au sporit nici calitatea actului de justiție, nici percepția publică sau încrederea în justiție.

Ministerul Justiției, care și-a asumat povara de elaborare și aplicare a reformei justiției, în persoana ministrului, necesită un sprijin substanțial inclusiv din partea societății civile. Este destul de complicat de a promova o reformă de complexitate discutată în situația lansării ei atât de neinspirată. Dar, pe de altă parte, este destul de importantă și declanșarea ei, întrucât acest fapt, denotă conștientizarea necesității ei.

Statutul reprezentanților societății civile în acest proces, nu poate fi caracterizat doar printr-o abordare simplistă a unui ansamblu de drepturi subiective și obligațiuni juridice profesionale. Limitele acestui statut depășesc expresia profesională a activității acestora, fiind ghidată de un ansamblu de garanții și norme deontologice ce pătrund până în profunzimea ideologiei dar și a psihologiei juridice. În scopul obținerii unui impact de eficiență maximă, vom identifica câteva etape în care, reprezentanții societății civile pot contribui la reforma justiției.

1. Identificarea vulnerabilităților din sistemul judiciar. Starea reală a lucrurilor o pot identifica numai specialiștii în domeniu. Numai profesioniștii din domeniul juridic, care la fel tind spre transformări și soluționări de probleme în activitatea profesională, cunosc cel mai bine imperfecțiunile justiției naționale. Pregătirea teoretică avansată, nu trebuie să fie doar prezumată atunci când vorbim de reprezentanții societății civile. Cunoașterea obiectivă a stării de lucruri în domeniul justiției naționale, atât sub aspect praxiologic, cât și sub aspect teoretic le oferă o valoare incontestabilă în entitatea profesională a magistraturii. Tendința de implicare a reprezentanților societății civile în procesul reformei justiției, în absența unor cunoștințe profunde în domeniu, poate demara un proces regresiv și de afectare a valorii sociale a justiției într-un regim democratic. Reprezentanții

societății civile, pot acorda un suport teoretic în domeniu, nu datorită faptului că reprezentanții justiției nu ar poseda o pregătire teoretică suficientă, dar din necesitatea unei abordări profesioniste din afara sistemului, ceea ce deseori are un impact pozitiv [1, pag. 21].

Reprezentanții societății civile, prin implicarea lor, vor asigura un echilibru, în procesul de consolidare a justiției în general, dar și în procesul de efectuare a analizei stării de fapt, ce reflectă situația reală din justiția națională, în coraport cu analizele efectuate de alte instituții publice (care de asemenea contribuie la reforma justiției) care ar putea tinde spre atenuarea unor probleme stringente viabile, în scopul evitării criticii negative asupra rolului și activității sale ca autoritate. Datele specifice, de diferită natură, cu referință la organizarea și mai ales la funcționarea justiției, vor contribui la evaluarea situației reale și a identificării pistelor de activitate orientate spre o consolidare a justiției.

2. Propunerea ajustărilor de natură legislativ-normativă în vederea organizării și funcționării eficiente a reformei justiției. Orice persoană inițiată în știința juridică recunoaște și acceptă valoarea și importanța unor noi reglementări juridice și identificarea unor noi raporturi juridice într-un anumit domeniu concret. Însă fără o modificare conștientă și profesionistă, transformările nu vor avea rezultatul scontat și efectele acestora vor fi minime sau poate chiar negative.

La etapa de efectuare a unor ajustări de natură legislativ-normativă, orientate spre identificarea statutului exact al instituțiilor implicate, într-o formă sau alta, în procesul de realizare a justiției, ce ar viza noi reglementări juridice privind natura instituțională, organizațională sau funcțională a acestora, remarcăm oportunitatea de realizare a acelor transformări de formă și conținut, orientate spre optimizarea reglementărilor de natură instituțională, organizațională și funcțională [2]. Aceste transformări își identifică mecanismele și tehnicile orientate spre stabilirea statutului de justiție consolidată. În această etapă stabilim limitele de interacțiune dintre:

- a) Instanțele judecătorești și instituția de autoadministrare a autorității judecătorești;
- b) Instituțiile care nemijlocit realizează justiția și instituțiile care contribuie, prin activitatea lor, la realizarea justiției;
- c) Autoritatea judecătorească și Curtea Constituțională;
- d) Autoritatea judecătorească și entitățile de funcționari publici sau angajați contractual ce asigură, prin activitatea lor, aspectul tehnic al procesului de realizare a justiției;
- e) Autoritatea judecătorească și celelalte două ramuri ale puterii de stat [3, pag. 13].

Procesul de consolidare a justiției sau de identificare a unui statut de justiție consolidată stabilește o interacțiune calitativă, absolut novatoare, între autorita-

tea judecătorească și celelalte două elemente de structură trihotomică a puterii de stat – ramura puterii legislative și ramura puterii executive. Fiind, aparent, un concept tradițional cunoscut pentru doctrina juridică, vom accentua totuși importanța percepției în ipostaza de autoritate manifestările funcționale ale instanțelor judecătorești de orice jurisdicție. Orice percepere a acestui domeniu instituțional în calitate de ramură a puterii de stat, înzestrată individual cu statut de „putere” și identificată respectiv cu statut de „putere judecătorească” va crea, inevitabil, o tendință și o posibilitate conceptuală de prevalare, dominare din partea altei puteri dintre cele trei identificate de Montesquieu. Statutul de „autoritate” în calitate de exponent al puterii de stat, poate explica atât natura structurii trihotomice a puterii statale, cât și unitatea și indivizibilitatea acesteia. Mai mult, statutul de „autoritate”, atribuit activității jurisdicționale a instanțelor, nu numai că determină categoria de „autoritate judecătorească” dar și exclude, într-o mare măsură, eventualele tentative de instaurare a anumitor forme de control din partea celorlalte ramuri ale puterii de stat. Statutul de justiție consolidată, determinat prin valorificarea principiilor de independență, imparțialitate și inamovibilitate a magistraților, prezumă poziționarea trihotomică egală a autorității judecătorești în coraport cu celelalte două autorități și exclude orice atentat de natură instituțională, organizațională sau funcțională asupra justiției.

Reprezentanții societății civile apar în calitate de observatori precum și în calitate de arbitri între diferiți subiecți de drept implicați în procesul de creare și aplicare a dreptului. Însă trebuie să recunoaștem că, realitatea juridică contemporană este caracterizată prin tentative de manipulare a societății civile, de intimidare și influențare a acestora iar decalajul de cultură juridică profesională cât și de cultură juridică general – socială, favorizează aceste manipulări, eficiențându-le și într-o perspectivă mai îndepărtată, determinând politicile statului prin expresii electorale. În cazul în care nu se va reacționa rapid și consecvent, persistă riscul ca reprezentanții societății civile să se adapteze sistemului existent, să devină parte a acestuia și să preia practicile vicioase în exercitarea atribuțiilor ce le revin. Astfel, poate fi ratată ocazia unică de schimbare substanțială a justiției. Din aceste considerente, trebuie amplificate eforturile de evaluare a integrității și calificării profesionale a reprezentanților societății civile, cu eliminarea din sistem a celor care nu corespund criteriilor specifice profesiilor juridice.

3. Evaluarea rezultatelor finale. Deși finalitatea reformei justiției naționale este destul de îndepărtată și nu este exclusă probabilitatea finalizării acestui proces de către o altă guvernare sau o altă componentă nominală a guvernării, sesizarea rezultatelor obținute, evaluările de calitate ale acestui statut al justiției o poziționează pe ultima ca fenomen socio-juridic nou pentru societatea contemporană, anume prin natura sa dinamică. În calitate de obiectiv final al procesului de reformă a justiției, trebuie prevăzută o justiție consolidată, caracterizată

printr-un sistem de drepturi de natură subiectivă, orientate spre o manifestare reală a activității calitative și eficiente a justiției în sistemul trihotomic al puterii de stat, determinată inclusiv pe principiile imparțialității, inamovibilității și independenței.

Concluzii. Societatea civilă necesită o implicare insistentă și constructivă în procesul de reformă a justiției naționale. Complexitatea și profunzimea reformei menționate impune cerințe calitative față de reprezentanții societății civile încadrați în monitorizarea proceselor de reformă și în autoadministrarea cotidiană a justiției. O prioritate a societății civile nu este reforma justiției ca atare, dar este comunicarea constructivă cu autoritățile statului în limitele acestei reforme și depolitizarea la maxim posibil a acesteia. Negarea aspectelor pozitive ale procesului de reformă în domeniul justiției naționale nu valorifică potențialul teoretico – practic al societății civile în domeniu. Numai o colaborare constructivă, în cadrul căreia societatea civilă apare drept intermediar și mediator dintre putere și societate, va genera rezultate pozitive în domeniul reformei justiției. Evident, abordarea constructivă și flexibilă a problematicii din procesul reformei vizate se prezumă a fi reciprocă, or necesitatea colaborării trebuie conștientizată atât de către puterea de stat, cât și de către societatea civilă.

Referințe bibliografice:

1. Negru Andrei. Valorificarea capacităților societății civile în procesul de reformare a justiției. În: Revista Națională de Drept, 2011. Nr. 10-11.
2. Carta europeană cu privire la statutul judecătorului, Bruxelles, 1998. În: www.cesm1909.ro (accesat 09.09.2019)
3. Negru Andrei. Procesul consolidării justiției – autoperfecționarea continuă a justiției contemporane. În: Revista Națională de Drept, 2012. Nr. 10.

CONTROLUL VAMAL ASUPRA CONȚINUTULUI TRIMITERILOR POȘTALE INTERNAȚIONALE

CUSTOMS CONTROL OF THE CONTENT OF INTERNATIONAL POSTAL ITEMS

Sava MAIMESCU, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
Alexandru BEJAN, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The present article performs a general legal analysis of international postal items that are transported and crossed over the customs border by the special carrier – international post. The authors also carry out a classification of the content of international postal items crossed over the customs border, highlighting the technical means with the help of which the customs control of the content of the international postal items is performed.

Keywords: *customs border, international postal items, content of international postal items, international postal communications, technical means of control, small means of searching, customs control of international postal items, customs declaration of international postal items CN-22 and CN-23.*

Ținând cont de rolul primordial al Serviciului Vamal al Republicii Moldova, care este cel mai important străjer la frontiera vamală a statului, toate operațiunile de intrare și ieșire din țară a mărfurilor, a bunurilor, persoanelor, a mijloacelor de transport, inclusiv a trimiterilor poștale internaționale, sunt în vizorul acestuia. Astfel, pot fi desfășurate operațiunile prealabile vămuirii, care implică prezentarea către organele vamale de frontieră a mijloacelor de transport, a documentelor însoțitoare ale acestora, precum și a documentelor privind mărfurile transportate, controlul vamal al mijloacelor de transport la birourile vamale de frontieră, examinarea de către declaranții vamali a mărfurilor și prelevarea de eşantioane, declararea sumară și depozitarea provizorie. Enumerând cele patru cerințe obligatorii la trecerea frontierei vamale a Republicii Moldova, este necesar de a face anumite mențiuni. De regulă, trimiterile poștale internaționale sunt expediate expres către destinatar, fie prin automobil, aeronavă, navă maritimă, iar unele încărcături cu volum mai mare – pe calea ferată [1].

Transportatorii mărfurilor sau reprezentanții acestora sunt obligați să prezinte organelor vamale situate la frontiera de stat mijloacele de transport și documentele de însoțire ale acestora. La transportul mărfurilor pe cale rutieră, transportatorul este obligat să prezinte organului vamal certificatul de înmatriculare a mijlocului

de transport și documentele de însoțire a mărfurilor. La transportul mărfurilor pe cale ferată, instituțiile căilor ferate sau reprezentanții acestora depun la organul vamal din stația de frontieră documentele însoțitoare ale garniturii de tren. La transportul mărfurilor pe cale maritimă sau fluvială, comandantul, armatorul sau agentul navei care transportă mărfuri ce urmează a fi descărcate sau transbordate este obligat să prezinte organului vamal, în termen de 24 de ore de la acostare, exemplarul original al manifestului încărcăturii și să depună o copie a acestuia [2]. La transportul mărfurilor pe calea rutieră auto, organul vamal controlează exteriorul autovehiculului, cabina acestuia și, după caz, agregatul frigorific. La mijloacele de transport ce se deplasează peste frontiera vamală fără încărcătură se efectuează și controlul compartimentului de marfă. Dacă la controlul exterior al autocamionului marfar se constată lipsă sigiliului vamal sau existența sigiliului care au fost violate, ori în cazul în care compartimentul de marfă al autocamionului prezintă urme de violare, se efectuează și controlul vamal al mărfurilor. În acest caz, organul vamal teritorial consemnează rezultatul controlului într-un proces-verbal de constatare, care se semnează și de către transportator [3].

La transportul mărfurilor pe calea ferată, organul vamal verifică:

- a) exteriorul vagoanelor acoperite care conțin mărfuri, prin controlul integrității sigiliilor, ferestrelor, acoperișului, pereților și platformei;
- b) interiorul și exteriorul vagoanelor descoperite care conțin mărfuri;
- c) exteriorul locomotivei;
- d) exteriorul și interiorul anexelor tehnice ale locomotivei și cabinei mecanicului.

Vagoanele mărfare cu sigilii lipsă sau violate, precum și vagoanele care nu pot fi sigilate se supun și controlului vamal interior. Organul vamal consemnează rezultatul controlului într-un proces-verbal de constatare, care se semnează și de către organele căilor ferate. Aceeași procedură se aplică și sacilor poștali, și coletelor. Una dintre situațiile prevăzute de legiuitor, când organului vamal i se permite de a efectua controlul vamal în lipsa proprietarilor, a posesorului, a reprezentantului legal sau a altui reprezentant, este atunci când mărfurile, obiectele, alte bunuri materiale sunt expediate prin trimiterea poștale internaționale [4].

La transportul mărfurilor pe cale maritimă, controlul vamal la sosirea vamei se efectuează în prezența organelor portuare, a comandantului ori a armatorului, precum și a reprezentantului agenției de navigație. Controlul vamal al navei la sosire constă în verificarea prin sondaj a cabinelor, a sălilor, a cambuzelor, a restaurantelor și a sălii mașinilor, pentru a constata dacă există concordanță între declarația proviziilor de bord și bunurile supuse declarării. Comandantul, armatorul sau agentul navei este obligat să prezinte organului vamal originalul manifestului încărcăturii. La scoaterea sau introducerea pe navă a proviziilor de bord, organul vamal face mențiunea de rigoare în declarația proviziilor de bord.

Pe durata staționării navei, comandantul sau armatorul este obligat să folosească proviziile și bunurile înscrise în inventar în exclusivitate la bord.

Comandantul, armatorul și agentul navei răspund în mod solidar în fața organului vamal pentru nedeclararea bunurilor, pentru lipsa sau substituirea bunurilor înscrise în declarația proviziilor de bord, precum și pentru cele aflate în inventarul navei [5].

Comandantul, armatorul sau agentul navei este obligat să comunice organului vamal plecarea navei cu cel puțin 6 ore înainte, în vederea efectuării controlului vamal.

Controlul vamal la plecarea navei constă în verificarea concordanței manifestului încărcăturii cu declarațiile vamale sau permisele de transbordare eliberate, precum și a situației proviziilor de bord. În timpul efectuării controlului vamal la plecare este permisă coborârea sau urcarea la bord numai a comandantului sau a secundului navei [6]. Organele portuare permit plecarea navelor maritime, a celor fluviale în circulație internațională numai după autorizarea trecerii frontierei de stat de către organele Inspectoratului General al Poliției de Frontieră, în comun acord cu organele Serviciului Vamal al Republicii Moldova. Organul vamal teritorial al Serviciului Vamal al Republicii Moldova vizează manifestul încărcăturii și declarația proviziilor de bord.

Norma de drept vamală specială din Codul vamal al Republicii Moldova indică cu certitudine faptul că la efectuarea controlului vamal, funcționarii vamali pot aplica mijloace tehnice de control, care nu prezintă niciun pericol pentru sănătatea și viața oamenilor, animalelor și plantelor, care nu cauzează prejudicii mărfurilor și mijloacelor de transport [7].

Controlul vamal are drept scop prevenirea încălcării reglementărilor vamale, respectarea condițiilor și a termenelor legale, precum și descoperirea fraudelor vamale.

După cum prevede Regulamentul de aplicare a destinațiilor vamale, există mai mulți pași de realizare a controlului vamal, și anume la intrarea pe teritoriul Republicii Moldova și la ieșirea de pe teritoriul Republicii Moldova. Etapele controlului vamal al mărfurilor sunt următoarele:

- a) verificarea existenței documentelor necesare vămuirii, în funcție de destinația vamală solicitată pentru mărfurile care fac obiectul declarării;
- b) controlul documentar;
- c) verificarea efectuării plății sau garantării obligației vamale, după caz;
- d) controlul vamal fizic al mărfurilor [8].

Controlul vamal fizic al mărfurilor constă în verificarea mărfurilor prin identificarea acestora, numărarea locurilor sau a coletelor, cântărirea, măsurarea, fotografierea, prelevarea de probe și mostre, aplicarea echipamentului special de control vamal și alte instrumente de control, în vederea confirmării datelor indi-

cate în declarația vamală și/sau în actele de însoțire. Organul vamal poate aplica următoarele tipuri de control vamal fizic al mărfurilor:

- a) total (cu verificarea întregului lot de mărfuri);
- b) parțial (cu verificarea unei părți din lotul de marfă, suficiente pentru asigurarea respectării legislației vamale); sau
- c) efectuat în vederea prelevării de probe și mostre pentru cercetarea (expertiza) mărfurilor.

Rezultatele și tipul controlului fizic al mărfurilor care este aplicat se consemnează într-un act întocmit conform procedurii stabilite de către Serviciul Vamal. În cazul în care controlul fizic se execută parțial, rezultatul acestuia este luat în considerare pentru întreaga partidă de mărfuri indicate în declarația vamală.

Controlul vamal fizic se efectuează în modul următor:

a) mărfurile transportate în vrac se controlează prin observare sau prin sondare pe mijloacele de transport pe care se află, pe rampe sau cheiuri ori pe platformele din terminalele de manipulare a containerelor;

b) mărfurile ambalate în colete se controlează prin sondaj pe mijloacele de transport pe care se află. În cazul în care nu există condiții de control pe mijlocul de transport, organele vamale sunt în drept să solicite descărcarea mărfurilor;

c) mărfurile ambalate în colete care se află în magazii, pe rampe sau cheiuri, ori pe platformele din terminale de manipulare a containerelor, se controlează prin sondaj pe fiecare partidă de marfă.

Organele vamale efectuează controlul vamal fizic total, în situațiile în care există indici temeinici privind nerespectarea legislației vamale în vigoare sau criteriul de selectivitate indică în mod expres asupra necesității verificării întregului lot de marfă, precum și în cazurile în care, în baza analizei de risc, s-a stabilit că un control parțial nu va fi suficient pentru asigurarea respectării legislației vamale [9].

Rezultă, din norma de drept nominalizată, că autoritatea vamală va aplica în mod obligatoriu mijloacele tehnice de control aflate în dotare, care se află la evidență specială în contabilitatea sa.

Efectuarea nemijlocită a controlului vamal vizual și fizic al obiectelor, mărfurilor, roletelor, pachetelor, al sacilor speciali de tip „M”, precum și aplicarea mijloacelor tehnice de control la efectuarea controlului vamal asupra trimiterilor poștale internaționale se efectuează de către funcționarii vamali, care sunt desemnați cu aceste împuterniciri conform ordinului intern operativ.

Aplicarea mijloacelor tehnice de control la efectuarea controlului vamal al trimiterilor poștale internaționale are drept scop:

1. operativitatea efectuării controlului vamal asupra întregului lot de obiecte, mărfuri, valori, alte bunuri materiale;
2. depistarea obiectelor, a mărfurilor, a bunurilor materiale, a valutei, a va-

lorilor valutare și a documentelor de plată care pot forma obiectul încălcării regulilor vamale;

3. curmarea expedierii prin trimerile poștale internaționale a obiectelor, a valorilor, a plantelor, a speciilor de insecte și a altor valori, care nu sunt admise la expediere sau primire prin intermediul trimerilor poștale internaționale;
4. stabilirea în trimerile poștale internaționale a obiectelor care au fost supuse perceperii taxelor vamale;
5. curmarea plasării peste frontiera vamală a obiectelor interzise, care formează obiectul material al contrabandei [10].

Cadrul normativ în vigoare nu stipulează în mod expres care mijloace tehnice speciale de control, la concret, pot fi aplicate la efectuarea controlului vamal, ci doar menționează faptul că: „La efectuarea controlului vamal pot fi aplicate mijloace tehnice de control care nu prezintă niciun pericol pentru sănătatea și viața oamenilor, animalelor și plantelor, și care nu cauzează prejudicii mărfurilor și mijloacelor de transport.” [11].

Postul vamal specializat „Poșta Moldovei”, la înfăptuirea controlului vamal în scopul depistării contrabandei, a altor infracțiuni adiacente, inclusiv a încălcărilor regulilor vamale, care pot fi expediate prin trimerile poștale internaționale, aplică următoarele mijloace tehnice de control:

- aparate rengheno-televizate, denumite „Rapiscan”, care funcționează prin utilizarea razelor de timp renghen, astfel încât aceste raze permit scanarea tuturor obiectelor care sunt trecute, iar imaginea schematică a acestora este proiectată pe un monitor, pe care îl supraveghează un colaborator vamal, acesta având obligația de a urmări dacă în obiectele scanate nu sunt bunuri prohibite la trecerea peste frontiera vamală. Concomitent, acest aparat implică funcții standard, ceea ce înseamnă că acesta reacționează în mod automat la un șir de obiecte foarte periculoase (precum droguri, substanțe radioactive etc.), emițând în acest caz sunete specifice;
- aparate renghen, care funcționează după același principiu ca și aparatele rengheno-televizate „Rapiscan”, însă sunt destinate obiectelor și bagajelor care au dimensiuni mai mici, de regulă, fiind destinate pentru scanarea gatuțelor, a coletelor mici, a bagajelor de mână etc. Instalația tehnică nominalizată, în limbajul funcționarilor vamali practicieni, poartă denumirea de aparat renghen de tip BX-150;
- docutest, care este un mijloc tehnic de control, care se aplică de foarte mult timp în practica organelor vamale, pentru verificarea veridicității bancnotelor, a semnăturilor și a ștampilelor de pe documente, și chiar a documentului, în întregime [12]. Dacă acest document a suportat unele

acțiuni mecanice (ștersături, corectări, adăugări ulterioare efectuate de către persoane neautorizate), acestea vor fi neapărat depistate de către docuțest. Acest aparat este foarte util și la depistarea contrabandei cu valută, la depistarea contrabandei comisă cu utilizarea documentelor false, nule sau modificate în mod neautorizat;

- trusa de control formată din oglinzi și forme pe furtunuri prelungitoare, care se folosește la controlul mijlocului de transport în locurile greu accesibile. Trusa de oglinzi este formată din mai multe oglinzi de diferite dimensiuni, fiecare având destinația sa. De regulă, trusa de control nominalizată este aplicată la examinarea mijloacelor și a unităților de transport la trecerea acestora peste frontiera vamală a Republicii Moldova;
- endoscopul presupune un aparat dotat cu o microcameră de luat vederi care, pentru a putea observa în locurile întunecoase, folosește raze infraroșii. Acesta este atașat pe un tub flexibil ce permite accesul în locurile vide și greu accesibile din mijlocul de transport, având calibrul de control și aparate de localizare a sunetului;
- metalodectoare, aparate de semnalizare și altă tehnică care permite depistarea bijuteriilor din materiale prețioase și nu numai, prin intermediul cărora sunt deseori depistate bunuri care nu constituie metale prețioase, însă sunt prohibite la trecerea peste frontiera vamală (spre exemplu, armament, muniții, etnobotanice, stupefiante, substanțe explozive, etc.) [13];
- tehnică specială de stabilire a volumului materiei prime a mărfurilor strategice, a metalelor nobile și prețioase, a aliajelor acestora etc.;
- tehnică specială pentru deschiderea cutiilor, a containerelor etc.;
- tehnică specială portativă, care se folosește pentru cercetarea obiectelor de gabarit mare, a containerelor, reprezentând un set portativ de instrumente, care conține șurubelnițe, chei de diferite mărimi, care facilitează accesul în locurile ascunse;
- pager pentru depistarea fonului radiosopic, care se poartă la brâu de către colaboratorul vamal de la linia de control, pe parcursul întregii ture. În cazul în care fonul radiosopic depășește limita admisibilă, aparatul va emite un semnal sonor de preîntâmpinare a pericolului radiologic.

Aplicarea mijloacelor tehnice de control la efectuarea controlului vamal asupra trimiterilor poștale internaționale are un rol important și necesar, atât pentru a ușura și simplifica procedura efectuării controlului vamal, durata efectuării, calitatea efectuării controlului vamal, cât și în scopul depistării încălcării.

Actele de procedură necesare expedierii unei trimiteri poștale sunt întocmite în conformitate cu rigorile impuse prin Legea comunicațiilor poștale nr. 36 din 17 martie 2016, precum și de prevederile Constituției Uniunii Poștale Uni-

versale. Astfel, în scopul expedierii coletelor poștale, a scrisorilor poștale care conțin documente, bancnote de valută străină, colete, Poșta Moldovei va emite o listă exhaustivă de blanchete și acte necesare de a fi completate și anexate la trimiterea poștală, în funcție de felul acesteia. La prezentarea unui colet poștal internațional, conținutul acestuia este supus controlului vamal. Expeditorul completează o declarație vamală, în care descrie, pe propria răspundere și în mod detaliat, conținutul trimiterii în cauză.

Mențiuni cu caracter general la completarea declarațiilor vamale, întocmite asupra mărfurilor, obiectelor, valorilor, bunurilor expediate peste frontiera vamală a Republicii Moldova prin canalele trimiterilor poștale internaționale nu sunt admise. Expeditorul poate atașa la buletinul de expediție orice document (factură, licență de export, licență de import, certificat de origine, certificat de sănătate etc.) necesar perfectării formalităților vamale în țara de origine și în țara de destinație. Important este faptul că nu se acceptă colete care conțin trimiteri poștale sau documente cu caracter de corespondență personală între persoane terțe, altele decât expeditorul și destinatarul coletului.

Ținând cont de faptul că orice colet sau trimitere poștală formează obiectul unor mărfuri, organul vamal aflat la frontiera de stat este obligat să realizeze vămuirea unor astfel de mărfuri, prin verificarea actelor de însoțire a bunurilor, expediate prin intermediul poștei de scrisori internaționale. În conformitate cu prevederile tratatelor și ale acordurilor bilaterale la care Republica Moldova este parte, în calitate de document marfar internațional este considerată scrisoarea de trăsură internațională.

Conform reglementărilor vamale în vigoare, toate exporturile de bunuri în țări care nu sunt membre ale Uniunii Europene trebuie declarate. Aceasta înseamnă că trimiterile poștale trebuie să fie însoțite de factura comercială (pentru bunurile care au valoare comercială) sau factura pro-formă (pentru bunurile care nu au valoare comercială) și, respectiv, de un set de acte necesare și specifice procesului de vămuire (atât destinatarul, cât și expeditorul unui export către țările care nu sunt membre ale Uniunii Europene trebuie să fie persoane juridice). Trimiterile poștale al căror conținut constă în documente se expediază doar prin intermediul serviciului expres aerian (disponibil și pentru persoanele fizice) și nu necesită formalități vamale. Este important ca înainte de plasarea comenzii de ridicare să se verifice, împreună cu un reprezentant al departamentului internațional de relații cu clienții, corectitudinea completării documentelor de procedură vamală întocmite asupra trimiterilor poștale internaționale.

Un rol important pe care îl are Serviciul Vamal al Republicii Moldova, care este și o parte componentă a activității acestuia, este evaluarea vamală, care implică certificarea și controlul vamal al originii mărfurilor ce pătrund pe teritoriul Republicii Moldova, actul oficial care confirmă originea mărfurilor fiind certifi-

catul de origine. Certificatul de origine se prezintă, împreună cu declarația vamală marfară în detaliu și alte documente justificative, la birourile vamale teritoriale ale Republicii Moldova.

Practica activității organelor vamale din Republic Moldova ne denotă ca în cazul expedierii mărfurilor peste frontiera vamală prin trimiterile poștale internaționale Inspectoratul de Control al Expediției de Mărfuri din Franța emite actul așa-numitul Certificat *SGS*, care se întocmește de către reprezentantul Uniunii de Transport, care asistă la încărcarea mărfii, dar și atunci când marfa este deja în încăperea marfară. Autorizația *SGS* se întocmește în privința faptului volumului, cantității, împachetării și deținerii documentelor necesare în ordine. Alăturat de autorizația *SGS*, urmează să fie prezentate și următoarele documente, din categoria celor marfare:

1. certificatul de origine a mărfurilor, menționat anterior;
2. certificatul de conformitate;
3. certificatul de corespundere;
4. certificatul fito-sanitar (în funcție de tipul mărfii: fie agricolă, în calitate de materie primă, pomilegumicole, boboase);
5. certificatul veterinar (produse animale).

Din categoria documentelor marfare cu caracter internațional aplicate de către transportatorii auto de mărfuri, urmează a fi menționate:

- scrisoarea de trăsură *CMR*;
- anexa la scrisoarea internațională;
- factura vamală;
- certificatul de origine a mărfii;
- carnetul *TIR*, în cazul transportului auto.

Un alt document important este declarația vamală forma *DV-6*, în conținutul căreia pasagerii – persoane fizice includ toate datele veridice despre bunurile, valorile, mijloacele bănești aflate în posesia acestora, precum și bagajele neînsoțite.

Serviciul poștal de stat prevede o listă de formulare care se completează la prezentarea coletului poștal, și anume:

- buletinul de expediție *CP-71*;
- declarația vamală forma *CN-23*;
- formular de mandat contra ramburs *TFP-3*, pentru coletele contra ramburs;
- formular *CN-07*, în cazul prezentării coletelor cu confirmare de primire (*AR*);
- borderoul de prezentare în lot *F.103*, dacă se prezintă concomitent 10 sau mai multe trimiteri.

Întocmirea coerentă și corespunzătoare a documentelor de procedură vama-

lă pe faptul expedierii mărfurilor, obiectelor, valorilor, bunurilor peste frontiera vamală a statului prin trimerile poștale internaționale în strictă conformitate cu normele juridice aplicative ale Constituției Poștale Universale, a Convenției Poștale Internaționale are o importanță majoră la transportarea conținutului trimerilor poștale internaționale de la expeditor la destinatar, indiferent de faptul pe care Continent al Globului pământesc sar afla statul de expediere, sau statul de destinație a conținutului trimerilor poștale internaționale. Mărfurile, valorile, bunurile, fiind acceptate de autoritățile poștale a statului național de expediere a acestora acestea în mod consecvent obțin statutul de valori, bunuri, aflate sub protecția juridică a normelor juridice internaționale, prevăzute Constituția Poștală Universală, inclusiv de Convenția poștală internațională pe întreaga cale de parcurgere a conținutului trimerilor poștale internaționale, indiferent de tipurile de transport utilizate la transportarea trimerilor poștale internaționale.

Referințe bibliografice:

1. Legea comunicațiilor poștale, nr. 36 din 17 martie 2016. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 114-122 din 29 aprilie 2016.
2. Art. 30-41 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1140 din 2 noiembrie 2005 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale prevăzute de Codul vamal al Republicii Moldova. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 157-160 din 25 noiembrie 2005.
3. Pct. 4.2 din Ordinul Serviciului Vamal al Republicii Moldova referitor la unele aspecte privind procedura aplicabilă trimerilor poștale internaționale și modificarea unor ordine ale Serviciului Vamal nr. 404 din 5 noiembrie 2010.
4. Art. 201 din Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Parlamentului nr. 1149 din 20 iulie 2000. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 1 ianuarie 2017.
5. A se vedea: <http://www.firme.md/globaltranzit-s-r-l/>
6. Art. 13-20 din Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Parlamentului nr. 1149 din 20 iulie 2000. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 1 ianuarie 2017.
7. Art. 185 alin. (2) din Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Parlamentului nr. 1149 din 20 iulie 2000. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 1 ianuarie 2017.
8. Art. 32-35 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1140 din 2 noiembrie 2005 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale prevăzute de Codul vamal al Republicii Moldova.

- Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 157-160 din 25 noiembrie 2005.
9. Anexa nr. 3 la Ordinul Serviciului Vamal cu privire la aprobarea Regulamentului privind vămuirea bunurilor trecute peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către persoane fizice și a unor formulare tipizate nr. 56-O din 21 februarie 2008. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 74-75/211 din 11 aprilie 2008.
  10. Curierul Vamal, Chișinău, 2006, nr. 3. A se vedea: <http://www.pll.md/ro/new/238/2007/245/>
  11. Art. 185 alin. (2) din Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Parlamentului nr. 1149 din 20 iulie 2000. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 1 ianuarie 2017.
  12. Alexandru Bejan, Aplicarea mijloacelor tehnice de control la efectuarea controlului vamal asupra trimerilor poștale internaționale – una din garanțiile asigurării securității economice a Republicii Moldova.
  13. Art. 30-41 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1140 din 2 noiembrie 2005 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale prevăzute de Codul vamal al Republicii Moldova. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 157-160 din 25 noiembrie 2005.

COLECTIVITATEA SOCIALĂ ȘI INDIVIDUALITATEA UMANĂ ÎN VIZIUNEA LUI CONSTANTIN STERE

SOCIAL COLLECTIVITY AND HUMAN INDIVIDUALITY IN THE OPINION OF CONSTANTIN STERE

Valentin MĂRGINEANU, lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The article contains the discussion about the relevance of concepts of C. Stere. The essential dimensions of this article valorizes the political-legal and social organization doctrine outlining the logic of analysis and ideas of the Romanian thinker. Evoking the concept of populism, as a dominant concept promoted in the writing of the thinker, but also relevant dimensions of the ways of social organization based on the cooperation between individuals, in the general interest, as well as the human personality development while complying with their constitutional rights.

Keywords: *political-legal doctrine, logic of social organization, cooperation, individuality, personality, state and law*

Numit *basarabeanul nedreptățit de către contemporanii săi* [1, p.199], Constantin Stere (1865-1936) este autorul unor importante concepte socio-juridice. Opera acestuia a fost tot timpul studiată și analizată, însă actualmente se încearcă prin mai multe studii o adevărată revigorare a operei lui C.Stere. Multe idei formulate și dezvoltate de gânditorul român acum o sută de ani sunt marcate de actualitate. De asemeni, ideile lui Constantin Stere sunt confirmate de evoluțiile economice, sociale și politice ale secolului al XX-lea. „Diversitatea problemelor la care se referă C. Stere în opera sa ne fac să înțelegem importanța și actualitatea opiniilor expuse de autor, dar și interesul de care a dat dovadă gânditorul român pentru procesele sociale ale contemporaneității” [2, p. 136]. Pan Halippa, cu referire la personalitatea lui C. Stere, afirmă că este complicat în aceeași măsură să-l critici sau să îl elogiezi, deoarece „a fost un om de știință, a fost un luptător politic, a fost un ideolog, a fost un literat, a fost un orator, a fost un publicist și, mai presus de toate, a fost Om” [3, p.33].

C.Stere a fost, în primul rând, desigur, un iubitor de țară și patriot, un sociolog și om politic, dar și un constituționalist desăvârșit. „Stere a căutat cu înfrigurare o cale de dezvoltare a României la începutul secolului XX în funcție de condițiile ei specifice, ducând o dispută cu exponenții marxismului european și cu cei români. Or, argumenta Stere, problemele specifice ale României erau altele, în substanța lor, decât cele ale societăților occidentale și cele aflate pe agenda unui partid de tip socialist. În consecință, teoria care prevedea trecerea tuturor

societăților, mai devreme sau mai târziu, spre modelul societății comuniste este o „utopie”, iar un partid social-democrat, într-o țară ca România, este o „formă fără fond ” [4, p.81]. Creând un adevărat proiect social, un sistem sociologic (care înainte de Durkheim a arătat procesul diferențierii sociale prin degajarea individualității), C.Stere a încercat prin activitatea politică să perfecționeze societatea românească în baza ideilor sale progresiste. „Cred că a venit vremea ca această stare de lucruri să fi e schimbată (...) deoarece se simte nevoia urgentă de a crea o adevărată cultură națională, de a sădi adânc în tânăra societate românească interese intelectuale generale și științifice, ca să se poată naște la noi în țară un mediu în adevăr cult și civilizată [5].

Înzestrat cu o solidă cultură sociologică și juridică, însușindu-și din literatura filosofică a vremii acele tendințe care răspundeau orientării sale social-istorice, C.Stere și-a organizat întreaga platformă ideologică pornind de la opinia și poziția sa în problemele centrale ale vieții social-politice a epocii. Fiind influențat de narodnicismul slav, fapt recunoscut de el însuși, C. Stere crează un curent izvorât în totalitate din realitatea românească, numit poporanism politic, astfel doctrina politică poporanistă își are originile în opera acestei personalități de primă mărime a gândirii politice românești moderne. Poporanismul reprezintă un curent de gândire socială și politică în societatea românească de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Înainte de a deveni o doctrină politică, articulată conceptual, cu funcții explicative și program explicit, poporanismul s-a prezentat ca o atitudine morală la problematica unei societăți aflate într-un punct critic al consolidării structurilor sale. După cum poporanismul literar urmărirea dezvoltarea poporului prin literatură, așa și poporanismul politic urmărirea dezvoltarea țărănimii printr-o politică adecvată promovată de conducerea țării. Despre concepțiile lui C. Stere, profesorul Gh. Bobâna afirmă că: „Astăzi, analizele, ideile și argumentele invocate de Constantin Stere în sprijinul doctrinei sale nu sunt cunoscute decât superficial în cercurile intelectuale din România și Republica Moldova, iar publicul larg are o reprezentare foarte vagă despre ce a însemnat poporanismul în gândirea românească. Opera capitală a lui Constantin Stere - Social-democratism sau poporanism? - a rămas timp de 90 de ani în variantă de revistă, fiind publicat ca un ciclu de studii în „Viața Românească”, în anii 1907- 1908” [4].

Dominant o perioadă de aproximativ 30 de ani, în plan politic, poporanismul este apreciat ca cea mai radicală poziție reformatoare, datorită crezului democratic și militantismul pentru înfăptuirea reformei politice și a celei agrare. „Timp de treizeci de ani, toate partidele au trăit din programul său. Cooperatism, țărănism, constituționalism, contencios administrativ, agrarianism, libertăți publice, expropriere, vot universal, în toate aceste reforme de idei a fost un precursor” [6, p.339]. Poporanismul este o doctrină care are în vedere simultan cele trei accepțiuni ale

conceptului de popor. Stere va preciza semnificația termenului de poporanism, ca expresie politică a unei realități concrete, având în vedere trei sensuri ale noțiunii de popor: cel etnic, de „popor-națiune”, cel istoric, de „categorii pozitive”, care lucrează într-un moment dat în sensul progresului istoric, și cel social, de popor ca „majoritate imensă”, „masa muncitoare concretă” [7, p.132-133]. Denumirea de poporanism exprima ideea fundamentală de *program pentru popor* și nu *popor pentru program* [7].

Sistemul de gândire a lui C.Stere se conturează destul de bine încă din teza sa de licență cu tema *Evoluția personalității și noțiunea de persoană în drept*. El pune la baza societății factorul cooperăției și reduce societatea la organizarea muncii productive, prin cooperăție. Pentru C.Stere cooperăția este un principiu fundamental al organizării sociale și presupune o *putere a maselor*; o putere nelimitată, care decide reușitele societății în lupta pentru existență și pentru progres. Progresul uman constă în trecerea de la lipsa societății și a oricărei individualități spre individualizare și cooperare, iar evoluția mecanismului social constă în „creșterea puterii de cooperăție socială”. Sigur că, atunci când vorbim despre concepțiile promovate de constantin Stere nu putem face abstracție de contextul în care acestea s-au dezvoltat și de tendințele majore ale timpului în care acesta a activat. Astfel, raportat la direcția generală a „socialismului” său poporanist, este explicabilă recunoașterea autorității concepțiilor lui I. Kant, despre care C.Stere afirmă că e „cel mai mare cugetător al timpurilor moderne”, chiar dacă în perioada de tinerețe dădea preferință neokantianismului lui C.Goring și pozitivistului lui A.Comte. În același timp, nu mai puțin semnificativă este recunoașterea valorii operei lui Ihering, care au servit ca puncte de reper în domeniu dreptului sau al teoriei statului, iar în raport cu probleme de drept constituțional, constituționalistul englez Dicey.

Utilizând un bogat material etnografic despre orânduirile comunei primitive, jurisprudența dreptului roman primitiv și evolutiv, autorul lucrării *Evoluția personalității și noțiunea de persoană în drept* urmărea geneza ideii de individualitate umană și modul în care omul liber a devenit adevăratul subiect al dreptului. Studiul comparativ al dreptului roman și al dreptului modern îi permite lui C.Stere să demonstreze că ideea autonomiei individului și transformarea persoanei fizice a acestuia în adevăratul subiect de drept este produsul unei evoluții istorice îndelungate. Ideile de libertate și dreptate individuală sunt niște categorii istorice și nu ca ceva dat natural: „Pe când în dreptul romanic... cetățenii erau – după expresia lui Ihering – proprietatea statului cu tot ce dâșii posedau, astăzi statul, cu tot ce e în raport cu el, este, putem spune, un fel de proprietate a cetățenilor” [8, p.360]. Perspectiva din care C. Stere abordează probleme legate de rolul individualității în drept este de o incontestabilă actualitate. Aspectele la care s-a referit C. Stere în lucrarea sa de licență au fost formulate pornind de la contextul social concret al momentului istoric: Acestea însă nu sunt foarte diferite sau străine nouă

Idealul lui C.Stere este o organizare socială și un mecanism juridic care să aibă la bază supremația și autonomia individului, tratarea acestuia nu ca un „lucru” sau ca o ființă, având o personalitate juridică reflectată, ci ca fiind singurul și autenticul subiect al dreptului.

În atare situație, Referindu-se la contribuția diferitor personalități la cercetarea dreptului, C. Stere pune în valoare modul în care Ihering a „întreprins studiul dreptului după o metodă severă științifi că” [5, p. 23]. Despre aportul lui Ihering la abordarea științifică a dreptului, C. Stere afirmă că definiția asupra dreptului formulată de acesta este una radicală, deoarece până la el definirea dreptului se realiza prin noțiunea de voință. Astfel „drepturile nu există pentru a realiza ideea voinței juridice abstracte, ele servesc (...) pentru a garanta interesele vieții, a satisface nevoile ei, a realiza scopurile ei (...). Utilitatea nu voința este substanța dreptului” [5, p.25]. De asemenea, C. Stere menționează că prin identificarea și analiza pârgihiilor sociale Ihering a reușit să realizeze justificarea științifică a rolului factorilor morali în organizarea și ordinea socială. „Mai întâi știința dreptului este o știință eminentamente practică, în sensul kantian al cuvântului: că trebuie să pună norme pentru viitor, trebuie să corespundă scopurilor, pe care și le propune societatea; ea într-un cuvânt se adresează legislatorului...” [5, p.7-8]. Dar ideea scopului, întrucât ea diriguiește orice activitate omenească, intră în domeniul „rațiunii practice” (Kant), în domeniul filosofiei practice și chiar în domeniul „rațiunii pure”, a filosofiei teoretice.

Același fundamente doctrinare și sisteme de gândire se află la baza concepțiilor lui C.Stere cu referire la originea și esența statului. Pentru gânditor organizarea politică statală, raportată la organizarea comunei primitive, este doar o formă de cooperare socială mai nouă [9, p.52]. Însă această formă nu se poate realiza fără o putere nouă, numită de C.Stere „puterea statului”. Astfel statul, după C.Stere, este o vastă cooperatie socială, care corespunde cerințelor unei stări sociale mai complicate. Vorbind despre stat, C.Stere avea în vedere statul național, care reprezintă cadrul de integrare socială reală, întrucât are bază socială largă.

În aprofundarea concepției sale despre stat și analiza puterii de stat C.Stere pornește de la teze materialiste, citându-i des pe K.Marx și F.Engels, însă se observă limpede că concepția sa teoretică este departe de materialismul istoric. Mai degrabă el a fost influențat de pozitivismul lui A.Comte și școala germană a lui L.Gumplowicz și R. Ihering. După cum a remarcat I.Bădescu, C.Stere a realizat *prima critică radicală a evoluționismului sociologic marxist* și a scos în evidență *rolul revoluționar al clasei mijlocii* [10, p.82-102].

Analizând legitățile generale ce au guvernat procesul evoluției societății umane, C.Stere ajunge la concluzia că presupune mișcarea de la lipsa totală de individualitate, de la lipsa totală a independenței individuale spre o emancipare tot mai pronunțată și o libertate individuală tot mai evidențiată. Cu referire la

corelația dintre *voința și conștiința generală* și *voința și conștiința individuală*, gânditorul consideră că voința și conștiința generală era sortită să reprezinte doar o reflectare a voinței și conștiinței sociale. Totuși, în timpurile noastre individul, poate greu și târziu, dar poate ajunge la conștiința în sine, formându-și o individualitate proprie, care analizează critic voința și conștiința generală în tendința de a ieși de sub dominația acesteia. În acest mod omul ajunge să reprezinte un factor conștient și, într-o anumită măsură, independent în viața socială [8, p.299].

În această ordine de idei, gânditorul afirmă că la un moment dat, datorită modificării structurii omogene a societății, apariției bogaților și săracilor, a sclavilor, a proprietății private și întăririi familiei aparatul primitiv al societății gentile nu a mai putut face față necesităților și psihologiei sociale, făcând astfel războiul să pătrundă în sânul societății și în consecință, în locul manifestării spontane a conștiinței și voinței generale, a apărut organizarea juridică și politică de stat [8, p.327]. Așa dar, „cea dintâi manifestare a voinței de stat apare ca supunerea a unor grupe sociale de către altele și că organizația stăpânirii asupra lor, - statul, se naște odată cu dominația politică și inegalitatea politică și socială” [9, p.46].

Respingând, deci, teoria contractului social a lui J.Locke și J.J.Rousseau, predominantă în acele timpuri, considerând-o ca o „concepție ideală a suveranității statului”, C.Stere este de părerea că apariția statului trebuie judecată numai din punct de vedere al adevărului istoric [9, p.35]. Acest adevăr istoric fiind: „Statul n-a fost stabilit printr-o convenție binevolă între „oameni liberi și independenți”, cum crede școala naturală în drept, și mai ales Rousseau. El este un produs al evoluției istorice” [9, p. 61].

Conform opiniilor lui C.Stere esența funcționării statului este materializarea instituțională a conceptului de cooperare socială. El neagă funcția coercitivă a organismului statal, considerând constrângerea ca un mijloc util produsului social. Constrângerea nu asigură dominația, ci ordinea și progresul practic al omenirii [9, p.22]. Astfel, deși recunoaște legătura dintre originea statului și apariția inegalității sociale și politice, deși vede în constrângere un atribut al statului, pentru C.Stere statul este principala formă de cooperare socială prin care se realizează progresul umanității. Este apărută teza că constrângerea statală are funcția de a proteja libertatea și demnitatea individuală. Aici se vede influența școlii istorice a dreptului.

Ca și în cazul în care se expune asupra dreptului, C. Stere considerând acest fapt dificil de făcut totuși, a încercat să formuleze o definiție cu adevărat științifică a statului, bazată pe metode raționaliste, obiective, antiidealiste. „Nu cred că există vreo altă ramură de cunoștinți omenești, în care „cei chemați” să-i cultive, să fi e atât de mulți, ca în știința dreptului. Teoreticienii scriitori de tractate voluminoase și advocați practici, profesori universitari și oameni de afaceri, judecători și politicieni, filosofi și legislatori, – toți sunt, sau trebuie să fie, competenți în

materia dreptului. Literatura juridică, a luat așa o întindere, încât, desigur, nu mai este cu puțință încercarea măcar de a o cunoaște toată” [5, p. 1]. Dar chiar dacă lucrări scrise sunt multe, oricum persistă un fenomen general dominat de „sentimentul unei adânci nesatisfaceri cu starea științei dreptului la toți aceea, care s-au gândit de a trata științificește, în sensul adevărat al cuvântului, vreo chestie oarecare de drept” [5, p. 21]. Astfel, o definiție a statului – menționează el – „pentru a satisface cerințele științifice trebuie să cuprindă toate caracterele esențiale și comune tuturor statelor, caractere care deosebesc statul de toate celelalte asociații omenești” [9, p.8]. Aceste caractere esențiale ar fi:

- Orice stat presupune un popor, o națiune [11].
- Teritoriul. „Fără o sferă de dominațiune exclusivă asupra unui teritoriu determinat, statul nu se poate întemeia” [9, p. 9].
- Organizarea constrângerii sociale. „Tocmai caracterul acesta de autoritate supremă și puterea de constrângere socială deosebește statul de toate celelalte forme de asociație ... Autoritatea și puterea statului sunt în adevăr supreme și ele sunt proprii, neîmprumutate, de sine stătătoare și independente” [9, p.15-16]. Autoritatea sau constrângerea trebuie să fie o stare permanentă de fapt, o ordine pașnică și recunoscută.
- Cel mai principal element – caracterul de monopolizare și organizare a puterii de constrângere socială a statului ca ordine pașnică și recunoscută și ca manifestare a autorității supreme a unui popor.

În baza acestor trăsături C.Stere formulează o definiție „justă și completă a statului: „Statul este o cooperăție socială între oameni liberi, care stabilește și asigură o ordine pacinică în limitele unui teritoriu determinat prin monopolizarea și organizarea puterii de constrângere” sau „Statul este o cooperăție socială întemeiată pe monopolizarea puterii de constrângere” [9, p.18].

Fiind un gânditor cu idei democratice, C.Stere stabilește limita creșterii influenței statului. Statul, după natura lui, nu poate folosi constrângerea în a impune o credință religioasă sau un adevăr științific. Intervenția „puterii materiale a statului în această sferă pur morală și intelectuală” este un abuz [9, p.80]. Așa dar, nu poate fi nici o opoziție iremediabilă emanciparea individuală și creșterea acțiunii statului.

De origini democratice sunt și ideile lui C.Stere referitor la raportul dintre stat și individ. În opinia sa orice intervenție din partea statului nu atinge vre-o libertate individuală, ci cel mult o formă de atârnare se înlocuiește cu alta, mai compatibilă cu adevărata libertate și emancipare individuală. Anume evoluția modalităților de atârnare reprezintă întreg progresul vieții sociale și procesul de emancipare treptată a individului. Totodată, este subliniat faptul că convețuirea socială nu este compatibilă cu libertatea de a face tot ce vrei, care este de fapt o negare a adevăratei libertăți. Iată de ce “libertatea...este dreptul de a face tot ce

legile permit și dacă un cetățean ar putea face și ce ele opresc, el n-ar mai avea libertate, fiindcă și ceilalți ar putea face același lucru” [9, p.84]. În aceste idei se observă calitatea deosebită a lui C.Stere de a îmbina idealismul cu realismul, ceea ce a reușit la puțini gânditori.

Faptul că autorul cursului de drept constituțional nu pune pe primul plan caracterul statului ca instrument de dominație al unei clase sociale asupra celorlalte, ci vede în stat, în primul rând, un instrument de „cooperare socială pozitivă”, destinat să asigure libertatea și emanciparea individuală a tuturor ne arată spiritul democratic al doctrinei sale politice. C.Stere dorea instaurarea în viața socială românească o adevărată libertate democratică și consideră statul ca principalul instrument de triumf a suveranității naționale și libertăților individuale. Aceste idei nu sunt depășite nici astăzi.

Referințe bibliografice:

1. Costea Ș., I.Cristea, D.Dumitrescu, M.Larionescu, L.Stanciu, F.Tănăsescu, *Istoria sociologiei românești*, București: Ed. Fundației România de mâine, 2006.
2. Ciobanu R. Învățămintul juridic de la Stere la noi. În: *Academos*, Nr.2, 2015. p. 136.
3. Halippa P. C.Stere în Basarabia // *Viața Românească*, 1931, nr. 1-3, p.33.
4. Bobână Gh. p.81].
5. Stere C. Prefață la: *Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept*. Iași: Tipografi a H. Goldner, 1897.
6. Ralea Mihai. Constantin Stere. În *Scrieri*. Volumul 5. București: Editura Minerva, 1988.
7. Stere Constantin. Social-democratism sau poporanism? În *Constantin Stere. Documentări politice*. Editor Iurie Colesnic. Chișinău: Editura Muzeum, 2002.
8. Stere Constantin. *Scrieri*. Vol 5, Chișinău, 1995.
9. Stere Constantin *Introducere în studiul dreptului constituțional*. Iași, 1903.
10. Bădescu I., D. Dungaciu, R. Baltasiu, *Istoria sociologiei. Teorii contemporane*. București: Editura Eminescu, 1996
11. Notă: Nu în sens de grupare etnică, C.Stere considerând că o grupare etnică poate fi împărțită între mai multe state, după cum un stat poate avea mai multe grupări etnice.

IMPACTUL CONSILIULUI SUPERIOR AL MAGISTRATURII ÎN SISTEMUL JURIDIC NAȚIONAL

IMPACT OF THE SUPERIOR COUNCIL OF MAGISTRATES IN THE NATIONAL LEGAL SYSTEM

Cristina POPOVICI, magistră în drept, lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The efficient functioning of justice is an important element of the democratic society, and the establishment of an independent judicial system is an indicator of the state's devotion to the aspirations of the society as a whole.

Starting from this, a fundamental role, as a representative of the judiciary, the Superior Council of Magistrates, has the responsibility of ensuring professional and deontological standards that will strengthen authentic, homogeneous and sustainable professional elite.

The Superior Council of Magistrates is assigned with the constitutional prerogative to be the guarantor of the independence of justice, the independence of justice is a supreme value of any rule of law, being the one that ensures the maintenance of the social balance and the suppression of the law. Protecting the judicial system from pressures, harms or interference is the essential premise of an independent justice, an objective justice act, based on the law and the social values protected by it, in response to the fundamental need of any democratic society: the need for social justice.

Cuvinte-cheie: *Justiție, independență, autoritate judecătorească, sistemul de drept, Consiliul Superior al Magistraturii.*

Independența sistemului judecătoresc și a profesiei de jurist este o condiție esențială pentru asigurarea supremației legii și a unei justiții echitabile și adecvate. Un sistem judecătoresc independent este temelia statului de drept, fiind indispensabil pentru a garanta respectarea, ocrotirea și realizarea drepturilor omului și accesul la justiție pentru persoanele ale căror drepturi au fost încălcate.

Reforma justiției trebuie să cuprindă, în mod obligatoriu, o schimbare din interior, reflectată atât în cadrul sistemului judecătoresc în ansamblu, ca autoritate și element al structurii statale trihotomice, cât și în fiecare instanță judecătorească în parte, dar și la nivelul fiecărui judecător.

Or, imparțialitatea, independența și integritatea reprezintă piloni obligatorii, specifici activității și imaginii fiecăruia dintre cei enumerați. Mai mult, întrucât se dorește reformarea unui domeniu complex, de maximă importanță, cum este justiția, aspectele evolutive trebuie să se resimtă și în cadrul unor sisteme alăturate celui judecătoresc, exemplificativ fiind cel al procuraturii, avocaturii, precum

și în mediul grupurilor de profesioniști implicați indirect în buna funcționare a judecătorilor [1, p.12].

Procesul de consolidare a justiției posedă capacitatea de modernizare a fenomenului în cauză, de formare a unui element al justiției cu structură trihotomică, analogic celorlalte două, care rezultă din normele constituționale și din alte acte legislative. Menționăm că fenomenul justiției numai parțial își găsește reflectarea în trinomul puterii statale, în formula doctrinară stabilită de Montesquieu. Curtea Constituțională, spre exemplu, fiind identificată drept component al justiției, se află în afara autorității judecătorești în condițiile realității juridice naționale.

Tendența de instaurare a controlului asupra autorității judecătorești și asupra justiției în ansamblu este cunoscută pe parcursul întregii istorii de dezvoltare a puterii statale. Atât în perioada Evului mediu, cât și în perioada modernă și contemporană orice regim dictatorial controlează, într-o formă sau alta, justiția. Exemplul este elocvent, inclusiv în condițiile Republicii Moldova, după obținerea independenței. Dacă inițial, în perioada lipsei acute de cadre juridice, interesul față de autoritatea judecătorească nu era unul accentuat, ulterior, începând cu mijlocul ultimului deceniu al secolului precedent, s-au resimțit încercările de instaurare a unui control, treptat, dar sigur, asupra acestui sistem de organe și instanțe [2, p. 88].

Consolidarea justiției reprezintă un proces de manifestare instituțională, organizațională și funcțională a justiției – prin prisma exigențelor de calitate și eficiență – și include în sine un sistem complex de condiții și mecanisme orientate spre asigurarea independenței sistemice și individuale a autorității judecătorești. În caz contrar, sintagma „consolidarea justiției” ar genera bănuieli și fobii de natura „dictatului juristocratic” sau alte manifestări antidemocratice.

Este necesar de accentuat că, în condițiile unui stat de drept, ale unui regim politic democratic, mecanismele și garanțiile caracteristice acestor fenomene dovedesc imposibilitatea instaurării unui dictat juristocratic. Considerăm că termenul este utilizat abuziv, fără un suport de argumente și are drept scop instaurarea și justificarea controlului exagerat din partea puterii politice sau oligarhice asupra autorității judecătorești și asupra justiției în ansamblu, fenomen identificat pe parcursul întregii istorii de dezvoltare a puterii statale, indiferent de prezența sau absența structurii trihotomice tradiționale.

Această luptă devine însă mai acută în situația unui regim democratic; ori există doar tendința de a se considera astfel. Controlul asupra justiției permite instaurarea unui regim democratic aparent, dar care, în realitate, reprezintă o dictatură latentă, ce poate fi depistată la etapa incipientă numai de unii profesioniști. Este cea mai răspândită modalitate de manifestare a dictaturii contemporane. Fie dreptul corespunzător cerinței de calitate, fie guvernarea conformă aspirațiilor în general acceptate de întreaga societate, totuși, controlul instaurat asupra au-

torității judecătorești ar reduce la minimum celelalte realizări sociale pozitive; și, din moment ce devine o realitate cunoscută faptul că justiția este controlată, sporește la maxim neîncrederea socială în justiție, este din ce în ce mai accentuată instabilitatea juridică, politică și economică; drept consecință, devine imposibil procesul de realizare a principiului dreptății și echității [3, p. 23].

Conform Constituției Republicii Moldova, instanța judecătorească este unicul organ abilitat să înfăptuiască justiția în numele legii. Accesul la justiție, fiind dreptul la un proces echitabil, nu poate fi asigurat în lipsa garanțiilor reglementate de articolul 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Acest drept nu presupune doar ca instanța judecătorească să fie accesibilă, dar cel mai important aspect și imparțială și independentă în judecata sa, stabilită prin lege. Accesul la justiție trebuie să fie asigurat, în mod efectiv și eficace.

Pentru o îmbunătățire eficientă și calitativă a sistemului judiciar este necesar de a implementa standarde internaționale și instrumentele Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției (CEPEJ), atât la nivel de instanțe judecătorești cât și judecător. Sistemul de drept se bazează pe încrederea societății în independența instanțelor, în integritatea și imparțialitatea judecătorilor, în eficiența procedurilor aplicate. În acest context, judecătorii sunt obligați, în virtutea profesiei, să respecte normele deontologice corespunzătoare statutului lor înalt în societate.

Funcționarea eficientă a justiției este un element important al societății democratice, iar constituirea unui sistem judiciar independent constituie un indicator al devotamentului statului față de aspirațiile societății în ansamblu.

Pornind de la acest considerent, un rol fundamental, în calitate de reprezentant al puterii judecătorești Consiliul Superior al Magistraturii, are responsabilitatea asigurării unor standarde profesionale și deontologice care să consolideze o elită profesională autentică, omogenă și durabilă.

Conform opiniei profesorului A.Arseni nu există o singură formulă în legislația în vigoare referitor la funcțiile ce-i revin Consiliului Superior al Magistraturii. Așa, potrivit art.123 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detașarea, promovarea în funcție și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători. Iar în conformitate cu art.1 din Legea nr.947/96 Consiliul Superior al Magistraturii este un organ independent, format în vederea organizării și funcționării sistemului judecătoresc, și este garantul independenței autorității judecătorești.

Totodată el exercită autoadministrarea judecătorească, pe când art.24 din Legea nr.514/95 instituie Consiliul Superior al Magistraturii ca un organ independent, format în vederea constituirii și funcționării sistemului judecătoresc, este garantul independenței autorității judecătorești și asigură autoadministrarea judecătorească. După cum vedem în aceste două articole din legile organice men-

ționate se utilizează termeni juridici diferiți. Într-un caz Consiliul Superior al Magistraturii este format în vederea „organizării”, iar în alt caz „constituirii”. La fel într-un caz el „exercită” autoadministrarea judecătorească, iar în altul „asigură”. Considerăm că nu Consiliul Superior al Magistraturii constituie sistemul judecătoresc, deoarece el este constituit prin Constituție și prin Legea nr.514/92. Consiliul Superior al Magistraturii organizează funcționarea sistemului judecătoresc prin numirea, transferarea, detașarea, promovarea în funcție și aplicarea măsurilor disciplinare față de judecători. Tot așa Consiliul Superior al Magistraturii nu „asigură autoadministrarea judecătorească” ci o exercită în modul direct [4 , p.14].

Consiliului Superior al Magistraturii îi este atribuit prerogativa constituțională de a fi garantul independenței justiției. Ori, independența justiției este o valoare supremă a oricărui stat de drept, fiind cea care asigură menținerea echilibrului social și supremația legii. Protejarea sistemului judiciar de presiuni, afectări sau ingerințe reprezintă premisa esențială a unei justiții independente, a unui act de justiție obiectiv, bazat pe lege și pe valorile sociale protejate prin aceasta, ca răspuns la necesitatea fundamentală a oricărei societăți democratice: nevoia de dreptate socială.

Pe motiv ce tot mai insistent se cristalizează statul de drept și democratic, se evidențiază și, totodată, crește rolul autorității judecătorești în societate. Tot mai pronunțate sunt demersurile cetățenilor către puterea judecătorească privind restabilirea drepturilor lor legitime, încălcate, inclusiv și de autoritățile statului. Toate acestea denotă rolul crescând al puterii judecătorești, al instanțelor judiciare implicate în săvârșirea actului de justiție, în edificarea, în consecință, a statului de drept și democratic, a asigurării respectării demnității umane, a drepturilor și libertăților personalității umane ca valori supreme garantate de către stat.

Considerăm că autoritatea judecătorească reprezintă unitatea corpului de magistrați (judecători) încadrați în sistemul distinct al organelor judecătorești, chemați prin realizarea puterii judecătorești, în conformitate cu prevederile Constituției și altor legi să săvârșească actul de justiție, să facă dreptate [5, p.16].

Un alt aspect important este faptul că potrivit art. 81 al Legii cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, activitatea CSM este transparentă și se realizează prin asigurarea accesului societății și al mass-mediei la informațiile privind activitatea Consiliului. În scopul realizării acestui obiectiv, se asigură mecanismul transmisiunii live a ședințelor CSM, în vederea asigurării desfășurării unor ședințe publice și transparente. Transparența prin definiție presupune informarea în mod deschis și explicit, de către autoritățile publice care cad sub incidența legii privind transparența în procesul decizional a acestor instituții [6].

Prerogativele Consiliului Superior al Magistraturii în relațiile cu publicul se axează pe următoarele activități: promovarea și implementarea programe-

lor de comunicare și relații cu publicul; consolidarea relațiilor cu societatea civilă și mass-media; furnizarea, la solicitarea reprezentanților mass-media și a cetățenilor, a informațiilor cu caracter public vizând activitatea CSM, monitorizarea informațiilor difuzate de instituțiile mass-media referitoare la CSM și la sistemul judecătoresc ș.a. CSM are competența de a reacționa atunci când este adusă o atingere gravă reputației profesionale a judecătorului sau este afectată grav imaginea justiției, a cest lucru este foarte important la momentul actual.

Coraportul dintre instituțiile ce nemijlocit realizează justiția și instituțiile ce contribuie, prin activitatea lor, la realizarea justiției, reflectă interacțiunea funcțională, probabil și organizațională, într-o anumită măsură, dintre instanțele autorității judecătorești și organele procuraturii. Este un domeniu ce nu reflectă într-o formă directă procesul de consolidare a justiției, dar influențează, într-un mod substanțial, calitatea și eficiența justiției. O conlucrare constructivă, orientată spre eficientizarea și sporirea calității justiției ar fi determinată de acordarea statutului de magistrat procurorilor. Independența, atât de necesară procurorilor naționali în activitatea lor profesională, cu toate consecințele sistemice, ar determina o nouă calitate a rezultatelor profesionale și o responsabilitate avansată; totodată, ar contribui substanțial la sporirea calității profesionale de activitate [6, p.15].

Consiliul Superior al Magistraturii este principalul organ de conducere al sistemului judecătoresc, responsabil de numirea judecătorilor, evaluarea performanțelor, promovare, inspecție și proceduri disciplinare. Legea prevede că CSM este un organ independent. Pe lângă CSM funcționează cinci organe specializate: Colegiul Disciplinar, Inspecția Judiciară, Colegiul de selecție și cariera judecătorilor, Colegiul de evaluare a performanțelor judecătorilor și Comisie de etică. (2. articolele 1, alineatul (1), și 8, alineatul (1).

Anume valoarea, autoritatea și rolul Consiliului Superior al Magistraturii în instituirea sistemului de garanții, care, la rândul lor, determină calitățile inerente de independență, imparțialitate și inamovibilitate ale statutului de judecător, ne-a determinat să efectuăm o caracteristică a articolului 3 din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii.

Independența justiției face obiectul uneia dintre regulile cu valoare incontestabilă, de principiu, fundamentale pentru exercițiul regulat al justiției. Importanța și actualitatea principiului și conceptului sunt demonstrate prin reflectarea acestora în reglementările internaționale: înscrierea în Declarația Universală a Drepturilor Omului și în Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Trebuia să se țină cont, în această privință, de anumite deosebiri între sistemele naționale de drept. În unele dintre ele va fi greu de admis ca o instanță independentă să se substituie unei autorități politice de numire. Dar obligația, într-un astfel de caz, de a primi cel puțin recomandarea sau avizul unei instanțe independente nu poate să nu aibă un efect foarte incitant, chiar unul de constrângere. În

spiritul Cartei, recomandările sau avizul instanței independente nu constituie garanții, decât dacă sunt de natură generală, urmate de aplicarea în practică. Autoritatea politică sau administrativă care nu ține cont de o astfel de recomandare sau de un astfel de aviz ar trebui cel puțin să fie obligată să facă cunoscute motivele refuzului. Natura și destinația Consiliului Superior al Magistraturii asigură caracterul specific apolitic al activității instanțelor de toate nivelurile și monitorizează calitatea actului decizional, corespunderea lui unui sistem legislativ democratic și constituțional [7, p. 54].

Standardele internaționale, inclusiv cele adoptate de organele Consiliului Europei, susțin în mod ferm că cel puțin jumătate din membrii unui consiliu judiciar trebuie să fie judecători aleși de colegii lor în așa mod încât să se asigure cea mai largă reprezentare a sistemului judecătoresc.

Aceste standarde încurajează o componență mixtă, cu garanții adecvate pentru asigurarea autoadministrării independente și evitarea influenței politice și a altor influențe externe.

Ele recomandă ca anumite sarcini ale consiliului judiciar să fie rezervate membrilor-judecători, ca niciun membru să nu fie un politician activ, în special un ministru, și ca membrii care nu sunt judecători să nu fie desemnați de puterea executivă. Una dintre exigențele acestor standarde este de „a asigura că o majoritate guvernamentală nu poate suplini posturile vacante cu propriii adepți” [8, p.32].

Unul dintre cele mai importante prerogative ale Consiliului Superior al Magistraturii îl constituie Specializarea judecătorilor, fiind determinată de evoluția relațiilor social-economice, complexitatea legislației ce le reglementează numărul mare de cauze și diversitatea acestora. În aceste circumstanțe specializarea judecătorilor în domenii specifice va contribui la sporirea calității actului de justiție, fiindcă acumularea experienței și aprofundarea cunoștințelor de judecători într-un anumit domeniu juridic va determina adoptarea unor decizii de o calitate mai bună, fapt ce va ridica autoritatea și performanța instanțelor de judecată.

Totodată, examinarea cauzelor de judecători specializați, complete/colegii specializate va contribui la asigurarea consecvenței în adoptarea deciziilor, clarității proceselor judiciare și securității raporturilor juridice, unificarea practicii judiciare, limitarea riscului de comitere a erorilor judiciare, iar toate acestea vor spori încrederea justițiabililor și societății în autoritatea judecătorească.

Pentru anul 2019, Consiliul Superior al Magistraturii și-a propus realizarea mai multor obiective ca direcții prioritare de acțiune una dintre cele mai importante este continuarea implementării prevederilor Legii nr. 76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești;

Obiectivele stabilite de CSM, urmăresc coordonate de continuitate, în raport cu proiectele inițiate, consolidarea instituțională, asigurarea cadrului legal

și resurselor necesare unui management eficient al sistemului judiciar, creșterea eficienței și efectivității rolului său de garant al independenței justiției, identificarea și reglementarea unor instrumente de analiză a calității activității sistemului judiciar precum și, asigurarea unui climat de echilibru în desfășurarea procedurilor aferente alegerii viitorilor magistrați [9].

În concluzie prin mecanismul de selectare și promovare a judecătorilor, de înaintare a propunerilor de numire sau de eliberare din funcție a judecătorilor, Consiliul Superior al Magistraturii participă direct la asigurarea principiului independenței autorității judecătorești, or, actul de numire sau de eliberare din funcție este emis numai la propunerea organului autoadministrării judecătorești.

La etapa actuală, se desfășoară reforma în justiție, vom menționa că perfecționarea cadrului legislativ trebuie să aibă ca finalitate asigurarea unui sistem judecătoresc independent și funcțional.

Prerogativele acestei reforme este garantarea independenței efective a sistemului judecătoresc; asigurarea transparenței actului de justiție; îmbunătățirea calității actului de justiție; garantarea accesului liber la justiție; sporirea eficienței și a responsabilității sistemului judecătoresc; administrarea eficientă a instanțelor judecătorești; consolidarea capacităților instituționale ale instanțelor judecătorești. Printre condițiile independenței justiției este menționată independența instituțională: adică independența în ceea ce privește chestiunile administrative legate direct de exercitarea funcției judecătorești.

Administrarea justiției și independența justiției sunt două compartimente interdependente, legătura indisolubilă dintre ele fiind determinată de un scop unic fundamental – înfăptuirea unei justiții efective.

Referințe bibliografice:

1. A.Negru. Procesul consolidării justiției – autoperfecționarea continuă a justiției contemporane. În: Revista Națională de Drept, 2012, nr.10,
2. Susarencu Gheorghe. Controlul asupra sistemului judiciar din Republica Moldova, în Edificarea statului de drept. În: Materialele conferinței științifico-practice, Chișinău, 26-27 septembrie 2003.
3. Comisia de la Veneția, Numirile judecătorilor, adoptat la cea de-a 70-a ședință plenară, Veneția, 16 – 17 martie 2007 („Raport privind numirile judecătorilor”), paragraful 29.
4. Alexandru ARSENI, Constantin Roșca. Consiliul Superior al Magistraturii veritabil garant al interdependenței puterii judecătorești: reglementări legale și abordări doctrinare. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 1 (159).

5. Mihai Poalelungi, Andrei Negru Argumentarea imunității judecătorului în realitatea juridică națională. În: Revista Națională de Drept, 2012, nr. 11 (146).
6. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, nr. 947 din 19 iulie 1996.
7. Boris Negru, Andrei Negru. Reflecții cu privire la legitimitatea Consiliului Superior al Magistraturii în contextul legislației naționale actuale și al standardelor europene. În: Revista Națională de Drept, 2010, nr. 1.
8. Alexandru Arseni Autoritatea judecătorească – veritabilă instituție de realizare a ramurii puterii de stat în condițiile edificării statului de drept. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 11 (157)
9. www.csm.md

INSTITUȚIILE SOCIETĂȚII CIVILE ÎN CONDIȚIILE CONSTITUȚIONALISMULUI CONTEMPORAN. CONȚINUT ȘI CLASIFICARE

THE INSTITUTIONS OF THE CIVIL SOCIETY IN THE CONDITIONS OF CONTEMPORARY CONSTITUTIONALISM. CONTENT AND CLASSIFICATION

Dorel RUSU, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The values on which the institutions of civil society are founded, maintained and developed include humanism, the supremacy of morals, democracy, pluralism, secularism, freedom, equal rights, solidarity, transparency, ownership, work, economic freedom and competition. According to these values, individuals associate to defend their rights, having common goals. Examples of such associations are the family, various types of public associations, including public associations - legal entities, media etc.

Keywords: *civil society, institutes of civil society, constitutional state, democracy, justice, legality, human rights and freedom*

În prezent, expresia „societate civilă” este tot mai des întâlnită în discursul multor politicieni, în dezbaterile care au ca subiect diverse probleme stringente ale societății, în aprecierile multor analiști și, mai ales, în mass-media. În societățile democratice moderne societatea civilă se presupune că are un rol important și foarte activ, contribuind din plin la păstrarea și la promovarea valorilor democrației. Însă, toate acestea și multe alte lucruri legate de societatea civilă nu sînt pe deplin cunoscute de o mare parte a cetățenilor; rolul și funcțiile societății civile sînt adeseori la fel de ambigue pentru populație ca și întregul și complicatul proces de tranziție spre democrație, ca și activitatea desfășurată de reprezentanții aleși, ca și multitudinea de reforme adoptate avînd ca scop transformarea completă a statului și rezultatul acestora, ca și drepturile și beneficiile oferite de democrație și statul de drept [1, p. 42]. După căderea zidului Berlinului și dispariția sistemului bipolar, țările din blocul socialist au trecut printr-o perioadă de tranziție spre o societate democratică, marcată de profunde transformări politice, economice și sociale.

Un stat democratic are menirea de a satisface interesele și necesitățile cetățenilor săi, pentru ce este necesară informarea statului despre interesele cetățenilor, care pot fi satisfăcute doar prin forțele și mijloacele statului. Și acest lucru este eficient numai atunci când se acționează prin intermediul instituțiilor societății

civile. În același timp, satisfacerea intereselor și necesităților este adesea posibilă fără intervenția statului, prin forțele oamenilor, unite pentru realizarea intereselor săi. Aceasta este cea mai importantă funcție a asociațiilor din cadrul societății civile.

Formarea societății civile este un rezultat al mișcării spontane, dar creatoare, a indivizilor, care instituie în mod benevol diverse forme de asociere politică, economică, culturală. În cadrul societății civile, cetățenii intră în raporturi sociale, astfel participă la activitatea unei multitudini de asociații, organizații, cu scopul de a promova unele interese și obiective comune și care, în ansamblu, constituie un sistem social [2, p. 117].

Noțiunea de societate civilă, în sensul cel mai larg, este acea entitate eterogenă care activează în spațiul neocupat de stat (cu toate instituțiile sale politice și administrative) și piață (zona care are drept element esențial profitul). În această zonă dezinteresată politic (societatea civilă, prin definiție, nu are ca scop cucerirea puterii politice, la nivel local sau central) și financiar ar trebui să se întrevadă valorile și principiile care ghidează o societate. Aceasta este zona de mijloc a societății care formează, indirect, reperele și care controlează, cel puțin (moral și valoric), funcționarea corectă a instituțiilor social-politice [3, p. 41].

Recunoașterea în textul Constituției Republicii Moldova [4] la art. 1 alin. (3) că „demnitatea omului, drepturile și libertățile sale, dezvoltarea liberă a personalității, dreptatea și pluralismul politic ca valori supreme și garantate”, a schimbat în mod radical paradigma relațiilor dintre om și stat – nu cetățeanul pentru stat, ci statul pentru cetățean [5, p. 269-270].

Componentul economic al societății civile este determinat de existența diferitor forme de proprietate, care, potrivit alin. 2 art. 9 din Constituția Republicii Moldova [4], „nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăților și demnității omului”. În conformitate cu aceasta, după fiecare membru al societății este recunoscut dreptul de a-și folosi în mod liber abilitățile și proprietatea pentru activitatea antreprenorială și alte activități economice neinterzise de lege. O garanție importantă a drepturilor de proprietate privată constituie prevederea constituțională potrivit căreia „nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii” (alin. 2 art. 46 a Constituției RM [4]). Înstrăinarea forțată a proprietății pentru necesitățile statului poate fi efectuată numai cu condiția compensării prealabile și echivalente.

Relațiile de piață sunt baza economiei moderne și sunt imposibile fără pluralismul formelor de proprietate și o clasă largă de proprietari privați. Anume relațiile de piață constituie fundamentul economic al societății civile, încurajând dezvoltarea inițiativei antreprenoriale a cetățenilor. Relațiile de piață constituie sistemul economic cel mai bine adaptat pentru funcționare în cadrul societății civile. Numai un individ cu stare economică înaltă poate înțelege pe deplin și

realiza drepturile și libertățile sale, poate acționa în cadrul societății civile pentru apărarea drepturilor și libertăților sale, precum și a influența politica statului, conștient participând la viața politică, la activitatea partidelor politice, la alegeri și referendumuri.

În sfera economică există o rețea largă de organizații ale societății civile formate din indivizi și întreprinderi nestatale (industriale, comerciale, financiare, etc.), care în statele democratice moderne constituie majoritatea. În special, de subliniat faptul că societatea civilă este formată din asociații și societăți care sunt atât comerciale, cât și non-comerciale. Astfel de organizații pot fi însuși agenții economici (societăți pe acțiuni, societăți cu răspundere limitată, și alte entități de afaceri) și asociațiile acestora, conform legislației în vigoare fiind organizații necomerciale, neavând sarcini de a obține profit, ci a proteja interesele agenților economici.

Sfera socială a societății civile include asociațiile cetățenilor constituite pentru realizarea drepturilor lor sociale și economice: syndicate, organizații de caritate, societăți de asistență reciprocă, societăți ale persoanelor cu dizabilități, colective de muncă, etc.

Familia este una din cele mai importante instituții ale sistemului social al societății civile, o sferă de relații în care omul își petrece cea mai mare parte din viața sa. Familia, obiectivele ei, nivelul de bunăstare materială, relația spirituală a membrilor săi în mare parte definesc viața omului, activitatea lui publică, influențează progresul și realizările întregii societăți civile. Familia este baza politicii demografice a societății și a statului și, ca urmare, garanția de existență a statului. Familia poate fi considerată ca o structură socială primară în care are loc educația viitorilor membri ai societății, se nasc bazele comportamentului public al persoanei.

În sfera politică a societății civile acționează următoarele instituții ale acesteia: organizații și mișcări social-politice, diferite forme de activitate publică a cetățenilor (mitinguri, întruniri, demonstrații, greve), organele teritoriale de auto-administrare obștească, mijloacele private de informare în masă. Societatea civilă poate să existe numai în condițiile unui stat cu un sistem pluripartid.

La nivelul administrației publice locale pot activa comunități locale teritoriale. Așadar, administrația locală este o instituție a autorității publice, prin care comunitatea locală desfășoară diferite activități pentru rezolvarea problemelor de importanță locală pe baza principiilor de auto-organizare și responsabilitate. Cu toate acestea, în calitate de element primar al societății civile trebui de recunoscut omul, iar ca element secundar – asociația oamenilor, comunitatea (grupul).

Procesul de formare a comunității locale se caracterizează prin unele particularități, adesea legate de împotrivirea (opunerea de rezistență) acțiunilor puterii de stat. Atunci când nu există presiune externă asupra cetățenilor, ei nu se unesc

în asociații. Astfel de procese sunt tipice mai mult pentru orașele mari, unde dispersarea locuitorilor este mai înaltă decât în sate.

Sfera spirituală a societății civile are menire de a asigura libertatea de gândire, exprimare, oportunitatea reală de a-și exprima public opinia, autonomia și independența asociațiilor creative. Aceasta este strâns legată de modul de viață al oamenilor, de moralitatea, creativitatea, perfecțiunea spirituală. Această sferă cuprinde asociațiile obștești ale oamenilor de cultură, uniunile de educație, creativitate, asociațiile de interese, organizațiile religioase.

Un rol important în acest proces a jucat adoptarea în 1994 a Constituției Republicii Moldova, în care prin art. 31 s-a stabilit că cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii. Cultele religioase sunt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia[4].

Societatea civilă are succes într-un stat laic, în care nici o religie nu este proclamată ca oficială sau obligatorie. Separarea bisericii de stat trebuie să asigure neutralitatea statului în chestiunile de credință, neintervenirea autorităților publice de stat în afacerile interne ale bisericii și, prin urmare, neintervenirea bisericii în afacerile statului. Libertatea religiei ca un element al libertății conștiinței presupune dreptul persoanei de a alege și de a confesa orice religie.

Garanțiile pluralismului sunt diverse, dar principala garanție o constituie posibilitatea și libertatea înființării și funcționării partidelor politice, stabilirea unui tratament juridic egal, administrat de către stat, tuturor partidelor și organizațiilor social-politice, precum și garantarea constituțională a dreptului la libera asociere[6, p. 140].

Constituția Republicii Moldova[4] prevede la art. 41 alin. (1) că: „Cetățenii se pot asocia liber în partide și în alte organizații social-politice”, iar la art. 42 alin. (1) este consacrat dreptul oricărui salariat de a întemeia și a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale. Astfel, Constituția a divizat libertatea de asociere în două componente: 1) libertatea întemeierii și afilierei la sindicate; 2) libertatea partidelor și a altor organizații social-politice. Constituția nu prevede expres libertatea generală de asociere (în asociații obștești, alte forme și comunități de interese, scopuri), dar acest drept este garantat cetățenilor Republicii Moldova în virtutea tratatelor internaționale în materia drepturilor și libertăților fundamentale[7, p. 170]. Considerăm că lipsa prevederilor exprese privind libertatea generală de asociere este o lacună normativă constituțională, ce necesită remedieri.

În mod special trebuie de remarcat sistemul informațional al societății civile, care a apărut în a doua jumătate a secolului XX împreună cu formarea așa-numitei societăți informaționale și dezvoltarea rapidă a mijloacelor de informare în masă și mijloacelor de transmitere a informațiilor la distanță. Prin intermediul rețelei de internet survine globalizarea penetrării informațiilor și, într-o anumită măsură, interconectarea instituțiilor societății civile din diferite state, pătrundere și influența lor reciprocă.

Subiecții societății civile din domeniul informațional sunt mijloacele private de informare în masă. Rolul acestora în stat și în societatea civilă este extrem de important. Mijloacele de informare în masă sunt „ochii și urechile” societății civile. Mass-media sunt menite să informeze societatea civilă cu privire la activitatea puterii, despre încercările de a limita drepturile indivizilor și a societății, cu privire la acțiunile ilegale ale reprezentanților puterii. Anume prin acestea societatea civilă exercită controlul asupra activității statului. Și anume ele asigură o „legătură inversă” între stat și societatea civilă, informând organele administrative despre atitudinea populației față de acțiunile puterii și problemele indivizilor și a asociațiilor acestora, care necesită un ajutor din partea statului.

Diferența între structurile societății civile și stat determină diverse moduri de reglementare juridică a relațiilor publice și private. În societatea civilă acționează principiul „tot ce nu este interzis este permis”, implicarea statului în domeniul acesteia este strict limitată, legea poate stabili reguli doar pentru viitor, nu are efect retroactiv.

În sfera publică acționează principiul „tot ce nu este permis este interzis”, prin urmare statutul autorităților publice și funcționarilor, competențele lor sunt detaliat reglementate prin lege. În dreptul public legea poate avea efect retroactiv dacă statul îmbunătățește situația juridică al indivizilor; legea are efect retroactiv dacă diminuează pedeapsa pentru o infracțiune sau înlătură criminalitatea faptei. Relația între societatea civilă și stat s-a format în așa fel că concentrând puterea politică, statul predomină. În același timp, societatea civilă este cea mai mare forță socială pe care statul nu o poate ignora.

Societatea civilă și statul de drept trebuie să-și asume obligația de asigurarea drepturilor omului și ale cetățeanului, împărțind-o astfel: statul asigură drepturile cetățenilor (adică drepturile politice), iar societatea civilă – drepturile omului (drepturile personale și sociale). O condiție importantă pentru funcționarea societății civile presupune existența în mentalitatea cetățenilor a valorii de libertate. În cazul societății civile, libertatea este înțeleasă ca neintervenirea statului în viața privată a cetățenilor.

Principiul respectării legii este strâns legat de valoarea libertății. Libertatea unei persoane, după cum se știe, se termină acolo unde începe libertatea altei persoane. Libertatea nesuținută de lege se transformă în anarhie, care generează mai degrabă un „război al tuturor împotriva la toți” decât relații civilizate ale societății civile.

Pentru dezvoltarea societății civile este necesară o poziție activă a populației. Astfel, despre apariția societății civile putem vorbi atunci când cetățeanul devine un membru individual al societății, independent și conștient de această, înzestrat cu drepturi și responsabilități. O dovadă reală a existenței societății civile va fi o alegere efectivă a reprezentanților autorităților, transparența informațională a

cheltuielilor bugetare și reducerea numărului de funcționari publici, micșorarea rolului lor în guvernarea țării, inclusiv transmiterea împuternicirilor acestora către organizațiile obștești.

Societatea civilă trebuie privită ca o modalitate de rezolvare a problemelor prin utilizarea inițiativelor, talentelor, capacităților oamenilor – în sens individual sau sub forma de comunități, întreprinderi, organizații obștești. Societatea devine civilă numai atunci când în ea este recunoscută importanța cetățeanului, personalității, iar statul devine un mijloc de dezvoltare multilaterală a omului.

Această diversitate teoretică în definirea calităților sistemice ale societății civile se datorează procesului gradual de consolidare a structurilor democratice în cursul de confruntare cu absolutismul și construirea statului de drept. Societatea civilă constituie un element important într-un stat democratic. Gradul de dezvoltare a societății civile reflectă nivelul de dezvoltare a democrației. Nivelul de dezvoltare a democrației depinde de măsura în care este dezvoltată societatea civilă, iar stabilitatea procesului democratic depinde de nivelul în care instituțiile politice reflectă necesitățile societății civile, reacționând prompt la procesele parcurse.

În comunitatea modernă, ideea societății civile a devenit o paradigmă care determină cursul reformelor sociale. În același timp, totalitatea relațiilor sociale convențional poate fi împărțită în trei domenii: domeniul politic (de stat), domeniul relațiilor în cadrul societății civile, domeniul relațiilor de viață privată (personală).

Referințe bibliografice:

1. Costachi Gh. Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, 2009 (Î.S. F.E.-P. „Tipogr. Centrală”). 327 p.
2. Guceac Ion. Omul, societatea, statul. Categoriile constituționale perene. București: Universul Juridic, 2017, 220 p.
3. Guceac Ion, Foca Marian. Dreptul de a întemeia și de a se afilia la un sindicat în condițiile societății civile contemporane. Constanța : Ex Ponto, 2011, 312 p.
4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, publicat în Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 1 din 12.08.1994
5. Guceac I. Constituția la răscruce de milenii. Chișinău: S.n., 2013 (Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”). 416 p
6. Creangă I., Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale: sistemul de garanții. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2005. Pag. 400 p
7. Gurin C. Constituția Republicii Moldova: comentariu. Chișinău: Arc, 2012. Pag. 576

AGENȚII CONSTATATORI DIN LEGISLAȚIA CONTRAVENȚIONALĂ ȘI RESPECTAREA PRINCIPILOR DESCENTRALIZĂRII ADMINISTRATIVE ȘI SUBSIDIARITĂȚII

AGENTS WITH COMPETENCIES OF FINDING IN THE CONVENTIONAL LEGISLATION AND COMPLIANCE WITH THE PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE DECENTRALIZATION AND SUBSIDIARITY

Viorel RUSU, magistrul, lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The number of agents with competences of finding contravention (finding agents) is constantly increasing. It is of interest, both theoretically and practically aspects, whether the establishment or exclusion of finding agents contributes to efficient and in full realization of the competences of public authorities at central or local level. In this respect it is important that the competence, especially at the local level, is complete and exclusive. This is also important in terms of bringing the service closer to the citizen (principle of subsidiarity).

Cuvinte-cheie: *contravenție, competență, agent constator, descentralizare, principiul subsidiarității.*

De la intrarea în vigoare a Codului contravențional al Republicii Moldova la 31 mai 2009 [1, art.481] numărul agenților ce constată contravenții a fost într-o permanentă creștere: de la 26 inițial până la circa 38 de autorități în prezent, având în vedere și fluctuația acestora pe parcurs, inclusiv în rezultatul reformării autorităților administrației publice centrale de specialitate [2, art. 1-3; anexa 1].

Agenții constatatori pot fi divizați în două categorii: agenți constatatori în adevăratul înțeles al cuvântului, care doar constată contravenții, și agenți constatatori care soluționează cauze contravenționale și aplică sancțiuni contravenționale [3, p. 230]. Unele autorități publice pot îmbina ambele caracteristici.

Agenții constatatori pot fi divizați și după competența teritorială, competența materială și competența funcțională [4, p.93-96]. Însă mai puțină atenție se atrage faptului dacă agenții constatatori se află în “concordanță sau rezonanță” cu competențele autorităților publice, fie centrale ori locale, astfel ca competența să fie deplină și exclusivă, iar serviciul public în integritatea sa să fie cât mai aproape de cetățean [5, art. 3 lit. a) și b)].

Deși numărul agenților constatatori este în permanentă creștere, reprezintă interes faptul dacă stabilirea sau excluderea unor agenți constatatori contribu-

ie la realizarea eficientă și deplină măsură a competențelor autorităților publice la nivel central sau local. Astfel, relativ recent (în anii 2017-2018), autorităților administrației publice locale le-au fost acordate mai multe atribuții de constatare a contravențiilor conform domeniilor lor de activitate, cum ar fi: distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor proprietate comună a asociațiilor de coproprietari în condominiu; pășunatul ilegal al animalelor; încălcarea regulilor de gestionare a deșeurilor; anumite categorii de contravenții privind cruzimea față de animale; *încălcarea regulilor de construire a caselor cu un nivel în localitățile rurale și a căsuțelor de livadă în întovărășirile pomicole; construcții neautorizate și intervenții neautorizate la construcțiile existente*; încălcarea regulilor cu privire la accesul autovehiculelor utilizate cu sistem de alimentare cu gaze în parcările subterane sau parcările supraterane de tip închis; încălcarea regulilor de asigurare a curățeniei în localitățile urbane și rurale; anumite categorii de contravenții ce țin de încălcarea regulilor de comerț; unele contravenții privind încălcarea prevederilor Legii cadastrului bunurilor imobile sau privind încălcarea legislației cu privire la publicitate [6, art. II, pct. 112)]. Pentru transmiterea acestor atribuții autorităților administrației publice locale s-a insistat foarte mult, avându-se ca fundament standardele din domeniul administrației publice locale.

Prin inițiativa legislativă nr. 113 din 9 iulie 2019 [7, articolul I] se propune ca competența privind contravențiile în domeniul construcțiilor ilegale să fie transmise de la autoritățile administrației publice locale la Agenția pentru Supravegherea Tehnică. Inițiativa respectivă reprezintă, în esență, un element de centralizare a competenței respective de control, inclusiv prin prisma unor noi controale și sancțiuni din partea unei autorități centrale. Admitem că inițiativa are ca bază situații din mun. Chișinău, posibil alte comunități urbane, dar lipsește evaluarea specificului competențelor autorităților administrației publice locale în ansamblu, în special din sectorul rural. De asemenea lipsește analiza cauză - efect, deoarece în cazul contravențiilor și altor delikte este important de a stabili cauzele ce favorizează încălcările respective, iar înăsprirea sancțiunilor sau schimbarea competenței, fără o analiză serioasă a situației, duce doar la favorizarea elementelor de protecționism și corupție. De asemenea în acest caz se observă lipsa unui mecanism eficient de consultare, în special prealabilă, a autorităților locale.

Conform Constituției Republicii Moldova administrația publică locală are la bază principiile autonomiei locale și descentralizării serviciilor publice [8, art. 109] . Aceste principii sunt detaliate atât în legislația din domeniu, cât și Carta Europeană a Autonomiei Locale, ratificată fără rezerve de Republica Moldova [9]. „Prin autonomie locală se înțelege dreptul și *capacitatea efectivă* ale autorităților administrației publice locale de a soluționa și de a gestiona, în cadrul legii, în nume propriu și în interesul populației locale, o parte importantă a treburilor publice” [9, art. 1 pct. 1]. „Autorităților administrației publice locale le este recu-

noscută, în cadrul legii, *capacitatea deplină de a-și exercita inițiativa în toate domeniile ce nu sunt excluse din cadrul competențelor lor sau care nu sunt atribuite unei alte autorități*. Exercițiul responsabilităților publice trebuie, de manieră generală, să revină, de preferință, *acelor autorități care sunt cele mai apropiate de cetățeni*. *La atribuirea unei responsabilități către o altă autoritate trebuie să se țină seama de amploarea și de natura sarcinii, precum și de cerințele de eficiență și economie*. *Competențele atribuite autorităților administrației publice locale trebuie să fie, în mod normal, depline și exclusive...*[9, art. 4 pct. 2-4]. În contextul celor menționate avem două categorii de competențe ale autorităților administrației publice locale (APL):

- 1) competențe proprii în domenii de responsabilitate a APL;
- 2) competențe delegate APL în domenii de responsabilitate ale autorităților administrației publice centrale.

Conform Legii privind descentralizarea administrativă [5, art. 4] planificarea urbană și amenajarea teritoriului *este o competență proprie a APL*. Respectiv acest domeniu include cel puțin 3 aspecte: 1) reglementare în condițiile legii 2) administrare (gestionare) și 3) controlul executării actelor normative și altor prescripții în domeniu. Ori altfel competențele *nu vor fi depline și exclusive*. Însă autorii inițiativei legislative *partajează domeniul*, ceea ce este inadmisibil în condițiile descentralizării și autonomiei locale.

Respectiv, conform inițiativei Agenția pentru Supravegherea Tehnică (din subordina Ministerului Economiei și Infrastructurii) va deveni agent constator și/sau organ care examinează cauza contravențională în locul APL (*nota aut.:* din conținutul Proiectului nu este clar, adică reglementarea propusă este incertă). Agenția pentru Supravegherea Tehnică este o autoritate administrativă centrală amplasată în capitala statului, care are structuri amplasate regional [10]. Apare întrebarea, cum se va asigura uniform pe întreg teritoriul atât interesele colectivităților locale din domeniu, cât și a unor particulari în parte. Prin urmare, *astfel de inițiative trebuie racordate la principiul subsidiarității, deoarece îndepărtează serviciul respectiv de cetățean și colectivitatea locală*, cu excepția cetățenilor din unele municipii, unde își au sediul structurile deconcentrate ale Agenției.

Posibil că autoritatea respectivă ar putea fi o structură suplimentară în constatarea unor contravenții la solicitarea unor particulari, dar, după cum am menționat la început, se impune o cercetarea complexă a fenomenului. Cele constatate sunt relevante și pentru alți agenți constatori.

Referințe bibliografice:

1. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 16 ianu-

- arie 2009, nr. 3-6, art. 15; *republicatin* Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 17 martie 2017, nr. 78-84, art. 100.
2. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 189 din 21 iulie 2017 “Pentru aprobarea listei ministerelor” În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 28 iulie 2017, nr. 3-6, art. 15; Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 266 din 9 martie 2016 „Cu privire la lista serviciilor publice desconcentrate administrate în mod direct/din subordinea ministerelor și altor autorități administrative centrale” În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 18 martie 2016, nr. 59-67, art. 302.
  3. Cobăneanu Sergiu, Bobeica Elena, Rusu Viorel. Drept administrativ. Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2012.
  4. Андрианов В. Н. Административная ответственность в Российской Федерации. Иркутск: издательство БГУЭП, 2013.
  5. Legea privind descentralizarea administrativă, nr. 435-XVI din 28 decembrie 2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2 martie 2006, nr. 29-31, art. 91.
  6. Legea privind modificarea unor acte legislative, nr. 159 din 12 octombrie 2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 9 noiembrie 2018, nr. 416-422, art. 649.
  7. Proiectul Legii pentru modificarea Codului Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008 (art. 408², 423¹⁰). În: <http://www.parlament.md/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B9%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%81/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/4643/language/ro-RO/Default.aspx> (accesat 25.09.2019).
  8. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 29 martie 2016, nr. 78, art. 140.
  9. Carta Europeană a Autonomiei Locale din 15 octombrie 1985. În: *Tratate internaționale*, 1999, volumul 14, pag. 14.
  10. Organigrama Agenția pentru Supravegherea Tehnică. În: <http://ast.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=208&t=/AGENIA/Organigrama> (accesat 27.09.2019).

SECȚIUNEA

INSTITUȚIILE DREPTULUI PRIVAT ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNIZARE

ABORDĂRI NOI ÎN MATERIA NEEEXECUTĂRII OBLIGAȚIEI

NEW APPROACHES IN THE FIELD OF NON-PERFORMANCE OF THE OBLIGATION

Aurel BĂIEȘU, dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: In the present article we have analysed the specific features of the concept of non-performance of the obligation and of the system of remedies provided by the modernized Civil Code of the Republic of Moldova. The new regulations establish the same system of legal remedies as in most of the civil codes of the countries of continental Europe, as well as in the instruments of uniform law of obligations - Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods of 11 April 1980, UNIDROIT principles of international commercial contracts and Draft Common Frame of Reference of the European Union, developed within academic institutions. The new regulations regarding the non-performance of the obligation establish a balanced mechanism for the protection of the interests of both parties of the contract, providing them in the litigious situations a coherent system of efficient remedies. The unitary regulation of the remedies in case of non-performance of the obligation will make easier for the creditor of the unfulfilled obligation to perceive the possibilities offered by the law and allow him to choose the legal instrument that best corresponds to his interests.

Cuvinte-cheie: *contract civil, neexecutarea obligației, mijloace juridice, remedii în caz de neexecutare, prejudiciu, rezoluțiune, excepția de neexecutare, despăgubiri, dobânzi.*

Toate marile domenii ale dreptului civil și ale dreptului comerțului internațional au cunoscut un proces de renovare, materializat atât prin adaptarea instituțiilor sale tradiționale la exigențele vieții economice moderne, cât și prin apariția și extinderea unor instrumente juridice noi, compatibile cu cerințele și interesele participanților la relațiile comerciale actuale. Printre aceste instituții un loc deosebit de important îl ocupă instituția neexecutării obligației de către debitor, inclusiv mijloacele juridice acordate creditorului în cazul neexecutării. Aceste mijloace juridice, în diferite sisteme juridice, sunt desemnate prin termeni diferiți. Astfel, în sistemele de drept continental (de tradiție civilistă sau romano-germanică) se utilizează cu precădere termenul „sanctiune” (*sanction – fr.*) sau ”mijloc”, pe când în sistemele de *common law* se operează cu termenul „remediu” (*remedy - engl.*) Deosebirea dintre acești termeni sunt nu numai de ordin lingvistic, dar și de ordin conceptual. În sistemele de drept continental noțiunea de „sanctiune”, este considerată ca o consecință de drept a „delictului civil” care constituie neexecutarea contractului și care implică ideea de vinovăție imputabilă părții care nu

și-a executat obligațiile, pe când sistemele de *common law* oferă „remedii” în cazul neexecutării sau executării defectuoase a contractului și care nu implică noțiunea de vinovăție în legătură cu neexecutarea obligației. Deosebirile de abordări în sistemele de drept continental și în *common law* rezidă în condițiile istorice de apariție și dezvoltare a celor două familii de drept. În sistemele civiliste conceptul de sancțiune se bazează pe principiul *pacta sunt servanda* și a fost elaborat mai mult în funcție de preocupările filozofice și conceptele morale din perioada istorică respectivă, atunci când *common law* este un produs al comercianților care căutau să rezolve probleme practice, să ofere soluții atunci când raporturile contractuale nimereau în situații precare din cauza neexecutării obligațiilor de către una din părți [1, p.1122].

În redacția nouă a Codului civil al Republicii Moldova (în continuare – C. civ.), introdusă prin Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea și completarea unor acte legislative, nr.133 din 15 noiembrie 2018 [2], a fost inserat un capitol nou, intitulat ”Neexecutarea obligației”, care a reunit reglementările în materia neexecutării contractului, care, anterior, erau dispersate în diferite compartimente ale Codului civil. Acest capitol introduce noțiunile generale privind neexecutarea obligațiilor, precum și un sistem unic și coerent de mijloace juridice oferite creditorului în caz de neexecutare a obligațiilor.

Această abordare o regăsim în principalele instrumente de drept uniform, cu valoare normativă - Convenția de la Viena din 11 aprilie 1980 asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri (în continuare – Convenția de la Viena) [3], sau opționale - „Principiile referitoare la contractele de comerț internațional” elaborate de UNIDROIT (în continuare – Principiile UNIDROIT)[4]și ”Proiectul Cadrului Comun de Referință” (*Draft Common Frame of Reference*) al Uniunii Europene, elaborat în cadrul unor instituții academice din Europa, publicat în 2008 - în continuare DCFR [5]. La fel și cele mai recente reglementări în materia dreptului obligațiilor în Franța, introduse prin Ordonanța nr. 216-131/2016 din 10 februarie 2016 de reformare a dreptului contractelor, a regimului general și a probei obligațiilor [6], au preluat acest model.

În redacția nouă a C.civ., urmând modelul sistemelor adoptate de instrumentele de drept uniform [7, p.234-250], neexecutarea contractului este o noțiune uniformă care înglobează toate formele posibile de nerespectare a contractului [8, p.359]. O parte execută contractul în modul convenit atunci când ea acționează în conformitate cu toate clauzele lui exprese și implicite. Termenul „neexecutare” este utilizat pentru desemnarea faptului de a nu onora în orice mod o obligație născută din contract. În termenii art. 901alin.(5) C. civ., neexecutarea obligației înseamnă orice abatere, cu sau fără justificare, de la executarea corespunzătoare a obligației și include neexecutarea totală sau parțială a obligației, executarea necorespunzătoare sau cu întârziere a obligației.

Noțiunea de “neexecutare a obligației”, fiind una generică, se divizează în două categorii: neexecutarea fără justificare și neexecutarea cu justificare. Art. 903 precizează care sunt circumstanțele care justifică neexecutarea: a) ea se datorează unui impediment; b) însuși creditorul a cauzat neexecutarea obligației debitorului, inclusiv prin întârzierea sa sau prin faptul că debitorul a suspendat executarea obligației, invocând excepția de neexecutare.

O novație a reglementărilor instituite în noua redacție a C.civ. constă în faptul că nu se mai impune condiția vinovăției pentru ca creditorul să fie îndreptățit să recurgă la mijloacele juridice acordate în cazul neexecutării obligației contractuale. Dreptul nostru a recepționat modelul consacrat în reglementările moderne, unde recurgerea de către partea lezată la mijloace (remedii), în principiu, nu este condiționată de *vinovăția* părții care a comis încălcarea. Debitorul este supus măsurilor de remediere pentru încălcarea comisă ca rezultat al simplului fapt că nu a executat sau a executat defectuos obligațiile sale, vinovăția sa neavând importanță. Autorii instrumentelor de drept uniform au renunțat la conceptul de vinovăție în calitate de condiție pentru recurgerea la mijloace consacrat în sistemele juridice de tradiție civilistă în favoarea conceptului responsabilității obiective, caracteristice pentru sistemele de *common law*[9, p.8 și urm]. Această alegere a fost făcută, probabil, din motivul că acest concept, este mai potrivit pentru satisfacerea necesităților practice ale comerțului [10, p. 9 și urm].

Potrivit abordării noi, în loc să dovedească vinovăția debitorul trebuie să demonstreze că neexecutarea obligației este justificată. Atunci când obligația debitorului constă în obținerea unui rezultat, lipsa rezultatului scontat acordă creditorului dreptul la aplicarea remediilor, indiferent de faptul dacă există sau nu vinovăția debitorului. Dacă, însă, contractul este de așa natură încât o parte s-a angajat să manifeste doar o diligență și o grijă rezonabilă sau a depune eforturile cuvenite, va fi neexecutare numai atunci când se va dovedi că partea în cauză nu a manifestat diligența și grija rezonabilă sau nu a depus eforturile cuvenite.

Cât Convenția de la Viena (art.79), atât și DCFR (art. 3:104), operează nu cu noțiunea de vinovăție, ci cu cea de *impediment*. Această noțiune este preluată și în redacția nouă a C. civ.; art. 904 stabilește că impedimentul este un eveniment în afara controlului debitorului, atunci când debitorului nu a putut în mod rezonabil să ia în considerare impedimentul la data încheierii contractului sau altui act juridic, precum și nu i se putea cere în mod rezonabil să evite sau să depășească impedimentul ori consecințele sale. La fel, noul concept de impediment vine să înlocuiască pe cel de forță majoră din redacția veche, care, datorită formulării defectuoase anormei respective, a ridicat mai multe probleme de interpretare și aplicare în practică.

În redacția nouă a C. civ. este consacrat, în principiu, același sistem de mijloace juridice, ca și în majoritatea codurilor civile din țările Europei continentale,

cât și în instrumentele de uniformizare a dreptului obligațiilor - Convenția de la Viena, Principiile UNIDROIT și DCFR. În cazul în care nu există vre-o situație care justifică neexecutarea obligației, creditorul poate, în condițiile legii și, după caz, ale contractului, la alegerea sa: a) să ceară executarea silită a obligației; b) să suspende executarea obligației corelative; c) să reducă obligația sa corelativă; d) să recurgă la rezoluțiunea raportului contractual; e) să ceară plata de despăgubiri pentru prejudiciul suferit prin neexecutare; f) să exercite orice alt mijloc, prevăzut de lege sau contract, pentru realizarea dreptului său încălcat prin neexecutare. Fiecărui din mijloacele prevăzute la lit. a) - e) îi este dedicată câte o secțiune care reglementează regimul ei juridic.

Este important de subliniat că, chiar dacă debitorul a demonstrat că neexecutarea obligației este justificată, creditorul oricum poate recurge la mijloacele prevăzute mai sus, cu excepția executării silite în natură și plății despăgubirilor.

Executarea silită în natură

C. civ. în redacția Legii 133 a urmat modelul Principiilor UNIDROIT, dar mai ales cel al DCFR. Noile reglementări fac distincție între dreptul la executare silită a unei obligații pecuniare și dreptul la executare silită a unei obligații nepecuniare.

Executarea în natură nu pune probleme atunci când este vorba de o datorie bănească; creditorul are dreptul de a obține plata silită a sumelor de bani datorate ajunse la scadență. Soluția dată este valabilă atât pentru cazul în care creditorul a executat deja propria obligație, cât și pentru cazul în care creditorul nu a executat încă și este evident că debitorul va accepta să primească executarea. În caz contrar (atunci când creditorul încă nu a executat și totodată este clar că debitorul nu va accepta să primească executarea, e. g. deoarece a pierdut interesul pentru prestația în cauză), creditorul poate totuși să execute obligația sa și să ceară plata sumelor datorate, cu excepția a două cazuri particulare: a) dacă el a avut posibilitatea să efectueze o operație de înlocuire rezonabilă fără eforturi și cheltuieli semnificative, sau b) silirea debitorului să primească executarea obligației corelative apare nerezonabilă, ținând cont de împrejurări. Sarcina probei existenței uneia din excepțiile menționate îi incumbă debitorului (art. 912 C. civ., care reproduce în esență art. III.-3:301 DCFR).

Dreptul de a cere executarea în natură este acordat la fel și creditorului unei obligații alta decât plata unei sume de bani (art. 913 C. civ., care corespunde art. III.-3:301 DCFR). Dreptul vizat este util, în special, atunci când obiectul contractului este unic, sau într-o perioadă de penurie. De exemplu, în fața unui furnizor al unor produse de înaltă tehnologie, creditorul poate avea un interes să ceară executarea în natură, chiar și atunci când el ar putea obține cu ușurință echivalentul său bănesc. De asemenea, acest drept este deosebit de important pentru contractele *intuitu personae* (e.g. contractele de prestări de servicii și cele de

executări de lucrări, atunci când acestea pot fi executate numai de cocontractantul în cauză. În asemenea cazuri, unicul mijloc de a obține prestația în cauză este cel al executării silit(e).

Totuși, creditorul nu poate obține întotdeauna executarea în natură a prestației, iar uneori ar fi chiar un abuz din partea sa s-o ceară. Dreptul la executarea în natură, deci, nu este unul absolut; executarea silită în natură nu poate fi aplicată dacă: a) executarea va fi ilegală sau imposibilă; b) executarea ar solicita eforturi sau cheltuieli disproporționate, cu excepția cazului în care creditorul nu poate obține o prestație similară de la un terț; c) executarea este atât de personală încât ar fi nerezonabil de a o executa silit.

Suspendarea executării

Suspendarea executării proprii obligații, numită și *excepție de neexecutare* este cunoscută în toate sistemele de drept continental și în principalele instrumente de uniformizare a dreptului obligațiilor. Excepția de neexecutare (*exceptio non adimpleti contractus*), potrivit unei definiții date de ilustrul savant francez René Cassin, este regula în virtutea căreia într-un raport obligațional sinalagmatic fiecare din părți nu poate cere de la cealaltă parte executarea angajamentelor sale, dacă din partea sa ea nu execută sau nu oferă executarea propriilor sale angajamente[11, p.739].

Potrivit C. civ. în redacția nouă, creditorul care este ținut să execute obligația corelativă în același moment când debitorul își execută obligația, sau după acel moment, are dreptul de a suspenda executarea obligației corelative până când debitorul s-a oferit să execute sau a executat. Creditorul care este ținut să execute obligația corelativă înainte de momentul când debitorul își execută obligația și care în mod rezonabil crede că debitorul va săvârși o neexecutare la scadența obligației, poate suspenda executarea obligației corelative atât timp cât această încredere rezonabilă persistă. Cu toate acestea, dreptul de a suspenda executarea se stinge dacă debitorul acordă asigurări suficiente ale executării corespunzătoare (art. 914 C. civ. similar art.III.-3:401 DCFR).

Rezoluțiunea

În redacția nouă a C. civ, a fost preluat regimul rezoluțiunii consacrat în DCFR, care, la rândul său, a fost influențat substanțial de Convenția de la Viena. Potrivit noilor reglementări,cazurile în care creditorul are dreptul de a declara rezoluțiunea pentru neexecutare sunt următoarele: a) atunci când neexecutarea este esențială; b) dacă creditorul i-a acordat debitorului un termen suplimentar de durată rezonabilă pentru executare, iar debitorul nu a executat în acest termen; c) dacă debitorul a declarat că nu va executa obligația sau pe altă cale este clar că el nu o va executa, cu condiția, în toate cazurile, că neexecutarea ar fi fost esențială; d) dacă creditorul, care crede în mod rezonabil că va avea loc o neexecutare esențială, cere de la debitor asigurări adecvate ale executării co-

responsabile și asemenea asigurări nu îi sunt oferite într-un termen rezonabil (art. 915-919).

În noile reglementări s-a renunțat la dihotomia *rezoluțiune/reziliere*, în virtutea căreia rezoluțiunea constă în desființarea retroactivă a contractului cu executare instantanee și repunerea părților în situația existentă anterior încheierii lui, iar rezilierea constă în desființarea contractului cu executare succesivă, având efecte numai pentru viitor. În locul acesteia, în armonie cu terminologia general acceptată în dreptul comparat, se introduce noțiunea unică – ”rezoluțiunea”, care, în anumite situații, în funcție de natura obligațiilor, poate avea și efecte retroactive.

Potrivit noii abordări, problema efectelor rezoluțiunii se soluționează în mod diferit în funcție de faptul dacă obligațiile contractuale au fost deja executate sau urmează încă a fi executate, precum și dacă obligațiile debitorului sunt divizibile (se execută în tranșe separate) sau sunt indivizibile (alcătuiesc un tot întreg).

Dacă părțile nu au efectuat încă nici o prestație, sau dacă contractul este executat în tranșe și creditorul a primit contravaloarea tranșelor executate, rezoluțiunea pur și simplu va elibera părțile de obligațiile lor viitoare; C. civ. în noua redacție dispune: ”prin efectul rezoluțiunii se sting obligațiile nestinse rezultate din contract sau partea relevantă a acestor obligații” (art. 925(1)).

Situația este diferită atunci când au fost deja efectuate prestații, însă executarea lor este necorespunzătoare. În asemenea cazuri, efectele rezoluțiunii sunt restituirea prestațiilor efectuate sau a valorii lor. În această ipoteză, noua abordare face distincție dintre *rezoluțiunea totală* și cea *parțială* (art.920 C. civ.). Rezoluțiune totală intervine în cazul în care obligațiile debitorului rezultate din contract *sunt indivizibile*; atunci creditorul are dreptul la rezoluțiunea raportului contractual doar în întregime. În cazul în care obligațiile debitorului rezultate din contract *trebuie executate în tranșe separate sau sunt divizibile în alt mod*, sunt posibile două situații: a) dacă există un temei de rezoluțiune pentru neexecutare în privința unei tranșe căreia îi poate fi atribuită o contra-prestație, creditorul are dreptul la rezoluțiunea raportului contractual în privința acelei tranșe (rezoluțiune parțială); b) dacă creditorul nu are în mod rezonabil interes să accepte executarea celorlalte tranșe sau dacă temeiul de rezoluțiune se referă la raportul contractual în întregime, creditorul are dreptul la rezoluțiunea raportului contractual în întregime (rezoluțiune totală).

După cum s-a menționat mai sus, în C. civ. în redacția nouă, ca și în alte sisteme juridice, în unele situații se admit efecte retroactive ale rezoluțiunii, în sensul desființării tuturor sau a unor rezultate ale contractului care deja s-au produs. În consecință, fiecare parte este ținută să restituie ceea ce a primit în rezultatul contractului, cu condiția ca cealaltă parte să procedeze la fel. Potrivit art.926alin.(1) C. civ., ”prin efectul rezoluțiunii o parte contractantă (beneficiarul) care a primit

vreo prestație prin executarea obligațiilor de către cealaltă parte contractantă în temeiul contractului supus rezoluțiunii sau tranșa contractului supus rezoluțiunii, este obligată să i-o restituie. În cazul în care ambelor părți contractante le revin obligații de restituire, obligațiile sunt corelative”. Principiul *restitutio in integrum* impune restituirea prestației în natură, în măsura în care acest lucru este posibil (art. 926 alin.(2) și (3)). Dacă o parte nu este în stare să restituie prestația în natură, în starea sensibil identică celei în care a primit-o, regula generală este că această parte trebuie să restituie cocontractantului echivalentul bănesc al prestației în cauză (art. 926alin.(5)). La fel, prestația poate fi restituită prin plata valorii, dacă transferul ar putea cauza efort sau cheltuieli disproporționate (art.926alin.(4)).

Pe parcursul executării obligațiilor contractuale prestațiile părților pot produce fructe și dobânzi, pot primi îmbunătățiri sau suferi deteriorări, pot fi supuse unor aprecieri sau deprecieri sub influența fluctuațiilor monetare și a uzurii. La fel ca și în cadrul despăgubirilor, unde acționează principiul reparării integrale a prejudiciului, în materia restituirilor acționează un principiu analogic - cel al restituirii integrale a prestațiilor. În acest scop C. civ. în redacția nouă reglementează atribuirea veniturilor și pierderilor între părțile obligațiilor contractuale, repartizarea valorii adăugate sau a valorii diminuate a prestațiilor ce sunt supuse restituirii, încercându-se să fie respectat echilibrul de interese ale părților în corespundere cu principiul echității (art. 930- 932).

Reducerea obligației corelative

În redacția nouă a C. civ. au fost preluate soluțiile din DCFR (care, la rândul lor, au fost influențate substanțial de cele din Convenția de la Viena) cu deosebirea că sintagma ”reducerea prețului” a fost înlocuită cu ”reducerea obligației corelative”. C. civ. dispune că creditorul care acceptă executarea care nu este conformă cu condițiile obligației are dreptul de a reduce obligația sa corelativă. Reducerea trebuie să fie proporțională cu scăderea valorii prestației primite la data executării, în raport cu valoarea prestației care ar fi fost primită prin executarea conformă (art. 933 alin. (1)). În sistemul mijloacelor juridice în cazul neexecutării obligațiilor contractuale reducerea obligației corelative ocupă un loc intermediar între rezoluțiune și despăgubiri. Importanța practică a acestui mijloc se manifestă prin faptul că la el se poate recurge în unele ipoteze în care alte mijloace sunt impracticabile. Astfel, atunci când deficiența prestației nu constituie o neexecutare esențială a obligației, rezoluțiunea lui este imposibilă, pe când reducerea obligației corelative este perfect aplicabilă.

Despăgubiri și dobânzi

Dreptul la despăgubiri (numite și ”daune-interese”), fiind un remediu universal cunoscut în toate sistemele juridice, indiferent de tradiții (civiliste sau de *common law*), precum și în instrumentele de drept uniform, ocupă un loc central în sis-

temul mijloacelor juridice acordate creditorului obligației neexecutate. În termenii C. civ. în redacția nouă, regula generală este că creditorul are dreptul la despăgubiri pentru întregul prejudiciu cauzat prin neexecutarea obligației, cu excepția cazului în care debitorul demonstrează că neexecutarea este justificată (art. 934). Prejudiciul reparabil se traduce prin cheltuielile necesare obținerii efective a prestației așteptate, sau, altfel spus, prin sumele suplimentare care i-ar permite cumpărătorului sau beneficiarului de servicii să încheie un contract de substituire prin care să-și poată procura bunurile sau serviciile promise, iar vânzătorului sau prestatorului de servicii – să realizeze bunurile sau serviciile sale. C. civ. în redacția nouă, în premieră, reglementează metodele de evaluare a prejudiciului reparabil: metoda concretă, atunci când evaluarea prejudiciului se face în funcție de un contract de substituire și metoda abstractă - în funcție de prețul pe piață. Aceste metode sunt consacrate în diferite sistemele juridice naționale și instrumente de drept uniform [12, p.141-153]. Astfel, creditorul, care a declarat rezoluțiunea totală sau parțială pentru neexecutare și a încheiat, într-un termen rezonabil și în condiții rezonabile, un alt contract pentru a-l substitui, poate, dacă sunt întrunite condițiile pentru a cere despăgubiri, cere de la debitor despăgubiri egale cu diferența dintre prețul prestației sale în baza contractului rezolvit și prețul prestației sale în baza contractului de substituire, precum și poate cere de la debitor despăgubiri pentru partea nereparată a prejudiciului (art. 940). Dacă, însă, creditorul a declarat rezoluțiunea totală sau parțială pentru neexecutare și nu a încheiat un contract de substituire, dar prestația are un preț de piață, creditorul poate, dacă sunt întrunite condițiile pentru a cere despăgubiri, cere de la debitor despăgubiri egale cu diferența dintre prețul contractual și prețul de piață la data rezoluțiunii, precum și poate cere de la debitor despăgubiri pentru partea nereparată a prejudiciului (art.941).

O novație a C. civ. modernizat sunt soluțiile privind corelația dintre dobânda de întârziere și penalitățile pentru întârzierea executării prestațiilor stipulate în clauza penală. Această problemă este una controversată, atât în practică, cât și în doctrină. Regula generală este aceea că creditorul poate să ceară, la alegere, fie dobânda de întârziere calculată conform dispozițiilor citate, fie penalitatea pentru întârziere conform clauzei penale. Totuși, creditorul poate cumula despăgubirile de întârziere calculate conform dispozițiilor legale cu penalitățile calculate conform clauzei penale, în prezența unei clauze contractuale care prevede expres acest lucru, numite clauze penale punitive (art.949 alin.(2)).

O altă novație a C. civ. în redacția nouă este reglementarea dobânzii de întârziere în executarea obligațiilor nepecuniare (art. 944): ”în cazul în care o obligație de a da sau de a face, alta decât una de plăti o sumă de bani, nu este executată la scadență, creditorul are dreptul la dobândă de întârziere asupra echivalentului în bani al părții neexecutate a obligației, din data imediat următoare scadenței până la data executării corespunzătoare”.

Considerații concludive

Reglementările în materia neexecutării obligației din C. civ. modernizat stabilesc un mecanism echilibrat de ocrotire a intereselor ambelor părți ale contractului, acordându-le în situațiile litigioase un sistem coerent de mijloace (remedii) eficiente. În ceea ce privește creditorul obligației neexecutate, scopul principal este de a-l plasa în poziția în care el s-ar fi aflat dacă obligația ar fi fost executată sau, după caz, în poziția în care el s-ar fi aflat dacă contractul nu ar fi fost încheiat. Pe de altă parte, interesele debitorului sunt ocrotite prin instituirea unor condiționări și limitări în aplicarea anumitor mijloace juridice, în special, în situațiile în care acestea l-ar penaliza pe debitor în mod excesiv în raport cu interesul legitim al creditorului. Teza evocată își găsește reflectarea în regulile privind dreptul debitorului de a remedia el însuși neexecutarea necorespunzătoare; privind obligația creditorului de a atenua prejudiciul; privind neadmiterea îmbogățirii creditorului de pe urma despăgubirii acordate în caz de neexecutare; privind dreptul organului de jurisdicție de a micșora suma indemnizației prevăzute de clauza penală, atunci când ea este manifest excesivă în raport cu prejudiciul efectiv suportat de creditor etc.

În C. civ. în redacția nouă, urmând tendințele moderne de dezvoltare a dreptului obligațiilor, dreptul obligațiilor este guvernat de principiul *favor contractus* (favorizarea contractului), care se manifestă prin consacrarea unui ansamblu de măsuri având ca scop privilegierea menținerii raporturilor contractuale cu preferință față de desființarea lor. Astfel, aplicarea rezoluțiunii este supusă respectării anumitor condiții, principala fiind existența (sau certitudinea existenței în viitor) unei neexecutări esențiale a obligației. La fel, se cuvine de menționat prevederile referitoare la dreptul creditorului de a acorda debitorului unui termen suplimentar pentru executarea corespunzătoare, în cursul căruia creditorul nu poate recurge la oricare alt mijloc, cu excepția suspendării propriei obligații și plății despăgubirilor (art.902). Același scop îl urmăresc și dispozițiile C. civ. care acordă debitorului dreptul de a remedia din propria inițiativă o executare necorespunzătoare a obligației (art.909-911). Din cele enunțate rezultă că regulile C. civ., sunt concepute astfel încât, atunci când apar dificultăți în cadrul executării contractului, părțile să fie încurajate să corecteze defectele, să extindă perioada de executare și să întreprindă alte acțiuni pentru a permite executarea completă și conformă a contractului.

Abordarea neexecutării obligației ca o instituție consolidată are un impact pozitiv atât de ordin practic, cât și doctrinar. Din punct de vedere practic, reglementarea unitară a mijloacelor neexecutării contractului va ușura creditorului obligației neexecutate perceperea posibilităților pe care i le oferă legea și îi va permite să aleagă acel instrument juridic care corespunde mai mult intereselor sale. Din punct de vedere științific, prezentarea nouă urmează să contribuie la elaborarea unei teorii generale a neexecutării obligației în dreptul civil și în dreptul comerțului internațional, menite să asigure o abordare științifică profundă și complexă a mijloacelor juridice ce asigură protejarea victimei neexecutării obligației.

Un domeniu de cercetare interesant ar fi abordarea fenomenului mijloacelor juridice în cazul neexecutării obligației sub aspectele economice și sociale. Astfel, la elaborarea unei norme juridice este importantă evaluarea impactului ei de reglementare: determinarea costurilor implementării ei precum și beneficiile sociale și economice pe care le va aduce. Cercetările economice ar putea fi utile pentru a identifica cheltuielile aferente diferitelor măsuri legate de neexecutarea obligațiilor contractuale. Cât costă pentru economia națională acțiunile în executare silită, acțiunile în rezoluțiune? Care este durata acestor proceduri? Un alt domeniu care, în opinia noastră, merită atenție este cel al modalităților de calcul al despăgubirilor și dobânzilor. Asemenea cercetări ar permite evaluarea impactului economic al mijloacelor juridice, evidențiindu-se avantajele, dezavantajele și eficacitatea lor.

Referințe bibliografice:

1. VonMehren A.T., Gordley J.R. The Civil Law System: An Introduction to the Comparative Study of Law. Little, Boston and Toronto:Brown and Company, 1977.
2. Monitorul Oficial, Nr. 467-479 din 14.12.2018.
3. <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>(accesat: 21.11.2019)
4. <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>(accesat: 21.11.2019)
5. https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf(accesat: 21.11.2019)
6. Ordonnance n°216-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations. În: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004939&categorieLien=id>
7. Eberhard S. Les sanctions de l'inexécution du contrat et les Principes UNIDROIT. Lausanne: CEDIDAC, 2005.
8. Heuzé V. La vente internationale des marchandises. Droit uniforme. Paris:LGDJ, 2000.
9. Treitel G.H. Remedies for breach of contract, a comparative account, Oxford, New York:Oxford University Press, 1988.
10. Laithier Y.-M. Etude comparative des sanctions de l'inexécution du contrat, Paris: LGDJ, 2004.
11. Cassin R. De l'exception tirée de l'inexécution dans les rapport synallagmatiques (exceptio non adimpleti contractus) et de ses relations avec le droit de rétention, la compensation et la résolution, thèse. Paris, 1914.
12. Băieșu A. Sancțiunile neexecutării contractului în dreptul comerțului internațional. Chișinău: CEP USM, 2011.

REGLEMENTAREA DREPTULUI PERSOANEI FIZICE LA OCROTIREA SĂNĂTĂȚII ÎN CODUL CIVIL MODERNIZAT: CALITĂȚI ȘI DEFICIENȚE

REGULATION OF THE RIGHT OF THE NATURAL PERSON TO HEALTH PROTECTION IN THE MODERNIZED CIVIL CODE: QUALITIES AND SHORTCOMINGS

Nicolae SADOVEI, dr. hab., prof. univ. interim.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The modernized Civil Code comes with a series of new regulations in the field of medical law. These changes have initiated a more effective systematization of the right to health protection as a non-patrimonial personal human right. At the same time, however, we mention some shortcomings of the respective regulations, especially regarding the compartment of the Civil Code content that regulates the provision of health services, named by the legislator as treatment services.

Cuvinte-cheie: *Cod Civil modernizat; servicii de tratament; servicii de sănătate; gen și specie; traducere defectuoasă.*

Generalități. Sub aspectul abordării lor științifice, și viața, și sănătatea sunt categorii pluridimensionale, înglobând elemente și tangențe în virtutea cărora pot fi plasate în diferite domenii ale interesului de cercetare academică. În acest sens atât sănătatea cât și viața au un conținut care nu ține doar de domeniul medicinei ca și domeniul al științelor, ci și unul care ține de domeniul dreptului. Mai mult ca atât: și dreptul la ocrotirea sănătății persoanei, și dreptul la viață al acesteia reprezintă categorii juridice protejate și garantate constituțional. Potrivit prevederilor constituționale, statul garantează atât dreptul la ocrotirea sănătății (art.36 din Constituție), cât și dreptul fiecărui om la viață și la integritate fizică și psihică (art.24 din Constituție) [1].Așa cum se menționează în doctrina dreptului medical, dreptul la viață, fiind un drept fundamental al omului, include în mod adiacent și protejarea integrității fizice și psihice a persoanei, fiind creat un sistem de elemente menite să protejeze persoana în integritatea sa, fiind imposibilă scindarea – sub aspect juridic – a fizicului de psihicul uman [2, p.204].Sub aspectul conținutului juridic și dreptul la viață, și dreptul la ocrotirea sănătății reprezintă – prin natura lor – două drepturi de natură personală nepatrimonială, inerente persoanei fizice, fiind nu doar drepturi constituționale de interes și impact public incontestabil, dar și drepturi juridice civile. Suportul juridic general de natură civilă al acestor drepturi decurge din prevederile art.2 din Codul Civil,

potrivit căruia *legislația civilă determină statutul juridic al participanților la circuitul civil, temeiurile apariției dreptului de proprietate și modul de exercitare a acestuia, reglementează obligațiile contractuale și de altă natură, alte raporturi patrimoniale și personale nepatrimoniale dintre subiectele raporturilor juridice civile* [3].

Scurt istoric al reglementărilor dreptului persoanei fizice la ocrotirea sănătății în Codul Civil. Inițial, la momentul adoptării, în conținutul Codului Civil nu exista nici o normă consacrată direct reglementării dreptului la viață și dreptului la ocrotirea sănătății al persoanelor fizice, deși în proiectul publicat al Codului Civil erau incluse douăsprezece articole cu reglementări directe a acestor drepturi, inserate într-un compartiment aparte cu titlul „Dreptul la viață, sănătate și la integritate”[4]. Autorii proiectului Codului Civil propuneau un șir de reglementări ale acestor drepturi personale nepatrimoniale, cum ar fi: «Garantarea dreptului la viață, sănătate și integritate» (art.43); «Inviolabilitatea corpului uman» (art.44); «Interzicerea eutanasiei» (art.45); «Restricții privind intervențiile medicale» (art.46); «Dreptul la viață al copilului conceput» (art.47); «Operațiuni asupra minorilor» (art.48); «Operațiuni în scop de cercetare» (art.49); «Încuviințarea de către instanță a operațiunilor» (art.50); «Dreptul la informația despre starea sănătății» (art.51); «Dreptul la secretul stării sănătății» (art.52); «Prelevarea organelor» (art.53); «Interzicerea torturilor și pedepselor» (art.54). Deși lipsa din conținutul inițial al celui mai important act normativ în materia raporturilor de drept privat – Codul Civil – a unor reglementări concentrate privind aceste drepturi de natură personală nepatrimonială, a împietat cercetarea epistemologică și aplicarea praxiologică în domeniu, totuși nu le-a invalidat, deoarece au existat suficiente norme juridice concrete în acest domeniu care se conțineau și se conțin în continuare într-un cadru normativ aparte, format majoritar din acte legislative.

Modificările în materie aduse de modernizarea Codului Civil. Modernizarea Codului Civil, efectuată prin *Legea nr.133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului Civil și modificarea unor acte legislative*[5], a adus un șir de schimbări în bine sub aspectul celor menționate mai sus, în special prin introducerea în conținutul legii-cadru în materie a două compartimente noi: a Secțiunii a 2-a “Respectul datorat ființei umane și drepturilor ei inerente” din Capitolul I, Titlul II, Cartea întâia, precum și a Secțiunii a 6-a „Servicii de tratament” din Capitolul XI, Titlul II, Cartea a doua. Astfel, Secțiunea a 2-a “Respectul datorat ființei umane și drepturilor ei inerente” a venit cu un șir de reglementări generale ale acestor drepturi personale nepatrimoniale, și anume: “Drepturi ale personalității” (art.43); “Interzicerea unor acte patrimoniale” (art.44); “Dreptul la propria imagine” (art.45); “Atingeri aduse vieții private” (art.46); “Respectul datorat persoanei decedate” (art.48); iar Secțiunea a 6-a „Servicii de tratament” conține unspre-

zece articole (art.1400 - art.1410), care au drept obiect de reglementare un șir de elemente ale spectrului juridic civil al prestării serviciilor de sănătate.

Așadar, legislația în domeniul dreptului la ocrotirea sănătății a persoanei este variată și considerăm că în timp aceasta va fi supusă unei sistematizări mai eficiente, în măsura în care vor fi legiferate toate subdomeniile care țin de dreptul la ocrotirea sănătății în calitate de drept personal nepatrimonial al persoanei fizice.

Deficiențele reglementării serviciilor prestate pacienților. Totodată, însă, sunt necesare anumite intervenții pentru a semnaliza unele deficiențe ale reglementărilor respective, în special în ceea ce ține de compartimentul din conținutul Codului Civil care reglementează prestarea serviciilor de sănătate, denumite de către legiuitor drept *servicii de tratament*. În opinia noastră, utilizarea sintagmei *servicii de tratament* este defectuoasă din mai multe considerente, atât de ordin medical, cât și de ordin juridic. Astfel, potrivit diferitor surse explicative în materie de sănătate, termenul de *tratament* presupune un ansamblu de mijloace igienice, dietetice, medicamentoase, balneare, climaterice etc. cu care se tratează o boală. Legiuitorul nu a ținut cont că legislația medicală din Republica Moldova deja operează cu o noțiune adecvată și mult mai apropiată sensului celor avute în vedere de către autorii modificărilor Codului Civil, atunci când aceștia au propus utilizarea sintagmei *servicii de tratament*: cu noțiunea de *servicii de sănătate*.

Totuși, trebuie să menționăm că legislația în vigoare din Republica Moldova este destul de variată sub raportul încadrării terminologice a categoriei juridice care este cunoscută prin sintagma *serviciu de sănătate*. Legea-cadru în materie – Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995[6] – utilizează diferiți termeni în acest sens: *asistență medicală* (art.2, lit.g); art.4, alin.(3); art.5, alin.(2); art.7, alin.(1); art.9¹, alin.(2); art.17, alin.(2); art.20, alin.(1); art.20, alin.(2), lit.b)-e); art.20, alin.(3); art.21, alin.(1), (2); art.24, alin.(1)-(3), (5), (9); art.25, alin.(1), (3); art.33¹, alin.(2); art.35, alin.(1); art.36-39; art.40, alin.(3); art.41; art.42, alin.(1); art.43-45; art.49; art.50, alin.(1); *servicii de sănătate* (art.6, lit.e); art.33, alin.(1); art.51¹; *servicii medicale*(art.6, lit.e¹);art.9¹, alin.(1), lit.b); art.20, alin.(2), lit.a); art.21, alin.(1); art.33, alin. (2); art.35, alin.(2); art.41¹; *servicii medico-sanitare* (art.7, alin.(5); *tratament medical* (art.19, alin.(3); *îngrijiri medicale* (art.21, alin. (1); *prestație medicală* (art.23, alin.(1); *asistență medico-sanitară* (art.39, alin. (2); *tratament* (art.43). Astfel, Legea nr.411/1995 operează cu șapte unități normative cu sens delimitat care desemnează o noțiune proprie unui anumit domeniu de activitate pentru a descrie aceeași categorie juridică – prestarea unui serviciu de sănătate: asistență medicală, servicii de sănătate, servicii medicale, servicii medico-sanitare, tratament medical, îngrijiri medicale, prestație medicală și asistență medico-sanitară. Prevalează net termenul de *asistență medicală*, care este utilizat de către legiuitor în cel puțin 24 de articole din totalul de 65, pe care le

conține legea-cadru în domeniul ocrotirii sănătății. Chiar dacă operează masiv cu termenul de *asistență medicală*, legea în cauză nu vine, sub nici o formă – fie prin reglementare directă, fie indirectă – și cu o definiție a asistenței medicale. De altfel, nici celelalte categorii juridice cu care operează acest domeniu de activitate cu o accepție specifică, nu sunt definite de Legea ocrotirii sănătății.

Singura lege care definește serviciile de sănătate este Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr.263 din 27.10.2005 [7], adoptarea căreia a urmărit, *inter alia*, și scopul de a consolida drepturile fundamentale ale omului în sistemul serviciilor de sănătate, precum și asigurarea respectării demnității și integrității beneficiarului de servicii de sănătate. Sub aspectul utilizării categoriei juridice a serviciilor prestate pacientului de către prestator, Legea operează cu doi termeni – cu cel de *servicii de sănătate* și cu cel de *asistență medicală*, predominând primul termen.

Potrivit prevederilor art.1, alin.(2) din Lege, *serviciile de sănătate reprezintă un complex de măsuri orientate spre satisfacerea necesităților populației în ocrotirea și recuperarea sănătății, realizate cu folosirea cunoștințelor profesionale medicale și farmaceutice*. Chiar dacă definiția formulată de către legiuitor este opozabilă criticii, este important că acesta a oferit propria sa definiție categoriei medicale, dar și juridice care, până la momentul adoptării legii în cauză, era prezentă în legislație purtând diferite “haine” juridice, unele fiind chiar destul de “incomode”. Partea rea, însă, constă în faptul că atât legiuitorul, cât și alte autorități, îndrituite cu sarcini de reglementare în domeniul raporturilor juridice medicale, continuă să utilizeze, în actele normative care au urmat Legii nr.263/2005, diferiți termeni pentru a enunța categoria juridică a *serviciilor de sănătate*.

În sensul celor stipulate în Legea nr.263/2005, serviciile de sănătate pot fi de mai multe feluri (categorii). După noi, serviciile de sănătate, în sensul celor avute în vedere de către autorii Legii, pot fi divizate în trei categorii: acte medicale, studii clinice și servicii farmaceutice. Dacă serviciile farmaceutice nu fac obiectul direct al reglementării legii în cauză, acestea fiind menționate doar în cadrul noțiunii serviciilor de sănătate, actele medicale și studiile clinice sunt, la rândul lor, definite în Legea nr.263/2005. Potrivit legiuitorului, *actul medical (sau intervenția medicală) reprezintă orice examinare, tratament, cercetare clinică și asistență sau altă acțiune aplicată pacientului cu scop profilactic, diagnostic, curativ (de tratament), de reabilitare sau de cercetare biomedicală și executată de un medic sau alt lucrător medical*. O altă componentă a serviciilor de sănătate o reprezintă *studiul clinic (sau cercetarea biomedicală) care este, în viziunea legiuitorului, cercetare științifică care are drept scop studierea parametrilor fiziologici, psihologici și a altor stări ale organismului uman sub influența diferiților factori, precum și testarea clinică a noilor metode de diagnostic, curativ-profilactice, de reabilitare, a medicamentelor sau a altor remedii, realizată pe un subiect uman*.

Cu referință la încorporarea în conținutul reglementărilor din legea-cadru în materie de drept civil a sintagmei *servicii de tratament*, se impune menționarea faptului că textul Codului Civil, tradus în limba rusă și publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova în varianta în limba rusă, nu mai operează deja cu categoria de *servicii de tratament* («лечебные услуги»), ci cu cea de *servicii medicale* – «медицинские услуги» [8]. Potrivit prevederilor art.1400 alin.(1) din Codul Civil (varianta în limba rusă), «положения настоящей части в составе главы применяются к договорам, по которым одна сторона (поставщик медицинских услуг) обязуется оказывать *медицинские услуги* другой стороне (пациенту)». Formula «медицинские услуги» nu este identică după conținut formulei «лечебные услуги»; prima reprezintă genul, iar cea de a doua – specia.

În materia dreptului internațional al serviciilor de sănătate – oricare ar fi terminologia juridică aplicată acestora – serviciile respective nu sunt definite în mod identic, însă sursele respective nici nu operează cu noțiunea de *servicii de tratament* în sens de servicii de sănătate. Astfel, Declarația promovării drepturilor pacienților în Europa, aprobată în anul 1994 de către Consultarea Europeană a Organizației Mondiale a Sănătății asupra Drepturilor Pacienților (Amsterdam), utilizează sintagma *îngrijiri medicale* care reprezintă servicii medicale, de nursing sau servicii combinate acordate de furnizorii de servicii de sănătate și de instituțiile de sănătate [9]. Un act normativ, obligatoriu pentru statele membre ale Uniunii Europene – Directiva 2011/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2011 privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere [10] – operează cu categoriile de *asistență medicală* și cea de *servicii de sănătate*. Astfel, potrivit art.3 al Directivei, „asistență medicală” înseamnă servicii de sănătate furnizate pacienților de către cadrele medicale pentru evaluarea, menținerea sau refacerea stării lor de sănătate, inclusiv prescrierea, eliberarea și furnizarea de medicamente și dispozitive medicale.

Concluzii. Compartimentul din Codul Civil modernizat, care conține reglementări privind prestarea serviciilor de sănătate, denumite de către legiuitor impropriu drept *servicii de tratament*, necesită a fi modificat din cel puțin două considerente: a) serviciile de tratament sunt o specie a serviciilor de sănătate și nu cuprind nici pe departe tot segmentul posibil al serviciilor de acest gen, solicitate de către pacienți; b) varianta în limba rusă a reglementărilor respective operează cu un alt termen, diferit de cel utilizat în varianta în limba română – cu termenul de servicii medicale, dar nu cu cel de servicii de tratament.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 29.03.2016.

2. Gheorghe Bălan, Diana Bulgari Iliescu, Răspunderea juridică medicală în România: malpraxisul și infracțiuni medicale, București, ed. Hamangiu, 2015, p.25, 204 p.
3. Codul Civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-75 din 01.03.2019
4. Drept moldovean, nr.1/2002, Proiectul Codului Civil, editura „Cartier”, 2002, Chișinău, p.9-12, 464 p.
5. Legea nr.133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului Civil și modificarea unor acte legislative, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.467-479 din 14.12.2018.
6. Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.34 din 22.06.1995.
7. Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr.263 din 27.10.2005, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.176-181 din 30.12.2005.
8. Гражданский Кодекс Республики Молдова №1107 от 06.06.2002, переопубликован в „Monitorul Oficial al Republicii Moldova” №66-75 от 01.03.2019.
9. Declarația promovării drepturilor pacienților în Europa, aprobată în anul 1994 de către Consultarea Europeană a Organizației Mondiale a Sănătății asupra Drepturilor Pacienților (Amsterdam), publicată pe pagina web: <http://www.sanatate.5stars.ro/download/Declaratia%20promovarii%20drepturilor%20pacientilor%20In%20Europa.pdf>
10. Directiva 2011/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2011 privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere, publicată pe pagina web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:088:0045:0065:ro:PDF>

BUNA-CREDINȚĂ – PRINCIPIU FUNDAMENTAL AL DREPTULUI CIVIL

GOOD FAITH – FUNDAMENTAL PRINCIPLE OF CIVIL LAW

Sergiu BĂIEȘU, dr., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The current version of the Civil Code uses the term „good faith” about 100 times. But the choice of this topic was not dictated solely by the fact that the new regulations in the Civil Code pay greater attention to good faith. The term good – faith does not have the same meaning, the Civil Code using it as a principle, but also as a presumption. The doctrine also holds the idea that good faith is both a presumption and a principle of civil law. Some authors argue that good faith is to be analyzed in an objective and subjective sense. In the following, we will be concerned about the principle of good faith in binding law which can rightly be attributed after 1 March 2019 to the basic principles of civil law.

Cuvinte-cheie: buna credință, cod civil, raport juridic civil, principiu, prezumție.

Varianta actuală a Codului civil [1] utilizează termenul de bună-credință de circa 100 de ori. Deși, în ce mai mare parte, termenul buna-credință este utilizat în Cartea doi, dedicată drepturilor reale, totuși, comparativ cu modificările de până la 01 martie 2019, întâlnim „insistent” acest termen și în Cartea a treia dedicată obligațiilor. Dar, alegerea acestei teme, nu a fost dictată doar de faptul că noile reglementări din Codul civil acordă o atenție sporită bunei-credințe. Ca motiv a fost și faptul că buna-credință este utilizată în drept foarte demult, dar poate cel mai important că la facultățile de drept, sistemic nu se studiază, suficient de profund, buna – credință, nici ca principiu, dar nici ca prezumție, iar la practică, din păcate, rare sunt cazurile, în care instanțele își fundamentează hotărârile, exclusiv pe buna-credință. În literatura de specialitate se afirmă că sub influența doctrinei germane și în SUA începând cu sfârșitul secolului XIX se dezvoltă principiul bunei-credințe. Și aici, nu pot să nu afirm, de rând cu alți autori, că principiul bunei-credințe a fost aplicat în dreptul privat roman, constând în principal a reda voința reală a părților contractante, poziție care sa aplicat până la începutul sec. XX. În acest sens, autorul german Zimmermann, în articolul ”Dreptul roman și cultura europeană”, ne vorbește despre recepționarea instituțiilor din dreptul roman [2, p. 964-987].

Termenul bună – credință nu are una și aceeași semnificație, Codul civil utilizând-ul în calitate de principiu, dar și în calitate de prezumție. La fel și doctrina susține ideea precum că buna credință este și o prezumție dar și un principiu al

dreptului civil [3, p. 9-13]. Unii autori susțin ideea precum că buna credință urmează a fi analizată în sens obiectiv și în sens subiectiv [4].

În ceea ce urmează, ne vom preocupa de principiul bunei-credințe în dreptul obligațional, nu înainte de a defini acest principiu, care după 1 martie 2019, pe bună dreptate, poate fi atribuit la categoria principiilor fundamentale ale dreptului civil.

Codul civil, în art. 1 intitulat „**Principiile legislației civile**” alin. 1, dispune că „*Legislația civilă este întemeiată pe recunoașterea egalității participanților la raporturile reglementate de ea, protecția vieții intime, private și de familie, recunoașterea inviolabilității proprietății, a libertății contractuale, **protecția bunei-credințe**, protecția consumatorului, recunoașterea inadmisibilității imixtiunii în afacerile private, necesității de realizare liberă a drepturilor civile, de garantare a restabilirii persoanei în drepturile în care a fost lezată și de apărare a lor de către organele de jurisdicție competente*”. Putem observa careva modificări în conținutul acestei norme comparativ varianta de până la 1 martie 2019. Diferența, care ne interesează, se referă la „**protecția bunei-credințe**”, care nu exista în varianta veche. Înseamnă acest lucru oare, că până la 1 martie 2019, nu puteam vorbi despre existența principiului bunei-credințe în Codul civil. Desigur că nu, fiindcă fostul art. 9 dispunea că „*Persoanele fizice și juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri. Buna-credință se prezumă până la proba contrară*”. De altfel, această prevedere legală nu a suferit nici o modificare, același lucru fiind prevăzut în art. 10 Cod civil. Includerea principiului **protecției bunei-credințe**, în conținutul art. 1 din Codul civil, odată în plus semnifică importanța acestui principiu al dreptului civil. Pe de altă parte Codul civil din 1964, nu conținea careva prevederi care ar fi impus concluzia existenței principiului bunei-credințe în acel Cod civil.

În plan comparat, remarcăm faptul că majoritatea Codurilor civile adoptate în ultima perioadă de timp, mai mult sau mai puțin, conțin referințe dedicate bunei-credințe, în unele coduri buna-credință fiind considerată un principiu al dreptului civil, în altele nu. Astfel, art. 14 din Codul civil Român dispune „*Orice persoană fizică sau persoană juridică trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri*”. Codul civil al Ucrainei în art. 3 enumeră printre principii și principiul bunei-credințe. La fel, Codul civil al Federației Ruse, în art. 1 alin. 3 prevede că la stabilirea, exercitarea și protejarea drepturilor civile și executarea obligațiilor civile, participanții la relațiile civile trebuie să acționeze cu bună-credință. Art. 8 alin. 4 din Codul civil, al *Kazahstanului* stipulează că cetățenii și persoanele juridice trebuie să acționeze cu bună-credință în exerci-

tarea drepturilor lor, respectând în mod rezonabil și corect cerințele cuprinse în legislație, principiile morale ale societății. Fac referire la principiul bunei-credințe și Codul civil olandez în art. 11-13, dar și Codul civil al Georgiei în art. 8 și 361. Referințe cu privire la buna-credință sunt cuprinse și în Codul civil francezi dar și Codul civil german. Astfel, ultima propoziție din art. 1134 a Codului civil francez dispune că înțelegerea urmează a fi executată cu bună-credință, iar secțiunea 242 a BGB prevede că debitorul este obligat să execute obligația cu bună-credință, luând în considerare practicile obișnuite. La fel și secțiunea 157 din BGB dispune că contractele trebuie să fie interpretate în conformitate cu bună-credință, luând în considerare practica obișnuită. În acest sens, putem observa că textul acestor articole din Codul civil francez și BGB nu impun concluzia că am fi în prezența unui principiu al dreptului civil numit principiul bunei-credințe. Art. 1134 din Codul civil francez, respectiv secțiunea 242 din BGB se referă la aplicarea bunei-credințe în raporturile contractuale. Cu toate acestea, trebuie să remarcăm, că jurisprudența din aceste țări a mers cu mult mai departe, făcând posibilă aplicarea bunei-credințe și în cadrul altor instituții de drept civil.

Revenind la reglementările actuale din Codul civil al Republicii Moldova, susținem că buna-credință constituie un principiu fundamental al dreptului civil. Unii autori susțin că buna-credință nu ar fi un principiu al dreptului, acesta fiind influențat de morală [5]. În opinia noastră, buna-credință este un principiu al dreptului civil fiindcă are o reglementare expresă în art. 1, 11 din Codul civil.

Noțiunea bunei-credințe. Conform DEX- lui „**BUNĂ-CREDINȚĂ** (în opoziție cu rea-credință) este o convingere intimă a cuiva că ceea ce face este bine; sinceritate, onestitate. *De bună-credință = sincer, cinstit, onest*”[6]. Noțiunea legală a bunei credințe o întâlnim în art. 11 alin. 1 din Codul civil conform căruia ”*Buna-credință este un standard de conduită a unei părți, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic*”[7]. Deci, conform legiuitorului, buna-credință este în primul rând ”*un standard de conduită a unei părți*”. Ce ar însemna ”*standard de conduită*” ?. Dacă e să apelăm din nou la DEX, vom observa că **STANDARD** este o normă sau ansamblu de norme care reglementează calitatea, caracteristicile, forma etc. unui produs. Aceasta înseamnă că ”*standard de conduită*” este nu altceva decât o normă sau ansamblu de norme care reglementează conduita unui subiect al raportului juridic civil. Codul civil, în art. 11 alin 1, include în conținutul ”*standardului de conduită*” patru elemente, după cum urmează: - (a) *corectitudine*, (b) *onestitate*, (c) *deschidere*, (d) *luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic*. Primul lucru, la care ar fi necesar să găsim răspuns ar fi, dacă toate cele patru elemente, componente ale standardului de conduită, urmează a fi întrunite cumulativ, pentru a fi în prezența bunei-credințe. Încercând a găsi răspuns la această întrebare vom observa că cuvintele *corectitudine*

și *onestitate*, conform DEX-lui, sunt sinonime, iar *deschidere* nu poate considerat un termen juridic. În opinia mea, ”*corectitudine, onestitate, deschidere*”, sunt trei termeni, care se completează reciproc unul pe altul și care ne permit a identifica, în fiecare caz concret, dacă conduita persoanei poate fi considerată a fi de bună sau de rea-credință. Respectiv, nu vom fi în prezența bunei-credințe în situația în care o parte a acționat în contradicție cu declarațiile pe care le-a făcut anterior sau cu comportamentul pe care l-a avut anterior în cazul în care cealaltă parte, în detrimentul său, s-a bazat în mod rezonabil pe acele declarații sau acel comportament (art. 11 alin. 2 din Codul civil). Deci, am putea afirma că nu este **corect, onest** dacă ai acționat în contradicție cu declarațiile și comportamentul pe care le-a făcut anterior. În sfârșit, dar poate cel mai important, este cel de-al patrulea element al ”*standardului de conduită*”, care se referă la ”*luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic*”. Fără a intra în prea multe detalii, reamintim faptul că raporturile civile se bazează și pe principiul recunoașterii egalității participanților la aceste raporturi. Este evident că într-un raport juridic părțile au interese reciproce, care nu pot fi neglijate, iar atunci când o parte neglijează interesele celeilalte părți, se pot afecta drepturile celeilalte părți. În opinia mea, acest element al bunei-credințe, adică ”*luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic*”, poate să-i permită judecătorului, în anumite circumstanțe, să aplice principiul bunei-credințe în detrimentul unui text de lege, care face în mod evident și disproporționat să afecteze interesele celeilalte părți a raportului juridic civil.

Noțiunea propusă. Avînd în vedere conținutul art. 11 din Codul civil, care conține elementele definitorii ale bunei-credințe, consider că prin buna-credință, **ca principiu al dreptului civil, noi înțelegem acel standard de conduită a unei părți a raportului juridic civil, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic, ce presupune că această parte să nu acționeze în contradicție cu declarațiile pe care le-a făcut anterior sau cu comportamentul pe care l-a avut anterior în cazul în care cealaltă parte, în detrimentul său, s-a bazat în mod rezonabil pe acele declarații sau acel comportament.**

Referințe bibliografice:

1. Avem în vedere Codul civil modernizat, cu modificările care au intrat în vigoare începând cu 01 martie 2019. În cadrul Conferinței din 4-5 octombrie 2018 făceam trimitere la proiectul de modificare a Codului civil.
2. Reinhard Zimmermann, Dreptul roman și cultura europeană, // Liber Amicorum, LIVIU POP, Editura Universul Juridic, București, 2015.

3. Сулейменов М. К. Добросовестность в гражданском праве, проблемы теории и практики//Добросовестность в гражданском праве. Материалы международной научно-практической конференции в рамках ежегодных цивилистических чтений Алматы. 22-23 мая 2014 г.
4. Pentru detalii a se vedea Egorov Andrei, Buna credință în dreptul privat. <https://www.youtube.com/watch?v=R9PfRD9BgRI>
5. Pentru detalii a se vedea lecția publică a prof. Dojdev Dimitrii <https://www.youtube.com/watch?v=vkns27-vSDg>
6. Pentru detalii a se vedea <https://dexonline.ro/definitie/bun%C4%83-credin%C8%9B%C4%83>
7. Această noțiune este preluată din art. 1-103 DCFR conform căruia ”The expression “good faith and fair dealing” refers to a standard of conduct characterized by honesty, openness and consideration for the interests of the other party to the transaction or relationship in question”.

ТОВАРНЫЕ ЗНАКИ В СФЕРЕ ТУРИЗМА

TRADEMARKS IN THE FIELD OF TOURISM

БОДЮЛ ТАТЬЯНА, Доктор экономических наук, доцент,
Молдавский государственный университет
Патентный поверенный Республики Молдова

Abstract: For businesses and organizations, social and cultural facilities and tourism priority of intellectual property is a trademark or service mark and brand name. It is with them in the first place, meet potential customers. Trademark is of particular importance when the consumer - somewhat similar to the goods or services with a similar quality and price. In this case, the buyer selects the image rather than the product or service. The trademark is any sign or any combination of signs susceptible of graphic representation serving to distinguish the goods or services of certain natural / legal persons from those of other persons.

Ключевые слова: товарные знаки, знаки обслуживания, туризм, исключительное право на товарный знак, использование товарных знаков.

Для предприятий и организаций социально-культурной сферы и туризма приоритетными объектами интеллектуальной собственности являются товарный знак или знак обслуживания и фирменное наименование. Именно с ними, в первую очередь, знакомятся потенциальные клиенты. Фирменное наименование и знак обслуживания при успешной деятельности организаций приобретают известность и обеспечивают ей репутацию. Эти объекты промышленной собственности представляют нематериальные активы организации, особую ценность, которая увеличивает ее капитализацию.

Несмотря на то, что в национальных туристических компаниях считают, будто клиенты чаще всего приходят к конкретному менеджеру, а не в фирму «с именем», регистрация товарного знака является весьма актуальной. Особенно в свете грядущих изменений, вызванных курсом Республики Молдова на европейскую интеграцию.

27 июня 2014 года состоялась церемония подписания соглашения об ассоциации Республики Молдова с Европейским союзом. 2 июля 2014 г. - Парламент *Молдовы* ратифицировал Соглашение об ассоциации с *Европейским Союзом*.

Соглашение об ассоциации с Европейским союзом представляет собой юридическую основу для взаимоотношений Республики Молдова с ЕС. Этот документ обеспечивает основу для сотрудничества в политической, коммерческой, экономической, правовой, культурной и научной областях.[1]

Единое экономическое пространство подразумевает единый рынок товаров и услуг, на котором обострится конкуренция. Конечно, компаний, оказывающих туристические услуги, проблема защиты товарного знака касается в меньшей степени, чем компаний, выпускающих, например, колбасу. Однако и туристическим агентствам, и туроператорам не помешает оградить фирму от возможных неприятностей в будущем, зарегистрировав товарный знак по всем правилам во всех странах Европейского союза, используя при этом международную процедуру регистрации товарных знаков в соответствии с Мадридским Соглашением о международной регистрации товарных знаков и Протоколу к нему. Оба договора касаются международной регистрации товарных знаков и позволяют заинтересованным лицам государств-членов:

- испрашивать охрану в нескольких странах путем подачи одной заявки;
- использовать один язык;
- оплачивать таксы в единой валюте.

В соответствии с правовыми нормами, международная заявка на регистрацию товарного знака может быть подана только через национальное компетентное ведомство в области товарных знаков, в случае Республики Молдова - это (AGEPI), называемое ведомством страны происхождения. Существенным условием является обязательность предварительной регистрации товарного знака (в соответствии с Соглашением) либо подачи заявки на регистрацию (в соответствии с Протоколом) на территории страны происхождения.[2]

Стоит обратить внимание на то, что проблемы могут возникнуть не только у тех туристических компаний Молдовы, которые захотят выйти под своим товарным знаком на рынки Евросоюза. Вероятно и такое развитие событий, при котором какая-либо европейская фирма, например из Румынии, зарегистрировавшая товарный знак на территории стран Евросоюза, выйдет на туристический рынок Молдовы, и будет вправе ограничить действия молдавских компаний под аналогичным или схожим товарным знаком, если они не побеспокоились о регистрации раньше. Трудно сказать, чем придется «пожертвовать» таким компаниям: сменить торговую марку, логотип, доменное имя в Интернете или вовсе приостановить оказание услуг. Все зависит от того, какие требования предъявит владелец товарного знака: просто прекратить нарушение прав или возместить убытки. Товарный знак приобретает особое значение, когда перед потребителем – несколько аналогичных товаров или услуг с приблизительно одинаковым качеством и ценой. В таком случае покупатель выбирает скорее имидж, чем сам товар или услугу.

Очень часто на практике фирменное наименование совпадает с коммерческим обозначением и товарным знаком. При регистрации товарного знака АГЕРІ не проверяет регистрацию фирменного наименования юридического лица как такового по базе данных **Государственного регистра юридических лиц и индивидуальных предпринимателей Республики Молдова**. Это позволяет недобросовестным организациям воспользоваться чужим средством индивидуализации юридического лица или индивидуального предпринимателя, в частности, товарным знаком. В сфере туризма такое нарушение может повлечь значительные убытки для туристических фирм, которые используют в своей предпринимательской деятельности товарный знак. Поскольку туристическими фирмами на рекламу, а также продвижение своего продукта используются немалые денежные средства, то использование “раскрученного” товарного знака не правообладателем, также может нанести вред деловой репутации турфирмы. Другая ситуация, с которой может столкнуться турфирма, использующая товарный знак, но не зарегистрировавшая его, это то, что в ее адрес поступает уведомление о том, что никому не известная на рынке организация является правообладателем этого товарного знака. Поэтому эта организация просит прекратить его использование в деятельности турфирмы. И турфирма будет вынуждена либо сделать это, чтобы не попасть под санкции, установленными нормативными актами, либо заключить лицензионный договор на использование “своего” же товарного знака.

Товарный знак – это по сути любое обозначение, словесное или графическое, которое отличает товар или услугу компании от товара или услуги конкурентов.

Основным документом, регулирующим в Республике Молдова правоотношения по поводу товарных знаков, знаков обслуживания, является Закон Республики Молдова № 38-ХV «Об охране товарных знаках» от 29 февраля 2008 года, который был введен в действие 6 сентября 2008 года (далее Закон РМ).[3]

Закон РМ 3 38/2008 допускает к регистрации в качестве товарных знаков и знаков обслуживания (далее - товарные знаки) разнообразные условные обозначения и их комбинации. При этом можно выделить следующие группы знаков:

- Словесные - слова, сочетания букв, имеющие словесный характер, сочетания слов, предложения, другие единицы языка, а также их сочетания;
- Изобразительные - изображения живых существ, предметов, природных и иных объектов, а также фигуры любых форм, композиции линий, пятен, фигур на плоскости; Объемные - трехмерные объекты, фигуры и комбинации линий, фигур;

- Комбинации обозначений - комбинации элементов разного характера, изобразительных, словесных, объемных и т.д.

Наряду с подразделением товарных знаков по форме их выражения, они делятся и по иным основаниям. Так, в зависимости от числа субъектов, имеющих право на пользование товарным знаком, следует различать коллективные и индивидуальные товарные знаки. Индивидуальный товарный знак - это обозначение, зарегистрированное на имя отдельного юридического или физического лица. Коллективным товарным знаком является товарный знак союза, хозяйственной ассоциации или иного добровольного объединения предприятий, предназначенный для обозначения выпускаемых ими товаров. Коллективный товарный знак должен соответствовать всем требованиям, предъявляемым к индивидуальным товарным знакам. Однако, существует ряд особенностей, которые отличают правовой режим коллективного товарного знака:

- товарный знак может принадлежать только объединению предприятий;
- субъектом пользования коллективного товарного знака могут быть только входящие в объединение предприятия и организации, за которыми по закону признается возможность обладания индивидуальным товарным знаком; объединение, на имя которого зарегистрирован коллективный товарный знак,
- обладает правом контроля за его использованием и иные особенности.

Другим основанием для классификации товарных знаков является степень их известности. По степени известности товарные знаки подразделяются на обычные и общеизвестные. В качестве обычных товарных знаков выступают любые новые оригинальные обозначения товаров, отвечающие критериями охраноспособности. Общеизвестным товарным знаком признается такое обозначение, которое знакомо широкому кругу потребителей, благодаря его использованию для обозначения определенных товаров. Основным смыслом выделения общеизвестных знаков является то, что таким знакам обеспечивается охрана еще до их регистрации. Особая защита общеизвестных товарных знаков (например, Coca-Cola, Canon) обосновывается задачами борьбы с недобросовестной конкуренцией, а также необходимостью охраны интересов потребителей, которые могут спутать вновь зарегистрированный знак с общеизвестным.

Факт регистрации обозначения имеет правоустанавливающее значение, поскольку с этого момента заявитель признается единственно правомочным пользователем. Регистрация является актом, фиксирующим объект охраны и перечень товаров, для обозначения которых зарегистрирован товарный

знак, что весьма важно, в случае возникновения спора по товарным знакам. Информирование производителей и потребителей об установлении на знак исключительного права осуществляется через публикацию в официальном бюллетене патентного ведомства. Это имеет значение для предупреждения возможных правонарушений, служит гарантией защиты прав владельца товарного знака и интересов потребителя.

Юридические и физические лица, зарегистрировавшие на свое имя товарный знак, приобретают право использовать его для обозначения соответствующих товаров на всей территории Республики Молдова. Это право действует в течение 10 лет. Право на товарный знак является абсолютным и исключительным субъективным правом. Это означает, что только владелец обладает монопольной возможностью использовать товарный знак и распоряжаться им, а также право запрещать использование товарного знака другим лицам. В законе провозглашен принцип обязательного использования знака. При этом под использование понимается фактическое применение знака на товарах, для которых знак зарегистрирован, и (или) их упаковке владельцем товарного знака или лицом, которому такое право предоставлено на основе лицензионного договора. То есть владелец должен применять знак, не допуская перерывов, превышающих сроки, установленные законодательством. Нарушение этой обязанности может привести к утрате прав на товарный знак.

В среднем регистрация товарного знака в Республике Молдова стоит для двух классов 540 евро. Для сравнения: в России регистрация словесного товарного знака в двух классах в среднем обходится примерно в 1000 долларов США, причем цены зависят от уровня компаний, которые оказывают услуги по регистрации, и колеблются от 800 до 2500 долларов за один и тот же знак. [4] Что касается сроков регистрации, то в Республике Молдова она длится приблизительно один год. Существует также ускоренная процедура регистрации за дополнительную плату.

В условиях развития и действия в Республике Молдова рыночных отношений, когда вопросы маркетинга приобретают все большее значение в экономике, слабое владение предпринимателями таким инструментом маркетинга, каким является товарный знак, может нанести непоправимый ущерб даже хорошо налаженному производству. В то же время правильное пользование товарным знаком в условиях рынка может дать его владельцу преимущества перед конкурентами. [5, стр. 24]

Библиография:

1. Соглашение между Молдавией и Европейским Союзом. В: <https://ru.wikipedia.org/wiki/> (доступ 05.06.2019)

2. Товарные знаки. Международная регистрация. В: <http://ageri.gov.md/ru/trademarks/international> (доступ 28.08.2019)
3. Monitorul Oficial nr. 99-101 din 06-06.2008
4. Товарный знак в сфере туризма: кому стоит поторопиться с регистрацией до 1 января? В: <http://www.tio.by/pro/9546> (доступ 08.09.2014)
5. Волков С.И., Восканян Р.С. Товарные знаки в условиях рыночной экономики. – М.: Малое предприятие «Путь», 1991.

CONSIMȚĂMÂNTUL ÎN CADRUL CONTRACTELOR ÎNCHEIATE ÎN MEDIUL ON LINE

THE CONSENT WITHIN THE CONTRACTS CONCLUDED IN VIRTUAL SPACE

Aliona CARA-RUSNAC, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: This article describes the legal aspects of the parties consent within the moment of concluding of the contracts in virtual space. The contracts concluded in virtual space have special particularities due the fact in is concluded in virtual space, Also, it will be analyzed the distant commercial contracts concluded with the consumers and products sold on-line. A particular aspect will be dedicated for smart contracts and the peculiarities on the consent given by the known and unknown parties.

Cuvinte-cheie: *consimțământ, contract în format electronic, e-contract, contract la distanță, smart contract.*

Contractele în mediul on-line poartă diferite denumiri, începând cu contractele încheiate în format electronic, contractele încheiate prin mijloace electronice, contractele la distanță și mai recent au apărut contractele inteligente (smart).

În acest articol vom cerceta aspectele legate de consimțământul părților la încheierea contractelor în mediul on-line, aspectele teoretice, legislative și practice ale acestor contracte.

Piețele electronice generează atât avantaje comparative cât și competitive pentru firme, prin transformări substanțiale pe care le induc asupra proceselor interne și externe ale firmelor – de la marketing, design, planificarea materialelor, produselor și a stocurilor, până la aprovizionare, vânzare, logistică și altele [1].

Spațiul on-line oferă un spațiu ce creează un mediu concurențial perfect – pe piețele electronice orice cumpărător sau vânzător poate intra și ieși fără bariere și fără nici un cost, sunt șanse egale pentru toți participanții. Astfel sunt depășite barierele de spațiu, timp, acces limitat la produse, și nu în ultimul rând costul [2].

Pe lângă avantajele ce care pot beneficia organizațiile, tehnologiile comerțului electronic conduc la o serie de avantaje în cadrul sectorului public – transparență în achizițiile publice, încurajarea concurenței la oferirea prețurilor mai avantajoase.

Conform art. 199 codul civil al RM *Consimțământul este manifestarea, exteriorizată, de voință a persoanei de a încheia un act juridic. (2) Consimțământul este valabil dacă provine de la o persoană cu discernământ, este exprimat cu*

intenția de a produce efecte juridice și nu este viciat.(3) *Intenția de a produce efecte juridice se determină din declarația sau comportamentul persoanei, așa cum ea a fost înțeleasă în mod rezonabil de către cealaltă parte a actului juridic sau, în cazul actelor juridice unilaterale, de către persoana căreia actul îi este destinat.*

Formarea contractelor și a actelor juridice, este predominantă de principiul libertății contractuale numit și principiul autonomiei de voință. Astfel, părțile se pot manifesta liber, în sensul că pot încheia orice acte juridice în orice formă aleasă, în consecință stabilind efectele actelor juridice [3].

Pornind de la definiția contractului în formă electronică este acordul de voință, dintre două sau mai multe persoane de a constitui, modifica sau stinge un raport juridic, acord exprimat în formă electronică. În doctrină s-a pus întrebarea dacă este o specie de contract nou sau este doar o tehnică de a contracta? Să analizăm următoarele exemple: cumpărarea unui soft și cumpărarea unui bilet la tren prin intermediul Internetului. În primul caz este vorba de un contract de vânzare-cumpărare în cel de-al doilea de un contract de transport – în ambele situații, acordul de voință se obține prin mijloace electronice de comunicare la distanță. Cu referire la executarea contractului, obligația contractuală principală contractul de transport se execută într-o formă materială – călătorește cu trenul, pe când cea cu referire la contractul de vânzare-cumpărare, executarea obligației se poate dematerializa – softul se poate descărca de pe calculatorul vânzătorului pe calculatorul cumpărătorului sub forma unui mesaj de date. Din exemplele prezentate observăm că natura juridică a contractului nu se modifică. Obiectul contractului nu este relevant pentru stabilirea naturii electronice a acestuia, fiind vorba mereu despre un contract special (de vânzare, de prestări servicii etc.) nedeosebindu-se de contractele tradiționale din lumea reală. În acest sens, contractul în formă electronică reprezintă operațiunile contractuale în care exprimarea voinței ce produce efecte juridice se face prin intermediul mijloacelor electronice [4].

În vederea încheierii contractelor părțile negociază privind viitoarele clauze contractuale, astfel punând accent pe momentele care sunt importante pentru partea/părți. Conform art. 200 Cod civil RM momentul de producere a efectelor consimțământului (1) *Manifestarea de voință care trebuie recepționată de cealaltă parte produce efecte în momentul în care parvine acesteia, indiferent de faptul dacă a luat sau nu cunoștință de conținutul ei.* (2) *Manifestarea de voință nu produce efecte în cazul în care celeilalte părți i-a parvenit anterior sau îi parvine în același timp o declarație de retractare.* (3) *Valabilitatea manifestării de voință nu este afectată de decesul persoanei care și-a exprimat voința, sau de instituirea unei măsuri de ocrotire judiciară asupra persoanei, dacă aceste evenimente au avut loc după exprimarea voinței* [5]. Astfel analizând momentele cheie ale elemente ale contractului, aflându-se la etapa precontractuală, care se desfășoară

printr-un schimb de păreri și propuneri până se obține acordul de voințe, pornind de la oferta inițială făcută de partea care inițiază încheierea contractului [6]. Principalul obiectiv al negocierilor este de a obține o poziție cât mai bună raportată la cealaltă parte, drept rezultat de a face o afacere cât mai profitabilă [7].

Negocierea la etapa precontractuală prezentarea ofertei și analiza acesteia de partea/părțile adverse astfel dacă unei oferte i-a dat răspuns cu o contraofertă ce modifică elementele esențiale ale ofertei inițiale se consideră a fi ca o contraofertă, în cazul dat nu avem de-a face cu un contract valabil încheiat. Părțile se conduc de principiul *îți dau ca să îmi dai*, adică trebuie să cedeze unele momente în avantajul celeilalte părți și invers. Cu referire la contractele încheiate în mediul on-line (contractele electronice) acestea pot fi categorisite în cele care se încheie între o persoană și calculator, sau între două calculatoare administrate de oameni[8], sau mai recent cum ar fi cazul contractelor *smart* care se bazează pe sistema blockchain, și de regulă poate fi încheiat între persoane care nu doresc să fie cunoscute.

În vederea examinării consimțământului ne vom referi succint la modalitatea încheierii contractului în mediul on-line, și anume oferta în forma electronică care trebuie să îndeplinească condițiile legale, dar luând în considerare faptul că este încheiat on-line prezintă anumite caracteristici. Ofertantul poate alege între mijloacele de comunicare cu caracter privat și cu caracter public. Unii doctrinari asimilează oferta prin intermediul internetului cu o comunicație publică în cazul când aceasta nu este destinată unei anumite persoane precum și nu are caracter confidențial. O altă chestiune interesantă pusă în discuție este perioada valabilității ofertei, se consideră că începutul este debutul acesteia, care în unele cazuri este destul de greu de determinat – data lansării în internet sau data când consumatorul a luat cunoștință de aceasta. O soluția viabilă ar fi de determinat exact debutul ofertei precum și perioada de valabilitatea a acesteia.

Cu referire la acceptarea ofertei, care este valabilă dacă este în concordanță cu oferta, este neîndoielnică, este acceptată doar de destinatar căruia i-a fost adresată și intervine înainte ca oferta să fie revocată. Cu toate acestea, acceptarea exprimată în formă electronică are două elemente de originalitate – acceptarea se realizează la distanță prin intermediul unui sistem informatic. Acceptarea ofertei prin poștă electronică care are loc prin intermediul emiterii unui mesaj prin poștă electronică către autorul ofertei care se efectuează fie de către orice utilizator al Internetului fie de către un consumator sau profesionist.

Avantajul ofertei și acceptării ofertei prin intermediul spațiului virtual este viteza încheierii tranzacțiilor, fiind posibil în timp record scurt de a ajunge la destinatar, oferind părților posibilitatea de a transmite oferta, de a face contra-oferta și modificări ale clauzelor într-un termen scurt și de a ajunge la scopul final de a încheia contractul.

Acordul de tip click-wrap–tehnică folosită pe site-urile comerciale adresate publicului, magazinele on-line. Are loc interacțiunea doar între consumator și un sistem informatic, astfel consumatorul acceptă contractul prin apăsarea butonul *I agree* (sunt de acord). Calculatorul destinatarului preia informațiile și programul analitic le prelucrează potrivit unui algoritm prestabilit.

Acordul de tip brows-wrap, contracte „browse-wrap” care conțin termeni și condiții localizate în programul de calculator sau postate pe website care încorporează o declarație în sensul că utilizarea programului de calculator sau website-ului constituie acceptarea termenilor de către utilizator [9].

Acorduri de tip shrink-wrap – un tip de contract de adeziune, fiind folosit în mediul electronic, consumatorul poate citi clauzele contractual decât după ce desigilează produsul, deoarece acestea sunt printate și introduse în ambalajul produsului achiziționat on-line. Necătând la faptul că consumatorul (cumpărătorul) nu are șanse să negocieze contractul, acesta este totuși valabil în anumite condiții, spre deosebire de contractile clasice încheiate. Spre exemplu în Statele Unite ale Americii consumatorul (cumpărătorul) chiar dacă nu a citit clauzele contractual însă când a făcut cunoștință cu acestea, acestea schimbă în mod radical oferta inițial agreată, acesta este în drept să returneze produsul încetarea relației [10].

Acceptarea prin acțiunea interfeței automatizate pentru realizarea acordului de voințe. Noțiunea de agenți inteligenți. Interacțiunea are loc prin intermediul a două calculatoare, procedul este folosit doar în cadrul comerțului între profesioniști, în asociere procesul este numit schimb de date informatizate. Astfel tot este automatizat, sistemul informatic ia decizia de a emite o ofertă și de a crea o obligație juridică, fără intervenție umană. Reieșind din faptul că, algoritmul de fapt transmite informația care a fost creată de programator. Consimțământul este prestabilit calculatorul nu are capacitatea de a genera noi instrucțiuni sau de a le modifica, ba mai mult ca atât de a reacționa la ajustările sau la situațiile neprevăzute.

Aceste tipuri de contracte încheiate în absența persoanelor este foarte sensibil și poate și supus riscului ca consimțământul să fie viciat.

Astfel în vederea încheierii contractelor algoritmele sunt programate de a pune câteva întrebări referitor la capacitatea persoanei și identificarea vârstei persoanei, în particular consumatorul care dorește să achiziționeze un produs sau un serviciu. În cazul când profesionistul nu își instalează filtre de determinare a vârstei consumatorului, în special persoanelor minore, astfel fiind sub pericolul de a fi anulată tranzacția. Necătând la acest fapt, codul civil prevede expres cazurile când minorul poate încheia acte juridice cum ar fi cazul actelor de mică valoare și actelor de conservare. Simpla declarație că este capabil să contacteze a celui lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, nu înlătură anulabilitatea actelor juridice. Instanța de judecată poate menține con-

tractul dacă consideră că constituie o sancțiune civilă adecvată. Un alt viciu de consimțământ care poate fi pus în discuție este eroarea asupra persoanei. Dacă agentul electronic este controlat de o persoană atunci eroare aparține anume acestei persoane, dacă este programat, atunci este o eroare de programare.

Cu referire la viciu de consimțământ dolul, în cadrul contractelor încheiate în mediul on-line, dolul se reduce doar la faza de publicitate, de informare și la modul de redactare al clauzelor standard, întrucât fiind un contract de adeziune, între părți nu are loc negocierea. Însă, în situația când în negocierea și nemijlocit în încheierea respectiv ulterior în executarea contractului este implicat un agent electronic (intelligent) pe de o parte iar pe de altă parte de asemenea este implicat un alt agent electronic (intelligent) în acest caz dolul poate îmbrăca forma unor tactici înșelătoare introduse într-un program de calculator cu scopul de a obține răspunsul dorit de la celălalt agent intelligent.

Cu referire la violență și forma fizică este exclusă, deoarece este încheiat în mediul on-line, respectiv în majoritatea cazurilor lipsește faza de negociere, deseori fiind contracte de adeziune, astfel lipsind și violența în formă morală.

Leziunea este similară aplicabilă cazurilor contractelor clasice [11].

După cum menționăm, oferta provine de la sistemul informatic al profesionistului emitent, iar interacțiunea destinatarului are loc cu sistemul informatic al ofertantului, iar nu cu ofertanții însuși, prin urmare deducem că oferta este parametrizată, platforma de interacțiune este afișată pe un site internet și fiind comunicată prin rețeaua internațională, oferta on-line dobândește o formă difuză cu o vocație mondială [12].

Condițiile impuse de legislația specifică pentru nașterea valabilă a unui raport contractual, privesc, în primul rând, existența notificării și a consimțământului, deoarece tranzacțiile în formă electronică sunt fundamental diferite de modelele tradiționale de a contracta și deoarece ele implică riscuri suplimentare față de un contract obișnuit, legea impune ca părțile să fie de acord asupra utilizării formei electronice pentru ca ele să fie considerate legale.

Reieșind din prevederile legislativ enumerate anterior, condițiile de valabilitate al consimțământului, sunt: să provină de la o persoană cu discernământ, să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice, să fie exteriorizat, să nu fie alterat de vre-un viciu de consimțământ.

Conform art. 200 Cod civil RM *Imposibilitatea determinării esenței consimțământului. Actul juridic se consideră neîncheiat în cazul în care esența consimțământului nu poate fi determinată cu certitudine nici din exprimarea exteriorizată și nici din alte circumstanțe ale încheierii sale.*

Consimțământul poate fi exprimat verbal sau în scris, și sau comportamental. Forma exprimării consimțământului are la bază principiul consensualismului care are drept fundament respectul cuvântului dat și are astfel o componentă morală și

un triumf al buneii credințe, asigurând operațiunile comerciale și civile. În literatură de specialitate au apărut întrebări referitor la manifestarea consimțământului, dacă are manifestarea calculatorului valoarea de consimțământ. Astfel în doctrină [13] s-au enumerate câteva probleme/chestiuni:

1. calculatorul este considerat persoană juridică de sine-stătătoare;
2. calculatorul este echivalat cu telefonul, deci este considerat doar un instrument ce transmite voința veritabilă a autorului mesajului;
3. calculatorul este considerat mandatarul autorului;
4. stabilirea unei legături obligaționale între calculator și autor;
5. considerarea amprentei consimțământului ca fiind suficientă.

Astfel, pentru ca acordul exprimat de vizitatorul unui site web asupra unui aspect prezentat de acel site să poată produce efecte juridice veritabile, angajamentul trebuie să fie astfel formulat încât să îndeplinească setul de condiții cerute unui contract. Aceasta înseamnă că, după cum s-a putut observa din speță, pe lângă problemele legate de validitatea „considerației”, trebuie să existe o ofertă clar exprimată și neambiguă, dar și o acceptare validă a termenilor acelei oferte. De aceea, administratorul sau deținătorul unui site trebuie să se asigure că un link redactat cu litere capitale și îngroșate, făcând trimitere la „Termenii și condițiile de utilizare”, este afișat într-un loc vizibil pe site. Acest link trebuie să conducă vizitatorul către o pagină care să îi prezinte într-un mod clar și inteligibil toți termenii și toate condițiile de utilizare a site-ului. Trebuie, de asemenea, ca pagina conținând aceste informații să conțină și un mecanism care poate fi acționat prin click, care să semnifice acordul vizitatorului cu termenii înscrși pe acea pagină, înainte de a proceda la a utiliza facilitățile puse la dispoziție de site. Acest tip de mecanism este cel mai susceptibil de a convinge instanțele americane de corectitudinea și validitatea consimțământului dat, sau refuzat, după caz, de către vizitator. Primește, astfel, forță probantă. În mod ideal, fiecare site ar trebui să fie capabil a ține o evidență a tuturor celor care au acceptat condițiile și au procedat a utiliza site-ul sau au refuzat și nu au folosit facilitățile oferite.

În doctrina common-law din SUA este specificat faptul că sunt necesare cel puțin trei elemente esențiale pentru a avea un contract valid: oferta, acceptarea și considerația.

Conceptul de „ofertă” este ușor de înțeles în ceea ce privește comerțul electronic: un site web oferă bunuri, servicii, software, calitatea de membru, această ofertă fiind încapsulată într-o înțelegere asupra termenilor și condițiilor de utilizare a site-ului.

„Considerația” reprezintă o acțiune sau o omisiune promisă, asupra căreia promitentul nu avea o obligație anterioară de a o respecta. Aceasta poate lua forma banilor, obiectelor, serviciilor sau promisiunea unei anumite fapte. Ambele părți ale unui contract trebuie să ofere această considerație pentru ca acel con-

tract să fie încheiat valid. Acest concept este asemănător obligațiilor, respectiv drepturilor care incumbă părților unui contract – în cazul sistemului de drept din țara noastră – și asupra cărora au negociat și au decis anterior. „Acceptarea” are același sens ca și acceptarea ofertei în sistemul nostru de drept.

Exemplificarea modului de percepere a mecanismului de formare al unui contract electronic în cazul legislației americane va fi realizată avînd ca punct de reper felul în care o persoană aderă sau nu la termenii și condițiile de utilizare a unui site web. Așadar se are în vedere cum se poate satisface, în contextul internetului, elementul acceptării astfel încît, avînd o ofertă și o considerație viabile, să se poată crea o obligație purtătoare de efecte juridice.

Conform legii nr. 157 din 18.07.2014 art. 3 *consimțământul este un acord exprimat prin intermediul oricăror mijloace de comunicare la distanță, oferit de către consumator furnizorului de servicii financiare în cadrul contractelor încheiate la distanță* [14]. În continuare vom discuta de acele domenii care nu vizează contractele încheiate în mediul online.

Normele privind comerțul electronic și vânzarea la distanță și în afara spațiilor comerciale nu vizează tranzacțiile încheiate în următoarele domenii: servicii sociale și de sănătate, jocuri de noroc, produse financiare, de asigurări și de investiții, vânzarea și închirierea de locuințe (în scop rezidențial), pachete de servicii de călătorie, servicii care implică dreptul de folosință pe durată limitată a bunurilor imobile (timeshare) și anumite servicii de vacanță care fac obiectul unor norme specifice; transportul de pasageri, încheierea de contracte de către anumiți titulari ai unei funcții publice, cum ar fi notarii, livrarea regulată de produse alimentare și băuturi la domiciliul sau la locul de muncă al clienților, produsele vândute la distribuitoare automate, în unele țări UE, următoarele norme privind vânzările în afara spațiilor comerciale nu se aplică dacă valoarea contractelor este mai mică de 50 EUR.

În aceste sens legislatorul nu doar a determinat domeniile mai vulnerabile care pot fi supuse unor riscuri dar și a prevăzut acele mijloace de comunicare care nu sunt acceptabile dacă nu întrunesc condițiile prevăzute de lege, Uniunea Europeană a adoptat un sistem de *opt-in* [15] pentru scrisorile comerciale electronice nesolicitate prin Directiva 2002/58/CE denumită și Directiva asupra confidențialității și comunicațiilor electronice, care a fost preluată în Legea nr. 284 din 22.07.2004 privind comerțul electronic [16], este stabilit că este interzisă efectuarea de comunicații electronice destinate publicului, cu excepția cazului exprimării consimțământului de către abonat expres pentru recepționarea unor astfel de comunicări [17].

Totodată, problematici au apărut nu doar la capitolul recepționării corespondenței comerciale dar și în cazul expunerii unor prețuri mai mici de către furnizori pe site, care ulterior au fost litigate de consumatori, În jurisprudența, a fost

întâlnită problema neconcordanței dintre prețul afișat pe pagina web și prețul real al produsului. În cazul Kodak, instanțele de judecată s-au confirmat cu următoarea problemă juridică: în anul 2002, Kodak a prezentat spre vânzare pe pagina web o camera digitală la prețul de 100 lire, fiind un preț afișat din eroare, prețul real fiind de 329 lire. Un număr mare de consumatori au emis oferte de cumpărare la prețul de 100 lire, iar confirmarea ofertei s-a făcut prin intermediul unui sistem electronic prin poșta electronică. Kodak a refuzat executarea obligației de livrare pe motiv că, prețul afișat a fost o eroare materială. Instanțele de judecată fiind solicitați de consumatorii nemulțumiți, au apreciat că prețul a fost unul promoțional și au admis acțiunile consumatorilor, iar Kodak și-a onorat obligațiile [18].

Implementarea formularelor de acord este dezvoltată ca două module separate; un modul back-end și un modul front-end. Partea din spate este formată dintr-un set de contracte inteligente și este construit pe Ethereum, o platformă de contract inteligentă Turing-complet. Front-end-ul este un Dapp, o aplicație web care rulează pe browserul utilizatorului și interacționează direct cu back-end-ul de pe Blockchain.

Modulul back-end este scris în limbajul de programare Solidity, un limbaj de nivel înalt orientat către contracte pentru implementarea contractelor inteligente care vizează mașina virtuală Ethereum (EVM). Este format dintr-un set de contracte inteligente interconectate care implementează funcționalitatea Formelor de acord.

În concluzie datorită dezvoltării relațiilor tehnologice moderne, trăim în epoca în care relațiile contractuale deseori sunt încheiate în mediul online datorită avantajelor oferite de acestea.

În cadrul studiului am dat definiția contractului în format electronic—acordul între două sau mai multe persoane cu scopul de constitui, modifica sau stinge drepturi și obligații în formă electronică, și au fost analizate diferite opinii privind consimțământul care poate fi exprimat în diferite faze de încheiere a contractului, la etapa precontractuală de negociere a acestora, în momentul executării contractului. Am evidențiat particularitățile contractelor încheiate în mediul online, specificul încheierii acestora particularitățile ofertelor și acceptarea ofertelor. Au fost puse în discuții diferite chestiuni care sunt actuale la stabilirea relațiilor la etapa de pre încheiere a contractului și acceptarea condițiilor acestora în cazul când sunt schimbat condițiile esențiale inițiale ale ofertei și astfel acceptantul fiind pus în condiția dezavantajată deoarece produsul deja a ajuns la acesta, sau în cazul când sunt stabilite relațiile doar între agenții electronici (inteligenți) care de fapt sunt programați anticipat și nu pot să ajusteze sau să se modifice în cazul modificării circumstanțelor încheierii contractelor.

O atenție deosebită au fost atrase aspectelor viciilor de consimțământ și anume eroare în persoane, dolul care se evidențiază la faza de negociere sau la

faza când produsul a ajuns la destinatar și nu modifică esențial condițiile stabilite inițial. Absența violenței fizice și morale datorită faptului că contractele se încheie în mediul on-line respectiv nu este loc pentru prezența unui astfel de viciu de consimțământ. Și aspectele privind leziunea care sunt asimilate celor din cadrul contractelor clasice.

Tranzacțiile încheiate în mediul on-line sunt încheiate cu ajutorul internetului care de fapt este o cale de comunicare, și o bază de încheiere și desfășurare a relațiilor comerciale.

Referințe bibliografice:

1. D. Rădoi, Comerțul electronic – vector al noii tehnologii, Ed. Academiei Române, București, 2007, pag.28.
2. Ibidem.
3. Formele de exprimare a consimțământului art. 1240 cod civil român <https://lege5.ro/Gratuit/gi2tsmbqhe/art-1240-formele-de-exprimare-a-consimtamentului-codul-civil?dp=gu3dmnjrg4yts> (vizitat 10.10.2019).
4. Al. Bleoancă. Contractul în formă electronică, Ed. Hamangiu, București, 2010, pag.18.
5. Codul civil al Republicii Moldova, Legea nr. 1107 din 06.06.2002.
6. Al. Bleoancă, op.cit., pag. 47.
7. D. Gărăiman, Dreptul și informatica, Ed. All Beck, București, 2003, pag. 66-68.
8. P. Vasilescu, Drept civil. Obligații, Ed. Hamangiu, Cluj Napoca, 2012, pag. 275.
9. N. Kim, Clicking and Crining: Making sense of clickwrap, browsewrap and shrinkwrap
10. J.D. Gregory, Solving legal issues in electronic commerce, Canadian Business Law Journal, vol. 32, 1999, pag. 89.
11. D. Silaghi. Aspectele juridice privind formarea contractelor electronice. https://www.academia.edu/29622875/Aspecte_juridice_privind_formarea_contractelor_electronice (vizitat 01.10.2019).
12. Al. Bleoancă, op.cit., pag. 58.
13. M.J. Radin, Humans, Computers and Binding Commitments, Indiana Law Journal: Vol. 75, Article 1, pag. 1.
14. Legea nr 157 din 18.07.2014 despre încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare de consum, Monitorul Oficial al RM nr 249-255 din 22.08.2014.
15. US legal, Emailing and Spamming, 2015, pag. 1

16. Legea privind comerțul electronic nr. 284 din 22.07.2004, Monitorul Oficial al RM nr. 138-146 din 14.11.2004.
17. R.Cristea, Încheierea contractelor prin internet. Etapa precontractuală (II), 2014, pag.3
18. Foundation Degree in Leadership and Management, Management Development, Case study 1 Invitationtotreat – Kodak, pag.1.

DREPTUL DE PRECIPUT AL SOȚULUI SUPRAVIEȚUITOR

PREFERENTIAL BENEFIT OF THE SURVIVING SPOUSE

Octavian CAZAC, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: One of the novelties of the new Moldovan succession law, modernized on 1 March 2019, is the right of the surviving spouse to a preferential benefit in respect of certain pieces of furniture and household objects that have been affected to the common use of the spouses. Provided by art. 2186 of the Civil Code, it is inspired by §1932 of the German Civil Code, which served as the basis for the entire book 4 (Inheritance) of the Civil Code of the Republic of Moldova.

The new legal position of the surviving spouse in the modernized successor law of the Republic of Moldova reflects the importance that the legislator attaches to the protection of the emotional state and personality of the surviving spouse, already affected by the deceased spouse's death, by preventing the loss of the daily living environment. This preferential benefit plays a symbolic role, but also avoids the trivial disputes between the heirs regarding the objects that are usually already used-up, but have created the common living framework of the former spouses.

Cuvinte-cheie: drept de preciput, drept succesoral, soțul supraviețuitor, legat, moștenirea legală

I. Introducere

Origini. Una din noutățile noului drept succesoral al Republicii Moldova, modernizat la 1 martie 2019 [1], este dreptul soțului supraviețuitor la preciput adică la anumite piese de mobilier și obiecte de uz casnic care au fost afectate folosinței comune a soților. Prevăzut de art. 2186 al Codului civil [2], el este inspirat din §1932 al Codului civil german, care a servit ca bază pentru întreaga carte 4 (Moștenirea) din Codul civil al Republicii Moldova [3].

Termenul *preciputoriginează* din *praecipio* în limba latină, și semnifică *a obține înainte de altcineva*, în sensul că soțul supraviețuitor obține anumite bunuri din masa succesorală înaintea moștenitorilor sau, mai degrabă, cu prioritate față de moștenitori.

Fundament. În dreptul succesoral modern, dreptul soțului supraviețuitor la preciput este o consecință a comunității conjugale. Decesul unuia dintre soți nu ar trebui să-l forțeze pe celălalt soț să-și schimbe radical condițiile de viață. Nu este vorba despre asigurarea condițiilor economice. Preciputul îndeplinește de asemenea funcția de a proteja starea emoțională și personalitatea soțului supraviețuitor, prin împiedicarea pierderii mediului de trai din viața de zi cu zi [4, nr. 1].

Evident că și copiii defunctului ar trebui protejați de schimbarea radicală a condițiilor de viață. Din acest motiv, atunci când soțul supraviețuitor vine în concurs cu moștenitorii din clasa I, dreptul de preciput se limitează doar la bunurile necesare unui stil de viață adecvat și nu se extinde asupra tuturor bunurilor casnice. Legiuitorul astfel tinde să stabilească un echilibru între toți membrii familiei defunctului rămași în viață. Totodată, trebuie să se țină cont că, dacă moștenitorii de clasa I sunt copiii comuni ai lui *de cujus* și ai soțului supraviețuitor, acesta din urmă oricum va purta obligația de întreținere a copiilor minori sau inapți de muncă, inclusiv folosind bunurile de uz casnic conform dispozițiilor Codului familiei [5].

Având în vedere politica legislativă, cuprinsă în Codul familiei, potrivit căreia sunt recunoscute doar căsătoriile de drept, înregistrate [6], dreptul de preciput prevăzut de art. 2186 nu se acordă concubinului lui *de cujus*, ci doar soțului supraviețuitor.

II. Natura juridică

Calitatea de legat prevăzut de lege. Deși legatul, prin natura sa, se instituie prin testament (art. 2297), legea, cu titlu de excepție, califică dreptul de preciput ca un legat acordat de lege [7]. Soțul supraviețuitor dobândește preciput ca un legatar, adică fără ca aceasta să afecteze cota sa succesorală. Aceasta nu este o moștenire specială (numită și moștenire anomală) în sensul că soțul supraviețuitor nu își dobândește dreptul asupra obiectului preciputului direct de la *de cujus* [8]. Bunurile care fac obiectul preciputului fac din masa succesorală. Potrivit dispozițiilor art. 2323, soțul supraviețuitor are o creanță față de moștenitori, care se exercită potrivit regimului general al legatului.

Îndeplinirea acestui legat este un act juridic între vii, chiar dacă obiectele preciputului deja se află în posesia soțului supraviețuitor. În cazul în care obiectul preciputului este un drept supus înregistrării într-un registru de publicitate, soțul supraviețuitor, ca creditor al unei obligații de a da (*dare*), poate înainta o acțiune în efectuarea înregistrării în condițiile art. 430.

Din altă perspectivă, dacă soțul supraviețuitor este posesor al moștenirii, lui îi incumbă obligația de informare de la art. 2480 privitor la obiectele preciputului [4, nr. 16].

Calitatea de pasiv al masei succesurale. Creanța soțului supraviețuitor de a primi preciputul este un pasiv al masei succesurale potrivit art. 2418 alin.(2). În această calitate ea se satisface, potrivit art. 2495 alin.(1), din masa succesorală în primul rând. Pentru comoștenitori ea este o creanță solidară (art. 2524).

Nu este o rezervă succesorală. Dacă soțul supraviețuitor este dezmoștenit sau limitat în drepturi prin testament, dar, totodată, are drept de rezervă succesorală potrivit art. 2530 alin.(2), el nu are dreptul la preciput, întrucât, în primul rând, rezerva succesorală se limitează la atribuirea unei cote succesurale (deci

doar atribuirea calității de moștenitor, și nu de legatar) și, în al doilea rând, fiindcă se poate de prezumat intenția testatorului de a exclude dreptul de preciput, drept pe care el cu siguranță îl are conform dispozițiilor analizate mai sus .

Statutul în procedura insolvenței. O consecință a naturii juridice de legat este că, în procedura de insolvență a masei succesoriale, soțul supraviețuitor are o creanță de rang inferior, întrucât creanțele care rezultă din legat și sarcinile testamentare se satisfac după executarea creanțelor chirografare prevăzute la art. 43 alin. (2) pct. 6) Legea insolvenței [9] (art. 235¹² alin.(1) din legea respectivă).

Același rang i se atribuie creanței date și în afara procedurii de insolvență, când moștenitorul ridică excepția de epuizare a masei succesoriale pe baza art. 2446 alin.(4).

Alte efecte ale naturii juridice a preciputului. În caz de vânzare a cotei succesoriale de către soțul supraviețuitor, în caz de dubiu privitor la intenția testatorului, preciputul nu se vinde și el (art. 2563 alin.(1)).

III. Condiții generale de naștere a dreptului la preciput

A. Chemarea la moștenirea legală

Conform regulii stabilite de art. 2186 alin.(1), soțul supraviețuitor poate pretinde la preciput doar dacă este chemat la moștenire ca moștenitor legal. Prin urmare, spre deosebire de alte legislații, cum ar fi cea românească, care prevăd că dreptul de preciput apare numai dacă s-a prevăzut expres într-o convenție matrimonială, dreptul de preciput în dreptul succesoral al Republicii Moldova apare prin efectul legii.

Condiția fundamentală a dreptului de preciput este soțul supraviețuitor să fie chemat la moștenire ca moștenitor legal. *Per a contrario*, nu are dreptul de preciput dacă a decăzut de la moștenire conform cauzelor generale de la art. 2176 ori a cauzei speciale aplicabilă doar lui, de la art. 2187. Dreptul de preciput se recunoaște soțului indiferent de regimul matrimonial în care se afla cu *de cuius*. Aplicabilitatea regulilor legatului conform dispozițiilor alin.(2), are drept consecință faptul că soțul supraviețuitor are opțiunea de a renunța la dreptul la preciput, dar de a culege cota succesorală (art. 2325 coroborat cu art. 2329 alin. (4)).

Legea nu răspunde expres la întrebarea de a ști dacă soțul supraviețuitor poate face inversul, adică să renunțe la moștenire, dar să accepte dreptul la preciput. Opinia dominantă în doctrina germană este că un asemenea scenariu este posibil și este legal. Or, această opțiune nu dăunează drepturilor descendenților, ci din contra, îi favorizează. Iar cel ce poate mai mult, poate și mai puțin (*a fortiori*). Sigur că, din punct de vedere formal, una din condițiile dreptului la preciput este soțul supraviețuitor să fie moștenitor legal. Doctrina germană convingător

argumentează că soțul supraviețuitor nu trebuie „să fie” moștenitor legal, ci să fie „chemat la moștenire” ca moștenitor legal [10]. Deși, textul de lege din Codul civil autohton folosește sintagma „vine la moștenirea legală”, ne raliem poziției din dreptul german, având în vedere argumentele de interpretare a textului de lege care se aduc. Intenția legiuitorului pare a fi una negativă – de a nu acorda preciputul unei persoane care nu întrunește condițiile pentru a moșteni, și nu una pozitivă – de a stabili o condiție suplimentară a dreptului de preciput.

B. Lipsa unor dispoziții pentru cauză de moarte contrare

Impactul dezmoștenirii. Preciputul nu se cuvine când soțul supraviețuitor este dezmoștenit. Dar și atunci când soțul supraviețuitor este desemnat moștenitor prin testament, el nu mai are dreptul de preciput. În primul rând, fiindcă testatorul efectuează o determinare finală a modului de distribuire a masei succesorală. În al doilea rând, fiindcă, formal alin.(1) prevede dreptul de preciput doar când soțul supraviețuitor este chemat la moștenire ca moștenitor legal. *Per a contrario*, chemarea la moștenire ca moștenitor testamentar nu intră în ipoteza articolului comentat.

Sigur că, testatorul ar putea prevedea dreptul de preciput în testament. Doctrina germană[4, nr. 5] susține ideea, la care ne raliem, că dreptul de preciput ar putea rezulta și implicit din testament, atunci când din dispozițiile testamentare rezultă intenția testatorului de a-i acorda soțului supraviețuitor același statut ca și în cadrul moștenirii legale. Prin urmare, mai ales în cazul avut în vedere de art. 2197, când testatorul desemnează prin testament ca moștenitori pe moștenitorii săi legali, soțului supraviețuitor i se cuvine și preciputul.

Soțul supraviețuitor nu poate renunța la moștenirea testamentară pentru a obține în schimb cota succesorală legală împreună cu dreptul de preciput, fiindcă fiind desemnat moștenitor prin testament, de regulă, el este decăzut din dreptul legal de preciput. Sigur că, interpretarea modului de formulare concret al dispoziției testamentare ar putea duce la o concluzie diferită.

Excluderea dreptului de preciput. Aplicând argumentul *a fortiori*, și anume având în vedere că testatorul poate dezmoșteni soțul supraviețuitor, cu atât mai mult el poate îl lipsi de preciput, dar, totodată, păstrându-i o cotă succesorală (calitatea de moștenitor). Lipsirea de preciput poate fi totală sau doar în privința anumitor bunuri. Pornind de la principiul libertății testamentare și caracterului subsidiar al moștenirii legale, urmează a da curs cât mai fidel ultimei voințe a testatorului exprimate în testament.

C. Concursul cu rudele defunctului

Soțul supraviețuitor dobândește preciputul fără limite atunci când vine la moștenire în concurs cu rudele din clasa II de moștenitori sau cu bunicii. Dacă există doar rude mai îndepărtate, oricum soțul supraviețuitor culege întreaga moștenire potrivit dispozițiilor art. 2185. Însă în concurs cu moștenitorii clasei

I, soțul supraviețuitor are un preciput limitat (art. 2186 alin.(1) teza II). Dacă rudele care intră în concurs sunt desemnate ca moștenitori prin testament, dar soțul supraviețuitor potrivit art.2241 vine la moștenire ca moștenitor legal, lui oricum îi revine preciputul, în măsura în care testamentul nu relevă o altă voință a testatorului. Dacă soțul supraviețuitor culege moștenirea în calitate de moștenitor legal, în timp ce testatorul a desemnat prin testament, pe lângă soț, alți comoștenitori decât rudele sale, dreptul la preciput se menține în mărimea în care ar fi cules-o dacă venea la moștenire împreună cu rudele; fiindcă voința testatorului este evident de a păstra pentru soțul supraviețuitor ceea ce îi revine potrivit legii [4, nr.8].

IV. Bunurile care fac obiectul preciputului

A. Obiectele gospodăriei conjugale

Obiectele de uz casnic [11]. Există obiecte de uz casnic doar dacă soții au dus un trai comun, fie în locuința lor, la părinți sau în alte parte. Prin urmare, în această categorie nu se includ obiectele pe care un soț le-a dobândit în vederea unui trai comun cu celălalt soț, dar care așa și nu s-a realizat. Calitatea de obiecte de uz casnic nu încetează doar fiindcă soții au încetat să ducă un trai comun, ci atunci când și-au împărțit averea comună.

De asemenea, nu cad sub incidența dreptului de preciput obiectele care, ca urmare a unui partaj al soților, i-a fost deja atribuit soțului supraviețuitor înainte de momentul deschiderii moștenirii. Dacă bunurile sunt acordate unui soț, care nu este proprietar al lor sau nu este unic proprietar, în folosință (în temeiul voinței proprietarului sau altfel), ele oricum se consideră obiecte de uz casnic, iar soțul supraviețuitor neproprietar le culege ca preciput. Obiectele dobândite de un soț după încetarea traiului comun nu mai cad sub incidența dreptului de preciput [4, nr. 9].

Apartenența la obiectele de uz casnic. Nu tot ce se află în locuința în care au locuit soții se încadrează în noțiunea de mobilier și obiecte de uz casnic. Criteriul decisiv este destinația obiectelor. Aici includem toate obiectele care, conform condițiilor de viață concrete ale soților, erau folosite în traiul comun, chiar dacă erau folosite doar de către un soț, cum ar fi un pian sau o bibliotecă a lui *de cuius*. Legea menționează expres mobilierul, însă pe lângă asta termenul de obiect de uz casnic permite includerea unui areal larg de obiecte, cum ar fi vesela, lenjeria de pat, masa, electrocasnicele (fierul de călcat, aparatele de bucătărie, mașina de spălat vasele sau hainele, televizorul, radioul), înregistrările video și foto, dar și biblioteca generală. Chiar și computerul sau dispozitivele de alt fel sunt obiecte de uz casnic dacă nu erau predominant destinate activității profesionale a unuia dintre soți. Însă în preciput nu se includ obiectele care servesc activității profesionale sau comerciale a unui soț (cum ar fi literatura juridică), ori folosite de un soț pentru un anumit hobby, activitate

artistică sau meșteșugărească, ori de uz strict personal (haine, bijuterii, cosmetice). Dacă însă acestea menționate au fost folosite în comun, ele devin obiectul preciputului. La obiecte de uz casnic, pe lângă mobilier, se mai atribuie argintăria, covoarele, fotografiile. Însă colecțiile valoroase de artă nu se includ. Chiar și automobilul sau o casă mobilă sunt obiecte de uz casnic dacă erau folosite, cel puțin parțial, în comun [4, nr. 10].

Din formularea normei rezultă că nu fac obiectul preciputului bunurile imobile (cum ar fi locuința) și nici accesoriile unui imobil care nu pot fi separate fără a deteriora imobilul.

Mobilierul și obiectele de uz casnic pot fi deținute cu titlu de proprietate însă în egală măsură soții ar fi putut avea un drept de temporar contractual sau de altă natură asupra lor. În acest ultim caz, dreptul de preciput va avea ca obiect acel drept temporar. La fel, conform teoriei subrogației reale cu titlu particular, despăgubirile care se plătesc pentru distrugerea sau deteriorarea mobilierului sau obiectelor de uz casnic de asemenea intră în preciput.

Nu contează titlul juridic cu care *de cuius* deținerea obiectul preciputului – proprietate exclusă, proprietate comună pe cote-părți sau în devălmășie. Sigur că drepturile terților (alții decât soțul supraviețuitor) nu fac obiectul preciputului, deoarece în general nu intră în masa succesorală. Dacă soțul supraviețuitor deja era coproprietar al obiectului preciputului, el va moșteni pe baza dreptului de preciput doar cota-parte a lui *de cuius*.

B. Dreptul de preciput limitat în cazul moștenirii în concurs cu descendenții

În virtutea alin.(1) teza 2, dacă soțul supraviețuitor vine la moștenire împreună cu moștenitorii de clasa I dreptul de preciput acoperă doar mobilierul și obiectele de uz casnic în măsura în care acestea sunt necesare pentru menținerea gospodăriei; se are în vedere a gospodăriei proprii a soțului supraviețuitor și nu pentru careva chiriași sau în vederea unei eventuale viitoare căsătorii. La aplicarea criteriului „menținerii gospodăriei” se va ține cont de starea gospodăriei la momentul deschiderii moștenirii [4, nr. 10].

Și acest preciput limitat îndeplinește funcția de a asigura o continuitate a condițiilor de viață ale soțului supraviețuitor folosind mobilierul și obiectele de uz casnic. Preciputul nu se limitează însă doar la obiectele strict necesare și nu contează dacă soțul supraviețuitor dispune de mijloace suficiente pentru a-și cumpăra mobilier și obiecte de uz casnic [12, nr. 9]. Pe de altă parte, trebuie respectate interesele patrimoniale și morale ale descendenților din clasa I, în special dacă au dus un trai comun cu *de cuius*. Soțul supraviețuitor trebuie să tolereze excluderea din preciputului său a obiectelor care nu îi mai sunt necesare după decesul lui *de cuius*. La determinarea mărimii exacte a preciputului trebuie să se țină cont și de cota succesorală care revine soțului.

VI. Concluzii

Noua poziție juridică a soțului supraviețuitor în drept succesoral modernizat al Republicii Moldova reflectă importanța pe care legiuitorul o acordă protejării stării emoționale și personalității soțului supraviețuitor, deja afectat de decesul soțului *de cuius*, prin împiedicarea pierderii mediului de trai din viața de zi cu zi. Această protecție slăbește gradual. Dacă în primele 40 de zile după deces soțul supraviețuitor are și dreptul de a locui în imobilul lăsat de defunct (art. 2420), ulterior lui îi revine cota succesorală fixă de $\frac{1}{4}$ din masa succesorală și preciputul asupra obiectelor de mobilier și uz casnic. Preciputul, joacă și un rol simbolic, dar și evită litigiile banale dintre moștenitori privind obiectele care de regulă sunt deja uzate, dar au creat cadrul de trai comun al foștilor soți.

Într-o asemenea reglementare legea are o față mai umană și ține cont de realitățile că, de regulă, moștenitorii care nu locuiau cu de cuius nu au un interes particular, de aceeași intensitate ca soțul supraviețuitor, în obiectele de mobilier și uz casnic.

Referințe bibliografice:

1. Conform Legii privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative nr. 133 din 15 noiembrie 2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 467-479 din 14 decembrie 2018.
2. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002. În: Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-75 din 1 martie 2019.
3. Deși nu sunt identice, noua reglementare prezintă similitudini cu vechiul art. 567 al Codului civil al R.S.S.M., în vigoare până în 12 iunie 2003, care prevedea că mobilierul obișnuit din casă și obiectele de uz casnic trec la moștenitorii legali, care au locuit împreună cu cel ce a lăsat moștenirea cel puțin un an înainte de moartea lui, indiferent de clasa și de cota lor succesorală. A se vedea Codul civil aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești cu privire la aprobarea Codului civil al R.S.S. Moldovenești din 26 decembrie 1964. În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești, 1964, nr.36 (abrogat).
4. LEIPOLD, D. *Comentariu (la § 1932)*. În: *Münchener Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch: BGB. Buch 5*, Ed. 7, C. H. Beck, München, 2017, nr. 1.
5. Legea nr. 1316-XIV din 26 octombrie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.47-48/210 din 26 aprilie 2001.
6. A se nota că în unele state latino-americane sunt recunoscute și căsătoriile *de fapt*, adică relațiile stabile dintre bărbat și femeie, uneori însoțite de

- creșterea în comun a copiilor, în pofida lipsei înregistrării căsătoriei. A se vedea SCHMIDT, J. P., *Intestate Succession in Latin America*. În: REID, K. G., C. DE WAAL, M.J., ZIMMERMANN, R. (ed.), *Comparative Succession Law. Vol II.*, Oxford University Press, 2015, p. 151.
7. Pentru controversele care persistă în dreptul românesc privitor la natura juridică a dreptului de preciput, a se vedea IONAȘ, D.-G., *Natura juridică a clauzei de preciput – subiect de controverse doctrinare*. În: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Iurisprudentia*, nr. 3/2014, p. 47 și urm.; BANC, D., *Clauza de preciput – o controversă nestinsă*, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Iurisprudentia*, nr. 3/2016, p.69. Pentru poziția că preciputul contractual este un „avantaj matrimonial”, a se vedea FL. A. BAIAS, E. CHELARU, R. CONSTANTINOVICI, I. MACOVEI (ed.), *Noul cod civil. Comentariu pe articole*, C.H. Beck, București, 2012, p. 353.
  8. O asemenea structură a legatului este cunoscută în unele sisteme de drept și se numește legat real (*legatum per vindicationem*), adică efectul real de transmisiune directă a unui element de activ de la defunct către legatar, fără a face parte, măcar pe o clipă, din masa succesorală. Regula constantă în dreptul succesoral al Republicii Moldova este că legatarul nu este un dobânditor cu titlu particular direct de la *de cuius*, ci dobândește un drept de creanță față de moștenitori, de a primi un bun din masa succesorală ori o prestație din contul masei succesorale. O asemenea structură a legatului este cunoscută ca *legat personal (legatum per damnationem)*, el generând doar efecte obligaționale, dar nu reale. Pentru o discuție practică a acestei distincții în jurisprudența europeană, a se vedea Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene din 12 octombrie 2017 în cauza C-218/16, ECLI:EU:C:2017:755.
  9. Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.193-197/663 din 14 septembrie 2012.
  10. WEIDLICH, D. *Comentariu (la § 1932)*. În: *Palandt, O. (ed.), Bürgerliches Gesetzbuch*, Ed. 76, C. H. Beck, München, 2017, nr. 2.
  11. §1932 din Codul civil german (BGB) prevede ca obiect al preciputului și cadourile de căsătorie primite de soți. Această categorie nu a fost preluată însă de legiuitorul moldovean.
  12. STEIN, A. *Comentariu (la § 1932)*. În: *Soergel, H.-T. (ed.), Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungs gesetz und Nebengesetzen: BGB, Band 21: Erbrecht I §§ 1922 - 2063 BGB, 13. Aufl. 2002, Rn. 9.*

CONTRACTELE LA DISTANȚĂ ÎNCHEIATE DE CONSUMATORI

CONSUMERS DISTANCE CONTRACTS

Valentin CAZACU, dr., lect. univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: This article aims to analyze the provisions concerning the consumers distance contracts. The study focuses on the most significant rules governing the definition of distance contract, distance contracts not covered by provisions in question and the pre-contractual information obligations of the traders. It also highlights consumer's remedies against trader, including right of withdrawal and some other specific remedies.

Keywords: *consumer, trader, distance contract, information requirements, formal requirements, consumer's remedies, right of withdrawal.*

Precizări prealabile

Normele ce reglementează unele aspecte referitoare la contractele la distanță încheiate de consumatori sunt prevăzute în secțiunile 1-a, a 2-a și a 3-a din capitolul II (Obligații precontractuale), Titlul II (Despre contracte în general), Cartea III (Obligațiile) a C. Civil al R. Moldova și anume în art. 1011 – 1012, respectiv art. 1013 – 1019 și art. 1020 - 1023, precum și în capitolul IV (Dreptul de revocare a contractului), Cartea III a C. Civil al R. Moldova, ca urmare a intrării în vigoare din 01.03.2019 a legii de modernizare a C. Civil.

Prin legea de modernizare a C. Civil a fost abrogată legea nr. 8 din 26.02.2016 privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor [1], în vigoare din 29.09.2016, lege prin care a fost implementată directiva 2011/83/UE din 25 octombrie 2015 privind drepturile consumatorilor [2, p. 64] în legislația R. Moldova.

Contractul la distanță este definit de art.1013 ca fiind „orice contract negociat și încheiat între profesionist și consumator în cadrul unui sistem de vânzări sau de prestări de servicii la distanță organizat, fără prezența fizică simultană a profesionistului și a consumatorului, cu utilizarea exclusivă a unuia sau a mai multe mijloace de comunicare la distanță, pînă la și în momentul în care este încheiat contractul, inclusiv orice comandă făcută de consumator și care produce efecte obligatorii asupra lui”.

Pentru ca un contract să fie considerat încheiat la distanță este necesar ca atât faza de negociere, cât și cea de încheiere a contractului să aibă loc la distanță, adică fără prezența fizică și simultană a părților.

În caz de prezență fizică doar a uneia dintre părțile contractante în locul de încheiere a contractului, contractul oricum va fi considerat un contract încheiat

la distanță, deoarece nu este îndeplinită condiția de simultaneitate a părților [3, p. 84].

O altă condiție este ca încheierea contractului să aibă loc în cadrul unui sistem de vânzări sau de prestări servicii organizat și direct legat de activitatea profesionistului care utilizează „în mod exclusiv” unul sau mai multe mijloace de comunicare la distanță. De asemenea, mijloacele de comunicare la distanță trebuie să fie implicate în toate etapele negocierii contractului, inclusiv încheierea acestuia. În caz contrar, adică dacă în faza de negociere contractuală sau în faza de încheiere a contractului ar avea loc o întâlnire a părților contractului în același loc fizic, nu s-ar respecta condiția dezavantajării consumatorului datorită distanței dintre acesta și profesionist, respectiv ar dispărea și necesitatea unei protecții mai înalte a consumatorului [4, p. 1277].

Astfel nu vor fi considerate ca fiind contracte încheiate la distanță contractele în care părțile contractului s-au întâlnit fizic și au negociat un contract, apoi au încheiat contractul respectiv prin folosirea de mijloace de comunicare la distanță, precum și nici contractele în care părțile au negociat contractul prin mijloace de comunicare la distanță, însă au încheiat contractul în prezența fizică și simultană a ambelor părți [5, p. 227 și urm].

Profesionistul poate să beneficieze și de ajutorul sistemelor de vânzări sau de prestări servicii ale altui profesionist pentru a încheia contractele la distanță, cu condiția că activitatea sa profesională, precum și cea a profesionistului terț să facă parte din sistemul de vânzare sau de prestare de servicii organizat de unul și același profesionist.

În ceea ce privește obiectul contractului la distanță acesta poate fi un bun sau un serviciu, prin urmare poate fi orice tip de contract numit sau nenumit care se referă la furnizarea de bunuri sau prestarea de servicii, inclusiv contractele cu obiect mixt.

Pe de altă parte, conform art. 1018, alin. 7 C. Civil, obiect al contractelor la distanță pot fi și conținuturile digitale care nu sunt livrate pe un suport material, tot aici fiind precizat că în cazul contractelor de furnizare a serviciului public de alimentare cu apă și de canalizare, a contractelor de furnizare a gazelor naturale și a contractelor de furnizare a energiei electrice, atunci când acestea nu prevăd vânzarea într-un volum limitat sau într-o cantitate prestabilă, a contractelor de furnizare a energiei termice și a contractelor privind conținuturi digitale care nu sînt livrate pe un suport material, acestea *nu se consideră nici contracte de vânzare-cumpărare, nici contracte de prestări servicii*.

Contracte excluse din domeniul de aplicare al normelor privind contractele la distanță încheiate de consumatori

În art. 1018, alin. 2 C. Civil sunt enumerate contractele care nu vor fi considerate ca fiind contracte încheiate la distanță și respectiv unor așa contracte se vor

aplica normele generale referitoare la contracte și la protecția consumatorului sau alte norme din legi speciale. Sunt enumerate astfel, următoarele excepții:

a) contractele de prestare a unor servicii sociale, inclusiv de cazare socială, de îngrijire a copiilor și de susținere a familiilor și a persoanelor în scopul depășirii unor situații de dificultate.

În categoria servicii sociale, care pot fi prestate atât de stat, cât și de către privați sunt cuprinse: serviciile pentru persoanele deosebit de dezavantajate sau cu venituri mici; serviciile pentru persoane și familii care au nevoie de asistență în îndeplinirea simplelor sarcini zilnice și de rutină; serviciile pentru toți cei care au nevoi speciale de asistență, sprijin, protecție sau încurajare într-o anumită fază a vieții. De asemenea, serviciile pentru copii și adolescenți, serviciile de asistență pentru familii, pentru părinții singuri, pentru persoanele în vârstă, precum și serviciile pentru migranți. Prin serviciile de asistență se au în vedere atât serviciile de asistență la domiciliu, cât și așa numitele *nursing homes*, adică instituțiile care acordă servicii de asistență persoanelor în vârstă (case pentru bătrâni, azile sau cămine pentru bătrâni etc.)

b) contractele având ca obiect serviciile de sănătate orientate spre nevoile populației de ocrotire și recuperare a sănătății, realizate prin folosirea cunoștințelor profesionale medicale și farmaceutice.

În considerandul 30 al directivei 2011/83/UE este menționat că noțiunile de asistență medicală și cea de cadru medical sunt definite în directiva 2011/24/UE privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere [6, p. 45], care urmează a fi completată cu directiva 2005/36/CE privind recunoașterea calificărilor profesionale [7, p. 22]. De asemenea, „asistența medicală impune reglementări speciale din cauza complexității sale tehnice, a importanței sale în calitate de serviciu de interes general, precum și a finanțării publice extensive”;

c) contractele având ca obiect jocurile de noroc, care implică mizarea pe un pot cu valoare pecuniară, inclusiv loterii, jocuri de cazinou și tranzacții de tipul pariurilor.

Excluderea acestor contracte din domeniul de aplicare a prevederilor referitoare la contractele la distanță este justificat de faptul că aceste activități nu numai că impun reglementări legale specifice, dar și reglementări mai riguroase față de cele privind protecția consumatorilor [8, p. 106];

d) contractele referitoare la servicii financiare.

Acest tip de contracte au fost excluse pentru că există deja reglementări specifice la nivelul statelor membre UE, care conțin norme privind protecția consumatorilor în acest domeniu;

e) contractele pentru dobândirea sau transferul unor drepturi asupra unui bun imobil, cu excepția contractelor privind serviciile agenților imobiliari și a celor privind închirierea unor spații în scopuri nerezidențiale.

În ceea ce privește aceste contracte, excluderea este justificată de valoarea economică a contractului, de nevoile pe care acesta tinde să le satisfacă și de modul în care se formează contractul, în special de consimțământul cumpărătorului, care presupune că consumatorul nu poate ajunge în situațiile de surpriză și de nepregătire, care justifică o reglementare tipică pentru contractele la distanță. În plus, contractul referitor la bunurile imobile, dat fiind valoarea mai mare a obiectului său, este reglementat la nivel național prin norme specifice cuprinse atât în codurile civile, cât și în legi speciale, norme destinate să satisfacă nevoile de protecție a părții contractante mai slabe[9, p. 454], opinie la care achiesăm pentru că este valabilă și pentru legislația R. Moldova.

f) contractele avînd ca obiect construirea unor clădiri noi, transformarea substanțială a unor clădiri existente sau închirierea de locuințe în scopuri rezidențiale, cu excepția celor privind construcția unor anexe la clădiri și a celor privind repararea și renovarea clădirilor.

În acest caz este vorba doar de clădiri, iar construcția de anexe, repararea și renovarea nu presupun transformarea substanțială a unei clădiri existente, respectiv unor așa contracte vor fi aplicate normele privind contractele la distanță;

g) contractele privind pachetul de servicii de călătorie.

Contractele în cauză sunt reglementate deja la nivelul UE de directiva 2015/2302/UE din 25.11.2015 privind pachetele de servicii de călătorie [10, p. 1], iar în R. Moldova sunt reglementate în art. 1592 - 1617 C. Civil;

h) contractele privind cazarea periodică, privind produsele de vacanță pe termen lung, contracte de intermediere a produselor de vacanță și de intermediere a participării la un sistem de schimb.

Și acestui tip de contracte la nivelul UE se aplică directiva 2008/122/CE din 14.01.2009 privind protecția consumatorilor în ceea ce privește anumite aspecte referitoare la contractele privind dreptul de folosință a bunurilor pe durată limitată, la contractele privind produsele de vacanță cu drept de folosință pe termen lung, precum și la contractele de revînzare și de schimb, iar în R. Moldova sunt reglementate în art. 1618 – 1627 C. Civil;

i) contractele care sînt autentificate, fie în virtutea legii, fie la cererea părților, de către un notar public care trebuie să se asigure, furnizînd informații juridice cuprinzătoare, că încheierea contractului survine numai după ce consumatorul a analizat cu atenție aspectele juridice și a luat cunoștință de sfera de aplicare juridică a acestuia.

Rațiunea acestei excluderi este determinată de faptul că consumatorului îi este asigurat un nivel ridicat de protecție de prezența și intervenția notarului public care va impune respectarea normelor de negociere contractuală și va asigura echilibrul alegerii făcute de consumator. Pe de altă parte, reiese că excepția dată

nu va putea fi aplicată atunci când notarul public se va limita să stabilească doar identitatea părților contractului.

În același timp s-ar încadra la excluderea dată și contractele încheiate de consumator în cazul licitațiilor publice, nu însă și în cazul licitațiilor desfășurate în cadrul platformelor *online* aflate la dispoziția consumatorilor și a profesioniștilor în vederea desfășurării unei licitații[11];

j) contractele avînd ca obiect furnizarea alimentelor, băuturilor sau a altor produse de consum casnic curent, livrate fizic de către un comerciant care se deplasează frecvent sau periodic la domiciliul, reședința sau locul de muncă al consumatorului.

Excepția dată trebuie să întrunească 2 condiții:

1. profesionistul să furnizeze produsele de consum casnic curent prin deplasări frecvente sau periodice și

2. Produsele să fie destinate consumului casnic curent, adică să fie destinat familiei sale;

k) contractele de prestare a unor servicii de transport de pasageri, cu excepția art. 1017 alin. 2-4, C. Civil;

După cum se menționează în considerandul 27 al directivei 2011/83/UE transportul de pasageri urmează a fi exclus din domeniul de aplicare al directivei, deoarece face obiectul altor acte normative ale UE sau a actelor normative naționale, cum ar fi transportul public sau de taximetrie. Totuși normele referitoare la contractele la distanță vor fi aplicate în cazul protecției consumatorilor împotriva taxelor excesive percepute pentru utilizarea mijloacelor de plată sau împotriva costurilor ascunse în cazul contractelor de transport de pasageri. Astfel dacă contractele de transport sunt negociate la distanță și sunt încheiate prin mijloace electronice și se solicită consumatorului să-și execute obligația de plată, profesionistul, sub sancțiunea inexistenței de obligații din partea consumatorului, trebuie să-i comunice acestuia în mod clar și lizibil, printr-o formulare lipsită de ambiguitate o serie de informații relative la caracteristicile principale ale bunurilor sau serviciilor, prețul acestora, durata contractului și condițiile de exercitare a dreptului de revocare, durata minimă a obligațiilor consumatorului, înainte ca acesta din urmă să efectueze comanda și trebuie să se asigure că consumatorul recunoaște în mod expres că a face comanda implică obligația efectuării unei plăți către comerciant.

În ceea ce privește contractele de transport de bunuri și cele de locațiune a autoturismelor, care după cum se menționează în același considerand 27 al directivei 2011/83/UE, constituie servicii, consumatorii trebuie să beneficieze de protecția oferită de normele privind contractele la distanță.

l) contracte încheiate prin intermediul automatelor sau incintelor comerciale automatizate.

Excepția dată se aplică contractelor încheiate prin intermediul automatelor sau incintelor comerciale automatizate (care vând băuturi, alimente, țigări, cartele telefonice de reîncărcare etc.) , fără prezența fizică a reprezentantului profesionistului, în momentul încheierii contractului. Excepția dată își are sensul în faptul că în astfel de cazuri consumatorul, datorită prezenței sale fizice poate vedea bunul, îl poate analiza viziv și poate decide dacă îi este convenabil sau nu să achiziționeze bunul respectiv. În caz de neexecutare a contractului (de ex. bunul nu a fost furnizat) sau în caz de executare parțială sau neconformă, consumatorul oricum are la dispoziție mijloacele juridice ordinare privind răspunderea contractuală pentru neexecutarea contractului și reparația prejudiciului [12, p. 337].

m) contractele încheiate cu furnizorii de servicii de comunicații electronice prin telefoane publice cu plată, pentru utilizarea acestora, sau încheiate pentru utilizarea unei conexiuni unice prin telefon, Internet sau fax, stabilite de un consumator.

Această excludere este justificată de calitatea subiectivă a profesionistului supus unui control preventiv de natură administrativă, control prin care se urmărește ca prestarea serviciului să aibă loc în conformitate cu principiul imparțialității, precum și datorită localizării spațiale a mijloacelor utilizate pentru încheierea contractului în locuri publice, astfel încât apare redusă necesitatea de protecție a consumatorilor pentru atare contracte [13, p. 338].

După cum putem nota, această excepție exclude 2 categorii de contracte.

Prima categorie cuprinde contractele încheiate cu furnizorii de comunicații electronice prin intermediul telefoanelor publice cu plată pentru utilizarea acestora. Noțiunea de „telefon public cu plată” o putem găsi în art. 2 din directiva 2002/22/CE privind serviciul universal și drepturile utilizatorilor cu privire la rețelele și serviciile electronice de comunicații [14, p. 51], precum și în art. 2 al legii nr. 241 din 15.11.2007 privind comunicațiile electronice [15]. De ex., contractele încheiate utilizând telefoanele publice cu plată, în situațiile în care contractul este încheiat prin introducerea monedelor sau prin introducerea cardului bancar în telefon public cu plată.

Pe de altă parte, excepția nu ar trebui să se aplică contractelor încheiate cu furnizorii de telefoane publice cu plată în cazul cumpărării unei cartele telefonice preplătite (*prepay*).

Cea de-a 2-a categorie care se referă la contractele încheiate prin utilizarea unei conexiuni unice stabilite de consumator, are un domeniu de aplicare mai largit. Întrucât în text nu se face nici o mențiune despre părțile contractului, putem deduce că această prevedere a legii se aplică nu numai contractelor încheiate cu furnizorii de comunicații electronice. De ex., excepția ar trebui să se aplice unui contract încheiat cu un internet cafe pentru o singură conectare și utilizare a internetului.

Excepția însă nu se va aplica contractelor privind prestarea de servicii de comunicații electronice care prevăd o perioadă și/sau un volum de utilizare determinat, de ex. contractele încheiate prin cumpărarea unei cartele SIM preplătită pentru servicii de telefonie mobilă sau cumpărarea unui cod de acces la serviciile de Wi-Fi.

Se vor încadra în excepția prevăzută la lit. m) și contractele încheiate cu prestatorii de servicii de conținut privind accesul la numerele cu tarif special (*Premium rate*) [16], în cazurile când contractul este încheiat și în același moment, și executat integral, adică consumatorul efectuează un singur apel sau trimite un SMS la numărul cu tarif special, de ex. consumatorul își exprimă votul în cadrul unei emisiuni TV sau participă la un concurs TV prin intermediul apelului telefonic sau a SMS-lui.

Per a contrario, excepția în cauză nu se va aplica în cazul abonamentelor, și nici în alte situații în care apelul telefonic sau SMS-ul la un număr cu tarif special este doar un instrument de încheiere a contractelor care se execută ulterior. De ex. contractele încheiate prin intermediul unui apel telefonic sau un SMS expediat un furnizor de informații privind traficul rutier, informații care sunt expediate la telefon sau alt dispozitiv electronic al consumatorului.

În cazul în care pentru a încheia un contract care va fi executat ulterior, consumatorul trebuie să efectueze un apel telefonic sau să trimită un SMS la un număr cu tarif special, profesionistul va trebui să-i comunice consumatorului costul acestora anticipat, având în vedere că costul acestora va fi mai mare decât tariful de bază prevăzut la art. 1015 alin. 1, lit. f) C. Civil.

Informații precontractuale în contractele la distanță

Obligația profesionistului de furnizare a informațiilor precontractuale este prevăzută în art. 1015 C. civil, făcându-se distincție între informațiile precontractuale pentru contractele negociate în afara spațiilor comerciale și contractele încheiate la distanță.

Conținutul obligației profesionistului de furnizare a informațiilor precontractuale este același atât pentru contractele negociate în afara spațiilor comerciale, cât și pentru contractele încheiate la distanță.

Art. 1015, alin. 1 C. civil prevede că informațiile trebuie furnizate „într-un mod clar și inteligibil”. Considerandul 34 al Directivei 2011/83/UE aduce unele precizări în acest sens: „Comerciantul ar trebui să transmită consumatorului informații clare și inteligibile înainte ca acesta din urmă să își asume obligații în temeiul unui contract la distanță sau al unui negociat în afara spațiilor comerciale sau al oricărui contract, altul decât un contract la distanță sau unul negociat în afara spațiilor comerciale, sau al oricărei oferte similare. Atunci când furnizează informațiile respective, comerciantul ar trebui să țină seama de nevoile specifice ale consumatorilor care prezintă o vulnerabilitate deosebită ca urmare

a infirmității psihice, fizice sau psihologice a acestora, a vârstei sau a credulițăii lor, într-un mod pe care comerciantul l-ar putea prevedea în mod rezonabil. Cu toate acestea, faptul că se ține seama de astfel de nevoi specifice nu ar trebui să ducă la niveluri diferite de protecție a consumatorului”.

Pe de altă parte, art. 1017, alin. 1 C. Civil prevede suplimentar că informațiile trebuie puse la dispoziția consumatorului „într-un mod adecvat mijlocului de comunicare la distanță utilizat, folosind un limbaj simplu și inteligibil. În măsura în care informația respectivă este prezentată pe un suport durabil, aceasta trebuie să fie lizibilă”.

După cum se precizează în considerandul 36 al Directivei 2011/83/UE, cerințele de informare trebuie adaptate în funcție de mijloacele de comunicare utilizate, dat fiind că ar putea exista constrângeri tehnice, precum restricțiile privind numărul de caractere care pot fi afișate pe *smartphone*-uri sau durata scurtă a spoturilor publicitare de televiziune. În astfel de cazuri, profesionistul poate furniza un set minim de informații, și să indice consumatorului o altă sursă de informații, cum ar fi un număr de telefon gratuit sau o legătură hipertext la o pagină web a profesionistului, unde informațiile sunt direct și ușor accesibile.

Informațiile precontractuale trebuie prezentate în limba română, fără a exclude dreptul consumatorului de ai fi prezentate, suplimentar, și în alte limbi.

Conform art. 1015, alin. 5 C. Civil putem nota că informațiile precontractuale fac parte integrantă din contract și nu pot fi modificate decât în cazul în care părțile contractante au convenit în mod expres.

Prin urmare, informațiile furnizate pe site-ul profesionistului trebuie să fie obligatorii pentru părți, iar dacă profesionistul intenționează să modifice un element al acestora, mai întâi trebuie să obțină consimțământul expres al consumatorului.

De ex., părțile contractante ar putea concorda în mod expres, prin intermediul mesajelor de poștă electronică, un termen de livrare a produselor diferit de termenul de livrare indicat pe site-ul profesionistului.

Pe de altă parte, o simplă prevedere în condițiile generale de pe site-ul profesionistului, în care s-ar arăta posibilitatea acestuia de a putea deroga de la informațiile furnizate pe site, nu va respecta cerința de existență a acordului expres a părților contractante.

Sarcina probei privind executarea obligației de furnizare a informațiilor precontractuale revine profesionistului.

Printre cele mai importante informații precontractuale prevăzute în art. 1015 C. Civil se evidențiază următoarele:

1. principalele caracteristici ale produselor sau serviciilor, având în vedere mediul de comunicare și produsele sau serviciile în cauză (lit. a);
2. identitatea profesionistului și datele sale de contact (lit. a, b, c);

3. prețul total al produselor și serviciilor cu toate taxele incluse sau, în anumite circumstanțe, modalitatea de calcul al prețului și, după caz, toate costurile suplimentare de transport, de livrare, taxele poștale sau orice alte costuri ulterioare; costul de utilizare a mijloacelor de comunicare la distanță în vederea încheierii contractului, atunci când este calculat pe baza unui alt tarif decât tariful de bază (lit. e, f);

4. modalitățile de plată, livrare, executare, data până la care profesionistul se angajează să livreze produsele sau să presteze serviciile și, după caz, procedura profesionistului de soluționare a reclamațiilor (lit. g);

5. existența dreptului de retragere, completat cu condițiile, termenele și procedurile de exercitare, efectele și obligațiile părților (lit. h, i, j, k);

6. existența garanției legale privind conformitatea produselor și a eventualei asistențe post vânzare (lit. l, m);

7. durata contractului (lit. o);

8. posibilitatea și modalitatea de a recurge la un mecanism extrajudiciar de depunere și soluționare a reclamațiilor căruia i se supune profesionistul, dacă este cazul (lit. t).

Informațiile privind existența dreptului de revocare prevăzută la art. 1015 alin. 1, lit. h), i) și j) C. Civil pot fi furnizate de către profesionist și utilizând instrucțiunile privind exercitarea dreptului de revocare a contractului prevăzute în anexa nr. 7 la Legea nr. 1125/2002 pentru punerea în aplicare a C. civil al R. Moldova. Se consideră că profesionistul a respectat cerințele în materie de informare stabilite la alin. 1, lit. h), i) și j) dacă a furnizat consumatorului aceste instrucțiuni corect completate.

În ceea ce privește furnizorii de conținut digital, sunt prevăzute cerințe de informare speciale privind funcționalitatea conținutului digital, și anume modul în care conținutul digital poate fi utilizat, precum și privind interoperabilitatea relevantă a componentelor *hardware* și *software*, mai exact compatibilitatea conținutului digital cu sistemul de operare, versiunea necesară și anumite caracteristici hardware (art.1015C. Civil, lit. r) și s)).

Informațiile precontractuale trebuie să fie furnizate și atunci când se încheie contracte de furnizare a apei, a gazelor naturale sau a energiei electrice atunci când acestea nu sunt puse în vânzare într-un volum limitat sau cantitate fixă, a energiei termice și a conținuturilor digitale care nu sunt livrate pe un suport material.

Art. 1017 C. Civil privind cerințele de formă pentru contractele la distanță, conține mai multe dispoziții care reglementează într-un mod detaliat modalitatea de încheiere a contractelor prin mijloace electronice și protejează consumatorul de costurile ascunse. Astfel, este indicat că, în cazul în care un contract la distanță este încheiat prin mijloace electronice și obligă consumatorul să plătească, informațiile precontractuale privind principalele caracteristici ale bunului și

serviciului (art. 1015, lit. a), prețul total și toate costurile (art. 1015, lit. e), durata contractului (art. 1015, lit. o) și durata minimă de valabilitate a obligațiilor consumatorului (art. 1015, lit. p), trebuie furnizate în mod direct consumatorului, într-o manieră clară și foarte vizibilă, înainte ca acesta să facă comanda.

Înainte de plasarea comenzii *online* de către consumator, acesta trebuie să recunoască în mod explicit faptul că această comandă care urmează să o efectueze implică o obligație de plată, iar comerciantul trebuie să creeze un sistem care să permită confirmarea de către cumpărător, de ex., activând un buton sau prin selectarea unei opțiuni care să indice într-o manieră lizibilă numai cuvintele „ordin cu obligație de plată” sau o formulare similară lipsită de ambiguitate [17, p. 148].

Art. 1017, alin. 5C. Civil prevede obligația profesionistului de a indica în mod clar și lizibil - cel târziu la începutul procesului de formulare a comenzii - dacă se aplică restricții de livrare și ce mijloace de plată sunt acceptate.

În cazul în care contractul este încheiat printr-un mijloc de comunicare la distanță, care permite un spațiu sau un timp limitat pentru a afișa informațiile, profesionistul va furniza prin mijlocul de comunicare respectiva, înainte de încheierea contractului numai informațiile prevăzute la art. 1015 alin. 1 lit. a), b), e), h) și o) C. Civil. Celelalte informații vor fi furnizate de către profesionist într-un mod adecvat, în conformitate cu alin.1, al art. 1017 C. Civil..

În cazul contractelor la distanță încheiate prin telefon, datorită particularității acestui mijloc de comunicare la distanță, care nu permite o identificare vizuală între părți [18, p. 181 și urm], conform art. 1017, alin. 8 C. Civil, profesionistul trebuie să-și delinie identitatea sa sau a persoanei în numele căreia a efectuat apelul telefonic, precum și să specifice scopul comercial al apelului.

Suplimentar, atunci când un contract la distanță este încheiat prin telefon, profesionistul trebuie să confirme oferta consumatorului (pe un suport durabil, chiar și prin e-mail), iar consumatorul va fi obligat prin contract doar după ce a semnat oferta sau după ce și-a trimis consimțământul scris.

După ce profesionistul și-a executat obligația de furnizare a informațiilor precontractuale, va trebui să transmită consumatorului confirmarea încheierii contractului pe un suport durabil, într-un termen rezonabil din momentul încheierii contractului la distanță și cel mai târziu la momentul livrării bunurilor sau înainte de începerea prestării serviciului (art.1017, alin. 9, C. Civil).

Mijloacele aflate la dispoziția consumatorilor în caz de nerespectare de către profesionist a obligației de furnizare a informațiilor precontractuale

Consecințele nerespectării obligației de furnizare a informațiilor precontractuale sunt diferite în funcție de tipul de informații care nu au fost furnizate consumatorului.

Consumatorul nu va suporta costurile suplimentare sau taxele despre care nu a fost informat în modul stabilit de art. 1015, alin. 1, lit. e)C. Civil (art. 1015, alin. 6, C. Civil).

Consumatorul nu va suporta costurile de returnare a mărfurilor, în cazul în care profesionistul nu a informat consumatorul cu privire la acest lucru în modul stabilit de art. 1015, alin. 1, lit. i) C. Civil (art. 1015, alin. 6, C. Civil).

În cazul în care nu a fost informat despre existența dreptului de revocare, consumatorul va beneficia de o extindere a perioadei în care poate exercita dreptul de retragere cu 12 luni de la sfârșitul perioadei inițiale de revocare de 14 zile, conform art. 1061 alin. 1, C. civil. În plus, dacă informațiile privind existența dreptului de revocare au fost furnizate după expirarea perioadei de 14 zile, dar înăuntrul perioadei de 12 luni, perioada de revocare va expira în 14 zile de la data în care consumatorului i-au fost furnizate informațiile respective.

Un mijloc specific aflat la dispoziția consumatorilor este în cazul contractelor încheiate prin mijloace electronice. Astfel, dacă profesionistul încalcă obligația prevăzută de art. 1017, alin. 4 C. Civil, de informare a consumatorului că plasarea comenzii implică obligația de a plăti, atunci consumatorul nu are nici o obligație în temeiul contractului sau a comenzii.

Art. 1019 C. Civil prevede și alte mijloace de care dispune consumatorul în caz de nerespectare a obligațiilor de informare precontractuală de către profesionist.

În primul rând, profesionistul va trebui să execute obligațiile contractuale pe care cealaltă parte le-a înțeles în mod rezonabil din cauza absenței informației sau incorectitudinii ei, atunci când contractul este încheiat cu încălcarea dispozițiilor art. 1011 – 1018 C. Civil, iar în caz de neexecutare a obligațiilor contractuale de către profesionist, consumatorul poate recurge la mijloacele juridice de apărare disponibile creditorului conform art. 901-946 C. Civil.

Indiferent dacă contractul a fost încheiat sau nu, în caz de încălcare a obligației de furnizare a informațiilor precontractuale, consumatorul are dreptul de a solicita repararea prejudiciului cauzat de profesionist.

Pe de altă parte, în cazul nerespectării obligației de furnizare a informațiilor precontractuale când totuși contractul s-a încheiat, iar consumatorul are temei de a cere repararea prejudiciului cauzat prin această neîndeplinire în baza art. 901 – 946 C. Civil, atunci acesta nu va mai putea cere și repararea prejudiciului conform alin. 3, art. 1019 C. Civil.

Consumatorul are dreptul să solicite și anularea contractului încheiat pentru vicierea consimțământului prin eroare conform art. 339 C. Civil, pentru nerespectarea obligației de furnizare a informațiilor contractuale de către profesionist. Cu același succes, considerăm că este dreptul consumatorului de a recurge și la anularea contractului încheiat prin dol în baza art. 341 C. Civil, precum și dreptul acestuia de a recurge la orice alt mijloc chiar neprevăzut expres de art. 1019 C. Civil, însă care ar putea asigura consumatorului o protecție eficientă și rapidă în cazul contractelor la distanță.

Un ultim mijloc prevăzut de art. 1019 C. Civil în favoarea consumatorului este norma care sancționează cu nulitatea absolută orice clauză contractuală con-

trară art. 1011-1019 în detrimentul consumatorului. *Per a contrario*, nu va fi lovită de nulitate absolută clauza contractuală care va stabili o protecție mai înaltă pentru consumator, chiar dacă contrară dispozițiilor art. 1011 – 1019.

Referințe bibliografice:

1. Publicată în M. Of. Nr. 69-77 din 25.03.2016.
2. J. Of. al UE, L 304, 22.11.2011.
3. Pilia Carlo, *Contratti a distanza e diritti dei consumatori*, Cedam, Trento, 2012.
4. Bastianon Stefano, *Prime osservazioni sulla Direttiva 97/7/CE in tema di contratti a distanza*, in *Resp. civ. e previdenza*, 1997.
5. Suppa Maria Paola, *Codice del Consumo*, a cura di V. Cuffaro, Milano, 2006.
6. J. Of. al UE, L 88, 04.04.2011.
7. J. Of. al UE, L 255, 30.09.2005.
8. Bravo Fabio, *I contratti a distanza nel codice del consumo e nella direttiva 2011/83/UE. Verso un codice europeo del consumo*, Giuffrè, Milano, 2013.
9. De Cristofaro Giovanni, *Commentario breve al diritto dei consumatori*, Cedam, Padova, 2013.
10. J. Of. al UE, L 326, 11.12.2015.
11. C. Civil prevede în art. 1065, alin. 1, lit. k) o excepție de la exercitarea dreptului de revocare a consumatorului în cazul licitațiilor deschise, însă nu prevede nimic despre exceptarea de la normele referitoare la contractele la distanță a licitațiilor desfășurate în cadrul platformelor online. În acest sens este a se vedea și considerandul nr. 24 din Directiva 2011/83/UE.
12. Suppa Maria Paola, *Codice del Consumo*, a cura di V. Cuffaro, Milano, 2006.
13. J. Of. al UE, L 108, 24.04.2002.
14. M. Of. al RM nr. 51-54 din 14.03.2008.
15. Hotărârea ANRCETI nr. 16 din 19.05.2010 privind accesul la numerele cu tarif special (Premium rate) furnizat în rețelele publice de comunicații electronice, M. Of. al RM nr. 117-118 din 09.07.2010.
16. Hall Elizabeth, Geraint Howels, Jonathon Watson, *The Consumer Rights Directive – An Assessment of its Contribution to the Development of European Consumer Contract Law*. *European Review of Contract Law*, 2012. 8(2).
17. Novarra Francesco, *I contratti a distanza nel codice del consumo: genesi, disciplina e recesso*, *I contratti*, 2/2014.

DIVORȚUL PRIN PRISMA NOILOR MODIFICĂRI ALE CODULUI FAMILIEI

DIVORCE IN THE LIGHT OF NEW CHANGES TO THE FAMILY CODE

Valentina CEBOTARI, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: End of the marriage through divorce in modern society became a common phenomenon, accepted, and looked as a solution for situations when spouses cannot live together anymore. Ways of divorce developed in last period, having as an aim to simplify to the maximum of the procedure stated by the law. If amendments of the law reached the aim time will tell, but for the beginning there are some landmarks that arise some questions and which we will analyze in this article.

Keywords: *spouses, divorce, notary, civil status body, agreement, contract.*

Familia îndeplinește, în raport cu individul și societatea, funcții fundamentale, accentul punându-se pe ansamblul și natura relațiilor manifestate în grup, ca și pe latura dinamico-funcțională care conferă specificitate familiei, în raport cu alte forme de comunitate. Și dacă familia ia naștere prin încheierea căsătoriei, încetarea acesteia are loc prin desfacerea ei, modalitățile fiind prevăzute în art.35 din Codul familiei al Republicii Moldova.

Divorțul prezintă o deosebită importanță atât în plan juridic cât și social. Din punct de vedere juridic instituția divorțului este reglementată de legislația națională în care legiuitorul prevede temeiurile, condițiile și organele împuternicite să desfacă căsătoria. Din punct de vedere social, divorțul se analizează ca o necesitate, ca un remediu sau o sancțiune contra căsătoriilor eșuate în care viața comună a soților a devenit imposibilă și măsurile întreprinse pentru păstrarea raporturilor de familie nu au adus rezultat.

Fără îndoială, divorțul produce efecte nu numai asupra celor doi soți, dar și asupra copiilor, care trebuie încredințați spre creștere și educare unuia dintre părinți. De asemenea, se produc efecte asupra bunurilor soților, inclusiv asupra locuinței, care trebuie atribuită unuia dintre soți, în cazul în care nu este comod partajarea în natură. Desfacerea căsătoriei a reprezentat dintotdeauna și mai este încă o chestiune actuală și dificilă, cu toate că procedura divorțului nu s-a complicat, ci din contra, s-a simplificat la maximum.

În societatea contemporană fenomenul desfacerii căsătoriei este ușor de perceput și tolerat, treptat devenind o soluție a unor relații conjugale disarmonice. Scăderea influenței statului, a moralei și a religiei, au favorizat permisivitatea divorțului. Lucrul acesta nu a îngrijorat societatea, ci din contra, fără prea multă

eزitare asupra faptului că numărul divorțurilor crește în continuu, legiuitorul în ultimii doi ani a efectuat modificări în legislație care facilitează desfacerea căsătoriilor de parcă acestea ar fi ceva vetust și nu ar mai avea nici o importanță.

Legislația Republicii Moldova până la 01.03.2019 reglementa două modalități de desfacere a căsătoriei: procedura judiciară pentru cazurile când există litigii și procedura administrativă – prin intermediul organelor de stare civilă.

Divorțul pe cale administrativă se bazează pe consimțământul reciproc sau voința unilaterală a unuia dintre soți, în prezența unor circumstanțe deosebite. Divorțul pe cale administrativă reprezintă o formă neconflictuală de desfacere a căsătoriei: nu se cere o probațiune specială asupra circumstanțelor care au generat divorțul, este mai operativă și nu necesită mari cheltuieli. Există două modalități de divorț pe cale administrativă: *procedura unilaterală și procedura bilaterală*.

Procedura unilaterală constă în dreptul unuia dintre soți de a cere desfacerea căsătoriei doar în cazuri speciale, dacă celălalt soț: a) este supus unei măsuri de ocrotire judiciare; b) a fost declarat dispărut; c) a fost condamnat la privațiune de libertate pe un termen mai mare de trei ani de zile (art.36 alin.2 Codul Familiei).

Procedura bilaterală a fost și este bazată pe consimțământul părților, numai că până la modificările din 01.06.2018 erau necesare următoarele condiții: a) consimțământul ambilor soți pentru desfacerea căsătoriei; b) lipsa copiilor minori comuni, inclusiv a celor adoptați; c) lipsa litigiilor privind partajul bunurilor comune sau a întreținerii soțului inapt de muncă (art.36 alin.1 Codul Familiei).

Prin Legea nr.17 din 05.04.2018, intrată în vigoare la 01.06.2018 a fost modificat art.36 alin.1 din Codul Familiei, fiind permis divorțul la organele de stare civilă și familiilor care au copii minori, cu condiția că soții nu au neînțelegeri referitoare la partajul proprietății comune în devălmășie, la întreținerea, educația și domiciliul copiilor minori comuni sau la întreținerea unuia dintre soți. Modificarea respectivă a majorat numărul căsătoriilor desfăcute pe cale administrativă și a micșorat numărul celor care se adresează în instanța de judecată. La prima vedere parcă nu s-a schimbat nimic, s-a mărit într-o parte și s-a micșorat în alta – balanța e aceeași, dar nu este chiar așa, deoarece la adresarea în instanța de judecată soților cu copii minori, cu unele excepții prevăzute de lege, li se acorda un termen de împăcare de până la șase luni care, în unele cazuri, are ca rezultat păstrarea familiei. La fel și medierea judiciară este o modalitate obligatorie de soluționare amiabilă a pretențiilor adresate instanței judecătorești, cu ajutorul și sub conducerea acesteia, în cazurile ce țin de litigiile de familie; (art.182¹, alin.1, litera b) Codul de procedură civilă) Chiar dacă această cifră este minoră, totuși este un succes pentru specialiștii implicați în procesul de desfacere a căsătoriei, deoarece nu s-a destrămat familia care este căminul unor copii minori și aceștia se pot bucura în continuare de grija permanentă a ambilor părinți.

O altă modificare privind desfacerea căsătoriei a fost efectuată prin Legea privind procedura notarială Nr.246 din 15.11.2018 intrată în vigoare la 01.03.2019. Astfel art.41 din legea susnumită prevede posibilitatea desfacerii căsătoriei prin acordul soților. Cererea poate fi depusă la orice notar de către ambii soți, ea trebuie să vizeze, după caz, modul de participare a părinților la educația, întreținerea copiilor minori comuni, stabilirea domiciliului acestora, plata pensiei de întreținere a soțului sau partajul averii comune dobândite în perioada căsătoriei. Notarul explică părților consecințele juridice ale desfacerii căsătoriei, drepturile și obligațiile părinților, regimul patrimonial al bunurilor comune și acordă un termen de 30 de zile (care poate fi prelungit cu maximum 30 de zile) pentru eventuala retragere a cererii de desfacere a căsătoriei.

Alineatul 6 al aceluiași articol menționează următoarele: ” la expirarea termenului prevăzut la alin.(5), dacă soții și-au exprimat consimțământul liber și nevicinat și sunt îndeplinite, cumulativ, și celelalte condiții legale prevăzute de Codul familiei pentru desfacerea căsătoriei prin acordul soților, notarul emite încheierea de desfacere a căsătoriei prin acordul soților, în care consemnează data desfacerii căsătoriei, numele de familie pe care foștii soți le vor purta după divorț și, după caz, mențiunile privind acordul parental referitor la plata pensiei de întreținere a copiilor minori, stabilirea domiciliului minorilor, modalitatea de partajare a bunurilor comune, plata pensiei de întreținere a soțului/soției.”

Trimiterea la Codul familiei trezește unele întrebări și anume, art.36 alin.1 al acestuia prevede următoarele:(1) ”în baza acordului comun al soților, în cazurile în care între aceștia nu există neînțelegeri referitoare la partajul proprietății comune în devălmășie, la întreținerea, educația și domiciliul copiilor minori comuni sau la întreținerea unuia dintre soți, căsătoria este desfăcută la organul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul unuia dintre soți. Soții participă la desfacerea căsătoriei în condițiile Legii nr.100/2001 privind actele de stare civilă”; iar ultima în art.43 alin.(1) expune ” în baza acordului comun al soților, în cazurile în care între aceștia nu există neînțelegeri referitoare la partajul proprietății comune în devălmășie, la întreținerea, educația și domiciliul copiilor minori comuni sau la întreținerea unuia dintre soți, căsătoria este desfăcută la organul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul unuia dintre soți”. Astfel constatăm, că modificările introduse în legile materiale și anume: în art. 35 Codul familiei la modalitățile de desfacere a căsătoriei s-a adăugat ”...iar în condițiile art.41 și 42 Legea nr.246/2018 privind procedura notarială – de către notar ” și în art.41 Legea nr.100/2001 privind actele de stare civilă la temeiurile de înregistrare a divorțului a fost adăugată litera d) ”... încheierea notarială de desfacere a căsătoriei prin acordul soților ” , sunt insuficiente și reduc actul juridic de încetare a unor raporturi de familie apărute în urma încheierii căsătoriei la o procedură neînsemnată. Legea materială în cazul dat a fost înlocuită cu legea

de procedură, ceea ce încă o dată manifestă atitudinea societății și a statului față de familie care conform Constituției Republicii Moldova (art.48 alin.1) ”...constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului”.

Încheierea privind desfacerea căsătoriei prin acordul soților emisă de notar se transmite organului de stare civilă teritorial pentru efectuarea înregistrării actului de stare civilă, deoarece căsătoria încetează din ziua înregistrării divorțului. Soții nu au dreptul să încheie o nouă căsătorie până la obținerea certificatului de divorț de la organul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul acestora. Concluzionăm, că atribuirea notarului funcția de a pronunța o încheiere privind desfacerea căsătoriei prin acordul soților este o sarcină inutilă care deloc nu simplifică procedura divorțului, ci o face mai complicată și mai costisitoare, având în vedere faptul ca încheierile se emit în 5 exemplare, ne mai vorbind de celelalte acte.

Articolul 42 din Legea 246/2018 prevede că notarul emite o încheiere de respingere a cererii de desfacere a căsătoriei în cazul în care există copii minori sau concepuți și unul dintre soți nu se prezintă în fața notarului, nu-și exprimă consimțământul pentru desfacerea căsătoriei sau soții refuză de a încheia acordul referitor la plata pensiei de întreținere și la stabilirea domiciliului copiilor minori, sau acordul încheiat contravine intereselor minorului. Din conținutul acestui text reiese că notarul este obligat, de fiecare dată, să constate dacă acordul privind plata pensiei de întreținere și stabilirea domiciliului copilului minor este în interesul acestuia. Faptul dat poate fi efectuat doar cu ajutorul autorității tutelare care, la cererea notarului, să verifice situația concretă și să întocmească un raport din care să se poată deduce respectarea intereselor copilului – adică este o procedură care se aseamănă foarte mult cu cea prevăzută la art.38 alin.2 Codul familiei în cazul procedurii judiciare ”... în cazul lipsei unui acord între soți privind domiciliul copilului minor și plata pensiei de întreținere sau dacă se va dovedi că acordul lezează drepturile și interesele copiilor minori, instanța de judecată este obligată să determine care dintre părinți va plăti pensia de întreținere și mărimea acesteia și să stabilească cu cine dintre părinți vor locui copiii minori după divorț”.Și atunci care-i diferența dintre procedura litigioasă și cea nelitigioasă dacă prin astfel de prevederi s-a dorit să se mențină controlul statului asupra respectării drepturilor copiilor la încheierea acordului între părinți privind educarea și întreținerea acestora ?

Concluzionăm, că diferența este în reglementarea legală și, respectiv argumentăm prin faptul că unul din principiile ocrotirii părintești este că aceasta se desfășoară sub supravegherea autorităților tutelare competente (art.7; 51; 52; 57¹; 57²; 60; 64; 65; 68; 71; 73; Codul Familiei). Regula generală este că ocrotirea părintească se exercită de către părinți conform propriilor convingeri, iar

statul, fiind reprezentat de autoritatea tutelară, nu are dreptul să se implice, decât ca excepție în cazurile când suntem în prezența încălcării drepturilor copiilor. În ultimii ani statul, fiind preocupat de ocrotirea drepturilor copiilor, tinde să i-a sub control toată activitate părinților privind realizarea drepturilor părintești și, dacă anterior în lege erau indicate cazurile concrete de implicare a autorității tutelare, astăzi legiuitorul a extins acest domeniu asupra întregului areal al relațiilor dintre părinți și copii (un exemplu ar fi prevederile art.29 Cod civil, care nu permite părinților încheierea în numele minorului anumitor acte juridice fără permisiunea autorității tutelare).

După cum reiese din denumire Legea 246/2018 este o lege de procedură notarială, respectiv, pentru domeniul raporturilor de familie trebuia să se atragă atenție la formarea acordurilor: privind partajarea bunurilor comune în devălmășie; privind determinarea domiciliului copilului minor și participarea părintelui care locuiește separat la educarea acestuia; privind plata pensiei de întreținere pentru copii sau soț etc. Din doctrina juridică cunoaștem că acordurile, care sunt puse în discuție, nu sunt altceva decât contracte...”atunci când termenul de acord duce la nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice, el îmbracă forma unui contract, indiferent de modul în care este folosit. Anume după efecte se deosebește acordul în sensul contractului de acordul care urmează să fie exprimat pentru încheierea actelor juridice de dispoziție” [1, pag.149]

Codul familiei în art. 92 – 96 reglementează contractul privind plata pensiei de întreținere care se întocmește în scris și se autentifică notarial. Conform art.41 alin.2 Legea 246/2018 notarul este obligat să autentifice acordul soților cu privire la stabilirea pensiei de întreținere a copiilor minori, adică să autentifice contractul prevăzut de Codul familiei, dar nu se știe din ce considerente legiuitorul a evitat să numească înțelegerea soților contract.

Cu riscul de a ne repeta, revenim la ideea că desfacerea căsătoriei prin acordul soților trebuie să fie, în continuare efectuată doar de organele de stare civilă (organul care a încheiat căsătoria), fiind o modalitate de încetare a căsătoriei bine stabilită și reușit aplicată în practică, iar notarul să-și îndeplinească atribuțiile în ceea ce ține de autentificarea acordului privind domiciliul copilului și ordinea de participare la educația lui a părintelui ce locuiește separat, a acordului privind partajarea bunurilor comune în devălmășie și a contractului privind plata pensiei de întreținere.

Referințe bibliografice:

1. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. Общие положения. Издание второе, исправленное. – Москва, Статут, 1999.

UNELE ASPECTE PROBLEMATICE CU PRIVIRE LA INVESTIȚIILE ÎN CONSTRUCȚII

SOME PROBLEM ASPECTS REGARDING INVESTMENTS IN CONSTRUCTIONS

Gheorghe CHIBAC, dr., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The purpose of this article is to analyze some problematic aspects in terms of investments in construction. A very important aspect of the contract of sale-purchase of the building under construction refers to the cadastral number of the respective property, the one that allows the buyer to register as provisional owner of the property in the Register of immovable property.

Cuvinte-cheie: investiție, construcție, vânzare-cumpărare, contract, termen, proprietate publică, spațiul locativ.

În publicația anterioară cu privire la particularitățile novațiilor și problemele investițiilor în construcție au fost oglindite doar reglementările cheie referitoare la aceste investiții, care se conțin în art.1170-1176 CC RM modernizat [2].

În realitate atât aspecte pozitive, cât și negative sunt mai multe. Ne vom referi doar la unele din ele.

Un aspect cheie de referă la contractul de vânzare-cumpărare a bunului imobil în construcție. Astfel, potrivit art.1171 alin.(1) contractul de vânzare-cumpărare a bunului imobil în construcție trebuie să prevadă:

- a) numărul cadastral al bunului imobil în construcție;
- b) numărul și data eliberării și expirării autorizației de construire în al cărei temei vânzătorul construiește sau asigură construirea obiectului contractului; datele de identificare a proiectului de construcție;
- c) natura dreptului pe care vânzătorul îl deține asupra terenului pe care se construiește (drept de proprietate sau de suprafață), precum și temeiul de dobândire a acestui drept. În cazul suprafeței, se va prevedea termenul suprafeței și efectele stingerii dreptului de suprafață prevăzute de lege și, după caz, de actul de constituire a suprafeței;
- d) cota-parte din dreptul asupra terenului, construcției și altor părți comune care se transmite cumpărătorului;
- e) dacă există, descrierea drepturilor de folosință exclusivă acordate cumpărătorului asupra anumitor părți comune ale condominiului, conform actului de constituire a condominiului;

- f) data asumată de dare în exploatare, determinată prin indicarea unei date calendaristice concrete;
- g) prețul total și, după caz, graficul de plată a ratelor, care respectă dispozițiile art. 1173;
- h) dacă s-a convenit, faptul că cumpărătorul dobândește dreptul de proprietate doar după achitarea a 95% din preț (rezerva proprietății).

Ba mai mult ca atât, în mod obligatoriu la aceste contracte trebuie să fie anexate documentele, expres stabilite de lege, și anume:

- a) copia de pe autorizația de construire;
- b) copia de pe planul obiectului contractului, aprobat în modul stabilit (art.1171 alin.(2) CC RM).

Din conținutul acestor norme rezultă, că interesele cumpărătorului în aceste raporturi sunt protejate la un nivel destul de înalt. Scopul principal al acestei norme este de a pune capăt încălcărilor abuzive care au avut loc în trecut și în rezultatul cărora mii de cetățeni, care au investit bani în contractele de investiții în construcție au rămas și fără apartamente și fără bani. Doar unii din escroci, antreprenori din domeniul construcției locative, care au acumulat sume impunătoare de la cetățeni cu care au încheiat contracte au trași la răspunderea penală. Majoritatea din ei au dispărut fără veste.

O nelegiuire este faptul că statul nu a instituit un cadru legal adecvat pentru a proteja investițiile cetățenilor în construcția spațiului locativ și nu a asigurat controlul cuvenit asupra activității companiilor de construcții. Este grav și faptul că nefinalizarea construcțiilor a fost cauzată nu atât de insuficiența banilor investiți de cetățeni, cât de utilizarea ilegală a banilor de către multe companii de construcții în alte scopuri. Una din probleme este legată de administrarea mijloacelor financiare primite de la cetățeni. Este pe larg răspândită practica când antreprenorul/compania nu contabilizează și/sau nu asigură o evidența contabilă cuvenită a mijloacelor acumulate, administrează ineficient și contrar destinației mijloacele acumulate. Nu există și o supraveghere cuvenită de către stat a corectitudinii utilizării mijloacelor financiare cu un control simultan al executării lucrărilor de construcții [3, p.5].

Un aspect foarte important a contractului de vânzare-cumpărare a imobilului în construcție se referă la numărul cadastral al bunului respectiv. Din normele legale rezultă că contractul de vânzare-cumpărare a imobilului în construcție trebuie să fie înregistrat în Registrul bunurilor imobile. Din explicațiile adjunței Directorului Departamentului cadastral al Agenției Serviciilor Publice Inga Grecu-Stavilă, în registrul respectiv se înregistrează doi proprietari provizorii – dezvoltatorul care efectuează construcția spațiului locativ ca vânzător și cumpărătorul. După exploatare a spațiului locativ cumpărătorului i se atribuie statut de proprietar final. Prin urmare, dezvoltatorul este exclus din acest registru [10, p.2].

O noutate foarte importantă a unui asemenea contract constă în faptul că cumpărătorul în perioada construcției spațiului locativ dispune de dreptul de dispoziție asupra imobilului în construcție în privința căruia el figurează în Registrul bunurilor imobile ca proprietar provizoriu. Acest drept de dispoziție îi permite să înstrăineze, gajeze bunul, în mărimea sumei de bani achitate.

La ordinea de zi în acest domeniu mai persistă câteva probleme-cheie, dintre care putem menționa:

1. Evidența (inventarierea) loturilor de pământ a proprietății publice pe teritoriul cărora sunt efectuate construcții a spațiului locativ. În prezent, parțial există temelia legală și anume, Legea nr.523 din 16.07.1999 cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale [8], Legea nr.121 din 2007 cu privire administrarea și deținutarea proprietății publice [6], Legea nr.29 din 15.04.2018 privind delimitarea proprietății publice [7], Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 63 din 11.02.2019 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de delimitare a bunurilor imobile proprietate publică [5]; Decizia Guvernului RM cu privire la instituirea Consiliului de înregistrare și evaluare funciară și Regulamentul aprobat prin această Decizie de organizare și funcționare a Consiliului Proiectului de înregistrare și evaluare funciară [4], Acordul de finanțare încheiat între Guvernului Republicii Moldova și Asociația Internațională de Dezvoltare din 08.11.2018 [1] de acordare a unui credit în sumă 30,1 mln. euro.
2. Evidența loturilor de pământ proprietate privată.
3. Delimitarea acestora de proprietatea statului.
4. Inventarierea contractelor de locațiune și arendă a bunurilor proprietate privată de stat.
5. Stabilirea costurilor reale ale bunurilor statului.
6. Efectuarea unui control real asupra îmbunătățirii administrării în privința proprietății statului.
7. Propunere: de instituit o structură juridică pe bază de autofinanțare cu scopul de monitorizare a inventarierii proprietății publice și lichidarea datoriilor de închiriere a acestora. Bunăoară, remunerați acestei structuri să constituie 10-20% din sumele restante restituite municipiului Chișinău.

După cum s-a menționat în presa locală, membrul Consiliului municipal, expertul economic Viorel Chivriga, în prezent au expirat termenele de locațiune și arendă referitor la 75-80% din numărul total de bunuri date în locațiune și arendă a bunurilor publice. La momentul actual aceștia nu achită plățile respective. O alternativă: de transferat secția juridică a municipiului Chișinău la autofinanțare cu același scop [9].

Referințe bibliografice:

1. Acordul de finanțare încheiat între Guvernul Republicii Moldova și Asociația Internațională de Dezvoltare din. 08.11.2018. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=378283> (accesat: 22.09.2019).
2. Codul Civil al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86/661 din 22.06.2002. Modernizat prin Legea nr.133 din 15.11.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.467-479 din 14.12.2018, în vigoare din 01.03.2019. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-75 din 01.03.2019.
3. Construcția spațiului locativ din mijloacele cetățenilor. În: http://www.transparency.md/wp-content/uploads/2017/05/TI_Moldova_Construct%CC%A7ia_spat%CC%A7iului_locativ_din_mijloacele_ceta%CC%86t%CC%A7enilor_cum_proteja%CC%86m_investitorii.pdf (accesat: 12.08.2019), p.5.
4. Decizia Guvernului RM cu privire la instituirea Consiliului de înregistrare și evaluare funciară și Regulamentul aprobat prin această Decizie de organizare și funcționare a Consiliului Proiectului de înregistrare și evaluare funciară. În: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect18.pdf> (accesat: 24.09.2019).
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 63 din 11.02.2019 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de delimitare a bunurilor imobile proprietate publică. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.76-85.
6. Legea nr.121 din 2007 cu privire administrarea și deetatizarea proprietății publice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.90-93.
7. Legea nr.29 din 15.04.2018 privind delimitarea proprietății publice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.142-148.
8. Legea nr.523 din 16.07.1999 cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.124-125.
9. В Кишиневе день гиваляются под ногами. Кто их подберёт? În: Молдавские Ведомости от 27 сентября 2019, p.3.
10. Заседание назначений и отставок. Экономическое обозрение от 9 июля 2019, стр.2.

UNELE ASPECTE CU PRIVIRE LA NEEEXECUTAREA OBLIGAȚIILOR ÎN CADRUL CONTRACTULUI PRIVIND PACHETELE DE SERVICII DE CĂLĂTORIE PRIN PRISMA CODULUI CIVIL MODERNIZAT

SOME ASPECTS CONCERNING THE NON-EXECUTION OF OBLIGATIONS UNDER THE CONTRACT CONCERNING THE TRAVEL SERVICE PACKAGES BY THE PRISM OF THE MODERNIZED CIVIL CODE

Natalia CHIBAC, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The purpose of this article is to analyze some aspects of the non-fulfilment of the obligations in the contract regarding the packages of travel services. Also, the domestic judicial practice regarding the respective contract and the liability and the extent of the parties' liability for non-performance of the contractual obligations were analyzed.

Cuvinte-cheie: *contract, neexecutare, obligație, organizator, călător, pachet de servicii de călătorie, prejudiciu.*

Contractul reprezintă principalul instrument folosit în circuitul civil. El a apărut ca o necesitate într-un anumit stadiu de dezvoltare a societății, pentru a înlocui formele arhaice și greoaie de schimb dintre colectivitățile primitive. Ca instituție juridică, contractul a cunoscut o evoluție paralelă cu aceea a dreptului de proprietate. În economia de piață capitalistă contractul reprezintă un instrument care asigură libera concurență, dezvoltă inițiativa privată, permite diversificarea raporturilor economice și financiare.

Contractul este constituit din anumite reguli materializate sub forma de clauze contractuale care au fost prevăzute de către părțile contractante pentru a reglementa raportul juridic născut. Putem spune că fiecare contract prezintă o lege, care obligă părțile la anumite acțiuni, adică la o anumită conduită. Această idee stă la baza existenței raporturilor contractuale, de altfel fără a fi respectat, contractul își pierde sensul său. Ideea dată a fost materializată în principiul *pacta sunt servanda*, care de-a lungul istoriei a cărmuit raporturile contractuale. Astăzi nu putem să ne imaginăm tabloul raporturilor contractuale fără acest principiu. Pe baza lui a fost construit întregul mecanism de funcționare a contractului.

Contractul civil are anumite etape de viață cum și oricare ființă umană, prima etapă fiind apariția, ulterior executarea contractului, și în final încetarea raportului contractual. În mod ideal aceste trei etape urmează să se succedă și în final să fie atins scopul pentru care părțile au încheiat contractul. Însă realitatea

obiectivă este diferită, există un șir de circumstanțe de ordin natural, psihologic-uman, care influențează cursul normal al vieții contractului. În cazul dat vorbim despre momentul când contractul nu este executat de una dintre părți. Acest lucru afectează etapa a doua, și anume executarea contractului, și creează un punct de tensiune în raportul contractual. În așa situație legiuitorul acordă un șir de mecanisme părților contractante ca să depășească acest moment și să continue cursul normal al contractului. În acest caz vorbim despre remediile pe care le are la îndemână creditorul pentru a depăși punctul de tensiune și de a obține rezultatul dorit în cadrul raportului contractual.

Principiul forței obligatorii a contractelor exprimat și ca „*pacta sunt servanda*”, este unul din pilonii care stau la baza circuitului civil, și în special raporturilor contractuale. Acest principiu este consacrat în art. 996 din Codul Civil al Republicii Moldova [5], care prevede că *Contractul poate fi modificat sau rezolvit numai în conformitate cu clauzele sale ori prin acordul părților, dacă legea nu prevede altfel*. Interpretând această prevedere legală putem evidenția că, forța obligatorie a contractului constă în faptul că între părți se stabilește o legătură juridică care urmează a fi respectată cu strictețe.

Legiuitorul român a prevăzut o reglementare mai reușită din punct de vedere al formulării, care arată sensul complet al acestui principiu. Astfel art.1270 alin. (1) din Noul Cod Civil român[4] prevede că *contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante*. Făcând o comparație cu forța obligatorie a legii, legiuitorul accentuează efectele acestui principiu între părți. Însă această formulare urmează a fi înțeleasă doar în sens metaforic, deoarece nu se poate pune semnul egalității între lege și contract. Se face doar o paralelă între lege și contractul încheiat de părți, astfel fiind punctată importanța contractului pentru părți în ceea ce ține de respectarea lui.

Deasemenea și principiile UNIDROIT [7] reglementează forța obligatorie a contractului la art.1.3.*Contractul valabil încheiat are caracter obligatoriu între părțile contractante. Contractul poate fi modificat și poate înceta doar în condițiile stipulate prin clauzele sale, prin acordul părților sau în orice mod prevăzut*.

Părțile în baza voinței sale se angajează într-un raport juridic contractual prin care își impun o anumită conduită, ea fiind obligatorie deoarece este bazată pe voința lor. Din aceasta rezultă anumite consecințe, și anume: contractul are forță obligatorie pentru părțile contractante; forța obligatorie a contractului este aceeași și pentru instanța de judecată, care are sarcina de a asigura executarea lui și care nu are dreptul să intervină pentru a modifica sensul contractului, ci este chemată să interpreteze contractul conform voinței părților.

În principiu, încheierea oricărui contract este liberă și mai mult, părțile contractante pot stabili conținutul contractului pe baza acordului de voință [9, p.219]. Raporturile contractuale stabilite urmează a fi respectate de părți deoarece au drept

origine voința lor. Astfel vedem că elementul central în cadrul acestei teorii este voința omului, el fiind liber să decidă asupra prevederilor contractuale, adică a unui anumit set de reguli, iar odată ce au fost prevăzute, ele urmează a fi executate.

În raporturile dintre părțile contractante, acordul lor de voință este suveran, aceștia putând chiar deroga de la lege, dacă normele nu sunt imperative [8, p.289]. Respectiv părțile au libertatea de a stabilit conținutul contractului, chiar și să deroge de la prevederile legale dacă ele sunt permissive. Părțile nu sunt constrânse să accepte anumite tipuri rigide de contracte, ele fiind libere să adapteze cât mai convenabil prevederile contractuale la realitatea existentă.

Principala semnificație a principiului forței obligatorii a contractului este aceea că părțile sunt obligate să execute întocmai prestațiile la care s-au obligat conform contractului încheiat. În doctrina rusă [10, p.66] de specialitate, se menționează că obligația urmează a fi executată la termenele stabilite, în modul stabilit și la locul stabilit conform contractului, în așa caz o să avem o executare corespunzătoare a prevederilor contractuale.

Principiul forței obligatorii a contractului are rolul de a explica și ordona raportul juridic contractual deja născut între părți în urma încheierii contractului. Este ghidul care îndrumă părțile în vederea realizării scopului final urmărit din acest raport contractual. Ca efecte ale acestui principiu putem enumera următoarele:

- a) părțile urmează să execute întocmai, una față de cealaltă, obligațiile prevăzute în contract, deoarece “*contractul este acordul de voință realizat între două sau mai multe persoane prin care se stabilesc....raporturi juridice*” astfel prevede art. 992 alin. (1) CC RM;
- b) o altă consecință a forței obligatorii este că “*contractul poate fi modificat sau rezolvit numai în conformitate cu clauzele sale ori prin acordul părților dacă legea nu prevede altfel*”, aceasta fiind regula simetriei în domeniul contractelor civile, și este prevăzută la art. 996 CC RM;
- c) și în sfârșit, *obligația trebuie executată în mod corespunzător, cu bună-credință, la locul și în momentul stabilit*, astfel prevede art. 858 alin. (2) CC RM, aceasta presupune că ținând cont de forța obligatorie a contractului, părțile urmează să execute obligațiile contractuale cu bună-credință, în conformitate cu clauzele contractuale.

Încă o consecință a forței obligatorii a contractului pentru părți este executarea cu bună-credință a contractului. Fiind un principiu general al dreptului civil, legiuitorul moldav îl prevede într-un șir de articole din Codul Civil. Astfel art. 775 alin. (1) CC RM, prevede că *debitorul și creditorul trebuie să se comporte cu bună-credință la momentul nașterii, pe durata existenței, la momentul executării și stingerii obligațiilor*. O altă prevedere o regăsim în art. 858 alin. (2) CC RM, *obligația trebuie executată în modul corespunzător, cu bună credință, la locul și în momentul stabilit*.

Buna-credință se fundamentează întotdeauna pe fapte psihologice de conștiință care își au originea în cele patru virtuți componente ale onestității (loialitatea, prudența, ordinea și temperanța) care se convertesc în plan juridic în următoarele elemente constitutive [2, p.516]:

- a) *intenția dreaptă*, rezultantă a loialității și probității, care implică întotdeauna absența dolului și a fraudei, a violenței, implică fidelitatea în angajamente; de asemenea *probitatea* sau *loialitatea*, care antrenează absența îndoielii, ignoranța corectă și justificată, care, în drept, poartă denumirea de eroare scuzabilă;
- b) *diligența*, care determină săvârșirea de acte sau de fapte cu prevederea rezultatului circumscris în limitele legii;
- c) *licitatea*, adică săvârșirea unor acte cu conținut licit, care este fațeta juridică a ordinii publice ca valoare morală;
- d) *abținerea de la vătămarea sau păgubirea altuia* cu ocazia instrumentării actului juridic.

Acestea sunt elementele obligatorii necesare, ca să fim în prezența bunei credințe a subiectului. În cazul în care lipsește cel puțin unul din aceste elemente, vom fi în prezența de rea-credință.

Neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau executarea peste termenul stabilit de contract, constituie o încălcare a contractului și poate atrage aplicarea față de debitor a anumitor măsuri inclusiv aplicarea răspunderii contractuale [10, p.66].

Trebuie de menționat că neexecutarea obligațiilor ce rezultă din contract poate fi consecința a doi factori: a) deși executare este posibilă, debitorul nu o execută volițional; b) însăși executarea este imposibilă din cauze ce nu incumbă debitorului.

Conform principiilor UNIDROIT, și anume art.7.1.1. prin *neexecutare se înțelege orice încălcare de către una din părți a oricăreia dintre obligațiile sale contractual, inclusiv executarea defectuoasă sau executarea cu întârziere.*

La fel și CC RM ca și Principiile UNIDROIT reglementează *lato sensu* neexecutarea obligațiilor, stipulând la art. 901 alin.(5) că *neexecutarea obligației înseamnă orice abatere, cu sau fără justificare, de la executarea corespunzătoare a obligației și include neexecutarea totală sau parțială a obligației, executarea necorespunzătoare sau cu întârziere a obligației.*

Creditorul în caz de neexecutare a obligațiilor contractuale din partea debitorului poate să recurgă la anumite mijloace juridice prevăzute de lege în scopul satisfacerii creanței sale. Aceste mijloace sunt remediile neexecutării obligațiilor contractuale și prin prisma analizei putem privi remediile ca sancțiuni pe care creditorul le poate aplica debitorului.

Noul Cod Civil Român prevede la art.1516 alin.(2) care sunt remediile pe care creditorul le poate aplica în cazul în care debitorul nu execută obligația con-

tractuală. Astfel atunci când, fără justificare, debitorul nu își execută obligația și se află în întârziere, creditorul poate, la alegerea sa și fără a pierde dreptul la daune-interese, dacă i se cuvin:

1. să ceară sau, după caz, să treacă la executarea silită a obligației;
2. să obțină, dacă obligația este contractuală, rezoluțiunea sau rezilierea contractului ori, după caz, reducerea propriei obligații corelative;
3. să folosească, atunci când este cazul, orice alt mijloc prevăzut de lege pentru realizarea dreptului său.

În comparație cu prevederile Codului civil al Republicii Moldova până la modernizare nu se prevedea un articol expres care ar expune în formă de sistem, remediile pentru neexecutare obligațiilor contractuale. Însă după 01.03.2019 în art.901 alin.(1) CC RM este prevăzut că:

Atunci când, fără justificare, debitorul nu își execută obligația, creditorul poate, în condițiile legii și, după caz, ale contractului, la alegerea sa:

- a) să ceară executarea silită a obligației;
- b) să suspende executarea obligației corelative;
- c) să reducă obligația sa corelativă;
- d) să recurgă la rezoluțiunea contractului;
- e) să ceară plata de despăgubiri pentru prejudiciul suferit prin neexecutare;
- f) să exercite orice alt mijloc juridic de apărare, prevăzut de lege sau contract, pentru realizarea dreptului său încălcat prin neexecutare.

Odată ce turistul beneficiază de toate serviciile incluse în pachetul de servicii de călătorie, iar organizatorul și-a îndeplinit obligațiile contractuale, contractul de servicii de călătorie va înceta prin executare. Aceasta este finalitatea la care se așteaptă părțile contractului de servicii de călătorie în mod obișnuit. Desigur nu totdeauna se întâmplă astfel. Există cazuri, deloc rare, când organizatorul nu-și îndeplinește corespunzător obligațiile contractuale sau sunt acordate servicii care nu corespund contractului, cazarea în alt hotel decât cel preconizat, câteodată de nivel inferior, transportul cu altă aeronavă, schimbarea ghidului turistic sau alte încălcări a contractului. În acest caz este vorba despre neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor contractuale.

Un caz de executarea necorespunzătoare a obligațiilor contractuale poate fi neajunsurile și lipsurile călătoriei depistate de călător. În modul prevăzut de Codul civil călătorul trebuie să anunțe despre aceasta pe organizator și trebuie să-i acorde ultimului un termen pentru a înlătura neajunsurile în modul corespunzător. Această prevedere este chemată să înlătore eventualele abuzuri din partea clienților de rea-credință[6, p.705].

Viciile călătoriei pot avea drept consecință nu numai modificarea contractului, în ce privește reducerea prețului, dar și rezoluțiunea contractului din inițiativa

turistului. Acest drept al turistului este stipulat în art.1606 CC RM. Pentru ca acest drept să fie realizat, legiuitorul stabilește existența unei condiții obligatorii, și anume: călătoria este prejudiciată în mod considerabil. Călătoria se va considera prejudiciată în mod considerabil, dacă în urma neexecutării sau executării necorespunzătoare esențiale din partea agentului turistic, serviciile nu corespund prevederilor contractuale, standardelor sau așteptărilor turistului, care rezultă din oferta sau publicitatea făcută. Viciile esențiale pot determina imposibilitatea utilizării serviciului (schimbarea itinerarului turistic, care privează turistul de posibilitatea anumitor locuri), inadmisibilitatea utilizării lui (existența pericolului pentru viața și/sau sănătatea turistului în cazul neexecutării obligației de informare despre necesitatea vaccinării) sau cheltuieli financiare considerabile pentru înlăturarea lor [3, p.253-254].

În ceea ce privește practica judiciară autohtonă referitor la executarea necorespunzătoare a serviciilor turistice, putem evidenția cazul examinat de Judecătoria Chișinău, sediu Centru din 11 martie 2019 [1].

În cererea de chemare în judecată s-a cerut încasarea de SRL „Global Contact-Grup” în beneficiul săi suma de 37065 lei (treizeci și șapte mii șaiszeci cinci lei) pentru serviciile necorespunzătoare, suma de 695 (șase sute nouăzeci și cinci) dolari SUA pentru prejudiciul material și suma de 5000 (cinci mii) lei pentru prejudiciul moral.

Din fabula speței reiese că persoana X s-a adresat la turopretator SRL „Global Contact-Grup”, marca comercială Calipso, cu solicitarea de procurare a următoarelor servicii turistice: transport avia tur-retur Chișinău-New-York (Statele Unite ale Americii), cazare în hotel în orașul New-York pentru perioada 29.04.2017 – 08.05.2017 și asigurarea medicală.

Conform prevederilor contractuale și voucherului eliberat cu seria AB nr.106813 reclamantul a achitat suma de 37065 lei (treizeci și șapte mii șaiszeci cinci lei).

În voucherul privit de la pârât înainte de plecare era indicat la boxa cazare: Extended Stay America (fără a fi specificată locația/adresa concretă); rezervarea biletelor de avion, unde se specifica itinerarul Chișinău – SUA New-York – Chișinău, ambele fiind cu escală prin Munich, Germania și asigurarea medicală.

După sosirea în orașul NY și adresându-se la serviciul liniei de sport/asistență clienți, aflat în incinta aeroportului, pentru a fi ghidat cum să ajungă la locul cazării, înscris în actele de călătorie. Din informația oferită a constatat că camera pentru cazare i-a fost rezervată de către pârât într-un hotel din orașul Brooklyn, aflat în suburbia Cleveland, statul Ohio SUA la 744 km. distanță de or. New-York sau 8 ore de deplasare cu automobilul într-o direcție și nu în orașul solicitat New-York.

Din cauza că reclamantul nu avea resurse financiare suficiente pentru cazare în orașul New-York a decis să abandoneze călătorie și să revină în Republica Mol-

dova suportând următoarele cheltuieli: 19 dolari SUA – plata pentru taxi, prestate de la aeroport la hotelul Howard Johnson Hotel Newark Airpot, aflat în apropierea aeroportului New-York, plata cazării în hotel – 130 USD, diferența de pentru achitată pentru modificarea datei zborului în biletul avia retur – 546 USD.

La revenirea în țară, la data de 01 mai 2017 s-a adresat la oficiul pârâtului căruia i-a înaintat pretențiile pentru călătoria organizată, solicitând compensarea saunelor cauzate erorilor comise, iar pârâtul i-a răspuns verbal că va analiza problema și îi va anunța.

Repetat la 13.06.2017 și 04.07.2017 prin intermediul avocatului au fost expediate pe adresa pârâtului două somații, însă ultimul a evitat compromisul de soluționare a problemei.

La judecarea cauzei instanța a stabilit următoarele:

1. În baza art.1592 CC RM prin contract privind pachetul de servicii de călătorie un profesionist (organizator) se obligă să ofere celeilalte părți (călător) un pachet de servicii de călătorie, iar călătorul se obligă să plătească organizatorului prețul convenit al pachetului.
2. Potrivit art.1595 alin.(4) CC RM informațiile trebuie să fie furnizate într-un mod clar, inteligibil și bine evidențiat. În cazul în care aceste informații sunt furnizate în scris, ele trebuie să fie lizibile.
3. Potrivit art.1603 CC RM alin (1) și (2) organizatorul este obligat să asigure prestarea serviciilor de călătorie fără vicii. Serviciile de călătorie se consideră fără vicii dacă au caracteristicile convenite;(art.1137 alin. (1) și (2) CC RM până la modernizare - organizatorul este obligat să organizeze astfel călătoria încât să aibă calitățile promise și să nu fie afectată de lipsuri care i-ar diminua valoarea sau utilitatea dedusă din contract sau din practica obișnuită.
4. Potrivit art.1603 alin.(5) CC RM călătorul poate cere remedierea viciilor conform prevederilor art.1605 CC RM.
5. Potrivit art.1608 alin.(1) călătorul are dreptul de a primi despăgubiri adecvate din partea organizatorului pentru orice prejudiciu pe care îl suferă ca urmare a unui viciu.

După analiza tuturor dovezilor instanța a concluzionat că acțiunile pârâtului în prestarea serviciilor de călătorie nu au fost depline și profesioniste și a hotărât încasarea de la SRL „Global Contact-Grup” în beneficiul reclamantului suma de 37065 lei (treizeci și șapte mii șaiszeci cinci lei) pentru serviciile necorespunzătoare, suma de 695 (șase4 sute nouăzeci și cinci) dolari SUA pentru prejudiciul material și suma de 5000 (cinci mii) lei pentru prejudiciul moral.

Din cele relatate supra se poate de concluzionat că fiecare parte în contractul de pachete de călătorie are obligația de a-și executa prevederile contractuale cu bună-credință.

Referințe bibliografice:

1. Arhiva Judecătorie Chișinău, sediul Centru, dosarul nr. 2-2960/17. https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/5fab37b3-135de911-80d7-0050568b021b (accesat: 12.09.2019).
2. Baieș S., Mîțu G., Cazac O., Cebotari V., Brumă S., Robu O., Crețu I., Tabuncic T., Cara A., *Drept Civil. Teoria Generală a Obligațiilor*. Chișinău, Editura Tipografia Centrală, 2015.
3. Chibac Gheorghe, Brumă Sorin, Robu Oxana, Chibac Natalia. *Drept civil. Contracte și succesiuni. Curs universitar. Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Departamentul Drept Privat. Ediția a 4-a, revăzută și completată*. Chișinău: S.n., 2019 (Î.S.F.E.-P. „Tipografia Centrală,,).
4. Codul Civil (Nou) al României, adoptat prin Legea nr.287 din 17 iulie 2009 și republicat cu modificări în 15.iulie 2011 prin Legea de punere în aplicare nr. 71/2011, intrat în vigoare la 1 octombrie 2011. Monitorul Oficial nr. 505 din 15 iulie 2011.
5. Codul Civil al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86/661 din 22.06.2002. Modernizat prin Legea nr.133 din 15.11.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.467-479 din 14.12.2018, în vigoare din 01.03.2019. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-75 din 01.03.2019.
6. Coord. Buruiană M., Efrim O., Eșanu N., *Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova*, Chișinău: Editura Arc, Vol.2.
7. Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat este o organizație interguvernamentală, independentă cu sediul la Roma. UNIDROIT a fost înființat în anul 1926, ca organ auxiliar al Societății Națiunilor, activitatea sa încetând odată cu desființarea organizației mondiale. În anul 1940 Institutul a fost reînființat în baza Statutului, care de fapt constituie un acord interstatal. <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/19.-p.145-150.pdf> (accesat: 13.09.2019)
8. Stoica V., Pușcaș N., Trușcă P., *Drept Civil. Instituții de drept civil*. București: Editura Universul Juridic, 2003.
9. Urs. I. R., Angheni S., *Drept Civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*. Vol. II., București, Editura Oscar Print, 2000.
10. Суханов Е. А., *Российское Гражданское Право, Том II. Обязательственное право*, Издательство Статут, Москва, 2011.

ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА ТОВАРНОГО ЗНАКА И БОРЬБА С КОНТРАФАКТНОЙ ПРОДУКЦИЕЙ

LEGAL PROTECTION OF THE TRADEMARK AND STRUGGLE AGAINST COUNTERFEIT PRODUCTS

Дориан КИРОШКА, доктор права, доцент,
Молдавский Государственный Университет

*Человеческий гений является источником всех произведений
искусства и изобретений.*

Эти произведения являются гарантией жизни, достойной человека.

*Долг государства – обеспечивать надёжную охрану всех видов
искусства и изобретений»*

(А. Богш)

Abstract: In today's world, effective protection of intellectual property is of particular importance. It is intellectual property that is the modern engine of any state's economy, and it is the duty of any government to create favorable conditions for the development of an economy based on intellectual property. In order to create such conditions it is necessary to comprehend the role of the state in creation of an effective mechanism of legal protection of objects of intellectual property and struggle against counterfeit products.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, товарный знак, контрафактный товар или контрафактная продукция.

В современном мире эффективная защита интеллектуальной собственности приобретает особенную значимость. Именно интеллектуальная собственность является современным двигателем развития экономики любого государства, и долг любого правительства создать благоприятные условия для развития экономики основанной на интеллектуальную собственность. Для создания таких условий нужно осмыслить роль государства в создании действенного механизма правовой защиты объектов интеллектуальной собственности.

Следует отметить, что на данном этапе современного мира, самый достойный механизм защиты интеллектуальной собственности, который может обеспечить баланс интересов правообладателей и общества в целом, является правовой способ защиты прав на объекты интеллектуальной собственности.

Одним из значимых объектов интеллектуальной собственности, о котором мы поговорим далее, являются товарные знаки. Нарушения прав на товарные знаки является очень распространённым деянием в современном мире, и обуздать это правонарушение является сложным заданием, ввиду того что данные деяния является очень прибыльным занятием а последствия для правонарушителей являются минимальными. В большинстве случаев правонарушители могут отделаться незначительным денежным штрафом, а реальный тюремный срок является очень редким наказанием, даже и для Европейского Союза.

Для более детального анализа нарушений прав на товарный знак, нужно отметить, что такого рода нарушений, в юридической литературе, а также в правовой практике употребляется термин контрафактный товар или контрафактная продукция. Данный термин не следует путать с термином фальсифицированная продукция, хотя и имеют общую цель обман потребителя. Термин контрафактный товар имеет отличительную значимость от термина фальсификат, имея в виду что термин контрафакт используется для обозначения того что конкретный товар используется в продаже с использованием товарного знака без наличия согласия правообладателя. В данном случае, нужно также отметить, что правообладатель имеет зарегистрированный товарный знак на территории данного государства.

Для более детального анализа нарушений прав на товарный знак, следует дать определения термина контрафактная продукция. Национальное законодательства многих стран не содержат определение термина контрафакт, но, как известно созданная система противодействию оборота контрафактной продукции, имеет свою основу в ТРИПС (Соглашение по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности), и в данном соглашении содержится данное определение. Именно этот договор предоставил модель правовой защиты прав на интеллектуальную собственность, в частности прав на товарный знак, и большинство стран члены ВТО были обязаны воплотить данную модель в свою законодательную базу. На современном этапе, данная модель является достаточно эффективной, хотя требует доработок (например, методы определения материальных и моральных убытков, более действенного механизма противодействию ввоза контрафактных товаров на границе государства и. другие.). Также требуется упомянуть и тот факт, что для противодействия контрафакту основные усилия ложатся на плечи правообладателей, которые помимо организаторских действий (организация расследований для обнаружения фабрик, складов и точек продажи контрафактных товаров, обучения правоохранительных и таможенных органов, сотрудничество с юристами и адвокатами) испытывают существенные траты и в материальном плане.

Таким образом, в соответствии с пкт. 14 ТРИПС, выражение «контрафакт - товары с неправомерно используемым товарным знаком» означает любые товары, включая их упаковку, маркированные товарным знаком, который идентичен товарному знаку, законно зарегистрированному для таких товаров, или который по существенным признакам нельзя отличить от подобного товарного знака и который в силу этого нарушает права владельца данного товарного знака в соответствии с законодательством импортирующей страны.

При более детальном анализе данного определения можно выявить несколько элементов для признания товара контрафактным, а именно:

1. Товарный знак должен быть зарегистрирован в местной юрисдикции, по классу который принадлежит. Следует отметить, что бывают случаи когда общеизвестный товарный знак используется правонарушителями для товаров которые не находятся в соответственном классе для которого знак был зарегистрирован, а на товарах которые находятся в других классах не включённых в защиту, и за частую данные товары и не производятся вообще данной компанией. В данных случаях, эти действия также считаются правонарушением прав на товарный знак, с учётом того что правообладатель получит в судебном порядке решение что его товарный знак является общеизвестным и потребует в судебном порядке изъять товар из экономического оборота с последующем его уничтожением.
2. Нарушение товарного знака было осуществлено неправомерным использованием идентичным товарным знаком или который по существенным признакам нельзя отличить от подобного товарного знака.
3. Нарушение товарного знака было осуществлено в коммерческих масштабах.
4. Нарушение товарного знака было осуществлено умышленно.

Выше изложенные пункты 3 и 4 находят своё отражение в статье 61 ТРИПС, который гласит, что *«члены предусматривают уголовные процедуры и штрафы, которые применяются, по крайней мере, в случае умышленного неправомерного использования товарных знаков или нарушения авторского права, совершённых в коммерческих масштабах»*.

В ТРИПС-е не даётся определения *«коммерческий масштаб»* но в нашем понимании, коммерческий масштаб представляет собой обычный объём коммерческой деятельности отдельно взятого предпринимателя. Очень часто, в законодательстве разных государств, коммерческий масштаб используется для разделения возникновения уголовной ответственности и административная ответственность. Таким образом, для возникновения уго-

ловной ответственности, уголовное законодательство, обычно предусматривает наличие крупного ущерба, который указывает на величину коммерческого масштаба. Следует отметить, что Уголовный кодекс РМ указывает что, *крупным размером понимается стоимость похищенных, добытых, полученных, изготовленных, уничтоженных, использованных, перевезенных, находящихся на хранении, реализованных, перемещенных через таможенную границу ценностей, стоимость ущерба, причиненного лицом или группой лиц, превышающая 20 прогнозируемых среднемесячных заработных плат по экономике*. На данном этапе сума крупного ущерба составляет в РМ порядка 6000 евро.

Также, в статье 61 ТРИПС отмечается что для возникновения уголовной ответственности за нарушения прав на товарный знак, данное деяние должно быть совершенно умышленно. Для того что бы определить если нарушитель действовал умышленно нужно доказать преступный умысел.

Для того что бы доказать преступный умысел следует принять во внимание существование прямых или косвенных доказательств преступной деятельности нарушителя. Прямыми доказательствами преступного умысла в преступлениях связанные с нарушением прав на товарный знак можно считать те обстоятельства, которые указывают на тот факт, что ***нарушитель знал, что товар является контрафактным и осознавал, что данное деяние является уголовно наказуемым***.

Косвенные доказательства, которые указывают на преступный умысел правонарушителя прав на товарный знак можно определить по несколько признакам, которых мы попробуем проанализировать ниже.

В первую очередь следует иметь ввиду *какие товары чаще всего подделываются*, и в данном случае самые распространённые подделки это товары из сегмента премиум люкс (имеется ввиду товары которые обозначены общеизвестными товарными знаками CHANEL, PRADA, ADIDAS, LOUIS VUITTON и др.)

Как указывает Спенс М. в своей работе "бренд может быть настолько успешным, что он как таковой становится ценным товаром. Когда покупатель приобретает обычную футболку с размещённым на ней известным лейблом одного из модных домов, можно предположить, что подобный бренд информирует его о тех усилиях, которые предпринял производитель для создания качественной футболки. Вместе с тем намного более вероятным является то что потребитель *хочет приобрести ассоциации, возникающие в связи с брендом как таковым*, поскольку такие ассоциации являются *средством борьбы за социальный престиж*. Цена, которую он платит за футболку, частично отражает ценность футболки как предмета одежды. Но она также включает в себя ценность бренда" [1, p. 249]. Нам кажется, что

именно социальный престиж, который приобретает покупатель с момента покупки товара с общеизвестным товарным знаком, является основной причины покупки потребителем контрафактного товара.

Как известно, основными потребителями контрафактных товаров, это страны с бедной экономикой и с низким уровнем заработной платы и доходов, хотя и в развитых странах контрафакт существует в избытке. Таким образом, вожделенные кроссовки с товарным знаком ADIDAS или парфюмы с товарным знаком CHANEL являются недостижимой роскошью, что порождает спрос и предложения на контрафактные товары.

Несмотря на тот факт, что самые распространённые контрафактные товары находятся в сегменте люкс, надо также отметить наметившуюся недавно негативную тенденцию, которая указывает, что в последнее время набирает обороты производство и распространение контрафактных товаров повсеместного пользования, такие как сигареты и табачные изделия, алкогольные напитки, одежда и обувь, парфюмерия и косметика, электронные товары, лекарственные препараты, продовольствие, игрушки, и др. Помимо того, что незаконный оборот контрафактной продукции очень серьёзно влияет на имидж товарного знака а также на прибыль правообладателя, данное деяние зачастую приносит огромный вред здоровью человека а также окружающей среде. Не секрет, что контрафактные игрушки или лекарственные препараты напрямую воздействуют на жизнь и здоровье человека, а также не редки случаи летальных исходов от употребления лекарственных препаратов, контрафактного продовольствия или алкоголя (недавние случаи отравления контрафактным алкоголем в Польше или России). Помимо этого, контрафактные запчасти для автомобилей, безусловно, серьёзно влияют на повседневную безопасность каждого человека в отдельности. Также, контрафактные удобрения или пестициды могут нанести огромный урон окружающей среде.

Как указывается в анализе опубликованным EUROPOL (2017 Situation Report on Counterfeiting and Piracy in the European Union) [2, p. 15] подготовленный Офисом Интеллектуальной собственности Европейского Союза, самое большое количество контрафактных товаров задержанных таможен на границе стран ЕС в 2015 году являются сигареты (27%) из задержанных товаров, далее следуют другие товары (10%), игрушки (9%), этикетки и стикеры (8%) и продукты питания (7%). По количеству задержаний лидирующее положение имеют спортивная обувь (17%), сумочки, портмоне и часы (15%), и одежда (14%). По оценке товаров, на первом месте часы (24%), далее сумочки и портмоне (9%) и одежда (7%).

Другое косвенное доказательство, которое может указать, что товар является контрафактным, это страна, откуда товар был экспортирован в

конкретную страну. И здесь, следует отметить, что решающую роль в противодействии импорту контрафактных товаров имеют таможенные органы каждой страны в отдельности. Не секрет что лидирующую позицию в производстве и экспорту контрафактных товаров является Китай. Как указано в вышеуказанном анализе подготовленный EUROPOL, Китай является лидирующей страной экспорта контрафактных товаров, а Гонг – Гонг является транзитным узлом экспорта контрафактных товаров произведенных в Китае. Также отмечается что Турция, через Болгарию экспортирует большое количество этикеток и стикеров, что способствует производству контрафактных товаров внутри стран Европейского Союза [2, р. 7]. В этой связи, отметим что таможенные органы должны обратить особое внимание к тем товарам которые следуют из стран с повышенным риском, отмеченные как большими производителями контрафактных товаров, и также обратить внимание на тот факт, что несмотря на то что ведущие мировые компании имеют своё производство в Китае или других странах Азии, всё таки в большинстве случаев оригинальные товары произведённые в этих странах возвращаются в страну нахождения правообладателя, и уже из данной страны товары отправляются непосредственно к заказчику.

В обучающих материалах для таможенни, касаемо методов выявления контрафактных товаров на таможенных постах, а также признаках контрафактных товаров, правообладатели очень часто обращают внимание на тот факт, что несмотря на наличие фабрики по производству оригинальной продукции в Китае, компания никогда не будет поставлять товар из Китая напрямую к покупателю. В своих презентация об признаках выявления контрафактных товаров, компания CHANEL указывает что свои продукцию оно производят только в странах Европы и США, соответственно в странах Азии и Турции оно не имеет производство, таким образом из этих стран импорт товара с товарным знаком CHANEL не может импортироваться.

Оригинальный товар будет отгружаться только со складов находящихся на территории стран местонахождения правообладателя. В случаях обнаружения таможеней товаров следующих из других стран, чем та, в которой находится правообладатель этот товар будет очень подозрительный и таможенные органы обязаны уделить особое внимание данному товару, а также уведомить в срочном порядке правообладателя о найденном подозрительным товаром для определения его оригинальности. Правило, которые должны следовать таможенные органы при обнаружении контрафактных товарах, расписано в статьях 51-60 Соглашение ТРИПС по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности.

В основных случаях, оригинальные товары импортируются и распространяются на территории стран через официальных дистрибуторов, кото-

рые являются созданные самими правообладателями предприятиями, или предприятия которые заключили лицензионные договора с правообладателями. Таким образом, любой товар который импортируется другим предприятиями, чем те которые являются официальными дистрибьюторами или правообладателями, подпадают под подозрение и могут быть контрафактными. Исключение в данном случае могут быть товары которые были ввезены в страну как параллельный импорт, что по сути тоже является нарушением исключительного права на товарный знак, несмотря на тот факт, что товар является оригинальным. На нарушение в данном случае будет только в тех случаях, когда в законодательстве страны предусмотрено национальное исчерпание права на товарный знак. Следовательно, владелец зарегистрированного товарного знака не вправе требовать запретить другим лицам использование товарного знака на продуктах и/или услугах, поставляемых на рынки Республики Молдова непосредственно владельцем или с его согласия (Ст.13 Закона РМ об товарных знаках.) Но применение данной статьи, находится в плоскости частноправовых отношений, то есть в данном случае решение о привлечении к ответственности за осуществления параллельного импорта будет принадлежать правообладателю. В случае, если правообладатель посчитает что данный параллельный импорт нарушает его концепцию или политику продвижения товара на рынке то он имеет права обратиться в суд с иском об нарушения исключительного права на импорт товара а также нарушения ст. 13 Закона РМ об товарных знаках.

Другим косвенным доказательством того что товар может быть контрафактным является его цена. В случае если цена товара на много ниже цены оригинального товара то в данном случае есть две гипотезы, либо товар является контрафактным, либо он является украденным, то есть в обоих случаях он является объектам преступления.

В заключение данной статьи отметим, что основную роль в борьбе с оборотом контрафактных товаров лежит на плечи правоохранительных органах и таможни, таким образом, государство должно способствовать проведению политики которое обозначит приоритет для данных органах именно данную деятельность.

Библиография:

1. Spence M. Intellectual Property. Oxford University Press, 2007. P225; Новосельева Л.А. Право интеллектуальной собственности, Том 3, Средства индивидуализации, Москва, 2018.
2. <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/2017-situation-report-counterfeiting-and-piracy-in-european-union>

REGLEMENTĂRI JURIDICE PRIVIND ANTREPRENORIATUL SOCIAL

LEGAL REGULATIONS REGARDING SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Aliona CHISARI-RURAK, dr., lect. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The social economy has long been a defining element for the promotion and realization of the rights of the people who belong to different vulnerable groups. The Republic of Moldova made the first legislative changes in this area in 2017, social entrepreneurship being regulated by law. At the present stage we know several companies that successfully practice social entrepreneurship.

Cuvinte-cheie: *antreprenoriat social, economie socială, întreprinderea socială, întreprinderea socială de inserție.*

Economia socială constituie de mai mult timp un element definitoriu pentru promovarea și realizarea drepturilor persoanelor care fac parte din diferite grupuri vulnerabile.

Pentru Republica Moldova noțiunea de antreprenoriat social intră în uz legal în anul 2017, când au fost introduse modificări în Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi care în articolele 36¹⁻⁵ reglementează aspecte ce vizează antreprenoriatul social [1].

Republica Moldova și-a asumat un astfel de angajament în contextul Acordului de asociere cu Uniunea Europeană. În 2014 țara noastră a încheiat Acordul de asociere cu Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora [2]. Articolul 63 al acestui document prevede că părțile cooperează pentru a pune în aplicare strategii destinate dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii (IMM), bazate pe principiile inițiativei în favoarea întreprinderilor mici („Small Business Act” pentru Europa). Acest din urmă act menționează că „există, de asemenea, IMM-uri care urmează metodele de afaceri diferite de cele tradiționale, companiile bazate pe capital. Această categorie, cunoscută sub numele de „economia socială”, include asociații non-profit, fundații, cooperative, societăți mutuale și forme juridice similare. Pentru a putea răspunde la nevoile specifice ale acestor întreprinderi, Comisia a anunțat în Actul privind piața unică o serie de acțiuni care vor asigura condiții echitabile. Aceste acțiuni ar viza aspecte legate de cooperative, fundații și asociații mutuale pe de o parte și întreprinderile care urmăresc obiective sociale, pe de altă parte”[3].

Inițiativele de modificare a legislației sunt însă mai vechi și își au originea în cadrul sectorului asociativ, activități de antreprenoriat social desfășurându-se în Republica Moldova și până la modificarea legislației.

Multe țări europene au dezvoltat domeniul economiei sociale, aceasta ajungând să se realizeze prin diverse forme. Abordarea anglo-saxonă a economiei sociale se bazează pe conceptul de organizații non-profit. Acest model diferențiază întreprinderile sociale de sectorul privat; pe baza sprijinului voluntar și a beneficiilor de a se concentra asupra zonelor dezavantajate sau asupra grupurilor vulnerabile, activitatea implică în mod frecvent dezvoltarea comunității sub forma resurselor financiare și umane. Modelul scandinav (Suedia, Danemarca, Finlanda și Norvegia), are scopul de a satisface nevoile de servicii sociale ale comunității și de a promova solidaritatea socială și egalitatea între sexe. În acest context, cooperativele (ca actori principali ai economiei sociale), operând ca reprezentanțe comune ale populației, exercită presiune socială pentru a atinge aceste scopuri și creează rețele de servicii cu agențiile publice. Modelul continental de economie socială se concentrează pe asistență socială prin furnizare publică. În Germania, Austria, Franța și Belgia, cooperativele ca dezvoltatori de servicii, recunoscând nevoile și necesitățile sociale au creat un cadru adecvat pentru satisfacerea acestora sub controlul statului. Aceasta a dus la dezvoltarea de cooperative și la transformarea lor în federații [4].

Rezultate palpabile pe segmentul economiei sociale există și în România. Legea economiei sociale [5] prevede stabilirea măsurilor de promovare și de sprijinire a economiei sociale. Economia socială reprezintă ansamblul activităților organizate independent de sectorul public, al căror scop este să servească interesul general, interesele unei colectivități și/sau interesele personale nepatrimoniale, prin creșterea gradului de ocupare a persoanelor aparținând grupului vulnerabil și/sau producerea și furnizarea de bunuri, prestarea de servicii și/sau execuția de lucrări.

Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi a Republicii Moldova prevede că activitatea de antreprenoriat social, desfășurată de întreprinderile sociale și întreprinderile sociale de inserție, este orientată spre îmbunătățirea condițiilor de viață și oferirea de oportunități persoanelor din categoriile defavorizate ale populației prin consolidarea coeziunii economice și sociale, inclusiv la nivelul colectivităților locale, prin ocuparea forței de muncă, prin dezvoltarea serviciilor sociale în interesul comunității, prin creșterea incluziunii sociale.

Întreprinderea socială este întreprinderea constituită de asociații obștești, fundații, culte religioase, instituții private și/sau persoane fizice care desfășoară activități de antreprenoriat social în vederea soluționării unor probleme sociale de interes comunitar. Pot obține statut de întreprindere socială societățile cu răspundere limitată și cooperativele de producție, constituite de asociații obștești,

fundatăii, culte religioase, instituții private și/sau persoane fizice care desfășoară activități de antreprenoriat social. Activitățile de antreprenoriat social sunt orientate spre: crearea locurilor de muncă și încadrarea, în mod prioritar, a persoanelor din categoriile defavorizate ale populației; protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități și ale familiilor lor în scopul incluziunii sociale a acestora; promovarea posibilităților de încadrare a persoanelor din categoriile defavorizate ale populației prin realizarea serviciilor de intermediere a muncii, de informare și consiliere profesională, de orientare și formare profesională, de consultanță și asistență la inițierea unei activități de întreprinzător; realizarea activităților care să contribuie la implementarea politicilor publice de dezvoltare regională, inclusiv reducerea dezechilibrelor dintre nivelurile de dezvoltare social-economică în regiuni și în interiorul lor, consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane pentru dezvoltarea social-economică a regiunilor, susținerea activității autorităților administrației publice locale și a colectivităților locale, orientată spre dezvoltarea social-economică a localităților și coordonarea interacțiunii lor cu strategiile și programele naționale, de sector și regionale de dezvoltare; prestarea și dezvoltarea serviciilor sociale, precum și spre asigurarea sustenabilității financiare în vederea dezvoltării și extinderii serviciilor sociale; promovarea activităților de protecție a mediului; gestionarea deșeurilor în scopul reducerii acestora și reintroducerii lor maximale în circuitul economic, precum și în scopul prevenirii poluării mediului; promovarea activităților de protecție a patrimoniului național; realizarea activităților de turism și sport în scopul recreerii și al socializării; realizarea activităților extrașcolare; realizarea activităților din domeniile educației, culturii, ocrotirii sănătății, protecției și asistenței sociale, a celor ce țin de creșterea bunăstării și dezvoltarea comunitară, dacă aceste activități sunt îndreptate exclusiv spre consolidarea coeziunii economice și sociale și creșterea incluziunii sociale.

Pe lângă desfășurarea activităților în unul din domeniile specificate mai sus, subiecții de drept care pretind să obțină statutul de întreprindere socială trebuie să întrunească cumulativ următoarele condiții: să asigure asociaților drept de vot egal, indiferent de participațiunea la capitalul social; să reinvestească cel puțin 90% din profit în realizarea obiectivelor stabilite în actul de constituire; să aplice principiul echității sociale față de angajați, asigurând niveluri de salarizare echitabile, între care nu pot exista diferențe care să depășească raportul de 1 la 5; nu au datorii la bugetul public național; stipulează expres în actul de constituire domeniile în care desfășoară activitatea, precum și faptul că: nu distribuie proprietatea, dobândită din momentul obținerii statutului de întreprindere socială din activități de antreprenoriat social, și mai mult de 10% din profit între membrii și fondatorii săi, inclusiv în caz de reorganizare sau lichidare; în caz de lichidare, transmite activele rămase după satisfacerea pretențiilor creditorilor săi către una

sau mai multe întreprinderi sociale, întreprinderi sociale de inserție sau organizații necomerciale care au obținut statut de întreprindere socială sau de întreprindere socială de inserție.

Întreprinderea socială de inserție este întreprinderea socială care are ca scop crearea locurilor de muncă și încadrarea, în mod prioritar, a persoanelor din categoriile defavorizate ale populației.

Observăm că atât în cazul întreprinderilor sociale cât și a celor de inserție se accentuează asupra categoriilor defavorizate ale populației. Acestea sunt prevăzute în cadrul legislației din domeniul asistenței sociale, dar totodată nu vom găsi nicăieri o listă exhaustivă. Legea lasă loc pentru identificarea noilor categorii de persoane, familii, grupuri vulnerabile care pot deveni beneficiari ai activităților de antreprenariat social.

Pentru a avea statut de întreprindere socială de inserție, aceste structuri trebuie să aibă permanent, cel puțin 30% din personalul angajat aparținând categoriilor defavorizate ale populației, astfel încât timpul de lucru cumulată al acestor angajați să reprezinte cel puțin 30% din totalul timpului de lucru al tuturor angajaților. De asemenea, aceste entități trebuie să stipuleze expres în actul de constituire, ca obiectiv, crearea locurilor de muncă și încadrarea, în mod prioritar, a persoanelor din grupurile vulnerabile.

Reglementările cu referire la întreprinderile sociale de inserție urmează a nu fi confundate cu cele din Legea cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj[6] care în art. 36 prevede că angajatorul care angajează pe o perioadă nedeterminată șomeri cu un grad de dizabilitate, direcționați de către subdiviziunea teritorială, primește subvenții lunare în sumă egală cu 30% din salariul mediu lunar pe economie pentru anul precedent, pe un termen de 6 luni, pentru fiecare șomer angajat. Subvenția se acordă în scopul compensării parțiale a salariului șomerului angajat. Întreprinderile sociale de inserție sunt susținute de către stat printr-un șir de acțiuni care au drept scop promovarea acestora. Art. 36⁵ din Legea cu privire la antreprenariat și întreprinderi [6]prevede acordarea consilierii gratuite din partea autorităților și instituțiilor publice la constituirea și/sau la dezvoltarea afacerii;dreptul de participare la procedurile de atribuire a contractelor de achiziții publice, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice; acordarea ajutorului de statprin intermediul programelor de stat. De asemenea, întreprinderile sociale de inserție pot beneficia de susținere din partea organelor administrației publice locale prin acordarea în folosință a spațiilor pentru desfășurarea activităților, scutiri la plata taxelor și impozitelor, promovarea produselor etc.

Statutul de întreprindere socială sau statutul de întreprindere socială de inserție se atribuie de Comisia Națională pentru Antreprenariat Social pe un termen de 3 ani, cu posibilitatea prelungirii dacă se face dovada că sunt respectate con-

dițiile care au stat la baza atribuirii statutului respectiv, și se obține din momentul înscrierii sintagmei „Întreprindere socială” sau „Întreprindere socială de inserție” în actele de constituire ale întreprinderii și în registrul de stat în care se înregistrează persoana juridică respectivă. Comisia este un organ colegial, fără personalitate juridică care elaborează studii și rapoarte în domeniul antreprenoriatului social, participă la elaborarea politicilor publice și a actelor normative în domeniul antreprenoriatului social; examinează dosarele și rapoartele organizațiilor necomerciale, societăților cu răspundere limitată și ale cooperativelor de producție care solicită statutul de întreprindere socială sau întreprindere socială de inserție; decide asupra atribuirii, suspendării (la solicitare) sau retragerii statutului de întreprindere socială sau întreprindere socială de inserție organizațiilor necomerciale, societăților cu răspundere limitată și cooperativelor de producție sau refuză motivat acordarea acestuia.

Referințe bibliografice:

1. Lege cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr. 845 din 03.01.1992, MP nr. 2 din 28.02.1994.
2. Acord de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 30.08.2014, <https://dcfta.md/uploads/0/images/large/acord-de-asociere.pdf>.
3. Nota informativă la proiectul de Lege privind modificarea unor acte legislative (modificarea Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi) www.mei.gov.md.
4. Modele ale economiei sociale. În Economie socială și antreprenoriat social, materialele Conferinței naționale pentru antreprenoriat social, ediția II, 2016 pag. 53.
5. Legea României privind economia socială nr. 219 din 23 iulie 2015 MO NR. 561 din 28 iulie 2015
6. Legea cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj nr. 105 din 14.06.2018, MO al RM nr. 295-308 din 10.08.2018
7. Hotărârea Guvernului RM nr. 1165 din 28.11.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului de organizare și funcționarea Comisiei Naționale pentru Antreprenoriat Social și a listei genurilor de activitate ce constituie activități de antreprenoriat social, MO al RM nr. 467-469 din 14.12.2018.

APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA CONTRACTELOR COMERCIALE ÎN PERIOADA ANTICĂ

THE EMERGENCE AND EVOLUTION OF COMMERCIAL CONTRACTS IN ANCIENT PERIOD

Alexandru CUZNEȚOV, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Contracts have emerged as a necessity in a certain stage of development the company to replace archaic and cumbersome forms and parts of primitive communities.

During the evolution of human society they could be classified contracts already in civil contracts and commercial contracts. Specifically in terms of the commercial contract research evolutionary history can be viewed emergence and development of these special-commercial contracts. A novel role in the development of commercial contracts was the medieval period.

Keywords: *the law of commercial contracts, the evolution of commercial contracts, the antique period, the concept of commercial contracts, the features of the commercial contract.*

Primele manifestări. Contractele au apărut, ca necesitate, într-un anumit stadiu de dezvoltare a societății spre a înlocui formele arhaice și greoaie de schimb dintre și din colectivitățile primitive.

Formele de schimb care au precedat contractele, ce se efectuau cu ritual și publicitate între clanuri și triburi, au fost îndeosebi *darurile reciproce, donațiile și contradonațiile însoțite de servicii reciproce*; iar mai târziu a apărut *trocul*, adică schimburi de bunuri în natură, care a marcat un progres însemnat, întrucât se putea efectua și izolat și fără publicitate (de unde și denumirea de *troc silențios* sau *comerț hawaian*) [1, p.33].

Contractele au apărut în condițiile producției simple de mărfuri din societățile antice și cele ale existenței banilor, rostul lor principal fiind acela de a realiza circulația mărfurilor prin intermediul banilor.

Reglementarea contractelor a însemnat legiferarea a două fenomene economice interdependente; pe de o parte, fenomenul circulației mărfurilor prin intermediul banilor; pe de altă parte, fenomenul creditului, menit să înlesnească circulația mărfurilor și în general comerțul juridic. În acest fel s-a realizat trecerea cu ușurință a bunurilor din sfera producției în sfera circulației și, de aici, în sfera consumului personal și productiv, s-a stimulat dezvoltarea creditului și s-au înlesnit operațiunile juridice de transmisiune a drepturilor patrimoniale de la o persoană la alta.

Totodată, prin operativitatea lor, contractele au înlocuit în mod treptat complicatele forme anterioare de schimb a bunurilor și serviciilor.

De-a lungul timpului, contractele s-au dovedit a fi pe cât de simple în ce privește formarea lor, pe atât de cuprinzătoare de activități și fenomene diferite; de aceea, de la apariția lor, schimburile de bunuri și de servicii și în general operațiunile prin care oamenii își satisfac trebuințele materiale și cerințele spirituale nu au necesitat alte instrumente juridice, ci numai *adaptarea contractelor*; această adaptare reflectă *evoluția istorică a contractelor*.

Termenul de *contract (contractus)* îl întâlnim în dreptul roman clasic, în timp ce grecii foloseau termenul de *synallagma* (de unde și denumirea de contracte sinalagmatice).

La romani, comerțul nu prezentă prea mare importanță, fiind considerat ca o ocupație infamantă care se exercita, în principiu, de sclavi și de peregrini. Acesta, pentru că, romanii își procurau cele necesare vieții prin practicarea agriculturii și își agonisau bogățiile prin războaie și anexiuni.

Cicero, în opera sa *De officiis* spunea că „este lucru rușinos să faci comerț” [2, p.41]. Patricienii disprețuiau numai pe micul comerciant, nu și pe *Argentarius* (bancheri), care strângeau milioane de pe urma operațiilor lor, cu care se împăcau foarte bine. Ei (patricienii), nu erau străini de comerț, exercitându-l prin sclavii lor, ocolind, astfel *Lex Flaminia*.

În cadrul Imperiului Roman, nu exista, însă, un drept special pentru comercianți, pentru relațiile juridice ce țin de contractele comerciale, considerându-se că sînt suficiente regulile dreptului civil.

Cu pragmatismul, ingeniozitatea și finețea ce-i caracterizau, jurisconșulții romani au elaborat cea mai reușită legislație antică a contractelor, atât prin conținutul ei bogat, cât și prin forma să ireproșabilă de exprimare.

Prin calitățile sale, legislația romană a contractelor și în general a obligațiilor a fost cea care a influențat puternic legislațiile ce i-au urmat și în mod deosebit marile codificări care au avut loc în Europa continentală în secolul al XIX-lea.

Romanii au creat un drept contractual empiric și logic, cu un grad mare de perfecțiune și cu valoroase constante pentru posteritate, că stabilirea structurii tehnice a contractelor (capacitatea de a contracta, consimțămîntul părților, obiectul și cauza) și formularea a numeroase reguli sub formă de maxime, care își găsesc aplicare și în dreptul actual. De asemenea, pentru sistemele romano-germanice de drept, termenii contractuali de bază provin din dreptul roman [1, p.39].

Cele trei categorii tradiționale de contracte – formale, reale și consensuale – care în dreptul actual constituie o *summa divisio*, au apărut în mod succesiv în dreptul roman.

a) Contractele formale. Primele și un anumit timp singurele contracte din dreptul roman au fost cele formale sau solemne, care se încheiau prin săvîrșirea de forme prestabilite, la început sacramentale (*fis*) iar mai târziu laice (*ius*). În

mentalitatea vechilor romani, contractele trebuiau să fie vizibile și tangibile; fiecare contract lua naștere prin și din îndeplinirea cu publicitate a solemnității ce-i era proprie; de aceea, fiecare contract era distinct de celelalte, fără ca între ele să existe vreun element comun (Abia după Christos, jurisconșulții – mai întâi *Sabinus*, apoi *Pedius*, *Gaius* ș. a. – au observat că în esență contractul constă în acordul de voință al părților și că acest acord este comun tuturor contractelor).

Contractele erau considerate ca o *specie a convențiilor*, și anume: convenții care nu dădeau naștere la acțiuni erau simple *pacte* (*ex pacto non nascitur actio*); iar convențiile care dădeau naștere la acțiuni erau *contracte*.

Comparație. Considerăm că contractele formale din dreptul civil actual se deosebesc față de contractele formale din dreptul roman îndeosebi prin următoarele: formă nu mai are prioritatea din dreptul roman, ci se adaugă la elementele structurale de fond ale contractelor; formalismul material și ritual din dreptul roman a fost înlocuit cu un formalism simplificat și intelectualizat, costînd mai ales în înscrisuri contractuale; pe cînd în dreptul roman contractele formale erau regulă iar cele consensuale excepția, în dreptul actual regulă și excepția s-au inversat.

b) Contractele reale. Apariția acestei categorii intermediare de contracte (între cele formale și viitoarele contracte consensuale), la care formalismul a fost redus la simpla predare a lucrurilor, a marcat profund dreptul contractual roman, întrucît a creat o primă și mare breșă în rigiditatea contractelor formale (cea de-a doua breșă, și mai însemnată, va fi creată de admiterea contractelor consensuale).

În acest fel, la vechile contracte formale s-au adăugat patru contracte reale, numite așa fiindcă luau naștere, prin tradițiunea lucrurilor (*traditio*), și anume: împrumutul pe bani sau alte lucruri fungibile (*mutuum*); împrumutul gratuit al unui lucru determinat (*commodatum*); păstrarea gratuită a unui bun străin (*depositum*); și amanetul sau gajul (*pignus*).

c) Contractele consensuale. Această de-a treia și ultimă categorie de contracte, a căror încheiere s-a redus la simplul acord de voință al părților contractante (*solo consensu; duorumvel plurium in idem placitum consensus*) a răspuns îndeosebi noilor cerințe ale circulației bunurilor și serviciilor din societatea romană.

Primul contract consensual a fost vînzarea-cumpărarea (*emptio-venditio*); i-au urmat închirierea de lucruri, efectuarea de servicii și săvîrșirea de lucrări (*locatio-conductio rei, locatio-conductio-operarum și locatio-conductio operis*), gestiunea gratuită de afaceri (*mandatum*) și asociația (*societas*).

În *sistemul contractual roman*, contractele formale au continuat a fi *regula* și după admiterea contractelor consensuale, iar contractele reale și consensuale erau de *excepție*.

Dreptul roman în perioada imperială se caracterizează prin constituirea teoriei generale a contractelor și apariția noilor categorii de contracte, alături de cele cunoscute. O dată cu conturarea delimitării izvoarelor obligațiilor în contracte și

delicte *contractus* era privit ca o convenție asigurată cu acțiune, care se deosebea de altă convenție ce era lipsită de mijloace de apărare - pactum [3, p.279].

Dezvoltarea producției de mărfuri și intensificarea schimburilor comerciale au determinat înlăturarea formalismului excesiv și accentuarea importanței acordului de voință în procesul încheierii contractelor.

În fine, cu toată dezvoltarea pe care a cunoscut-o comerțul ca urmare a extinderii statului roman și a legăturilor sale cu alte state, dezvoltare concretizată în numeroase și variate operațiuni comerciale, *dreptul roman nu a cunoscut o categorie distinctă a contractelor comerciale și nici dreptul comerciale*.

Romanii au realizat operațiunile comerciale pe două căi: pe de o parte, *prin folosirea dreptului ginților (ius gentium)*, care prin flexibilitatea sa a înlesnit îndeosebi operațiunile comerciale externe; pe de altă parte, prin *folosirea unor contracte civile adaptabile la cerințele comerțului*, ca vânzarea-cumpărarea consensuală, mandatul prin procură (*procuratio*) sau contractele nenumite [4, p.44].

Prin asemenea adaptări ale contractelor și ale altor mijloace juridice la cerințele comerțului, iar cu timpul și prin asimilarea dreptului ginților de către dreptul civil, nu s-a simțit nevoia recunoașterii unui drept comercial distinct față de dreptul civil, care a continuat a fi, pînă la sfîrșitul Imperiului Roman, un drept unitar.

Sunt totuși de semnalat și în dreptul roman unele reglementări, operațiuni bănești și *proceduri strict comerciale*, că următoarele: *Lex Rhodia*, care era un fel de cod al navigației și comerțului maritim, inspirat după regulile comerciale din insula Rhodos; *constitutum debitiproprii* și *constitutum debiti alieni*, care erau promisiuni de plată menite a înlesni operațiunile de creditare; *receptum*, titlu prin care se certifica depunerea unei sume de bani și care îmbrăca forme variate, ca *receptum argentarium*, prin care un bancher, căruia i s-a depus o sumă de bani, se angaja să facă plățile solicitate de deponent, sau *receptum nautarum*, prin care armatorii promiteau protecția călătorilor și a mărfurilor; *actio în factum*, prin care se cerea magistratului să sancționeze neexecutarea unei obligații printr-o procedură de circumstanță care constă în anchetarea faptelor [4, p.35].

Referințe bibliografice:

1. Deak Fr., Cărpenaru Șt. D., Contractele civile și comerciale, București, 1994;
2. Romul Petru Vonica, *Drept comercial, parte generală*, Ed. Lumina Lex, 2000;
3. S.Baieș, V.Volcinschi și alții, *Drept civil: drepturile reale, teoria generală a obligațiilor*, vol.II, ediția 2-a, Editura Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2005;
4. Georgescu I. L. *Drept comercial roman, Teoria generală a obligațiilor comerciale. Probele. Contractul de vânzare-cumpărare comercială*, București, 1994.

MOBBINGUL ORGANIZAȚIONAL

ORGANIZATIONAL MOBBING

Tatiana MACOVEI, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Mobbing is a generalized form of workplace abuse. Psychological terror or mobbing in working life involves hostile and unethical communication which is directed in a systematic manner by one or more individuals, mainly toward one individual, who, due to mobbing, is pushed into a helpless and defenseless position and held there by means of continuing mobbing activities. Mobbing is a term used to describe a variety of behaviors in the workplace that amount to emotional abuse by workers of a fellow employee or employees. The term is used when a group of workers rather than a single worker engages in this hostile behavior, collectively making life difficult for someone on the job in a concerted fashion. The mobbing actors can be colleagues, superiors or subordinates, and this behavior can affect workers in businesses of all sizes, including at smaller companies.

Keywords: *harassment, dignity, mobbing.*

Mobbingul este o formă a discriminării salariaților, prin care se aduce o atingere gravă demnității în muncă a salariaților. Mobbing-ul reprezintă o comunicare neetică la locul de muncă, drept rezultat al acesteia unui salariat i se creează o ambianță de muncă tensionată din punct de vedere psihologic, aducându-se astfel atingere demnității salariatului. Ca sinonim termenului de „hărțuire” se folosește termenul englez – mobbing, care potrivit Dicționarului explicativ al limbii române [1] semnifică exercitare a stresului psihic asupra cuiva la locul de activitate. Cel care a lansat și a impus în mediile de muncă acest concept a fost cercetătorul de origine suedeză Heinz Leymann, care utiliza termenul de „mobbing” pentru a desemna setul de acțiuni agresive psihologice, de injustiție, denigrare, hărțuire psihologică, vexare, discreditare profesională, batjocorire la locul de muncă. Cercetătorul suedez propune două accepțiuni: a) cea atenuată: mobbing-ul apare ca un fenomen de „persecuție” la locul de muncă; b) cea radicală: căruia îi spune „psihoteroare la locul de muncă” [2, p. 167].

Hărțuirea morală este un fenomen destul de des întâlnit la locul de muncă, însă, problema constă în aceea că victimele mobbingului nu reclamă cazurile de mobbing, respective acestea sunt trecute cu vederea de către angajator, fie în cunoștință de cauză, fie nu, ceea ce face ca acest fenomen să ia amploare.

La nivel mondial reglementări în materia interzicerii hărțuirii morale la locul de muncă se regăsesc în legislația multor state. La nivel european Suedia

este prima țară membră a Uniunii Europene care a introdus în legislația sa (anul 1993) conceptul de „hărțuire morală a salariaților la locul de muncă, iar în Franța conceptul de „hărțuire morală a salariaților la locul de muncă” a fost introdus în uz de către instanțele de judecată în anul 1960, înainte ca acest concept să obțină caracter juridicizat. Pe cale de consecință, recunoașterea acțiunii de mobbing la locul de muncă printr-o hotărâre judecătorească a dus ulterior la reglementarea conceptului de hărțuire morală a salariaților la locul de muncă, iar la 17 ianuarie 2002, legislația franceză a introdus atât în Codul muncii, cât și în Codul penal, articole ce incriminau acțiunile de hărțuire morală a salariaților la locul de muncă.

Acordul privind hărțuirea și violența la locul de muncă a fost semnat la nivelul Uniunii Europene în aprilie 2007. Scopul acestui document este: a) să sporească nivelul de înțelegere și conștientizare despre violența și hărțuirea la locul de muncă; b) să ofere angajatorilor, angajaților și reprezentanților lor la toate nivelurile o strategie orientată spre acțiune, pentru a identifica, preveni și rezolva problemele legate de hărțuire și violență la locul de muncă.

Art.2 al Directivei Europene nr. 2006/54/CE privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă [3] definește hărțuirea ca fiind situația în care se manifestă un comportament indezirabil legat de sexul unei persoane, având ca obiect sau ca efect prejudicierea demnității unei persoane și crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator.

Carta Socială Europeană (revizuită) [4], art.26 pct.2 prevede „Dreptul la demnitate în muncă”, care stipulează următoarele: „în vederea asigurării exercitării efective a dreptului tuturor lucrătorilor la protecția demnității lor în muncă, părțile se angajează, în consultare cu organizațiile patronilor și lucrătorilor: 1) să promoveze sensibilizarea, informarea și prevenirea în materie de hărțuire sexuală la locul de muncă sau în legătură cu munca și să ia orice măsură adecvată pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente; 2) să promoveze sensibilizarea, informarea și prevenirea în materie de acte condamnabile sau explicit ostile și ofensatoare, dirijate în mod repetat împotriva oricărui salariat la locul de muncă sau în legătură cu munca, și să ia orice măsură adecvată pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente”. Iar art. 26 al cartei prevede: „în vederea asigurării exercitării efective a dreptului lucrătorilor la protecția demnității, părțile se angajează, în consultare cu organizațiile patronilor și lucrătorilor să promoveze sensibilizarea, informarea și prevenirea în materie de acte condamnabile sau explicit ostile și ofensatoare dirijate de o manieră repetată împotriva fiecărui salariat la locul de muncă sau în legătură cu munca și să ia orice măsuri adecvate pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente”.

Legislația Republicii Moldova are reglementări în materia interzicerii hărțuirii morale a salariaților la locul de muncă. Astfel Legea RM cu privire la

asigurarea egalității [5] definește hărțuirea drept – orice comportament nedorit, care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, având drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor stipulate de prezenta lege.

Codul muncii al Republicii Moldova nu definește hărțuirea morală, însă în art. 1 definește demnitatea în muncă, ca fiind un climat psihoemoțional confortabil în raporturile de muncă, ce exclude orice formă de comportament verbal sau nonverbal din partea angajatorului sau a altor salariați, care poate aduce atingere integrității morale și psihice a salariatului.

Din analiza acestei noțiuni a Codului muncii al Republicii Moldova, se impun următoarele concluzii:

- deși Codul muncii al Republicii Moldova nu definește expres ce semnifică hărțuirea salariaților la locul de muncă, acesta definește ce înseamnă demnitate în muncă, această definiție a demnității în muncă de fapt și înseamnă interzicerea hărțuirii la locul de muncă;
- opusul hărțuirii salariaților la locul de muncă este asigurarea unui climat psihoemoțional confortabil;
- raporturile de muncă trebuie să se desfășoare într-o formă ce exclude orice formă de comportament verbal sau nonverbal prin care s-ar produce o hărțuire;
- obligația respectării demnității în muncă a salariaților nu se referă doar la angajator, dar această obligație se referă la întreg colectivul de muncă (salariați), care nu trebuie să admită cazuri de hărțuire morală printre ei;
- acțiunile de hărțuire aduc atingere integrității morale și psihice a salariaților [6, p.49].

Astfel din cele enunțate supra hărțuirea morală la locul de muncă este un comportament irațional, repetat, față de un angajat sau grup de angajați, constituind un risc pentru sănătate și securitate. În practică a apărut întrebarea dacă un singur act de hărțuire este suficient pentru al cataloga drept mobbing și respective dacă hărțuitorul poate fi atars la răspundere. În viziunea noastră un singur act sau doar câteva acte, care nu relevă caracterul repetitiv, de continuitate și nici obișnuința (infracțiunea de hărțuire morală este una de obicei), precum și acele situații când se constată lipsa elementului intențional nu constituie hărțuire.

Trebuie de făcută deosebirea dintre mobbing și stresul la locul de muncă sau bullyingul. Stresul la locul de muncă este impersonal, ține stric de persoana salariatului și aptitudinea acestuia de a rezista factorilor solicitanți. Iar deosebirea principală dintre mobbing-ul și bullying este că primul fenomen apare cu o anumită frecvență și durează un timp mai îndelungat, în schimb bullying-ul are, de regulă, o apariție singulară, iar scopul urmărit prin bullying este arătarea superiorității față de victimă prin insuflarea fricii față de agresor.

Nu există un tip anume de salariați care sunt mai predispuși de a fi victime ale mobbing-ului la locul de muncă, totuși, în viziunea noastră, salariații care nu se încadrează în colectivul de muncă sau cerințelor angajatorului sau ale echipei de muncă, sunt mai predispuși de a fi hărțuiți moral la locul de muncă. În același timp, s-a observat că sunt mai expuși acțiunilor de mobbing salariații minoritari dintr-un colectiv de muncă, cum ar fi spre exemplu o femeie în cadrul unui colectiv de bărbați sau o persoană în etate în cadrul unui colectiv de muncă mai tânăr sau viceversa etc. La rândul lor, mobberii (hărțuitorii) pot să provină din medii diferite, și anume: șef, colegi de muncă sau clienții companiei.

Hărțuirea la locul de muncă implică mai multe aspecte: juridice, psihologice, medicale, organizaționale etc. Dovedirea unui caz de hărțuire morală la locul de muncă este destul de dificil, deoarece realitatea exterioară nu este aceeași cu realitatea interioară pe care o simte victima mobbing-ului. Recurgerea la ajutorul martorilor actelor de hărțuire morală la locul de muncă deseori nu se soldează cu succese, deoarece, de obicei, martorii refuză să vină și să depună declarații privind actele de hărțuire morală la care au asistat, iar reținerea martorilor se justifică prin frica de nu a fi ulterior persecutați la locul de muncă sau chiar concediați.

Mobbingul nu apare spontan, dar există câțiva factori care contribuie ca el să existe în cadrul unei unități și anume:

- a) mobbing-ul este ignorat, tolerat, greșit interpretat sau chiar încurajat de companie sau de managementul organizației;
- b) acest comportament nu a fost încă identificat ca distinct de hărțuirea sexuală sau de discriminare;
- c) cel mai adesea, victimele nu reclamă cazurile de hărțuire, ceea ce încurajează hărțuitorul să își continue acțiunile.

De asemenea printre factorii care măresc probabilitatea de producere a hărțuirii la locul de muncă se numără următorii:

- cultura organizațională a unității care tolerează comportamentul de hărțuire morală la locul de muncă sau nu îl recunoaște ca reprezentând o problemă;
- relații deficitare între personal și conducere, precum și relațiile deficitare între colegii de muncă;
- niveluri ridicate de stres legat de activitatea profesională;
- solicitări contradictorii (conflict de rol) sau neclarități în fișa postului (ambiguitate de rol);
- factori extraorganizaționali etc.

Hărțuirea morală a salariaților la locul de muncă nu apare spontan, ci de cele mai multe ori parcurge anumite faze:

1. Mobbi incidente critice – situația de început debutează cu mici conflicte interpersonale la locul de muncă care nu par să aibă vreo importanță majoră, însă

salariatul la această fază incipientă deja începe să simtă un anumit disconfort. Important la această etapă este ca salariatul să înceapă să documenteze mobbing-ul, prin strângerea probelor (scrisori, e-mail, discuții etc). Nu toate conflictele care se produc la locul de muncă pot să condiționeze apariția mobbing-ului, însă în situația în care anumite conflicte au loc în mod constant acestea pot constitui un tărâm pentru apariția mobbing-ului organizațional.

2. Mobbing și stigmatizare – reprezintă acțiunile prin care hărțuitorul aruncă asupra victimei disprețul public (al colectivului de muncă). Hărțuitorul intrigă colectivul de muncă contra victimei, prezentând-o pe cea din urmă într-o lumină proastă.

3. Intervenția managementului (superiorilor) – este faza când salariatul apelează la unele persoane din cadrul unității, care ar putea să îl ajute să înfrunte problema. Evoluția cazului de hărțuire morală a salariatului după ce acesta apelează la conducerea unității depinde de poziția celor din urmă. În cazul în care managerul unității reacționează prompt, aceasta va duce la curmarea actelor de hărțuire morală, situația revenind la normal. Însă, în cazul în care managerul unității este pasiv și nu intervine pentru soluționarea cazului, salariatul se va simți abandonat și primul gând care îi vine în minte este să demisioneze. 4. Demisia salariatului. Astfel rezultatul hărțuirii, în acest caz, se finalizează prin aceea că salariatul depune cerere de demisie, prin aceasta punând punct situației de a mai fi hărțuit la locul de muncă. Se știe că rareori un angajat pleacă brusc prin demisionare, iar atunci când aceasta totuși are loc, de cele mai multe ori, este consecința unui eveniment traumatizant și/sau inacceptabil pentru cel puțin una din părți – aceste cazuri de demisie poartă denumirea de demisie psihologică [8, p.69].

Mobbingul în cadrul unei unități poate îmbrăca diverse forme:

- a) Hărțuirea care are ca scop îngrădirea posibilității salariatului de a se exprima. Aceasta se manifestă prin aceea că salariatul nu este inclus în discuții, i se interzice să-și expună părerea, victima fiind constant întreruptă atunci când vorbește etc. Toate aceste acțiuni au scopul de a-i induce salariatului ideea că părerea lui nu are nici o valoare și nimeni nu este interesat de opiniile lui.
- b) Hărțuirea ce urmărește ca scop izolarea fizică a victimei de către colectivul de muncă. În cadrul acestei acțiuni, salariatului i se dă un birou aflat, de obicei, în partea tehnică a încăperii, excluzându-se astfel contactul cu colegii de muncă.
- c) Hărțuirea ce urmărește ca scop discreditarea profesională a salariatului. Această acțiune are ca scop discreditarea competențelor profesionale ale salariatului și se poate prezenta sub mai multe forme:
  - salariatului i se dau sarcini de muncă ușoare, sub limita competențelor, însă aceasta nu se face în scopul menajării;

- salariatului i se dau sarcini de muncă superioare competențelor în scopul discreditării lui în cazul în care acesta nu le va face față;
  - impunerea executării unor sarcini de muncă umilitoare;
  - însărcinarea victimei de a îndeplini niște sarcini de muncă inutile etc.
- d) Hărțuirea care se manifestă prin luarea în derâdere a salariatului. În acest caz, sunt luate în derâdere chiar și lucruri care, în mod uman, etic și legal, nu pot fi ridiculizate, se ajunge și până la a se râde de felul în care cea persoană merge, de felul în care arată (ochi, nas, buze etc.), originea ei socială etc. De obicei, acțiunile de mobbing care au ca scop înjosirea victimei în fața colegilor de muncă se manifestă sub următoarele forme: victima este bârfită la locul de muncă; se răspândesc zvonuri false despre victimă; se fac glume proaste la adresa salariatului; se folosește un limbaj neadecvat în comunicarea cu victima hărțuirii morale etc.
- e) Hărțuirea manifestată prin agresiune fizică, unde pot intra și cele de natură sexuală, și care, evident, au cele mai grave, rapide și directe efecte asupra salariaților.

O altă clasificare a formelor de mobbing organizațional la locul de muncă arată astfel:

- a) Mobbing-ul strategic – acest tip de hărțuire are loc la nivel de management, atunci când un superior hărțuiește moral un alt coleg de muncă cu scopul de a-i ocupa postul de muncă.
- b) Mobbing-ul ascendent (bottom-up mobbing) – acest tip de hărțuire morală la locul de muncă este mai puțin întâlnit și vine din partea colectivului de muncă, fiind orientat către conducerea unității față de care salariații au anumite nemulțumiri.
- c) Mobbing pe verticală – este cea mai răspândită formă de hărțuire de la locul de muncă și este exercitată de către superiori asupra subordonaților, iar deseori acest comportament este preluat de către colectivul de muncă.
- d) Mobbing pe orizontală – acest tip de mobbing se realizează între colegii de muncă [8, p. 71].

Mobbingul organizațional nu este un fenomen străin Republicii Moldova, ori prima decizie a Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității pronunțată la 17.10.2013 vizează hărțuirea morală a unui salariat la locul de muncă [9]. Astfel prin decizia citată supra s-a constatat ca R. S. a fost hărțuit la locul de muncă. Consiliul statuînd: Faptele indicate în plîngere și în înscrisurile depuse pe caz, precum și explicațiile părților în cadrul audierilor, permit Consiliului să constate că atitudinea reclamaților față de petiționar în domeniul repunerii în funcție ca urmare a hotărîrii judecătorești din 13.06.2013, neachitare în întregime a salariului pentru absența forțată de la muncă și neachitarea sporurilor, adaosurilor la salariu, condițiile necorespunzătoare de muncă

(absența unui loc de muncă cu masă și scaun în birou, absența tehnicii necesare), crearea atmosferei ostile de lucru dintre petiționar și colegii săi din cadrul SSI și CC al MAI (amenințări de a sancționa dacă îl primesc la ei în birou, impus să lucreze în coridor), refuzul nemotivat de a rambursa cheltuielile pentru deplasarea de serviciu (contrar prevederilor legislației în vigoare și scrisorii de la Direcția generală juridică a MAI), neeliberarea legitimației de serviciu în care să fie indicată funcția ocupată după reorganizarea instituțională, împiedicarea activității executorului judecătoresc care acționa la cererile creditorului petiționarul R. Saachian (în procedura de repunere în funcție), preavizarea de două ori în același an calendaristic contrar legislației muncii, trimis în deplasare de serviciu în subordinea persoanei a cărei acțiuni petiționarul le-a criticat în public și le-a contestat în diverse proceduri civile și penale (la ziua de azi încă pendinte) constituie un comportament nedorit pentru petiționar. Astfel Consiliul a stabilit fără dubii ca petiționarul a fost hărțuit moral la locul de muncă.

Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității pe parcursul activității sale a pronunțat mai multe decizii în materia hărțuirii la locul de muncă, iar cel mai invocat criteriu protejat pe care îl invocă petiționarii este criteriul de opinie. Respectiv în cazurile în care salariații au curajul de a se opune politicilor angajatorului care nu sunt conforme legislației în vigoare, atunci ele se expun unui risc crescut de a fi victime ale mobbingului în cadrul unității respective.

La nivel european pe mai recent caz în materie de mobbing vizează France Telecom (actualmente Orange), în care fostul director Didier Lombard și o parte din foștii manageri, sunt judecați pentru faptul că în perioada 2008-2009, 35 de salariați ai France Telecom s-au sinucis, unii dintre ei evocând un „management al terorii” destinat să îi facă să părăsească compania. În actul de punere sub învinuire procurorii vorbesc de o hărțuire morală organizată la nivel de companie, în condițiile în care managerii voiau să renunțe la 22000 din 120000 de salariați. Procurorii nu reproșează foștilor manageri alegerile strategice de transformare a companiei, ci maniera în care această restructurare a fost făcută [10].

Prevenția mobbing-ului la locul de muncă este un element-cheie pentru îmbunătățirea condițiilor de viață la locul de muncă și evitarea excluderii sociale. Este importantă evaluarea riscurilor la care pot fi expuși salariații și cu ajutorul lor identificarea căilor de evitare a hărțuirii la locul de muncă. Aceasta se poate realiza prin formularea unei politici anti-hărțuire la locul de muncă, care ar cuprinde următoarele acțiuni: – asumarea implicării etice, atât a angajatorilor, cât și a salariaților, pentru încurajarea unui climat fără hărțuire la locul de muncă; – evidențierea tipurilor de acțiuni acceptate și a celor neacceptate în cadrul colectivului de muncă prin precizarea explicită în regulamentele interne ale unităților a conduitelor interzise la locul de muncă; – difuzarea diferitelor manuale destinate

personalului, întâlniri informative prin care să se promoveze principiile respectării demnității în muncă a salariaților; – instituirea unei proceduri privind modul de investigare a cazurilor de hărțuire, iar atunci când victima o cere, urmează a fi respectată și confidențialitatea părților implicate; – stabilirea în contractul colectiv de muncă încheiat la nivel de unitate, în regulamentul intern al unității a sancțiunilor care pot fi aplicate în cazul săvârșirii actelor de hărțuire; – interzicerea victimizării salariaților care au depus plângeri împotriva persoanelor care le supun hărțuirii etc. Sunt bine-venite realizarea periodică în cadrul unității a unor sondaje privind faptul dacă salariații sunt sau nu sunt hărțuiți moral la locul de muncă, în cadrul cărora, pe principii de confidențialitate, salariații se vor expune privitor la mobbing-ul organizațional. De asemenea, o opțiune poate fi interviuarea salariaților care pleacă de la unitate, deoarece aceștia ar putea, fără frica unor consecințe, să povestească despre faptul dacă există sau nu mobbing la locul de muncă.

De asemenea sunt binevenite măsurile centrate pe caz. Aceste măsuri vizează cazurile concrete de hărțuire morală ce au avut loc la locul de muncă și ele sunt orientate spre concilierea părților, acordarea de sprijin moral și juridic victimelor hărțuirii morale.

Codul contravențional¹ al Republicii Moldova în art. 54² alin.(2) prevede: hărțuirea, adică manifestarea de către angajator a oricărui comportament, bazat pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu, care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator la locul de muncă se sancționează cu amendă de la 78 la 90 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 150 la 240 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere cu sau fără privarea, în ambele cazuri, de dreptul de a deține anumite funcții sau de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an.

În concluzie, afirmăm că mobbing-ul la locul de muncă este un fenomen negativ, care nu trebuie tolerat, ba, din contra, trebuie combătut, deoarece demnitatea la locul de muncă este o valoare ce trebuie respectată. Cultura organizațională a unei unități trebuie să fie orientată spre asigurarea respectării demnității în muncă a tuturor salariaților, astfel încât salariatul trebuie să se simtă confortabil din punct de vedere psihic la locul de muncă. O companie care promovează o cultură anti-mobbing are doar de câștigat, deoarece salariații care se simt confortabil la locul de muncă vor oferi în schimb angajatorului o muncă calitativă, care, evident, este în beneficiul angajatorului. De asemenea, trebuie de combătut cazurile de victimizare a salariaților care au depus plângeri pe faptul hărțuirii lor morale la locul de muncă, și de promovat o cultură organizațională în spiritul respectării demnității în muncă a salariaților.

Referințe bibliografice:

1. <http://dexonline.ro/definitie/mobbing> (vizitat 15.06.2013)
2. Leymann H.. The content and development of mobbing at work. În: European Journal of Work and Organizational Psychology, 1996, 5(2).
3. Directiva Uniunii Europene privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și în muncă. Nr. 2006/54/CE din 05.07.2006. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 204/23 din 26.07.2006, p.262-275; 05/vol. 8, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:204:0023:01:EN :HTML> (accesat: 05.09.2019).
4. Carta Socială Europeană (revizuită) din 03.05.1996, Ratificată prin Legea nr. 484-XV din 28.09.2001 (în vigoare pentru Republica Moldova din 01.01.2002, publicată în ediția oficială Tratatate internaționale, 2006, vol. 38.
5. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității, nr.121 din 25.05.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.05.2012, nr.103/355.
6. Macovei Tatiana, Interzicerea hărțuirii morale a femeilor la locul de muncă . În: Revista Națională de Drept (Chișinău), 2013, nr. 2.
7. Codul muncii adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 159-162/648 din 29.07.2003.
8. Macovei T. Ce este mobbingul organizațional? În: Revista Națională de Drept (Chișinău), nr. 6, 2014.
9. Decizia nr. 001 din 17.10.2013 a Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității. http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/2013_10_17_decizia_cauza_001_13_r_saachian_finala_7203726.pdf (accesat: 10.09.2019).
10. <http://www.jurnal.md/ro/news/65e7ef724e510808/la-10-ani-dupa-ce-35-de-angajati-ai-france-telecom-s-au-sinucis-fostii-directori-vor-fi-judecati-pentru-hartuire-morala.html> (accesat: 01.10.2019).
11. Codul contravențional al Republicii Moldova. Legea nr. 218-XVI din 24.10.2008 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.2009, nr. 3-6/15.

STRUCTURILE EXTERNE ALE SOCIETĂȚII COMERCIALE

EXTERNAL STRUCTURES OF THE COMPANY

Cristina MARTIN, dr., lector,
Nicolina ȚURCAN, masterand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: This research aims to give an interpretation to the latest changes in Moldovan civil legislation regarding branches and subsidiaries of legal entities, established on the territory of Republic of Moldova. This analysis is a comparative approach to the legislation of other countries, regarding the activity of branches, subsidiaries and groups of companies. Cross-border expansion by companies' groups through integrated branch networks appears to be more efficient than establishing a series of legally independent entities. According to the Law no 133/2018 regarding some amendments of the Civil Code of Republic of Moldova and other legislation, for the purpose of alignment to Association Agreement, Directive 2011/35, Directive 82/891/EEC, the definitions of „branch” and „subsidiary” were reversed in Moldovan civil legislation. Those amendments establish a new perspective of how economic activities of company's structures will be operated on the territory of Republic of Moldova.

Cuvinte-cheie: societăți comerciale, structuri exogene, filială, sucursală, reprezentanță, Cod civil, Legea de modernizare a Codului civil

Societatea comercială este considerată ca fiind unul din principalele instrumente de realizare a comerțului. În dorința de a spori vânzările, societatea comercială caută să depășească limitele sediului sau zonelor apropiate acestuia, extinzând aria geografică a activității sale.

În virtutea tendințelor de globalizare și expansiune a activității unei societăți comerciale, au fost create instrumente speciale pentru extinderea clienței acesteia înafara spațiului juridic unde este înregistrat sediul acesteia. Astfel sunt formate ansambluri economice, sisteme alcătuite din societate comercială – mamă și **structurile exogene** componente. Flexibilitatea și avantajele unor astfel de structuri depinde de strategia pe care o adoptă societatea aflată în expansiune, realizându-și activitatea în limitele prevăzute de lege pentru activitatea entităților pe care le creează. În acest sens, una din funcțiile societății comerciale devine cea de instrument de expansiune a unei afaceri înafara sediului acesteia.

Importanța studierii *structurilor societare de funcționare* [1] a grupurilor de societăți, va fi privită ca pe o necesitate din punct de vedere economic, juridic și fiscal. Scopul urmărit la elaborarea prezentului studiu, constă în sublinierea utilității structurilor societare externe și clarificarea terminologiei folosite de le-

giuitor, spre evitarea ambiguităților la utilizarea noțiunilor de „sucursală” și „filială” în calitate de structuri externe a societăților comerciale.

Discuțiile privind noua terminologie a apărut odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 133 privind modificarea Codului Civil și modificare a unor acte legislative din 15.11.2018 (în continuare „**Legea 133/2018**”) [2], prin care au avut loc schimbări esențiale în reglementarea juridică a *dezmembrămintelor* [3] societăților comerciale, în special prin modificarea art. 69 – 105 din Codul civil (în redacția veche), care a urmat de modificarea unor acte legislative conexe.

Pentru tratarea semnificațiilor noilor noțiuni, mai întâi vom analiza consecutiv, *societățile exogene* [3], sub forma filialelor și reprezentanțelor - în redacția de până la modificări. Așadar, filiala persoanei juridice era instituită de o altă persoană juridică națională sau străină și care nu are statut de persoană juridică (ex-art. 102 Codul civil), iar reprezentanța era reglementată drept o subdiviziune separată a persoanei juridice situată în afara sediului acesteia, care o reprezintă și îi apără interesele, neavând statut de persoană juridică distinctă (ex-art. 103 Codul civil). În aceeași ordine de idei, în ex-art. 19 din Legea nr. 81 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător din 18.03.2004 [4] era prevăzut modul de constituire a filialelor și reprezentanțelor întreprinderilor nerezidente. Iar la art. 21 din Legea nr. 845 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi din 03.01.1992 [5] era reglementat și descris modul de dependență economică și juridică a filialelor și reprezentanțelor.

Terminologia analizată suferă modificări odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 133/2018, care prezintă structurile externe a societăților, într-o nouă formula, și anume: *sucursala* și *filiala*, care, în general, înglobează particularitățile filialelor și reprezentanțelor, în așa mod stabilindu-se noțiunea pentru – *sucursală*, care nu era reglementată anterior; *filiala* pierde sensul juridic atribuit până acum și devine o societate independentă, parte a grupului de persoane juridice. Având în vedere modificarea sensului terminologiei, se conturează și un nou regim juridic al sucursalelor societăților – ca forme de activitate a unei societăți comerciale înafara sediului, principalele caracteristici fiind: (i) statutul de subdiviziune persoanei juridice, (ii) dar care nu are personalitate juridică distinctă. Astfel sucursala integrându-se organic în societatea fondatoare, dar aflându-se într-o anumită autonomie stabilită de societatea fondatoare, legiuitorul moldav s-a alineat la aserțiunea conform căreia, societatea mamă are competența persoanei juridice să decidă volumul de activități care vor fi desfășurate de sucursala sa.

În aspect comparat, considerăm oportun analiza legislațiilor altor țări, precum și legislația Uniunii Europene în materie. Modificările operate în legislația națională își găsesc sorgintea în Directiva 2011/35/UE privind fuziunile societăților comerciale pe acțiuni din 5 aprilie 2011 [6] și Directiva 82/891/EEC privind reorganizarea persoanei juridice și nulitatea reorganizării [7], prin

care se coordonează legislațiile statelor membre în scopul protecției intereselor asociaților, salariaților, creditorilor și terților și de a crea o certitudine juridică în raporturile în care sunt implicate societățile comerciale. Mai exact, ajustarea terminologiei „sucursală” [8] și „filială” [9] a persoanei juridice la terminologia folosită de Acordul de asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană din 27 iunie 2014 [10] (art. 203 din Acord), de legislația Uniunii Europene, de legislația României și a altor state a căror limbi oficiale sunt limbi romanice.

Sucursala. Conform Articolul 240 din Codul civil, sucursala este *o subdiviziune separată a persoanei juridice, situată în afara sediului acesteia, care are aparența permanenței, propria conducere și dotarea materială necesară pentru a desfășura o parte sau toate activitățile persoanei juridice*. Cu toate acestea, legea nu clarifică dacă sucursala trebuie sau nu specificată în actul de constituire a societății mama, împreună cu alte sedii secundare sau unități fără personalitate juridică, acest lucru fiind prezumat prin însăși starea de dependență pe care o are sucursala față de societatea-mamă. Sucursala trebuie să fie menționată în actul constitutiv al societății-mamă, împreună cu alte sedii secundare fără personalitate juridică; în actul constitutiv fiind menționate condițiile pentru înființarea ulterioară a sucursalelor, prin modificare actului constitutiv, în temeiul unei hotărâri a asociaților [11].

Constituirea sucursalelor de către societatea comercială care este înregistrată în Republica Moldova are loc prin înregistrarea în registrul de publicitate respectiv, a faptului instituirii sucursalelor. Acest lucru va avea loc înainte de începerea activității sucursalei. Solicitantul va depune o cerere de înregistrare, care va corespunde *Deciziei* societății-mamă în privința constituirii cu indicarea denumirii, sediului, obiectului de activitate, actul de înființare și actul în baza căreia își va desfășura activitatea, datele de identificare a conducătorului/reprezentantului sucursalei. Pentru a nu fi creată impresia unei independențe în activitatea sucursalei și activitatea societății mamă, prima va menționa în orice document întrebuitat în activitatea sa, atributele de identificare sau toate atributele de identificare a societății mamă, dar care să creeze o imagine clară asupra dependenței societății comerciale de societatea mamă.

Având în vedere că sucursala persoanei străine nu este persoană juridică, aceasta va funcționa conform propriului *Regulament*, aprobat de organul care a hotărât instituirea sucursalei. Persoana juridică străină poartă răspundere pentru obligațiile care apar din activitățile sucursalei din Republica Moldova. Pentru a crea o certitudine privind originea sucursalei, în denumirea sucursalei persoanei juridice străine va fi inclus denumirea persoanei juridice străine care a hotărât instituirea sucursalei, urmată de denumirea localității din străinătate în care are sediul persoana juridică, cuvântul „sucursala” și de denumirea localității din Republica Moldova în care are sediul sucursala. În cazul institu-

irii de către aceeași persoană juridică străină a mai multor sucursale în aceeași localitate, denumirea sucursalei poate fi completată cu un indicativ de natură să le deosebească între ele.

Legiuitorul moldav reglementează separat **activitatea sucursalelor persoanei juridice străine** pe teritoriul Republicii Moldova, cărei, în principiu, i se vor aplica prevederile generale privind sucursalele. Totuși, potrivit art. 241 din Codul civil [...] *înainte ca o persoană juridică constituită într-un alt stat (persoana juridică străină) să desfășoare din nume propriu activitate în Republica Moldova printr-o sucursală în sensul art. 240 alin.(1) Cod civil, ea trebuie să înregistreze sucursala în registrul de publicitate respectiv stabilit de legislația Republicii Moldova*. Salutabil este și reglementarea eventualei stări de insolvabilitate și *modus operandi* a sucursalei în cazul în care acest eveniment survine. Având în vedere că sucursala deschisă în Republica Moldova de către o persoană juridică străină va deține un portofoliu de activități, o eventuală insolvabilitate a persoanei juridice străine ar distorsiona drastic activitatea acestora în Republica Moldova. Pentru a diminua consecințele insolvabilității persoanei juridice străine, a fost reglementat în articolul 242 și 243 din Codul Civil, consecințele insolvabilității sau lichidării persoanei juridice străine care are sucursală în Republica Moldova, precum și radierea sucursalei persoanei juridice din Registrul de stat al Republicii Moldova. În acest sens s-a folosit modul de reglementare cuprins în codul comercial al Estoniei și României.

Așadar, sucursala va avea următoarele coordonate principale: (i) structură externă fără personalitate juridică, fi caracterizată ca dependentă total – juridic și patrimonial de societatea în cadrul căreia funcționează, (ii) fiind parte din structura organică a societății care a înființat-o, (iii) beneficiind de o anumită autonomie de funcționare, (iv) având sediul propriu și propriile organe de conducere.

Filiala. Având în vedere noua formă de organizare a filialelor, acestea reprezintă **persoane juridice controlate de o altă persoană juridică, în cadrul unui grup societar.**

Filialele sunt considerate exogene, atât în raport cu societatea-mamă, cât și cu celelalte structuri externe ale acesteia, anume din considerentul că scopul constituirii lor este de a dezvolta afacerea societății mamă. De altfel, se consideră că elementul definitoriu al filialelor este tocmai raportul de dependență specială de societatea-mamă, această aservitute rezultând din angajamentul organelor sociale ale filialei de a integra voința societății mamă propriei voințe, prin exercițiul dreptului la vot [12]. În aceeași opinie, societatea-mamă trebuie să existe anterior înființării filialei.

În articolele 290 – 295 din Codul civil este reglementat modul de operare a grupului societar, fiind descris modul de dependență a filialei de societatea mamă, modalitatea de control și responsabilitățile administratorului filialei în

raport cu societatea – mamă și vice-versa. Fiind o societate independent juridic față de societatea – mama, legea nu prevede condiții speciale pentru constituirea filialelor, ele urmând să fie constituite într-o procedură generală, ca orice persoană juridică. Astfel, nici în actul de constituire al societății-mamă nu va fi necesară o mențiune în acest sens.

Dependența filialei de societatea constituitoare este în primul rând economică, dar și funcțională, astfel fiind stabilite atribuții specifice pentru societatea – mama, dar și pentru organul de conducere a filialei.

Dependența filialei de societatea mamă se manifestă în controlul exercitat asupra filialei de către societatea-mamă. Din punct de vedere juridic, controlul mai este concretizat în aprobarea sau respingerea prin vot, prin hotărârile Adunării Generale ale filialei a propunerilor, direcțiilor, reieșind din politica managerială care o are societatea, inclusiv și pentru filiale.

Având în vedere că, pe de o parte există un control vertical între societatea – mama și filiale, iar pe cealaltă parte – filialele sunt persoane juridice independente, vom considera că filialele împreună cu societatea – mama vor forma un grup societar (grup de persoane juridice cu scop lucrativ).

Dependența filialei față de societatea – mamă se explică și prin crearea celei din urmă cu toate filialele sale a unui grup societar. În cazul în care din grup fac parte persoane juridice străine, se vor folosi aceleași reglementări, indiferent de forma de organizare conform legii lor naționale. În general, având în vedere activitatea transfrontalieră a unor societăți-mamă cu filialele sale, gruparea a mai multor filiale, sub auspiciul unei societăți, vine din necesitatea de a crea în Uniune Europeană condiții similare celor de pe o piață internă și pentru a asigura astfel realizarea buna funcționare a grupului. Aceste operațiuni nu ar trebui împiedicate prin restricții, dezavantaje sau denaturări determinate în special de dispozițiile fiscale ale statelor membre. Impunerea reglementărilor date, este un fapt pozitiv, astfel fiind susținute grupurile de societăți din diferite state membre prin norme de impozitare neutre din punct de vedere concurențial, pentru a permite întreprinderilor să se adapteze cerințelor pieței interne, să își mărească productivitatea și să își consolideze poziția concurențială la nivel internațional.

Considerând starea de dependență a filialei cu societatea-mamă, se va constitui un control de funcționalitate în cadrul grupului. Societatea - mamă își exercită controlul asupra filialelor prin deținerea de către societatea mamă a tuturor părților sociale ori a acțiunilor de la societatea fiică.

Astfel, filialele societăților comerciale sunt societăți comerciale distincte, cu personalitate juridică proprie, cu patrimoniu și obiect de activitate și răspundere proprie, care are o legătură economică cu societatea-mamă, care deține o parte importantă din capitalul acesteia [13].

Conform Articolului 290 din Codul civil, este subliniată starea de control care o deține societatea – mama față de filială, stabilindu-se chiar în denumirea articolului că [...] *Persoană juridică controlată - (filiala) [...] este persoana juridică supusă controlului altei persoane juridice (persoana juridică care exercită control), fie direct, fie printr-o altă persoană juridică controlată(al.1)*. Noțiunea de „control” este menționată atât în Codul Fiscal la art. 5, unde prin „control” se înțelege posesia (directă sau prin una ori mai multe persoane interdependente) a cel puțin 50% din capitalul sau din drepturile de vot ale unei persoane, dar și în Legea nr. 171 cu privire la piața de capital din 11.07.2012 [14]. La fel, în legislația României, specific, în Legea nr. 297/2004 privind piața de capital [15], prin noțiunea de „control” se înțelege relația dintre societatea mamă și entitățile pe care le controlează, iar orice filială a unei filiale fiind considerată o filială a societății mamă, care este de fapt entitatea care controlează aceste filiale.

În context sunt reglementate responsabilitățile administratorului societății – mama (societatea care efectuează controlul), și administratorul filialei, de informare la apariția și dispariția controlului, și anume a administratorul persoanei juridice controlate imediat ce s-a stabilit sau a dispărut controlul. Iar, de îndată ce a fost informată, persoana juridică controlată, cu excepția cazului când este de naționalitate străină și legea sa națională nu o prevede, trebuie să informeze fără întârzieri nejustificate persoana juridică care exercită controlul despre numărul de participațiuni și drepturile de vot deținute de ea la adunarea generală a persoanei juridice care exercită control, precum și în oricare alte persoane juridice.

Controlul mai poate fi interpretat și prin prisma dreptului administratorul societății – mama de a da instrucțiuni administratorului persoanei juridice controlate. Corespondent, sub rezerva dispozițiilor art. 295 din Codul civil, administratorul persoanei juridice controlate trebuie să respecte instrucțiunile date de persoana juridică care exercită controlul asupra ei. Aceste instrucțiuni, prin care se creează controlul, trebuie notificate în Registrul de publicitate respectiv.

Dacă nu s-a notificat altfel la registrul de publicitate corespunzător, persoana juridică deținută integral se prezumă că primește instrucțiuni de la persoana juridică care exercită controlul, iar notificarea la registru nu este necesară. Ea va face, în schimb, o notificare a faptului că ea este deținută integral, pentru informarea terților și a membrilor persoanei juridice obligate să notifice.

Formarea grupului ca unitate, impune în sarcina structurilor acestuia urmărirea interesului grupului. Astfel, administratorul persoanei juridice controlate, care în urma unei instrucțiuni date de persoana juridică care exercită controlul, nu execută decizia data, este degrevat de răspundere dacă instrucțiunea respectivă contravine intereselor persoanei juridice controlate. Astfel, va fi considerat că administratorul nu și-a încălcat obligațiile dacă sunt întrunite următoarele condiții: (i) decizia este în interesul grupului; (ii) administratorul are temei să presupună în

mod rezonabil că potențialul prejudiciu va fi echilibrat, într-un termen rezonabil, printr-un avantaj; (iii) potențialul prejudiciu nu este de natură să pună în pericol existența însăși a persoanei juridice. (art. 294 Cod civil)

Totuși, dacă persoana juridică controlată este o persoană juridică deținută integral, cele menționate supra nu se aplică.

Așadar, filialele având personalitate juridică de cea a societății mamă (care formează grupul), va avea propriul său regim juridic și respectiv va purta răspundere în fața creditorilor pentru obligațiile stabilite în raport cu aceștia, decât dacă creditorii nu sunt în raporturi juridice cu societatea – mamă și nu cu societatea fiică.

Reprezentanța. Prin modificarea adusă, reprezentanțele nu mai constituie forme externe a societăților comerciale, or noțiunea atribuită sucursalelor șterge distincția dintre filială și reprezentanță. Amintim că **reprezentanța, în reglementarea anterioară, o subdiviziune separată a persoanei juridice și care încheie contracte în numele și în contul ei.** Reprezentanța prezenta diferențe în primul rând cu filială, deoarece nu putea practica activități de producere, de executare a lucrărilor și de prestare a serviciilor pentru clientelă, așa cum ar face o filială sau o persoană juridică fondatoare, astfel aceasta fiind mai mult un intermediar între persoana juridică fondatoare și terțele persoane care contactează cu ea. Reprezentanța realiza activitățile persoanei juridice respective prin persoane fizice care au calitatea de salariați ai persoanei juridice și care primesc salariu de la angajator. La ora actuală, noțiunea de reprezentanță în legislația civilă este desuetă, fiind reglementată doar în legislația fiscală – reprezentanța fiscală, ceea nu prezintă obiectul acestui studiu.

Anterior modificărilor, terminologia utilizată a trezit diverse valuri de ambiguități, unii doctrinari [16] stabilind similitudinea dintre noțiunea de „sucursala” reglementată de legislația României și noțiunea „filială” reglementată de legislația moldovenească la acel moment. Cu titlu exemplificativ filiala era definită drept o *structură societară instituționalizată, lipsită de patrimoniu și personalitate juridică, care funcționează independent, autonom și durabil într-un sediu propriu și căreia i se încredințează ca prelungire a capacității societății fondatoare, printr-un mandat specializat, îndeplinirea uneia sau mai multor categorii de operațiuni ce fac parte din obiectul de activitate a societății, fiind caracterizată prin următoarele caractere juridice* (i) filiala nu este persoană juridică, (ii) este o structură instituționalizată, (iii) exercită o funcție de mandat, cu sau fără reprezentare (în funcție de împuternicirile acordate), (iv) are ca scop dezvoltarea și expansiunea activității de întreprinzător desfășurată de persoana juridică, (v) dispune de sediu propriu, care e un sediu secundar al persoanei juridice fondatoare.

În materie de drept tranzitoriu, pentru operarea modificărilor necesare în actele de constituire a societăților, s-a oferit un termen de 5 ani pentru agenții

economici pentru ajustarea statutelor persoanelor juridice și denumirilor filialelor la noua terminologie, fiind permisă ajustarea treptată. Cu toate acestea, conform Legii 133/2018 art. 10 alin. (5), regimul nou se va aplica cu efect imediat, având în vedere că orice trimitere din legislația actuală la filială sau reprezentanță a persoanei juridice se consideră trimiteri la sucursala persoanei juridice, până la aducerea legislației în concordanță cu noile prevederi.

Drept consecință, pentru evitarea unor contradicții în legislație, unele acte au fost abrogate sau reformulate ca normă de trimitere, cum ar fi: articolul. 19 din Legea nr. 81-XV cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător, din 18 martie 2004 și articolul 21 din Legea nr. 845-XII cu privire la antreprenorial și întreprinderi, din 3 ianuarie 1992.

În concluzie, analizând aspectele terminologice precedente și conceptele în vigoare, precum și legislația altor țări, am formulat următoarele concluzii. Modificările operate, creează **avantaje** pentru agenții economici din Republica Moldova, și în special pentru cei străini, acestora fiindu-le propusă mai multă flexibilitate în alegerea formei de organizare, în baza căreia își vor realiza activitatea pe teritoriul Republicii Moldova. Dacă anterior, unica opțiune era crearea unei societăți fiică, acum desfășurarea activităților înafara sediului poate fi realizată și prin deschiderea unei sucursale (fără personalitate juridică). Acest lucru nu doar va ușura alegerea formei de organizare, dar va crea și o previzibilitate în activitate, normele date fiind aliniate reglementărilor prevăzute de alte state, în special statele membre a Uniunii Europene. Cu titlu de exemplu, suntem în prezența unor norme prin care: (i) se protejează sucursala autohtonă de insolabilitatea societății-mamă, (ii) a fost modificat modul de obținere a licențelor de către filială, în cazul în care societatea-mamă a obținut o astfel de licență, și altele. Cu toate acestea, urmează să fie luate în considerare câteva **recomandări**. În primul rând, urmează să fie revizuit cadrul legislativ conex pentru a evita suprapuneri sau omisiuni de norme. Neadaptarea legislației secundare la noile amendamente, precum și lipsa de precedent în activitatea instituțiilor de stat (cum ar fi Serviciul Fiscal de Stat, Agenția Servicii Publice, Compania Națională de Asigurări în Medicină și altele) cu noile forme a structurilor exogene, va constitui o piedică la realizarea activității de către agenții economici. În al doilea rând, având în vedere specificul fiecărei forme de organizare, nu ne putem limita la o reglementare în formă generală a structurilor exogene, astfel pentru unele forme de organizare este imperativă ajustarea la specificul lor de activitate (de ex.: băncile comerciale sub forma societăților pe acțiuni). În al treilea rând, este necesar de revizuit legislația aferentă societăților necomerciale, având în vedere excluderea noțiunii de „reprezentanță” din Codul civil.

În general, tendințele modificărilor operate în Codul civil sunt de natură să ridice derularea afacerilor la un nivel mai avansat, mai puțin formalist și care va

alinia modul de operare a afacerilor în Republica Moldova la prevederile Uniunii Europene. Acest fapt va permite o integrare economică regională propice și o echilibrarea structurală a fluxului de investiții plasate în Republica Moldova, cât și a comerțului extern.

Referințe bibliografice:

1. C. Bârsan, V. Dobrinoiu, Al. Țiclea, M. Popa, C. Tufan. Societăți comerciale – organizarea, funcționarea, răspunderea, obligațiile fiscale. Casa Editură și Presă Șansa, București, 1995, p. 494-495
2. Legea nr. 133 privind modificarea Codului Civil și modificare a unor acte legislative din 15.11.2018 Publicat în Monitorul Oficial Nr. 467-479, art Nr: 784, data publicării: 14.12.2018, data intrării în vigoare: 01.03.2019
3. Piperea V. Gh., St. D.Cârpenaru et al, Legea societăților, p. 196
4. Legea nr. 81 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător din 18.03.2004, publicat în MO la data 23.04.2004, nr. 64-66, art. nr. 344.
5. Legea nr. 845 cu privire la antreprenariat și întreprinderi din 03.01.1992, publicat în MO la data de 28.02.1994 nr. 2, art. 33
6. Directiva 2011/35/UE privind fuziunile societăților comerciale pe acțiuni din 5 aprilie 2011, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, la data de 29.4.2011, L 110/1, link: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0035>
7. Directiva 82/891/EEC privind reorganizarea persoanei juridice și nulitatea reorganizării, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 17 decembrie 1982, L378/47, link: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-RO/TXT/?uri=CELEX:31982L0891&from=EN>
8. Prin „sucursală a unei persoane juridice” se înțelege un punct de lucru fără personalitate juridică, cu aparența permanenței, de exemplu prelungirea unei societăți-mamă, care are propria conducere și dotarea materială necesară pentru a putea negocia afaceri cu terți astfel încât aceștia din urmă, deși cunosc faptul că, dacă este necesar, există o legătură juridică între sucursală și societatea-mamă cu sediul în străinătate, nu sunt obligați să încheie afaceri direct cu societatea-mamă, ci pot efectua tranzacții comerciale la sediul care reprezintă prelungirea societății-mamă, pct.7 (art. 203), Acord de Asociere (vezi trimiterea 10);
9. prin „filială” a unei persoane juridice a unei părți se înțelege o persoană juridică care este controlată efectiv de o altă persoană juridică a părții respective, unde prin control se va înțelege – stare când o persoană juridică este controlată de o altă persoană juridică dacă aceasta din urmă are competența să desemneze majoritatea directorilor săi sau să conducă

- în alt mod legal activitățile acesteia, pct. 7 (art. 203), Acord de Asociere (vezi trimiterea 10);
10. Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele Membre ale Acestora, pe de altă parte, semnat la data de 27 iunie 2014, ratificat prin Legea nr. 122 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din data de 02.07.2014, publicat în MO la data de 18.07.2014, nr. 185-199, art. nr. 442
  11. Drept comercial, Comercianții, Luminița Tuleașca, Ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București 2018, p. 224
  12. Pentru detalieri, a se vedea C. Bîrsan, V. Dobrinioiu, Al. Țiclea, M. Popa, C. Tufan, op. cit, p. 501
  13. Drept comercial, Tratat, Smaranda Angheni, Editura C.H. Beck, București 2019, p. 184
  14. Lege nr. 171 privind piața de capital din 11.07.2012, publicat în Monitorul Oficial nr.193-197/665 din 14.09.2012
  15. Legea nr. 297/2004 privind piața de capital, publicat în MO al României, în vigoare de la 29 iulie 2004
  16. Nicolae Roșca. Dreptul afacerilor. Ediția a III-a. Chișinău 2011, p. 479

MODUL DE CERCETARE A ACCIDENTELOR DE MUNCĂ

METHOD OF RESEARCH OF WORK ACCIDENTS

Felicia PĂSCĂLUȚĂ, dr., lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: From the definition of the notion „work accident” the following elements necessary for the existence of the work accident are deduced: a) violent injury of the body; b) the determinant cause that causes the violent injury of the employee’s body, the professional cause of the accident; c) the quality of the injured person; d) the time when the accident occurred and the place of its production. All these elements must be cumulatively assembled, as the absence of one of them implies the impossibility of qualifying the event as an accident at work, which can be recognized as an accident outside the workplace or a regular accident.

The purpose of the investigation of the accidents at work consists in their classification, the determination of the circumstances, causes and violations of the normative acts and other regulations that led to the injury of the employees, the establishment of the persons who have violated the provisions of the normative acts and of the corresponding measures to prevent such events.

Cuvinte-cheie: *accident de muncă; accident psihic, loc de muncă, accident în afara muncii.*

Potrivit pct. 3 din Regulamentul privind modul de cercetare a accidentelor de muncă, aprobat prin Hotărîrea Guvernului RM nr. 1361 din 22 decembrie 2005 [1] (în continuare – *Regulament*), prin **accident de muncă** se înțelege un eveniment care a produs vătămarea violentă a organismului salariatului (leziune, stres psihologic, electrocutare, arsură, degerare, asfixiere, intoxicație acută, leziuni corporale provocate de insecte și animale, de calamități naturale etc.), ca urmare a acțiunii unui factor de risc (însușire, stare, proces, fenomen, comportament) propriu unui element al sistemului de muncă (executant, sarcini de muncă, mijloace de producție, mediu de muncă) și care a condus la pierderea temporară sau permanentă a capacității de muncă ori la decesul salariatului, survenit:

- a) în timpul îndeplinirii sarcinii de muncă sau obligațiilor de serviciu;
- b) înainte de începerea sau după încetarea lucrului, când salariatul se deplasează de la intrarea în incinta întreprinderii, instituției, organizației (în continuare – *unitate*) pînă la locul de muncă și invers, își schimbă îmbrăcămintea personală, echipamentul individual de protecție și de lucru și invers, preia sau predă locul de muncă și mijloacele de producție;
- c) în timpul pauzelor stabilite, când salariatul se află pe teritoriul unității sau la locul său de muncă, precum și în timpul frecventării încăperilor sanitaro-igienice sau auxiliare;

- d) în timpul deplasării de la domiciliu la lucru și invers, cu transportul oferit de unitate, în modul stabilit, precum și în timpul îmbarcării sau debarcării din acest mijloc de transport;
- e) în timpul deplasării de la unitatea în care este încadrat salariatul, pînă la locul de muncă, organizat în afara teritoriului unității, sau pînă la o altă unitate, și invers, pentru îndeplinirea unei sarcini de muncă sau a obligațiilor de serviciu, în timpul util pentru aceasta și pe traseul stabilit al deplasării, indiferent de modul de deplasare sau mijlocul de transport utilizat;
- f) în cadrul participării la acțiuni culturale, sportive sau la alte activități organizate de unitate în baza ordinului sau dispoziției emise de angajator;
- g) în cadrul acțiunii întreprinse din proprie inițiativă pentru prevenirea sau înlăturarea unui pericol ori pentru salvarea altui salariat de la un pericol în circumstanțele specificate la literele a),b),c),d) și f);
- h) în timpul instruirii de producție sau practicii profesionale în bază de contract încheiat între angajator și instituția de învățămînt, între angajator, elevi și studenți.

Totodată, ne raliem la opinia doctrinarilor autohtoni care afirmă că, în definiția noțiunii „accident de muncă”, se regăsesc și elemente novatorii: pentru prima dată se instituie posibilitatea calificării vătămării violente a organismului lucrătorului, provocată de *accidentul psihic*, ca fiind accident de muncă [2, p. 626]. Această reconceptualizare a noțiunii de „accident de muncă” trebuie considerată binevenită și necesară, întrucît s-a constatat că problemele emoționale, care apar în urma relațiilor încordate la locul de muncă, tensiunilor emoționale sau a conflictelor interpersonale, constituie cele mai frecvente cauze de pierdere a capacității de muncă.

Din definiția noțiunii „accident de muncă” se deduc următoarele elemente necesare pentru existența accidentului de muncă: a) vătămarea violentă a organismului; b) cauza (cauzele) determinantă care produce vătămarea violentă a organismului salariatului (sau, după cum au formulat unii autori români [3, p. 115], cauza profesională a accidentului); c) calitatea persoanei accidentate; d) timpul în care accidentul s-a produs și locul producerii acestuia. Toate aceste elemente trebuie întrunite în mod cumulativ, întrucît lipsa unuia dintre ele implică imposibilitatea calificării evenimentului ca fiind accident de muncă, acesta putînd fi recunoscut ca accident în afara muncii sau accident obișnuit.

Calitatea persoanei accidentate reprezintă unul dintre cele mai importante elemente constitutive ale accidentului de muncă, presupunînd un subiect pasiv calificat, delimitat de prevederile legale, pe baza raporturilor de muncă. Prin urmare, în calitate de subiect pasiv calificat la producerea accidentului de muncă figurează, de regulă, lucrătorul, fiind, conform art. 1 din Legea RM nr.

186-XVI/2008, orice persoană încadrată în muncă, în condițiile legii, de către un angajator, inclusiv stagiarii și ucenicii. Mai mult, potrivit stipulațiilor Regulamentului, este considerat de muncă accidentul suferit de un elev sau student în timpul instruirii de producție sau practicii profesionale. Luînd în considerare prevederile art. 3 alin. (2) din Legea RM nr. 186-XVI/2008, considerăm că și alte persoane participante la procesul de muncă pot deveni subiecți pasivi calificați ai accidentului de muncă: a) persoanele care solicită angajarea în câmpul muncii, aflate în unitate cu permisiunea angajatorului, în perioada de verificare prealabilă a aptitudinilor profesionale; b) persoanele care desfășoară muncă neremunerată în folosul comunității sau activități în regim de voluntariat; c) persoanele care, pe durata ispășirii pedepsei în locuri de detenție, lucrează în atelierele instituțiilor penitenciare sau la alte locuri de muncă; d) șomerii, pe durata participării acestora la o formă de pregătire profesională.

De regulă, accidentul de muncă se produce la locul de muncă al salariatului sau pe teritoriul unității [4, p. 307], în timpul îndeplinirii sarcinii de muncă sau obligațiilor de serviciu. În viziunea legiuitorului, *locul de muncă* reprezintă locul destinat să adăpostească posturi de lucru în clădirea unității sau orice alt loc din interiorul unității la care lucrătorul are acces în timpul executării sarcinilor sale de lucru (art. 1 din Legea RM nr. 186-XVI/2008). Cu referire la locul de muncă în calitate de element constitutiv al accidentului de muncă, subliniem că acesta nu trebuie interpretat în sens restrictiv, fiind posibilă producerea accidentului de muncă în timpul deplasării lucrătorului de la domiciliu la lucru și invers, la sediul unei alte unități la care salariatul s-a deplasat pentru îndeplinirea unei sarcini de lucru sau a obligațiilor de serviciu. Mai mult, ca efect al asimilării unor anumite evenimente cu accidentul de muncă, legislația în vigoare consacră unele excepții de la regula generală potrivit căreia locul producerii accidentului de muncă reprezintă locul de muncă al lucrătorului accidentat sau teritoriul unității. De exemplu, este asimilat locului de muncă locul unde se desfășoară acțiuni sportive, organizate de unitate în baza ordinului emis de angajator.

Pornind de la definiția noțiunii de „accident de muncă”, un asemenea accident se poate produce „în timpul îndeplinirii sarcinii de muncă sau obligațiilor de serviciu”, adică pe durata timpului de muncă. Dar dacă luăm în calcul existența evenimentelor asimilate accidentului de muncă, ajungem la concluzia că, pe lângă timpul propriu-zis de muncă, în textul Regulamentului sunt asimilate acestuia și alte perioade, cum ar fi: a) timpul pauzelor stabilite (de exemplu, pauza de masă); b) timpul deplasării de la domiciliu la lucru și invers; c) timpul înainte de începerea sau după încetarea lucrului ș.a.

În conformitate cu pct. 4 din Regulament [5], prin ***accident în afara muncii*** se înțelege un eveniment care a provocat vătămarea violentă a organismului salariatului, chiar dacă s-a produs în timpul de muncă al acestuia, la locul de muncă

sau pe teritoriul unității, în condiții neprevăzute la pct. 3 din Regulamentul menționat supra, cauza directă a căruia este determinată de fapte ce nu au legătură cu îndeplinirea sarcinii de muncă sau obligațiilor de serviciu (joacă, încăierare, automutilare intenționată, sinucidere, cazuri de boală latentă și moarte naturală, folosire a mijloacelor de producție în scopuri personale fără permisiunea angajatorului sau conducătorului, comitere a unui furt din avutul unității, angajatorului persoană fizică și altele de acest gen).

În legislația în vigoare sunt enunțate mai multe criterii pentru clasificarea accidentelor de muncă și a celor în afara muncii. În ceea ce privește clasificarea accidentelor de muncă, ne raliem la opinia autorului român Ioan Marius Aron [6, p. 124], care a relevat că o astfel de clasificare este importantă atât pentru determinarea condițiilor în care acestea trebuie comunicate, cercetate și înregistrate, cât și pentru stabilirea răspunderii juridice a celor vinovați de producerea lor și, totodată, a despăgubirilor pentru persoanele accidentate. Așadar, potrivit pct. 5 din Regulament, accidentele de muncă și accidentele în afara muncii (în continuare – *accidente*) se divizează în trei categorii în funcție de urmările produse asupra persoanei accidentate:

- a) *accident care produce incapacitate temporară de muncă* – eveniment ce a provocat pierderea parțială sau totală de către salariat a capacității de muncă pentru un interval de timp de cel puțin o zi, cu caracter reversibil după terminarea tratamentului medical, confirmată de instituția medicală în modul stabilit;
- b) *accident grav* – eveniment care a provocat vătămarea gravă a organismului salariatului, confirmată de instituția medicală în modul stabilit;
- c) *accident mortal* – eveniment care a cauzat, imediat sau după un anumit interval de timp de la producerea lui, decesul salariatului, confirmat de instituția de expertiză medico-legală în modul stabilit.

În funcție de numărul persoanelor afectate, accidentele se clasifică în:

- a) *accident individual*, în urma căruia este afectat un singur salariat;
- b) *accident colectiv*, în urma căruia sunt afectați, în același timp, în același loc și din aceeași cauză, minimum doi salariați (pct. 6 din Regulament).

În funcție de momentul în care s-au produs efectele, accidentele de muncă pot fi [7, p. 635]:

- a) *accidente ale căror efecte se produc imediat*;
- b) *accidente ale căror efecte se manifestă ulterior*;
- c) *accidente cu efecte imediate însoțite ulterior și de alte efecte*.

Comunicarea despre producerea accidentelor. Potrivit dispozițiilor pct. 7 din Regulament, fiecare accidentat sau martor ocular este obligat să anunțe imediat accidentul produs conducătorului său direct sau oricărui conducător superior al acestuia și să acorde, după caz, primul ajutor. Conducătorul, fiind

anunțat despre accident, va îndeplini următoarele acțiuni: a) va organiza acordarea ajutorului medical accidentatului și, dacă va fi necesar, îl va transporta la o instituție medicală de la care va solicita certificatul medical cu privire la caracterul vătămării violente a organismului acestuia; b) va evacua, după caz, personalul de la locul accidentului; c) va informa angajatorul despre accidentul produs; d) va menține neschimbată situația reală, în care s-a produs accidentul, pînă la primirea acordului persoanelor care efectuează cercetarea, cu excepția cazurilor în care menținerea acestei situații ar provoca alte accidente ori ar periclita viața sau sănătatea altor persoane. În cazul în care se impune modificarea situației reale, în care s-a produs accidentul, în prealabil se vor face fotografii și scheme ale locului unde s-a produs accidentul, se vor aduna probe, materiale ce pot furniza informații despre accidentul produs, pentru a fi predate persoanelor care efectuează cercetarea.

În conformitate cu pct. 9 din Regulament, angajatorul va comunica imediat producerea accidentelor la locul de muncă (prin telefon sau prin orice alte mijloace de comunicare) Inspectoratului de Stat al Muncii, Casei Naționale de Asigurări Sociale și, după caz, forului superior, organului sindical de ramură sau interramural, organelor pentru supraveghere tehnică sau energetică, centrului teritorial de sănătate publică (în cazuri de intoxicație acută). În cazul producerii accidentelor grave și mortale, angajatorul trebuie să comunice suplimentar inspectoratului de poliție din raza raionului sau sectorului în care s-a produs accidentul.

Legislația în vigoare statuează anumite angajamente pentru instituțiile medicale în ceea ce privește anunțul despre producerea accidentelor. Astfel, potrivit pct. 11 din Regulament, instituția medicală care acordă asistență accidentatului este obligată să anunțe Inspectoratul de Stat al Muncii sau inspectia teritorială de muncă în raza căruia se află datele cunoscute ce țin de identitatea accidentatului și a unității în care s-a produs accidentul.

Conducerea unității este obligată să comunice autorităților competente datele despre accidentul de muncă ce s-a produs, și anume: denumirea, adresa unității sau a angajatorului persoană fizică; numele, prenumele, starea familială, vârsta și profesia accidentatului (accidentaților); data și ora producerii accidentului; locul și circumstanțele care se cunosc în legătură cu accidentul produs; caracterul vătămării violente a organismului accidentatului; numele și funcția persoanei care a transmis comunicarea, telefonul.

Cercetarea accidentelor. După cum se menționează în pct. 13 din Regulament, scopul cercetării accidentelor de muncă constă în clasificarea lor, determinarea circumstanțelor, cauzelor și încălcărilor actelor normative și a altor reglementări ce au condus la accidentarea salariaților, stabilirea persoanelor care au încălcat prevederile actelor normative și a măsurilor corespunzătoare întru prevenirea unor asemenea evenimente.

Accidentele grave și mortale produse la locul de muncă sunt cercetate de Inspectoratul de Stat al Muncii, cele cu incapacitate temporară de muncă – de comisia angajatorului, iar în unele cazuri – de Inspectoratul de Stat al Muncii (în cazul în care angajatorul nu dispune de posibilitatea de a constitui o comisie de cercetare a evenimentului). Totodată, atragem atenția asupra faptului că la cercetarea accidentelor au dreptul să participe, după caz, reprezentanții împuterniciți ai forului superior, ai autorităților administrației publice locale (specialiști pentru protecția muncii), ai Casei Naționale de Asigurări Sociale și ai organului sindical, ai centrului teritorial de sănătate publică, precum și să asiste persoanele care reprezintă, în modul stabilit, interesele accidentaților sau ale familiilor acestora. Acești reprezentanți ai diferitor autorități și instituții vor contribui atât la efectuarea corectă și operativă a cercetării accidentelor, cât și la exercitarea controlului asupra corectitudinii și oportunității acțiunilor întreprinse de unitate în vederea lichidării cauzelor producerii accidentelor, înaintînd, în asemenea situații, prescripții legale privind înlăturarea încălcării normelor de securitate și sănătate în muncă și a normelor de igienă a muncii [8, p. 587].

La cercetarea accidentelor care s-au produs la obiectele supuse controlului organelor pentru supraveghere tehnică sau energetică au dreptul să participe și reprezentanții împuterniciți ai acestor organe.

Potrivit pct. 17 din Regulament, persoanele desemnate să cerceteze accidentele au dreptul să pună întrebări și să ia declarații de la orice persoană cu funcție de răspundere, salariat, persoană ce deține informații referitoare la accident, să examineze orice document al angajatorului necesar pentru identificarea circumstanțelor și a cauzelor producerii accidentelor și să dispună, după caz, efectuarea expertizei tehnice a mijloacelor de producție.

Fiecare participant la cercetarea unui accident, pe parcursul desfășurării acesteia, în prezența inspectorului de muncă, are dreptul să pună întrebări persoanelor cu funcții de răspundere, salariaților, persoanelor ce dețin informații referitoare la accident, să înainteze propuneri și, după caz, să-și expună în scris opinia privind circumstanțele, cauzele producerii accidentului și despre persoanele care au încălcat actele normative și alte reglementări, fapt ce a condus la producerea accidentului. Opinia va fi înaintată persoanelor care cercetează evenimentul spre a fi inclusă în dosarul de cercetare.

În ceea ce privește accidentele în afara muncii, cercetarea acestora se va efectua în modul stabilit de Regulamentul privind modul de cercetare a accidentelor de muncă. Comisia unității, iar, după caz, inspectorul de muncă, va finaliza cercetarea, cu întocmirea în formă liberă a unui proces-verbal de cercetare a accidentului în afara muncii, în care vor fi expuse doar circumstanțele și cauzele producerii acestui eveniment [9, p. 328]. Procesul-verbal întocmit de comisia unității va fi aprobat de conducătorul unității respective, cu aplicarea ștampilei

unității. Inspectorul de muncă va întocmi procesul-verbal pe blancheta cu antet a inspecției teritoriale de muncă.

În cazul în care angajatorul nu a comunicat accidentul produs, un atare accident poate fi cercetat și în baza cererii depuse de persoanele interesate.

Modul de cercetare a accidentelor soldate cu incapacitate temporară de muncă este statuat în pct. 21-25 din Regulament. Astfel, pentru cercetarea unui astfel de accident, în termen de cel mult 24 de ore din momentul primirii comunicării despre acest eveniment, angajatorul va desemna prin dispoziție scrisă comisia de cercetare. Această comisie trebuie să fie formată din cel puțin trei persoane, în componența căreia vor intra conducătorul serviciului (specialist) pentru securitatea și sănătatea în muncă și câte un reprezentant al angajatorului și al sindicatului (salariaților). Totodată, venim cu o remarcă: persoanele desemnate în comisia de cercetare trebuie să dispună de pregătire tehnică respectivă și să nu facă parte din persoanele care aveau obligația de a organiza, controla sau conduce procesul de muncă la locul unde s-a produs accidentul.

Potrivit pct. 25 din Regulament, de la data emiterii dispoziției respective, comisia unității va cerceta circumstanțele și cauzele producerii accidentului, va întocmi și va semna, în termen de cel mult 5 zile lucrătoare, procesul-verbal de cercetare, care ulterior va fi aprobat și semnat de către angajator în termen de 24 de ore. Accidentele cercetate de Inspectoratul de Stat al Muncii se vor finaliza cu întocmirea unui proces-verbal de cercetare pe blancheta cu antet a inspecției teritoriale de muncă.

Cercetarea accidentelor grave și mortale se desfășurează în strictă corespundere cu dispozițiile pct. 26-29 din Regulament. Se cere menționat în primul rând că asemenea accidente sunt cercetate de către Inspectoratul de Stat al Muncii, care va desemna inspectorii de muncă ce vor efectua cercetarea respectivelor accidente fără a se preta influențelor de orice fel.

La cererea Inspectoratului de Stat al Muncii sau unității, instituția medicală care acordă asistență accidentatului va elibera, în termen de 24 de ore, certificatul medical cu privire la caracterul vătămării violente a organismului acestuia, iar instituția de expertiză medico-legală, în termen de 5 zile după finalizarea expertizei, va elibera Inspectoratului de Stat al Muncii, în mod gratuit, concluzia din raportul de expertiză medico-legală asupra cauzelor decesului accidentatului.

Evenimentul produs în timpul îndeplinirii obligațiilor de serviciu cu transport auto, aerian, fluvial, naval sau feroviar va fi cercetat în conformitate cu prevederile Regulamentului privind modul de cercetare a accidentelor de muncă, folosind, după caz, materialele de cercetare întocmite de organele de supraveghere a traficului. În acest caz, organele de supraveghere a traficului, în temeiul unui demers, vor elibera angajatorului sau inspectorului de muncă, în termen de 5 zile de la momentul finalizării cercetării, concluzia asupra cauzelor producerii

accidentului și persoanelor care au încălcat prevederile actelor normative.

Venind la fața locului, inspectorul de muncă trebuie, în primul rând, să ia declarații de la accidentat (dacă este posibil) și de la martori, precum și să constate modificările produse la locul accidentului. Imediat după obținerea primelor informații privind accidentul produs, inspectorul de muncă întocmește *planul de cercetare*, care va cuprinde toate problemele ce urmează a fi soluționate și acțiunile ce urmează a fi întreprinse [10, p. 192]. Totodată, în cadrul cercetării accidentului, inspectorul de muncă trebuie să îndeplinească următoarele acțiuni: a) să ia cunoștință de documentele ce vizează respectivul accident; b) să obțină copia de pe fișa personală a accidentatului și copiile de pe alte documente ce țin de personalul unității în cauză; c) să examineze minuțios locul de muncă, utilajul, mijlocul de transport la care s-a produs accidentul, precum și echipamentul individual de protecție utilizat de salariatul accidentat; d) să organizeze, după caz, efectuarea calculelor tehnice, cercetărilor de laborator, expertizei și a altor lucrări; e) să oblige conducerea unității să întocmească scheme sau schițe, să fotografieze locul producerii accidentului sau obiectul deteriorat; f) să retragă pentru examinare Fișele personale de instruire a salariaților (inclusiv a salariatului accidentat) în domeniul securității și sănătății în muncă, programul de instruire și procesul-verbal de verificare a cunoștințelor salariaților în domeniul securității și sănătății în muncă; g) să solicite de la conducerea unității prezentarea planului anual de protecție și prevenire în domeniul securității și sănătății în muncă etc.

În corespundere cu pct. 29 din Regulament, de la data emiterii dispoziției de cercetare a accidentului, inspectorul de muncă va întocmi și va semna, în termen de cel mult 30 de zile (cu excepția cazurilor care necesită expertize tehnice, situațiilor în care Inspectoratul de Stat al Muncii poate prelungi termenul pînă la obținerea documentelor necesare și rezultatelor expertizelor), procesul-verbal de cercetare pe blancheta cu antet a inspecției teritoriale de muncă.

Cercetarea accidentelor, conform pct. 30-31 din Regulament, se va finaliza cu întocmirea dosarului de cercetare care va cuprinde:

- a) procesul-verbal de cercetare a accidentului de muncă (în cazul accidentelor colective, procesul-verbal se va întocmi pentru fiecare accidentat);
- b) procesul-verbal de cercetare a accidentului în afara muncii;
- c) opiniile participanților la cercetarea accidentului (după caz);
- d) declarațiile accidentaților (dacă va fi posibil);
- e) declarațiile persoanelor care au obligația să asigure măsurile de protecție a muncii la locul de muncă unde s-a produs accidentul;
- f) declarațiile martorilor oculari;
- g) fotografiile și schemele ale locului unde s-a produs accidentul;
- h) alte acte și documente necesare pentru clarificarea circumstanțelor și cauzelor ce au condus la producerea accidentului;

- i) încheierea expertizei tehnice (dacă este necesară);
- j) certificatul medical cu privire la caracterul vătămării violente a organismului accidentatului;
- k) concluzia din raportul de expertiză medico-legală asupra cauzelor decesului accidentatului (în cazul accidentelor mortale). Toate materialele din dosar trebuie să fie paginate și șnuruite.

În conformitate cu pct. 31 din Regulament, inspectorul de muncă va expedia, în termen de cel mult 3 zile de la data semnării procesului-verbal de cercetare, câte un exemplar al dosarului de cercetare al accidentului: Inspectoratului de Stat al Muncii, organului de poliție, inspecției teritoriale de muncă, unității respective, după caz, organelor și instituțiilor ai căror reprezentanți au participat la cercetare. Originalul dosarului de cercetare a accidentului se expediază unității, iar, după caz, și autorității administrației publice locale care înregistrează și ține evidența accidentelor produse la angajatori persoane fizice.

Dacă Inspectoratul de Stat al Muncii va constata că la cercetarea accidentului au fost comise erori sau au apărut noi circumstanțe ale producerii accidentului, inspectorul general de stat al muncii este în drept să dispună o cercetare nouă sau suplimentară a accidentului în cauză.

În cele din urmă, trebuie să menționăm că însuși Inspectoratul de Stat al Muncii a scos în evidență principalii factori ce îngreunează mult cercetarea obiectivă și, nu în ultimul rând, operativă a circumstanțelor și cauzelor în care se produc accidentele de muncă, și anume [11] : a) comunicarea cu întârziere sau necomunicarea de către angajator Inspectoratului de Stat al Muncii despre producerea acestor evenimente; b) implicarea în accidentul de muncă a persoanei aflate într-o relație de muncă nedeclarată (în acest caz, cercetarea accidentului devine posibilă numai după dovedirea (probarea) în instanța de judecată a existenței relațiilor de muncă).

Înregistrarea și evidența accidentelor. Potrivit pct. 32 din Regulament, accidentele se înregistrează și se țin în evidență de unitățile, ale căror salariați sunt sau au fost accidentații, iar cele produse la angajatorul persoană fizică se înregistrează și se țin în evidență de către autoritatea administrației publice locale (primărie) pe teritoriul căreia este înregistrat contractul individual de muncă. În același timp, accidentele suferite de elevi și studenți în timpul prestării muncii sau în cadrul practicii profesionale la unități se înregistrează de unitate.

Dosarele de cercetare a accidentelor se țin în evidență și se păstrează la unitate (primărie) timp de 50 de ani, iar la organele interesate – în funcție de necesitate. În cazul lichidării unității (primăriei) sau neasigurării integrității documentelor, dosarele de cercetare a accidentelor se vor transmite spre păstrare arhivei de stat.

Din dispozițiile Regulamentului (pct. 36) rezultă obligația unităților (primăriilor) de a raporta anual organelor de statistică, în modul stabilit, despre

situația statistică a accidentelor de muncă înregistrate în perioada de referință. În acest sens, menționăm faptul că datele statistice de securitate și sănătate în muncă se colectează de la unitățile economice și sociale anual, conform metodelor stabilite de Biroul Național de Statistică, pe eșantioane reprezentative teritorial și pe domenii de activitate [12, p.634]. Asemenea informații sunt colectate în baza formularului de *Raport statistic (anual) nr. 1-SSM*, care se aprobă de Biroul Național de Statistică. Formularul în cauză vizează următoarele date: denumirea, adresa juridică, domeniul de activitate al unității; efectivul de personal; cheltuieli pentru realizarea măsurilor de securitate și sănătate în muncă; numărul de accidentați în muncă; repartizarea accidentaților după împrejurări și cauze; starea condițiilor de muncă; înlesniri și sporuri pentru condiții nefavorabile de muncă.

Raportul statistic nr. 1-SSM urmează să fie prezentat de unitățile economice și sociale cu numărul de salariați de 20 și mai multe persoane, precum și de toate instituțiile bugetare indiferent de numărul de salariați. După cum se susține, pe bună dreptate, în literatura juridică de specialitate, faptul că sunt lăsați în afara procesului de colectare a datelor unitățile economice cu un efectiv de personal mai mic de 20 salariați conduce la imposibilitatea formării unei imagini adecvate a situației în domeniul securității și sănătății în muncă. Mai mult, Raportul statistic nr. 1-SSM nu include în sine informații și indicatori ce s-ar referi: la numărul de unități economice care desfășoară activități de securitate și sănătate în muncă într-un mod organizat; la numărul de persoane desemnate pentru desfășurarea activităților de securitate și sănătate în muncă; la numărul și categoriile de personal instruit în materie de securitate și sănătate în muncă.

Luând în considerare cele constatate mai înainte, ajungem la concluzia că Republica Moldova nu-și onorează întru totul obligațiile rezultate din ratificarea Convenției OIM nr. 160/1985 privind statistica muncii [13]. Acest instrument internațional obligă statele ratificante de a culege, prelucra și publica, periodic, statistici care, progresiv, trebuie să cuprindă următoarele date legate de muncă: populația activă, șomajul, ocuparea, veniturile, salariile, indicele de prețuri pentru produsele de consum, cheltuielile și veniturile familiale, accidentele și bolile profesionale, conflictele de muncă.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Guvernului RM nr. 1361 din 22.12.2005 „Pentru aprobarea Regulamentului privind modul de cercetare a accidentelor de muncă”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.01.2006, nr. 9-12.
2. Boișteanu E., Romandaș N., Dreptul muncii. Manual. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.

3. Țarălungă Gh. Comentariu la Regulamentul privind modul de cercetare a accidentelor de muncă. În: Кадры и заработная плата № 5 (89), 2014.
4. Трудовое право России / Под ред. А.М. Куренного. – Москва: Юристъ, 2004.
5. Hotărârea Guvernului RM nr. 95 din 10 iulie 2008 „Pentru aprobarea unor acte normative privind implementarea Legii securității și sănătății în muncă nr. 186-XVI”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.02.2009, nr. 34-36
6. Aron I. Accidentul de muncă. București: Universul Juridic, 2014.
7. Țiclea Al., Popescu A., Tufan C. ș.a.. Dreptul muncii. București: Rosetti, 2004.
8. Vieriu E., Vieriu D. Dreptul muncii. Chișinău: Contrast-Design, 2012.
9. Țiclea Al. Dreptul muncii. Ed. a 5-a, rev. și actualizată. București: Universul Juridic, 2012.
10. Donos E. Dreptul muncii. Chișinău, 2004.
11. Raport de activitate al Inspecției Muncii pe anul 2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.06.2012, nr. 131-134.
12. Boișteanu E., Romandaș N., Dreptul muncii. Manual. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
13. Convenției OIM nr. 160/1985 privind statistica muncii, ratificată prin Legea Parlamentului RM nr. 186 din 29.09.2011 în vigoare pentru Republica Moldova din 28.10.2011.

PRINCIPIUL NONDISCRIMINĂRII PACIENTULUI IN DOMENIUL SERVICIILOR MEDICALE

PATIENT'S NON- DISCRIMINATION PRINCIPLE IN THE FIEL OF MEDICAL SERVICES

Olesea PLOTNIC, dr. hab., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Elena CIOCHINA, magistru, doctorand,
asistent universitar, Academia de Studii Economice

Abstract: This article explains, in general terms, the importance of the principle of non-discrimination within the health services, from the perspective of the current legislation of the Republic of Moldova, as well as of the recent legislative initiatives adopted at the level of the European Union. The premise of the research is to evaluate and capitalize on the issue under discussion from the field of medical ethics, analyzing in detail the valorisation of the legislative points in the non-discrimination of the vulnerable groups, relevant in the medical and health services. Building on this premise, the article analyzes the effects of the entry into force of the Treaty of Lisbon and the changes made to the new human rights and non-discrimination standards, as well as the new generations of directives adopted following the Treaty of Amsterdam. prohibit discrimination based on racial or ethnic origin, religion or belief, disability, age, sexual orientation or gender / gender. Beyond ensuring the principle of non-discrimination in legislation on healthcare reform and patient rights in access to medical services, the article provides an overview of the discrimination cases found by the National Council for Combating Discrimination.

Keywords: *nondiscrimination, medical services, patient, principles, equity, health*

Generalități. Prin prisma definițiilor serviciilor de sănătate și actelor medicale oferite de Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, prin *servicii de sănătate* se înțeleg complexele de măsuri orientate spre satisfacerea necesităților persoanei în ocrotirea și recuperarea sănătății, realizate cu folosirea cunoștințelor profesionale medicale și farmaceutice, iar prin *acte medicale* – orice examinare, tratament, cercetare clinică și asistență sau altă acțiune aplicată pacientului cu scop profilactic, diagnostic, curativ (de tratament), de reabilitare sau de cercetare biomedicală și executată de un medic sau alt lucrător medical. În acest sens, consumatorii de servicii de sănătate pot fi *consumatori de servicii profilactice, consumatori de servicii curative, dar și consumatori de servicii de transplant, consumatori de servicii genetice, consumatori de servicii de sănătate mentală* etc.

În cadrul raporturilor juridice de drept medical există o pluralitate de subiecți, cei mai importanți dintre aceștia fiind *consumatorul de servicii de sănătate* și, respectiv, *prestatorul de servicii de sănătate*. Statutul juridic general al acestora este reglementat de către *Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005*. Potrivit interpretării prevederilor art. 1 din legea în cauză, prin *consumator de servicii de sănătate (pacient)* se înțelege persoana fizică care necesită, utilizează sau solicită servicii de sănătate, indiferent de starea sa de sănătate, sau care participă benevol, în calitate de subiect uman, la cercetări biomedicale, iar prin *prestator de servicii de sănătate*— orice instituție medico-sanitară și farmaceutică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, medicul și alți specialiști în domeniu, alte persoane fizice și juridice abilitate cu dreptul de a practica anumite genuri de activitate medicală și farmaceutică.

Atât consumatorul, cât și prestatorul de servicii de sănătate sunt ”demaratorii” raporturilor juridice directe de drept medical, raporturi care întotdeauna au un anumit conținut, format din drepturi și obligații ale părților respective. Printre cele mai importante elemente de conținut ale acestora se află și *drepturile consumatorului de servicii de sănătate*, denumite de către *Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului*, *drepturi ale pacientului*. Potrivit aceleiași legi, drepturile pacientului sunt *drepturi derivate din drepturile fundamentale ale omului* la viață și sănătate, care includ drepturi sociale ce țin de accesibilitate, echitate și calitate în obținerea asistenței medicale, precum și drepturi individuale ce țin de respectarea pacientului ca ființă umană, a demnității și integrității lui, realizate în cadrul utilizării serviciilor de sănătate sau în legătură cu participarea lui benevolă, în calitate de subiect uman, la cercetări biomedicale. Este foarte important faptul că legiuitorul definește drepturile consumatorului de servicii de sănătate în calitatea acestora de drepturi, derivate din drepturile fundamentale ale omului, adică drepturi care își au izvorul primar (sorgintea) în drepturile fundamentale ale omului.

Sub aspect juridic, aceste drepturi pot fi clasificate în două categorii aparte: drepturi individuale și drepturi sociale ale consumatorului de servicii de sănătate. *Drepturile individuale* sunt întotdeauna strict subiective și diferă de la caz la caz în dependență de esența serviciilor de sănătate prestate. Acestea țin de respectarea pacientului ca ființă umană, a demnității și integrității lui, realizate în cadrul utilizării serviciilor de sănătate sau în legătură cu participarea lui benevolă, în calitate de subiect uman, la cercetări biomedicale. *Drepturile sociale*, spre deosebire de cele individuale, nu sunt atât de subiective și operează, de regulă, în cazul fiecărui consumator de servicii de sănătate, indiferent de natura obiectului asistenței medicale prestate. Acestea, la rândul lor, țin de accesibilitate, echitate și calitate în acordarea serviciilor de sănătate.

Începând cu anul 2004 toate instituțiile medico-sanitare publice din țară funcționează în cadrul sistemului Asigurărilor Obligatorii de Asistență Medicală (AOAM). În prezent, o persoană ce deține polița de asigurare obligatorie și are nevoie de a accesa sistemul de sănătate are câteva opțiuni: adresa către o instituție medicală publică sau una privată. În cazul unei adresări la medic în instituția publică, apar un șir de provocări, printre care așteptarea, suprasolicitarea lucrătorilor medicali, ce deseori duce la tratarea indiferentă și diminuarea calității actului medical. O altă opțiune este de a apela la serviciile instituțiilor medicale private, unde lista de așteptare este, de regulă, mai scurtă, iar personalul medical este mai motivat, inclusiv din cauza condițiilor de muncă mai bune și a salari-zării decente. Din păcate, puțini deținători ai poliței de asigurare știu despre cea de-a doua opțiune, și anume, că ei pot beneficia de mai multe servicii „acoperite de poliță” în unele clinici private. Acestea din urmă au fost contractate de către Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM) pentru a presta servicii pe care, de regulă, clinicile de stat nu le pot acorda. Totuși numărul serviciilor acoperite de AOAM în sectorul privat este foarte mic.

Astfel, devine clar de ce, adresându-ne cu polița în privat, de cele mai multe ori pacienții primesc refuz și sunt nevoiți să achite integral costul serviciilor prestate. Într-un final, destul de mulți pacienți ajung să achite dublu: pentru polița de asigurare (pe care nu o folosesc din cauza numeroaselor impedimente și neajunsuri ale sistemului) și pentru serviciile pe care le aleg direct în clinicile private sau în cele publice. Unii specialiști și servicii pot fi găsite doar în clinici private. Corect ar fi ca fiecare persoană asigurată să cunoască întreg spectrul de servicii și lista tuturor instituțiilor, publice și private, contractate de CNAM. Pacientul are dreptul la o alegere informată a serviciului pentru care achită.

Articolul 36 al Constituției Republicii Moldova [1], referindu-se la dreptul ocrotirii sănătății, stipulează atât garantarea acestui drept cât și obligativitatea statului în a asigura minimumul asistenței medicale. Articolul 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [2] recunoaște dreptul la nediscriminare, inclusiv pe motive precum sexul, rasă sau originea etnică și religia sau convingerile. Articolul 35 garantează dreptul de acces la asistența medicală preventivă și dreptul oricărei persoane de a beneficia de îngrijiri medicale în condițiile stabilite de legislațiile și practicile naționale[2].

În 2014, raportorul special al ONU pe subiectul sărăciei extreme și al drepturilor omului, Magdalena Sepúlveda Carmona [18], a recomandat Guvernului Republicii Moldova să ”asigure în mod pro-activ ca infrastructura, bunurile și serviciile medicale de o bună calitate să fie disponibile și accesibile tuturor, în special celor mai vulnerabile și marginalizate pături ale populației, fără discriminare” și ”să asigure ca informația privind bunurile și serviciile de sănătate (inclusiv sănătatea sexuală și reproductivă) să fie pe deplin disponibile, acceptabile, ac-

cesibile și de o bună calitate și ca astfel de informații să fie distribuite în așa mod încât să fie accesibile celor mai săraci și marginalizați membri ai societății”.

Accesibilitatea la servicii de sănătate. Fiecare persoană are dreptul la acces la servicii de sănătate conform necesităților. Serviciile de sănătate trebuie să garanteze accesul egal al fiecărei persoane, fără discriminare din motive financiare, domiciliu, tip de boală sau timpul adresării.

Conform interpretării „dreptului la cel mai înalt standard de sănătate”, dreptul la acces are mai multe dimensiuni. Astfel, bunurile și serviciile în domeniul sănătății, de care dispune statul, trebuie să fie accesibile fiecărei persoane din 4 aspecte[19]:

- accesul nediscriminatoriu, ce presupune că orice persoană are dreptul de a utiliza bunurile și serviciile de sănătate, fără vreo discriminare; în special grupurile vulnerabile de populație;
- accesul fizic, bunurile și serviciile de sănătate trebuie să fie accesibile din punct de vedere fizic (distanță, condiții de acces pentru persoanele cu dizabilități etc.);
- accesul economic, ce presupune că modalitățile de plată pentru bunurile și serviciile de sănătate urmează a fi bazate pe principiul echității sociale, astfel încât acestea să fie accesibile întregii populații;
- accesul la informație, avându-se în vedere dreptul de a căuta, primi și comunica informații ce țin de sistemul de sănătate, fără a se încălca principiul confidențialității individuale a pacientului.

Legislația Republicii Moldova conține prevederi concrete împotriva discriminării, acesta fiind un drept constituțional, prin care se prevede principiul egalității tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială. Fiecărei persoane îi este asigurat dreptul la ocrotirea sănătății și la un minim de asigurări medicale oferit gratuit de către stat [1, art. 16,36]. Cetățenii Republicii Moldova sunt asigurați cu asistență medicală urgentă în caz de pericol pentru viață. Legislația în vigoare prevede libera alegere a medicului, a instituției medicale și a formei de asistență medicală [3, art.24]. Pacientul poate beneficia gratuit de asistență în volumul stabilit de legislație; are dreptul de a se asigura la asistență medicală (obligatorie sau benevolă); are dreptul la examinare, tratament și întreținere în condiții adecvate ale normelor sanitaro-igienice [4]. Orice persoană dispune de acces egal la servicii medicale, indiferent de statusul HIV. Nu se admite refuzul internării, primirii, accesului la servicii medicale ale persoanelor cu status HIV pozitiv sau solicitarea unor taxe sporite pentru prestarea serviciilor respective [6, art.25]. Adolescenții au dreptul la informare și la acces la servicii de ocrotire a sănătății reproducerii adaptate nevoilor lor [7,art.6]. Statul recunoaște dreptul copilului la folosirea celor mai bune tehnologii de tratament, recuperare

și profilaxie a bolilor[8, art.4]. În contextul asigurării accesibilității serviciilor medicale prestate copiilor este foarte important de menționat prezența abilităților lucrătorilor medicali cu profil pediatric de a fi capabili să interacționeze cu minorii de toate vârstele și capacitatea de a-i informa pe înțelesul lor, în dependență de vârsta copilului și/sau dizabilitate. Legislația în vigoare garantează dreptul persoanelor cu dizabilități la o atitudine respectuoasă și umană din partea prestatorilor de servicii din domeniul sănătății, fără nici o discriminare pe criterii de dizabilitate [11].

Accesul la serviciile de sănătate, ca și la cele de educație, este stipulat la nivel legislativ și garantat de stat, fiind considerat un drept fundamental. Cu toate acestea, sistemul de sănătate întâmpină unele dificultăți de ordin financiar și sistemic, ce creează anumite discrepanțe în acoperirea cu servicii de calitate a populației. În același timp, accesul la servicii de sănătate este o dificultate pentru anumite grupuri sociale din cauza condițiilor socio-economice precare cu care acestea se confruntă. Populația solicită servicii de sănătate, bazându-se pe diferiți factori socio-economici și culturali, care influențează modul în care sunt percepute nevoile ei. Deciziile autorităților au loc în contextul disponibilității, accesibilității și calității oferite (reală sau percepută) a unui șir de servicii. Pentru a asigura un nivel înalt de acoperire efectivă, intervențiile trebuie să fie disponibile, accesibile, acceptabile și efective. Iar inegalitățile în realizarea acestora sunt reflectate în multiple rapoarte.

Principiul non-discriminării în cadrul serviciilor de sănătate. Stigmatizarea și discriminarea sunt cel mai adesea inseparabile, ele se fortifică și se susțin reciproc. Stigmatizarea se află la baza discriminării persoanei, atrăgând după sine acțiuni sau inacțiuni cu efecte exclusiv negative, materializate prin interdicția pentru persoane de a-și realiza drepturile fundamentale pe care le are, inclusiv și dreptul la asistență medicală calificată. După cum se menționează în literatura de specialitate – discriminarea nu este altceva decât realizarea practică a stigmatizării persoanei.

Evident că discriminarea reprezintă, sub aspect juridic, o încălcare indiscutabilă a drepturilor omului. Principiul nediscriminării, fundamentat pe egalitatea tuturor oamenilor, este consacrat prin intermediul Declarației Universale a Drepturilor Omului, precum și a altor instrumente juridice internaționale, dar și prin intermediul Constituției Republicii Moldova.

Principiul non-discriminării ocupă locul central în teoria și practica drepturilor omului. În art.7 al Declarației Drepturilor Omului se proclamă: „Toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta declarație și împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare”. Totodată, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și

Politice (1966) prevede în art.26 : „Toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii. În această privință legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de apartenență națională sau socială, proprietate, naștere sau orice alte împrejurări”. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, din 4 noiembrie 1950, conține un articol cu referire la interzicerea discriminării, art.14: „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”. În Declarația de Angajament, adoptată la Sesiunea specială a Adunării Generale a ONU privind HIV/SIDA[15], în iunie 2001, a fost înaintat un consens global cu privire la importanța de a depăși stigmatizarea și discriminarea în raport cu HIV/SIDA. Comisia ONU pentru Drepturile Omului a reafirmat că discriminarea împotriva persoanelor cu (sau presupuse) HIV, este interzisă în conformitate cu toate normele existente în domeniul Drepturilor Omului.

La momentul actual, în Republica Moldova există acte legislative privind interzicerea discriminării, și anume : Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr. 5-XVI din 09.02.2006; Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012; Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW). De asemenea, cadrul legislativ național conține prevederi inserate în diferite acte legislative care interzic discriminarea, câteva cu referire anume la serviciile de sănătate. Constituția Republicii Moldova, art.16 declară: „Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”. În Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012, art. 8, se stipulează:” Este interzisă orice formă de discriminare privind accesul persoanelor la: b) serviciile de asistență medicală și alte servicii de sănătate. Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr. 5-XVI din 09.02.2006, în capitolul IV, art.14, stipulează că :” Este interzisă orice formă de discriminare după criteriul de sex în ceea ce privește accesul femeilor și al bărbaților la toate nivelurile de asistență medicală și la programele de prevenire a îmbolnăvirilor și de promovare a sănătății.”

În Legea ocrotirii sănătății nr.411-XIII din 28.03.1995, art.17, alin. 1 se stipulează: “Locuitorii republicii au dreptul la asigurarea sănătății, fără deosebire de naționalitate, rasă, apartenență socială și religie”. În conformitate cu art.7 din Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr.264 din 27 octombrie

2005, sănătatea omului reprezintă valoarea supremă cu caracter personal și social. Medicul este obligat, prin utilizarea tuturor capacităților și cunoștințelor profesionale, să contribuie la protejarea sănătății populației, să combat orice formă de cruzime și înjosire a demnității umane, păstrând respectul față de ființa umană. Activitatea de medic, potrivit art.5 litera a) din această Lege, include și acordarea de asistență medicală în caz de îmbolnăvire sau accidentare a pacientului, indiferent de sex, vârstă, apartenență națională și rasială, stare socială și materială, viziune politică și confesională, religie, limbă, opinie. Pacientul are dreptul la atitudine respectuoasă și umană din partea prestatorului de servicii de sănătate, indiferent de vârstă, sex, apartenență etnică, statut socioeconomic, convingeri politice și religioase [4, art.5, punct b]. Pentru a evita activități ce ar induce discriminarea persoanelor care trăiesc cu HIV/ SIDA, în Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA nr.23-XVI din 16.02.2007 se conține un compartiment aparte dedicat acestui subiect – Capitolul VI Interzicerea discriminării . Nu se admite refuzul internării, primirii, accesului la servicii medicale a persoanelor cu statut HIV pozitiv în instituțiile medico-sanitare și balneare publice, departamentale și private sau solicitarea unor taxe sporite pentru prestarea serviciilor respective. Este interzisă orice formă de discriminare pe motiv de statut HIV la toate etapele de angajare, promovare sau atribuire a responsabilităților de serviciu în orice domeniu public sau privat, la alegerea sau numirea funcției publice.

Articolul 2 din Legea privind ocrotirea sănătății enumeră un set de principii ce garantează accesul persoanelor cu dizabilități la servicii medicale în funcție de necesități. Capitolul VI din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități conține mai multe articole referitoare la asistența medicală, inclusiv drepturi la asistență medicală; la reabilitare medicală și socială; la intervenție timpurie; la programe individuale de reabilitare; și la incluziunea socială[11]. În conformitate cu Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, persoanele cu dizabilități beneficiază de asigurare medicală gratuită[12,art.4],]iar în cazul persoanelor cu dizabilități severe și persoanele care le îngrijesc. În plus, în conformitate cu Articolul 8 (b) din Legea cu privire la asigurarea egalității, este interzisă orice formă de discriminare privind accesul la serviciile de asistență medicală și alte servicii de sănătate. În afară de cadrul legal, Guvernul Republicii Moldova a adoptat un Program național privind sănătatea mintală (2012–2016) și o politică națională de sănătate. Cu toate acestea, în Moldova, în practică, persoanele cu dizabilități se confruntă cu dificultăți la accesarea serviciilor medicale.

Politicile naționale din domeniul discriminării. Legislația Republicii Moldova oferă o anumită protecție împotriva discriminării pe mai multe criterii. Totuși, protecția formală prevăzută de legislație contribuie prea puțin la asigurarea egalității. Guvernul Moldovei a adoptat mai multe politici care își propun să transforme măsurile legislative de protecție în rezultate concrete, de

exemplu oferind funcționarilor publici îndrumări privind îndeplinirea într-un mod nediscriminatoriu a funcțiilor pe care le au. Politicile publice nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic. Ele sunt mai degrabă niște aspirații, identificând domeniile marcate de inegalități și propunând soluții de ameliorare a acestora. Cele mai multe politici publice sunt elaborate pentru perioade specifice (până la cinci ani), după care expiră. Unele politici sunt înnoite pe termene ulterioare. Structura documentelor de politici publice din Moldova este impusă de legislație: politicile trebuie să identifice o problemă, să prezinte obiective, să stabilească metodele de realizare a obiectivelor și să rezume impactul social preconizat al implementării politicii. Nu există în Moldova o politică cu privire la egalitate și nediscriminare în general. Politicile tind să se concentreze mai mult pe anumite domenii marcate de discriminare (de exemplu ocuparea forței de muncă) sau anumite grupuri de persoane. Deși politicile publice se referă la multe grupuri marginalizate, există și excepții notabile. De exemplu, nu există o politică publică privind persoanele cu deficiențe mintale – un neajuns observat de către ONU. Ponderea acordată politicilor naționale și gradul de implementare a recomandărilor acestora de către Guvern diferă. În unele cazuri, se pare că Guvernul susține în principiu implementarea lor, dar fără să aloce fondurile sau personalul necesar. Alteori, politicile și planurile sunt atât de generale și vagi încât este greu de aflat dacă o obligație a fost respectată. Chiar dacă sunt ignorate, politicile pot fi instrumente de susținere eficiente. Organizațiile societății civile pot impulsiona implementarea lor și au creat parteneriate cu autoritățile publice pentru a contribui la obținerea rezultatelor. Deși cadrul legal pentru protecția drepturilor la egalitate și nediscriminare în Moldova este destul de cuprinzător, gradul de eficiență a dispozițiilor din Constituție și legislație depinde de modul în care acestea sunt aplicate în practică. Există multe domenii în care punerea în aplicare a dispozițiilor legale trebuie consolidată. Statele nu își respectă obligația de a proteja persoanele împotriva discriminării doar prin simpla interzicere în lege a discriminării. Ele trebuie să se asigure că drepturile la egalitate și nediscriminare sunt puse în practică în mod eficient. Aceasta înseamnă că, pe lângă ameliorarea protecției juridice împotriva discriminării, Moldova mai trebuie să aplice mecanisme care garantează victimelor discriminării un acces eficient la justiție și căi de atac adecvate. Aceasta înseamnă, că pe lângă îmbunătățirea cadrului normativ național în domeniul nediscriminării și egalității, Republica Moldova trebuie să crească capacitățile instituționale ale CPPEDAE, instanțelor de judecată și ale altor autorități de stat pentru a asigura cu adevărat un remediu efectiv în legătură cu violările drepturilor în domeniul egalității și nediscriminării. Ca stat-parte la CEDO, Moldova trebuie să asigure că drepturile garantate de aceasta sunt reale și realizabile, nu doar teoretice și iluzorii.

Situația discriminatorie în cadrul serviciilor de sănătate în RM.

Echitatea în accesarea serviciilor de ocrotire medicală este un argument esențial pentru explicarea echității în sănătate ca mecanism de redistribuire adecvat, pliat pe nevoia de sănătate. Accesul egal implică servicii disponibile pentru fiecare și o distribuție corectă în plan teritorial, bazat pe nevoile de îngrijire a sănătății, dar și îndepărtarea barierelor de acces, accesul fiind doar unul dintre determinantii sănătății. Pornind de la drepturile asiguraților, principiile asigurărilor sociale de sănătate și accesul ca determinat al stării de sănătate, este esențială scoaterea în evidență a situației reale, evaluându-se cert dacă cadrul legal actual protejează în mod real categoriile de populație vulnerabile din punct de vedere al exercitării drepturilor asiguraților prin asigurarea accesului la servicii medicale la aceleași standarde de calitate. Necunoașterea de către persoanele asigurate a drepturilor ce le revin în calitate de asigurați în sistemul asigurărilor sociale de sănătate este una dintre problemele sistemului nostru. Din punct de vedere practic, persoanele asigurate din mediul rural au mult mai puțină libertate de alegere decât cei din urban, nu doar pentru că numărul de medici ce deservește o localitate rurală este în mod firesc mai mic, ci pentru că le lipsesc mijloacele prin care, dacă sunt nemulțumiți, ar putea opta pentru serviciile mai bune oferite de un alt medic, dintr-o altă localitate.

Cîteva dintre organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova au documentat accesibilitatea redusă a serviciilor de asistență medicală, inclusiv accesul la îngrijire medicală de specialitate, medicamente și servicii de reabilitare. Focus-grupurile realizate de Equal Rights Trust au furnizat dovezi cu privire la discriminare în materie de asistență medicală. Participanții la un focus-grup din or. Cahul au declarat că personalul medical discriminează persoanele cu dizabilități [22].

În cadrul unui focus-grup în Chișinău, participanții au indicat că persoanele cu scleroză multiplă suferă, cel mai des, de discriminare în instituțiile medicale [23]. O problemă aparte, identificată în cadrul cercetărilor pentru realizarea prezentului raport, se referă la lipsa serviciilor de intervenție timpurie. Articolul 44 din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități prevede furnizarea serviciilor de intervenție timpurie [11, art.44]. Cu toate acestea, de la adoptarea legii, încă nu a fost stabilit nici un cadru de reglementare [27, p.7]. Acest lucru are un impact negativ grav asupra copiilor cu întârzieri în dezvoltare și asupra copiilor autiști, care nu au acces de timpuriu la îngrijirile de care au nevoie [27, p.37].

Serviciile de sănătate reprezintă un domeniu unde multe persoane se simt discriminate. Excluderea socială poate prezenta provocări pentru anumite grupuri care necesită servicii de sănătate și care au dificultăți la accesarea asistenței medicale. Datele privind acceptabilitatea serviciilor de sănătate în rândul grupu-

rilor excluse social sunt foarte limitate, însă evidențiază nevoia unei abordări mai sistematice a discriminării.

O îngrijorare deosebită prezintă raportările frecvente privind nerespectarea de către lucrătorii medicali a confidențialității statutului de sănătate al pacienților și tratamentul insuficient oferit acestor persoane. Femeile și copiii care trăiesc cu HIV sunt îndeosebi de vulnerabili la discriminare atât în domeniul îngrijirii sănătății, cât și învățământului, multe persoane intervievate descriind tratamentul prost atât la școală cât și din partea medicilor. Lipsa de confidențialitate, carențele în etica medicală, persistența stigmatizării au fost identificate drept obstacole specifice în accesarea serviciilor de către această categorie de pacienți.

Concluzii și Recomandări

În Republica Moldova fenomenul discriminării a fost cercetat mai mult în domeniile privind relațiile interetnice și sănătatea publică sau în contextul altor studii. În ultimii ani au fost efectuate un șir de cercetări sociologice în domeniul discriminării persoanelor care se adresează către instituțiile publice dar și private ofertante de servicii medicale. Toate aceste cercetări au scos în evidență faptul că nivelul de toleranță al diferitelor grupuri de persoane față de semenii lor de altă etnie sau cu alt statut de sănătate este destul de redus și semnalează posibilitatea existenței fenomenului discriminării și în alte domenii, care, cu regret, au fost mai puțin sau deloc studiate. În acest context este vădită necesitatea efectuării unor cercetări complexe în domeniul discriminării în cadrul pieței serviciilor de sănătate în vederea diagnosticării problemelor sociale existente și a elaborării unor recomandări practice orientate spre reducerea acestor fenomene în Republica Moldova.

Cadrul normativ național în domeniile drepturilor de care beneficiază pacienții sub aspectul nondiscriminării și protecției legale, studiate mai sus, conține un anumit număr de norme obligatorii și relativ explicite care sunt adresate direct problemelor persoanelor beneficiare de servicii medicale. Însă lupta cu discriminarea acestor persoane, protecția lor și a drepturilor lor poate fi realizată la moment doar în baza aplicării eficiente și directe a clauzelor generale de nediscriminare și de protecție a drepturilor omului. Prin urmare, considerăm necesar incorporarea clauzelor non-discriminatorii și în actele interne subordonate legii, în special în cele departamentale, și totodată crearea unui mecanism juridic care să propună modele de reacție eficientă la diferitele tipuri de discriminare, cu care se ciocnesc consumatorii serviciilor de sănătate.

Ca măsuri de combatere a discriminării în domeniul serviciilor medicale, principalele direcții se referă la realizarea de campanii de informare a pacienților privind discriminarea și crearea unui sistem de monitorizare a calității serviciilor medicale din punctul de vedere al pacienților. Întru asigurarea accesului la serviciile de sănătate în condiții de egalitate pentru toate categoriile de persoane ar fi binevenite campanii de conștientizare asupra drepturilor pacienților desfășurate

de instituții și organizații neguvernamentale specializate în domeniul sănătății și nediscriminării. La nivelul instituțiilor locale să existe specialiști în domeniul egalității de șanse, în urma formării specializate sau crearea unor posturi distincte. De asemenea se cere punerea accentului asupra formării continue pentru cadre medicale (medici rezidenți, specialiști, primari, de familie etc.), personalul medical auxiliar (infirmieri, brancardieri, asistenți etc.) și managerii unităților medicale cu privire la problematica grupurilor vulnerabile la discriminare. Ar fi binevenită și completarea legislației actuale în concordanță cu reglementările comunitare din domeniul asigurării accesului în condiții de egalitate pentru toate persoanele la serviciile medicale.

Referințe bibliografice:

Legislație

1. Constituția Republicii Moldova
2. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene a fost proclamată de către Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene la data de 7 decembrie 2000, în cadrul Consiliului European de la Nisa
3. Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995
4. Legea drepturilor și responsabilităților pacientului nr. 263 din 27.10.2005
5. Legea privind sănătatea mintală Nr. 1402 din 16.12.1997
6. Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA nr. 23 din 16.02.2007
7. Legii privind sănătatea reproducerii nr. 138 din 15.06.2012
8. Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15.12.1994
9. Legea cu privire la asigurarea egalității Nr. 121 din 25.05.2012
10. Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr.5 din 09.02.2006
11. Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30.03.2012.
12. Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585 din 27 februarie 1998
13. HG nr. 886, cu privire la aprobarea Politicii Naționale de Sănătate, 6 august 2007
14. HG nr.1025, cu privire la aprobarea Programului Național privind sănătatea mintală pentru anii 2012-2016, 28 decembrie 2012
15. Declarația ONU de angajament privind HIV/SIDA, intitulată "O acțiune globală în fața unei crize globale" și adoptată de Adunarea Generală a ONU din 27 iunie 2001, în cea de-a 26-a sesiune specială.

16. Declarația principiilor egalității, Equal Rights Trust, Londra, 2008

Studii/Cercetări/Rapoarte

17. Departamentul de Stat al SUA, Rapoartele de țară asupra drepturilor omului pentru 2015: Moldova, 2016
18. Raportul Raportorului Special pentru sărăcia extremă și drepturile omului Magdalena Sepúlveda Carmona , ONU, 2014
19. Studiului „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, realizat de Oficiul Avocatului Poporului în anul 2016
20. Malcoci, L., „Statutul socio-economic al persoanelor cu HIV: studiu sociologic”, Fundația SorosMoldova, 2012
21. Asociația „Motivație”, Analiză a experiențelor individuale ale persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova, 1 februarie – 31 iulie 2013, 2014
22. Focus-grup realizat de Equal Rights Trust cu 12 persoane cu dizabilități, 11 iulie 2015, or. Cahul, raionul Cahul.
23. Focus-grup realizat de Equal Rights Trust cu 10 persoane cu scleroză multiplă la 4 august 2015, Chișinău
24. Focus-grup realizat de Equal Rights Trust, 9 iulie 2015, mun. Chișinău; Focus-grup realizat de Equal Rights Trust, 14 mai 2015, mun. Bălți; Focus-grup realizat de Equal Rights Trust, 18 mai 2015, or. Basarabeasca
25. Focus-grup realizat de Equal Rights Trust cu 12 persoane cu deficiențe de auz. 6 iunie 2015, orașul Tiraspol, regiunea transnistreană.
26. Centrul de asistență juridică pentru persoane cu dizabilități, Raport către Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, 2015
27. Asociația Presei Independente, Femeile cu dizabilități locomotorii discriminate în maternități, 14 iulie 2014
28. Discriminare, Femeile cu dizabilități locomotorii ar naște dacă cabinetele ginecologice ar fi adaptate, 20 martie 2014
29. Ghilașcu, N., „Mamele cu dizabilități, stigmatizate de medici, lipsite de condiții adaptate în spitale”, Discriminare, 24 aprilie 2014

Surse Electronice

30. www.egalitate.md (vizitat 2.10.2019)
31. www.dis.md (vizitat 2.10.2019)

ПРИОСТАНОВЛЕНИЕ ДЕЙСТВИЯ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ДОГОВОРА С ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМИ СПОРТСМЕНАМИ

SUSPENSION OF THE INDIVIDUAL LABOR AGREEMENT WITH PROFESSIONAL ATHLETES

Борис СОСНА, доктор права, и.о. профессора
Комратский Государственный Университет
Думитру БОСЫЙ, судья суда Кагул,
докторант Института юридических, политических
и социологических исследований

Abstract: The article highlights the features of the suspension of individual labor contracts with professional athletes.

The relevance of the topic is due to the large number of regulations governing the labor activity of professional athletes, which necessitates the codification of this legislation.

Of particular importance are those conclusions and suggestions that will help improve the standards governing labor sports activities of professional athletes.

Keywords: *individual labor contract, professional athlete, suspension of an individual labor contract, sports law.*

Изложение основного материала. Под приостановлением действия какого-либо правоотношения принято понимать временное прекращение действий субъектов этого правоотношения.

В случае заключения индивидуального трудового договора между работодателем и работником возникает правоотношение.

Правоотношением считается урегулированное нормами права общественное отношение, участники которого являются носителями субъективных прав и обязанностей.[1, с. 117-118, с.278]

В предусмотренных законами случаях действия субъектов правоотношений приостанавливаются, т.е. временно прекращаются.

Основания и порядок приостановления действия индивидуальных трудовых, а точнее временного прекращения исполнения своих обязанностей участниками индивидуального правоотношения, возникшего в результате заключения индивидуального трудового договора, установлены ст. 75, 76, 77, 78 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года. [2]

Согласно части (1) ст. 75 ТК РМ действие индивидуального трудового договора может быть приостановлено по обстоятельствам, не зависящим от воли сторон, по соглашению сторон или по инициативе одной из сторон.

Приостановление действия индивидуального трудового договора возможно:

1. по обстоятельствам, не зависящим от воли сторон,
2. по соглашению сторон,
3. по инициативе работодателя,
4. по инициативе работника.

Согласно ст. 45 ТК РМ сторонами индивидуального трудового договора являются работодатель и работник. Легальные определения этих понятий даны в ст. 1 ТК РМ.

Согласно части (2) ст. 75 ТК РМ приостановление действия индивидуального трудового договора предполагает приостановление работы работником и выплаты ему вознаграждений (заработной платы, надбавок, других выплат) работодателем.

В случае приостановления действия индивидуального трудового договора работник временно прекращает исполнение своих трудовых обязанностей, предусмотренных индивидуальным трудовым договором, а работодатель временно на период приостановления действия индивидуального трудового договора прекращает выплату работнику заработной платы. [3, с. 333-341]

Согласно части (3) ст. 75 ТК РМ на весь период приостановления действия индивидуального трудового договора права и обязанности сторон, кроме указанных в части (2), продолжают действовать, если иное не предусмотрено действующими нормативными актами, коллективными соглашениями, коллективными и индивидуальным трудовыми договорами.

В период приостановления действия индивидуального трудового договора субъективные права и обязанности работодателя и работника, кроме прав и обязанностей, предусмотренных частью (2) ст. 75 ТК РМ, продолжают действовать.

Основные права и обязанности работника установлены ст. 9 ТК РМ, а основные права и обязанности работодателя установлены ст. 10 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 9 ТК РМ работник имеет право на:

- а) заключение, изменение, приостановление действия и расторжение индивидуального трудового договора в порядке, установленном настоящим кодексом;
- б) работу согласно условиям индивидуального трудового договора;
- в) рабочее место, соответствующее условиям, предусмотренным государственными стандартами организации, охраны здоровья и без-

- опасности труда, коллективным трудовым договором и коллективными соглашениями;
- d) своевременное и в полном объеме получение заработной платы в соответствии со своей квалификацией, сложностью, количеством и качеством выполненной работы;
  - e) отдых, обеспечиваемый установлением нормальной продолжительности рабочего времени, сокращенного рабочего времени для отдельных профессий и категорий работников, предоставлением еженедельных выходных дней, нерабочих праздничных дней, ежегодных оплачиваемых отпусков;
  - f) на полную и достоверную информацию об условиях труда до приема на работу или перевода на другую должность;
  - f¹) на информирование и консультирование по поводу экономического положения предприятия, охраны здоровья и безопасности труда, а также по другим вопросам, касающимся работы предприятия, в соответствии с положениями настоящего кодекса;
  - g) обращение к работодателю, в патронаты, профессиональные союзы, органы центрального и местного публичного управления, органы трудовой юрисдикции;
  - h) профессиональную подготовку, переподготовку и повышение своей квалификации в соответствии с настоящим кодексом и иными нормативными актами;
  - i) свободное объединение в профессиональные союзы, в том числе создание профсоюзных организаций и вступление в них для защиты своих трудовых прав, свобод и законных интересов;
  - j) участие в управлении предприятием в соответствии с настоящим кодексом и коллективным трудовым договором;
  - k) ведение коллективных переговоров и заключение через своих представителей коллективного трудового договора и коллективных соглашений, а также на информацию о их выполнении;
  - l) защиту своих трудовых прав, свобод и законных интересов не запрещенными законом способами;
  - m) разрешение индивидуальных трудовых споров и коллективных трудовых конфликтов, в том числе право на забастовку, в порядке, установленном настоящим кодексом и иными нормативными актами;
  - n) возмещение причиненного ему в связи с исполнением трудовых обязанностей материального и морального ущерба в порядке, установленном настоящим кодексом и иными нормативными актами;
  - o) обязательное социальное и медицинское страхование в порядке, предусмотренном действующим законодательством.

Основания приостановления действия индивидуального трудового договора по обстоятельствам, не зависящим от воли сторон индивидуального трудового договора, предусмотрены ст. 76 ТК РФ, в соответствии с которой действие индивидуального трудового договора приостанавливается по следующим обстоятельствам, не зависящим от воли сторон:

- a) отпуск по беременности и родам;
- b) болезнь или травма;
- d) карантин;
- e) призыв на срочную военную, сокращенную военную или гражданскую службу;
- f) форс-мажорные обстоятельства, подтвержденные в установленном порядке, не влекущие прекращения трудовых отношений;
- g) направление в судебную инстанцию уголовного дела о совершении работником преступления, несовместимого с выполняемой работой, – до вступления в законную силу судебного решения;
- h) пропуск по вине работника срока прохождения медицинского осмотра;
- i) установление медицинским заключением противопоказаний, исключающих возможность выполнения работы, указанной в индивидуальном трудовом договоре;
- j) требование контрольных или правоохранительных органов в соответствии с действующим законодательством;
- k) появление на работе в состоянии алкогольного, наркотического или токсического опьянения, установленного заключением компетентного медицинского учреждения или актом комиссии, образованной из равного числа представителей работодателя и работников;
- l) участие в забастовке, объявленной в соответствии с настоящим кодексом;
- m) установление на определенный срок степени ограничения возможностей вследствие несчастного случая на производстве или профессионального заболевания; а также
- n) по иным обстоятельствам, предусмотренным действующим законодательством.

Кроме оснований, предусмотренных ст. 76 ТК РФ, работодатель обязан приостановить действие индивидуального трудового договора с профессиональным спортсменом в случае его отстранения от участия в спортивных соревнованиях при дисквалификации или по требованию национальной спортивной федерации по соответствующему виду спорта. В этих случаях работодатель обязан приостановить действие индивидуального трудового договора с профессиональным спортсменом на весь период спортивных соревнований

до устранения обстоятельств, препятствующих его участию в спортивных соревнованиях. При этом в период приостановления действия индивидуального трудового договора с профессиональным спортсменом работодатель обязан обеспечить его участие в тренировочных и других мероприятиях по подготовке к спортивным соревнованиям и выплатой ему специального денежного пособия в размере, определяемом индивидуальным трудовым договором и/или коллективным трудовым договором [4, с. 328-329].

Вывод. По нашему мнению, ст. 76 ТК РФ требует существенной корректировки.

Во-первых, отпуск по беременности и родам предоставляется не только работающим женщинам, но и женам работников, находящимся у них на содержании.

Согласно части (1) ст. 124 ТК РФ работающим женщинам и женщинам, с которыми работодателем заключен ученический договор, а также женам работников, находящимся у них на содержании, предоставляется отпуск по беременности и родам, включающий дородовой отпуск продолжительностью 70 календарных дней (в случае беременности тремя или более детьми – 112 календарных дней) и послеродовой отпуск продолжительностью 56 календарных дней (в случае осложненных родов или рождения двух или более детей – 70 календарных дней), с выплатой им пособий в порядке, установленном в части (2) ст. 123.

Очевидно, что с женами работников, находящимися у них на иждивении, не заключены индивидуальные трудовые договоры, а несуществующие договоры не могут быть приостановлены.

Во-вторых, пособия по временной нетрудоспособности, в том числе пособия по беременности и родам, назначаются на основании специальных законов. Нецелесообразно приостанавливать действие индивидуального трудового договора в случае предоставления работающей женщине отпуска по беременности и родам.

Призыв на срочную военную, сокращенную военную или гражданскую службу не приостанавливает, а прекращает трудовые правоотношения.

Работник, призванный на срочную военную, сокращенную военную или гражданскую службу, имеет право после окончания этой службы потребовать от работодателя предоставления ему прежней должности (места работы). Но работник может и не потребовать предоставления ему прежней должности в связи с тем, что он заключил индивидуальный трудовой договор с другим работодателем, переехал на постоянное место жительства в другую местность и т.д.

В случае призыва работника на срочную военную и другую службу работодатель обязан освободить работника от исполнения его трудовых

обязанностей. После этого трудовое правоотношение между работником и работодателем прекращается.

Работник имеет право, но не обязан требовать от работодателя после прекращения срочной военной службы предоставления ему прежней должности.

Российское законодательство считает, что призыв работника на военную службу или на заменяющую альтернативную гражданскую службу является основанием для прекращения индивидуального трудового договора по обстоятельствам, независящим от воли сторон, согласно пункту 1 части 1 ст. 83 Трудового кодекса Российской Федерации. [5, с.112-113]

Предложение. Поэтому пункт е) ст. 76 ТК РМ следует исключить.

Пункт f) ст. 76 ТК РМ, ссылающийся на форс-мажорные обстоятельства, практически не применяется.

Форс-мажорные обстоятельства имеют место крайне редко и длятся весьма непродолжительное время.

Процесс подтверждения форс-мажорных обстоятельств весьма сложный и длительный.

В судебной практике Республики Молдова нам не известны случаи споров о применении форс-мажорных обстоятельств.

Согласно ст. 77 ТК РМ действие индивидуального трудового договора приостанавливается по соглашению сторон, оформленному письменно, по следующим причинам:

- а) предоставление отпуска без сохранения заработной платы на срок более одного месяца;
- б) прохождение курса профессиональной подготовки или стажировки с отрывом от работы на срок более 60 календарных дней;
- в) технический простой;
- г) уход за больным ребенком в возрасте до десяти лет;
- д) уход за ребенком с ограниченными возможностями;
- е¹) откомандирование;
- ф) по иным причинам, предусмотренным законодательством.

Основания приостановления действия индивидуального трудового договора по инициативе работника установлены частью (1) ст. 78 ТК РМ, в соответствии с которой действие индивидуального трудового договора приостанавливается по инициативе работника по следующим причинам:

- а) отпуск по уходу за ребенком в возрасте до четырех лет;
- б) отпуск по уходу за больным членом семьи продолжительностью до двух лет согласно медицинскому заключению;
- в¹) отпуск по уходу за ребенком с ограниченными возможностями продолжительностью до двух лет;

- с) прохождение курса профессиональной подготовки вне предприятия согласно части (3) ст. 214;
- d) занятие выборной должности в органе публичной власти, профессионального союза или патроната;
- d¹) невыплата или частичная выплата, не менее двух месяцев подряд, заработной платы или других обязательных платежей;
- е) неудовлетворительные условия охраны здоровья и безопасности труда;
- ф) по иным причинам, предусмотренным действующим законодательством.

Вывод. По нашему мнению, занятие выборной должности в органе публичной власти, профессиональном союзе или патронате (пункт d) ст. 78 ТК РМ) является основанием для прекращения действия индивидуального трудового договора, а не основанием для его приостановления, т.к. в случае занятия выборной должности в органе публичной власти, профессиональном союзе или патронате с этим лицом заключается срочный индивидуальный трудовой договор, который может быть продлён, и после истечения срока действия этого договора работник может устроиться на другое, а не на прежнее место работы.

Согласно части (2) ст. 78 ТК РМ действие индивидуального трудового договора может быть приостановлено по инициативе работодателя:

- а) на время служебного расследования, проводимого в соответствии с требованиями настоящего кодекса;
- б) на срок откомандирования.

Согласно части (3) ст. 78 ТК РМ в случаях, предусмотренных пунктами d¹) и е) части (1), работник обязан сообщить в письменной форме работодателю дату приостановления действия индивидуального трудового договора.

Согласно части (4) ст. 78 ТК РМ работодатель не вправе принимать на работу других работников для замещения тех, действие индивидуальных трудовых договоров которых было приостановлено по основаниям, предусмотренным пунктами d¹) и е) части (1).

Согласно части (5) ст. 78 ТК РМ в случаях приостановления действия индивидуального трудового договора по основаниям, предусмотренным пунктами d¹) и е) части (1), работник обязан возобновить работу в течение не более трех рабочих дней с момента:

- а) устранения угрозы для жизни или здоровья;
- б) выплаты заработной платы, других обязательных платежей или формирования о переводе данных платежей на банковскую карту.

Заключение. В целях упорядочения законодательства, регулирующего труд профессиональных спортсменов, по нашему мнению, следует внести

изменения в ст. 76 ТК РМ, дополнив её пунктом о) следующего содержания:

- отстранение профессионального спортсмена:
  1. при дисквалификации,
  2. по требованию спортивной федерации по соответствующему виду спорта.

Библиография:

1. Юридический энциклопедический словарь. Под ред. Малько А.В. Москва, 2019г.
2. Трудовой кодекс Республики Молдова № 154-XV от 28.03.2003 г., Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.
3. Сосна А., Константинов О. Порядок увольнения в связи с прекращением численности штата работников, а также ликвидацией предприятия. Материалы международной научно-практической конференции «Наука, образование, культура», Комрат, 2019 г.
4. Капша Т., Сосна Б., Захария С. Трудовое право Молдовы. Учебно-практическое пособие, Германия, 2016 г.
5. Завгородний А.В., Особенности и проблемы регулирования труда спортсменов и тренеров в Российской Федерации. Монография, 2019 г.

ANALIZA JURIDICĂ A UNOR ATINGERI ADUSE VIEȚII PRIVATE

LEGAL ANALYSIS OF SOME ACTS CONSIDERED AS INVASIONS OF THE PRIVACY OF A PERSON

Tatiana TABUNCIC, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: In this article I will analyze some acts considered as invasion of the privacy of a person like entering or taking anything in his dwelling, intentionally intercepting or using his private communications, appropriating or using his image or voice while he is in private premises. The analysis is made according to the Civil Code of the Republic of Moldova and the legislation and case law of other states such as Romania, Italy.

Cuvinte-cheie: drepturi ale personalității, domiciliu, reședință, locuință, atingeri aduse vieții private.

Prin *Legea nr.133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative în Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002* (în continuare - Cc)[3] a fost introdus art. 43 care consfințește noțiunea de „drepturi ale personalității”, reglementarea detaliată a căreia se conține la Secțiunea a II-a „Respectul datorat ființei umane și drepturilor ei inerente”, din Titlul II al Cărții I.

În literatura de specialitate drepturile personalității sunt definite ca fiind „[...]acele drepturi inerente calității de persoană umană, care aparțin oricărui individ prin însuși faptul că este om. Aceste drepturi fundamentale ale omului (primordiale) sunt prerogative care pot fi calificate ca drepturi subiective și sunt înzestrate cu o acțiune în justiție. Aceste prerogative aparțin oricărei persoane ca drepturi câștigate chiar de la naștere”[12, p. 39].

Reglementarea drepturilor personalității își are fundamentul în *Convenția europeană a drepturilor omului* [1] care la art.8 prevede că „[o]rice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale”. Această normă a fost inserată în *Constituția Republicii Moldova* [2], care la art. 28 prevede că „[s]tatul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată”.

Reglementările sus-menționate își găsesc continuitatea la art. 43 Cc conform căruia „[î]n condițiile legii, orice persoană fizică are dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și psihică, la libera exprimare, la nume, la onoare, demnitate și reputație profesională, la propria imagine, la respectarea vieții intime, familiale și private, la protecția datelor cu caracter personal, la respectarea memoriei și corpului său după deces, precum și la alte asemenea drepturi recunoscute de lege”.

În literatura de specialitate drepturile personalității sunt clasificate în:

- drepturi ale personalității care privesc ființa umană ca entitate bio-psihică (dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și psihică, iar mai recent dreptul la propria voce),
- drepturi ale personalității care definesc omul ca subiect al stărilor și relațiilor emoționale sau afective (dreptul la onoare, dreptul la reputație, demnitate, dreptul la respectarea sentimentelor de afecțiune în cazul morții unei ființe apropiate),
- drepturi care protejează omul ca ființă socială (dreptul la nume, dreptul la domiciliu, dreptul la respectarea vieții private, dreptul la imagine, drepturile de creație intelectuală – latura nepatrimonială și drepturi care definesc persoana juridică: dreptul la denumire, dreptul la sediu, dreptul la propria firmă, emblemă) [15].

În timp ce art. 43 Cc enumeră drepturile personalității, art. 46 Cc reglementează atingerile aduse vieții private care sunt:

- a) intrarea sau rămânerea fără drept în locuință ori luarea din aceasta a oricărui obiect fără consimțământul celui care o ocupă în mod legal;
- b) interceptarea fără drept a unei convorbiri private, săvârșită prin orice mijloace tehnice, sau utilizarea, în cunoștință de cauză, a unei asemenea interceptări;
- c) captarea ori utilizarea imaginii sau a vocii unei persoane aflate într-un spațiu privat, fără consimțământul acesteia;
- d) difuzarea de imagini care prezintă interioare ale unui spațiu privat, fără consimțământul celui care îl ocupă în mod legal;
- e) ținerea vieții private sub observație, prin orice mijloace, în afară de cazurile prevăzute expres de lege;
- f) difuzarea de știri, dezbateri, anchete sau de reportaje scrise ori audiovizuale privind viața intimă, personală sau de familie, fără consimțământul persoanei în cauză;
- g) difuzarea de materiale conținând imagini privind o persoană aflată la tratament în unitățile de asistență medicală, precum și a datelor cu caracter personal privind starea de sănătate, problemele de diagnostic, prognostic, tratament, circumstanțe în legătură cu boala și cu alte diverse fapte, inclusiv rezultatul autopsiei, fără consimțământul persoanei în cauză, iar în cazul în care aceasta este decedată, fără consimțământul familiei sau al persoanelor îndreptățite;
- h) utilizarea, cu rea-credință, a numelui, imaginii, vocii sau asemănării cu o altă persoană;
- i) difuzarea sau utilizarea corespondenței, manuscriselor ori a altor documente personale, inclusiv a datelor privind domiciliul, reședința tempo-

rară, precum și numerele de telefon ale unei persoane sau ale membrilor familiei sale, fără consimțământul persoanei căreia acestea îi aparțin sau care, după caz, are dreptul de a dispune de ele.

Legiuitorul nu definește noțiunile de „viață privată”, „spațiu privat”, cunoscute în dreptul anglo-saxon ca „privacy”.

În opinia unui autor, „viața privată ar putea fi definită cu maximum de acuratețe în materie ca fiind tot ceea ce publicul nu are interesul legitim de a cunoaște și cu privire la care, în consecință, nu trebuie să aibă acces”[14]. Curtea europeană nu definește conceptul de „viața privată”, dar atunci când soluționează cazuri pe marginea ingerinței în viața privată, se axează pe o serie de criterii, precum: sfera în care operează individual, notorietatea persoanei vizate și obiectul reportajului; contribuția la o dezbatere de interes general, comportamentul anterior al persoanei în cauză, conținutul, forma și repercusiunile publicării, circumstanțele în care au fost realizate imaginile.

CEDO a interpretat prevederile art. 8 alin.1 din Convenție. Astfel, în opinia unui autor, „noțiunea de ”viață privată” cuprinde dreptul persoanei la viața intimă, personală, dreptul acesteia la viața privată socială și dreptul persoanei la un mediu înconjurător sănătos”[9, p.604].

Noțiunea de ”viață privată se determină prin opoziție cu viața publică și cu latura publică a vieții profesionale. Ea înglobează viața familială și conjugală, viața cotidiană dusă în domiciliu, domiciliul însuși, starea sănătății, viața intimă sau amoroasă ori sentimentală, relațiile de prietenie, petrecerea timpului liber, aspectul privat al muncii profesionale, modul și locul înmormântării”[10, p.77].

Este de menționat că legiuitorul a reunit la art. 46 Cc faptele, care aparent, aduc atingere unor drepturi diferite, ceea ce relevă strânsa legătură existentă între drepturile care fac parte din conținutul dreptului la viață privată, privit în sens larg.

În continuare urmează analiza atingerilor aduse vieții private enumerate la art. 46 lit.a), b) și c). Astfel, potrivit art. 46 lit. a) fapta prin care se aduce atingere vieții private constă în *intrarea sau rămânerea fără drept în locuință ori luarea din aceasta a oricărui obiect fără consimțământul celui care o ocupă în mod legal*. Norma dată protejează nu numai domiciliul și reședința, dar orice locuință unde un subiect rămâne să îndeplinească acte din viața privată. În opinia Curții europene „[p]rotecția intimității spațiilor în care se desfășoară viața privată este absolut indispensabilă, motiv pentru care noțiunea de „domiciliu” nu poate face obiectul unei interpretări prea restrictive. În accepțiunea sa clasică, „domiciliul” vizează locul unde o persoană trăiește în mod permanent, respectiv locul unde persoana obișnuiește să locuiască în mod exclusiv”[13]. În scopul acordării unei protecții maxime beneficiarilor acestui drept, Curtea atribuie noțiunii de „domiciliu” o semnificație autonomă în sensul Convenției, ce nu se suprapune cu accepțiunile pe care ea le are în sistemele de drept intern ale statelor semnatare.

În opinia Curții, „domiciliul” vizează nu doar spațiul legal ocupat sau dobândit, dar și orice alt spațiu de locuit, dacă există legături suficiente și continue¹.

Noțiunea de „domiciliu”, cuprinde, de asemenea, și o rulotă pe care o persoană nomadă o folosește ca locuință². Dacă din circumstanțe particulare o caravana a putut fi asimilată domiciliului, nu la fel au stat lucrurile în cazul unui autoturism staționat pe un drum public. În acest caz, Curtea releva că ar însemna forțarea acestei noțiuni prin extinderea ei până la a include un teren pe care se intenționează construirea unei case pentru a fi locuință sau, cu atât mai mult acest termen nu poate fi interpretat ca acoperind o regiune natală și unde există rădăcini familiale, dar unde nu se mai locuiește”[13]. Și jurisprudența italiană a statuat cu ocazia examinării unor cauze că automobilul nu constituie locuință, deoarece nu conferă „confortul minim necesar pentru a putea sta acolo permanent pentru o perioadă apreciabilă de timp” [21]. Cu alte cuvinte, imposibilitatea de a duce un trai într-un autovehicul împiedică ca acesta să fie considerat locuință. Automobilul este conceput structural și definitiv doar pentru transferul dintr-un loc în altul al lucrurilor sau al persoanelor, nu are, tocmai ținând cont de funcția diferită căreia i se atribuie, caracteristicile tipice locuinței. Automobilul poate fi considerat locuință numai atunci când este structurat și utilizat efectiv ca atare sau este destinat, spre deosebire de funcția sa naturală, de utilizare ca locuință [17].

Interpretarea extensivă a noțiunii de „domiciliu”, a determinat judecătorii europeni să lărgescă protecția prevăzută de art.8 din Convenție la sediile profesionale ale unei persoane juridice. Beneficiară a drepturilor consacrate de art.8 este, în principiu, doar o persoană fizică, iar extinderea dreptului la respectarea inviolabilității domiciliului și în ceea ce privește persoana juridică constituie o situație de excepție. Așadar, deși e titulară a acestui drept, persoana juridică nu beneficiază de protecție decât în considerarea faptului că în localurile sale, persoane fizice își desfășoară o mare parte a vieții lor private [13].

În legislația civilă italiană se utilizează noțiunea de *dimora privata* care este un concept mai larg decât domiciliul. Aceasta constituie locul unde se desfășoară o activitate privată, deși legal, nu se limitează la propria casă. Locuința include toate acele locuri în care privatul poate desfășura o activitate privată, cum ar fi un studiou, o activitate culturală sau de agrement, o activitate profesională, artizanală sau comercială sau chiar o activitate politică. Alegerea locației poate fi deter-

---

¹ A se vedea în acest sens cauza *Demades contra Turcia*, în care reclamantul invoca încălcarea inviolabilității unei case de vacanți pe care nu o mai utilizase de mulți ani. În motivarea soluției, Curtea a considerat că noțiunea de „domiciliu” trebuie să primească o interpretare extensivă și poate să includă și reședința secundară sau casa de vacanță a unei persoane, întrucât persoana în cauză dezvoltă legături emoționale puternice cu acea casă [18].

² A se vedea în acest sens soluția pronunțată de Curtea europeană în cauza *Connors contra Marea Britanie*, unde a decis aplicabilitatea art. 8, deși reclamantul nu și-a pierdut dreptul de a folosi rulota, ci doar dreptul de a o parca pe o parcelă de teren[19].

minată și de factori contingenți sau temporar. Prin această definiție, se încadrează în conceptul de locuință privată: a) casa, inclusiv curtea, garajul, pivnița, grădina de legume, terasa; b) rulota sau cortul; c) un studiu profesional; d) o cameră de hotel; e) atelierul artizanal; f) un club privat; g) societăți comerciale și industriale; h) locurile partidelor politice sau asociațiilor culturale[16].

Curtea de Casație a Italiei a exclus automobilul din categoria locuinței, însă prin sentința n. 33499/19 din 24 iulie 2019 a statuat că automobilul este un spațiu privat. Instanța a ajuns la această concluzie cu ocazia examinării unei cauze în care soția a angajat detectivi privați pentru a-l spiona pe soț și care au plasat în mașina soțului un registrator pentru a obține dovada trădării. Curtea de Casație a calificat acțiunile drept atingeri aduse vieții private [22].

Astfel, automobilul, chiar dacă este parcat pe drumul public, devine un loc protejat în care străinii - inclusiv detectivii privați - nu pot intra pentru a surprinde și asculta ce se întâmplă, indiferent de conținutul conversațiilor sau acte pe care oamenii le fac în habitaclul lui.

Potrivit art. 179 din *Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002* (în continuare - CP) [4] sunt protejate drepturile personalității prin sancționarea violării de domiciliu care se realizează prin pătrunderea sau rămânerea ilegală în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia ori refuzul de a le părăsi la cererea ei, precum și perchezițiile și cercetările ilegale.

Este evident că faptele enumerate la lit. a) al art.46 Cc de atingerea vieții private prin *intrarea sau rămânerea fără drept în locuință ori luarea din aceasta a oricărui obiect fără consimțământul celui care o ocupă în mod legal*, nu cad sub incidența CP care sancționează doar pentru *intrarea sau rămânerea fără drept în domiciliul sau în reședința*, iar art. 46 Cc califică drept atingere a vieții private dacă aceste acțiuni au loc în *locuința* persoanei, termen care, după cum am văzut, este mult mai larg decât domiciliu sau reședința persoanei.

Altă atingere adusă vieții private este cea prevăzută la lit. b) al art. 46 din Cc, care definește ca atingere adusă vieții private *interceptarea fără drept a unei convorbiri private, săvârșită prin orice mijloace tehnice, sau utilizarea, în cunoștință de cauză, a unei asemenea interceptări*. Aceste acțiuni constituie elementul material al infracțiunii de violare a secretului corespondenței incriminat de art. 178 CP.

Sancțiunile penale pentru violarea vieții private în CP RM se reduc doar la aceste două componente. Spre deosebire de legiuitorul român care la art. 226 din Codul Penal al României (în continuare - CPR)[8] prevede sancțiuni pentru atingerile aduse vieții private prin fotografierea, captarea sau înregistrarea de imagini, ascultarea cu mijloace tehnice sau înregistrarea audio a unei persoane aflate într-o locuință sau încăpere ori dependență ținând de aceasta sau a unei convorbiri private. Pedepsa este închisoare de la o lună la 6 luni sau amendă. Ar fi bineve-

nit dacă și legiuitorul nostru ar prevedea sancțiuni pentru atingerile aduse vieții private stabilite la art. 46 Cc.

Un moment foarte important este că la alin. 4 al art. 226 din CPR sunt stabilite acțiunile care nu constituie infracțiune dacă sunt comise:

- a) de către cel care a participat la întâlnirea cu persoana vătămată în cadrul căreia au fost surprinse sunetele, convorbirile sau imaginile, dacă justifică un interes legitim;
- b) dacă persoana vătămată a acționat explicit cu intenția de a fi văzută ori auzită de făptuitor;
- c) dacă făptuitorul surprinde săvârșirea unei infracțiuni sau contribuie la dovedirea săvârșirii unei infracțiuni;
- d) dacă surprinde fapte de interes public, care au semnificație pentru viața comunității și a căror divulgare prezintă avantaje publice mai mari decât prejudiciul produs persoanei vătămate.

De asemenea, legiuitorul român pedepsește penal și pentru plasarea, fără drept, de mijloace tehnice de înregistrare audio sau video, în scopul săvârșirii faptelor care aduc atingere vieții private. Ar fi binevenite și la noi asemenea reglementări.

O altă atingere adusă vieții private potrivit lit. c) ar. 46 Cc este *captarea ori utilizarea imaginii sau a vocii unei persoane aflate într-un spațiu privat, fără consimțământul acesteia*. O formă a atingerii aduse vieții private se realizează și prin înregistrarea convorbirilor. Atunci când avem nevoie de a acumula probele unei conversații, lucrul cel mai eficient este înregistrarea acesteia. Pentru a demonstra un fapt într-un proces sunt diverse instrumente. Astfel, potrivit art. 117 din *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003* (în continuare - CPC)[5], în calitate de probe în cauze civile se admit elementele de fapt constatate din explicațiile părților și ale altor persoane interesate în soluționarea cauzei, din depozițiile martorilor, din înscrisuri, probe materiale, *înregistrări audio-video*, din concluziile experților. Probele urmează să fie dobândite în modul prevăzut de lege și să servească la constatarea circumstanțelor ce justifică pretențiile și obiecțiile părților, precum și altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei. Dacă acestea sunt obținute cu încălcarea legii, ele nu au putere de probațiune și nu pot fi puse de instanță în temeiul hotărârii.

Atunci când nu este cu puțință obținerea unui document scris, lipsesc martorii, unica soluție care rămâne este deschiderea l'app-ului smartphonului pentru înregistrarea audio și în secret apăsarea tastului "recording...". Dar trebuie de făcut atenție, deoarece, dacă se greșește momentul și locul, se riscă incriminarea faptei. Urmează să stabilim când este licită înregistrarea unei conversații, când se poate fără știrea altora de înregistrat ceea ce ei vorbesc în "*camera caritatis*" sau în public. Transcrierea înregistrărilor, dacă sunt efectuate fără atingeri aduse

vieții private, devin probe cu toate efectele împotriva adversarului. Încercăm să descoperim când înregistrarea unei convorbiri private este licită.

Prima întrebare care apare este dacă pentru interceptarea unei convorbiri private este necesară autorizarea judecătorească. Dacă sunt respectate anumite reguli despre care vom vorbi mai jos, este posibilă înregistrarea unei convorbiri fără știrea interlocutorului și tuturor celorlalți prezenți, fără a fi necesară autorizația judecătorului. Ceea ce se face este de fapt o simplă culegere de probe care poate fi efectuată de oricare cetățean chiar cu un simplu registrator.

Diversă însă este activitatea specială de investigație când interceptarea și înregistrarea comunicărilor sau a imaginilor sunt efectuate de către ofițerii de investigații în cadrul urmăririi penale. Astfel, potrivit art. 132² din *Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003* (în continuare - CPP) [6], în vederea descoperirii și cercetării infracțiunilor se efectuează o serie de măsuri speciale de investigații printre care și interceptarea și înregistrarea comunicări.

Deci, atunci când este vorba despre înregistrarea unei convorbiri între prezenți nu se are în vedere interceptarea operativă care este o activitatea specială de investigație.

Înregistrarea unei convorbiri private poate avea loc dor cu consimțământul persoanei înregistrare. Potrivit art. 48 alin. 4 Cc consimțământul nu este necesar în cazul în care imaginea, documentul personal, înregistrarea audio sau video privitoare la o persoană este făcută sau folosită pentru a exercita sau a proteja alte drepturi sau alte interese protejate de lege.

Altă precizare este că legea nu face distincție între înregistrarea video și audio. Regulile analizate mai josle cazuri.

Prima chestiune care trebuie înțeleasă este momentul când trebuie să fie pornit registratorul. Pentru a nu aduce atingere vieții private, este necesar ca cel care înregistrează să fie prezent în momentul conversației. Nu are importanță dacă acesta vorbește sau nu. Important este că cine este înregistrat percepe prezența fizică a celui care înregistrează și știe că conversația este ascultată. Anume datorită prezenței celui care înregistrează cel înregistrat va ști din start ceea ce vrea sau nu vrea să-i spună. Nu poate fi înregistrată o conversație care este ținută între alte persoane în timp ce cel care înregistrează este în altă parte.

Exemplu: Ion vrea să știe ce cred colegii săi de muncă despre el. Așa că, în timp ce toată lumea este prezentă la birou (oficiu), se preface că merge la baie, lăsând un aparat de înregistrare pornit pe scaun. Datorită înregistrării, Ion descoperă că unul dintre colegii săi îl acoperă cu insulte. Ion îl atacă în instanță pentru defăimare, dar în realitate nu face decât să-și facă rău. Procedura împotriva colegului său nu poate continua, deoarece probele au fost colectate ilegal. Ion nu era prezent în timp ce ceilalți vorbeau. Pe de altă parte, colegul reclamat depune

o acțiune pentru încălcarea vieții private. Astfel, Ion va fi sancționat, deoarece a înregistrat fără drept o convorbire privată.

Într-o altă ipoteză, un soț bănuiește că soția lui îl înșeală. Așa că pleacă de acasă lăsând o cameră de luat vederi pornită pe pat. Când se întoarce găsește filmul cu dovezi de infidelitate. Soțul cere divorțul cu obligarea soției la plata despăgubirilor, însă soția îl atacă, invocând că proba nu poate fi folosită, deoarece a fost obținută atunci când soțul nu a fost prezent.

Altă limită care trebuie respectată este locul unde poate fi înregistrată o conversație. Nu se poate înregistra o conversație în spațiile private al subiectului interceptat: în casa, garajul, oficiul, automobilul persoanei, care nu este deschis publicului.

Exemplu: în timpul unei discuții la bar dintre doi prieteni, Vasile îi mărturisește lui Ion că a auzit cum angajatorul comun a declarat că intenționează să-l concedieze pe acesta din urmă și că, neputând face acest lucru legal, intenționează să obțină o scuză banală. Ion înțelege că este momentul potrivit pentru a înregistra discuția și îi cere lui Vasile mai multe informații, dar între timp, deschide smartphone-ul în opțiunea de înregistrare vocală. Astfel, Ion poate utiliza această înregistrare împotriva angajatorului.

În alt caz, Mihai merge la cabinetul avocatului său și îl înregistrează în timp ce ultimul recunoaște că a greșit în strategia cazului. După care, la rândul său, el întreprinde o acțiune prin care cere despăgubiri. Înregistrarea audio în acest caz nu poate fi utilizată, deoarece oficiul profesionistului este un spațiu privat.

Emil se află la o petrecere la casa lui Ion când îl vede pe unul dintre invitați care îi datorează o mie de euro în baza unui contract de împrumut făcut verbal fără documente scrise. El înregistrează cu telefonul discuția prin care debitorul recunoaște datoria. Dovada este valabilă, deoarece locuința este cea a lui Ion și nu a prietenului său.

Eleonora se află în acasă prietenei ei Maria care a invitat-o la un prânz. În timpul prânzului, Maria mărturisește că concursul pentru angajarea la serviciu a fost aranjat pentru că știa deja cine este câștigătorul. Eventuala înregistrare a declarației Mariei constituie o atingere adusă vieții private, deoarece a avut loc la domiciliul acesteia din urmă.

Dacă soțul gelos sau un investigator privat angajat de acesta amplasează o microspie sau un gps în automobilul soției săvârșește un acte de atingerea vieții private, deoarece automobilul este un spațiu privat.

Jurisprudența italiană a statuat că nu are relevanță dacă la conversație participă și alte persoane care nu sunt nici ele la curent despre înregistrarea conversației. Astfel, instanța de casație menționează că cine vorbește cu alte persoane acceptă riscul de a fi înregistrat. În rest, registratorul nu este altceva decât o prelungire a memoriei omului. Prin urmare, cine declară anumite fapte o face fiindcă știe și

vrea ca interlocutorul său să știe, indiferent de faptul că preferă să înregistreze faptul istoric. Dacă nu ar fi vrut să-și lase gândurile cunoscute, ar fi tăcut de la început. De aceea, acesta nu poate fi înregistrat în absența celui care înregistrează, deoarece vorbitorul trebuie să știe că ceea ce spune va fi auzit de o persoană care nu este prezentă la acel moment [22].

Diametral opusă este însă jurisprudența română care pronunțându-se pe marginea admisibilității înregistrării audio realizate fără acordul persoanei înregistrate ca probă în procesul civil. Astfel, s-a statuat că înregistrarea audio obținută cu ajutorul telefonului mobil nu poate fi admisă ca probă în procesul civil în condițiile în care, la momentul înregistrării, persoana cu care se discuta nu a avut cunoștința de faptul că este înregistrată. Potrivit dispozițiilor art. 255 din noul Cod de Procedură Civilă [român], coroborate cu dispozițiile art. 341 noul Cod de Procedură Civilă [român], benzile de înregistrare a sunetului constituie mijloace materiale de probă admisibile, doar dacă nu au fost obținute prin încălcarea legii ori a bunelor moravuri, condiții pe care nu le îndeplinește înregistrarea audio, cât timp a fost realizată fără acordul persoanei înregistrate [20]. Această poziție a jurisprudenței a stârnit discuțiile pe marginea acestui subiect.³ În opinia noastră, potrivit art. 48 alin. 4 Cc consimțământul nu este necesar în cazul în care imaginea, documentul personal, înregistrarea audio sau video privitoare la o persoană este făcută sau folosită pentru a exercita sau a proteja alte drepturi sau alte interese protejate de lege.

Referințe bibliografice:

1. Convenția europeană a drepturilor omului, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, intrată în vigoare la 3 septembrie 1953, în *Tratate Internaționale*, nr. 1 din 30.12.1998, intrată în vigoare la 01.02.1998;

---

³ Astfel, dacă două persoane se înțeleg verbal asupra unei prestații. Aceasta este o manifestare de voință în scopul producerii unor efecte juridice, cunoscută în drept sub denumirea de contract. Codul civil nu conține obligația ca toate contractele să fie în scris. Contractul menționat este unul consensual pentru a cărui încheiere valabilă este suficient consimțământul părților, fără a fi necesar un înscris. În eventualitatea în care o parte și-a executat prestația (ex. a prestat serviciul la care se angajează), iar cealaltă parte nu-și îndeplinește obligația de a plăti suma convenită, poate fi folosită într-o instanță civilă înregistrarea convorbirii? Astfel precum înregistrarea audio-video a unor fapte invocate într-un proces de divorț. Violențele între soți sau asupra copiilor nu sunt tocmai fapte care să aibă cu ușurință martori sau care să poată fi probate prin vreun înscris. Înregistrarea audio-video a unor asemenea fapte ar putea ajuta instanța la aflarea adevărului [12].

Bunăoară, un întreținător prin contract de vânzare-cumpărare cu condiția întreținerii pe viață și persoana întreținută care nu vrea să mai accepte îngrijirea și aruncă mancarea, refuzand-o din dorința de a înceta contractul pe motivul că nu îi este acordată întreținerea, ceea ce nu este adevărat. Ar putea întreținătorul să înregistreze audio-video cu telefonul așa se vadă clar modul în care beneficiarul întreținerii refuză să fie îngrijit.

2. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994, în Monitorul Oficial Nr. 78 din 29.03.2016, intrată în vigoare la 27.08.1994;
3. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002, în Monitorul Oficial nr.82-86 din 22.06.2002, modernizat prin Legea nr.133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative, în Monitorul Oficial nr. 467-479 din 14.12.2018, intrat în vigoare la 01.03.2019;
4. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002, în Monitorul Oficial Nr. 72-74 din 14.04.2009;
5. Codul de procedură civilă a Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003, în Monitorul Oficial nr. 130-134 din 21.06.2013;
6. Codul de procedură penală a Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, în Monitorul Oficial nr. 104-110 din 05.11.2013, intrat în vigoare la 12.06.2003;
7. Noul Cod civil al României adoptat prin Legea nr. 287/2009, în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 409 din 10 iunie 2011;
8. Codul Penal al României adoptat prin Legea nr. 286/2009 din 17 iulie 2009, în vigoare de la 1 februarie 2014, publicat în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009;
9. Bîrsan C., Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii pe articole, ed. a II-a, București, Editura C. H. BECK, 2010;
10. Chelarul Eugen, în Noul Cod civil. Comentariu pe articole, ed. a II-a, coordonatori Rodica Constantinovici, Ioan Macovei, Flavius-Antoniou Baias , Eugen Chelaru, București, Editura C. H. BECK, 2014;
11. Ungureanu O., Juguștru C., Drept civil. Partea generală. Persoanele, ed a IV-a, București, Hamangiu, 2012;
12. Despre legalitatea înregistrărilor audio-video, ca mijloace de probă <<https://klewos.wordpress.com/2009/11/15/despre-legalitatea-inregistrarilor-audio-video-ca-mijloace-de-proba/>>;
13. Domiciliul persoanei fizice <<https://e-juridic.manager.ro/articole/domiciliul-persoanei-fizice-8971.html>>;
14. Doru Costea, Dreptul la libera exprimare <<https://www.juridice.ro/466080/dreptul-la-libera-exprimare-public-versus-privat-aspecte-teoretice-si-practice-ale-noilor-reglementari-din-codul-civil.html>>;
15. Juguștru Călina, Reflecții asupra noțiunii și evoluției drepturilor personalității <http://www.historyluj.ro/SU/anuar/2007/Anuar%20Humanistica_V_2007/art15Juguștru.pdf>;
16. Privata dimora <https://it.wikipedia.org/wiki/Privata_dimora>;
17. Spiare in auto e un reato <https://www.laleggepertutti.it/197417_spiare-in-auto-e-reato>;

18. Cauza Demades contra Turcia, CEDO, secția III, hotărârea Demades c. Turcia, 31 iulie 2003, 16219/90<<https://jurisprudencedo.com/Demades-c.-Turcia-Domiciliu.-Casa-de-vacanta.-Aplicabilitate.html>>;
19. Cauza Connors contra Marea Britanie, CEDO, secția IV, hotărârea Connors contra Marea Britanie, 27 mai 2004, 66746/01 <<https://jurisprudencedo.com/Connors-contra-Marea-Britanie-Evacuare-Conditiile-legii-interne-Garantii-contra-arbitrariului.html>>;
20. Decizia civilă a Tribunalului Neamț,nr. 232/7 februarie 2017 <<https://www.legal-land.ro/admisibilitatea-inregistrarii-audio-realizate-fara-acordul-persoanei-inregistrate-ca-proba-procesul-civil/>>;
21. Cass. pen. Sez. VI (ud. 17-01-2005) 03-11-2005, n. 3991 <<http://www.studiolegalesiuni.it/index.php?k=cass&art=109>>;
22. Cass. sent. n. 33499/19<https://www.laleggepertutti.it/293706_quando-e-lecito-registrare-una-conversazione>.

CONTRACTUL DE VÂNZARE-CUMPĂRARE A BUNURILOR IMOBILE. ÎNTRE TRECUT ȘI MODERNITATE

THE CONTRACT OF SALE - BETWEEN PAST AND MODERNITY

Daniela ȚURCAN, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The contract of sale represents a great importance for the actual civil circuit. Through the upgrading modifications of the civil legislation, the legislator has wisely managed to maintain the classic regulations regarding the sale contract and, at the same time, has come with new regulations, that offer a totally new perspective regarding concluding the sale contract of immovable assets under construction, contracts with installment payment and many other aspects. The general purpose of this article is to reveal the essence as well as the quality of the civil law modifications.

Cuvinte-cheie: *contract, contract de vânzare-cumpărare, bun imobil, forma autentică, preț, clauza de inalienabilitate, rezerva dreptului de proprietate, înregistrare provizorie, pact comisoriu.*

Contractul de vânzare – cumpărare prezintă o importanță deosebită pentru întreg circuitul civil actual. El poate fi atribuit la categoria contractelor tradiționale ale dreptului civil, care are o istorie multiseclară de evoluție [1, p.10]. Fiind extrem de utilizat, el a obținut o amplă și modernă reglementare în cadrul modificărilor implementate în Codul Civil, în vigoare din data de 01.03.2019. Astfel, legiuitorul a reușit cu iscusință să mențină reglementările clasice ale instituției contractului de vânzare-cumpărare, dar în același timp, vine cu noi implementări, care deschid absolut noi orizonturi spre încheierea contractelor de vânzare-cumpărare a bunurilor imobile în construcție, a contractelor cu achitare în rate, precum și multor altor aspecte. Toate aceste inovații solicită prin sine o studiere foarte minuțioasă și profundă, în scopul evidențierii unei interpretări corecte și formării unei practici uniforme de aplicare. Contractul de vânzare-cumpărare constituie „arhetipul contractelor” [2] și, pornind de la el, autorii Codului civil și-au formulat raționamentele pentru elaborarea dreptului comun al obligațiilor. Așa deci, prevederile noului Cod Civil nu modifică radical materia contractului de vânzare-cumpărare. Ca și în cazul celorlalte contracte, noul Cod Civil oferă în principal o rearanjare și reformulare a dispozițiilor legale aplicabile contractului de vânzare, reglementând absolut novatoriu și anumite situații semnalate în practică pentru care nu existau norme exprese [3].

Obiectivul general al prezentului articol este de a elucida conținutul, dar și calitatea modificărilor operate în legislația civilă, în mod special, cele din Codul Civil modernizat.

Pornind de la evoluția instituției contractului de vânzare-cumpărare, deja în epoca clasică a dreptului roman se conturează definiția contractului consensual *emptio et venditio*, prin care se înțelegea contractul în temeiul căruia o parte numită *venditor* (vânzător) se obligă să transmită în proprietate altei părți *emptor* (cumpărător) *merx* (marfa), iar cealaltă parte se obligă să achite *premium* (prețul bănesc) vânzătorului [4, p.213, 325].

Însăși denumirea contractului de vânzare-cumpărare, după cum putem urmări trezește discuții teoretice, dar și reflectări legislative diferite. Astfel, Codul Civil român, mai nou utilizează termenul de contract de vânzare. În acest context însă se argumentează că utilizarea unei noi denumiri nu înseamnă însă că ar fi incorect să se folosească titulatura de “contract de vânzare-cumpărare”. Dimpotrivă, este o formulare mai completă din punct de vedere juridic, deoarece acest tip de contract este bilateral (sinalagmatic), ceea ce înseamnă că obligațiile părților sunt reciproce și interdependente. Astfel, vânzătorul are obligația principală de a preda lucrul, iar cumpărătorul trebuie să plătească prețul [5].

Titulatura clasică de “contract de vânzare-cumpărare”, este de fapt, menținută la moment în marea majoritate a legislațiilor civile europene și de peste ocean [6].

În virtutea art.1108 CC al Republicii Moldova, prin contractul de vânzare-cumpărare, o parte (vânzător) se obligă să predea un bun în proprietate celeilalte părți (cumpărător), iar aceasta se obligă să preia bunul și să plătească prețul convenit. Aceasta este una dintre accepțiunile definiției contractului de vânzare-cumpărare cunoscute și în Federația Rusă, Bielorusia, Germania, Franța (art., 1582 din Codul civil francez.

Într-o formula diferită poate fi descoperită definiția vânzării în art. 1650 din Noul Cod Civil român, care stipulează: “**Vânzarea** este contractul prin care vânzătorul transmite sau, după caz, se obligă să transmită cumpărătorului proprietatea unui bun în schimbul unui preț pe care cumpărătorul se obligă să îl plătească.”

Alături de alte varietățile contractului de vânzare-cumpărare (vânzarea de probă sau la vedere [7], vânzarea cotei succesoriale [8], vânzarea de drepturi litigioase [9], vânzarea la licitație [10], etc.), legiuitorul dedică întreaga secțiune 8, a capitolului 1, din Cartea a III a Codului civil al RM vânzării bunurilor imobile, acesta din urmă obținând și el o varietate absolut benefică pentru consumatori – vânzarea bunului viitor, aflat în construcție.

Vânzarea-cumpărare bunurilor imobile nu mai reprezintă de mult timp o situație de ultim resort, devenind din ce în ce mai des întâlnită în rândul populației. Totodată, cumpărarea unei locuințe este una dintre cele mai importante achiziții făcute de-a lungul vieții. Pentru a face față acestei provocări și a minimaliza anumite riscuri este absolut necesar de aține cont de anumite reguli și rigori.

O problemă actuală și discutabilă la moment ține de forma contractului de vânzare-cumpărare a bunului imobil. În rezultatul mai multor metamorfoze legis-

lative [11], art. 323 al Codului Civil prevede expres că forma autentică a actului juridic este obligatorie: a) dacă actul juridic are ca obiect înstrăinarea bunurilor imobile sau grevarea acestora cu drepturi reale limitate, cu excepția cazurilor prevăzute expres de lege; b) în cazurile prevăzute prin acordul părților, chiar dacă legea nu cere formă autentică; c) în alte cazuri stabilite de lege. Ținem să menționăm faptul că deși pînă în anul 2013, legislația nu prevedea forma obligatorie autentică pentru contractele de vânzare-cumpărare a bunurilor imobile, în materie de cel puțin 70-80% din contractele de vânzare-cumpărare care aveau ca obiect material bunurile imobile, îmbrăcau o formă autentică prin voința și la solicitarea nemijlocită a părților.

La moment, în cadrul unor inițiative ale Guvernului RM, putem găsi promovarea unei opinii privind excluderea obligativității autentificării notariale a actului juridic care are ca obiect înstrăinarea sau grevarea bunurilor imobile. În ipoteza unei astfel de modificări, se aduc o multitudine de argumente, printre care faptul că autentificarea notarială a contractelor de vânzare-cumpărare este mult prea costisitoare pentru populația RM, că de fapt ca efect a acestei situații notarii obțin un venit exagerat, etc. Este, cel puțin, surprinzătoare această inițiativă, ținând cont de vectorul și politica proeuropeană pe care o promovează Guvernul. În acest context vom încerca să aducem câteva argumente PRO autentificării obligatorii.

La data de 18 decembrie 2008 Parlamentul European a emis rezoluția privind actul autentic european (2008/2124(INI)), conținând recomandări către Comisia din 10 mai 2005 intitulată „Programul de la Haga: zece priorități pentru următorii cinci ani: Parteneriat pentru reînnoirea europeană în domeniul libertății, securității și justiției” (COM(2005)0184) [12]. Publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene încă la data de 18.12.2008, rezoluția vine cu mai multe constatări și recomandări. Fundamentând că este esențial să fie creat un cadru juridic clar și cuprinzător la nivelul Uniunii, care să garanteze cetățenilor și agenților economici securitatea și predictibilitatea situațiilor juridice și a operațiunilor efectuate de reprezentanții autorităților publice; iar crearea unui adevărat spațiu juridic european se bazează, în domeniul extrajudiciar pe recunoașterea transfrontalieră a actelor autentice primite de o autoritate judecătorească sau funcționari publici însărcinați cu autentificarea actelor juridice, Comisia concluzionează că principiul încrederii reciproce în dreptul aplicat în Comunitate justifică suprimarea, pe viitor, a procedurilor de verificare a valabilității transfrontaliere a actului autentic. În contraargument al acestor prevederi, inițiativa de modificare a legislației autohtone privind excluderea obligativității autentificării actelor notariale stabilește că: “ proiectul nu are ca scop armonizarea legislației naționale cu legislația Uniunii Europene”. O abordare stranie și foarte dubioasă chiar.

Din argumente nonformale, trebuie să semnalăm că sub aspect profesionist, notarul este exponentul legii și a puterii de stat, la baza activității cărora stau ur-

mătoarele principii: legalitatea; independența notarului și supunerea numai legii; întocmirea actelor notariale în mod egal pentru toate persoanele, fără discriminare; imparțialitatea; confidențialitatea; caracterul nelitigios al procedurii notariale. Acestea lipsesc cu desăvârșire în cadrul reglementării instituției registratorului, care urmează să obțină împuterniciri necesare pentru formalizarea contractelor de vânzare - cumpărare a bunurilor imobile

Sub aspect financiar: prin intermediul notarilor anual bugetul de stat se completează cu o sumă de 100000000 lei, achitate în calitate de taxă de stat. Ce ține de argumentul că achitarea taxelor notariale este prea costisitoare pentru populație, ținem să atenționăm că există o multitudine de studii europene, care demonstrează cert că cheltuielile notariale ce țin de autentificarea contractelor de înstrăinare a bunurilor imobile sunt mult mai mici decât cele care vor avea loc în cazul consultării avocaților la încheierea actelor, sau într-o eventualitate de eșec, cheltuielile de judecată suportate în cadrul examinării litigiilor în instanța de judecată. Și rațiunea că pentru stat ar fi mai rentabilă excluderea autentificării obligatorii notariale, pică cu fermitate în argumentarea acestor lucrări bine fundamentate [13].

Un argument reprezentativ ar fi și complexitatea prevederilor legale conținute în legislația civilă modernizată. În unele situații create, apar dificultăți de aplicare și pentru specialiștii în domeniu, cu atât mai mult pentru populația neinițiată juridic. În această ordine de idei este enorm de dificil să înțelegem cum un cetățean ar putea ține cont și aplica prevederile legislației cu privire la aspectul protejării intereselor minorilor sau al majorilor ocrotiți [14] sau spre exemplu în materie de protejare a drepturilor și intereselor reciproce ale părților. Ținem să menționăm că în Letonia, Belgia, Lituania; Bulgaria, Luxembourg, Malta, Olanda, Estonia, Polonia, Franța, Portugalia, Germania, România, Grecia, Italia, Spania, Cipru, Ucraina, Brazilia, Turcia, se aplică autentificarea notarială obligatorie a contractelor de înstrăinare a bunurilor imobile, iar în Rusia, Belarus, Georgia respectarea acestei proceduri nu este obligatorie. Credem că și acest fapt este un argument în plus întru fundamentarea teoriei obligativității formei autentice a contractelor de înstrăinare a bunurilor imobile, nu doar sub aspect cantitativ, dar mai ales calitativ.

În esență, contractul prin sine este un act de voință și din acest motiv, lui îi sunt proprii toate elementele ce au un caracter psihologic prin care sunt caracterizate actele exercitate în mod volitiv în general. Totodată, contractul nu este doar un act volitiv, dar și un act juridic [15, p.269-270]. Din acest motiv, el trebuie să cuprindă astfel de reglementări care nu vor contravine legii, ordinii publice și bunelor moravuri.

O prevedere novatorie a legiuitorului în materie de formă poate fi urmărită în articolul 325 al Codului Civil, care prevede că în cazurile expres prevăzute de

lege sau contract, la cererea persoanei îndreptățite, instanța de judecată poate să pronunțe o hotărâre judecătorească care, din data rămânerii definitive, ține loc de act juridic dacă debitorul refuză, fără justificare, să încheie actul juridic, iar toate celelalte condiții de validitate sânt întrunite. Este o prevedere, care ar putea fi utilizată de practicieni, dar și de orice persoană care urmărește aplicarea acestei prevederi la încheierea antecontractelor, care preced încheierea ulterioară a contractelor de vânzare-cumpărare a bunurilor imobile.

În conformitate cu art. 315. CC obiect al actului juridic este obligația persoanei care a încheiat actul juridic. Unii autori mai utilizează și terminologia de obiect al obligației ce reiese din contract [16, p.22]. Ținând cont de definiția legală a contractului de vânzare-cumpărare, la încheierea nemijlocită a contractului de vânzare-cumpărare, în cadrul formulării obiectului contractului, ar putea fi utilizate câteva sintagme: “Vânzătorul se obligă să predea în proprietatea Cumpărătorului bunul imobil ..., numit în continuare “obiectul contractului”, iar cumpărătorul se obligă să preia bunul și să plătească prețul convenit”. Sub aspectul reglementărilor sovietice, în uz au mai rămas titulaturi care vor presupune următorul conținut: “Vânzătorul a vândut, iar cumpărătorul a cumpărat...”, această formulă fiind aplicată și până în prezent în Belarus. Dacă este să comparăm cu stipulațiile contractuale din România, notarii români utilizează o altă formulă: “Vânzătorul vinde, iar cumpărătorul cumpără, conform termenilor acestui contract dreptul de proprietate asupra bunului imobil... (generic denumit în cuprinsul contractului “imobil”) [17, p.48-63] ” În acest caz, diferența de terminologie nu este doar o formalitate, ci presupune și înțelesuri diferite a acestor termeni.

Alături de obiectul contractului de vânzare-cumpărare, care constituie o condiție esențială a acestuia, literatura de specialitate recunoaște și obiectul material al acestuia. Cercetătorii români menționează că în cazul raporturilor obligaționale născute din contracte, obiectul acestor obligații nu este identic cu obiectul actului juridic care le-a generat [18, p.14]. Astfel urmând prevederile art.1225 alin.1, “inspirat” de art. 1412 al Codului Civil din Quebec și art. 1226, alin. 1 CC al României obiectul contractului este operațiunea juridică pe care părțile contractante urmăresc să o realizeze prin acel contract [19, p.524]. Totodată autorul rus M.I. Braghinskii, concluzionează că raporturile ce rezultă din contractul de vânzare-cumpărare, au două tipuri de obiecte: primul cuprinzând acțiunile întreprinse de partea obligată, iar al doilea constituie bunul care urmează a fi transmis [20, p.224]. În această ordine de idei, O.S. Ioffe, prin obiect material al contractului de vânzare-cumpărare înțelegea bunul care era supus vânzării, prin obiect juridic – acțiunile părților privind executarea obligației de transmitere a bunului și achitare a prețului, iar prin obiect volițional – voința individuală a vânzătorului și cumpărătorului, manifestată în limitele în care acesta a fost supusă normei legislative care o reglementează [21, p.211].

Bunul care formează obiectul material al vânzării în cadrul contractului de vânzare-cumpărare a imobilului trebuie să corespundă următoarelor rigori: (A) *să fie licit*. În acest context legislația permite vânzarea drepturilor litigioase [22], dar și a bunurilor cu privire la care sunt aplicate interdicții. Reglementarea expresă și admiterea spre vânzare a bunurilor imobile cu interdicții, este o noutate pentru legislația civilă. Astfel, articolul 344 al Codului Civil stipulează că actul juridic prin care s-a dispus de un bun referitor la care, prin lege sau de instanța de judecată, sau de un alt organ abilitat, este instituită, în favoarea unor persoane, o interdicție cu privire la dispoziție nu poate fi anulat dacă dobânditorul bunului nu a cunoscut și nici nu trebuia să cunoască despre interdicție sau *dacă actul juridic stipulează expres că este încheiat sub condiția suspensivă a ridicării interdicției*. Iar art. 432 CC, stabilește procedura de înregistrare provizorie în Registrul bunurilor imobile a dreptului afectată de o condiție suspensivă ori rezolutorie, inclusiv dacă în privința dreptului supus înregistrării este aplicat un sechestrul sau o interdicție, iar actul juridic de dispoziție prevede dobândirea acestui drept sub condiția suspensivă a ridicării sechestrului sau interdicției.

(B) *să se afle în circuit civil*. Potrivit art. 127 al Constituției Republicii Moldova sunt excluse din circuitul civil bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicații, precum și alte bunuri stabilite de lege care sunt în proprietatea exclusivă a statului. Articolul 9 Legii 1308/1997, alin. 6, stabilește că nu sânt supuse vânzării-cumpărării terenurile fondului apelor, cele destinate rețelelor ingineresti, precum și terenurile de uz public, iar în conformitate cu art. 9 Legii 1530/1993 privind ocrotirea monumentelor, monumentele ce sânt în proprietate privată pot fi vândute, donate sau înstrăinate cu notificarea obligatorie a organelor de stat pentru ocrotirea monumentelor. La cumpărarea-vânzarea monumentelor, statul are dreptul de preemțiune. (C) *să fie determinat sau determinabil cel puțin în specia sa poate fi, după caz, și să fie un bun imobil*. Astfel, la capitolul identificării bunului imobil, legiuitorul vine cu o modificare considerabilă și foarte așteptată de specialiștii în domeniu, care susțin teoria clasică a civilisticii. Conform art. 459, alin. 2 al CC, *bun imobil se consideră terenul înregistrat în Registrul bunurilor imobile sub număr cadastral distinct*. Toate clădirile, construcțiile subterane (chiar dacă se extind asupra altor terenuri), obiectele acvatice separate, plantațiile prinse de rădăcini, roada neculeasă, amplasate pe teren formează părți componente ale bunului imobil. Această regulă se aplică indiferent dacă aceste părți componente sânt sau nu sânt înregistrate în Registrul bunurilor imobile în mod separat. Deci, teoria susținută încă de romani [23, p. 134], precum că bun imobil, ce are calificativul de bun principal în orice situație este terenul, a fost preluată și implementată cu succes în legislația modernizată civilă. Ilustrul civilist moldovean, regretatul dl Victor Volcinschi

confirmă aderarea și susținerea Dlui la principiul bine cunoscut la romani: *Superficies solo cedit* [24, p.241].

Totodată la categoria de bunuri imobile prin lege pot fi raportate și alte bunuri [25]. A doua categorie de bunuri imobile ce reies din reglementările exprese al legislației civile constituie unitatea în condominiu împreună cu cota-parte corespunzătoare din dreptul de proprietate sau de superficiei asupra terenului, părților din clădire altele decât unitățile și altor părți comune ale condominiului. Fiind o parte componentă obligatorie a acestei categorii de bunuri imobile, unitatea și cota-parte corespunzătoare din dreptul asupra părților comune nu pot fi înstrăinate sau grevate decât împreună. Din prevederile legale am putea concluziona că legiuitorul elucidează și un al treilea bun imobil care ar putea fi constituit din dreptul de superficiei și clădirile și alte lucruri și lucrări atașate permanent la teren, care sînt construite pe terenul altuia pe baza unui drept de superficiei. În această ordine de idei apare o întrebare logică, dacă ar putea fi încheiat contract de vânzare-cumpărare cu privire la teren către un cumpărător, iar a construcției amplasate pe acest teren către un alt cumpărător. Opiniile specialiștilor practici s-au dispersat diametral la acest capitol. Astfel, pe de o parte, acest tip de vânzare ar fi posibil, bazându-ne pe prevederile art.655, alin. 3 al Codului Civil al RM, care stabilește că superficia se poate înregistra și în temeiul unui act juridic prin care proprietarul întregului imobil a transmis exclusiv construcția ori a transmis terenul și construcția, în mod separat, către două persoane, chiar dacă nu s-a stipulat expres constituirea superficiei. *Per a contrario*, există o prevedere deține un caracter imperativ la art. 456, alin. 2 care accentuează: “Bunul și părțile sale componente nu se pot afla în proprietatea diferitor persoane și nu pot fi grevate de diferite drepturi reale”. Susținem întru totul autorii modificărilor la Codul Civil modernizat care tratează astfel de situații ca fiind o anomalie juridică [26]. Întru evitarea unei interpretări eronate și prea largi, considerăm că este greșit a crede că vânzare terenului și construcției de pe el poate fi realizată în favoarea a doi cumpărători diferiți. Doar în cazul în care asupra terenului altuia este determinat și înregistrat un drept de superficiei, atunci acest drept de superficiei împreună cu dreptul de proprietate asupra construcțiile amplasate pe acest teren pot constitui obiectul material al unui contract de vânzare-cumpărare separat. Acest fapt reiese expres și din prevederile alin.4 al art. 460 al CC care la fel conține o normă imperativă cu următorul conținut: “Titularul respectiv nu poate înstrăina sau greva dreptul de proprietate și dreptul de superficiei decât împreună”.

Deși se consideră că prețul constituie unul dintre elementele esențiale ale contractului de vânzare-cumpărare, legiuitorul admite situația în care ar putea fi valabil și contractul în care nu este stipulat în mod expres sau implicit printr-o dispoziție. În acest caz se va considera, în lipsa unor prevederi contrare, că părțile s-au referit tacit la prețul practicat în mod obișnuit în momentul încheierii

contractului în domeniul de activitate respectiv pentru aceleași bunuri vândute în împrejurări comparabile, această regulă fiind aplicată doar în cazul participării subiecților-profesioniști.

Exprimarea prețului în lei sau o altă valută, la fel, trezește unele discuții de ordin teoretic și practic. Astfel, Legea privind reglementarea valutară nr. 62-XVI din 21.03.2008 în art. 21 stabilește că pe teritoriul Republicii Moldova plățile și transferurile între rezidenți se efectuează în monedă națională. Considerăm că acest fapt nu ar trebui să împiedice ca părțile să poată stabili însăși cuantumul prețului în orice valută, doar că în acest caz va fi necesară o mențiune despre modul de plată, care trebuie să fie realizată între rezidenți doar în lei MD.

În ultimii ani, tot mai mult se utilizează ca modalități de plată nu doar forma de achitare integral la momentul/sau pînă la momentul semnării contractului, dar în special cea cu achitare în rate. Cea din urmă, de obicei, va solicita o implicare mai calificată a specialiștilor, dar și a părților în scopul protejării intereselor și drepturilor lor. În acest caz, leguitorul vine cu mai multe soluții posibile de a fi aplicate de părți: 1) achitarea în rate cu înregistrarea dreptului de proprietate al cumpărătorului fără vreo limitare a dreptului de proprietate. În acest caz vânzătorul va declara în contract că solicită radierea dreptului său de proprietate, iar cumpărătorul – înregistrarea. 2) achitarea în rate cu interdicția de inalienabilitate (înstrăinare), pînă la plata completă a prețului (art. 506-507 Cod civil), care se va nota în Registrul bunurilor imobile; 3) instituirea clauzei de rezerva a dreptului de proprietate conform art. 1191-1194 al Codului Civil care va fi supus înregistrării provizorii sau notării a dreptului de proprietate a cumpărătorului; 4) clauza de rezerva a dreptului de proprietate a vânzătorului+interdicția de inalienabilitate, 5) achitarea în rate cu rezoluțiunea unilaterală a contractului de vânzare-cumpărare de către vânzător.

O novațiune a Codului civil al RM modernizat constituie *clauza de inalienabilitate*, căreia îi sunt proprii următoarele caractere: se stabilește în contract prin acordul părților; presupune interzicerea cumpărătorului de a înstrăina bunul, părțile pot stabili un termen de acțiune a clauzei, nu mai mult decât 49 ani, trebuie obligatoriu respectat principiul publicității pentru opozabilitate, cumpărătorul va putea dispune de bun doar dacă este autorizat de instanță, nulitatea clauzei de inalienabilitate atrage nulitatea întregului contract, dacă a avut un rol determinant, dacă această clauză a fost stabilită într-un contract translativ de proprietate cu titlu gratuit, ea este opozabilă creditorilor anteriori ai debitorului.

Ce este o clauză de rezervă a proprietății? Este și aceasta o noutate legislativă, prevăzută la art. 1191 CC. În mod tradițional, clauza de rezervă a proprietății este definită ca fiind stipulația din contract prin care vânzătorul își rezervă proprietatea bunului pînă la plata integrală a prețului. Scopul pentru care, de regulă, se instituia în contract o clauză de rezervă a proprietății rezidă în garantarea plății

prețului fără ca beneficiarul clauzei (vânzător, finanțator etc.) să suporte concursul altor creditori ai cumpărătorului. Efectul instituirii clauzei cu rezerva dreptului de proprietate în favoarea vânzătorului ține de calea aleasă de părți. Astfel în cale, am numi-o *clasică*, reiese din prevederile art. 1192 lit. a) care stabilește că în cazul bunurilor imobile și al altor bunuri asupra cărora dreptul de proprietate se dobândește, conform legii, prin înregistrarea într-un registru de publicitate, dreptul de proprietate al cumpărătorului este înregistrat provizoriu, în timp ce dreptul de proprietate al vânzătorului nu este radiat. În conformitate cu art. 432 alin. 2, prin stipulație expresă părțile contractului pot stabili o altă cale, când se exclude posibilitatea înregistrării provizorii în folosul dobânditorului și părțile vor solicita notarea acestei clauze în Registrul bunurilor imobile.

În Codul Civil român, este cunoscută o altă cale prin care vânzătorul își asigură executarea obligațiilor contractuale de plată ale cumpărătorului - pactul comisoriu (rezoluțiunea unilaterală) [27, p.48-63]. Invocarea rezoluțiunii de plin drept a contractului de vânzare-cumpărare se va face doar de către vânzător. În acest caz vânzătorii au un drept unilateral de opțiune între a invoca rezoluțiunea de plin drept a contractului și a cere excitarea silită a obligației de plată a prețului.

Referințe bibliografice:

1. М.И. Брагинский, В. В. Витрянский, Договорное право, Книга вторая, Договоры о передаче имущества, Статут, Москва, 2002, pag. 10
2. Contractul de vânzare. Definiție. Noțiuni generale. Caractere juridice, https://sjse-ct.spiruharet.ro/images/secretariat/secsjse-ct/biblioteca_virtuala_drept/sinteza_si_intrebari_orientative/an_universitar_2018_2019/an_3/01_drept_civil_contracte/drept_civil._contracte_sinteza.pdf
3. Ibidem
4. Основы Римского гражданского права, Учебник/под редакцией проф И.Б. Новицкого, М, 1972, Drept privat roman: Note de curs, aut., Victor Volcinschi, Daniela Țurcan, Serghei Cebotari, USM, Chișinău, 2014
5. Contractvânzare-cumpăraresaucontractvânzare<https://notariat-tineretului.net/forum-notarial/contracte/2085-contract-vanzare-cumparare-sau-contract-vanzare>
6. A se vedea: Codul Civil al Franței, Codul Civil al Germaniei.
7. A se vedea art. 1151-1152 al Codului civil al RM
8. A se vedea art. 2561-2575 al Codului civil al RM
9. A se vedea art. 1153-1155 al Codului civil al RM
10. A se vedea art. 1177-1184 al Codului civil al RM

11. Pînă în anul 2013, Codul Civil nu stabiliea forma autentică obligatorie la încheierea contractelor de vânzare-cumpărare a bunurilor imobile, fiind formulat după cum urmează: “Forma autentică a actului juridic este obligatorie în cazurile: stabilite de lege; prevăzute prin acordul părților, chiar dacă legea nu cere formă autentică.”
12. Actul autentic european. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:045E:0060:0063:RO:PDF>
13. Экономическая значимость нотариального удостоверения документов. Исследование по заказу Международного союза латинского нотариата (UINL). Доктор наук, почетный доктор Рольф Книпер (RolfKnieper), профессор Бременского Университета (Германия), Ноябрь 2017 г.
14. Legislația vine cu o serie de rigori cu privire la contractele încheiate de persoanele ocrotite, spre ex. art. 29, 139, 140 ale Codului Civil al RM
15. О.С. Иоффе, Избранные труды, Том 2, Санкт Петербург, Юридический центр Пресс, 2004.
16. М.И. Брагинский, В. В. Витрянский, Договорное право, Книга вторая, Договоры о передаче имущества, Статут, Москва, 2002.
17. Carmen-Nicoleta Bărbieru, Codrin Macovei, Activitatea notarială. De la teorie la practică. Universul Juridic, București, 2018.
18. Liviu Pop, Ionuț-Florin Popa, Stelian Vidu, Curs de drept civil. Obligațiile, Universul juridic, București, 2015,
19. Ionel Reghini, Șerban Diaconescu, Paul Vasulescu, Introducere în dreptul civil, București, 2013.
20. М.И. Брагинский, В. В. Витрянский, Договорное право, Общин положения, Москва, 1997.
21. О.С. Иоффе, Обязательное право, М 1975.
22. A se vedea articolul 1153 - 1155 Cod Civil RM. Dreptul litigios
23. Основы Римского гражданского права, Учебник/под редакцией проф И.Б. Новицкого, М, 1972
24. Drept civil: Drepturi reale: Teoria generală a obligațiilor/Sergiu Baieș, Victor Volcinschi, Valentina Cebotari, Aurel Băieșu, Ion Crețu, Chișinău, 2005
25. A se vedea: alin. 4 al art. 459 al Codului Civil al Republicii Moldova
26. Nota informativă la proiectul Legii privind modernizarea Codului civil și modificarea și completarea unor acte legislative, http://particip.gov.md/public/documente/131/anexe/ro_4706_NFPLconex-2011.pdf
27. Carmen-Nicoleta Bărbieru, Codrin Macovei, Activitatea notarială. De la teorie la practică. Universul Juridic, București, 2018

NOȚIUNEA DE BUNĂ-CREDINȚĂ ÎN CODUL CIVIL MODERNIZAT

THE NOTION OF GOOD FAITH IN THE MODERNIZED CIVIL CODE

Elena ARAPU, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The present study aims to analyze the notion of good faith starting from the definition contained in the modernized Civil Code of the Republic of Moldova. The comments included in the Draft Common Frame of Reference (DCFR), which constituted one of the sources of inspiration for the legislator when elaborating the current modifications. Although laws have the purpose of regulating rather than defining, it is recommended even from the point of view of the legislative technique to avoid the abundance of definitions, classifications, exhaustive listings, which, on the one hand, make them more difficult as content but on the other hand, there is the risk of omitting certain aspects, however, as regards good faith, the norm contained in art. 11 par. (1) modernized Civil Code is more than a norm-definition, it is a norm that highlights all the attributes of good faith, without whose knowledge the application of the principle becomes cumbersome. The specificity of the concept of good faith is determined by its complexity and by the multitude of institutions with which it tangents, thus justifying its definition, a fact also sustained in the DCFR comments, in which it is mentioned [1, p.136] that it is useful to define the good -belief at an early stage, given that many of the following model rules refer to it. Indeed, the elucidation of the particularities of the concept by a general norm, conditions the proper application of the subsequent norms related to the first.

Keywords: *good faith, modernized, principle, definition, honesty, fairness.*

Indiferent de unghiul de analiză și domeniul în care s-a impus, psihologic, social sau juridic, complexitatea conceptului de bună-credință a fost recunoscută de către doctrinarii din toate timpurile, a căror cercetări au colorat destul de pestriț doctrina juridică cu definiții pe cât se poate de diferite.

Unele dintre ele devenind celebre, precum cea dată de Cicero care spunea că buna-credință este: „ Sinceritate în cuvinte și fidelitate în angajamente”.

Cu adevărat nu este nimic mai dificil decât a defini și cerceta o noțiune care fiind atât de frecvent utilizată, creează aparențe de simplitate și claritate, dar căreia doar o primă încercare de aprofundare chiar și superficială îi scoate în evidență valențele ce o complică.

Necesitatea definirii bunei-credințe este determinată de importanța incontestabilă pe care o are acest principiu în cadrul raporturilor juridice, având implicații în aproape toate instituțiile de drept civil. Aplicarea necorespunzătoare a unui principiu ce se caracterizează printr-o asemenea frecvență de apel către el, determină crearea unei practici judiciare vicioase de dimensiuni generoase, având

în vedere spectrul larg de spețe juridice a căror soluționare ține de principiul bunei-credințe. Dar, aceste aspecte desigur, trebuie să preocupe nu doar doctrinarii, rodul muncii cărora influențează pozitiv practica judiciară, dar mai cu seamă legiuitorul, care are îndatorirea de a urmări parcursul aplicării normelor juridice existente și de a interveni cu modificări dacă necesitățile o cer. Actuala modernizare de proporții a Codului Civil, ce a afectat majoritatea instituțiilor dreptului civil, a fost un prilej pentru legiuitor de a interveni cu ajustări și în materie de bună-credință, pornind de la noțiunea acesteia. Astfel, printr-o transpunere a art.I.-1:103 din Proiectul Cadrului Comun de Referință (DCFR), Codul Civil modernizat definește la art.11 alin.(1) buna-credință ca: „un standard de conduită a unei părți, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic.” Considerăm că această normă, prin care este definită buna-credință, are un caracter general fiind aplicabilă oricărui raport juridic civil, atât absolut cât și relativ.

Definirea principiului bunei-credințe, era mai mult decât necesară, ușurându-se astfel sarcina judecătorului în efectuarea testului de bună-credință. Mai mult ca atât, stabilirea unor repere legislative în evaluarea comportamentului de bună-credință condiționează aplicarea uniformă a normelor de drept civil în materie de bună-credință ca efect al instituirii algoritmului de structurare al intimei convingeri a judecătorului.

Astfel, prin aceste modificări au fost soluționate o serie de probleme în materie de aplicare a bunei-credințe în ce privește determinarea faptului care persoană este de bună-credință, care aveau și un impact enorm asupra practicii judiciare.

Desigur, definițiile doctrinare date conceptului de bună-credință sunt de neprețuit, dar în cazul existenței unei definiții legale, prezintă interes interpretarea anume a acesteia, ori valoarea fiecărui studiu doctrinar crește pe măsură ce prezintă un interes mai mare sub aspectul aplicabilității practice. Mai mult ca atât cercetările asupra conceptelor de o astfel de complexitate precum este cel al bunei-credințe, de regulă nu se soldează cu definiții și teorii unanim acceptate, ci mai degrabă creează teren fertil pentru noi dispute, care își pierd din intensitate în fața unei definiții date de legiuitor.

În același context, definiția bunei-credințe, dată de Codul Civil, va constitui reper și pentru alte ramuri de drept cu ocazia aplicării principiului bunei-credințe, principiu ce nu este străin nici pentru acestea precum: dreptul comercial, dreptul muncii, dreptul familiei, dreptul procesual civil etc.

O dată ce la baza formulării definiției bunei-credințe de către Codul Civil modernizat au stat anume prevederile Proiectului Cadrului Comun de Referință (DCFR), inevitabil urmează a se lua în considerare comentariile date în conținutul acestuia, comentarii ce oferă o analiză detaliată a tuturor părților componente a definiției bunei-credințe.

La adaptarea definiției buneii-credințe propusă de DCFR, legiuitorul nostru a completat-o cu atributul: „corectitudine”, termen ce provine din latinescul „correctus” și presupune însușirea de a fi corect, cinstit.

În ce privește celelalte atribute ale buneii-credințe, ele se cuprind și în definiția din DCFR. E important de menționat că spre deosebire de cuprinsul art.11 din Codul Civil modernizat, definiția dată de DCFR definește expresia compusă: „buna-credință și diligența”, ce este diferită de „bună-credință” de una singură. Făcând o remarcă vizavi de expresia compusă, „bună-credință și diligența”, în contextul că este diferită de „bună-credință” de una singură, autorii comentariilor DCFR, explică sensul buneii-credințe, menționând că doar dacă buna-credință nu este calificată altfel, aceasta se referă în general la o stare subiectivă a minții caracterizată de lipsa de cunoaștere a faptului că o situație aparentă nu este situația reală, iar unele norme legale din cadrul DCFR, uneori folosesc „bună-credință” în acest sens subiectiv, de exemplu, un anumit rezultat, poate urma numai dacă un cumpărător a achiziționat bunurile cu bună-credință, fără a cunoaște de revendicările unui terț asupra mărfii. Sau de exemplu cazul în care un reprezentant poate avea autoritatea de a afecta drepturile legalele unui reprezentat (așa-numita „reprezentare aparentă”) atunci când comportamentul reprezentatului îi induceterțului cu bună-credință să creadă că reprezentantul are această autoritate [1,p.136].

Cât privește atributul „onestitate”, se menționează că el nu este definit, dar aresensul său obișnuit, cu toate acestea se atrage atenția asupra faptului că referințele din articolele ulterioare din cadrul DCFR, se fac deseori la un comportament care este *contrar* buneii-credințe și diligenței și de cele mai dese ori va fi pusă în discuție lipsa de onestitate, iar „înșelăciunea”, de exemplu, este contrară buneii-credințe și diligenței [1,p.136]. Oricum, interesează totuși cu titlu de concretizare să prezentăm „sensul obișnuit” al „onestității”. Termenul de „onestitate, provine din latinescul „honestas”, și presupune cinste, corectitudine, probitate.

Referința la „deschidere” identifică o altă caracteristică importantă a buneii-credințe și a diligenței. Aceasta denotă un element detransparență în comportamentul unei persoane [1, p.136].

Pentru cel din urmă atribut, comentariile cuprinse în DCFR, sunt destul de cuprinzătoare, astfel, se menționează, că luarea în cont a intereselor celeilalte părți, nu presupune că interesele celeilalte părți să prevaleze. De asemenea, în mod normal, va fi necesar, numai un nivel de bază, de luare în considerare. Partea unui raport juridic care este supusă cerinței de a acționa cu bună-credință și diligență, este așteptată să nu acționeze din rele intenții. O persoană ar trebui, de exemplu, să nu aibă dreptul de a exercita o cale de atac în cazul în care aceasta nu va beneficia nimănui și dacă singurul scop este să dăuneze celeilalte părți. Ce fel de considerație este necesară pentru interesele celeilalte părți, va depinde

de circumstanțe, inclusiv denatura contractului. În multe contracte comerciale, drepturile și obligațiile părților vor fi atât de atent reglementate încât în cursul normal al evenimentelor, principiul de bună-credință va rămâne în întregime în fundal [1, p.136].

După cum am menționat și mai sus, găsim salutare, modificările aduse în materie de bună-credință și considerăm că definirea acestui concept are ca efect nu doar interpretarea corectă a principiului de bună-credință, ci și atragerea unei atenții sporite față de acesta ca și principiu fundamental. Ori dacă fostul art.9 (actualul art.10) al Codului Civil se limita doar la stabilirea obligației participanților la raporturile juridice civile de a-și exercita drepturile și a-și executa obligațiile cu bună-credință, prin introducerea în art.11 din Codul Civil modernizat a definiției buneii-credințe și completarea art.1 al Codului Civil modernizat de rând cu alte principii, cu cel al buneii-credințe, legiuitorul nu a făcut altceva decât să dezvolte calitatea principiului buneii-credințe, de principiu fundamental și să-l ridice la un alt nivel de aplicare. În acest context, în comentariile cuprinse în conținutul DCFR se menționează că: „După cum recunosc Principiile directe, siguranța contractuală a unei părți este întărită de datoria celeilalte părți de a acționa în conformitate cu buna-credință. Cu toate acestea, reversul este că poate exista o anumită incertitudine și nesiguranță pentru persoana care trebuie să acționeze cu bună-credință și cu diligență, fapt care le face să fie mai degrabă concepte deschise. Mai mult decât atât, rolul buneii-credințe și al diligenței în DCFR depășește garanția contractuală. Aceste concepte fiind discutate mai târziu sub titlul de justiție.” [1, p.60]. Considerăm că prin modificările operate în Codul Civil al RM în materie de bună-credință, a reușit să se producă această schimbare de valoare a principiului buneii-credințe dintr-o simplă garanție, într-un standard de conduită obligatoriu. Dacă în perioada pre-modernizare, principiul buneii-credințe, deși era recunoscut ca principiu fundamental, putea fi invocat cu ușurință, de cele mai dese ori de existența acestuia amintindu-se doar în momentul conturării unui plan de apărare cu ocazia soluționării unui litigiu, fiind lăsat la discreția instanței să se aprecieze suficiența probelor, pentru combaterea buneii-credințe, modificările intervenite însă, stabilesc cerințe clare și suficiente care urmează a fi îndeplinite pentru a fi considerat participantul la raporturile juridice civile de bună-credință, în unele cazuri, cu riscul pierderii dreptului.

Comentariile cuprinse în DCFR atrag atenția asupra faptului că în multe legislații principiul este acceptat ca fiind fundamental, dar nu i se acordă orecunoaștere similară. În unele sisteme nu este recunoscut ca o regulă generală de aplicare directă. Și deși, este adevărat că astfel de sisteme conțin multe reguli speciale care îndeplinesc aceeași funcție ca și principiul de bună-credință, în sensul că acestea sunt menite să împiedice părțile să acționeze într-un mod incompatibil cu bună-credință, o regulă generală nu există [1, p.36].

Bucură nespun faptul că legislația civilă a RM a făcut acești pași importanți ai procesului de modernizare, și deși e prematur să facem careva schițe ale practicii judiciare pe acest segment, contăm pe schimbări radicale în sens pozitiv.

Referințe bibliografice:

1. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR).

REGLEMENTAREA CONTRACTULUI DE DONAȚIE (ÎN LUMINA CARACTERELOR JURIDICE) DUPĂ MODERNIZAREA CODULUI CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA

THE REGULATION OF THE DONATION CONTRACT IN THE CONTEXT OF MODERNIZATION OF THE CIVIL CODE OF REPUBLIC OF MOLDOVA

Ludmila BELIBAN-RAȚOI, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The donation contract is the contract that arises through the human characters, outlined by kindness, gratefulness and gratitude. In general, this contract has existed from all the times, but has changed in time due to the historical epoch. The existence of this contract can not be contested, no matter the legal provisions. The new legislative modifications of the Republic of Moldova have improved the legal settlement of the donation contract, creating, in this way, new possibilities of developing this civil law institution.

Cuvinte-cheie: *contract de donație, intenție liberală, contract unilateral obligațional, liberalitate, titlu gratuit, translativ de proprietate, solemnitate, ingratitudine, irevocabil.*

Contractul de donație reprezintă o reflectare în realitatea socio-juridică a conceptului de generozitate, ca ipostază relativ frecvent întâlnită a personalității umane. Acest contract este unul dintre cele mai vechi existente în raporturile juridice. În dreptul roman, de exemplu, existau mai multe categorii de donații: donațiunea între vii obișnuită, donațiunea între soți, dota, donațiunea *ante nuptias* și donațiunea *mortis causa* [1, p.3]. Pînă în prezenta acest contract a evoluat, dar totuși nu și-a atenuat din caracterele ei juridice.

Codul civil al RM, după modernizare [2] a evoluat extrem de mult și la capitolul reglementării contractului de donație. Modificările Codului civil preia, așadar, în mare parte viziunea legiuitorului de pînă la modificări, dar introduce o serie de elemente de noutate menite să remedieze anumite carențe sau omisiuni de reglementare sesizate în practica judiciară ori în doctrina de specialitate, să înlăture efectele unor concepții care nu se mai regăsesc în gândirea juridică modernă și să adapteze contractul de donație, pe de o parte, la interesele sociale și individuale actuale, iar, pe de altă parte, la stadiul evolutiv al mentalității generale [3].

Deși modificările acestui capitol sînt spectaculoase, dar din păcate modernizarea Codului Civil nu afectează noțiunea contractului. Astfel dispozițiile art.

1198 ale CC al RM definesc acest contract în felul următor – Prin contractul de donație, o parte (donator) se obligă să mărească din contul patrimoniului său, cu titlu gratuit, patrimoniul celeilalte părți (donatar). De aici desprindem trei trăsături caracteristice:

- 1) donația este îndreptată spre majorarea patrimoniului donatarului;
- 2) majorarea patrimoniului donatarului se produce din contul patrimoniului donatorului cu titlu gratuit;
- 3) majorarea patrimoniului donatarului se face cu intenția donatorului de a gratifica;

Deci elementul esențial specific contractului de donație este intenția liberală – *animus donandi*, intenția de a gratifica, ce reprezintă însăși esența contractului. Dacă această intenție de a gratifica lipsește, actul proiectat ori încheiat nu mai poate fi calificat ca donație, independent de denumirea sa. Intenția liberală presupune, evident, și elementul obiectiv al diminuării activului patrimonial al dispunătorului în beneficiul donatarului, care, în mod corelativ, se îmbogățește, în caz contrar această intenție neputând fi calificată drept „liberală”. Asociind cele două elemente, intenția liberală și diminuarea patrimoniului dispunătorului în beneficiul gratificatului, donația poate fi definită ca fiind acel contract prin care, cu intenția de a gratifica, donatorul transmite donatarului în mod irevocabil dreptul de proprietate asupra unui bun, un alt drept real sau un drept de creanță, diminuându-și astfel patrimoniul fără contraprestație, în beneficiul celui din urmă. În literatura de specialitate, donația a fost definită, de exemplu, ca fiind un contract solemn, unilateral și cu titlu gratuit, prin care una dintre părți, numită donator, cu intenție liberală, își micșorează în mod actual și irevocabil patrimoniul său cu un drept (real sau de creanță), măbind patrimoniul celeilalte părți, numită donatar, cu același drept, fără a urmări să primească ceva în schimb [4, p. 118]. La fel găsim și alte noțiuni asemănătoare –donația este acel contract prin care o persoană, numită donator, transferă în mod irevocabil un drept (real sau de creanță) al său asupra unuia sau mai multor bunuri determinate unei alte persoane, numită donatar, care îl acceptă [5, p. 232].

Definiția legală a contractului de donație, în corelație cu întregul ansamblu normativ care vizează acest capitol, permite determinarea caracterelor juridice ale donației.

Donația este un contract unilateral. Ca orice act juridic bilateral, donația ia naștere prin întrunirea, realizarea acordului de voință al părților contractante. Înainte de toate însă, donația este un contract unilateral, iar elementul ce îl diferențiază de contractele sinalagmatice este aspectul obligațiilor contractuale. Prin încheierea contractului, se creează obligații doar în sarcina uneia dintre părți, a donatorului, fără ca aceste obligații să-și găsească o corelație în îndatoririle donatarului, dacă donația nu este afectată de modalitatea sarcinii. De altfel, donația

cu sarcină este, în limita respectivei sarcini, un contract sinalagmatic și oneros. Deși contractul de donație nu dă naștere, în mod direct, vreunei obligații în sarcina donatarului, acestuia îi incumbă o îndatorire de recunoștință față de donator, a cărei nerespectare, dacă sunt întrunite condițiile de gravitate expres reglementate de lege, poate atrage chiar sancțiunea revocării donației pentru ingraturitate, în condițiile art. 1210 CC al RM. Obligația de recunoștință păstrează însă o accentuată componentă morală și tocmai de aceea nu este susceptibilă de executare silită, ca obligație de a face, iar existența sa nu transformă niciodată contractul într-unul sinalagmatic. Faptele concrete care materializează ingraturitatea sunt uneori susceptibile de sancționare în alte sfere ale dreptului (de exemplu, atentatul și alte infracțiuni prin condamnarea penală, faptele penale care nu întrunesc gradul de pericol social al unei infracțiuni, eventual, prin obligarea subiectului la despăgubiri sau la plata unei amenzi), dar această păstrează dreptul donatarului de a-l ierta pe donatar și, ca atare, de a lipsi de eficiență comiterea faptului, în ceea ce privește efectele donației consimțite art. 1210 alin. (2) CC al RM. Donația cu sarcină este, în limita sarcinii, un contract sinalagmatic. De altfel, donația cu sarcină, cunoaște semnificative deosebiri de regim juridic față de donația pură și simplă, operând un transfer de caractere și trăsături juridice de la contractul sinalagmatic. Aceste particularități urmează să producă efecte doar în limita sarcinii, a valorii acesteia. Dacă respectiva valoare absoarbe sau este extrem de apropiată de valoarea contractului, convenția încheiată nu mai este una de donație, ci un act cu titlu oneros. Așadar, donația cu sarcină este un contract sinalagmatic și, ca o subclasificare a acestui tip de contracte, comutativ. Specific contractelor comutative este aspectul cunoașterii de către părți, din chiar momentul încheierii convenției, în mod cert a existenței și cel puțin generic a întinderii obligațiilor ce le revin, acestea nedepinzând de factori exteriori.

Donația cu sarcină, în general, exclude elementul alias, în sensul că obligațiile părților nu pot crea pentru acestea șansa unui câștig sau riscul unei pierderi, rigoarea pe care o presupune încheierea contractului și efectele acestuia fiind incompatibile cu sfera de incidență a hazardului. Încă de la momentul încheierii contractului sunt determinate legal obligațiile ce incumbă donatarului și donatarului, dat fiind caracterul numit al contractului, obligații pe care donatorul le poate agrava și multiplica valabil (de exemplu, garanția pentru evicțiune). Donația nu creează pentru donator un „risc de pierdere”, ci chiar o diminuare patrimonială concretă, asumată, care va profita gratificatului, deoarece aceasta înseamnă intenție liberală. Desigur că donația (și cea cu sarcină) este compatibilă cu instituirea unor condiții suspensive sau rezolutorii cazuale sau mixte, uneori chiar implicite, dar acestea afectează doar eficacitatea ori desființarea obligațiilor valabil asumate, iar nu cunoașterea existenței ori a întinderii acestora, care la acel moment al formării acordului de voință erau certe.

Donația este un contract cu titlu gratuit. Liberalitatea este o specie, a actelor cu titlu gratuit, din categoria cărora fac parte și actele dezinteresate. Deosebirea esențială dintre liberalități și actele dezinteresate o constituie aspectul diminuării activului patrimonial al dispunătorului, corelativ cu argumentarea patrimonială actuală a beneficiarului. Cu alte cuvinte, prin liberalitate, dispunătorul își micșorează patrimoniul în mod irevocabil cu o valoare activă (de exemplu, donează proprietatea sa, unui terț ori renunță la încasarea unei datorii). [6, p. 403] Încheind un act dezinteresat (comodat, depozit gratuit, mandat gratuit), dispunătorul nu suferă o diminuare patrimonială, beneficiile obținându-se de către cocontractant fără a se realiza o însărăcire a persoanei de la care emană actul dezinteresat. Așadar, contractul de donație face parte din categoria liberalităților, este o convenție cu titlu gratuit, fără prefigurarea, în cazul donației pure și simple, a obținerii unui contraechivalent pentru sine sau pentru altul. Cu toate acestea, elementul obiectiv, patrimonial, al însărăcirii dispunătorului corelativ cu îmbogățirea beneficiarului nu este suficient în delimitarea caracterului gratuit al contractului de donație, în calificarea ca atare a actului încheiat, căci acesta trebuie să se asocieze cu un element subiectiv, și anume intenția liberală. Tocmai de aceea contractul de donație nu se confundă cu premiile sau recompensele oferite în scopuri publicitare de către comercianți, în prezent profesioniști, acestora lipsindu-le elementul *animus donandi* [7, p. 57]. Intenția liberală lipsește și în cazul executării benevole a unei obligații civile imperfecte, în acest sens, s-a arătat că, achitând datoriile naturale, persoana își îndeplinește o obligație, nu face o liberalitate, deoarece, în această ipoteză, obligația există, deci inițiativa formării sale nu revine dispunătorului, doar că împlinirea termenului de prescripție a determinat stingerea dreptului creditorului de a mai recurge la forța de constrângere a statului pentru a obține îndeplinirea obligației ce incumbă debitorului. De asemenea, nu reprezintă o donație întreținerea unei rude fată de care nu există obligația legală de întreținere, iar prestarea unui serviciu în beneficiul unei alte persoane, chiar cu titlu gratuit, nu întrunește elementul obiectiv anterior menționat (în sărăcirea, corelativă cu îmbogățirea beneficiarului), putând fi inclusă, după cum am arătat, în categoria actelor dezinteresate. În limita valorii sarcinii, donația este un contract sinalagmatic și cu titlu oneros, drepturile și obligațiile părților fiind reciproce și interdependente. În niciun caz însă, valoarea sarcinii nu poate absorbi sau să devină sensibil egală cu beneficiile procurate celui ținut la îndeplinirea acesteia, deoarece, în această situație, indiferent de denumirea pe care i-au dat-o părțile, contractul nu mai este o donație, ci un act cu titlu oneros. Intenția liberală este incompatibilă absolut cu obținerea unui contra echivalent integral al prestației care o materializează. Donația afectată de modalitatea sarcinii poate fi însă și pur gratuită, atunci când beneficiar al sarcinii este chiar donatarul, situație în

care se impune cercetarea atentă a voinței părților pentru a se stabili dacă nu cumva respectiva sarcină este în realitate o condiție.

Solemnitatea este consacrată de legiuitor pentru faza precontractuală, în acest sens, art. 1200 al Codului civil al RM, stabilește – Indiferent de natura bunului, antecontractul de donație se încheie în formă autentică. Ceia ce ține de contract, avem modificări a normei, dar iarăși care ar putea crea diferite probleme în acest sens. Căci prima frază a art. 1200, alin 1 CC al RM, stabilește - contractul de donație se încheie în formă autentică. Însă nerespectarea formei nu afectează valabilitatea contractului de donație dacă bunul donat a fost predat donatarului. Deci forma autentică nu este *ad validatem*, ci acest viciu de formă este acoperit prin faptul predării bunului. Cu toate acestea, dacă obiectul al donației este un bun pentru a cărei vânzare (înstrăinare) prin lege este prevăzută o anumită formă a contractului, aceeași formă este cerută și contractului de donație. Și aici este destul de periculoasă această prevedere, pentru că Politica statutului cu privire la autentificare contractelor de vânzare a imobilelor a fost diferită de la perioadă la perioadă. Astfel de ce a fost impusă obligația precontractuală notarului, dar forma autentică nu a rămas o obligație a contractelor de donație a imobilelor cu destinație locativă. Aceasta este o neclaritate pe care legiuitorul a impus-o prin aceste două articole ce se combat reciproc. Suntem de părerea că dacă legiuitorul a impus obligativitatea oferirii informațiilor precontractuale de către notar, atunci era necesare de stabilit obligativitatea autentificării, ca efect *ad validatem* a contractelor de donație ce au ca obiect imobilele cu destinație locativă.

Cu referire la art. 1201 lit. (a)), care prevede că dacă obiect al donației este un bun imobil cu destinație locativă, notarul care autentifică contractul de donație este obligat, înainte de încheierea contractului, să transmită informație și să explice, într-un limbaj simplu, donatorului că donatarul nu poartă nici o obligație de întreținere a donatorului și nu are nici o obligația de a asigura donatarului spațiu locativ cu excepția cazului în care o asemenea sarcină s-a stipulat în contractul de donație. Această normă rezolvă o problemă, dar creează o serie de probleme de aplicare a acesteia. Și anume care va fi posibilitatea notarului de informare a donatorului ce autentifică contractul de donație, în temeiul unei procuri. Care notar are obligația de a informa donatorul, cel ce autentifică procura sau cel ce autentifică contractul de donație. Legea în articolul 1201 CC al RM menționează că notarul ce autentifică contractul. Atunci apare întrebarea este posibilă încheierea unui contract de donație a cărui obiect este imobil cu destinație locativă prin reprezentare? Credem totuși că legiuitorul nostru nu a subînțeles această interdicție, dar apare problema aplicabilității practice a acestei norme, în special în acest caz. La fel este foarte dificilă aplicarea practică a legislației în acest sens cu privire la contractele de donație a căror donatori sunt cetățenii străini, căci informația precontractuală trebuie prezentată în limba în care acesta o posedă.

Este de obligația notarului să prezinte informația precontractuală donatorului, dar cine va suporta aceste cheltuieli, de traducere a textului pregătit în limba în care o cunoaște.

O altă problemă în acest sens o avem cu forma acestei informații, poate aceasta avea și un alt caracter decât cea pe hîrtie, cu trimitere la art. 320 al CC al RM, Forma textuală a informației

(1) Dacă legea prevede forma textuală pentru transmiterea unei informații, ea trebuie să fie lizibilă, să indice numele persoanei care o transmite și să fie făcută pe un suport durabil.

(2) Suport durabil înseamnă orice instrument care:

a) permite destinatarului să stocheze informațiile care îi sînt adresate personal, într-un mod accesibil pentru referințe ulterioare pentru o perioadă de timp adecvată, în vederea informării; și

b) permite reproducerea neschimbată a informațiilor stocate.

(3) Constituie suport durabil hîrtia, stickurile de memorie USB, CD-ROM-urile, DVD-urile, cardurile de memorie sau discurile dure ale computerelor, mesajele transmise prin poșta electronică, precum și altele care corespund alin. (2). Din cele stabilite mai sus aceasta nu este forma textuală, dar totuși forma pe suport de hîrtie, deci aceasta este în final o excepție a art. 320, și anume o normă de protecție a donatorului.

Donația este un contract translativ de proprietate. Transferul dreptului de proprietate de la donator la donatar operează din momentul realizării acordului de voințe în forma prevăzută de lege [8, p.413]. Încheierea contractului de donație este, pentru donator, în mod evident un act de dispoziție, deoarece are ca efect ieșirea unui drept din patrimoniul acestuia. În schimb, dacă donația nu este cu sarcină, pentru donatar încheierea contractului nu reprezintă un act de dispoziție, deoarece nu are ca rezultat pierderea unui drept sau grevarea cu sarcini reale a unui bun. Este posibil ca, prin convenția lor, părțile să amâne acest moment al transferului dreptului de proprietate, așadar, să disocieze încheierea acordului de voință de producerea efectului principal al acestuia, dar, ca regulă, donația este translativă de proprietate din chiar momentul încheierii contractului. În cazul darului manual însă, formalitatea remiterii bunului sau a simbolurilor acestuia înlocuiește forma solemnă și contractul nu se încheie decât prin îndeplinirea predării-primirii, a tradițiunii. Transferul de proprietate la un moment ulterior nu este posibil. Caracterul translativ de proprietate este însă numai de natura contractului de donație, iar nu de esența sa, căci pot forma obiect al donației și alte drepturi reale ori drepturi de creanță. De exemplu, cesiunea de creanță cu titlu gratuit este o donație.

Caracterul consensual. Conform art. 1198 CC al RM - Prin contractul de donație, o parte (donator) se obligă să mărească din contul patrimoniului său, cu

titlu gratuit, patrimoniul celeilalte părți (donatar). Din noțiunea enunțată mai sus putem determina cu certitudine că contractul de donație are un caracter consensual. Modernizările operate Codului civil au îmbunătățit reglementările la capitolul caracterului consensual al contractului de donație. Conform prevederilor legale ale Codului civil de până la modernizare, art. 828 alin (1) CC al RM- Contractul de donație se considera încheiat din momentul transmiterii bunului. Atunci norma din noțiunea contractului de donație, și această normă se combăteau, dar la fel nu corespundeau cu tendințele dreptului civil în general. Conform normelor după modernizare această normă a fost exclusă, conturând acest aspect consensual al contractului de donație. Astăzi prevederile legale la art. 1200, alin 1 CC al RM, stabilește - contractul de donație se încheie în formă autentică. Însă nerespectarea formei nu afectează valabilitatea contractului de donație dacă bunul donat a fost predat donatarului. Deci astăzi transmiterea bunului este o formă ce oferă valabilitate contractelor de donație, dacă contractul nu a fost încheiat în forma autentică cu excepția faptului în care pentru înstrăinarea unui bun este necesară o anumită formă.

Totuși s-a păstrat până azi caracterul real cu privire la darurile manuale.

Caracterul irevocabil al donației

După noile modificări contractul de donație expres a fost enunțat ca un contract irevocabil art. 1207, aspect ce ne lipsea cu desăvârșire. În materia contractului de donație avem de-a face nu doar cu această irevocabilitate generală, aplicabilă oricărui contract, ci și cu o irevocabilitate specială, proprie acestui contract, derivată din natura sa de liberalitate. Prin urmare, în cazul donației irevocabilitatea este una specială, deoarece privește nu doar efectele contractului, ci și natura intrinsecă a acestuia, motiv pentru care doctrina a denumit-o irevocabilitate de gradul II [9, p.351]. Prin intermediul principiului irevocabilității donației se urmărește, ocrotirea intereselor legitime ale donatorului, garantarea dreptului de proprietate al donatarului asupra bunului donat, precum și consolidarea siguranței circuitului civil prin protejarea intereselor terților care intră în raporturi juridice.

Clauzele incompatibile cu principiul irevocabilității donației sînt:

- a) Donația afectată de o condiție a cărei realizare depinde exclusiv de voința donatorului. Aceasta înseamnă că este nulă absolut donația afectată de o condiție pur potestativă, adică a cărei realizare depinde exclusiv de voința donatorului (de exemplu, clauza prin care donatorul își rezervă dreptul de a denunța unilateral contractul de donație este o clauză pur potestativă). În doctrină se consideră că ar fi lovită de nulitate absolută și o donație afectată de condiție simplă potestativă, chiar dacă aceasta nu depinde exclusiv de voința donatorului, ci și de circumstanțe exterioare, întrucât donația este o liberalitate și nu un contract cu titlu oneros, care ar deveni nul numai dacă

ar fi afectat de o condiție pur potestativă. Pe de altă parte, este valabilă donația afectată de o condiție potestativă mixtă, care presupune un eveniment a cărui realizare depinde de ambele părți contractante sau de o terță persoană față de contract, precum și cea afectată de un termen, întrucât acesta afectează numai executarea obligației nu și formarea ei.

- b) Donația care impune donatarului plata datoriilor pe care donatorul le-ar contracta în viitor, dacă valoarea maximă a acestora nu este determinată în contractul de donație (art. 1198 CC al RM). Pe de altă parte, este valabilă clauza prin care donatorul impune donatarului, în mod expres, tacit sau implicit, plata datoriilor prezente, care existau în patrimoniul donatorului la data încheierii contractului de donație sau chiar și plata unor datorii viitoare, dacă ele sunt determinate prin actul de donație (de exemplu, sunt valabile clauzele prin care donatorul îl obligă pe donatar la suportarea cheltuielilor de înmormântare sau la plata pensiei alimentare).
- c) Donația care conferă donatorului dreptul de a denunța unilateral contractul este și ea lovită de nulitate absolută, deoarece constituie tot o condiție pur potestativă, în baza căreia donatarul s-ar afla la discreția donatorului, în ceea ce privește posibilitatea de a denunța unilateral sau de a menține contractul, după bunul plac.
- d) Donația care permite donatorului să dispună în viitor de bunul donat, chiar dacă donatorul moare fără să fi dispus de acel bun [10, p. 173]. Dacă dreptul de a dispune vizează doar o parte din bunurile donate, nulitatea operează numai în privința acestei părți. Dacă donatorul inserează în contract o clauză prin care își rezervă dreptul de a dispune în viitor numai de o parte din bunurile dăruite, atunci donația este nulă doar parțial, cu privire la acele bunuri față de care donatorul și-a manifestat dorința de a dispune ulterior, pe când contractul de donație este lovit de nulitate absolută în întregul său, dacă donatorul și-a rezervat dreptul de a înstrăina orice bunuri ar crede de cuviință, deoarece în această situație ar putea înstrăina toate bunurile dăruite.

Clauze compatibile cu principiul irevocabilității donației. Pe lângă clauzele incompatibile cu principiul irevocabilității donației menționate, există o serie de clauze care sunt compatibile cu acest principiu, respectiv:

- a) Donația poate fi afectată de un termen, deoarece acesta nu afectează valabilitatea, modul de dobândire al dreptului transmis, ci numai exercițiul acestuia.
- b) Donația afectată de o condiție cazuală și mixtă. Condiția este cazuală atunci când realizarea evenimentului depinde de hazard, de întâmplare, fiind deci independent de voința părților actului juridic, sau atunci depinde exclusive de voința unui terț, pe când condiția este mixtă atunci când

realizarea evenimentului depinde atât de voința uneia dintre părți, cât și de voința unei persoane determinate.

- c) Donația care stipulează plata datoriilor prezente sau viitoare, dacă acestea sunt determinate prin contractul de donație.
- d) Donația care prevede clauza de reîntoarcere convențională a bunurilor donate, fie în situația în care donatarul ar precedea donatorului, fie atunci când atât donatarul, cât și descendenții săi ar precedea donatorului.

Excepțiile principiului irevocabilității donațiilor:

- Excepții contractuale
- Excepții legale

Excepții legale de revocare a donațiilor sunt: dreptul de a revoca donația în caz de ingraturdine, art. 1210 al CC al RM, Dreptul de a revoca donația în cazul în care donatorul nu este în stare să se întrețină din contul patrimoniului sau venitului său, art. 1211 CC al RM, Dreptul de a revoca donația în situația în care există alte circumstanțe decisive care au stat la baza încheierii contractului (boală fatală a donatorului, intenția de căsătorie sau căsătoria donatarului, relația de căsătorie dintre donator și donatar), art.1212 CC al RM.

Dreptul de a revoca donația în caz de ingraturdine. Temeiurile de înaintare a acțiunii de revocare a donației în caz de ingraturdine sunt limitativ prevăzute de lege. Astfel conform art. 1210, donația poate fi revocată:

- în cazul în care donatarul ar atenta la viața donatorului sau a unei persoane apropiate acestuia;
- săvârșirea cu vinovăție a unei fapte ilicite față de aceste persoane care demonstrează ingraturdine gravă;
- refuzul neîntemeiat de a acorda donatorului întreținerea datorată. Refuzul donatarului nu va fi sancționat cu revocarea, dacă donatorul are rude în situație de a-i putea acorda întreținere. La fel în nici un caz donatorul nu are acțiune în justiție pentru a cere întreținere de la donatar, ci doar acțiune în revocare donațiunii pentru ingraturdine [11, p.135].

Acțiunea în revocarea donației pentru ingraturdine se caracterizează prin:

1. Este o acțiune strict personală, ea poate fi intentată de donator și doar în mod excepțional, în caz de deces moștenitorii acestuia devin titularii dreptului de revocare. Art. 1207,alin (4) CC al RM.

2. Revocarea poate fi exclusă în cazul în care donatorul îl iartă de donatar. Art. 1210, alin. (2). Se prezumă că a fost iertat dacă nu a intentat acțiune în termen de 1 an din momentul când a cunoscut sau, în mod rezonabil, trebuia să cunoască circumstanța care îl îndreptățește să revoce, art. 1208 CC al RM.

3. Acțiunea în revocarea donației pentru ingraturdine poate fi intentată doar în contract autorului faptului de ingraturdine, nu și împotriva moștenitorilor, dacă făptuitorul a încetat din viață.

Dreptul de a revoca donația în cazul în care donatorul nu este în stare să se întrețină din contul patrimoniului sau venitului său.

Temeiuri de invocare:

- Acest temei poate opera în cazul în care persoana întrunește condițiile stabilite de lege de a fi întreținute, sau de a primi prestații de asigurare socială în sistemul public, chiar dacă donatorul nu a exercitat aceste drepturi.
- Se suspendă dreptul de revocare pe perioada cât donatarul acordă această întreținere donatorului, iar ultimul are dreptul legal de a fi întreținut.
- În cazul în care totuși donatarul va înceta întreținerea și donația va fi revocată obligația de restituire se va reduce cu valoarea întreținerii.

Conform art. 1207 alin 5, drept poate fi realizat atât de donator cât și de creditorii ce au dreptul la întreținere de la donator, pe calea acțiunii oblice. Astfel în contractul de donație ar trebuie de stabilit dacă donatorul are obligația de întreținere convențională sau legală față de cineva.

Dreptul de revocare din alte motive conform art. 1212 CC al RM.

Dreptul de revocare apar în cazul în care donația a fost influențată de anumite circumstanțe:

- contractul a fost încheiat în timpul unei boli fatale a donatorului
- intenția de căsătorie
- căsătoria
- relația de căsătorie a donatorului și donatarului, etc.

Dacă în urma acestei schimbări :

- a) folosul oferit donatarului este vădit nepotrivit sau excesiv
- b) Este vădit injust de a obliga donatorul să respecte donația.

Dreptul de revocare apare doar dacă schimbarea circumstanțelor era atât de imprevizibilă, încât donatorul, la momentul încheierii contractului, nu ar fi putut în mod rezonabil să o prevadă și donatorul nu și-a asumat riscul acestei schimbări a circumstanțelor.

O excepție contractuală de revocare a donației, este reglementată la art. 1207, alin 2:

În particular, contractul poate să prevadă dreptul de revocare, fie în cazul în care donatarul ar precedea donatorului, fie în cazul în care atât donatarul, cât și descendenții săi ar precedea donatorului. În calitate de recomandare ar fi ca în contractul de donație, cu clauza de revocare în cazul precederii donatarului cât și descendenților lui, părțile să nu se limiteze la o simplă formulare, ci să prevadă expres modalitatea de revocare. În cazul în care obiectul material al contractului de donație este un bun imobil, în mod obligatoriu ar fi ca în contract să prevadă modalitatea de returnare a actelor de proprietate donatorului, pentru a evita litigiile în acest sens cu privire la interpretarea contractului.

În esența sa contractul de donație este acel contract ce se naște din aspectele caracterului uman, ce se conturează prin bunătate, recunoștință și grațitudine. În ansamblul său contractul de donație a existat întotdeauna, dar s-a perindat prin timp și în dependență de epoca istorică a avut unele aspecte ale timpurilor. Existența acestui contract nu poate fi contestată, indiferent de prevederile legale. Important este ca legiuitorul să creeze condiții pentru evoluție a acestui contract, dar în același timp să nu permită excese ale cetățenilor în aceste aspecte.

Referințe bibliografice:

1. Cristinel Murzea, Emil Poenaru, Donația și testamentul. Studiu de doctrină și jurisprudență. Monografie. Editura Hamangiu, 2007.
2. Lege Nr. 133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative. Publicat : 14.12.2018 în Monitorul Oficial Nr. 467-479 , art Nr : 784, Data intrării în vigoare : 01.03.2019.
3. NOTA INFORMATIVĂ la proiectul Legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, publicată pe pagina web al Ministerului Justiției –www.justice.gov.md
4. Fr. Deak, Tratat de drept civil. Contracte speciale, Ed. Universul Juridic, București, 2001.
5. Radu I Motica, Florin Moțiu, Contracte civile. Teorie și practică Judiciară. Lumina Lex. București 2004.
6. G. Boroș, L. Stănciulescu, Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod civil, Ed. Hamangiu, București, 2012.
7. I.R. Urs, S. Angheni, Drept civil. Contracte civile, vol. III, Ed. Oscar Print, București, 1999.
8. G. Boroș, L. Stănciulescu, Instituții de drept civil, în reglementarea Noului Cod civil, Ed. Hamangiu, București, 2012.
9. Fr. Terré, Y. Lequette, Droit civil. Les successions. Les libéralités, Dalloz, Paris, 1997, p.351
10. Carmen-Nicoleta Bărbieru, Codrin Macovei, Activitatea notarială, de la teorie la practică, Universul Juridic, București, 2018.
11. Prof. univ. dr. Dumitru Macovei, Prep. Univ. drd Marius Sebastian Striblea. Drept Civil. Contracte. Succesiuni. Editura Junimea, Iași 2000.

COMERȚUL LA DISTANȚĂ ÎN CODUL CIVIL MODERNIZAT

DISTANCE TRADE IN THE MODERNIZED CIVIL CODE

Vlada CALMÎC, magistrul, lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Distance trade represents the entrepreneurial activity initiated in the field of marketing the goods produced, processed or procured, as well as in the field of execution of various works and the provision of services within an organized scheme of sales or provision of remote services, administered by the entrepreneur, who uses only one or more means of distance communication for the conclusion of the contract. The institution of distance trade is not homogeneous, neither practically nor theoretically. Currently, distance trading can be regarded as a set of institutions governed by similar rules because of its specific nature.

Cuvinte-cheie: *comerț, vânzare la distanță, prestare serviciilor la distanță, contract la distanță, mijloace de comunicare la distanță, contract între absenți, consumator, profesionist, comerț electronic.*

Dezvoltarea comerțului la distanță se datorează progresului tehnico-științific, maturizării economiei de piață, prosperării consumerismului și, nu în ultimul rând, evoluției metodelor și procedeele de comunicare la distanță și livrării mărfurilor. Pe plan național, raporturile la distanță și-au luat avântul pe scară largă în ultimii 10-15 ani, întrucât s-au format premisele de ordin economic, tehnologic, juridic și social pentru dezvoltarea acestora.

Dacă facem o retrospectivă, dezvoltarea instituției comerțului la distanță a început la sfârșitul secolului al XIX-lea în Statele Unite ale Americii. Întemeietorul vânzării la distanță în SUA este considerat Benjamin Franklin. În 1744 el a publicat primul catalog, prin care a vândut cărți științifice și academice. În 1845, a apărut Tiffany Blue Book - primul catalog de comandă prin poștă a mărfurilor prin corespondență [1]. Mai activ vânzarea la distanță în SUA a început să se dezvolte în anii '70 ai secolului al XIX-lea, iar primele companii care se specializau în comerțul la distanță erau „Montgomery Ward” și „Sears, Roebuck and Co”.

În anii 1970-1990, domeniul comerțului la distanță a crescut în mod semnificativ, iar companiile care se specializau în acest domeniu au început să folosească mai multe canale de oferire a mărfii, precum poștă electronică, telefon, videofon, telecopiator, televiziune, publicitate tipărită cu bon de comandă, servicii de mesagerie pe Internet. Astfel, în funcție de mijlocul de comunicare ales de către părțile contractante, doctrinarii evidențiază următoarele forme ale vânzării la distanță: vânzarea prin intermediul cataloagelor cu bon de comandă, vânzarea

bunurilor pe TV, vânzarea telefonică și, nu în ultimul rând, vânzări pe Internet (comerțul electronic) [2, p. 27].

Din punct de vedere economic relațiile de afaceri dintre subiecți pot fi clasificate în următoarele grupuri: *business-to-client* (B2C), *client-to-business* (C2B), *business-to-business* (B2B), *business-to-guvern* (B2G), *guvern-to-business* (G2B), *consumator la consumator* (C2C) [3, p. 7]. B2C este un model de comerț în care companiile vând la cumpărători individuali – persoane fizice. Segmentul B2C include comerțul la distanță, iar B2B include atât vânzările cu amănuntul, cât și cele angro. Diferența esențială dintre aceste grupuri constă în faptul că consumatorul participă și se bucură de protecție specială oferită de legiuitor doar în cadrul vânzărilor B2C. Această clasificare a modelelor de comerț are, mai degrabă, însemnătate economică decât juridică, dar este folosită foarte frecvent pentru a arăta natura multilaterală a comerțului la distanță.

Cu adoptarea Legii privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor nr. 8 din 26.02.2016 care a intrat în vigoare la 25.09.2016 [4], consumatorul moldovean a obținut un set de drepturi noi, care îl protejează în raporturile de comerț la distanță. Necesitatea reglementării relațiilor la distanță, datorită dezvoltării mijloacelor de comunicare și creșterii interacționării economice interstatale, a creat demult condițiile pentru apariția unui astfel de act normativ. Legea nr. 8 din 26.02.2016 oferea cadrul legal necesar pentru aplicarea prevederilor Directivei 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25.10.2011 privind drepturile consumatorilor [5], reglementând drepturile și obligațiile consumatorilor în cadrul contractelor la distanță, contractelor în afara spațiilor comerciale și contractelor legate.

Armonizarea legislației RM cu legislația Uniunii Europene constituie unul din obiectivele primordiale ale Republicii Moldova în procesul de apropiere de UE și, concomitent, piatra de temelie a întregului proces de integrare în UE. Armonizarea legislației naționale cu legislația comunitară este un proces continuu, care are drept scop asigurarea compatibilității depline a normelor de drept intern cu cele comunitare, prin modificarea, completarea sau elaborarea actelor normative naționale armonizate cu cerințele comunitare, ulterior aceste norme juridice devenind parte componentă a dreptului național [6].

Astfel, urmărind obiectivul de a unifica și raționaliza sistemul juridic autohton, legiuitorul a codificat prevederile legii și le-a incorporat în Codul civil modernizat, care a intrat în vigoare la 01.03.2019, simultan cu abrogarea legii nr. 8 din 26.02.2016 [7]. Însă, normele legale din CC modernizat ce reglementează raporturile la distanță nu sunt cuprinse într-un singur capitol, ci sunt situate în diferite capitole și secțiuni ale codului.

Totodată, trebuie de remarcat faptul că, Codul civil modernizat acordă o atenție sporită raporturilor între profesionist și consumator în general, precum și

regimului juridic a contractelor la distanță în special. În această ordine de idei, definiția contractului la distanță este redată în Legea privind modernizarea CC, precum și în Legea despre încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare de consum [8].

Astfel, CC modernizat, în art. 1013, prevede că contractul la distanță (contract încheiat prin mijloace de comunicare la distanță) este un contract negociat și încheiat între profesionist și consumator în cadrul unui sistem de vânzări sau de prestări de servicii la distanță organizat, fără prezența fizică simultană a profesionistului și a consumatorului, cu utilizarea exclusivă a unui sau a mai multe mijloace de comunicare la distanță, până la și în momentul în care este încheiat contractul, inclusiv orice comandă făcută de consumator și care produce efecte obligatorii asupra lui.

Principalele elemente unificatoare ale contractelor la distanță:

1. profesionistul și consumatorul nu sunt prezenți fizic simultan la încheierea contractului;
2. încheierea contractului se efectuează prin intermediul mijloacelor de comunicare la distanță;
3. contractele se încheie în cadrul unui sistem de vânzări sau de prestări de servicii la distanță organizat;
4. imaterialitatea, interactivitatea și caracterul transfrontalier al contractelor la distanță [9, p. 15].

În continuare, Legea privind comerțul interior conține noțiunea activității de comerț care reprezintă activitatea de întreprinzător inițiată în baza raporturilor stabilite în domeniul comercializării mărfurilor produse, prelucrate sau procurate, precum și în domeniul executării diverselor lucrări și prestări de servicii, având ca scop satisfacerea intereselor economice private și asigurarea unei surse de venit [10].

Dacă unim conceptul de activitate de comerț și contractul la distanță, putem crea o definiție complexă a **comerțului la distanță**, care reprezintă activitatea de întreprinzător inițiată în domeniul comercializării mărfurilor produse, prelucrate sau procurate, precum și în domeniul executării diverselor lucrări și prestării serviciilor în cadrul unei scheme organizate de vânzări sau de prestări de servicii la distanță, administrate de întreprinzător, care utilizează exclusiv unul sau mai multe mijloace de comunicare la distanță pentru încheierea contractului.

În literatura de specialitate a fost expusă părerea precum că comerțul la distanță este una dintre formele de vânzare cu amănuntul a mărfurilor, care diferă de comerțul din magazinele tradiționale prin existența distanței dintre vânzător și consumator [11, p. 85]. În viziunea noastră, opinia doctrinarului este una greșită pe motiv că comerțul este o activitate complexă și nu se limitează doar la vânzarea de bunuri, dar și la prestarea de servicii. Aceeași abordare poate fi regăsită în teza de doctor a savantului rus Фролов И. В. [12, p. 45].

Pe deplină dreptate, cercetătorii Чекмаев și Соловьев definesc comerțul la distanță ca o ramură de comerț de sine stătătoare, cu potențial de creștere ridicat [13, p. 119]. Astfel, considerăm că instituția comerțului la distanță nu este omogenă, nici din punct de vedere practic, nici și teoretic. Actualmente, comerțul la distanță poate fi privit ca un ansamblu de instituții guvernate de reguli similare datorită naturii sale specifice. Dacă examinăm comerțul la distanță din perspectiva cea mai vastă, remarcăm că el însumează o gamă largă de relații civile:

1. vânzarea produselor la distanță;
2. prestarea serviciilor la distanță;
3. furnizarea serviciului public de alimentare cu apă și de canalizare, furnizarea gazelor naturale, furnizarea energiei electrice sau furnizarea energiei termice, în măsura în care aceste utilități sunt furnizate pe bază contractuală;
4. contractele privind conținuturi digitale.

Așadar, comerțul la distanță are un caracter complex, multiaspectual, care cuprinde un spectru larg de relații civile, ce se exprimă prin existența multitudinii varietăților acesteia, care de cele mai dese ori se bucură de reglementare juridică separată, concomitent cu regulile comune ale ramurii de drept.

Totodată, nu putem să trecem cu vederea preocuparea cea mai puternică a legiuitorului din diferite țări - drepturile și interesele consumatorilor în raporturile la distanță. Anume poziția vulnerabilă a consumatorului a influențat puternic materia normativă vizând comerțul la distanță expusă în Codul civil modernizat. Justificarea teoretică și economică pentru economia de piață presupune că livrarea de bunuri și servicii la distanță trebuie să corespundă lesne cererii consumatorilor plasând astfel cerințele consumatorilor într-o poziție pivot pe piață [14, p. 10]. Constatăm că în economia modernă, un nivel ridicat de protecție a consumatorilor este în general o normă de reglementare a pieței care este, de obicei, în paralel cu reglementarea de concurs axată pe reglementarea directă a conduitei de afaceri pe piață.

Referințe bibliografice:

1. The Tiffany story,[accesat 03.10.2018]. Disponibil: <http://international.tiffany.com/WorldOfTiffany/TiffanyStory/Legacy/?lppromo=сyc>
2. ШЕЛИХОВ, В. В., ГРОМОВА, О. О. *Дистанционная торговля в России: история, развитие, статистика*. Москва: Амалданик, 2011. 109 с.
3. Демьянец М. В., Елин В. М., Жарова А. К. *“Предпринимательская деятельность в сети Интернет: Монография”* Москва: “ЮРКОМПАНИ”, 2014, 440 с.

4. Legea RM privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor: nr. 8 din 26.02.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 25.03.2016, nr. 69-77, art. 115. Abrogată.
5. Directiva a Parlamentului European și a Consiliului privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului: nr. 2011/83/UE din 25 octombrie 2011. În: *Jurnalul Oficial al Comunităților Europene*, 22.11.2011, L 304, pp. 64–88.
6. Hotărârea Guvernului al Republicii Moldova cu privire la armonizarea legislației Republica Moldova cu legislația comunitară. Nr. 1345 din 24.11.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 15.12.2006, nr. 189, art. 1470.
7. Legea RM privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative: nr. 133 din 15.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14.12.2018, nr. 467-479, art. 784.
8. Legea RM despre încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare de consum: nr. 157 din 18.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.08.2014, nr. 249-255, art. 572.
9. Vasilache D. *Plăți electronice*. București: Rosetti, 2004. 288 p.
10. Legea RM cu privire la comerțul interior: nr. 231 din 23.09.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.10.2010, nr. 206-209, art. 681.
11. Семенихин В. В. *Торговля. Энциклопедия*. Москва: ГроссМедиа, РОСБУХ, 2010.
12. ФРОЛОВ, И. В. *Правовое регулирование дистанционной торговли товарами и услугами в Российской Федерации*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2018, 166 с.
13. СОЛОВЬЕВ, К. В., ЧЕКМАРЕВ, Г. Ф. Дистанционная торговля как объект правового регулирования. В: *Вестник Международного института экономики и права*. 2016. № 3 (24). 119-126 с.
14. Voșca I. M. *Încheierea contractelor de comerț internațional prin mijloace electronice*. București: Universul Juridic, 2010. 420 p.

SANȚIUNILE LEGALE PENTRU REMEDIEREA CLAUZELOR CU CARACTER ABUZIV ÎN CONTRACTELE DE CREDIT BANCAR

LEGAL SANCTIONS FOR UNFAIR CONTRACTUAL TERMS IN BANK LOAN CONTRACTS

Mircea GROZAVU, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The present study has the aim to perform a brief analysis of the legal progress of the legal sanctions for the unfair terms in bank loan contracts, using the rulings of the national courts of the Republic of Moldova and Romania.

Cuvinte-cheie: *clauze abuzive, contract de credit bancar, nulitate absolută de protecție.*

Privind în ordine cronologică, textul original al Directivei 93/13/CEE, din care a fost inspirată legislația de transpunere în legislația națională a Republicii Moldova a acesteia, nu califică regimul juridic al constatării unei clauze ca fiind abuzivă. Însă, potrivit art. 719 din C. civ. modernizat al Republicii Moldova, a fost instituit regimul sancționator al nulității absolute pentru clauzele abuzive.

Nulitatea absolută prevăzută de art. 719 din C. civ. modernizat al Republicii Moldova are caracterul unei nulități de protecție, în sensul că alineatul al doilea al acestui articol prevede că nulitatea operează doar în cazul în care anularea clauzei constatate ca fiind abuzivă să protejeze interesele partea care nu a propus clauza respectivă.

În interpretarea instituției juridice care s-ar aplica în vederea producerii efectului anterior menționat, nu poate fi trecută cu vederea opinia exprimată de către profesorul Gabriel Boroș, ”*sancțiunea civilă aplicabilă în cazul actelor juridice încheiate cu nesocotirea unor interdicții stabilite de lege pentru ocrotirea unor persoane sau pentru restabilirea echilibrului prestațiilor într-un contract cu titlu oneros și comutativ este reprezentată de instituția reducăunii contractului*”[1].

Definiția instituției reducăunii contractuale corespunde condițiilor preexistente unei hotărâri judecătorești de constatare a caracterului abuziv, fiind particularizată în special prin faptul că reducăia contractului este un remediu care are ca rol corijarea dezechilibrului prestațiilor într-un contract cu titlu oneros și comutativ precum contractul de credit bancar de consum, contract care a fost încheiat cu nesocotirea dispozițiilor legale privind interzicerea folosirii clauzelor abuzive în raporturile cu consumatorii, care au ca scop ocrotirea consumatorilor privați ca o parte majoritară a societății moderne.

Inițial, până la modernizarea Codului Civil al Republicii Moldova din anul 2019, Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova s-a pronunțat în anul 2016, prin Recomandarea nr. 95 din 6 decembrie 2016 [2, pag. 239], cu privire la aplicarea dispozițiilor legale ce vizează contractul de credit/împrumut, încheiat cu organizațiile de microfinanțare, în sensul că sancțiunea pentru propunerea clauzelor abuzive este nulitatea absolută.

Același punct de vedere a fost exprimat și de practica judiciară a instanței supreme a României în interpretarea regimului sancțiunii juridice avut în vedere de către legiuitor prin edictarea art. 6 din Legea 193/2000. Prin jurisprudența constantă [3], Înalta Curte de Casație și Justiție a României a apreciat că sancțiunea aplicabilă stipulării clauzelor abuzive de către profesioniști în contractele încheiate cu consumatorii constă în nulitatea absolută a clauzei abuzive.

În motivarea interpretării date dispozițiilor art. 6 din Legea 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori, Înalta Curte de Casație și Justiție a arătat faptul că deși într-adevăr legiuitorul național nu a oferit un răspuns concret cu privire la încadrarea sancțiunii și a indicat doar faptul că efectele sancțiunii constau în ineficacitatea clauzei în raporturile dintre părți, regimul juridic al acestei sancțiunii este identic cu cel al nulității absolute.

Motivul pentru care tipul nulității aplicabilă ca sancțiune unei clauze abuzive este cel al nulității absolute și nu al nulității relative constă în faptul că interesele ocrotite de dispozițiile legale analizate mai sus, sunt de ordine publică, fiindcă aceste dispoziții ocrotesc o categorie generică, aceea a consumatorilor, cu atât mai mult cu cât, unica soluție echitabilă în vederea restabilirii echilibrului contractual și contracarării practicilor abuzive este prezentată de restituirea prestațiilor încasate în mod nejustificat, în baza unei clauze abuzive, situație care ar putea să existe numai în cazul constatării nulității absolute, fiind unanim acceptat principiul "*quod nullum est nullum producit effectum.*", [4].

În concluzie, putem să constatăm că modernizarea Codului Civil al Republicii Moldova din anul 2019 a adus un plus de valoare în ceea ce privește apărarea intereselor consumatorilor, stabilind mai exact care este modul de funcționare a mecanismului de aplicare a sancțiunii nulității absolute a clauzei abuzive, cu indicarea faptului că aceasta este totuși condiționată de faptul că anularea clauzei să fie în beneficiul consumatorului.

Referințe bibliografice:

1. Gabriel Boroș, Drept civil. Partea generală, 2001, Ed. Hamangiu, București, p. 239

2. Sursa web: jurisprudenta.csj.md
3. Înalta Curte de Casație și Justiție a României, Secția a II-a civilă, Decizia nr. 1393/02.04.2013; Înalta Curte de Casație și Justiție a României, Secția a II-a civilă, Decizia nr. 992/13.03.2014; Înalta Curte de Casație și Justiție a României, Secția a II-a civilă, Decizia nr. 3234/23.10.2014
4. Înalta Curte de Casație și Justiție a României, Secția a II-a civilă, Decizia nr. 686/21.02.2013

**UNELE ASPECTE PRIVIND REGLEMENTAREA ACTIVITĂȚILOR
NECALIFICATE CU CARACTER OCAZIONAL, DESFĂȘURATE
DE ZILIERI (Legea nr. 22 din 23.02.2018)**

*SOME ASPECTS OF THE REGULATION OF THE NON-QUALIFYING
ACTIVITIES CARRIED OUT BY THE DAY-TO-DAY LABORERS
(Law No 22 of 23.02.2018)*

Adrian LUNGU, magistru, lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Although the purpose of the Laborer Law no.22 / 2018 is to establish the activity of labor and implicitly to reduce the informal employment, however, at the current stage taking into account the existing social, cultural and economic factors, the elaboration of this law in the Republic of Moldova is premature and contains many ambiguities. The Laborer Law no.22 / 2018 affects certain groups, including vulnerable ones, such as: the persons employed with an individual employment contract for seasonal works or for a fix-term work; persons with several or some disabilities, old persons or under 18 years, persons with family tasks, etc.

The faulty regulation in the tax mechanism, the management of the records offices and the state control over the recipient activity and the laborers could bring essential damages of the state budget.

Cuvinte-cheie: *activitate necalificată cu caracter ocazional, zilieri, muncă nedecarată.*

În Republica Moldova, necesitatea reglementării activității necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri s-a regăsit pe agenda mai multor Guverne, însă fără a avea o careva finalitate.

Până la adoptarea Legii nr. 22 din 23.02.2018 privind exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional, desfășurate de zilieri - Legea zilierilor (Monitorul Oficial al RM nr. 68-76 din 02.03.2018, în vigoare de la 02.09.2018), aceste categorii de relații sociale aveau la bază contractul individual de muncă (pentru lucrări sezoniere sau pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări), fiind reglementate de Codul Muncii [1], Hotărârea Guvernului nr.1273/2004 cu privire la aprobarea Nomenclatorului lucrărilor sezoniere etc.

Din cele 31 de activități menționate în Nomenclatorul lucrărilor sezoniere, 29 de activități se desfășurau în agricultură [2]. Prin urmare, odată cu adoptarea legii respective se creează două modalități paralele de reglementare a acelorași relații sociale.

În același timp, nu putem nega nici fenomenul „muncii nedeclarate”- angajare fără perfectarea contractului individual de muncă. Or, conform informației oferite de Biroul Național de Statistică al RM, în trimestrul II al anului 2018, cea mai mari pondere a salariaților care lucrează doar în baza unei înțelegeri verbale, a fost înregistrată în agricultură, fiind estimată la 43,9%, în comerț - la 19,0% și în construcții - la 7,3%.

Potrivit raportului prezentat Consiliului European de către grupul de lucru european pentru forța de muncă¹, se distinge o piață a muncii în două niveluri: cea a lucrătorilor „integrați” („insideri”) având o muncă permanentă în întreprindere, bazată pe un contract individual de muncă pe durată nedeterminată, cu timp de lucru integral (contract standard) și cea a lucrătorilor „excluși” („outsideri”), alcătuită din persoane care se află în situații de muncă precară sau în sectorul informal, șomeri și persoane care au părăsit piața muncii.

Având ca scop reglementarea activității necalificate desfășurate de zilieri și diminuarea fenomenului de ocupare informală a forței de muncă, dar neglijând în același timp „zilierul”, prin Legea nr.22/23.02.2018, legiuitorul îi trece pe aceștia din categoria lucrătorilor „excluși” („outsideri”) într-o „zonă gri” în care acestor persoane le sunt considerabil reduse drepturile fundamentale ale muncii și protecției sociale.

În lipsa unui contract individual de muncă, zilierul nu deține calitatea de persoană asigurată în sistemul public de asigurări sociale de stat și sistemul de asigurări obligatorii de asistență medicală.

Derogările de la Codul Muncii limitează substanțial drepturile zilierilor la repausul zilnic și cel săptămânal, la zile de sărbătoare nelucrătoare, pauză de masă, pauzele pentru alimentarea copilului etc. În același timp, Legea zilierilor nr.22/2018 exclude acordarea concediului anual plătit, concediilor de odihnă anuale suplimentare, concediului de maternitate, concediului parțial plătit pentru îngrijirea copilului, concediului medical plătit, concediilor de studii, protecției în cazul accidentelor de muncă, precum și alte garanții stipulate în Codul Muncii.

Unele prevederi din lege pot genera factori de corupție, evaziune fiscală, înregistrare fictivă a persoanelor în registrele de evidență precum și de spălare a banilor. Aceste riscuri pot surveni în urma faptului că activitatea necalificată cu caracter ocazional se desfășoară de către zilier fără încheierea unui contract individual de muncă, doar în baza unor înregistrări în registrul de evidență.

1. Impactul Legii nr. 22 din 23.02.2018 asupra diferitor categorii de muncitori și persoane.

Cu regret, Legea zilierilor nr. 22/2018, care nu a fost adoptată în interesul lucrătorilor zilieri și, în esență, nu oferă acestor categorii de persoane niciun fel de protecție socială, deși aceștia sunt obligați să achite contribuții de asigurări

sociale de stat, iar veniturile lor sunt impozitate, în mod standard, ca și pentru toți salariații.

Diminuarea competențelor Inspectoratului de Stat al Muncii în domeniul supravegherii și controlului respectării legislației muncii, precum și instituirea oficială a moratorului asupra controlului de stat în acest domeniu, foarte probabil, vor avea ca efect extinderea muncii informale și creșterea numărului persoanelor ocupate informal.

Analizând ultimele informații oferite de Biroul Național de Statistică privind sectorul informal, munca informală, numărul persoanelor ocupate informal și ponderea acestora în anumite domenii de activitate (agricultură - 44,8%, comerț - 19,3% și construcții - 7,5%), constatăm necesitatea implementării unor măsuri menite să diminueze aceste fenomene care capătă proporții.

În consecință, legiuitorul a dat curs unei inițiative legislative mai vechi, de a reglementa activitățile necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri în agricultură, neglijând în continuare necesitatea evidentă de a restitui competențele de supraveghere și control ale Inspectoratului de Stat al Muncii, precum și necesitatea intensificării controalelor în domeniul respectării legislației muncii.

Legea nr. 22 din 23.02.2018 privind exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri, în vigoare din 02.09.2018, este o lege organică, care implică derogări de la prevederile Codului Muncii, reglementând modul în care zilierii pot exercita activități necalificate cu caracter ocazional. Autorul inițiativei legislative este Guvernul RM, autorul nemijlocit - Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

Prevederile Legii privind exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri, pe de o parte, urmăresc reglementarea activității necalificate desfășurate de zilieri și diminuarea fenomenului de ocupare informală a forței de muncă în agricultură, iar pe de altă parte, conțin ambiguități și sunt orientate împotriva intereselor zilierului.

Adoptarea respectivei legi nu a avut la bază careva studii care să demonstreze necesitatea promovării acesteia. Astfel, argumentele inițiativei legislative riscă să fie fără suport, iar legea adoptată să nu-și atingă scopurile scontate.

Dat fiind faptul că activitatea necalificată cu caracter ocazional se desfășoară de către zilier fără încheierea unui contract individual de muncă, doar în baza unor înregistrări în registrul de evidență, acesta nu deține calitatea de persoană asigurată în sistemul public de asigurări sociale de stat și sistemul de asigurări obligatorii de asistență medicală.

Totodată, pot fi înregistrate tendințe de renunțare la încheierea contractelor individuale de muncă și de apelare la serviciile zilierilor. Or, pentru beneficiarii de activități necalificate cu caracter ocazional este mai atractivă oportunitatea neachitării contribuțiilor sociale și medicale, inclusiv ocolirea altor formalități în

acest sens, cum sunt: prezentarea lunară către Serviciul Fiscal de Stat a informației privind modificarea relațiilor de muncă și suma primelor calculate și reținute, în cazul survenirii riscului asigurat (maladie sau afecțiune) până la data prezentării formularului IPC18, furnizarea imediată a datelor despre inițierea relațiilor de muncă prin intermediul serviciului electronic - Declarația CNAM - sau pe suport de hârtie la agențiile teritoriale și reprezentanții Companiei Naționale de Asigurări în Medicină (CNAM). Astfel, persoanele care întrunesc calitatea de salariați și care sunt persoane asigurate pot fi trecute în categoria zilierilor și pot fi private de garanții sociale de care beneficiau anterior.

Legea zilierilor nr.22/2018 afectează anumite grupuri vulnerabile cum ar fi: persoanele angajate în baza contractului individual de muncă pentru lucrări sezoniere sau pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări; persoanele cu dizabilități severe sau accentuate, persoanele în vârstă de până la 18 ani, persoanele cu obligații familiale etc.

1.1 Persoanele angajate în baza contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări sezoniere.

În încercarea de a combate fenomenul „muncii nedeclarate», legiuitorul s-a axat pe agricultură, sector în care „munca nedeclarată», potrivit ultimilor date statistice, are o pondere de circa 44 %, însă în același timp, a scăpat din vedere ponderea „muncii declarate»- angajare cu perfectarea contractului individual de muncă, ce constituie în agricultură circa 56 %.

Potrivit Hotărârii de Guvern nr. 1273 din 19.11.2004, în agricultură, în baza contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări pot fi angajați salariați la un număr relativ mare de lucrări, precum: creșterea culturilor de câmp, inclusiv lucrările îndeplinite separat, conform fișelor tehnologice, efectuate într-o perioadă concretă a anului calendaristic ce nu depășește 6 (șase) luni - recoltarea roadei culturilor de câmp, recoltarea plantelor pentru producerea fânului, pregătirea silozului, recoltarea frunzelor de tutun, sortarea și ambalarea frunzelor de tutun, fermentarea tutunului, recoltarea legumelor, altoirea viței de vie, plantarea butașilor altoiți în pepinieră, cultivarea viței de vie, inclusiv, lucrările îndeplinite separat, conform fișelor tehnologice - culesul strugurilor, prelucrarea strugurilor la fabricile de vinificație, plantarea puieților de pomi fructiferi, altoirea pomilor, cultivarea livezilor, culesul fructelor, recepția fructelor și legumelor la fabricile de conserve, transmiterea fructelor și legumelor spre prelucrare; prelucrarea fructelor și legumelor; ambalarea producției finite în lăzi, recepția sfeclei de zahăr; formarea cagatelor (scârtelor) de sfeclă de zahăr, transmiterea sfeclei de zahăr la spălare și curățire, prelucrarea sfeclei de zahăr; ambalarea zahărului în saci, prelucrarea materiei prime a culturilor eter-uleioase, lucrări de terasament și edificare a construcțiilor în domeniul hidrotehnicii și hidroameliorației ce țin de conservarea și sporirea fertilității solurilor.

Prin urmare, este foarte probabil că Legea zilierilor nr.22/2018 va afecta, în special, salariații care anterior activau în agricultură în baza contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări.

Așa-numita garanție stipulată la art.10 alin. (3) lit. a) din Legea zilierilor nr.22/2018, precum că „beneficiarul nu este în drept să transfere salariații angajați în baza contractului individual de muncă la categoria zilieri” reprezintă un nonsens. Or, „transferul” poate fi aplicat doar în cazul raporturilor de muncă care au la bază contractul individual de muncă. Deci nu există impedimente juridice ca, după încheierea sezonului, fostul angajator, deja în calitate de beneficiar, să-i atragă la exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional, în calitate de zilieri, pe foștii săi salariați angajați în bază de contracte.

Mai mult decât atât, angajatorul are dreptul de a desface contractul individual de muncă înainte de termen, iar ulterior, prin acordul părților, fără încheierea în formă scrisă a unui contract individual de muncă, poate să-i atragă pe foștii săi salariați în calitate de zilieri la activități necalificate cu caracter ocazional.

1.2 Persoanele cu dizabilități severe și accentuate

Derogările de la Codul Muncii ale Legii zilierilor nr.22/2018 afectează persoanele cu dizabilități severe și accentuate. Aceste persoane, întrunind calitatea de zilier, nu vor beneficia de durată redusă a timpului de muncă, fără diminuarea drepturilor salariale și a altor drepturi prevăzute de Codul Muncii. Persoanele cu dizabilități severe și accentuate, în calitate de zilieri, vor exercita activități necalificate cu caracter ocazional pe timp de noapte și în zile de repaus săptămânal, fără a fi necesar acordul lor în scris.

Totodată, nu este exclus și conflictul de legi dintre prevederile Legii zilierilor nr.22/2018 și prevederile Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr.60/2012, în partea ce ține de: dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități; plasarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități; durata timpului de muncă și normele de producție pentru persoanele cu dizabilități; protecția socială a persoanelor cu dizabilități etc.

1.3 Persoanele cu vârsta de până la 18 ani

Potrivit art. 4 alin. (3) din Legea zilierilor nr.22/2018, „persoanele cu vârstă de la 15 la 16 ani pot exercita activități necalificate cu caracter ocazional în calitate de zilier numai cu acordul în scris al părinților sau al reprezentantului legal, dacă, în consecință, nu le va fi periclitată sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională” [3]. Prin urmare, apare o situație de incertitudine, întrucât Registrul de evidență a zilierilor nu prevede o coloană pentru „acordul părinților/reprezentantului legal pentru minorul/minorii care desfășoară activitatea în calitate de zilier”. Totodată, este inadmisibil ca acordul scris al părinților/reprezentantului legal pentru minorul/minorii care desfășoară activitatea în calitate de zilier să nu fie transpus în Registrul de evidență a zilierilor.

Legea privind exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri conține prevederi ce nu corespund tehnicii legislative, regulilor limbajului și expresiei juridice. Exemplu în acest sens poate servi conținutul art. 4 alin (2) din Legea zilierilor nr.22/2018, potrivit căruia „Persoanele cu vârsta de la 16-18 ani pot lucra 7 ore, iar persoanele cu vârsta de la 15 la 16 ani-5 ore”. Or, în abordare *stricto sensu* s-ar înțelege că persoanele menționate anterior nu pot lucra mai puțin de 7 ore și respectiv 5 ore.

Deși Legea zilierilor nr.22/2018 interzice exercitarea pe timp de noapte a activității necalificate cu caracter ocazional de către persoanele cu vârsta de la 15 la 16 ani, în respectiva lege nu găsim reglementată „activitatea necalificată cu caracter ocazional pe timp de noapte”. Astfel, spre deosebire de Codul Muncii al RM, care reglementează „munca de noapte” și care nu admite atragerea la munca de noapte a salariaților în vârstă de până la 18 ani, Legea zilierilor nr.22/2018 permite atragerea pe timp de noapte a persoanelor de la 16 ani la 18 ani în exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional.

Ținând cont de durata diferită pe parcursul anului calendaristic a intervalului de timp cuprins între apusul soarelui și răsăritul lui, când este întuneric, specificul activităților necalificate cu caracter ocazional în agricultură și locul de desfășurare a activităților, pot spori riscurile și pericolele la care pot fi expuși zilierii în exercitarea activităților pe timp de noapte, inclusiv persoanele cu vârsta de la 16 ani la 18 ani.

2. Impactul Legii zilierilor asupra muncitorilor din perspectiva securității și sănătății în muncă

Conform prevederilor art. 10 alin. (2) lit. d), f) și g) din Legea zilierilor nr.22/2018, „beneficiarul este obligat: să asigure instruirea și informarea zilnică a zilierului, sub semnătura acestuia în Registrul de evidență, înainte de începerea activității, cu privire la activitatea pe care urmează să o presteze, riscurile și pericolele la care poate fi expus în exercitarea activității, drepturile și obligațiile lui, în condițiile prevăzute de prezenta lege; să acorde gratuit zilierului echipament individual de protecție, în funcție de natura și specificul activității desfășurate, și să asigure zilierului condiții de muncă corespunzătoare cerințelor de securitate și sănătate în muncă”.

Zilierul are dreptul: la condiții de muncă corespunzătoare cerințelor de securitate și sănătate în muncă; să fie asigurat cu utilaj și instrumente, documentație tehnică și alte mijloace necesare desfășurării activității și să fie instruit în domeniul securității și sănătății în muncă și asigurat gratuit cu echipament individual de protecție, în funcție de natura și specificul activității desfășurate. Totodată, potrivit art. 11 alin. (2) lit. d) din Legea zilierilor nr.22/2018 „zilierul este obligat să însușească și să respecte măsurile de securitate și protecție stabilite de beneficiar”.

Analizând prevederile Legii securității și sănătății în muncă nr.186 din 10.07.2008, devine cert că zilierul nu se încadrează în noțiunea de „lucrător” cu care operează respectiva Lege. Or, prin prisma Legii securității și sănătății în muncă nr. 186 din 10.07.2008 prin „lucrător” se înțelege orice persoană încadrată în muncă, în condițiile legii, de către un angajator, inclusiv stagiarii și ucenicii. Codul Muncii al RM definește noțiunea de angajator – persoană juridică (unitate) sau persoană fizică care angajează salariați în bază de contract individual de muncă [4].

La fel, asupra zilierilor nu se vor răsfrânge nici prevederile Hotărârii de Guvern nr. 1361 din 22.12.2005 pentru aprobarea Regulamentului privind modul de cercetare a accidentelor de muncă. Or, potrivit Hotărârii Guvernului nr. 1361 din 22.12.2005, prin accident de muncă se înțelege un eveniment care a produs vătămarea violentă a organismului salariatului (leziune, stres psihologic, electrocutare, arsură, degerare, asfixiere, intoxicație acută, leziuni corporale provocate de insecte și animale, de calamități naturale etc.), ca urmare a acțiunii unui factor de risc (însușire, stare, proces, fenomen, comportament) propriu unui element al sistemului de muncă (executant, sarcini de muncă, mijloace de producție, mediu de muncă) și care a condus la pierderea temporară sau permanentă a capacității de muncă ori la decesul salariatului survenit în urma unui șir mare de circumstanțe [5].

Potrivit celor menționate mai sus, constatăm, cu regret, că Legea zilierilor nr.22/2018 nu reglementează situația producerii unui eveniment care ar avea ca urmare accidentarea/decesul zilierului, precum nu stabilește careva obligații ale beneficiarului (angajator) de a suporta cheltuielile necesare îngrijirii medicale/înmormântării, în cazul în care evenimentul s-a produs din vina beneficiarului.

Legiuitorul nu a reglementat nici situația în care zilierul cu anumite maladii desfășoară activități necalificate cu caracter ocazional deși activitățile respective îi sunt contraindicate din punct de vedere medical.

Nu putem trece cu vederea nici conținutul Registrului de evidență a zilierilor, coloana nr. 8- „Semnătura zilierului privind instruirea”, care este lipsită de precizare. Or, apare întrebarea firească „în care domeniu este instruit zilierul?”.

3. Impactul Legii zilierilor din perspectiva asigurării sociale și asigurării obligatorii de asistență medicală

Potrivit Legii zilierilor nr.22/2018, din veniturile obținute din activitatea necalificată cu caracter ocazional exercitată de zilier nu se calculează contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii și nu se rețin primele de asigurare obligatorie de asistență medicală în formă de contribuție procentuală. Zilierul este obligat să se încadreze în sistemul public de asigurări sociale în bază de contract individual, încheiat cu Casa Națională de Asigurări Sociale, precum și în sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală conform actelor normative în vigoare.

În conformitate cu proiectul Legii pentru modificarea unor acte legislative, înregistrat de Secretariatul Parlamentului RM sub nr.364 din 26.10.2018, s-a propus completarea Legii bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2018 nr.281/2017. Conform acestui proiect, persoanele fizice care exercită activități în calitate de zilieri vor trebui să achite anual câte 2148 lei drept contribuție individuală de asigurare socială de stat. Plata va fi făcută lunar, câte 1/12 din suma anuală, adică câte 179 de lei, până la data de 25 a lunii de gestiune, pentru lunile în care a exercitat activitate necalificată cu caracter ocazional. Potrivit aceluiași proiect de Lege, zilierii urmează să beneficieze de pensie pentru limită de vârstă și ajutor de deces.

De regulă, la exercitarea activităților necalificate cu caracter ocazional, în calitate de zilieri, sunt implicate persoane care nu au o calificare profesională sau chiar educație școlară. Prin urmare, persoanele ar putea accepta statutul de zilier, fără a conștientiza că sunt obligate să încheie contract individual cu CNAS, fără a cunoaște că sunt obligați să vireze lunar contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii și să se încadreze în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală.

În baza prevederilor Legii nr. 1593/2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primei de asigurare obligatorie de asistență medicală, constatăm că zilierii se încadrează în categoria de plătitori ai primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă, care se asigură în mod individual, la pct.3 al Anexei nr. 2 „alți cetățeni ai Republicii Moldova care nu sunt angajați și nu sunt asigurați de Guvern, conform art.4 alin.(4) din Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, care fac dovada aflării în Republica Moldova pentru cel puțin 183 de zile (pe parcursul anului bugetar)” [6].

Conform Legii nr.301/2018 fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anul 2019, prima de asigurare obligatorie de asistență medicală calculată în sumă fixă în valoare absolută se stabilește în mărime de 4056 de lei pentru categoriile de plătitori prevăzute în anexa nr. 2 la Legea nr. 1593/2002 [7].

Persoanele fizice prevăzute la pct. 3 din Anexa nr. 2 la Legea nr. 1593/2002, precum și cetățenii Republicii Moldova care nu fac parte din categoriile de plătitori prevăzute în legea menționată, care achită, până la 31 martie, prima de asigurare obligatorie de asistență medicală calculată în sumă fixă beneficiază de o reducere de 50% din suma stabilită.

Ținând cont de faptul că Legea zilierilor nr.22/2018 a intrat în vigoare la 02.09.2018, zilierii care nu au achitat până la 31 martie 2018 prima de asigurare obligatorie de asistență medicală, beneficiind de o reducere de 50%, pentru anul 2018, urmează să achite prima de asigurare obligatorie de asistență medicală calculată în sumă fixă în valoare absolută de 4056 lei.

4. Impactul Legii zilierilor asupra remunerării și duratei zilei de muncă

Admiterea de către lege a unor negocieri ce țin de aspectul achitării remunerației (la sfârșitul zilei de lucru, înainte de semnarea în Registrul de evidență, cel târziu la sfârșitul săptămânii sau al perioadei de exercitare a activității) va pune în dificultate implementarea celorlalte prevederi din Legea zilierilor nr.22/2018, cum ar fi administrarea corectă a registrului, achitarea impozitelor etc.

Majoritatea zilierilor activează în zona rurală, fiind dificilă monitorizarea eficientă a activității acestora. Prin urmare, atât Inspectoratului de Stat al Muncii, cât și organelor de control financiar și fiscal ale Ministerului Finanțelor le va fi foarte dificil să constate încălcările comise atât de zilieri, cât și de beneficiarii de lucrări. De exemplu, zilierii pot declara că sunt la lucrări de clacă, iar autorul inițiativei legislative nu a ținut cont de uzanțele existente pentru aceasta și nu reglementează asemenea situații. Mai mult decât atât, pentru deplasarea în teritoriu vor fi necesare resurse financiare și umane considerabile.

Considerăm că prevederile Legii zilierilor nr.22/2018 potrivit cărora „durata zilnică a activității necalificate cu caracter ocazional exercitat de către un zilier nu poate depăși 8 ore” sunt absolut neîntemeiate, în contextul în care, de regulă, durata zilnică a activității necalificate cu caracter ocazional depășește 8 ore. În acest sens, ar fi justificat ca legea să prevadă ca durata zilnică a activității necalificate să nu depășească 12 ore, iar cea săptămânală să nu depășească 40 ore. Or, în situația când zilierii vor desfășura activitate mai mult de 8 ore pe parcursul unei zile, beneficiarul este constrâns să indice în Registrul de evidență doar 8 ore. În consecință pot apărea disensiuni și la capitolul remunerare.

Gestionarea Registrului de evidență a zilierilor.

Considerăm că legiuitorul a omis nejustificat includerea în procesul de gestionare a Registrului de evidență a zilierilor, administrația publică locală, care cunoaște cel mai bine realitățile din localitatea respectivă și în sarcina căreia este pusă colectarea taxelor și impozitelor etc.

Astfel, ar fi pe deplin justificat ca Beneficiarul să înregistreze un extras din Registrul de evidență conținând înregistrările din luna precedentă, pe suport de hârtie sau în format electronic, până la data de 15 a fiecărei luni, la administrația publică locală, care va remite o copie a acestuia inspecției teritoriale de muncă.

Concluzii și recomandări

În conformitate cu prevederile art. 47 din Constituția Republicii Moldova „Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice persoană să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate,

văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor”.

Deși scopul Legii zilierilor nr.22/2018 este de a reglementa activitatea zilierilor și implicit reducerea angajărilor informale, totuși, la etapa actuală ținând cont de factorii sociali, culturali și economici existenți, adoptarea respectivei legi pentru Republica Moldova este prematură și conține multe ambiguități.

Legea zilierilor nr. 22/2018, nu a fost adoptată în interesul zilierilor și, în esență, nu oferă acestor categorii de muncitori niciun fel de protecție socială, deși aceștia sunt obligați să achite contribuții de asigurări sociale de stat, iar veniturile lor sunt impozitate ca pentru oricare alt salariat.

Legea ar putea avea un impact negativ asupra salariaților care activează la moment în baza contractului individual de muncă, inclusiv asupra salariaților angajați la lucrări sezoniere și/sau a salariaților angajați pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări, care riscă să fie trecuți în categoria zilierilor, reducându-se astfel garanțiile lor sociale. Derogările de la Codul Muncii și de la prevederile Constituției Republicii Moldova vor genera pentru zilieri o inechitate în raport cu ceilalți angajați în câmpul muncii, privându-i de o serie de garanții necesare pentru un trai decent.

Legea limitează substanțial drepturile zilierilor la repausul zilnic, la repausul săptămânal, zile de sărbătoare nelucrătoare, pauza de masă, pauzele pentru alimentarea copilului etc. În același timp, Legea zilierilor nr.22/2018 exclude acordarea concediului anual plătit, concediilor de odihnă anuale suplimentare, concediului de maternitate, concediului parțial plătit pentru îngrijirea copilului, concediul medical plătit, concediilor de studii, protecției în cazul accidentelor de muncă, precum și alte garanții stipulate în Codul Muncii. Legea zilierilor nr.22/2018 afectează anumite grupuri, inclusiv vulnerabile, cum ar fi: persoanele angajate în baza contractului individual de muncă pentru lucrări sezoniere sau pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări; persoanele cu dizabilități severe sau accentuate, persoanele în vârstă de până la 18 ani, persoanele cu obligații familiale etc.

Reglementarea defectuoasă în partea ce ține de mecanismul de impozitare, gestionarea registrelor de evidență și controlul de stat asupra activității beneficiarilor și zilierilor ar putea aduce pagube esențiale bugetului de stat.

Ținerea unui registru de evidență care vine să înlocuiască contractul individual de muncă creează premise pentru apariția schemelor de evaziune fiscală și chiar de spălare a banilor, existând riscul înregistrării fictive a persoanelor în registre, în timp ce controlul acestor înregistrări ar putea fi dificil de realizat din punct de vedere cantitativ și logistic (efectivul de persoane verificate este destul de mare și va implica costuri mari).

Caracterul lacunar ce ține de obligația beneficiarului de a duce o evidență strictă a decontărilor și eliberării numerarului, de rând cu lipsa unui mecanism de impozitare a zilierilor, pot prejudicia bugetul public național.

În localitățile rurale este răspândit barterul, atunci când pentru prestarea unor activități necalificate cu caracter ocazional beneficiarul acordă careva bunuri. Aceasta poate duce la înregistrări formale în registru a unor sume de bani, însă, de facto, zilierul pentru munca prestată ar putea primi un oarecare bun. Proba ulterioară a unor asemenea relații, din lipsa înscrisurilor confirmative, este imposibilă de realizat. La fel, nu s-a ținut cont de așa uzanță cum este „Claca”.

Recomandări

Cu toate ca Legea nr. 22 din 23.02.2018 privind exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri a intrat în vigoare doar recent, putem deja constata multiple lacune. Pentru atenuarea sau înlăturarea lor propunem următoarele recomandări:

- Obligația încadrării în sistemul asigurărilor sociale și sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală să fie trecută din sarcina zilierului în cea a beneficiarului sau să fie opțională pentru zilier;
- Reglementarea expresă a „duratei minime a activității necalificate cu caracter ocazional desfășurată de zilier”- minim 1 zi, corespunzător cu 8 ore de muncă. Chiar dacă părțile convin asupra unui număr mai mic de ore de activitate, plata zilierului se va face pentru echivalentul a cel puțin 8 ore de muncă;
- Modificarea duratei zilnice maxime a activității zilierului la 12 ore, dar nu mai mult de 40 de ore pe săptămână;
- În cazul în care zilierul va exercita activități pentru același beneficiar pe o perioadă mai mare de 90 de zile cumulate, pe durata unui an calendaristic, respectivele raporturi de muncă să fie reglementate de Codul Muncii al RM, prin contract de muncă încheiat între părți;
- Modificarea Legii securității și sănătății în muncă nr. 186 din 10.07.2008 și Hotărârii de Guvern nr. 1361 din 22.12.2005 pentru aprobarea Regulamentului privind modul de cercetare a accidentelor de muncă astfel încât zilierii să cadă sub incidența respectivelor acte normative;
- Ajustarea conținutului Registrului de evidență a zilierilor la prevederile Legii nr.22/2018, pentru includerea mai multor detalii și precizări (acordul părinților, aspecte medicale etc.);
- Reglementarea „activității necalificate cu caracter ocazional pe timp de noapte” pentru zilieri;
- Interzicerea exercitării pe timp de noapte a activității necalificate cu caracter ocazional de către persoanele cu vârsta de până la 18 ani;

- Stabilirea duratei reduse a activității necalificate cu caracter ocazional exercitate de către persoanele cu dizabilități severe și accentuate;
- Înregistrarea extrasului din Registrul de evidență conținând înregistrările din luna precedentă, pe suport de hârtie sau în format electronic, până la data de 15 a fiecărei luni, la administrația publică locală, care va remite o copie a acestuia inspecției teritoriale de muncă.

Referințe bibliografice:

1. Codul muncii al Republicii Moldova nr.154 din 28 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.649 din 29 iulie 2003.
2. Hotărârea Guvernului nr. 1273 din 19 noiembrie 2004 cu privire la aprobarea Nomenclatorului lucrărilor sezoniere. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.212-217 din 26 noiembrie 2004.
3. Legea nr. 22 din 23.02.2018 privind exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional, desfășurate de zilieri. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.68-76 din 02 martie 2018.
4. Legea securității și sănătății în muncă nr.186 din 10 iulie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.143-144 din 05 august 2008.
5. Hotărârea Guvernului nr. 1273 din 19 noiembrie 2004 cu privire la aprobarea Nomenclatorului lucrărilor sezoniere. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.9-12 din 20 ianuarie 2006.
6. Legea nr. 1593 din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primei de asigurare obligatorie de asistență medicală. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.18-19 din 08 februarie 2003.
7. Legea nr.301 din 30 noiembrie 2018 fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anul 2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.504-511 din 22.12.2018.

PARTICULARITĂȚILE SUCCEDĂRII DREPTURILOR ȘI OBLIGAȚIILOR ÎN CADRUL DEZMEMBRĂRII SOCIETĂȚILOR COMERCIALE PRIN SEPARARE

PARTICULARITIES OF THE SUCCESSION OF RIGHTS AND OBLIGATIONS IN THE DISMISSAL OF TRADE COMPANIES BY SEPARATION

Vera LUPAȘCO, magistru, doctorand, ICJPS,
asistent, Universitatea de Studii Europene din Moldova

Abstract: The emergence of the institution of the legal person is due to the complex evolution and organization of the human society. Among the subjects of civil law, an important role for the development of human society has always had, with its emergence, commercial companies. The progress of economic relations has resulted in the development of public mass consciousness, of organizing more complex the activity of natural persons, to cover the demands of civil society, which were becoming bigger. Commercial companies are the promoter of successful businesses, which have played a special role in the development of crafts, commerce, etc. Thus, in addition to the fact that the volume of the finished product increased, there was also competition between the persons who carried out different activities, which inevitably led to the increase of its quality.

Keywords: *trading company, reorganization of the company, reorganization, dismantling of the company, dismantling by separation, separation.*

Societatea contemporană se află în continuă mișcare și dezvoltare. Au loc ascensiuni în toate domeniile de activitate. Entitățile din momentul fondării și pe parcursul activității, caută cele mai avantajoase căi pentru a-și atinge scopul pe care și l-au propus la momentul înființării. Desigur că în dependență de circumstanțe și rentabilitatea acestora, împrejurările să le permită de a se menține pe piață, atât să fie în lucru, dar și să-și poată onora toate obligațiunile interne și externe. Din considerentele date, unele societăți comerciale, dar mai adevărat ar fi spus fondatorii (membrii) acestora, fiind în căutarea celor mai avantajoase și eficiente opțiuni, au dreptul de a decide soarta de mai departe a acesteia, prin a purcede la procedura de reorganizare conform prevederilor legale, a contractului de constituire și a statutului.

Deci, societatea este în drept să-și reorganizeze afacerea prin una din formele prevăzute de legislația în vigoare, ori de câte ori în viața societății comerciale apar noi cerințe sau au loc evenimente deosebite, cum ar fi: majorarea sau reduce-

rea capitalului social, schimbarea obiectului de activitate, micșorarea numărului de asociați, etc.

Reorganizarea unei societăți comerciale determină „soarta” acesteia în circulația civilă și afectează drepturile și interesele legitime ale tuturor persoanelor care au careva atribuții față de aceasta - fondatorii (membrii), angajații și creditorii. Prin urmare, normele legale privind reorganizarea ar trebui să reglementeze în detaliu această procedură și să asigure protecția drepturilor acestor persoane în măsura maximă.

În articolul dat ne-am propus să analizăm reorganizarea societăților comerciale în cadrul dezmembrării prin separare. Conform legislației Republicii Moldova, în urma dezmembrării prin separare are loc desprinderea unei părți din patrimoniul persoanei juridice care nu-și încetează existența, cu transmiterea acestei părți care s-a desprins, către una sau mai multe persoane juridice care deja există sau care se înființează [1, art.214 (al.3)]. Conform legislației civile, în cadrul dezmembrării societăților comerciale, membrilor entităților supuse reorganizării le sunt repartizate participațiuni în entitatea la care se transmite o parte din patrimoniul societății comerciale reorganizate și, li se achită o sultă dar nu mai mare de 10% din valoarea nominală sau din valoarea contabilă a participațiunii repartizate în acest mod, în cazul când nu este prevăzută valoarea nominală, și dacă este prevăzută achitarea acestei sulte [1, art.214 (al.4)], indiferent de tipul de dezmembrare, adică atât prin divizare, cât și prin separare.

Cercetând efectele dezmembrării prin separare, observăm, că spre deosebire de reorganizarea prin fuziune (absorbție și contopire) și dezmembrare prin divizare, la reorganizarea prin separare societatea comercială care se reorganizează rămâne funcțională în măsura drepturilor și obligațiilor (patrimoniului) rămase, iar partea care se separă urmează a se transmite către una sau mai multe societăți comerciale existente sau care se înființează. Deci, dacă la reorganizarea prin fuziune, societățile comerciale absorbite sau cele care sau contopit, cât și la reorganizarea prin dezmembrare în cazul divizării, - se consideră dizolvate și se radiază din registrul de publicitate, atunci la reorganizarea prin dezmembrare în cazul separării, societatea supusă separării în măsura patrimoniului rămas, rămâne funcțională.

Analizând legislația civilă a Republicii Moldova comparativ cu legislația României în ce privește reorganizarea prin dezmembrare și anume, prin divizare și separare, a societăților comerciale, observăm că Noul Cod Civil prevede ca mod de reorganizare, divizarea totală sau parțială a societăților comerciale [4, art.236 (al.1)]. Astfel, reorganizării prin dezmembrare prin divizare din Codul civil al Republicii Moldova îi este corespondentă *divizarea totală din legislația română*, care presupune „...împărțirea întregului patrimoniu al unei persoane juridice între două sau mai multe persoane juridice care există deja sau care se

înființează prin divizare” [4, art.236 (al. 2)], iar dezmembrării prin separare din Codul civil al Republica Moldova îi corespunde divizarea parțială din legislația română, care presupune „ ... desprinderea unei părți din patrimoniul unei persoane juridice, care continuă să existe, și în transmiterea acestei părți către una sau mai multe persoane juridice care există sau care se înființează în acest mod” [4, art. 236 (al.3)].

Potrivit legislației române, în cazul divizării parțiale, împărțirea sau transmiterea părților patrimoniului de la persoana juridică supusă reorganizării către cele care dobândesc partea sau părțile de patrimoniu separat, are loc conform prevederilor legale, fiind urmată de:

- reducerea patrimoniului persoanei juridice reorganizate prin divizare parțială, proporțional cu partea transmisă;
- împărțirea patrimoniului transmis către persoanele juridice dobânditoare în mod egal între acestea, dacă prin actul care a dispus divizarea parțială nu este prevăzut altceva (de exemplu, pot fi două sau mai multe persoane juridice dobânditoare a diferitor părți ca volum, din persoana juridică supusă reorganizării prin divizare parțială) [4, art.237].

Potrivit doctrinarilor români, operațiunea de divizare se realizează prin următoarele etape:

- se întocmește proiectul de divizare, de către administratori, membrii directoratului societăților care urmează să participe la reorganizare;
- are loc avizarea și publicarea proiectului de divizare, semnat de reprezentanții societăților participante la reorganizare;
- este acceptată și permisă opoziția asupra proiectului de divizare din partea creditorilor societăților participante;
- informarea asociaților asupra condițiilor și consecințelor operațiunii de divizare;
- hotărârea adunării generale asupra divizării, reprezintă etapa finală a realizării operațiunii de divizare [5, p.295-298.].

Dezmembrarea societăților comerciale atât prin separare cât și prin divizare reprezintă în sine forme de reorganizare prin intermediul cărora are loc descentralizarea capitalului. Spre deosebire de reorganizarea în cadrul fuziunii prin absorbție și contopire, care au ca scop concentrarea capitalurilor, reorganizarea în cadrul dezmembrării urmărește scopuri cu totul contrare. Și anume, scopul dezmembrării societăților comerciale este de a constitui pe baza patrimoniului societății reorganizate, una sau câteva societăți comerciale noi sau transmiterea a unei părți din patrimoniul său către una sau mai multe societăți comerciale deja existente, pentru a îmbunătăți societăților comerciale recipiente starea materială.

Prin intermediul reorganizării prin separare entitatea reorganizată adeseori își hotărăște un șir de probleme actuale pentru sine, cum ar fi: retragerea unei părți

din activele sale și transferul acesteia către entitățile noi formate;restructurarea sa, cu scopul de manifestării a cărorva calități specifice pe un anumit sector de lucru etc. În practică se întâlnesc cazuri când o persoană juridică își desfășoară activitatea sa în diferite direcții, de exemplu: producerea mărfurilor, prestarea serviciilor, efectuarea vânzărilor, etc. În aceste cazuri,atât pentru creșterea rentabilității activităților sale și monitorizarea efectivă a acestora, dar și pentru a acorda independență în activitate, poate avea loc separarea uneia sau a câtorva părți, cu transmiterea acestora către subdiviziunile sale. Odată cu dobândirea statutului de entitate de sine stătătoare, societatea comercială care a luat naștere ca urmare a separării unei părți de patrimoniu din societatea comercială reorganizată, scopul ei va fi de a deveni cât mai prosperă prin mobilitatea sa față de schimbările economice care se produc mereu în societate.

Deci, obținerea de către entitățile reorganizate prin separare, și mai ales a celor care au luat naștere în rezultatul și pe baza separării unei părți din patrimoniu (cu toate drepturile și obligațiile corespondente), a statutului de subiecți de drept independenți, pot influența în mod semnificativ creșterea flexibilității societăților comerciale constituite în acest mod. Astfel putem spune că atât constituirea unor societăți comerciale noi în baza patrimoniului separat de la entitatea dezmembrată, cât și transmiterea părții de patrimoniu separat către o entitate deja existentă și funcțională, au consecințe pozitive ce rezultă în a face față condițiilor economice, care se află în continuă dezvoltare și schimbare.

E important faptul că statutul de subiect de sine stătător al societății comerciale care a luat naștere în baza patrimoniului separat de la entitatea dezmembrată, îi asigură o simplitate relativă a restructurării activității de producere a mărfurilor (având ca exemplu, practica anterioară în domeniu) și managementului acesteia, accelerarea implementării inovațiilor, precum și îmbunătățirea climatului psihologic și creșterea motivației atât a managerilor, cât și a angajaților de rând.

Însă scopul efectuării reorganizării societăților comerciale în formă de dezmembrare atât prin separare cât și prin divizare, nu totdeauna denotă faptul tendinței fondatorilor (membrilor) de a separa ramurile de succes a afacerilor sale, în vederea unei dezvoltării separate și libere a acestora în continuare. Adeseori, reorganizarea prin dezmembrare reprezintă dorința partenerilor coproprietari de a împărți societatea comercială din cauza apariției unor viziuni diferite asupra strategiilor de afaceri de durată ale companiei, apariției divergențelor de interese sau a conflictelor intracorporative, etc. Iar în unele cazuri reorganizarea societăților comerciale prin divizare sau separare poate avea loc în mod forțat, ca urmare a hotărârii organelor de stat competente sau a instanței judecătorești.

Spre deosebire de celelalte forme de reorganizare a societăților comerciale (fuziunea prin contopire și absorbție, și dezmembrarea prin divizare), un moment

foarte important în cadrul dezmembrării prin separare este faptul că societatea reorganizată nu se dizolvă, ci urmează să existe și să activeze în continuare. Deci, putem spune că reorganizarea prin separare reprezintă un mod de organizare a unei activități, care este deja concepută, are careva relații și nume pe piața economică. Să analizăm specificul reorganizării societății pe acțiuni în cazul dezmembrării prin separare, conform prevederilor Legii 1134/1997[2].

Reorganizarea poate avea loc, ca urmare a hotărârii:

a) - adunării generale a acționarilor, care aprobă proiectul de dezmembrare a societății comerciale (elaborat de către organul executiv al acesteia și întocmit în formă scrisă), cu un număr de 2/3 din numărul total de voturi al celor prezenți la adunare, dacă legea sau actul de constituire nu prevede altceva. În continuare adunarea generală a membrilor cu în același format de 2/3 din numărul total de voturi reprezentate la adunare, va aproba actul de constituire al noii societăți comerciale și va desemna organul executiv al acesteia;

- instanței judecătorești în cazurile prevăzute de lege;
- organului abilitat (Legea insolvenței, nr. 149/2012[3]).

b) În conformitate cu:

- Codul civil al Republicii Moldova;
- legislația în domeniul concurenței;
- legislația privind piața de capital, - în aceste cazuri reorganizarea poate avea loc doar cu acordul organului abilitat.

În hotărârea de dezmembrare prin separare, a societății pe acțiuni, trebuie să fie indicate toate aspectele separării [2]:

- denumirea și adresele juridice, ale societății comerciale care se dezmembrează și după caz a societății comerciale către care urmează să fie transferată partea separată, dacă în baza părții separate nu este concepută o nouă societate comercială;
- prevederea termenelor în cadrul cărora se preconizează realizarea reorganizării;
- modul de determinare a proporțiilor și mărimii cotelor fondatorilor (acționarilor) în capitalul social al societății supuse separării;
- valorile participațiilor (cotelor) în corespundere cu bilanțul de repartitie [7], unde „*bilanțul de repartitie reprezintă un document care conține informații despre activele, pasivele, capitalul și rezervele, distribuite între părțile implicate în procesul de reorganizare. Nu există un formular standard tipizat al documentului, dar conținutul acestuia trebuie să includă informații clare, concrete și în măsură totală despre succesiune, adică informații despre valorile de proprietate și datoriile companiei transferate către societățile comerciale succesoare*”, care urmează a fi separate și transmise;

- societatea sau societățile comerciale către care aceste cote se vor transmite (existente sau care iau ființă);
- datele de identitate a persoanelor (asociaților) care trec la noua societate și a celor care rămân, și valoarea cotelor acestora.

Organul executiv al societății comerciale elaborează proiectul de dezmembrare prin separare, unde indică pe lângă cele menționate anterior:

- data de la care deținerea noilor participațiuni le acordă dreptul membrilor de a participa la împărțirea beneficiilor societății comerciale către care a fost transferat patrimoniul separat, dar concomitent și piedicile, dacă acestea există, care împiedică realizarea acestor drepturi;
- condițiile de repartizare a cotelor către societatea comercială existentă sau nou-formată;
- coraportul de schimb al participațiunilor, iar dacă este cazul, atunci și valoarea sultei, deoarece Codul civil, care prevede expres acest fapt: „*În cazul în care la dezmembrare participă persoane juridice cu scop lucrativ, membrilor persoanei juridice supuse dezmembrării li se repartizează participațiuni în persoana juridică la care trece o parte din patrimoniul persoanei juridice supuse dezmembrării și, dacă s-a prevăzut, li se plătește o sultă, care nu poate depăși 10% din valoarea nominală sau, în absența unei valori nominale, din valoarea contabilă a participațiunii astfel repartizate.*” [1, art.214 (al.4)].
- data întocmirii bilanțului de repartitie;
- drepturile oferite deținătorilor de participațiuni de către societatea comercială care există sau cea nou-formată, la care trece partea de patrimoniu separat, care conferă drepturi speciale și deținătorilor de titluri, altele decât acțiuni sau anumite măsuri de avantajare față de aceste persoane, etc [1, art.215 (al.2: f-g; k-l)].
- dovada oferirii garanțiilor, acceptate de creditori;
- dovada faptului inexistenței sau achitării datoriilor etc.

Organul executiv desemnat de către adunarea generală a membrilor (2/3 din numărul total de voturi reprezentate la adunare, dacă legea sau actul constitutiv nu prevede o majoritate mai mare) societății comerciale în cauză, depune o cerere de înregistrare a dezmembrării prin separare la organul care a efectuat înregistrarea de stat a acesteia și o altă cerere la organul de stat la care este înregistrată societatea comercială către care trece partea de patrimoniu separat sau la care se va înregistra entitatea nou constituită cu respectarea tuturor formalităților legale (art. 217 Cod civ.).

În rezultatul dezmembrării prin separare, societatea comercială reorganizată își continuă activitatea în mărimea valorilor patrimoniale existente, fiind obligată să efectueze și să înregistreze modificările de rigoare în actele de constituire,

deoarece dezmembrarea va produce efecte doar din momentul înregistrării de stat din cadrul organului de stat unde este înregistrată. Ulterior, organul de stat la care este înregistrată entitatea supusă reorganizării de dezmembrare prin separare, este informat de către organul de stat unde este înregistrată entitatea la care s-a alipit partea de patrimoniu separat, despre modificarea actului de constituire în măsura valorii patrimoniului primit sau după caz, de către organul de stat la care urmează să fie înregistrată entitatea nou-formată în baza patrimoniului separat. Prin act de transmitere, patrimoniul primit de către entitatea existentă sau care s-a înființat se include în bilanțul contabil al acestora, iar dacă există careva bunuri ce au un regim special, cum ar fi de exemplu, bunurile imobile [1, art.323 (al.2)], atunci urmează să fie înregistrate conform cerințelor legale.

La finalizarea tuturor acțiunilor:

- de transmitere și recepționare a patrimoniului separat conform bilanțului contabil de repartitie și cu înregistrarea în modul prevăzut de lege;
- de înregistrare a societății comerciale care a luat naștere în baza patrimoniului separat;
- de efectuare a modificărilor de rigoare în actul de constituire al societății comerciale supuse reorganizării de dezmembrare prin separare, privind patrimoniul rămas;
- de efectuare a modificărilor în actul de constituire al societății comerciale supuse reorganizării de dezmembrare prin separare, referitor la componența nominală a fondatorilor (membrilor) acesteia, care continuă să rămână în componența acesteia etc., societățile comerciale își continuă activitatea în regim de lucru normal, dacă nu apar careva motive pentru a anula reorganizarea acestora.

Dacă la una dintre adunările generale la care s-a votat proiectul dezmembrării a fost emisă o hotărâre lovită de nulitate absolută sau relativă, atunci persoanele interesate pot să vină în instanță cu o acțiune de constatare sau declarare a nulității dezmembrării sub sancțiunea decăderii, în termen de 6 luni din data înregistrării de stat a reorganizării, la organul de stat competent. Dezmembrarea societății comerciale poate fi declarată nulă doar prin hotărâre judecătorească, iar dacă încălcarea identificată poate fi rectificată, atunci instanța competentă un termen rezonabil entităților în cauză, pentru înlăturarea deficiențelor. Chiar dacă dezmembrarea prin separare va fi pe parcurs lovită de nulitate, societățile comerciale care s-au înființat sau cele care au primit o parte din patrimoniul separat vor purta răspundere în mod echivalent obligațiilor primite (proporțional patrimoniului), dacă reorganizarea a fost deja înregistrată, iar hotărârea judecătorească definitivă de constatare sau declarare a nulității încă n-a fost publicată conform legii. La rândul său, chiar și societatea comercială supusă reorganizării de dezmembrarea prin separare, poartă răspundere în limita cotei de active nete

transmise entității care le-a recepționat. Dacă sunt constatate de către instanța competentă, a cărorva încălcări sau abateri legate de neexecutarea obligațiilor privind pregătirea și realizarea procedurii de dezmembrare de către membrii organului executiv sau de către membrii organului de supraveghere, atunci aceștia vor fi atrași la răspundere solidară față de membrii societății comerciale care a participat la reorganizare.

Conform noilor prevederi ale Codului civil [1, art.204 (al.6-7)], reorganizarea de dezmembrare prin separare *se poate face și între persoane juridice de forme diferite cu condiția că toate persoanele juridice participante sunt înregistrate în același registru de publicitate prevăzut de lege și poate fi efectuată chiar dacă persoanele juridice care se vor dizolva sunt în lichidare, cu condiția ca acestea să nu fi început repartizarea activelor în procedura de lichidare.*

Dacă în urma reorganizării, succesorul de drept a obținut un drept care se subrogă anumitor formalități de publicitate, el va fi obligat ca în termen de până la 6 luni de la data înregistrării de stat să îndeplinească aceste formalități de publicitate, în caz contrar persoanele care vor avea de suferit vor fi în drept atât să inițieze îndeplinirea formalităților pe cale oblică, cât și să ceară societății comerciale în cauză sau administratorului acesteia, repararea prejudiciului cauzat astfel.

Reorganizarea unei societăți comerciale trebuie să se realizeze benevol, la dorința fondatorilor (membrilor) acesteia sau la inițiativa organului executiv cu acceptarea adunării generale și conform prevederilor legale. Dar, spre deosebire de reorganizarea sub formă de dezmembrare, reorganizarea benevolă sub formă de fuziune (contopire sau absorbție) sau transformare, în cazurile prevăzute de lege poate fi realizată cu acordul prealabil al organelor statului [8, art.57]. Un astfel de consimțământ este necesar, de exemplu, de la autoritățile antimonopol care controlează apariția entităților comerciale, ce ar putea ocupa o poziție dominantă pe piața mărfurilor.

Dat fiind faptul că consecințele reorganizării societății comerciale pot avea un impact negativ asupra creditorilor contractanți, aceștia fiind informați despre intenția de reorganizare sunt în drept, de a cere încetarea relațiilor de afaceri sau executarea anticipată a obligațiilor de către entitatea care a hotărât să se reorganizeze, cât și compensarea pierderilor suferite [6, p. 251]. Un alt moment foarte important și binevenit pentru creditorii societății comerciale supuse reorganizării prin dezmembrare este și faptul că dacă bilanțul de repartitie este întocmit astfel încât nu este posibil de a se stabili succesorul legal pentru o anumită obligație, atunci entitățile nou-create în urma divizării sau separării, vor fi responsabile în mod solidar față de creditorii societății comerciale reorganizate [8, art. 60]. Astfel, observăm că în cursul procedurii de reorganizare, interesele creditorilor sunt protejate sub aspect multilateral.

Este salutar faptul, că Codul civil modernizat a introdus prin noile prevederi legale un șir de modificări benefice și binevenite în vederea soluționării multor dificultăți cu privire la reorganizarea persoanelor juridice în ansamblu și societăților comerciale în parte.

Referințe bibliografice:

1. Codul civil al Republicii Moldova, Nr. 1107 din 06.06.2002. Publicat: 22.06.2002 în Monitorul Oficial Nr.82-86, art. Nr: 661, (modernizat, în vigoare din 01.03.2019).
2. Legea privind societățile pe acțiuni, nr.1134 din 02.04.1997. Publicat: 01.01.2008 în Monitorul Oficial nr.1-4, art. nr: 1. Data intrării în vigoare: 01.01.2008.
3. Legea insolvenței, nr.149 din 29.06.2012. Publicat: 14.09.2012 în Monitorul Oficial nr. 193-197, art. nr: 663. Data intrării în vigoare: 13.03.2013.
4. Noul Cod civil al României, Legea nr. 287/2009, publicată în Monitorul Oficial nr. 511 din 24.07.2009 (art. 236, al.1)/<http://www.imliasi.ro/noul-cod-civil.pdf>. (accesat: 24.09.2019).
5. Stanciu D. Cărpenu, Tratat de drept comercial român. București: Editura Universul Juridic, 2009. 824 p.
6. Суханов Е.А. Гражданское право. Том 1, 3-е издание. Москва: 2007, Волтерс Клувер, 720 стр.
7. <https://spmag.ru/articles/razdelitelnyy-balans-pri-reorganizacii>. (accesat: 28.09.2019).
8. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5142/. (accesat 28.09.2019).

CARACTERUL DE DUALITATE AL SUPERFICIEI

THE DUALITY CHARACTER OF THE SUPERFICIES

Constanța OBADĂ, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Beginning with 1st march 2019, the civil law has passed through major changes regarding the notion of immovable property, which has led to the modification of the superficies institution, thing that improved the legislation in this area of my searching. The major thing is the fact that from 1st march 2019, the buildings aren't any more considered to be an immovable thing, but it makes a part of the land and it is seen as a whole.

Cuvinte-cheie: *Imobil, drept de proprietate, drept de superficie, construcție, superficies solo cedit, teren, drept real, dezmembrământ al dreptului de proprietate.*

Odată cu adoptarea și intrarea în vigoare a Codului Civil din 2002, își găsește reglementarea, printre altele, și dreptul real de superficie. Ținând cont că este vorba de un drept real imobiliar, era incidentă regula stabilită în anteriorul *art.317 (în redacția din 2002)*, referitoare la accesiunea imobiliară artificială, potrivit căreia *tot ceea ce produce bunul, precum tot ceea ce unește bunul ori ce se încorporează în el ca urmare a faptei proprietarului, a unei alte persoane ori a unui caz fortuit, revine proprietarului dacă legea nu prevede altfel*. De asemenea, potrivit anteriorului *art. 443, alin. (1) al Codului Civil al Republicii Moldova (în redacția din 2002)*, **superficia** *era considerată dreptul real imobiliar de a folosi terenul altuia în vederea edificării și exploatării unei construcții, deasupra și sub acest teren, sau a exploatării unei construcții existente. În legătură cu aceasta, în literatura de specialitate autohtonă existau (probabil cu adoptarea noilor modificări, nemaifiind actual) opinii diferite cu referire la esența și la construcția juridică a dreptului de superficie preluată de legiuitorul moldav, fapt care în consecință, ducea și la interpretarea diferită a normelor de drept din aceeași materie, oferindu-se respectiv, soluții diferite de aplicare practică a normelor referitoare la superficie.*

Astfel, o primă viziune se referă la faptul că, datorită prevederii cuprinse în *art.443, alin. (5) (redacția 2002)*, și anume: "Construcția este o parte componentă esențială a dreptului de superficie." se impune concluzia că superficialarul nu este proprietar al construcției, deși dreptul său conține prerogativa de a folosi construcția, iar ca bun patrimonial încorporează valoarea acesteia [1, p.242]. Iar potrivit celei de-a doua viziuni - superficialarul este *proprietarul construcției* (s.a.) care se află pe terenul altuia, esența superficiei ca dezmembrământ al dreptului de proprietate constituind-o îngrădirea dreptului proprietarului de teren de a fo-

losi porțiunea de teren pe care se află construcția (sau unde aceasta urmează a fi edificată) [2, p.72-73].

Modificările Codului Civil al Republicii Moldova, intrate în vigoare la 01 martie 2019, vin să pună capăt controverselor referitoare la construcția juridică a suprafeței, prin modificarea, în primul rând, a noțiunii de "bun imobil". Astfel că, până la modificările din 01 martie 2019, la categoria de bunuri imobile se raportau: terenurile, porțiunile de subsol, obiectele acvatic separate, plantațiile prinse de rădăcini, clădirile, construcțiile și orice alte lucrări legate solid de pământ, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat durabil în acestea, adică bunurile a căror deplasare nu este posibilă fără a se cauza prejudicii considerabile destinației lor (art.288. alin. (2) în redacția din 2002). Pe când, redacția actuală a Codului Civil prevede că "bun imobil se consideră terenul înregistrat în registrul bunurilor imobile sub număr cadastral distinct" (art.459, alin. (2)).

Prin urmare, se revine la sistemul tradițional de reglementare a regimului bunurilor imobile și anume: la principiul potrivit căruia tot ce se află pe teren face parte din teren (*superficies solo cedit*). În acest sens, se introduce regula că bun imobil se consideră terenul, iar construcțiile, lucrările, drumurile, alte amenajări de pe el, fac parte componentă din teren.

Ca și în cazul oricărei alte reguli, sunt prevăzute și excepții. Una dintre aceste excepții este dreptul de suprafață, care considerăm că are un caracter de dualitate, sub mai multe aspecte. Aceasta (suprafața) cuprinde atât dreptul de proprietate asupra construcției, care, în cadrul suprafeței, este considerat a fi bun imobil (contrar regulii cuprinse în art.459), cât și dreptul de posesie și folosință asupra terenului ocupat de construcție. Astfel, conform art. 460, alin.(4), dreptul de proprietate asupra clădirilor îl exercită titularul dreptului de suprafață respectiv asupra terenului pe durata de existență a acestui drept. Titularul respectiv nu poate înstrăina sau greva dreptul de proprietate și dreptul de suprafață decât împreună. Prin urmare, în cadrul termenului de exercitare a suprafeței, construcția este parte componentă a dreptului de suprafață și nu a terenului, și numai la încetarea suprafeței aceasta devine parte componentă a terenului [3, p.64]. Nu în zadar, profesorul V. Stoica, definind dreptul de suprafață, afirmă că acesta este un dezmembrământ al dreptului de proprietate privată, care cuprinde în conținutul său juridic **dreptul de proprietate** asupra unei construcții, plantații ori altor lucrări autonome cu caracter durabil, prin ipoteză amplasate pe terenul proprietatea altuia, precum și **prerogativa folosinței** și, în mod limitat, **prerogativele posesiei și dispoziției** asupra terenului respectiv [4, p.259].

Ținând cont că doar terenul este considerat a fi imobil, iar construcția doar o parte componentă a acestuia, atunci când aparțin aceluiași proprietar se impune concluzia că proprietarul terenului nu poate să înstrăineze construcția și să-și păstreze terenul. Cel puțin, asta a fost intenția legiuitorului, atunci când a gândit

această construcție juridică [5, p.23]. Construcția ar putea fi înstrăinată numai prin constituirea unui drept de suprafață, caz în care, pentru toată durata suprafeței – proprietar al acesteia ar deveni suprafațiarul. Totodată, aceasta ar putea fi înstrăinată de către suprafațiar, dar numai odată cu suprafața.

În continuare gândurilor expuse mai sus, pare interesantă prevederea art. 655, alin. (3) Cod Civil, referitoare la constituirea suprafeței, care cuprinde următorul text: ”Suprafața se poate înregistra și în temeiul unui act juridic prin care proprietarul întregului imobil **a transmis exclusiv construcția ori a transmis terenul și construcția, în mod separat, către două persoane, chiar dacă nu s-a stipulat expres constituirea suprafeței (s.a.)**”. La o primă vedere, s-ar părea că este vorba despre înstrăinarea dreptului de proprietate atât asupra terenului, cât și asupra construcției, către două persoane diferite. Cu toate acestea, ținând cont de cele expuse mai sus referitor la construcție ca parte componentă a imobilului, considerăm că nu este vorba despre înstrăinarea proprietății, ci, în primul caz – înstrăinarea dreptului de proprietate asupra terenului, unei persoane (pentru că, ar fi dificil de imaginat că proprietarul terenului ar vrea să înstrăineze doar posesia și folosința unei persoane și construcția unei alte persoane, pentru ca să-și păstreze nuda proprietate, cu atât mai mult, ținând cont de faptul că dreptul de suprafață este și așa un drept complex care cuprinde în conținutul său un dezmembrământ al dreptului de proprietate, și anume, folosința asupra terenului, fiind un drept temporar, chiar dacă ”longeviv”), iar în cel de-al doilea caz, cel referitor la înstrăinarea construcției, indubitabil, se are în vedere –transmiterea acesteia în posesia și folosința unei terțe persoane.

În același context, ținem să atragem atenția asupra normei din Codul civil românesc, referitoare la constituirea suprafeței prin act juridic, pentru că, practic, legiuitorul moldovean a preluat-o în totalitate. Diferența este că, în România, calitatea de bun imobil o au și construcțiile (conform art. 537 Cod Civil al României, bunuri imobile sunt: ”terenurile, izvoarele și cursurile de apă, plantațiile prinse în rădăcini, *construcțiile și orice alte lucrări fixate în pământ cu caracter permanent (s.a.)*, platformele și alte instalații de exploatare a resurselor submarine situate pe platoul continental, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat în acestea cu caracter permanent”) [6], așa cum era în Republica Moldova până la modificări. Ceea ce este interesant este că aplicarea practică a unei și aceleiași norme, în situații identice, dă soluții diferite. Prin urmare, în România, există posibilitatea ca proprietarul terenului și a construcției să înstrăineze, cu drept de proprietate, terenul unei persoane, iar construcția unei alte persoane, astfel luând naștere suprafața, fără a mai fi nevoie s-o numească ca atare.

Modificarea conceptului și a noțiunii de bun imobil, prin recunoașterea doar a terenului ca fiind bun imobil, s-a impus necesitatea reglementării unor situații practice existente la momentul intrării în vigoare a modificărilor [7]. Prin urmare,

o primă regulă stabilită de către legiuitor, a fost aceea potrivit căreia construcțiile și plantațiile sau alte lucrări legate solid de pământ, încetează a mai fi bunuri imobile separate și devin parte componentă a terenului, atunci când acestea au un singur proprietar, iar în cazul în care construcția aparține unui alt proprietar decât cel al terenului, aceasta își păstrează caracterul de bun imobil. Cu toate acestea, atunci când proprietarii sunt diferiți, legea a instituit un drept de preemțiune reciproc, astfel urmărindu-se consolidarea dreptului de proprietate asupra terenului și asupra construcției, ca parte componentă a acestuia.

Totodată, prin efectul Legii Nr. 133 din 15.11.2018, *privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative* se instituie un drept de superficie, legal, în toate cazurile în care: proprietarii terenului și cel al construcției sunt persoane diferite, indiferent de temeiul de naștere al dreptului de folosință asupra terenului (arendă, locațiune, etc.) sau chiar și în cazul în care proprietarul construcției nu are vreun drept de folosință asupra terenului.

Dreptul de superficie astfel ”născut”, atunci când este vorba de subiecți de drept privat, este unul pe un termen determinat. În consecință, conform legii, în cazul în care actul juridic administrativ ori legea care guvernează dreptul de posesie și folosință al terenului, stabilește un termen de existență al acestuia, la expirarea acestuia proprietarul terenului devine proprietar deplin al bunului imobil, care este înregistrat separat în capitolul B, dreptul de superficie stingându-se la expirarea termenului de existență al dreptului posesie și folosință.

Atunci când însă nu a fost stabilit vreun termen de folosință prin vreun oarecare act dintre proprietari, proprietarul terenului și superficiarul sînt obligați să negocieze și să convină prin contract asupra termenului de existență a dreptului de superficie. Legea, de asemenea, are grijă ca, proprietarul de teren să nu abuzeze de dreptul său, stabilind că superficiarul are dreptul de a cere ca termenul dreptului de superficie să fie nu mai scurt decât durata de funcționare prezumată a construcției înregistrate ca bun imobil separat. Totodată, și proprietarul terenului are dreptul de a cere ca termenul dreptului de superficie să fie nu mai lung decât durata de funcționare prezumată a construcției înregistrate ca bun imobil separat.

Spre deosebire de subiecții de drept privat, atunci când terenul aparține statului sau unităților administrativ teritoriale, iar proprietarul construcției nu are nici un drept asupra terenului, dreptul de superficie este unul perpetuu, adică nu este limitat în timp. Cu toate acestea superficiarul, care deține o asemenea superficie, este obligat să achite în bugetul de stat sau, după caz, în bugetul local o redevență anuală în mărime egală cu chiria pentru locațiunea terenului statului, prevăzută de legea anuală a bugetului de stat.

Superficia mai are un caracter de dualitate și sub aspectul dreptului, dar și a obligației de a construi, atunci când aceasta este constituită pentru edificarea unei construcții. Potrivit art.661 al Codului Civil al Republicii Moldova, dacă superfi-

ciarul nu a ridicat construcția în termenul specificat în actul juridic privind instituirea superficiei, ..., proprietarul terenului are dreptul să ceară stingerea dreptului de suprafață. Prin urmare, suprafața cuprinde în sine atât dreptul, cât și obligația de a construi, neîndeplinirea obligației putând duce la stingerea dreptului.

În continuare subiectului, în literatura de specialitate rusă, s-a lansat ideea potrivit căreia proprietarul terenului ar avea un interes deosebit pentru ca suprafațiarul să ridice construcția. De exemplu, poate exista situația în care în schimbul redevenței datorate, suprafațiarul să transmită în proprietatea deținătorului de teren - încăperi izolate în cadrul construcției ce urmează a fi edificată, pct.1 al art.300.4 al Federației Ruse în redacția Proiectului de lege [8, p.112], nr.47538-6 «О внесении изменений в части первую, вторую, третью и четвертую Гражданского кодекса Российской Федерации, а также в отдельные законодательные акты Российской Федерации». Prin urmare, s-ar satisface interesul economic al proprietarului de teren pentru a constitui un drept de suprafață în favoarea unei terțe persoane, care ar dispune de surse suficiente pentru a ridica construcția, precum și interesul economic al suprafațiarului care nu dispune de un teren propriu pentru a-l valorifica.

Referințe bibliografice:

1. Sergiu Baieș, Victor Volcinschi, Valentina Cebotari, Aurel Băieșu, Ion Crețu. *Drept civil: Drepturi reale: Teoria generală a obligațiilor*, Vol.2, „Tipografia Centrală”, 2005, 528 p.
2. Victor Volcinschi, *Suprafața*, în: *Ghidul judecătorului în materie civilă și comercială al Republicii Moldova, Chișinău*, 2004.
3. Круглова О.А., Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук: *Право застройки чужого земельного участка: гражданско-правовые проблемы*, Москва – 2014, 204с.
4. Valeriu Stoica, *Drept civil. Drepturi reale principale*, Curs Universitar (Editia 2), București, Editura C.H. Beck, 2013
5. NOTA INFORMATIVĂ la proiectul Legii privind modernizarea Codului civil și modificarea și completarea unor acte legislative, În: http://justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/aprilie/Nota_informativ_proiect_amendare_Cod_civil_xxxxxxx.pdf (accesat 01.10.2019)
6. Codul Civil al României, În: <https://legeaz.net/noul-cod-civil/art-537-bunurile-immobile-despre-distinctia-bunurilor-despre-bunuri-in-general>(accesat 03.10.2019)
7. LEGEA Republicii Moldova, Nr. 133 din 15.11.2018, *privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative*
8. Круглова О.А., op.cit..

FORMA AUTENTICĂ: NECESITĂȚILE POPORULUI ȘI TENDINȚELE LEGISLATIVE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

THE AUTHENTIC FORM: THE SOCIETY'S NEEDS AND THE LEGISLATIVE TENDENCIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Vitalii PISTRIUGA, magistrul în drept,
notar

Abstract: The present article is dedicated to the examination of the authentic form of the legal (juridical) act. The notary authentication of a legal document has an enormous importance in the contemporary society, while had not fully explored its potential in the Republic of Moldova. In this context, the article contains as problems, as proposals for their resolution, including the ones related to the role of the notary during the authentication procedure and the effects of the failure to respect the authentic form.

Cuvinte-cheie: *forma autentică, notar, procedura de autentificare, act juridic civil.*

În măsură în care vorbim despre necesitățile și interesele populației Republicii Moldova, în primul rând le deducem din cerințele înaintate față de notar, cât și de interesele declarate notarilor. Practica notarială denotă o legătură strânsă între posibilitățile economice/financiare ale populației (care se întemeiază pe starea economică a țării), de pe o parte, și exigențele cadrului legal, care impun cetățeanului cheltuieli suplimentare. Mai mult decât atât, paralel cu ridicarea culturii juridice, persoana dorește mai multă siguranță în circuitul civil în care participă, maximă protecție a drepturilor sale, la un cost foarte redus.

Forma autentică este o ingerință impusă de lege - așa o tratează toți. Însă, pentru unii această ingerință pare a fi una prea dură (este vorba despre juriști, principalul gen de activitate a cărora este elaborarea proiectelor de contracte, juriști care deservește companii mari, cu state întregi de diferiți specialiști) și dorința acestora este de a exclude forma autentică. Firește, comercianții susțin această poziție, deoarece succesul oricărei afaceri se bazează pe timpul necesar pentru realizarea propriilor interese. Ca urmare, forma autentică frânează acest proces. Iar pentru a doua parte, forma autentică este o măsură suplimentară de protecție, un ajutor din partea statului de a asigura propriile interese, care este pus la îndemîna oricărei persoane. Este de observat că și această categorie include comercianți, doar că în mare parte din rîndul întreprinderilor mici și mijlocii, deși se regăsesc și companii mari, printre care putem numi băncile, în cazul încheierii contractelor de ipotecă, contractelor de fidejusiune, etc. În acest caz forma autentică este folosită în scopul de a obține garanții suplimentare pentru unele

contracte încheiate. Este clar că notarul nu devine fidejursorul debitorului, însă protejează creditorul în cazul unui litigiu în instanța de judecată, ba chiar evită procese judiciare, investind contracte cu formula executorie.

Chiar dacă legea nu instituie forma autentică ca fiind una obligatorie, un cetățean simplu destul de des pledează pentru această formă. În cazul dat, pe cântar stă doar costul acestei asistențe notariale. Destul de des se pretinde autentificarea unor contracte care, în fond, nu au valoare mare (împrumut la sume mici, contracte de comodat, arenda terenului etc.), din care cauză achitarea costului timpului utilizat de notar pentru a acorda asistența notarială solicitată devine o povară foarte mare.

La capitolul necesităților populației Republicii Moldova poate fi plasată și mentalitatea. În prezent, notarul și forma autentică a devenit o asistență accesorie la îndemână. De altfel spus, orice persoană mergând pe drum la magazin poate intra la notar, pentru a perfecta un contract sau a obține o consultație notarială gratuită. Notarii sunt împovărați cu foarte multe obligații suplimentare (de formalitate, iar în mare parte de birocrație), improprii actului notarial solicitat de omul simplu. Este evident că notarii se străduie să nu deranjeze foarte mult solicitanții, astfel încât partea enormă de lucru a notarului rămâne ascunsă de ochii populației, fapt care a format o atitudine greșită - „notarul doar pune autograful”.

Nu doresc să cred că cele nominalizate au descoperit America, dar vorba omenească ”ieftin, bun și mult în chilă” nu ocolește nici asistența notarială în vizorul unui om simplu.

În vederea asigurării protecției maxime a intereselor solicitantului asistenței notariale, notarul are nevoie de două componente:

- ❖ de timp. Pentru a clarifica voința solicitantului (solicitanților), a stabili identitatea, a verifica capacitate de exercițiu, consimțământul - ce dorește în realitate solicitantul, pentru a examina actele și situația existentă, pentru a studia cadrul legal și, după caz, practica constituțională și judiciară relevantă, pentru a oferi soluții potrivite și a pregăti proiectul actului solicitat, pentru a explica drepturile, obligațiile și efectele actului juridic etc.). Însă, fiecare persoană dorește să fie prezentă la notar doar 5 minute, pentru a semna și a pleca..... Notarul încearcă să facă tot posibilul astfel încât prezența solicitantului în fața notarului să fie minimală, fapt care creează impresia societății precum că însăși actul notarial necesită doar cele 5 minute de prezență în fața notarului, fără a ține cont de lucrul enorm de bază și accesoriu îndeplinit de notar;
- ❖ de resurse. Accesul la informațiile din registrele de publicitate pentru notar este contra plată, iar oferirea informației de către notar – gratuită. Notarul are cheltuieli, el nu este angajatul cuiva, care acoperă toate cheltuielile, astfel încât plata pentru asistența notarială să fie considerată

venitul net al notarului). În sfârșit, notarul dorește să primească un onorariu destoinic, pentru a rămîne imparțial, pentru a rămîne independent, pentru a rămîne necorupt. Începînd cu anul 1998, de cînd în Republica Moldova a apărut notariatul de tip latin, nu a fost constatat nici un fapt de corupere în sistemul notarial! Este de observat că, costurile asistenței notariale din Republica Moldova în comparație cu cele încasate în alte țări în care funcționează notariatul de tip latin, sunt mai mici. În măsură în care comparăm costurile de profilactică (de protecție a drepturilor), pe care le oferă notarul în cadrul procedurii de autentificare, cu costul de apărare a drepturilor (care se soluționează cu ajutorul avocaților, mediatorilor, instanțelor de judecată, executorului judecătoresc etc.), este indiscutabil că costurile pentru asistența notarială sunt iarăși mai mici. Deși, dacă vom încerca să facem studii: cum de apărat un drept într-o anumită situație, deja existentă și cum de evitat mai multe situații care pot genera necesitatea de apărare a dreptului - firește vom observa că primul studiu va fi făcut într-un termen mai scurt și cu eforturi mai mici. Drept consecință, de ce plata pentru asistența notarială ne pare așa de mare? Datorită factorului psihologic! În măsură în care persoana nu se află în situația de pierdere a unui drept de proprietate, toate cheltuielile de profilaxie i se pare ca fiind făcute în zadar (deoarece situația de încălcare a dreptului poate să nu intervină niciodată, ca și în cazul raporturilor de asigurare). Drept urmare, persoana dorește să cheltuie foarte puțin. Iar în cazul în care pericolul de pierdere a dreptului este evident sau dreptul deja a fost pierdut și urmează a fi restabilit - atitudinea persoanei este de a cheltui chiar și mai mult decît costă, însă de a obține măcar puțin.

Bineînțeles, instrumentele introduse prin Legea nr. 246/2018 [1] urmau să ofere notarului informație mai veridică, iar asistența notarială să fie mai accesibilă pentru populație. Spre regret, simplul fapt de acces la resurse informaționale existente (registrele de publicitate) în măsura în care nici un deținător al acestor registre nu dorește să poarte răspundere pentru veridicitatea și actualitatea acestor date în regim on-line nu poate oferi un rezultat așteptat. Mai mult decît atât, anumite registre de publicitate nominalizate în Legea nr. 246/2018 nici nu există în varianta electronică (registrul de stat al organizațiilor necomerciale a fost absorbit de registrul de stat al persoanelor juridice, registrul bunurilor imobile nu există, notarii au acces doar la baza de date "Cadastru", registrul actelor de stare civilă nu există în format electronic). În final, activitatea notarului a devin una mai complicată, iar principiul bunei credințe prezumat este combătut zilnic prin comportamentul real al solicitanților de asistența notarială. Solicitanții doresc sfaturi pentru economisirea banilor proprii, inclusiv din contul impozitelor, din contul plății pentru asistența notarială, fără a se gândi la efectele unor acte de-

fectuoase pe care le pot obține, iar notarul este acel paznic al legalității, investit de stat, care asigură legalitatea actului juridic nu doar în domeniul procedurii notariale, cunoscut acestuia demult, dar și în cel fiscal, de prevenire și combatere a spălării banilor, de protecție a datelor cu caracter personal etc.

Făcînd totalul celor nominalizate devine clar că, orice stat se află la intersecția opțiunilor: de a proteja interesele omului simplu sau de a susține comerțanții mari? Orice stat este în situația de a face o alegere: protejăm afacerea, care ne aduce venituri mai mari, sau poporul, care formează acest stat. Pentru orice afacere este important cît mai repede de cîștigat bani, iar pentru popor - cum de păstrat banii, ca să ajungă pentru toate necesitățile.

Incertitudinea statului la această simplă întrebare o vedem și în cadrul național.

Forma autentică a fost cea obligatorie pentru mai multe contracte încă conform Codului civil din 1964 [2].

Odată cu intrare în vigoare a Codului civil din 2002 [3], statul a exclus forma autentică obligatorie pentru contractele de înstrăinare a bunurilor imobile din prevederile Codului civil, deși în unele legi speciale această formă s-a păstrat (de ex., în cazul în care obiectul contractului a fost terenul).

Prin Legea nr. 116/2013 [4], forma autentică a devenit obligatorie dacă actul juridic are ca obiect înstrăinarea bunurilor imobile, cu excepția cazurilor prevăzute expres de lege. Spre regret, deși în lege se indică faptul ”*cu excepția cazurilor prevăzute expres de lege*”, interpretarea acestei expresii în practică de către unii practicieni a creat premise pentru a nu utiliza această formă în mai multe situații. Astfel, în cazul în care înstrăinarea bunului imobil se face de către executorul judecătoresc sau administratorul procesului de insolvență prin licitație, registratorii în domeniul activității cadastrale nu pretind respectarea formei autentice din motiv că nici legislația specială nu o pretinde. Autorul nu este de acord cu această interpretare, deoarece cazurile care fac excepție de la această regulă urmează să indice expres faptul că forma autentică nu este necesară. Un exemplu în acest sens îl constituie art. 3 alin. (5) din Legea nr. 1308/1997 [5], care prevede *Autentificarea notarială a contractelor de vânzare-cumpărare a terenurilor este obligatorie, cu excepția contractelor de vânzare-cumpărare a terenurilor agricole proprietate privată cu suprafața de pînă la 0,25 hectare, atribuite conform art.12 din Codul funciar nr.828-XII din 25 decembrie 1991, confirmate prin certificatul eliberat de primăria respectivă.*

În anul 2016 s-a făcut prima încercare de a răsturna forma autentică și în Parlamentul Republicii Moldova a apărut proiectul de Lege nr. 94 din 10.03.2016 [6]. Această inițiativă nu a fost susținută de deputați și proiectul nu a fost aprobat.

În prezent iarăși există o dorință de a modifica cadrul legal pentru a face posibilă încheierea mai multor contracte fără participarea notarului sau, cu alte

cuvinte, fără controlul statului asupra legalității acestor contracte. Faptul dat, în mod inevitabil, va crea mai multe litigii în fața instanțelor de judecată, și va contribui la supraîncărcarea acestora. Ba mai mult decât atât, interesul comercianților mari în cazul dat poate crea impedimente în realizarea politicii statului în mai multe domenii: prevenirea și combaterea spălării banilor, securitatea raportului juridic (la capitolul garanției dreptului de proprietate) etc. Este regretabil că, unicul punctul *forte* care se invocă reprezintă costul asistenței notariale care, după părerea inițiatorilor, urmează a fi redus prin crearea posibilității de a evita aceste cheltuieli. Exemplul țărilor care au exclus forma autentică este vizibil tuturor persoanelor, datorită dezvoltării informaționale. Putem urmări și situația din Federația Rusă, unde după eliminarea formei autentice a contractelor de înstrăinare a bunurilor imobile numărul de litigii în instanțele de judecată brusc a crescut, iar cheltuielile judiciare sînt mult mai mari. Astfel, pe Internet putem vizualiza mai multe întregiri video care reproduc noutățile, unde sunt demonstrate eventualele consecințe negative ale unui astfel de pas.

Excluderea formei notariale obligatorii pentru contractele cu bunuri imobile are origine anglo-saxonă. În SUA lipsa cheltuielilor pentru întocmirea și perfectarea documentelor duce la risipirea sumelor enorme pentru examinarea dosarelor în judecată, pentru serviciile avocatului, pentru serviciile de asigurare, etc. Astfel, este unanim recunoscut că, plățile suportate pentru autentificarea notarială a contractelor sînt considerabil mai mici decât cele care sînt cheltuite pentru apărarea în viitor a drepturilor încălcate.

Este de remarcat că, Consiliul Notariatelor Uniunii Europene s-a adresat pentru o consultare profesorului Universității din Harvard, Peter L. Murray, care a cercetat trecerea bunurilor imobile în Germania, Estonia, Franța, Suedia, Anglia și Statele Unite, și a ajuns la concluzia că *actele juridice privind imobilul cu participarea notariatelor dreptului civil sunt calitativ mai bune pentru toți, sunt juridic mai sigure și se caracterizează prin onorarii mai echitabile și transparente* [7].

Observăm aici și încă un efect financiar, litigiile inițiate de persoanele care nu au surse pentru a achita taxa de stat vor fi examinate din contul bugetului statului (în majoritatea cazurilor un astfel de reclamant va fi scutit de plata taxei de stat de către instanța de judecată, nemaivorbind de faptul că acestei persoane i se poate garanta un avocat din contul bugetului de stat).

Mai mult decât atât, modernizarea Codului civil prin Legea nr. 133/2018 nu a atins reglementările conceptuale la capitolul formei autentice [8], deși a introdus destul de multe instituții juridice noi. Printre aceste instituții nu putem evita și ”actul juridic ineficient”. Printre efectele actului juridic ineficient este relatat principiul general al dreptului civil, cunoscut tuturor - *Nimeni nu poate transmite sau constitui mai multe drepturi decât are el însuși* [9, art. 358, alin. (1)]. Împre-

ună cu modificările la termenul de prescripție extinctivă, obținem rezultatul - în perioada de 10 ani orice persoană care are un interes născut și actual are dreptul, iar instanța de judecată este obligată din oficiu, să invoce ineficiența unui act juridic. Drept consecință, în măsură în care nu va fi înlăturată ineficiența actului juridic, pînă la proba contrarie, se consideră că dobînditorul a dobîndit dreptul condiționat de consimțămîntul celui îndreptățit.

Aplicînd aceste prevederi față de tendințele existente, vom obține următorul rezultat. După ce va fi încheiat un contract în forma simplă scrisă și dobînditorul va intenționa să dispună de acel bun prin intermediul notarului, solicitînd atribuirea formei autentice, apar mai multe întrebări. Astfel, notarul va risca cu propria răspundere pentru faptele verificate și constatate, iar în măsura în care nu va fi în stare să asigure siguranța circuitului civil, notarul va pretinde documente și informații suplimentare. Cel mai probabil, notarul va încerca să verifice legalitatea și eficiența contractului precedent, notificînd în acest sens transmitătorii și terții titulari. Este firesc că, în cazul dat procedura notarială va deveni una mai durabilă în timp cît și mai costisitoare, deoarece notarul, de fapt, va autentifica (va asigura legalitatea) două contracte, iar costul acestei proceduri va fi pus pe seama ultimului dobînditor și părțile vor fi revoltate atît de costul, cît și de timpul necesar. Soluția contrară - de a nu verifica legalitatea și eficiența actului juridic precedent, va însemna autentificarea unui contract încheiat sub condiția legalității și eficienței actului juridic precedent. În măsura în care dobînditorul va accepta aceasta formulă - notarul nu va putea interveni în contractele precedente. Însă, în măsura în care solicitantul va pretinde un rezultat cert al contractului supus autentificării - notarul nu va putea să se limiteze doar la verificarea legalității contractului prezentat pentru autentificare.

Pentru a forma o anumită atitudine, propun în primul rînd să răspundem la întrebările simple: ce reprezintă forma autentică? și care este scopul instituirii acesteia?

Spre regret, autorul nu a depistat nici o teză de doctor sau doctor habilitat dedicată formei autentice. Nu a fost depistat nici un studiu, care ar examina natura formei autentice sau procedurii notariale de autentificare, care stă la baza atribuirii formei autentice. Cercetările, în mare parte, au fost dedicate examinării cazurilor, în care această formă este obligatorie, precum și a elementelor (etapelor) procedurii notariale de autentificare.

Încercarea de a identifica reglementarea legală a noțiunii de formă autentică a dat rezultate interesante. Astfel, legislația națională nu oferă definiția formei autentice, ci doar cazurile, cînd se aplică și efectele nerespectării acestei forme. Totodată, art. 5 alin. (8) din Legea nr. 246/2018 [1] stipulează că *Actul notarial purtînd ștampila și semnătura notarului este de autoritate publică, se prezumă legal, veridic și are forță probantă și, după caz, forță executorie prevăzută de*

lege. În acest context, este de observat că, nu orice act notarial înseamnă un act juridic îmbrăcat în forma autentică, dat fiind faptul că notarii întocmesc diferite acte notariale, obiectul cărora constituie nu doar procedura de autentificare, ci și alte proceduri notariale. Drept consecință, putem afirma că efectele nominalizate vizează și actul întocmit în forma autentică.

În legislația Germaniei și a Franței nu a fost identificată noțiunea formei autentice.

În art. 163 alin. (1) din Codul civil al Federației Ruse [10] este oferită următoarea definiție la autentificarea notarială a actului juridic civil - *reprezintă verificarea legalității actului juridic civil, inclusiv existența dreptului de a încheia actul juridic civil la fiecare parte a acestuia, și se efectuează de către notarul sau funcționar public, care are dreptul de a îndeplini acest act notarial, în mod stabilit de legea cu privire la notariat și activitatea notarială*. După cum observăm, legiuitorul rus a pus accentul pe conținutul procedurii, rezultatul căreia constituie atribuirea formei autentice a actului juridic.

Spre deosebire de legea Federației Ruse, legislația Ucrainei pune accentul nu pe conținut, ci pe procedură sau, mai corect ar fi de spus, pe etapa finală a procedurii - aplicarea girului notarial. Astfel, conform art. 209 alin. (2) din Codul civil al Ucrainei [11], *Autentificarea notarială a actului juridic civil se efectuează de către notar sau alt funcționar public, care în conformitate cu legea are dreptul de a îndeplini asemenea act notarial, prin aplicarea pe document, care conține expunerea conținutului actului juridic civil, a girului notarial*.

După cum observăm, în fond, autentificarea actului juridic înseamnă atribuirea formei autentice, care apare în rezultatul acestei proceduri. Autorul consideră că legislația națională poate fi îmbunătățită prin reflectarea faptului ce înseamnă forma autentică sau autentificarea actului juridic. În acest context, autorul propune următoarele definiții:

Forma autentică reprezintă atribuirea de către notar a unei forțe juridice speciale de autoritate publică unui act juridic întocmit în scris, inclusiv faptele îndeplinite sau constatate de notar, precum și cele îndeplinite în fața notarului, se prezumă a fi probate.

Autentificarea notarială a actului juridic reprezintă verificarea legalității actului juridic, inclusiv respectarea condițiilor de valabilitate ale acestuia, efectuată de notar, în modul prevăzut de legislația cu privire la procedura notarială.

Prin definiția nominalizată, autorul dorește să sublinieze două situații distincte:

- a) faptele reflectate în actul juridic au fost îndeplinite sau constatate nemijlocit de către notar, ori au fost îndeplinite în fața notarului. Respectiv, în această situație notarul atribuie forță juridică doar acestor fapte, fără a se răsfrînge asupra altor informații din actul juridic;

- b) faptele sunt reflectate în actul juridic din spusele solicitantului sau, fără a fi probate notarului într-un mod sau altul, declarate de către solicitant pe proprie răspundere. Firește, notarul nu poate atribui acestor fapte juridice o forță suplimentară probantă, dat fiind faptul că ele nu au fost verificate (ba nu a fost solicitată verificarea și constatarea acestora, ba nu a fost posibilă verificarea și constatarea acestora, cu condiția că legea procedurală nu instituie această obligație, ca condiție pentru autentificarea acestui act juridic).

Legislația în vigoare (atât în Legea privind procedura notarială, cât și în Codul civil) nu conține nici o claritate referitor la rolul notarului în procedura de autentificare. Deși Codul civil menționează forma autentică drept o condiție de valabilitate a unor acte juridice [9, art. 323], însă ce înseamnă această formă (care sînt acele condiții care urmează să respecte un act juridic pentru a fi considerată respectată forma autentică), legislația în vigoare nu prevede. Drept consecință, și practica judiciară nu este una uniformă, fiind diminuat rolul notarului, ca reprezentant al statului, inclusiv forța juridică a unui act notarial. Ca urmare, la examinarea pricinilor civile referitor la nulitatea actului juridic, instanțele de judecată foarte rar țin cont de forma actului juridic și, îndeosebi, de forța juridică (inclusiv probantă) a unui act juridic în forma autentică spre deosebire de cel încheiat în forma simplă scrisă. Este evident că aceste probleme nu pot fi soluționate prin operarea unor amendamente separate, fiind necesară aprobarea unui cadru legal conceptual nou.

În vederea sublinierii unei importanțe vădite, ajungem la concluzia că stabilind autentificarea notarială obligatorie statul urmărește, de regulă, cel puțin următoarele 4 scopuri:

(1) *protecția participanților contractului (protecția părților de la decizii nechibzuite)*. Datorită unei proceduri complexe pe care o reprezintă procedura de autentificare, părțile contractului devin mai atente față de obligațiile pe care și le asumă. În plus, procedura dată permite să ne asigurăm de seriozitatea intențiilor părților, fapt care se atinge prin exercitarea funcției notarului de informare a părților (la etapa pregătirii documentelor, la etapa negocierii clauzelor contractului, precum și la etapa încheierii contractului). Dacă facem comparație, observăm că în țările europene cu notariatul de tip latin timpul minim necesar pentru procedura de autentificare a unor contracte de înstrăinare a bunurilor imobile constituie de la 2 săptămîni pînă la 2 luni (în dependență de țară), dar poate dura și mai mulți ani. În Republica Moldova oamenii doresc contracte în 30 de minute.....

(2) *asigurarea unei anumite egalități a părților*. Acest scop presupune protecția drepturilor tuturor părților contractului și, în special, prezența notarului este necesară pentru garantarea drepturilor părții mai slabe a contractului, care, de regulă, este consumatorul sau un simplu cetățean în relații sale cu persoane

juridice (care au secții juridice proprii sau dețin surse financiare necesare pentru a angaja specialiști în domeniu);

(3) *securitatea și protecția juridică a contractului*. Scopul în cauză se atinge datorită însușirilor pe care legiuitorul le atribuie actului notarial, precum și formînd rezultatul activității notarului, care se manifestă prin conținutul clar și inechivoc al documentului notarial. Totodată, temelia acestor rezultate se găsește în cerințele înalte față de profesia pe care o desfășoară notarul. Răspunderea patrimonială pe care o poartă notarul îl face să fie la maximum prudent și responsabil față de asistența pe care o acordă. Este de observat că, în cazul altor profesii din domeniul justiției ori nu există răspundere patrimonială pentru deciziile luate (judecător, registrator, broker, realtor) sau răspunderea este pentru obligația de prudență și diligență (avocat, expert, mediator, evaluator) și nu pentru obligația de rezultat;

(4) *Interesul public (asigurarea uniformității în registrele oficiale)*. Documentul notarial servește drept temelie pentru efectuarea înscrierilor în registrele publice (îndeosebi registrul bunurilor imobile). Documentul notarial este precis și conține toate datele necesare pentru înscriere, faptul care ușurează munca registratorilor și o face mult mai sigură și operativă;

(5) *asistența statului în realizarea sarcinilor publice (fiscale, de prevenire și combatere a spălării banilor, de protecție a datelor cu caracter personal)*. În măsura în care statul dorește să obțină ordine într-un domeniu problematic sau într-un domeniu nou, care anterior nu a fost reglementat (doar se introduce în cadrul legal), statul instituie forma autentică drept una obligatorie. Mai mult decât atât, funcția de notar este cunoscută în lume și beneficiază de o bună reputație în calitate de măsură de protecție a drepturilor, de un garant suplimentar al actului juridic autenticat notarial. Excluderea formei autentice creează pericol nu doar pentru cetățenii autohtoni, ci și pentru investitorii străini, care nu doresc să investească în activități foarte riscante și slab profitabile, fără a avea garanții suplimentare.

Aceste scopuri impun ca autentificarea notarială a contractelor de înstrăinare a bunurilor imobile să devină o procedură complexă și de conținut, și nu o simplă aplicare pe contract a girului de autentificare. Procedura dată include mai multe elemente și necesită timp suficient și rezonabil pentru realizare.

În fond, notarii în permanență protejează viața privată, unul dintre principiile activității notarului este secretul notarial/profesional. Însă, obligațiunile notarului în relații cu statul au crescut, iar acest secret a devenit mai puțin protejat, dat fiind faptul că statul oferă accesul la mai multe informații cu date personale diferitor persoane. Este de observat că, prin prisma acestora notarului i s-au prescris obligații în domeniul fiscal, în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor, în domeniul protecției datelor cu caracter personal, etc. Din aceste considerente,

notarul a devenit, pe alocuri, mult mai curios în exercitarea atribuțiilor sale. Cu titlu de efect, numărul anumitor contracte, care anterior erau autentificate notarial este în diminuare. De ex., contractele de împrumut au devenit mai rare (oamenii nu doresc să ofere informații despre proveniența banilor oferiți cu titlu de împrumut. Mai mult ca atât, persoanele expuse politic nu vor ca autoritățile publice să cunoască despre faptul că gestionează anumite sume de bani).

Specificul și sarcinile notarului care permit atingerea acestor scopuri pot fi rezumate într-o următoare listă neexhaustivă:

- notarii activează deja mai mulți ani (notariatul latin în Republica Moldova a fost constituit în anul 1998), admiterea în profesie fiind una îndelungată (studii superioare, stagiul profesional, concursul și examenele de admitere etc.). În rezultat, notarul este un specialist în acest domeniu, iar notariatul autohton a acumulat deja o experiență enormă;
- implicarea notarilor în procedura de autentificare a contractelor de înstrăinare a bunurilor imobile reprezintă una dintre metodele de realizare a garanțiilor constituționale de protecție a proprietății. Or, notarul este cel care asigură șanse egale părților la încheierea contractului, cunoașterea de către părțile contractului, în special consumatorul, a tuturor riscurilor eventuale. Mai mult ca atât, notarul este cel care "filtrează" contractele, autentificând numai cele care corespund cadrului legal. Mai mult ca atât, verificarea legalității presupune și obligația de a verifica condițiile de valabilitate a actului juridic, existența dreptului de a încheia actul juridic etc.

Deci, în rezultat, sînt excluse foarte multe litigii referitor la deposedarea proprietarilor, mai ales în situația existentă în Republica Moldova, cînd o parte impunătoare de cetățeni și, respectiv, proprietari, se află peste hotarele țării, suportînd riscul ca în orice moment persoane necunoscute le-ar putea înstrăina proprietatea. În rezultat, va fi în situație neplăcută nu doar proprietarul existent, ci și un dobînditorul acestui imobil, care pierde banii achitați;

- solicitarea și verificarea tuturor documentelor necesare pentru acordarea asistenței notariale;
- notarii consultă părțile contractante la etapa negocierilor. Astfel, notarul este acea persoana care transformă necesitățile materiale ale persoanei într-un limbaj juridic potrivit, calificînd în mod corect raporturile juridice între părțile raportului juridic civil. Mai mult ca atât, anume la această etapă notarul atrage atenția părților la mai multe aspecte întîlnite în practică, pentru a evita mai multe litigii în viitor.

Este firească și recunoașterea de către stat a acestui rol al notarului. A se vedea, de ex. art. 1018 alin. (2) lit. i) din Codul civil [9], care pînă la modernizarea Codului civil a fost prevăzută de art. 2 alin. (2) lit. i) din Legea nr. 8/2016

[12], care exceptează aplicarea obligațiilor suplimentare de informare în unele contracte încheiate cu consumatori, și anume - *contracte care sînt autentificate, fie în virtutea legii, fie la cererea părților, de către un notar care trebuie să se asigure, furnizînd informații juridice cuprinzătoare, că încheierea contractului survine numai după ce consumatorul a analizat cu atenție aspectele juridice și a luat cunoștință de sfera de aplicare juridică a acestuia;*

- în cazul în care părțile ajung la un conflict, prin diferite metode cunoscute și aplicate de notar, inclusiv prin mediere, notarul ajută părților la soluționarea de bună voie a acestuia, excluzînd mai multe litigii de pe rolul instanțelor de judecată;
- stabilirea identității persoanei de către notar nu se soldează doar la simplul fapt al prezentării actului de identitate și corespunderea informației, indicate în actul de identitate, cu cea indicată în cerere, ceea ce reprezintă conținutul unei obligații denumite similar în lege, pe care o are registratorul în domeniul cadastrului. Notarii utilizează și alte metode (practici) speciale de stabilire a identității persoanei, sarcina fiind una mult mai largă, anunțarea publică a căroră poate periclita acest procedeu. Destul de des faptul prezentării unui act de identitate fals sau care aparține unei alte persoane devine cunoscut notarului ca urmare a aplicării acestor practici;
- notarul verifică capacitatea de exercițiu și capacitatea juridică a persoanelor juridice. Fără a descrie conținutul acestor acțiuni, menționez că, în cazul unor persoane străine, notarul este obligat să studieze și *legea națională a acestei persoane.*

La etapa de verificare a capacității de exercițiu, stabilirea identității, notarul află mai multe detalii *de facto* care sînt utilizate la verificarea condițiilor de valabilitate a actului juridic respectiv, inclusiv și îndeosebi la verificarea consimțămîntului;

- notarul verifică corespunderea actului juridic prevederilor legale și condițiilor de valabilitate ale acestuia, inclusiv conformității conținutului lui cu intențiile reale ale părților;
- notarul explică părților sensul și importanța proiectului actului juridic, conținutul asistenței notariale acordate, precum și drepturile și obligațiile lor, le avertizează despre consecințele actului juridic și ale asistenței notariale.

În acest context, notarul este anume acea persoană care, acționînd în numele statului, consultă părțile referitor la toate drepturile, obligațiile și efectele juridice posibile ale contractului ales. Astfel, fiind un liber profesionist în domeniul autentificării contractelor, notarul atrage atenția părților referitor la mai multe aspecte importante, reieșind dintr-o anumită situație (modalitatea de achitare,

măsurile asigurătorii, modul de folosință, ipoteca etc.), nelimitându-se doar la acele sugestii clasice pentru un anumit tip de raporturi contractuale (momentul apariției dreptului de proprietate etc.);

- notarul este obligat să se asigure că încheierea contractului nu lezează drepturile și interesele legitime ale tuturor persoanelor, inclusiv celor care nu s-au adresat la notar (nu sînt părți ale contractului), în cazul în care drepturile și interesele legale ale acestora sunt atinse prin acordarea asistenței notariale. Aici putem relata unele cazuri: proprietarul netitular (datele despre care pot să nu fie introduse în registrul bunurilor imobiliare), titularul dreptului de preemțiune (coproprietar, arendaș etc.), titularul dreptului real (uzufructuar, superficial, creditor ipotecar, titularul dreptului la locuință sau abitație etc.), titularul dreptului obligațional (locatar, arendaș, comodatari etc.), administratorului fiduciar, autorității tutelare etc. În mod deosebit, de fiecare dată, este protejat și interesul statului;
- legislația notarială prevede reguli speciale și față de semnarea documentelor notariale. Astfel, notarul verifică autenticitatea semnăturilor părților și a altor participanți la acordarea asistenței notariale;
- pentru actele notariale îndeplinite, notarul răspunde cu întreg patrimoniul său, precum și cu despăgubirea de asigurare (notarul are o obligație legală de asigurare a răspunderii profesionale). Astfel, răspunderea notarului nu se soldează doar la norma generală prevăzută în art. 54 din Legea nr. 69/2016 [13];
- activitatea notarului este supusă mai multor controale, inclusiv controlului fiscal, judiciar, profesional, și are un caracter special.

Bineînțeles, procedura de autentificare se dezvoltă, iar notarii sunt în stare să ofere statului și alte avantaje. Modernizarea Codului civil, fără a ține cont de situația reală în Republica Moldova, creează mai multe probleme la aplicarea acestor prevederi. De ex., înlocuind în întregime Cartea IV din Codul civil, autorii s-au condus de prevederile legale care există în Estonia și Germania, chiar necățînd la faptul că aceste două țări aplică diferite sisteme de confirmare a drepturilor moștenitorului. Dacă în Germania confirmarea finală a dreptului moștenitorului și partaj o efectuează instanța de judecată, atunci în Estonia această competență este oferită notarului. Notarii din Estonia sunt în stare să îndeplinească această misiune dat fiind faptul existenței unor registre electronice dezvoltate, complete și actualizate, de care nu se poate lăuda Republica Moldova. Acest fapt urgencează procedurile notariale în Estonia și Germania. Totodată, Estonia are o situație similară cu migrația ca și Republica Moldova. Faptul dat s-a reflectat negativ asupra procedurilor succesoriale și a creat premise pentru a oferi posibilitatea cetățenilor plecați/aflați peste hotarele țării de a apela direct la notarul din Estonia, fiind îndeplinite astfel actele de autentificare la

distanță. Procedura la distanță este una foarte periculoasă, din care motiv, această procedură se aplică doar actelor de opțiune succesorală și actelor de divorț și nu poate fi aplicată în alte cazuri. Mai mult ca atât, aceste proceduri au fost introduse recent, în anul 2019. ”Modernizarea” moștenirii în Republica Moldova deja creează mai multe probleme în aplicare, dar aceste probleme nu constituie obiectul prezentului articol. Aspectul la care am vrut să atrag atenția constă în faptul că notariatul din Republica Moldova la fel este dispus să se dezvolte și să aplice proceduri moderne, doar că la introducerea acestora urma să se țină cont de situația altor instituții, cu ajutorul sau prin intermediul cărora notarul urmează să realizeze aceste proceduri. Prin Legea nr. 246/2018 notarilor din Republica Moldova le-au fost oferite mai multe posibilități (de a obține actele necesare în formă de document electronic, de a înregistra actele notariale întocmite susceptibile de înregistrare, de a efectua achitarea prin intermediul contului bancar special, de a extrage informații din registrele de publicitate etc.), însă realizarea acestora în practică necesită timp, tehnologii și costuri. Iar modul reglementat de aplicarea unor proceduri implică costuri mari nu doar pentru notar, dar și, implicit, pentru solicitanții asistenței notariale (de ex., procedura de notificare, somație, procedura de achitare prin contul notarului).

O altă chestiune care produce mai multe probleme de aplicare în practică, dar nu a fost soluționată în cadrul modernizării Codului civil se referă la nerespectarea formei autentice. Expresia dată este utilizată în art. 324 din Codul civil [9], însă claritatea pe marginea acestuia lipsește, fapt care generează mai multe probleme pentru instanțele de judecată. Pentru a soluționa aceste probleme, propun de a completa art. 324 din Codul civil cu un nou alineat cu următorul conținut.

Nerespectarea formei autentice există în cazul în care actul juridic nu a îmbrăcat această formă sau procedura notarială de autentificare a fost aplicată de notar, deși ținând cont de faptele juridice stabilite, notarul urma să refuze autentificarea (procedura este încălcată esențial, fiind încălcate grav drepturile părților contractante sau ale unor persoane terțe, drepturile cărora sunt opozabile etc.), cu excepția cazului când părțile contractante și-au asumat în mod expres riscul unor astfel de încălcări.

Scopul unei astfel de reglementări este dublu. În primul rând, de a sublinia faptul că nerespectarea formei autentice nu înseamnă doar încheierea actului juridic fără a fi autentificat notarial. De fapt, în mare parte, instanțele de judecată nu pun acest semn de egalitate. În al doilea rând, de a atribui la nerespectarea formei autentice doar acele posibile abateri, omisiuni, încălcări care sunt esențiale, de natură să afecteze drepturile persoanelor și de exclus unele posibile nereguli tehnice care, chiar dacă ar fi fost îndeplinite în mod corect, nu ar schimba soluția juridică oferită de notar.

Totodată, urmează a fi exceptată situația în care notarul a adus la cunoștința părților contractante și a reflectat în actul juridic anumite vicii care pot provoca nulitatea sau ineficiența actului juridic, însă părțile contractante în mod conștient și-au asumat riscurile corespunzătoare. În această ordine de idei, actul juridic va respecta forma autentică, însă va putea fi declarată sau constatată nulitatea sau ineficiența pe alt temei legal.

În partea ce ține de reglementarea efectelor nerespectării formei autentice, modernizarea Codului civil nu a fost necesară - normele juridice nu au suferit modificări sau completări. Prevederile art. 324 din Codul civil [9] stipulează următoarele:

(1) Nerespectarea formei autentice atrage nulitatea actului juridic.

(2) Dacă una dintre părți a executat total sau parțial actul juridic pentru care se cere formă autentică, iar cealaltă parte se eschivează de la autentificarea lui notarială, instanța de judecată are dreptul, la cererea părții care a executat total sau parțial actul juridic, să îl declare valabil dacă el nu conține elemente care contravin legii. În cazul acesta, nu se cere autentificarea notarială ulterioară a actului juridic.

(3) Partea care s-a eschivat neîntemeiat de la autentificarea notarială a actului juridic este obligată să repare celelalte părți prejudiciul cauzat prin întârzierea autentificării.

În primul rînd, subliniem faptul că nerespectarea formei autentice nu atrage nulitatea absolută, ci doar cea relativă, care poate fi acoperită prin voința părților (solicitare de a fi autentificat ulterior încheierii) sau prin intermediul instanței de judecată (în cazul de față, hotărîrea instanței de judecată va ține loc de act juridic).

De fapt, reglementarea juridică a efectelor eschivării de la autentificare a rămas nemodificată, inițial fiind prevăzută în art. 49 din Codul civil din 1964 [2]. Spre regret, această prevedere este utilizată în mod abuziv de către unele persoane, în scopul evitării procedurii de autentificare și a cheltuielilor de autentificare. Astfel, de ex., în cazul contractelor de vânzare-cumpărare a cotelor valorice unde, de regulă, sunt sute sau chiar mii de vânzători, iar cota valorică deținută, în mare parte, este proprietatea comună în devălmășie a soților, cumpărătorul preferă să obțină recipisele vânzătorilor (fără a fi asigurat dreptul celui alt soț) și să pretindă instanței de judecată declararea valabilității contractului de vânzare-cumpărare. De regulă, în acest gen de acțiuni judiciare se încasează taxa de stat ca pentru acțiuni neevaluabile (pe alocuri, acțiunea este examinată în cadrul procedurii speciale), iar cumpărătorul intenționează un singur proces împotriva tuturor vânzătorilor, și nu sute sau mii de procese, după numărul vânzătorilor. Prin introducerea în Codul de procedură civilă a procedurii în cazul cererilor cu valoare redusă (începînd cu 01.06.2018), părțile pot pleda aplicarea acesteia, diminuînd valoarea tranzacției. Ca urmare, cheltuielile juridice sunt net inferioare celor mai mici costuri solicitate de notar. Autorul

consideră că litigiile de această natură urmează a fi examinate în cadrul procedurii contencioase, avînd în vedere faptul că nu se cunoaște motivul, din care cealaltă parte se eschivează de la autentificarea notarială a contractului și există un litigiu între părțile contractante, cu aplicarea taxei de stat în dependență de valoarea de piață a bunului sau dreptului ce formează obiectul contractului.

Fără a pretinde la un adevăr obiectiv, autorul consideră că legiuitorul urmează să diferențieze cazurile cînd toate părțile contractului conștient se eschivează de la autentificarea notarială sau cînd părțile doresc să diminueze cheltuielile proprii pentru autentificarea notarială de cazurile cînd doar una dintre părțile contractante este în imposibilitatea de a autentifica actul juridic pe motiv că cealaltă parte se eschivează de la autentificarea notarială.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr. 246 din 15.11.2018, privind procedura notarială. În vigoare din 01.03.2019, cu unele excepții. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 30-37, art. 89.
2. Codul civil al RSSM din 26.12.1964. Intrat în vigoare la 01.07.1965. În prezent este abrogat. În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești, 1964, nr.36, art.81.
3. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002. Intrat în vigoare la 12.06.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 82-86, art. 661.
4. Legea nr. 116 din 23.05.2013, pentru modificarea articolului 212 din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107-XV din 6 iunie 2002. A intrat în vigoare la 12.07.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 146-151, art. 456.
5. Legea nr. 1308-XIII din 25.07.1997, privind prețul normativ și modul de vînzare-cumpărare a pămîntului. În vigoare la 04.10.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 57-58, art. 515.
6. Proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul civil – art.212; Legea cadastrului bunurilor imobile – art.12), nr. 94 din 10.03.2016. În: <http://parlament.md/%d0%97%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b4%d0%b0%d1%82%d0%b5%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d1%8b%d0%b9%d0%bf%d1%80%d0%bed1%86%d0%b5%d1%81%d1%81/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3115/language/ro-RO/Default.aspx> (accesat: 01.10.2019).
7. Real Estate Conveyancing in 5 European Union Member States: A Comparative Study din 31.08.2007. În:https://www.dnotv.de/_files/Aktuelles/murrayreportfinal310807en.pdf (accesat: 01.10.2019).

8. Legea nr. 133 din 15.11.2018, privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative. A intrat în vigoare la 14.01.2019 cu unele excepții. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 467-479, art. 784.
9. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002, după renumerotare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75, art. 132.
10. Codul civil al Federației Ruse din 30.11.1994. În: http://www.consultant.ru/document/Cons_doc_LAW_5142/87d08b8cd422fd513477ea7f4367e748235c9902/ (accesat: 01.10.2019).
11. Codul civil al Ucrainei din 16.01.2003. În: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (accesat: 01.10.2019).
12. Legea nr. 8 din 26.02.2016, privind drepturile consumatorului la încheierea contractului. În prezent este abrogată. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 69-77, art. 115.
13. Legea nr. 69 din 14.04.2016. A intrat în vigoare la 26.02.2017, cu unele excepții. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 277-287, art. 588.

PROCEDURA DE AUTENTIFICARE A TESTAMENTULUI: ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNIZARE

THE PROCEDURE FOR TESTAMENT AUTHENTICATION – BETWEEN TRADITION AND MODERNIZATION

Vitalii PISTRIUGA, magistrul în drept,
notar

Abstract: The Testament had always been an act of maturing in the English – Sax countries, as well as an aid, available to the citizens, to determine the destiny of the acquired property and goods in case of his/her death. The below article describes the tradition of producing a testament in the Republic of Moldova, identified by the author of the article over his notary experience, drawing parallels with the new legal provisions, after the modernization of the Civil Code of the Republic of Moldova. The author also expresses his own vision over the procedure of Testament authentication, in the context of amendments, introduced into the Legal framework after the date of 01.03.2019.

Cuvinte-cheie: *testament, forma autentică, notar, procedura de autentificare, moștenire.*

Orice cetățean este în drept să dispună de patrimoniu atât timp cât se află în viață. Actul de dispoziție poate viza atât soarta juridică a bunurilor în perioada cât se află în viață (*inter vivos*), cât și pentru cauza de moarte (*mortis causae*). Legislația națională nu oferă cetățeanului mai multe opțiuni pentru a dispune de bunurile sale pentru cazul de moarte, decât testamentul. În țările străine există diferite instituții juridice, care oferă mai multe opțiuni și care nu au fost recepționate de Republica Moldova, spre exemplu contractele succesoriale, contractele matrimoniale (care conțin dispoziția în privința regimului juridic/partajului între soți pentru cazul de moarte a unuia dintre soți), contractele de donație (în care donatorul poate dispune de transferul dreptului de proprietate după moartea sa), testamentele conjunctive (întocmite de mai multe persoane, de regulă, de către soți) etc.

Nu este clar motivul pentru care legislația Republicii Moldova și după modernizare nu a optat pentru unele dintre aceste instituții, având în vedere că în ultima vreme apar astfel de cerințe și cadrul legal existent nu permite soluționarea acestora cu ajutorul instrumentelor juridice reglementate.

Făcând o paralelă între prevederile cadrului legal pe marginea testamentului și moștenirii testamentare care a existat în Codul civil [1] până la 01.03.2019 și după modernizarea prin Legea nr. 133/2018 [2], putem observa că principiul de bază nu s-a schimbat: orice cetățean este liber în dreptul de a întocmi testa-

ment și a determina conținutul dispoziției sale testamentare. Însă, volumul enorm de norme contradictorii, care reglementează conținutul testamentului, introduse prin Legea nr. 133/2018, în comun cu regulile controversate de interpretare a testamentului, care au apărut concomitent, nu permit oferirea unei soluții clare testatorului. În aceste condiții, în calitate de notar, autorul nu poate garanta modul de interpretare și aplicare finală a dispoziției testamentare, care poate fi introdusă în testament. Testatorul, chiar și întocmind anumite dispoziții testamentare clare pentru acesta, nu obține certitudinea în privința faptului cum va fi executată această prevedere testamentară.

Tradiția dispozițiilor testamentare în Republica Moldova rezultă din acele acte (testamente), întocmite frecvent sau foarte des de către cetățenii autohtoni. Astfel, mai mult de 90 % din numărul de testamente întocmite conțin una dintre următoarele două dispoziții testamentare: *”Toată averea care în ziua decesului meu îmi va aparține, unde nu s-ar afla și din ce nu ar fi compusă, o testez ...”* sau *”Din averea, care în ziua decesului meu îmi va aparține, (bunul anumit) îl testez ....”*.

În această parte trebuie de explicat că tradiția menționată există deja de mai mulți ani, fiind păstrată încă din practica aplicării Codului civil din 1964 [3], respectiv are mai mult de 50 de ani. Dacă prima formulă nu trezește dubii nici după modernizarea Codului civil, atunci cea de-a doua formulă creează mai multe probleme în aplicare. Astfel, chiar dacă prevederile Codului civil până la modernizare nominalizau faptul că dispunerea de un bun pentru cauza de moarte reprezintă instituirea legatului și nu desemnarea moștenitorului, totuși practica notarială, fiind susținută de practica judiciară recunoșteau o astfel de dispoziție drept desemnarea moștenitorului la o cotă parte din patrimoniul succesoral, egală cu valoarea bunului testat față de valoarea masei successorale. Anume cu această cotă parte moștenitorul a fost responsabil pentru pasivul succesoral, care a fost foarte rar întâlnit. Chiar și certificatele de moștenitor descriau bunul nemijlocit moștenit, fără ca notarul să se complice și să calculeze cota din patrimoniul succesoral al bunului testat. După modernizarea Codului civil situația s-a schimbat drastic. Astfel, potrivit art. 2240 alin. (2) din Codul civil [4], *În cazul în care persoanei i-a fost lăsat un anumit bun, dacă există dubii, aceasta nu este desemnată moștenitor, chiar dacă a fost numită moștenitor*. Din această prevedere legală rezultă că nici o interpretare a testamentului, care utilizează cea de-a doua formulă, nu poate avea drept rezultat concluzia că persoana este desemnată moștenitor la un anumit bun.

Ținând cont de cele stipulate, observăm totuși că art. 2542 alin. (4) din Codul civil [4], stipulează *La cererea expresă a tuturor comoștenitorilor, certificatul de moștenitor nu va indica mărimea cotelor successorale dacă din dispozițiile testamentare rezultă că testatorul a stabilit mărimea cotelor successorale prin*

indicarea bunurilor pe care le lasă fiecărui comoștenitor și nu doar a atribuit bunurile cu titlu de legat. În caz de necesitate, cotele succesoriale pot fi determinate ulterior în baza unei evaluări a bunurilor lăsate fiecărui comoștenitor.

Încercând de a aplica în sistem ambele prevederi legale, putem concluziona doar că aplicarea art. 2542 alin. (4) din Codul civil este imposibilă, de altfel se vor încălca prevederile art. 2240 alin. (2) din Codul civil, care determină modul de interpretare a testamentului. *Per a contrario* ne vom afla în situația în care voința testatorului expusă în testament (interpretată cu ajutorul art. 2240 alin. (2) din Codul civil) nu se va respecta, iar notarul nu va avea temei legal pentru a elibera certificat de moștenitor (acesta poate fi întemeiat sau pe prevederile legii - care se înlătură prin dispoziția testamentară, sau pe prevederile testamentului - care, în cazul dat, conține altă voință a testatorului). Legiuitorul nici într-o normă de drept nu permite notarului de a se baza la interpretarea testamentului nu pe dispozițiile legale, ci pe înțelegerea (cererea expresă) a tuturor comoștenitorilor. Mai mult decât atât, din prevederile art. 2542 alin. (4) din Codul civil nici nu este clar despre care comoștenitori este vorba: doar de comoștenitorii testamentari indicați în testament sau de toți comoștenitorii testamentari ori de toți comoștenitorii, incluzând în lista comoștenitorilor și pe moștenitorii legali? Răspunsul urmează a fi: tuturor comoștenitorilor, inclusiv celor legali. Concluzia dată se bazează pe faptul că anume moștenitorilor legali le revenea obligația de executare a legatului în măsura în care această dispoziție are ca rezultat legatul, precum și ar fi fost recunoscuți moștenitori asupra bunurilor care nu sunt reflectate în testament, în cazul în care asemenea bunuri se vor identifica. Chiar dacă vom încerca să recunoaștem că prevederile art. 2542 alin. (4) din Codul civil au dreptul la viață, atunci rămâne nesoluționată situația în care după eliberarea certificatului de moștenitor în ordinea indicată se vor adresa moștenitori legali și vor pretinde eliberarea certificatului de moștenitor pe bunurile neincluse în testament. Ca urmare, rămâne neclar scopul urmărit de către legiuitor prin introducerea normelor contradictorii, în timp ce scopul inițial a fost de a identifica moștenitorii cu cota succesorală care se referă la întregul patrimoniu (masă) succesoral(ă) și a stabili partajul ca temei pentru încetarea indiviziunii (în cazul pluralității de moștenitori), în loc de practica existentă anterior de a constata proprietarul nemijlocit al fiecărui bun. *Inter alia* putem constata că cadrul legal precedent în domeniul moștenirii nu impunea notarul la un anumit rezultat, din punct de vedere al conținutului certificatului de moștenitor. Conținutul certificatului de moștenitor a fost determinat de Ministerul Justiției. Drept consecință, pentru a oferi o altă interpretare a prevederilor Codului civil până la modernizare a fost destul ca Ministerul Justiției să aprobe alte modele ale certificatului de moștenitor și să reglementeze o nouă procedură de înregistrare a acestora.

Întorcându-mă la tema nemijlocită a articolului, putem constata că testarea unui anumit bun este interpretată de către legiuitor ca fiind acordarea legatului, chiar dacă testatorul avea alt scop și a specificat în mod expres propria voință în testamentul întocmit.

O altă tradiție formată deja în ultimii 10-20 de ani se referă la identificarea moștenitorului testamentar. În calitate de moștenitori sunt desemnate persoanele care au grijă nemijlocită față de testator. Dacă anterior această grijă a fost oferită din partea rudelor apropiate (care aveau statut de moștenitor), atunci în ultima vreme, datorită nivelului de migrație din țară, grija a fost din partea vecinilor sau rudelor mai îndepărtate, chiar și angajaților sociali, asigurați de către stat. Drept urmare, testamentul a fost îndreptat spre a mulțumi acestor persoane pentru ajutorul pe care-l manifestă.

Concomitent, nu putem lăsa neobservat și faptul că modernizarea Codului civil a afectat mentalitatea populației. Astfel, tradițional întocmirea testamentului în Republica Moldova a fost privită ca un semn al problemelor ce există în familie. De altfel, toate persoanele apropiate, fiind numite de legiuitor drept moștenitori legali, oricum deveneau proprietari ai patrimoniului succesoral. Din acest motiv, numărul de testamente a fost unul redus (a crescut în ultimii 10-15 ani), voința proprietarului ("testatorului") a fost una implicită - "doresc ca moștenitorii testamentari să fie desemnați moștenitori legali, în cote egale".

În prezent, în Republica Moldova s-a format o situație în care majoritatea descendenților, iar deseori toți descendenți sunt plecați peste hotarele țării. Pe alocuri doar nepoții rămân la buneii sau bunicii rămân fără susținerea descendenților. În această situație, testatorul fiind lăsat la voia soartei, este gata să ofere totul ce a agonisit în timpul vieții sau, după caz, doar un anumit bun pentru a supraviețui și a mulțumi celor care sunt alături.

Ținând cont de situația formată, modernizarea Codului civil de fapt este un pas înapoi, care încurcă acestor persoane de a dispune în mod liber de bunurile sale pentru cazul de moarte. În fond, este clar că clasele de moștenitori și mai multe instituții introduse în domeniul succesiunii sunt preluate din legislația altor țări care are deja tradiții de sute de ani. Mai mult decât atât, nu există un Aquis communitar în Uniunea Europeană în domeniul succesiunii, fapt care se datorează tradițiilor și culturii fiecărui stat în parte.

Un alt aspect, de la care am pornit, constă în faptul că testamentul reprezintă o dispoziție pentru cauză de moarte. Astfel, indiferent de data întocmirii acestuia, el va intra în vigoare doar în ziua deschiderii moștenirii (după data decesului testatorului). Aplicarea testamentului este afectată atât de legislația, care a existat la data întocmirii acestuia, cât și de legislația care va fi la ziua deschiderii moștenirii. La autentificarea testamentului notarii explică și limitele de aplicare a testamentului, printre care există unul obligatoriu - rezerva

succesorală. Este de observat că cadrul legal care reglementează rezerva succesorală, constituind o limitare a dreptului de proprietate, permanent este în vizorul legiuitorului și este supus modificărilor. Dacă până la modernizarea Codului civil identificarea rezervatarului a fost posibilă în mod obiectiv (fiind legată de inaptitudinea de muncă), atunci în prezent identificarea rezervatarului se poate face doar în mod subiectiv (conform art. 2530 alin. (2) din Codul civil [4], *Sunt moștenitori rezervatari moștenitorii legali de clasa întâi, părinții defunctului, precum și soțul supraviețuitor dacă, la data deschiderii moștenirii, defunctul avea nemijlocit față de respectivul moștenitor o obligație de întreținere conform Codului familiei*). Este imposibil de a afla poziția defunctului, iar obligația de întreținere conform Codului familiei [5] este legată de "necesitatea obținerii unui sprijin material" și, în unele cazuri, privită cumulativ cu inaptitudinea de muncă. În practica notarială identificarea rezervatarului poate avea loc doar prin două metode: 1) toți moștenitorii (testamentari și legali, care pot avea dreptul la rezerva succesorală) sunt de acord cu existența sau lipsa rezervatarului; sau 2) în lipsa unanimității - moștenitorii constată faptul corespunzător printr-o hotărâre a instanței de judecată. Până la soluționarea acestei întrebări, notarul nu este sigur în privința cercului de moștenitori și nu poate elibera certificat de moștenitor. Drept urmare, scopul inițial urmărit de testator - de a înlătura moștenitorii legali de la moștenire - nu poate fi obținut din motiv că decizia notarului este dependentă de voința tuturor moștenitorilor, iar moștenitorii legali vor fi întrebați (deranjați).

Creează mai multe probleme și o nouă prezumție instituită de legiuitor - de acceptare a moștenirii de către moștenitor, sub condiția de a renunța la moștenire. Prezumția dată a înlocuit prezumția precedentă de neacceptare a moștenirii de către moștenitorii care, fiind informați, nu au pretins la cota lor succesorală. Această prezumție se referă și la moștenitorii rezervatari. În rezultat, fără a obține un răspuns cert de la toți moștenitori, notarul va fi nevoit să suspende eliberarea certificatului de moștenitor. Ținând cont de faptul că nivelul de migrație în Republica Moldova este unul înalt, iar numărul de copii în familiile moldovenilor sunt mari (uneori mai mult de 10 copii), obținem rezultatul - trebuie identificați toți moștenitorii, indiferent de locul aflării acestora și de cerut opțiunea acestora. Bineînțeles, actul întocmit urmează a fi autentificat notarial. În final, de regulă sunt identificați moștenitorii care demult au plecat peste hotarele țării, nu au nevoie de moștenirea din Republica Moldova, sunt impuși să cheltuie bani pentru a întocmi actul de renunțare la moștenire. Chiar și o simplă dorință de a specifica soarta cotei succesorale a renunțătorului în actul de renunțare la moștenire nu este posibilă, deoarece legea prevede expres unde se duce cota renunțătorului (de regulă, în primul rând la descendenții renunțătorului) și nu oferă dreptul de a renunța în folosul altor moștenitori chemați la moștenire.

Suplimentar putem adăuga că tradițional divorțul sau decăderea din drepturile părintești sunt privite negativ de populația autohtonă. Drept urmare, aceste cazuri sunt excepțional de rare pentru persoanele care au atins vârsta înaintată. Cu titlu de efect, în rândul moștenitorilor apar persoane (tatăl care a abandonat familia, frații dispăruți, copiii plecați etc.), care nu pot fi găsite și care, conform legii, sunt moștenitori. Problema devine mai gravă deoarece lista temeiurilor de decădere din dreptul la moștenire nu permite recunoașterea unor astfel de persoane ca moștenitori nedemni.

În consecință, dat fiind faptul că nu s-au luat în calcul tradițiile naționale și situația reală din țară, ”modernizarea” legii la capitolul moștenirii creează mai multe probleme de aplicare în practică, iar moștenirea a devenit o povară enormă pentru cetățeni, astfel încât ultimii preferă să lasă lucrurile așa cum sunt, în așteptarea unor modificări, care vor oferi soluții potrivite.

Motivul pentru a reflecta unele dintre probleme existente în succesiune în articolul dedicat testamentului constă în faptul că la întocmirea actului de ultimă voință notarul se gândește la modul de executare a acestuia și nu se limitează la simplul fapt de întocmire a acestuia (cu explicarea efectelor juridice). Din acest punct de vedere, întocmirea testamentului în ziua de astăzi reprezintă o încercare de a trece un câmp minat, deoarece reglementările detaliate în partea ce ține de dispoziția testamentară sunt pe alocuri imperative atât în compartimentul ce ține de reglementarea conținutului testamentului (cum urmează a fi indicat), cât și în compartimentul ce ține de interpretarea testamentului (cum urmează a fi înțeles). Din aceste considerente, notarul trebuie să găsească o cale, care va ocoli toate normele imperative în acest sens, pentru ca voința reală a testatorului să fie expusă în modul potrivit și, până la urmă, să fie realizată așa cum a vrut proprietarul.

Normele ce vizează interpretarea testamentului introduse în Codul civil oferă loc pentru a răsturna voința expusă în conținutul testamentului. Conform art. 2213 alin. (1) din Codul civil [4], *Dispoziția testamentară se interpretează conform voinței reale a testatorului*. Deci, voința expusă în testament urmează a fi interpretată, iar instanța de judecată poate să ofere diferite soluții de interpretare, chiar dacă în conținutul testamentului este expusă o anumită dispoziție. În consecință, întocmirea testamentului nu oferă garanție faptului că consimțământul (voința exteriorizată) expus în testament va fi executat întocmai și nu se va oferi vreo preferință unei interpretări a voinței eventuale (numită de lege ”reală”) care nu a găsit nici o exteriorizare.

Ca urmare a acestor fenomene introduse, rolul notarului în cadrul procedurii de autentificare a testamentului s-a modificat. Dacă până la modernizare fiecare notar încerca să examineze situația în detalii, pentru a oferi soluții corespunzătoare cazului examinat, atunci după modernizare, recunoscând că forma autentică nu oferă careva avantaje pentru testament, și poate fi răsturnată orice stăruință de

a formula testamentul astfel încât voința testatorului să fie expusă într-un limbaj juridic corespunzător, majoritatea notarilor nu intră în detaliile situației juridice, expunând textul potrivit celor declarate de testator. Totodată, sunt și notari, care doresc să continue practica de utilizare a unui limbaj juridic potrivit, cu descrierea instrumentelor juridice oferite de Cartea IV din Codul civil. În acest caz, testamentul devine un act voluminos, care este greu de înțeles pentru un cetățean fără studii juridice, iar, pe alocuri, și pentru un licențiat în drept. Ca consecință, crește riscul de declarare a nulității unui astfel de testament pe temei de viciu de consimțământ.

Mai mult decât atât, o încercare de a adapta conținutul testamentului la cadrul legal existent este o provocare, dat fiind faptul că nu există nici o siguranță că anume cadrul legal existent la data întocmirii testamentului va fi în vigoare și la data executării testamentului. Drept urmare, notarii permit cetățenilor de sine stătător să formuleze propria voință în testament, pentru a evita orice încercare de a spune că testamentul a fost ajustat datorită implicării notarului, din care motiv voința reală a testatorului a fost alta.

Începând cu 01 martie 2019 a intrat în vigoare și Legea nr. 246/2018 [6], care a înlocuit Legea nr. 1453/2002 [7] în partea ce ține de procedura notarială. Astfel, până la data nominalizată notarul autentifica doar testamentele care corespundeau cadrului legal, redactând textul acestuia și având dreptul de a refuza întocmirea acestuia în cazul în care conținutul testamentului era în contradicție cu legea. Începând cu această dată, procedura de autentificare a testamentului s-a modificat. În loc de o singură procedură, solicitantului i-a fost oferit dreptul de a alege procedura notarială. Deci, solicitantul poate alege:

a) *Notarul redactează testamentul în baza solicitărilor exprimate de către testator, utilizând terminologia juridică corespunzătoare. În cuprinsul testamentului se va face mențiune expresă că actul reprezintă ultima voință a testatorului. Testamentul astfel redactat este citit cu voce testatorului și este transmis acestuia pentru a face cunoștință cu el, fiind apoi semnat de către testator. Despre îndeplinirea acestor formalități se face o mențiune expresă în girul de autentificare care se semnează de către notar.* [6, art. 44 alin. (3)], sau

b) *În cazul în care testatorul prezintă un testament deja redactat, notarul va da îndrumările necesare privind legalitatea și efectele juridice ale dispozițiilor testamentare, după care va proceda la redactarea testamentului. Dacă testatorul insistă ca testamentul să fie autentificat în redacția prezentată de el, notarul nu va refuza autentificarea. În acest caz, notarul nu va purta răspundere pentru formularea dispozițiilor testamentare* [6, art. 44 alin. (4)].

Potrivit normelor citate, situațiile diferă și cu privire la aspectul răspunderii notarului. În primul caz, notarul va purta răspundere pentru formularea dispozițiilor testamentare, iar în al doilea caz - nu va purta. În fond, nu este clar -

în ce constă răspunderea notarului pentru formularea dispozițiilor testamentare și când ea poate interveni? De fapt, această prevedere nu are niciun sens juridic, datorită procedurii ce urmează a fi îndeplinită de notar. Notarul redactează în baza solicitărilor testatorului, notarul citește textul redactat, astfel încât testatorul să fie la curent cu cele introduse în testament, după aceasta notarul oferă testatorului posibilitatea de a face cunoștință cu conținutul testamentului. Totodată, conform art. 44 alin. (2) din Legea nr. 246/2018 [6], *La autentificarea testamentului, notarul nu va cere testatorului să prezinte dovezi pentru confirmarea dreptului de proprietate asupra patrimoniului testat.* În acest context, este imposibil de invocat careva viciu al notarului la formularea dispozițiilor testamentare.

Prima revoluție în partea ce ține de vârsta testatorului o identificăm în art. 2194 din Codul civil [4], conform căruia *Minorul poate testa odată cu atingerea vârstei de 16 ani. În acest caz, minorul nu are nevoie de consimțământul părinților sau al curatorului pentru a întocmi un testament.* Rămâne neclar scopul introducerii acestei norme juridice, ținând cont de faptul că capacitatea de exercițiu deplină apare la atingerea vârstei de 18 ani (art. 26 alin. (1) din Codul civil [4]). Astfel, fiind restricționați în dreptul de a încheia acte juridice de dispoziție care determină soarta juridică a mai multor bunuri până când nu a atins majoratul, minorului de la 16 ani i se permite întocmirea actului pentru cauza de moarte - o atitudine care poate fi criticată în fond, deoarece pentru a dispune pentru cauza de moarte este nevoie de mai multă experiență și responsabilitate, iar legislația mai multor țări oferă dreptul de a dispune prin testament mult mai târziu, decât apariția dreptului de a încheia acte juridice de dispoziție între vii.

Încă o situație ieșită din comun ține de dreptul persoanei supuse măsurii de ocrotire judiciară sub forma tutelei de a lăsa un testament. După cum cunoaștem, testamentul este un act juridic strict personal, întocmirea căruia prin reprezentant nu este posibilă, la fel cum nu este posibilă întocmirea acestui act din numele mai multor persoane [4, art. 2191, art. 2192]. În acest context pot fi criticate prevederile art. 130 din Codul civil [4], potrivit cărora *Persoana ocrotită poate să întocmească sau să modifice de sine stătător un testament după instituirea tutelei doar cu autorizarea consiliului de familie sau, în absența acestuia, a autorității tutelare. În acest caz, tutorele nu poate asista și reprezenta persoana ocrotită.* Această prevedere urmează a fi tratată în comun cu art. 102 alin. (3) și (4) din Codul civil [4], potrivit căruia *În privința persoanei care, în temeiul dispozițiilor art.65 alin.(1), trebuie să fie reprezentată în mod continuu poate fi instituită măsura de ocrotire judiciară sub forma tutelei. Tutela se instituie doar dacă nici prin ocrotirea provizorie și nici prin curatelă nu se va putea asigura ocrotirea suficientă a persoanei,* iar art. 65 alin. (1) din Codul civil [4] prevede că *Persoana fizică care a atins majoratul sau care a dobândit capacitate deplină de exercițiu pe altă cale legală și care, în urma unei boli*

*mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice, nu poate, în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima voința poate beneficia de o măsură de ocrotire, instituită în funcție de starea sau situația sa. În acest context, suntem prezenți în situația în care testatorul nu are posibilitatea de a-și exprima de sine stătător decizia pentru cauza de moarte neviciată, iar consiliul de familie sau autoritate tutelară devin organele care limitează persoana în alegerea deciziei, fiind în drept să refuze autorizarea. Mai mult decât atât, ținând cont de starea sănătății psihice a acestor persoane, este firesc că ele se află sub influența membrilor consiliului de familie sau a autorității tutelare. Concomitent, devine neclară diversificarea făcută de legiuitor pentru cazul actelor juridice între vii și pentru cauza de moarte. Astfel, conform art. 127 alin. (1) din Codul civil [4] *Cu excepția cazurilor în care legea sau uzanțele împunternicesc persoana supusă măsurii de ocrotire judiciare sub forma tutelei să acționeze de sine stătător și doar în cazul în care persoana ocrotită este lipsită în totalitate de discernământ, tutorele o reprezintă în toate actele juridice.* Această prevedere se va putea interpreta restrictiv doar în măsură în care vreo normă specială, de rând cu cea stipulată mai sus (art. 130 din Codul civil), nu conține vreo excepție.*

Cu titlu de concluzie intermediară, autorul consideră că modernizarea Codului civil la capitolul moștenirii nu corespunde tradițiilor naționale din Republica Moldova, nici nu ține cont de situația reală din țară. Opțiunea preluată din legislația altor țări doar pe alocuri soluționează problemele creditorilor masei succesoriale și creează foarte multe probleme cetățenilor, fapt care poate avea efect negativ - persoanele vor prefera să meargă pe calea actelor de dispoziție în timpul vieții, pentru a nu risca transmiterea masei succesoriale în cazul decesului. Normele privind clasele de moștenitori legali instituite aplicate în comun cu prezumția acceptării moștenirii de către toți moștenitori va frâna circuitul civil în majoritatea cazurilor, dat fiind faptul că moștenitorii cinstiți nu vor putea legaliza dreptul la moștenire, fiind în așteptarea deciziei moștenitorilor absenți, iar moștenitorii care vor ascunde informația despre alți moștenitori - vor putea obține un certificat de moștenitor viciat, ceilalți moștenitori fiind în drept să-l conteste în termen de prescripție de 10 ani. În asemenea circumstanțe, statul nu poate garanta dreptul de proprietate, așa cum și-a asumat obligația potrivit Legii Supreme, fapt care poate provoca prejudicii mai multor persoane, care sunt în drept de a pretinde despăgubiri din contul statului. Unica sugestie care vine nu doar din partea personală a autorului, ci și din partea majorității persoanelor care au apelat la autor și la colegii acestuia pentru confirmarea drepturilor succesoriale (în cazul decesului survenit după 1 martie 2019) este cea de restabilire a regulilor moștenirii precedente, care a existat până la 1 martie 2019, lăsând loc pentru îmbunătățirea acestora.

Referințe bibliografice:

1. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002. Intrat în vigoare la 12.06.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 82-86, art. 661.
2. Legea nr. 133 din 15.11.2018, privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative. A intrat în vigoare la 14.01.2019 cu unele excepții. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 467-479, art. 784.
3. Codul civil al RSSM din 26.12.1964. Intrat în vigoare la 01.07.1965. În prezent este abrogat. În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești, 1964, nr.36, art.81.
4. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002, după renumerotare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75, art. 132.
5. Codul familiei al Republicii Moldova, nr. 1316-XIV din 26.10.2000. A intrat în vigoare la 26.04.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 47-48, art. 210.
6. Legea nr. 246 din 15.11.2018, privind procedura notarială. În vigoare din 01.03.2019, cu unele excepții. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 30-37, art. 89.
7. Legea nr. 1453-XV din 08.11.2002, cu privire la notariat. În vigoare din 21.02.2003. Abrogată la 01.03.2019, cu excepția art. 32. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 154-157, art. 1209.

SPECIFICUL OBIECTULUI CONTRACTULUI DE LOCAȚIUNE A ÎNCĂPERILOR NELOCUIBILE PROPRIETATE A CONSILIULUI MUNICIPAL CHIȘINĂU

SPECIFICITY OF THE OBJECT OF THE LEASE AGREEMENT OF THE NON-RENTABLE ROOMS PROPERTY OF THE CHISINAU MUNICIPAL COUNCIL

Radu POPA, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: According to art. 1251 of the Civil Code of the Republic of Moldova, by means of the lease agreement, one party commits to give the other party an individually determined asset for temporary use or temporary use and possession, and this obliges him to pay rent. This work represents interference between public and private law that brings to the foreground-present theme - the real estate owned by the administrative-territorial unit and their management. We set out to bring a more in-depth feature of real estate property with non-rentable status, which is the object of the lease of non-rentable rooms owned by the Chisinau Municipal Council. The general conclusion of the study is that, in the segment discussed, Chisinau Municipal Council is not a good owner, because it is not able to properly manage its assets, and this leads to economic, but also social losses.

Keywords: *lease, public authority, landlord, tenant, real estate, heritage, auction.*

Odată cu proclamarea independenței, Republica Moldova și-a deschis porțile către o lume nouă. În acest sens, pentru a face față noilor necesități, statul nostru a dat undă verde proprietății private și economiei de piață, acolo unde proprietatea de stat și cea privată sînt într-o concurență liberă. [1]

Autoritățile publice locale posedă un patrimoniu propriu și distinct, care include bunuri mobile și imobile, asigurând în condițiile legii, delimitarea și evidența separată a bunurilor din domeniul public și cel privat într-un registru al patrimoniului public, care este un sistem de colectare, păstrare și prelucrare a informației cu caracter juridic și financiar din domeniu. [2] Potrivit art.457 din Codul civil, bunurile pot circula liber, cu excepția cazurilor cînd circulația lor este limitată sau interzisă prin lege.

Sfera obiectuală a dreptului de proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale și modul de administrare al ei sunt determinate de legislația în vigoare, începînd cu art. 9 și 127 din Constituția Republicii Moldova, art. 500 din Codul Civil, art. 9 din Legea privind administrarea și dețatizarea proprietății publice,

art. 74-77 din Legea privind administrația publică locală, art. 1 din Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale și art. 28 din Legea cadastrului bunurilor imobile.

La prima vedere s-ar părea că există un cadru legislativ favorabil pentru constituirea și gestionarea bunurilor ce formează proprietatea municipală, în realitate, dar sînt o grămadă de provocări care fac dificilă stabilirea raporturilor de locațiune.

Conform prevederilor Legii nr. 523-XIV din 16.07.1999 [3] și a Regulamentului nr.11/55 din 23.12.2014 aprobat prin Decizia Consiliului municipal Chișinău – în continuare CMC [4], prin care se declară proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale toate bunurile mobile și imobile, aflate pe teritoriul acestora pînă la intrarea în vigoare a Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, cu excepția bunurilor ce se aflau în proprietatea statului și în proprietate privată. Cele notificate impun identificarea tuturor obiectelor imobile edificate în municipiu (inclusiv a celor cu statut fără stăpîn), divizarea lor după apartenență (de stat/locală/privată), precum și înregistrarea contabilă și cadastrală a bunurilor publice locale. Din practică, se atestă a fi un proces unul foarte și foarte anevoios, iar acest lucru ar putea da apă la moară profitorilor. Deși, în mod normal ar trebui ca toate imobilele să fie documentate, înregistrate și luate la evidența organului cadastral, acest lucru pare departe de a fi realizat și chiar realizabil. Acest fapt se explică prin faptul că piața imobilelor este în permanentă schimbare, și totodată nu există voința în acest sens nici a proprietarilor, nici a altor persoane care au împuternicirea de gestionare a imobilelor. Avem în vedere aici consilierii municipali, care fiind investiți prin votul cetățenilor, nu-și execută corespunzător obligațiile prevăzute de lege.

Potrivit art.1251 CC al RM, prin contractul de locațiune, o parte se obligă să dea celeilalte părți un bun determinat individual în folosință temporară sau în folosință și posesiune temporară, iar acesta se obligă să plătească chirie. Deci, pentru a putea valorifica și a obține beneficii pecuniare de pe urma locațiunii, trebuie să fie înregistrat dreptul de proprietate asupra imobilului. Or, un bun al cărui proprietar nu este cunoscut, nu poate constitui obiect al contractului de locațiune în cazul nostru.

Apare întrebarea, cum apar bunurile imobile în natură care sînt date în locațiune și cînd apare dreptul de proprietate asupra acestor bunuri? Potrivit art. 509 alin.(1) din Codul civil, dreptul de proprietate asupra unui bun nou, realizat de persoană pentru sine se dobîndește de către aceasta dacă legea sau contractul nu prevede altfel. Dreptul de proprietate se poate dobîndi, în condițiile legii, prin ocupațiune, act juridic, succesiune, accesiune, uzucapiune, precum și prin hotărîre judecătorească atunci cînd aceasta este translativă de proprietate ca efect al dobîndirii cu bună-credință. În cazurile prevăzute de lege, proprietatea se poate

dobîndi prin efectul unui act administrativ. Prin lege se pot reglementa și alte moduri de dobîndire a dreptului de proprietate. Prin urmare, din norma enunțată mai sus reiese că, Consiliul municipal Chișinău, poate dobîndi dreptul său de proprietate asupra unui bun imobil la fel ca și orice persoană fizică sau juridică, dar cu specificul ce reiese din atributul de instituție publică reprezentativă. Teoretic, Consiliul municipal Chișinău poate dobîndi drept de proprietate asupra unui bun imobil prin oricare din modurile de dobîndire a dreptului de proprietate, enumerate mai sus. În practică, cel mai des, Consiliul municipal Chișinău a dobîndit drept de proprietate asupra bunurilor imobile în urma construirii, dar la moment, Consiliul municipal Chișinău nu construiește careva imobile din temelii cu scopul dării în locațiune și obținerii profitului de pe seama acestei activități. Practic, de la declararea independenței țării noastre, Consiliul municipal Chișinău n-a construit nici un metru pătrat care ulterior să fie dat în locațiune persoanelor fizice sau juridice. Cu părere de rău, tot ce a dat și dă în locațiune Consiliul municipal Chișinău a fost moștenit din perioada sovietică. Deseori, aceste bunuri nici nu sînt înregistrate conform procedurii în Registrul bunurilor imobile. Deseori, Consiliul municipal Chișinău a dobîndit drept de proprietate asupra bunurilor imobile în urma schimbului cu Guvernului Republicii Moldova ori schimbului cu persoanele fizice sau juridice. Nu cunoaștem vreun caz în care Consiliul municipal Chișinău să fi obținut drept de proprietate asupra vreunui bun imobil prin ocupațiune.

După cum bine se înțelege, bunurile care formează obiectul contractului discutat, sînt bunurile imobile. Potrivit art. 459 din Codul civil, bun imobil se consideră terenul înregistrat în registrul bunurilor imobile sub număr cadastral distinct. La categoria bunurilor imobile, în art.460 alin.(1) din Codul civil sînt atribuite lucrurile și lucrările atașate permanent de teren, precum clădirile, construcțiile subterane(chiar dacă se extind asupra altor terenuri), obiectele acvatice separate, plantațiile prinse de rădăcini, roada neculeasă. Potrivit art.510 alin.(2), în cazul bunurilor imobile, dreptul de proprietate se dobîndește la data înregistrării în registrul bunurilor imobile, cu excepțiile prevăzute de lege.

Unitățile administrative-teritoriale dispun de un patrimoniu distinct care include bunuri care fac parte din domeniul public și bunuri care fac parte din domeniul privat. Bunurile care aparțin statului sau unităților administrative-teritoriale fac parte din domeniul privat dacă, prin lege sau în modul stabilit de lege nu sînt trecute în domeniul public. Potrivit art. 75 din Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006 din domeniul public al unității administrative-teritoriale fac parte bunurile determinate de lege, precum și bunurile care, prin natura lor, sînt de uz sau de interes public local. Interesul public implică afectarea bunului la un serviciu public sau la orice activitate care satisface necesitățile colectivității, fără a presupune accesul nemijlocit al acesteia la utilizarea bunului

conform destinației. La categoria bunuri ale domeniului public de interes local pot fi raportate terenurile pe care sînt amplasate construcții de interes public local. Bunurile domeniului public de interes local sînt inalienabile, imprescriptibile și insesizabile. Consiliul local poate decide, potrivit legii, transferarea bunurilor din domeniul privat al unității administrativ-teritoriale în domeniul public de interes local al acesteia. Această posibilitate a permis factorilor de decizie din cadrul Consiliului municipal Chișinău să comită abuzuri folosind încăperile gestionate prin trecerea încăperilor de la o categorie la alta.

Potrivit art. 76 din Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006, din domeniul privat al unității administrativ-teritoriale fac parte bunurile care, în modul stabilit de lege, nu sînt transferate în domeniul public de interes local sau raional, după caz. Din domeniul privat pot face parte și alte bunuri dobîndite, în condițiile legii, de unitatea administrativ-teritorială. Bunurile domeniului privat al unității administrativ-teritoriale sînt alienabile, prescriptibile și sesizabile, cu excepțiile stabilite expres prin lege.

Potrivit art.3 al Legii RM cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr.523/99, [5] autoritățile publice locale pot exercita dreptul de proprietate și pot da în locațiune bunurile care se află pe teritoriul respectiv, cu excepția cazurilor prevăzute de legislație.

Darea în locațiune de către proprietar a bunurilor sale este un aspect normal, căci, după cum bine afirmă profesorul universitar, doctor, Gheorghe Chibac, “obiectele contractului de locațiune pot fi numai bunurile determinate individual și neconsumabile, deoarece folosința și posesia temporară presupune restituirea lor după încetarea contractului. Dreptul de proprietate asupra bunului folosit nu-i aparține persoanei care o folosește.” [6] Afirmația respectivă are dreptul la viață, deoarece în momentul stabilirii raporturilor de locațiune, părțile obligatoriu individualizează obiectul contractului prin indicarea caracteristicilor imobilului, spre exemplu numărul cadastral, suprafața, etajul, destinația sau alte caracteristici pe care părțile le consideră necesare. Totodată, un bun imobil este considerat un bun neconsumabil. Se prezumă idea că substanța bunului nu se consumă. Sigur, există un oarecare grad de uzură al construcției odată cu trecerea timpului și nu în zadar, potrivit art.1253 din Codul civil, termenul locațiunii nu poate depăși 99 de ani, dar dacă raporturile contractual continuă în mod tacit după expirarea termenului locațiunii, acesta se consideră prelungit pe un termen nedeterminat. Evident că bunurile imobile date în locațiune sînt corporale. Totodată, statutul nelocuibil al încăperilor include spații în clădiri, în alte construcții, inclusiv în anexele blocurilor locative, nedestinate traiului permanent.

O caracteristică importantă în viziunea noastră este nevicierea bunului. Potrivit art.1254 alin.(1) din Codul civil, locatorul este obligat să predea locatarului bunul în starea corespunzătoare, conform destinației convenite prin contract.

Bunul dat de locator trebuie să fie liber de orice viciu material sau juridic. Potrivit art. 1255 din Codul civil, dacă bunul este afectat de un viciu, locatarul este eliberat de plata unei părți din chirie proporțional diminuării folosinței bunului. Dreptul de a plăti o chirie redusă încetează când viciul este remediat. Viciul nesemnificativ nu este luat în considerare. Susținem această prevedere legală. Spre exemplu, deseori în practică se întâmplă din cauza neglijenței ca în momentul stabilirii relațiilor contractuale de locațiune, bunul închiriat să fie ocupat de persoane străine.

Dacă un viciu care diminuează folosința bunului există în momentul încheierii contractului sau apare ulterior dintr-o cauză pentru care este răspunzător locatorul sau dacă acesta este în întârziere în privința obligației sale de a remedia bunul, locatarul poate cere, pe lângă pretențiile sale la o chirie redusă, despăgubiri pentru prejudiciul cauzat. În cazul întârzierii locatorului, locatarul poate remedia el însuși viciul, cerând restituirea cheltuielilor utile. În practică, deseori se face abuz de poziția dominantă a Consiliului municipal Chișinău și reparațiile capitale în imobilele închiriate sînt puse pe seama locatarului. Sigur că locatarul dispune de dreptul de a solicita compensarea acestor cheltuieli, dar tot din practică se atestă un proces anevoios unde de cele mai multe ori consilierii municipali resping astfel de solicitări, sau dacă accept, o fac selectiv. Nu ne vom referi la cauzele pentru care fac acest lucru din considerentul evitării polemicilor la nesfîrșit.

Dacă, la momentul încheierii contractului de locațiune, știa sau trebuia, în mod rezonabil, să știe despre viciul bunului și nu a formulat pretenții în legătură cu acest fapt, locatarul nu va beneficia de drepturile prevăzute mai sus.

Legea privind administrația publică locală nr.436-XVI din 28.12.2006 prevede licitația ca metodă prin care trebuie să fie date în locațiune încăperile. Pe de altă parte, potrivit art.1280 alin.(2) Cod civil, la expirarea contractului de locațiune, locatarul are dreptul prioritar la încheierea contractului pe un nou termen dacă:

- și-a onorat anterior obligațiile contractuale;
- bunul se dă în locațiune pe un nou termen;
- este de acord cu noile condiții contractuale stabilite de locator.

Astfel, în diferite cazuri se iau soluții diferite, fie că se purcede la organizarea unei noi licitații, fie că se prelungesc relațiile contractuale cu fostul locatar prin emiterea unei decizii a Consiliului municipal Chișinău. Această practică neunitară ridică semne de întrebare, însă din dorința de a nu intra în polemicile politicului, o să recomandăm doar aplicarea corectă a principiilor dreptului.

Art.1 alin.(6) din Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr.523-XIV din 16.07.1999, prevede că *“se declară proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale toate bunurile mobile și imobile, aflate pe teritoriul lor până la intrarea în vigoare a Legii privind organizarea*

administrativ-teritorială a Republicii Moldova, cu excepția bunurilor ce se aflau în proprietatea statului și în proprietatea privată.”

O bună parte din imobilele pe care Consiliul municipal Chișinău le dă în chirie sânt subsolurile sau demisolurile din blocurile locative. Majoritatea subsolurilor și a altor încăperi nelocative din blocurile de locuințe din municipiul Chișinău sunt ocupate de locatari, iar la licitație pot fi expuse doar încăperi libere. În astfel de situație, Consiliul municipal Chișinău ar trebui să inițieze acțiuni de judecată cu tot municipiul pentru a elibera încăperile ocupate pe care ulterior să le expună la licitație. Art. 8 alin. (1) din Legea privatizării fondului de locuințe nr. 1324 din 10.03.1993, prevede că „*proprietarii de locuință privatizată sunt coposesorii instalațiilor și comunicațiilor ingineresti, ai locurilor de uz comun ale imobilului și ai terenurilor de pe lângă el*”.

Pornind de la aceste prevederi, considerăm oportun de a propune excluderea încăperilor respective din bunurile imobile pasibile de licitație.

În continuare ne vom referi la spațiile din incinta instituțiilor de învățământ care se dau în chirie. În majoritatea cazurilor acestea se dau în locațiune pe ore și doar în anumite zile a săptămânii pentru a nu afecta procesul educațional. În același timp, pe durata lucrărilor de reparație, instituțiile de învățământ se transferă, în baza deciziilor CMC, în alte instituții de învățământ din apropiere. În toate cazurile, deciziile respective ale Consiliului municipal Chișinău sunt contestate de Oficiul Teritorial Chișinău al Cancelariei de Stat ca fiind ilegale, ceea ce nu corespunde adevărului.

Luând în considerare acest lucru, considerăm că și aceste spații ar trebui excluse din lista obiectelor expuse la licitații.

Art. 77 alin. (3) din Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006 stabilește următoarele: „*actele juridice de administrare și de dispoziție privind bunurile proprietate publică a unității administrativ-teritoriale se încheie cu persoanele fizice și persoanele juridice de drept privat prin licitație publică, organizată în condițiile legii, cu excepția cazurilor stabilite expres prin lege.*”.

Prin urmare, legiuitorul a instituit excepții de la regula generală privind transmiterea în locațiune a bunurilor imobile. În acest context, aducem exemple de excepții prevăzute de art. 77 (5), și anume prevederile art. 24 alin. (4) din Legea culturii nr. 413 din 27.05.1999, art. 8 alin. (2) din Legea cu privire la asociațiile obștești nr. 837 din 17.05.1996, art. 65 alin. (3) din Legea cu privire la avocatură nr. 1260 din 19.07.2002, art. 21 din Legea privind meșteșugurile artistice populare nr. 135 din 20.03.2003, art. 146 alin. (5) din Codul educației al Republicii Moldova, art. 8 alin. (1) din Legea privatizării fondului de locuințe nr. 1324 din 10.03.1993 etc.

Pentru depășirea situației create privind categoriile încăperilor care pot fi date în locațiune cu evitarea procedurii de licitare, propunem completarea art. 77

alin. (3) din Legea privind administrația publică locală în felul următor: „**înstrăinarea, concesionarea, darea în arendă ori în locațiune a bunurilor proprietate a unității administrativ-teritoriale se fac prin licitație publică, organizată în condițiile legii, cu excepția cazurilor stabilite expres prin lege** (Legea culturii nr. 413 din 27.05.1999, Legea cu privire la asociațiile obștești nr. 837 din 17.05.1996, Legea cu privire la avocatură nr. 1260 din 19.07.2002, Legea privind meșteșugurile artistice populare nr. 135 din 20.03.2003, Codul educației al Republicii Moldova, Legea privatizării fondului de locuințe nr. 1324 din 10.03.1993 etc.) și bunurile care fac parte din domeniul public al unității administrativ-teritoriale”.

Menționăm, totodată, că în conformitate cu avizul Comisiei juridice, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova nr. 418 din 15.09.2010, închirierea încăperii nelocative situată în incinta instituției medico-sanitare publice cu o suprafață nesemnificativă pentru acordarea asistenței medicale sau pentru alt scop permis de legislația în vigoare nu prezintă obiect al parteneriatului public privat, de aceea este indicat de a omite din art.4 alin.(4) din Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995 sintagma „**privind parteneriatul public-privat**”.

Referințe bibliografice:

1. Constituția RM, publicată : 12-08-1994 în Monitorul Oficial Nr. 01; art.126 alin.(1);
2. Legea privind administrarea și deetatizarea proprietății publice nr.121-XVI din 04.05.2007 Monitorul oficial al RM Nr. 90-93 din 29.06.2007;
3. Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr.523-XIV din 16.07.1999, Monitorul oficial al RM Nr. 124-125 din 11.11.1999;
4. Regulamentul gestionării clădirilor, construcțiilor și încăperilor cu altă destinație decît cea locativă – proprietate municipală aprobat prin Decizia CMC nr.11/55 din 23.12.2014;
5. Legea cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale nr.523-XIV din 16.07.1999, Monitorul oficial al RM Nr. 124-125 din 11.11.1999;
6. Gheorghe Chibac, Sorin Brumă, Oxana Robu, Natalia Chibac, Drept civil. Contracte și succesiuni: Curs universitar, ediția a II-a, Î.S.F.E.P. “Topografia Centrală”, Chișinău, 2014, p.73;
7. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002, republicat în Monitorul Oficial nr. 66-75 din 01.03.2019;
8. Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006;
9. Legea privind statutul municipiului Chișinău nr. 136 din 17.06.2016.

LACUNA ÎN REGLEMENTAREA SECRETULUI COMERCIAL DUPĂ MODERNIZAREA CODULUI CIVIL

THE GAP IN THE REGULATION OF TRADE SECRET AFTER MODERNIZATION OF THE CIVIL CODE

Elena SEDLEȚCHI, drd., asistent universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Abstract: The problem of protection of trade secrets is an actual one and is determined by its practical aspect, because once trade secrets become public, they can no longer be protected as trade secrets. Or, a trade secret introduced into company databases, with access to the Internet, due to the progress of IT technologies or the employees who have access to them, through the exercise of the functional obligations, are increasingly vulnerable to the risks of obtaining, using and/or disclosure. On the other hand, companies underestimate the economic and strategic potential of the held information and which can be considered as trade secrets, by ignoring their importance or lack of evidence, lack of reasonable measures to keep this information secret, etc. Respectively, one can protect trade secrets only when he/she knows it. The trade secret is defined at the art. 2047 para. (3) from the Civil code no. 1107/2002. Therefore, the author, in this paper, intends to analyze the new regulations of trade secrets related to the fact if companies have sufficient ways to ensure the protection of trade secrets and what difficulties may arise in front of public authorities, related to the treatment of confidential information, including trade secrets, provided by companies.

Keywords: *trade secrets, confidential information, gap of regulation, confidential treatment, reasonable measures of protection.*

”Orice ai face nu spune nimănui” este un vers din cântecul „The Lost Art of Keeping a Secret” interpretat de Queens of the Stone Age. Această afirmație corespunde esenței protecției secretului comercial, încât și-a meritat locul în această lucrare.

Secretele comerciale permit întreprinderilor, inclusiv creatorilor și inovatorilor să obțină profit din propriile creații și inovații, devenind, astfel deosebit de importante pentru competitivitatea întreprinderilor, pentru cercetare și dezvoltare și pentru performanța legată de inovare. Totodată, protecția juridică a secretelor comerciale are ca efect direct asigurarea respectării dreptului de proprietate al persoanelor fizice și juridice și, în particular cele subsecvente acestuia, respectiv dreptul de proprietate intelectuală și dreptul de proprietate industrială.

Nu este greșit, dacă invocăm că, orice obiect de proprietate intelectuală, afacere începe cu un secret. Totodată, poți proteja secretele comerciale, doar atunci

când le cunoști. Ce anume poate fi considerat un secret comercial a fost definit de mai multe izvoare de drept, precum: Acordul privind aspectele drepturilor de proprietate intelectuală legate de comerț din 15.04.1994 (în continuare Acord TRIPs) în art. 39 alin. (2)[1], Directiva (UE) 2016/943 *privind protecția know-how-ului și a informațiilor de afaceri nedivulgate (secrete comerciale) împotriva dobândirii, utilizării și divulgării ilegale* în art. 2, Codul civil nr. 1107/2002 în art. 2047 alin. (3)[2], ș.a. Respectiv, la nivel mondial, prima reglementare a protecției secretului comercial separată de alte obiecte de proprietate intelectuală se conține în Acordul TRIPs. Secretul comercial, în sensul Acordului TRIPs are denumirea de informații nedivulgate.

În conformitate cu alin. (2) art. 39 din Acordul TRIPs, persoanele fizice și juridice vor avea posibilitatea să împiedice ca informațiile aflate în mod licit sub controlul lor să fie divulgate terților sau achiziționate sau utilizate de aceștia fără consimțământul lor și de o manieră contrară uzanțelor comerciale cinstite, sub rezerva ca aceste informații:

- a) să fie secrete în sensul că, în totalitatea lor sau în configurația sau asamblarea exactă a elementelor lor, ele nu sunt în general cunoscute de persoane, aparținând mediilor care se ocupă în mod normal de genul de informații în cauza sau nu le sunt ușor accesibile;
- b) să aibă o valoare comercială prin faptul că sunt secrete;
- c) să fi făcut obiectul unor prevederi rezonabile, în funcție de circumstanțe, destinate să le păstreze secrete, din partea persoanei care le controlează în mod licit.

Respectiv, se consideră secrete comerciale, informațiile confidențiale care întrunesc cumulativ cele trei cerințe *supra*.

La data intrării în vigoare a Codului civil modernizat, conform art. 476 alin. (3) lit. a) se stabilește că „secretul comercial (know-how) face parte din domeniul proprietății intelectuale, ce dispune de un sistem de reglementare separat”, iar art. 2047 alin. (3) Cod civil transpune definiția secretului comercial prevăzut de art. 2 din Directiva (UE) 2016/943.

Studiile care au stat la baza adoptării Directivei (UE) 2016/943 au confirmat natura fragmentară și diversificată a protecției existente pentru secretele comerciale în întreaga Uniune și s-a ajuns la concluzia că armonizarea noțiunii de secret comercial ar îmbunătăți condițiile în care întreprinderile să dezvolte, utilizeze și să facă schimb de cunoștințe inovatoare [3].

Cu adevărat, constatăm că, în Republica Moldova, până la intrarea în vigoare a Codului civil modernizat, noțiunea secretului comercial era diversă de cea prevăzută de Acordul TRIPs. Legea (abrogată) privind secretul comercial nr. 171/1994, în art. 2 lit. a)-c) prevedea pe lângă cele 3 cerințe față de informațiile ce constituie secret comercial, care sunt conforme cu cerințele prevăzute la alin.

(2) art. 39 din Acordul TRIPs, încă două cerințe la lit. d) și e) și anume, să nu constituie secret de stat și să nu fie protejate de dreptul de autor, de drepturile conexe și de brevetul de invenție; să nu conțină informații despre activitatea negativă a persoanelor fizice și juridice care ar putea atinge interesele statului.

Comparând definiția dată de Acordul TRIPs cu cea prevăzută de Directiva (UE) 2016/943 și Codul civil modernizat, observăm că, acestea două definiții impun cerințe similare față de informațiile ce constituie secret comercial, diferența se rezumă doar la expunerea redacțională a textului normei juridice.

Așadar, constatăm că, dacă dezvăluirea unor informații despre activitatea economică a unei întreprinderi poate dăuna grav intereselor acelei întreprinderi, aceste informații constituie secrete comerciale. Secretul comercial este o informație confidențială. În acest sens, art. 1026 alin. (2) Cod civil stabilește că, este confidențială informația despre care, reieșind din natura sa sau din circumstanțele în care aceasta a fost obținută, partea care a primit informația cunoștea sau, în mod rezonabil, trebuia să cunoască că este confidențială pentru persoana care a oferit-o. În special, este confidențială informația care constituie secret comercial în sensul dispozițiilor art. 2047 alin. (3) Cod civil.

Informație confidențială, potrivit art. 1 alin. (1) din Directiva 2003/6/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 28.01.2003 privind utilizările abuzive ale informațiilor confidențiale și manipulările pieței (abuzul de piață) înseamnă orice informație cu caracter precis care nu a fost făcută publică și care se referă în mod direct sau indirect la unul sau mai mulți emitenți de instrumente financiare și care, în cazul în care ar fi făcută publică, ar fi susceptibilă de a influența în mod semnificativ cursul instrumentelor financiare în cauză sau cursul instrumentelor financiare derivate conexe.

Astfel, informațiile ce pot fi calificate ca secrete comerciale sunt, acele informații despre activitatea economică a unei întreprinderi păstrate în secret, a căror dezvăluire către terți ar putea dăuna grav intereselor acelei întreprinderi. Respectiv, nu doar o informație care are valoare comercială poate fi considerată confidențială.

Prin urmare, secrete comerciale pot constitui creații intelectuale ce se fac obiecte de proprietate intelectuală, cunoștințe tehnice, cât și informații sensibile ce țin de activitatea comercială a întreprinderii, în măsura în care dezvăluirea acestora poate dăuna semnificativ unei persoane sau unei întreprinderi. Secretul comercial este proprietatea persoanei fizice sau juridice sau se află în posesia, folosința sau la dispoziția acestuia, în limitele stabilite de el în conformitate cu legislația. Protecția secretului comercial este pusă pe seama titularului și se exclude de la înregistrare, această regulă este dictată de faptul că, procedura de înregistrare ar conduce la divulgarea informației secrete către oficiul național de proprietate intelectuală, și în consecință, nu ar mai fi un secret.

Potrivit art. 63 alin. (2) din Legea concurenței nr. 183/2012 [4], alte informații, altele decât secretele de afaceri, pot fi considerate confidențiale, în măsura în care dezvăluirea acestora poate dăuna semnificativ unei persoane sau unei întreprinderi.

În funcție de circumstanțele specifice fiecărui caz, alte informații confidențiale ar putea fi reprezentate de informațiile transmise de către terți despre operatorii economici implicați care ar putea exercita o presiune considerabilă din punct de vedere economic și comercial asupra concurenților sau asupra partenerilor comerciali, clienților și/sau furnizorilor respectivelor operatori economici. Noțiunea de „alte informații confidențiale” poate include informații care ar permite părților să îi identifice pe autorii plângerilor sau pe alți terți, atunci când aceștia din urmă au o opțiune motivată de a rămâne anonimi, pe care o probează în scris [5].

Tribunalul de Primă Instanță și Curtea de Justiție consideră justificat refuzul de a divulga întreprinderilor anumite scrisori primite de la clienții acestora, întrucât divulgarea informațiilor ar putea expune autorii riscului de represalii. [6] Prin urmare, noțiunea de alte informații confidențiale poate cuprinde informații care ar permite părților să identifice reclamanții sau alți terți care doresc în mod justificat să rămână anonimi.

În categoria alte informații confidențiale poate intra și secretele militare [6].

Informațiile ce ar putea fi calificate drept secrete de afaceri sunt, cu titlu de exemplu: informații tehnice și/sau financiare legate de know-how-ul unei întreprinderi, metode de evaluare a costurilor, procese și secrete de producție, surse de aprovizionare, cantități produse și vândute, cote de piață, liste de clienți și distribuitori, planuri de marketing, structura costurilor și a prețurilor, strategia de vânzări, etc [5].

Secretele comerciale pot include:

- a) ideile care oferă afacerii un avantaj competitiv, spre exemplu tipuri noi de servicii, un model inovativ de afaceri sau concept online nou, etc.;
- b) statutul produselor sau ale serviciilor în curs de dezvoltare, datele de lansare pentru produsele așteptate și detaliile despre modul în care funcționează, precum și caracteristicile tehnice, spre exemplu, noi caracteristici de design, o nouă interfață, funcțiile dispozitivului sau modul în care funcționează un nou program de software, etc.;
- c) informații valoroase de afaceri precum listele de clienți, informații de cost și preț, despre furnizori și contractori, termenii contractului, planuri și strategii de marketing, etc.;
- d) orice alte informații cu potențială valoare comercială, cum ar fi preferințele întreprinderii în ceea ce privește clienții sau furnizorii, clasamentele de calitate ale furnizorilor sau bonitatea clienților, etc. [7].

Informațiile referitoare la o întreprindere care sunt deja cunoscute de către terți cărora li s-au comunicat informațiile respective de către această întreprindere, în mod normal, nu sunt considerate ca fiind informații confidențiale. Informațiile care și-au pierdut importanța comercială nu mai pot fi considerate confidențiale. Cu toate acestea, secretele de afaceri sau alte informații confidențiale comunicate unei asociații profesionale de către membrii săi nu își pierd caracterul de secret profesional în ceea ce îi privește pe terți și nu pot fi transmise autorului plângerii. Ca regulă generală, Consiliul Concurenței a României prezumă că informațiile referitoare la vânzări, datele privind cotele de piață ale părților și alte informații similare care sunt mai vechi de 5 ani nu mai sunt confidențiale [5].

Potrivit pct. (31) din Directiva 2003/6/CE, nu ar trebui să fie considerate informații confidențiale lucrările de cercetare și previziunile elaborate pe baza datelor publice și, prin urmare, nici tranzacțiile efectuate pe baza acestor lucrări sau previziuni nu constituie în sine utilizare abuzivă a informațiilor confidențiale în sensul prezentei directive.

Potrivit Legii (abrogată) nr. 171/1994, nu puteau fi secrete comerciale:

- ~ documentele de constituire, precum și documentele ce dau dreptul de a practica activitate de antreprenariat și anumite tipuri de activitate economică ce urmează a fi licențiate;
- ~ informațiile în forma stabilită a dărilor de seamă statistice, precum și a dărilor de seamă privind exercițiul economico-financiar și alte date necesare pentru verificarea corectitudinii calculării și achitării impozitelor și a altor plăți obligatorii;
- ~ documentele de achitare a impozitelor, a altor plăți la bugetul public național;
- ~ documentele care atestă solvabilitatea;
- ~ informațiile privind componența numerică și structura personalului, salariul lucrătorilor, condițiile de muncă, precum și cele privind disponibilitatea locurilor de muncă;
- ~ informațiile cu privire la poluarea mediului înconjurător, încălcarea legislației antimonopol, nerespectarea regulilor de protecție a muncii, comercializarea producției care dăunează sănătății consumatorilor, precum și cu privire la alte încălcări ale legislației și mărirea prejudiciului cauzat;
- ~ volumul proprietății și al mijloacelor ei bănești ale întreprinderilor de stat și municipale;
- ~ investirea mijloacelor în activele rentabile (hârtii de valoare) ale altor întreprinderi, în obligații și împrumuturi, în fondurile statutare ale întreprinderilor mixte;

- ~ obligațiile de credit, comerciale și alte obligații ale întreprinderilor de stat și municipale, care decurg din legislație, și din contractele încheiate de ea;
- ~ contractele întreprinderilor de stat și municipale cu întreprinderile nestatale.

Menționăm că, introducerea secțiunii 3, capitolul XXXIII, titlul III Cod civil modernizat a atras abrogarea Legii nr.171/1994.

În prezent, conținutul și volumul de informații ce constituie secret comercial urmează să fie stabilite de deținătorul de drept al informației, ținând cont de art. 2047 alin. (3) din Cod civil. Statul garantând deținătorului secretului comercial dreptul la păstrarea și apărarea lui în modul stabilit de legislație.

Păstrarea secretului comercial constituie o obligație morală, juridică și normală, dictată de uzanțele oneste și practicile cinstite în activitatea economică, atât pentru persoanele care îl cunosc în virtutea unor circumstanțe obiective, cât și pentru orice persoană care a ajuns să îl cunoască într-un fel sau altul.

În sensul dispoziției art. 73 pct. 10 din Acordul TRIPs, expresia „de o manieră contrară uzanțelor comerciale cinstite” se va înțelege ca fiind cel puțin practicile de genul încetării contractului, abuzului de încredere și incitării la delict și cuprinde achiziționarea de informații nedivulgate de către terți care cunoșteau ca respectiva achiziție implică astfel de practici sau care au dat dovada de o gravă neglijență ignorând-o. În acest context, alin. (1) și (3) art. 1026 Cod civil, stabilește că, dacă în cursul negocierilor clauzelor contractuale o persoană oferă o informație confidențială, persoana care a primit-o are obligația de a nu dezvălui acea informație și nici de a o utiliza în scopuri proprii, indiferent dacă contractul a fost sau nu încheiat. Totodată, informația oferită de către un profesionist consumatorului nu se poate considera confidențială dacă profesionistul nu l-a notificat, în prealabil, pe consumator despre natura confidențială a unei informații specifice.

Totodată, dacă, secrete comerciale sunt solicitate de către autorități publice învestite cu acest drept, atunci autoritățile publice urmează să își asume obligații de confidențialitate, inclusiv prin semnarea cu angajații săi a unor contracte privind păstrarea confidențialității informației ce constituie secret ocrotit de lege și a altei informații confidențiale la care au acces în legătură cu exercitarea atribuțiilor sale.

Potrivit art. 12 alin. (3) al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr. 845/1992, întreprinderea este în drept să nu prezinte date ce constituie secret comercial autorităților administrației publice, cu excepția organelor de drept și celor de control, cărora aceste date se prezintă în limitele împuternicirilor lor. Lista datelor ce constituie secret comercial o determină întreprinderea.

Una dintre aceste organe de control este Consiliul Concurenței. În conformitate cu art. 38 alin. (4) – (6) din Legea nr. 183/2012, membrii Plenului Consiliului

Concurenței, angajații Consiliului Concurenței și experții antrenați de Consiliul Concurenței sunt obligați să păstreze confidențialitatea informației ce constituie secret ocrotit de lege și a altei informații confidențiale la care au acces în legătură cu exercitarea atribuțiilor prevăzute de prezenta lege. Informațiile confidențiale colectate (...) se utilizează (...) doar în scopul pentru care au fost obținute și nu pot fi divulgate decât cu consimțământul, exprimat într-o formă explicită, al persoanei de la care au fost obținute sau la cererea instanței de judecată ori a altor organe competente, dacă acest fapt este prevăzut de lege. Pentru divulgarea informației ce constituie secret ocrotit de lege, membrii Plenului Consiliului Concurenței, angajații Consiliului Concurenței și experții antrenați de acesta poartă răspundere civilă, contravențională sau penală, după caz. Astfel, în activitatea sa, Consiliul Concurenței asigură confidențialitatea secretelor comerciale și altor informații confidențiale care se conțin în plângerea privind presupusul caz de încălcare a legislației concurențiale (art. 51 Legea nr. 183/2012) sau obținute în cadrul inspecțiilor (art. 56 Legea nr. 183/2012), solicitărilor de informații (art. 54 Legea nr. 183/2012) sau schimburilor de informații între autorități (art. 38 Legea nr. 183/2012). În ultimul caz, Consiliul Concurenței poate consulta autoritatea publică ce a remis documentele confidențiale, înainte de a permite accesul, cu scopul de a identifica eventualele secrete de afaceri sau alte informații confidențiale.

Întrucât natura informației de secret comercial se păstrează, numai, dacă deținătorul a luat măsurile rezonabile necesare pentru a menține informația în secret, el este chemat să-și protejeze exclusivitatea prin mijloace de fapt [8]. Iar după părerea avocatului **Enachi V.** aplicarea măsurilor juridice la întreprindere, prin elaborarea unui document intern ce va stabili conținutul și volumul de informații ce constituie secret comercial, de comun acord cu experți în domeniul securității informaționale, serviciul resurse umane și juriști, în coroborare cu alte metode, va oferi întreprinderii protecție juridică în raport cu angajații întreprinderii precum și în relațiile cu terții, și va constitui un element esențial pentru promovarea capacității de inovare a întreprinderilor și a competitivității acestora [9], dar și o probă pertinentă pentru confirmarea atribuirii informației ca secret comercial, în fața instanței de judecată și altor autorități publice. Or, aprecierea faptului, dacă informațiile îndeplinesc cerințele de protecție legală în calitate de secret comercial, de obicei se realizează ulterior de către un judecător într-un proces de judecată sau după caz, de agentul constatator al contravenției, organ de control, autoritatea de concurență, ș.a.

Cu toate acestea, evidențiem practica din Republica Moldova din care se desprinde că, întreprinderile își subvaluează potențialul economico-strategic al informațiilor deținute și care pot fi considerate secrete comerciale, fie prin ignorarea importanței acestora sau lipsa evidenței lor, sau fie prin lipsa măsurilor rezonabile întreprinse de întreprinderi pentru a păstra aceste informații secrete. În

speță, Plenul Consiliului Concurenței în Decizia nr. CN-44 din 24.12.2014 [10, p.9] a constatat, „faptul că, studenta a realizat practica la „Com V&V” SRL, ulterior căsătorită cu directorul „Demi-Lune,” S.R.L. care a deschis producerea sării pentru baie sub marca „Magic Spa”, devenind concurentul „Com V&V” SRL, nu prezumă, imediat vinovăția celui din urmă și nici nu poate servi drept o probă relevantă, pentru a constata faptul obținerii nelegitime a informației ce constituie secretul comercial al reclamantului, precum și folosirea sau divulgarea al acestuia în profitul „Demi-Lune,” S.R.L.”. Faptul că „Demi-Lune” S.R.L. conlucrează, cu întreprinderi, care sunt parteneri comuni și cu „Com V&V” SRL, nu denotă un act de concurență neloială, în sensul art. 8 lit. e) al Legii nr. 1103/2000 cu privire la protecția concurenței, deoarece informațiile respective pot fi cunoscute și altor jucători de pe piața dată. În acest sens, autoritatea de concurență a constatat că „Com V&V” SRL nu a prezentat probe concludente în vederea confirmării faptului că documentele la care a avut acces practicanta au fost atribuite ca secrete comerciale în conformitate cu procedura prevăzută de Legea nr. 171/1994”. În speța dată, Plenul Consiliului Concurenței a constatat încălcarea art. 8 alin. (1) lit. b) al Legii nr. 1103/2000 de către „Demi-Lune” S.R.L. prin plasarea pe eticheta ambalajului produsului „sare de baie” sub marca comercială „Magic Spa” a informației neautentice privind modul de fabricare pe teritoriul Republicii Moldova al produsului respectiv și anume fabricarea după licența „Magic Spa” LTD în lipsa existenței în fapt a licenței respective.

În scopul interzicerii încălcării dreptului asupra secretului comercial, deținătorul poate să obțină, pe cale judecătorească, atragerea la răspundere a persoanei vinovate pentru prejudiciul cauzat prin încălcare, precum și, predarea profitului obținut din încălcare, utilizând, după caz, mijloacele de apărare, cum ar fi: civilă, penală (art.245¹⁰ Cod penal nr. 985/2002)[11], contravențională (art. **107 Cod contravențional nr. 218/2008**)[12] și/sau administrativă (art. 17 Legea nr.183/2012).

Este necesar de menționat că, în temeiul art. 80 alin. (1) și (2) din Legea nr. 183/2012, la cererea titularului de drept, instanța de judecată va obliga persoana care săvârșește o acțiune de concurență neloială să înceteze acțiunea sau să înlăture consecințele, să restituie documentele confidențiale însușite în mod ilicit de la deținătorul lor legitim și, după caz, să plătească despăgubiri pentru daunele pricinuite, conform legislației în vigoare. La cererea deținătorului legitim al secretului comercial, instanța poate dispune măsuri de interzicere a exploatării industriale și/sau comerciale a produselor rezultate din însușirea ilicită a secretului comercial sau distrugerea acestor produse. Interdicția încetează atunci când informația protejată a devenit publică.

Cu toate că, statul pune la dispoziția deținătorului secretului comercial mai multe mijloace de apărare, totuși considerăm că, acțiune de judecată nu poate

compensa pierderea avantajului comercial al întreprinderii victime care se datora exclusiv posesiei secretului comercial, iar probarea suportării prejudiciilor poate dura o vreme îndelungată și, prin urmare, nu poate acoperi toate pierderile.

Astfel, acțiunea în apărarea secretelor comerciale divulgate este una dificilă, chiar dacă în final obții câștig de cauza. Nu întâmplător, se spune că „unele lucruri nu mai pot fi reparate”, cu toate acestea, nu este neapărat, să fie oferite gratis.

În continuare, abordăm unele considerațiuni privind apărarea secretului comercial împotriva actelor de concurență neloială și criteriile pentru acceptarea cererilor de tratament confidențial al informațiilor care fac parte din dosarul administrativ.

În acest sens, art. 39alin. (1) Acord TRIPs prevede că, prin asigurarea unei protecții efective contra concurenței neloiale conform articolului 10bis din Convenția de la Paris se vor proteja informațiile nedivulgate.

Plenul Consiliului Concurenței, la plângerea întreprinderii deținătoare a secretului comercial poate constata și sancționa actele de concurență neloială ce vizează obținerea și/sau folosirea de către concurent a acestor secrete comerciale interzise de art. 17 din Legea nr. 183/2012. Potrivit dispozițiilor articolului citat, se interzice obținerea și/sau folosirea de către o întreprindere a informațiilor ce constituie secret comercial al concurentului, fără consimțământul lui, dacă acestea au adus sau pot aduce atingere intereselor legitime ale concurentului. Comiterea faptelor de concurență neloială interzise la art. 15–19 Legea nr. 183/2012 se sancționează de Consiliul Concurenței cu amendă în mărime de până la 0,5% din cifra totală de afaceri realizată de întreprinderea în cauză în anul anterior sancționării. Însă prejudiciul produs ca rezultat al acțiunilor constatate drept concurență neloială urmează a fi reparat, în conformitate cu prevederile Codului civil, de întreprinderea care l-a cauzat.

La fel, în scopul exercitării atribuțiilor sale, Consiliul Concurenței are dreptul să solicite și să obțină de la întreprinderi, asociații de întreprinderi, de la autorități ale administrației publice documentele și informațiile necesare. Ținând cont și de art.87 alin.(1) lit. a) Cod administrativ nr. 116/2018 [13], autoritatea publică, se conduce de probele pe care le consideră necesare. În special, ea poate să solicite informații de tot felul, inclusiv secrete comerciale. De asemenea, art. 52 alin. (4) din Legea nr. 183/2012, Consiliul Concurenței poate să utilizeze ca mijloc de probă orice element de fapt și de drept, inclusiv informații confidențiale dobândite în modul prevăzut de lege, care servesc la constatarea existenței sau lipsei încălcării. În raport cu deținătorul de secrete comerciale sau alte informații confidențiale, așa cum a fost menționat mai sus, autoritatea este obligată să respecte cu strictețe cerințele privind nedivulgarea lor, și să împiedice scurgerea informației către terți.

Prin urmare, Consiliul Concurenței apreciază dacă o informație este secret comercial sau altă informație confidențială doar la cererea deținătorului de drept

asupra secretului comercial. Ca informațiile, altele decât secretele comerciale obținute de Consiliul Concurenței, să fie calificate ca fiind confidențiale, potrivit art. 63 alin. (5) Legea nr. 183/2012, persoana sau întreprinderea trebuie depune o cerere motivată, în acest sens și cererea respectivă trebuie să fie acceptată de Consiliul Concurenței. Autorul cererii poate identifica părțile față de care informațiile deținute de Consiliul Concurenței sunt considerate confidențiale. În caz contrar, se poate considera că întreprinderea nu are obiecții în ce privește divulgarea în întregime a documentelor sau declarațiilor.

Este necesar de menționat, că în procedurile desfășurate în cazurile privind practicile anticoncurențiale, concurență neloială, concentrărilor economice, calificarea unei informații ca fiind confidențială nu constituie în sine o interdicție de a dezvălui o astfel de informație, dacă aceasta este necesară pentru a dovedi o pretinsă încălcare sau este necesară pentru disculparea unei părți.

În acest sens, autoritățile de concurență apreciază, de la caz la caz, dacă necesitatea de a proteja dreptul la apărare al destinatarilor raportului de investigație prin intermediul asigurării accesului la dosar, într-un mod cât mai larg posibil, poate depăși ca importanță preocuparea de a proteja informațiile confidențiale ale altor părți.

Spre exemplu, Comisia trebuie să evalueze toate elementele relevante, cu precădere:

- relevanța informațiilor pentru a determina existența sau inexistența unei încălcări, precum și forța lor probantă;
- caracterul indispensabil al informațiilor;
- gradul de sensibilitate (în ce măsură divulgarea informațiilor poate aduce atingere intereselor persoanei sau întreprinderii în cauză);
- concluzia preliminară privind gravitatea presupusei încălcări [6].

În aceeași ordine de idei, autoritatea de concurență, în vederea asigurării dreptului la apărare, la solicitarea unei părți implicate, va acorda accesul, dacă este posibil, la versiunea neconfidențială a acestor documente, transmisă de întreprinderea care beneficiază de protecția caracterului confidențial. Când confidențialitatea poate fi asigurată prin rezumarea informațiilor relevante, accesul va fi acordat la rezumatul acestora.

În cele din urmă constatăm că, autoritatea de concurență are opțiunea de a identifica circumstanțele în care acordarea protecției juridice a secretelor comerciale este justificată, și să determine conduitele și practicile care trebuie să fie considerate acte de dobândire, utilizare ilegală a unui secret comercial.

În prezent, Legea nr. 183/2012 stabilește că, informațiile ce pot constitui secret comercial sunt definite de Legea nr. 171/1994 și urmează să fie marcate corespunzător în conformitate cu Legea cu privire la secretul comercial. În

situația în care, trebuie să se țină cont de faptul ca legea mai noua derogă de la legea mai veche și că legea specială derogă de la regula generală, și faptul că legea la care se face trimitere în art. 63 din Legea nr. 183/2012 a fost abrogată, se presupune că, în atare cazuri, autoritatea de concurență urmează să se conducă de dispozițiile secțiunii 3, capitolul XXXIII, titlul III din Cod civil. Considerentele sus relatate, au stat la baza concluziei că, lipsa reglementărilor din Codul civil modernizat a modalităților de marcarea a secretelor comerciale și ținere a evidenței acestora ar putea constitui o problemă, atât pentru autoritățile publice, cât și pentru deținătorii de secrete comerciale.

Cu titlu de exemplu, remarcăm că, Legea nr. 171/1994 interzicea atribuirea neîntemeiată a informației accesibile la secret comercial, dar și, în același timp prevedea obiectele ce nu pot fi secrete comerciale.

În prezent, secțiunea 3, capitolul XXXIII, titlul III din Cod civil nu conține reglementări similare, fapt care ar putea îngreuna soluționarea litigiilor în partea probării temeiniciei atribuirii informațiilor la categoria secrete comerciale. În pofida aspectului pozitiv realizat în Codul civil armonizat prin armonizarea unor dispoziții din Directiva(UE) 2016/943, totuși, considerăm că abrogarea Legii nr. 171/1994 ar putea avea impact negativ asupra mediului de afaceri.

În acest context, și faptul că, în ultimii ani, întreprinderile deținătoare de secrete comerciale, de cunoștințe tehnice și de alte informații confidențiale au devenit tot mai vulnerabile față de practicile necinstite care vizează însușirea ilegală a secretelor comerciale sau neîndeplinirea obligației de confidențialitate asumate de către persoanele care au avut acces legal la ele, considerăm necesară adoptarea unei legi speciale care urmează să cuprindă dispoziții ce explică cum se realizează modalitățile de asigurarea confidențialității informațiilor ce pot constitui secrete comerciale, și îndrumă deținătorii prin stabilirea unor reguli privind păstrarea secretelor comerciale, marcarea informației, modul de ținere a evidenței secretelor comerciale și acordarea accesului terților.

Totodată, lipsa protecției juridice adecvate a secret comercial datorate reglementării fragmentare a secretului comercial, ar putea să genereze un climat de incertitudine juridică, afectând indirect dorința de inovare a întreprinderilor și angajarea în relații de concurență.

Referințe bibliografice:

1. Acordul privind aspectele drepturilor de proprietate intelectuală legate de comerț din 15.04.1994. În <http://www.agepi.md/sites/default/files/law/national/trips.pdf> (accesat: 24.09.2019)
2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. Republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019 art.132.

3. Nota de Fundamentare - OUG nr. 25/18.04.2019. În <http://gov.ro/ro/print?modul=subpagina&link=nota-de-fundamentare-oug-nr-25-18-04-2019> (accesat: 11.10.2019).
4. Legea concurenței nr. 183 din 11.0.2012. În Monitorul Oficial Nr. 193-197 din 14.09.2012 art Nr: 667.
5. Instrucțiunile privind regulile de acces la dosarul Consiliului Concurenței în cazurile referitoare la art. 5, 6 și 9 din Legea concurenței nr. 21/1996, art. 101 și 102 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, precum și în cazurile de concentrări economice, aprobat prin Ordinul președintelui Consiliului Concurenței a României nr. 421/2011.
6. Comunicarea Comisiei privind regulile de acces la dosarul Comisiei în cauzele în temeiul articolelor 81 și 82 din Tratatul CE, articolelor 53, 54 și 57 din Acordul SEE și Regulamentului (CE) nr. 139/2004 al Consiliului(2005/C 325/07)
7. Păstrarea unui secret comercial. În <https://ccir.ro/wp-content/uploads/2014/11/P%C4%83strarea-unui-secret-commercial-I.pdf> (accesat: 30.09.19).
8. Dincă, R. Protecția juridică a secretului comercial: Rezumatul tezei de doctorat. București, 2008, p.6-7.
9. Enachi V. Cum și în ce condiții un secret comercial devine protejat.<http://agora.md/stiri/6300>(vizitat la 15.10.2019).
10. Decizia Plenului Consiliului Concurenței nr. CN-44 din 24.12.2014. În <https://competition.md/public/files/uploads/decizii/CN44.pdf>
11. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În Monitorul Oficial Nr. 72-74 din 14.04.2009 art Nr : 195.
12. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În Monitorul Oficial Nr. 3-6 din 16.01.2009 art Nr: 15. Data intrării în vigoare: 31.05.2009.
13. Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018. În Monitorul Oficial Nr. 309-320 din 17.08.2018 art Nr: 466. Data intrării în vigoare: 01.04.2019.

EVOLUȚIA ISTORICO-JURIDICĂ A DEZVOLTĂRII ÎNTREȚINERII ÎNTRE SOȚI ȘI FOȘTII SOȚI

HISTORICAL-LEGAL EVOLUTION OF THE DEVELOPMENT OF MAINTENANCE BETWEEN SPOUSE

Viorica STRELCIUC, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The maintenance obligation has its foundation since ancient times, having different forms and interpretations over the years depending on: civilization, intellect, social blanket, need, but also other factors. However, the purpose has not been lost even today, so it remains to maintain the duty of the spouses to each other, as well as the former spouses. This regularity will not disappear as long as there is the notion and institution of family or marriage.

Cuvinte-cheie: *soți, familie, căsătorie, întreținere, obligații, ținare provizorie, divorț.*

Despre întreținere se cunoaște încă din cele mai vechi timpuri, poate chiar atunci când încă nu exista instituția de familie, dar mama în totdeauna și-a întreținut copilul pînă la o anumită vîrstă. Inițial aceasta se rezuma la alimentație, îmbrăcăminte, însă cu trecerea anilor și dezvoltarea civilizațiilor, acesta se lărgeste pînă la mijloacele necesare traiului, educării și pregătirii profesionale. Tot astfel, indicăm că : “Toate tendințele omenirii au fost și sunt îndreptate spre asigurarea necesităților materiale și spirituale ale omului. În acest scop a apărut familia, statul și dreptul.” [1, pag 24]

În ceea ce privește fundamentul căsătoriei, indicăm că : „la început , ca și acum, căsătoria era de competența exclusivă a autorităților laice. Biserica nu se ocupa de această instituție cărmuită, de altfel numai de instituțiile dreptului civil. Cu timpul însă, în sec. X-lea, căsătoria a ieșit complet de sub regulile laice și intrînd total sub cărmuirea bisericii, pînă în sec. XIV-lea, cînd unii suverani au început să prevadă reguli pentru încheierea căsătoriei.” [1, pag 19]

Tot așa despre întreținere, cunoaștem și dintr-o monografie mai veche ardelească din 1925, care prevede: „soțul este capul familiei. În această calitate el are în primul rînd dreptul să conducă interesele casei, dar tot odată îi incumbă sarcina de a procura soției, potrivit averii sale o întreținere convenabilă și să o apere în toate împrejurările.”[2, pag 9] Adică soțul se obligă să ofere întreținere materială soției sale, aceasta apărînd nu ca un drept cum ar fi acela de a „conduce interesele casei, dar anume se obligă să-i procure potrivit averii sale, întreținere

convenabilă. Acestea drepturi și obligațiuni se referă în deosebi la ajutorarea materială, conviețuire la domiciliul comun și în deosebi la ținerea femeii. Din cele relatate mai sus, reiese că întreținere se instituie în familia care sau format legal relațiile de rudenie prin care căsătoria civilă este obligatorie” [3, pag. 16]. Norma dată fiind reglementată și în prezent chiar în legislația Republicii Moldova, care prevede: “Relațiile dintre soți se bazează pe stimă și ajutor reciproc, pe obligații comune de întreținere a familiei, de îngrijire și educație a copiilor.” [2, pag 9] Tot astfel indicăm că : “ Obligația de întreținere poartă un caracter personal, deoarece este inseparabil legată de persoana obligată să o presteze și de cea îndreptățită să o primească [3, pag. 16]. În cazul în care soțul creditor decedează, atunci soțul debitor supraviețuitor este scutit de plata pensiei de întreținere pentru fostul soț.

În aceeași ordine de idei, sursa ne indică că : „Femeea are obligațiunea, intru cât nevoia cere, să stea în ajutorul bărbatului la câștigare, ba chiar să muncească pentru a câștiga separat. De regulă, însă, femeea nu este obligată să țină pe bărbatul său”. Ceea ce înseamnă că întreținerea apare ca obligație pentru soț, nu și pentru soție, ca excepție, mai jos, autorul ne indică despre apariția obligației pentru soție atunci când : „acela(soțul) din cauza incapacității de câștig și din lipsă de avere, nu se poate susține singur. Femeea este obligată a da aceasta ținere numai în natură și în gospodăria de casă”.

Alta fiind situația, însă atunci când: „din vina femeii bărbatul trăiește separat. Femeea mai este obligată a ține pe bărbat când de bunăvoie sa angajat la această ținere”. De aici avînd și evoluția contractului de întreținere, în prezent reglementat în Codul Familiei: „Divorțul este un fenomen complex, determinat de o multitudine de factori economici, sociali, culturali și religioși, care acționează la nivelul indivizilor, în interiorul cuplurilor și înafara acestora.” [5. Pag 177].

Daca este să ne referim la noțiunea concret întrebuințată în legislația timpurie și anume în Transilvania, aici avem noțiunea *de ținere* sau *ținerea femeii*, care de altfel se realizează în trei cazuri diferite, și anume: în *decursul căsătoriei*, care avea loc în timpul conviețuirii conjugale: „ținerea i se dă în natură. Sarcina are să fie suportată de bărbat, și a cărei măsură este acomodată după starea socială și materială a căsătoriților/ Ținerea este : locuința, îmbrăcăminte, alimentare, îngrijirea pentru vindecare, băi și sanatoriu și împlinirea pretențiilor spirituale”. Adică aici vorbindu-se mai mult despre soția omului bogat, care de altfel poate cere o întreținere mai complexă sub formă chiar și de sanatoriu. Dacă soțul este unul bogat, atunci și soția va putea pretinde la aceleași drepturi și posibilități ca și al soțului. Alta fiind situația atunci când soțul este fără avere și incapabil de a câștiga: ”femeea numai atunci va fi obligată să suporte aceste sarcini”, aici avîndu-se în vedere despre locuință, trai, alimentație și satisfacerea nevoilor cotidiene.

Ținerea provizorie, când soții conjugali trăiesc dezbinați, în timpul procesului de divorț, Aici de altfel fiind identificată și noțiunea de *pensiune alimentare*

provizorie, astfel *tribunalul ordonă plățirea pensiei alimentare provizorie pentru femeie pe timpul cât ține procesul*. Adică pînă la desfacerea căsătoriei în cadrul tribunalelor, soția poate primi întreținere în toată această perioadă. Aceasta fiind o noțiune specială, chiar dacă în prezent nu avem așa noțiune, în trecut a căpătat un interes deosebit. După intentarea procesului de divorț, cînd se ordonă: „separarea conviețuirii de la pat și masă, la cererea femeii tribunalul ordonă plățirea plățirea pensiunii alimentare provizorie pentru femeie, pe timpul cât ține procesul” [3, pag. 15]. Noi nu cunoaștem în prezent o astfel de delimitare a achitării pensiunii alimentare în dependență de etapele procesului de judecată, dar în baza legii XXXI, din 1894, se prevedea că: „judecătoria procesului, ordonă viețuirea separată în mod provizoriu chestiunea așezării și ținerea copiilor” [3, pag 115]. În zilele noastre, de altfel, vorbim doar de situația cînd soția primește întreținere de la data cînd a înaintat cerere de desfacerea căsătoriei în judecată, dacă legislația nu prevede altfel, fără a se aplica nici o întreținere de ordin temporar, provizoriu etc. Nivelul de trai și restul circumstanțelor de fapt, fiind analizate și luate hotărîre în caz de urgență de către *președintele sau judecătorul însărcinat de președinte*.

Și al treilea caz fiind, ***după desfacerea căsătoriei***, care avea denumirea de ***penzie alimentară definitivă***. *Această pensie se cuvine femeii divorțată de la bărbatul declarat vinovat, dacă femeia nu a fost declarată de vinovată*. Ceea ce înseamnă ca legislația timpurie, impunea niște condiții clare, și anume de vinovăție/nevinovăție: „Conceptul divorțului se regăsește încă din antichitate, fiind pe deplin dezvoltat în Grecia Antică. Astfel, o persoană putea divorța doar cu acceptul unui magistrat, căruia trebuia să-i prezinte motivele deciziei sale.” [6, pag 10] Tot astfel reglementează și Codul familiei prin care se prevede asupra scutiri de achitare, atunci cînd :

a) incapacitatea de muncă a soțului (fostului soț) inapt de muncă, b) soțul (fostul soț) care necesită sprijin material a avut o comportare amorală în familie; c) soții (fostii soți) s-au aflat în relații de căsătorie cel mult 5 ani; d) s-a dovedit, pe cale judecătorească, că căsătoria a fost desfăcută din culpa fostului soț care necesită sprijin material. Mai departe autorul ne relatează despre condițiile de acordare a pensiei de întreținere, și anume:- atunci cînd aceasta se cere, adică numai în cazurile cînd soția a solicitat expres întreținere, în caz contrar soțul legal nu este impus de nimeni să achite întreținere mai mult să o facă la propria dorință, la fel, - atunci cînd *căsătoriții au fost despărțiți de la pat și masă*, aici vorbim despre o separare de facto, cînd de fapt foștii soți numai locuiesc împreună și numai împart același cămin familial.

Un alt moment interesant, care de fapt își are rădăcini din legislația veche, se referă la cuantumul pensiei de întreținere, *suma penziei alimentare*. Ca și în prezent, cuantumul pute fi majorat dependent de anumite situații, cum sunt: „cînd anterior nu s-a putut stabili din cauza situației materiale a bărbatului care ulte-

rior s-a îmbunătățit, și dacă a stabilită penziei s-a luat în considerare astfel de venituri, pe cari femeia, fără vină, ulterior le-a pierdut”[7, pag119]. Totdeauna însă, pensia alimentară se plătește în *bani gata și în rate anticipate*. Adică suma achitată va fi una pecuniară, evaluată în bani, achitată din timp, sub formă de rate anticipate.

În prezent, în același sens, delimităm legislația familiei, care prevăd modificarea cuantumului: “*În cazul în care starea materială sau familială a uneia dintre părți s-a schimbat, instanța judecătorească, luînd în considerare și alte circumstanțe importante ale părților, este în drept, la cererea oricăreia dintre ele, să modifice cuantumul pensiei de întreținere sau să-l scutească pe debitorul întreținerii de plata acesteia*”[8, art.110]. Indicăm că această normă de-a lungul timpurilor s-a modificat și ajustat în concordanță cu dezvoltarea civilizației și a nevoilor cotidiene, însă sîmburele fiind luat din cele mai vechi timpuri. Și în prezent dar și în trecut, suma putea fi modificată în limita circumstanțelor care au făcut necesar schimbarea cuantumului în dependență de nevoi, stare materială etc.

Un alt aspect care s-a pierdut în timp, este faptul că pensia alimentară nu putea fi micșorată, deoarece legea nu conținea nici o prevedere în acest sens. De aici deducem că legiuitorul nu a văzut optim posibilitatea înrăutățirii situației celui obligat de a oferi întreținere, sau cel puțin a admis că cel întreținut nu are cum să-și ridice nivelul de trai, așa încît să numai aibă nevoie de întreținere. Cît a fost de practică această noțiune, nu ne putem expune cu siguranță, cert este că ulterior în practică, după cum ne menționează autorul, se aplica și micșorarea pensiei, atunci cînd: “*sau schimbat esențial împrejurările în a căror bază s-a judecat penzia alimentară*”.

Despre stingerea pensiei alimentare cunoaștem că în prezent, aceasta încetează cînd *femeia se mărită din nou, sau moare*. În primul caz se referă la circumstanțele cînd femeia urmează să fie întreținută de viitorul soț, și sarcina de întreținere este luată de pe umerii fostului soț, și cel mai grav caz, cînd femeia decedează. Tot așa prevede pe larg și legislația Republicii Moldova, în art. 111, că: “*Obligația de întreținere, apărută în baza contractului privind plata pensiei de întreținere, încetează în urma decesului uneia dintre părți, c) căsătoriei descendentului inapt de muncă*”.

Dacă este să ne refirăm însă la evoluția pensiei alimentare în contextul obligației, dintre alți membri de familie, atunci avem în trecut noțiunea de *penzie alimentară pentru noră*. Un aspect pe larg reglementat, care se referă anume la obligația nu doar a soțului de a-și întreține fosta soție, dar și apare un subiect nou și anume părinții, care se obligă să întrețină femeia fiului. Această noțiune nu se reglementează în prezent în Codul familiei. În trecut însă se punea accent prin: “*obligația părinților de a ține femeia fiului, se menține și atunci cînd, fiul a adus femeia sa cu consimțămîntul părinților în căsnicia comună și fiul*

nu are avere sau venit separat.”Tot astfel, atunci cînd,”bărbatul a adus femeie sa în casa părintească, în averea pîrintească, cu consimțămîntul tatălui, și fiul își dezvoltă activitatea la muncirea averii părintești, norma este că tatăl este obligat în mod solidar cu fiul său să dea pensie alimentară femeii” [3, pag 122]. Probabil că această noțiune își are originile reieșind din faptul că înainte fii lucrau terenuri, moșii cu părinților, atunci cînd practic copiii nu trăiau separat de părinții lor, dar continuau să conviețuiască cu toții împreună și să prelucreze terenuri, să îngrijească în comun de animalele în număr mare pe care le țineau pe lîngă case.

Legislația Republicii Moldova, nu prevede expres în Codul Familiei, noțiunea de “întreținere“, acesta fiind dedusă din normele juridice. Astfel prin întreținere înțelegem,îndatorirea legală a unei persoane de a asigura altei persoane mijloacele necesare traiului, educării și pregătirii profesionale. Obligația de întreținere, fiind una specială deoarece, apare ca efect, în următoarele circumstanțe: „rudenie, căsătorie,unor relații asimilate de lege cu relațiile de familie.” [9, pag 224]

Or, după cum ne definește autorul: „obligația de întreținere își are fundament în relațiile de familie, din care se naște obligația de solidaritate, adică sprijin moral și material”. [10, pag. 486] Prin urmare obligația de întreținere, este o normă legală, impusă legislativ, nu este opțională sau la limita discreției, dar care capătă un caracter juridic. Tot așa : “*obligația de întreținere din Codul familiei are un temei legal, deși fiind tot obligație personală.*” [11, pag 11]

În concluzie, vreau să menționez că obligația de întreținere își are fundament din cele mai vechi timpuri, avînd forme și interpretări diferite de-a lungul anilor în funcție de: civilizație, intelect, pătură socială, nevoie, dar și alți factori. Însă, scopul nu și l-a pierdut nici pînă în zilele noastre, astfel încît rămîne a constitui îndatorirea de întreținere care o au soții unii față de alții, precum și foștii soți. Această regularitate nu va dispărea atîta timp cît va exista noțiunea și instituția de familie sau căsătorie.

Referințe bibliografice:

1. CEBOTARI Valentina, Noțiunea, caracterele juridice și categoriile obligației legale de întreținere. In Revista Institutului National de Justiție, nr. 2 din 2014,
2. TRIF Maria Roxana. *Desfacerea căsătoriei prin divorț și partajul bunurilor comune ale soților*. București, Hamangiu,
3. TURLEA Nicolae. *Dreptul familiar ardelenesc* .Oradea,Tipograful Kosmos Oradea-Mare. 1925,
4. Cebotari, Valentina. Prevederi legale privind obligația de întreținere. În Revista Națională de Drept, 2003, nr.2,

5. TALMACI Roman. ASIGURAREA CU PENSIE DE ÎNTREȚINERE A COPIILOR CU PĂRINȚI DIVORȚAȚI. Tipogr Fochtrot, 2018,
6. TÎMBUR C. Divorțul. Noțiunea și importanța. În : Revista Legea și viața. 2010,nr. 12,
7. PÎNZARI, Veceslav . *Dreptul familiei, Note de curs*, Universitas. 2000,
8. Codul Familiei al Republicii Moldova: nr. 1316 din 26.10.2000. In :*Monitorul Oficial Nr. 47-48* , art Nr : 210,
9. CEBOTARI Valentina. *Dreptul familiei-manual*. Tipografia Reclama. Chișinău 2014,
10. AVRAM Marieta. *Drept civil: familia*. Hamangiu, București 2013,
11. TALAMBUTA Angelina, NOȚIUNEA ȘI CARACTERELE JURIDICE PRIVIND CONTRACTUL DE ÎNSTRĂINARE A BUNURILOR CU CONDIȚIA ÎNTREȚINERII PE VIAȚĂ. In: Revista Legea și Viața, octombrie 2018.

ACTUL JURIDIC INEFICIENT

INEFFICIENT LEGAL ACT

Mariana ȘARGAROVȘCHI, magistrul, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The present study is aimed at the ineffectiveness of the civil legal act, known in different states and as inefficiency. Because the doctrine has cataloged many of the cases of invalidity of the civil legal act to those of inefficiency, thus causing the legislator to make changes in the legislation, the present study offers a description of these aspects from a critical view.

Cuvinte-cheie: *Ineficacitate, act juridic, act juridic civil ineficient, nulitate, revocare, act juridic inexistent.*

Rolul actelor juridice civile este unul de a pune în funcțiune interesele participanților la raporturile juridice civile în circuitul civil. Intenția reală a părților va putea fi realizată doar în cazul în care subiecții de drept vor fi antrenați în raporturi juridice producătoare de efecte juridice. În cele mai dese dintre cazuri acest lucru se întâmplă, însă există situații în care actele juridice nu își produc efectele, prin infestarea acestora cu cauze declanșatoare a neproducerii de efecte.

În așa condiții, s-au dezvoltat în doctrină veritabile teorii, aplicabile astăzi, ale inopozabilității și ale nulității, revocării, rezilierii, rezoluțiunii, caducității, ori reducățiunii, cele din urmă fiind identificate drept situații de *ineficacitate* ale actului juridic civil. În acest context, înțelegă în sens larg, *ineficacitatea* subsumează toate cazurile în care, din diferite cauze, un act juridic nu-și produce efectele, total sau parțial, definitiv ori vremelnic [4, p.29]. Ineficacitatea va putea fi rezultatul voinței părților sau al unui fapt independent de această voință, așa cum poate opera de drept sau numai dacă este pronunțată de justiție.

Cu titlu de concretizare reținem că *ineficacitatea* actului juridic civil se va deosebi de *neregularitate* și de *inopozabilitate*, din optică doctrinară, în special. Astfel, actul juridic va fi neregulat atunci când acesta a fost săvârșit cu încălcarea anumitor dispoziții legale, fără ca prin aceasta să înceteze de a fi valid și de a-și produce efectele. În raportul dintre *ineficacitate* și *inopozabilitate* se creionează distincția cardinală potrivit căreia *ineficacitatea* se referă la raporturile juridice dintre părți, iar *inopozabilitatea* privește consecințele față de terți ale situației juridice create prin actul încheiat de părți. Ori, un act juridic se consideră inopozabil când părțile nu pot invoca față de terți efectele produse între ele de acel act; pentru terți situația rămâne aceeași dinaintea săvârșirii actului, ca și cum acesta nici nu ar fi fost încheiat. În așa fel, ne pomenim în situația în care un act juridic

poate fi eficace sau eficient (între părți) și totodată inopozabil, ori lipsit de eficacitate sau eficiență (față de terți).

Înainte de a aborda *ineficacitatea* actului juridic civil, ori actele juridice ineficiente, un act juridic va trebui să existe. Problema existenței actului juridic va urma a fi elucidată atât timp cât doctrina diferitor state au invocat teoria *actului juridic inexistent*, ceea ce poate ridica la această etapă mai multe semne de întrebare la capitol de delimitare, chiar dacă nu există o consacrare legală a actului juridic inexistent.

Așadar, în doctrina clasică a fost formulată așa-numita teorie a *actelor inexistente*, care a fost apoi preluată și de o parte a doctrinei moderne. Respectiva teorie a făcut confuzii, de fapt între *inexistență* și *ineficacitatea* actului juridic, ori, mai precis, nu le-a delimitat. Adepții teoriei actelor inexistente consideră că ar fi insuficientă împărțirea nulităților în absolute și relative, întrucât aceasta nu ar acoperi toate situațiile practice, așa încât ei propun o clasificare tripartită: acte juridice lovite de nulitate absolută, acte juridice lovite de nulitate relativă și acte inexistente.

Teoria *actelor inexistente* a fost elaborată pornindu-se de la unele probleme care s-au pus în materia căsătoriei, așa cum vom descrie mai jos în detaliu. Potrivit unei reguli stabilite de o parte a doctrinei și jurisprudenței din trecut, regulă mai mult decât discutabilă, nulitatea căsătoriei nu ar putea fi cerută decât în cazurile prevăzute de lege (*en matiere de mariage pas de nullite sans texte*); pentru acele cazuri în care legea nu ar stabili nulitatea, dar în care ar fi imposibil să se considere căsătoria ca valabilă, deoarece ar lipsi unul dintre elementele sale esențiale (de exemplu, lipsa totală a consimțământului, identitatea de sex, lipsa celebrării căsătoriei de către ofițerul de stare civilă competent), s-a spus că respectiva căsătorie nu ar fi nulă, ci inexistentă, așa încât nu mai era nevoie de un text de lege expres pentru a considera căsătoria ca ineficace. Ulterior, teoria *inexistenței* a fost extinsă și la alte acte juridice, afirmându-se că un act ar fi inexistent dacă i-ar lipsi un element indispensabil formării sale (de exemplu, lipsa totală a voinței juridice, inexistența lucrului sau prețului în cazul unei vânzări, lipsa formei ad validitatem etc.).

Teoria așa-numitelor *acte inexistente* este, pe de o parte, falsă, iar, pe de altă parte, inutilă, fiind respinsă aproape în unanimitate de doctrina noastră actuală. Este falsă, în primul rând, datorită faptului că, la origine, a urmărit înlăturarea inconvenientelor rezultate dintr-o regulă care, în realitate, nu există, iar, în al doilea rând, datorită împrejurării că nu se poate vorbi de inexistența actului juridic cât timp acesta creează o aparență în circuitul civil, având o existență exterioară și, mai mult, bucurându-se de o prezumție de validitate (desigur, pînă la anularea sa). Este inutilă, deoarece și în cazul așa-zisei inexistente urmează ca instanța să verifice cauza ineficacității actului, iar regimul juridic al inexistenței este tocmai regimul juridic al nulității absolute. Mai mult, teoria inexistenței derivă din con-

cepția nulității „actului organism”, concepție abandonată în prezent. În sfârșit, motivul real care îi determină pe unii autori să împărtășească această teorie (faptul că nulitatea absolută, în anumite sisteme de drept, de exemplu, în cel francez, este supusă prescripției extinctive), poate fi ignorat în sistemul nostru de drept, întrucât nulitatea absolută este imprescriptibilă.

În contextul celor expuse mai sus, formalismul specific dreptului roman ne înfățișează o concepție radicală asupra *ineficacității*, care nu corespunde concepțiilor legale promovate la ora actuală. Pornind de la expresia *nihil actum est, nullum est negotio*, putem presupune că romanii nu aveau decât o concepție foarte simplă referitor la *ineficacitatea* actului, iar această concepție era una radicală: actul care contravenea regulilor de drept, era lipsit de valoare juridică și în consecință nu putea produce nici un fel de efecte [7, p.186]. În virtutea acestei teorii, *ineficacitatea* actului opera de plin drept, *ab initio*, fără a mai fi necesară pronunțarea acesteia în justiție, putând fi invocată de orice persoană care justifica un interes, fără posibilitatea de a fi acoperită prin trecerea unei perioade de timp. Cele mai multe expresii utilizate de jurisconsulții romani pentru a releva ineficacitatea unui act invalid confirmă caracterul radical al acesteia [12, p.226]. Opinia majoritară exprimată în doctrină a fost că dreptul roman nu făcea nici o distincție între nulitate și inexistență, și nici între nulitatea absolută și cea relativă deoarece, în fapt, singura sancțiune recunoscută era nulitatea absolută [7, p.186].

În contrast cu cele statuate mai sus, doctrina civilistă din sec. al XIX-lea era dominată de concepția nulității totale și iremediabile (*quod nullum est, nullum producit effectum*) [2, p.221; 7, p.189; 9, p.181]. Teoria clasică a nulității s-a fundamentat pe ideea potrivit căreia actul juridic este asemenea unui organism [11, p.17; 3, p.331-332], care se poate naște mort sau bolnav, și în consecință fie se poate vindeca, fie poate pieri. Acest organism este compus din organe esențiale, așa cum sunt și condițiile de existență pentru un act juridic și din organe neesențiale, așa cum sunt condițiile de validitate.

Cronologic vorbind, în anul 1808, jurisconsultul german Karl Zachariae von Lingenthal a publicat cartea „*Handbuch des franzosischen Zivilrechts*”, unde a fost prezentată pentru prima dată teoria *inexistenței*, care „după părerea majorității autorilor și a doctrinei, a fost admisă și de legiuitor, cu ocazia stabilirii nulităților de căsătorie” [6, p.615]. Doctrina de specialitate de la începutul secolului XX ne înfățișează trei cazuri de inexistență în materia căsătoriei și anume: identitatea de sex a viitorilor soți, celebrarea căsătoriei de către o persoană necompetentă și lipsa totală a consimțământului la căsătorie [1, p.329-344]. Ulterior aprofundarea conceptului de *ineficacitate* radicală și implicit distincția realizată de Zachariae între inexistență și nulitate a fost preluată și extinsă de doctrina franceză de la mijlocul secolului al XIX-lea prin autori precum: C. Aubry, C. Rau, F. Laurent sau V. Marcadé, fiind ulterior preluată și de către doctrina românească.

Autorul francez G. Baudry-Lacantinerie în lucrarea *Précis de droit civil* subliniază faptul că „actul inexistent este actul care nu s-a putut forma din cauza absenței unui element esențial pentru existența sa. Acestui act îi lipsește un element fundamental, ceva care este legat, dacă ne putem exprima în acest fel, de definirea lui. Un astfel de act este fără existență în lumina legii, este o aparență fără realitate” [10, p.66]. Ideea potrivit căreia un act *inexistent* este un act căruia îi lipsește un element legat în mod direct de definirea acestuia o întâlnim nu numai în doctrina franceză de la începutul secolului trecut cât și în cea românească. Astfel, N. Em. Antonescu consideră că un act este inexistent ori de câte ori încalcă o lege definitorie, care explică autorul este „norma prin care se fixează o idee, o noțiune, norma care nu are altă misiune decât pe aceea de a ne face înțeleasă manifestarea juridică” [1, p.48-49]. Astfel, în doctrină s-a arătat că inexistența intervine în următoarele cazuri: 1. lipsa consimțământului din cauză de eroare obstacol; 2. lipsa obiectului la momentul încheierii actului juridic; 3. nevalabilitatea cauzei actului juridic, determinată de absența *ab initio* a cauzei datorate absenței scopului imediat și în situația cauzei false datorită erorii asupra scopului imediat; 4. lipsa formei cerută *ad solemnitatem*; 5. absența uneia dintre părți [1, p.48-49].

Astea fiind spuse, trebuie să subliniem că viziunile care au stat la originea marilor teorii contemporane despre ineficacitate sunt lipsite de actualitate, suferind transformări semantice cardinale. Este de reținut că *inexistența* și *ineficacitatea* actului juridic sunt concepte total diferite și nu se vor putea suprapune niciodată. Ineficient sau eficient va fi considerat doar un act juridic existent! Se va putea vorbi despre producerea sau nu a efectelor juridice doar în cazul actului juridic existent, din punct de vedere a normelor de drept, care ar putea eventual avea o calificare juridică și care ar putea, de fapt, să fie numit act juridic. Conceptul de act juridic inexistent, străin ineficacității, este o ficțiune juridică prin care absența unei condiții juridice este, în fond, numită ca act juridic. Cu alte cuvinte, va produce sau nu efecte juridice doar un act juridic, nu și o presupusă condiție juridică care nu există. Din start este clar că problema producerii sau nu a efectelor juridice nu poate fi ridicată în lipsa unui act juridic, ceea ce face irelevantă, lipsită de interes și neimportantă din punct de vedere juridic plasarea în optică și polemică a teoriei actului juridic inexistent.

Sfera noțiunii de *ineficacitate*, astfel cum am circumscris-o mai sus, este foarte largă, ea cuprinzând toate cazurile în care producerea efectelor normale ale actelor juridice este împiedicată, temporar sau definitiv, limitată ori tulburată în orice mod [5, p.105]. În acest sens larg, cum deja am specificat, sunt ineficace actele nule sau anulate, actele lipsite de efecte prin revocare valabilă de către părți sau ca urmare a intentării unei acțiuni în rezoluțiune ori reziliere, actele afectate de un termen suspensiv sau de o condiție suspensivă ori desființate în urma împlinirii unei condiții rezolutorii etc.

Privită în *stricto sensu* ineficacitatea se datorează unor cauze autonome, care operează prin ele însele în sensul că actele, deși valide și inatacabile pentru alte motive (de pildă, pentru neexecutarea obligațiilor), nu produc totuși efecte. Așa, spre exemplu, legatul este ineficace până la decesul testatorului, deși testamentul este, prin ipoteză, perfect valabil.

În această situație cauza de ineficacitate acționează prin ea însăși, independent de existența unui viciu mai grav, care să paralizeze pe cale de consecință și producerea efectelor actelor juridice. Alteori ineficacitatea, privită în *lato sensu*, este doar urmarea necesară a unui viciu mai grav care afectează actul. În așa fel, nulitatea unui act pentru nesocotirea condițiilor de validitate și rezoluțiunea unui contract sinalagmatic pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor de către debitor [8, p.519] implică în mod necesar și ineficacitatea actului, fără de care sancțiunile respective ar fi lipsite de orice eficiență.

Din cele ilustrate mai sus statuăm cu certitudine că termenul de ineficacitate are două accepțiuni: una largă și alta restrânsă.

În așa fel, *ineficacitatea* în sens larg subsumează toate cauzele care împiedică, restrâng ori tulbură producerea normală a efectelor actelor juridice, fără deosebire între ineficacitatea datorită unor cauze autonome și ineficacitatea derivată din vicii mai grave ale actului. În același timp, *ineficacitatea* în sens restrâns privește însă numai acele situații în care actele deși valide și inatacabile, nu produc efecte deloc sau nu le produc în mod normal din cauze autonome [4, p.30].

Conceptul de act juridic ineficient sau ineficace este folosit, în accepțiunea sa de *stricto sensu*, în mai multe sisteme de drept dezvoltate pentru a indica situația juridică a unui act care, deși nu este nul (nu este ilegal în vreo privință), este lipsit de un element constitutiv (de regulă, de consimțământul unei persoane anume) pentru a produce efecte juridice. În Germania conceptul este cunoscut ca *schwabende Unwirksamkeit*, în Italia *inefficacita*, DCFR folosește *ineffectiveness*, iar doctrina rusească vorbește despre *сделка чьи правовые последствия находится в состоянии подвешенности*.

Există totuși o tangență între ineficiență și nulitate, ceea ce poate genera mai multe confuzii de interpretare. În așa fel, ceea ce aproprie ineficiența de nulitatea absolută, este că, ambele fiind acțiuni în constatare, sunt imprescriptibile. Ceea ce aproprie ineficiența de nulitate relativă este că ambele pot fi remediate prin obținerea consimțământului persoanei corespunzătoare. Însă ineficiența nu poate fi egalată nici cu nulitatea absolută și nici cu cea relativă.

Nu trebuie de omis însă că sunt lovite de nulitate actele juridice săvârșite cu nesocotirea unor condiții legale sau voluntare de validitate. Aceste condiții se pot referi la elementele constitutive sau intrinseci ale actelor (consimțământ, capacitate, obiect, cauză, formă), la caracterele unora dintre aceste elemente (licitate,

moralitate, posibilitate), la cerințe extrinseci actelor (autorizația administrativă) etc. Actele nevalide sau lovite de nulitate sunt implicit ineficace, sancțiunea nulității având drept scop principal tocmai lipsirea actului de efectele sale.

Sunt atacabile, actele juridice care, deși valide, pot fi lovite de *ineficacitate* ca urmare a unei acțiuni în justiție, introdusă de părți sau terți, și întemeiată pe o împrejurare extrinsecă (de regulă) actului juridic, de existența sau inexistența căreia legea condiționează producerea efectelor actului, nu însă și validitatea acestuia. Astfel, sunt atacabile actele susceptibile de rezoluțiune sau reziliere.

Actele atacabile se deosebesc de actele lovite de nulitate prin faptul că îndeplinesc toate condițiile legale sau voluntare de validitate. Ele prezintă o asemănare mai mare cu actele anulabile, întrucât, ca și acestea, produc efecte dacă nu se introduce, se respinge ori se prescrie acțiunea aflată la dispoziția părții interesate.

Actele ineficace în sens restrâns sunt cele care nu produc, în totul sau în parte, efecte, deși sunt valide și inatacabile. Intră în această categorie, în primul rând, actele afectate de termen suspensiv și de condiție suspensivă.

Tot din categoria actelor ineficace, în sens restrâns, fac parte acele acte a căror eficacitate deplină depinde de îndeplinirea anumitor condiții legale, fără ca lipsa acestora să facă acele acte nule, anulabile sau atacabile. Astfel, în cazul vânzării unor bunuri de gen, transferul dreptului de proprietate nu operează înainte de individualizarea bunurilor respective; actul translativ de proprietate este temporar ineficace, sub acest aspect, fără a fi nul, anulabil ori atacabil.

Ineficacitatea *stricto sensu* implică o stare de așteptare, care se consumă sub semnul certitudinii sau al incertitudinii momentului când va înceta. Actul afectat de un termen suspensiv nu-și produce efectele principale îndată după încheierea sa, dar există certitudine asupra momentului în care ineficacitatea va înceta. Când actul este sub condiție suspensivă, momentul încetării ineficacității este nesigur, întrucât producerea efectelor depinde de un eveniment viitor și incert.

În fond, scoaterea anumitor cauze de nulitate de sub influența instituției nulității și plasarea acestora sub imperiul ineficienței actului juridic civil este o figură juridică oportună, ceea ce nu face decât să sporească eficacitatea circuitului civil și plasarea ca preocupare principală a intenției reale a părților, în vederea producerii de efecte juridice, și nu a celei de suprimare a acestora de fiecare dată, prin sancțiunea dură a nulității.

Referințe bibliografice:

1. Antonescu N.E. *Nevaliditatea actelor juridice în dreptul civil, în materia nulităților*. București: Institutul de Arte Grafice România Nouă, 1927, 360 p.

2. Beleiu Gh. *Drept civil roman. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. București: Universul Juridic, 2005, 600 p.
3. Bojincă M. *Drept civil. Teoria general a dreptului civil*. Craiova: Helios, 2002, 417 p.
4. Florescu G. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Hamangiu, 2008, 407 p.
5. Muntean I. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Universul Juridic, 2011, 581 p.
6. Plastara G. *Curs de drept civil român pus la curent cu noua legislație*. Vol. IV. București: Cartea Românească, 1925, 1098 p.
7. Popa V.V. *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. Ediția a 2-a. București: C.H.Beck, 2006, 512 p.
8. Reghini I., Diaconescu Ș., Vasilescu P. *Introducere în dreptul civil*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2008, 692 p.
9. Ungureanu O. *Drept civil. Introducere*. București: All Beck, 2000, 250 p.
10. Baudry-Lacantinerie G. *Precis de droit civil*. Paris Ed. Librairie de la sté Si1913, 1913, 1157 p.
11. Ionașcu T., Barasch E.A. *La conception de la nullite des actes juridiques dans le droit civil socialiste roumain*. București: Ed. Academiei R.S.R., 1978, 305 p.
12. Wetter P. Van. *Les obligations en droit romain*, T. II. Paris: Imp. C. Annot-Braeckman, 1884, 429.

FILE DIN ISTORIA DOCTRINEI CIVILISTICE MOLDOVENEȘTI (1959 – 1989)

PAGES OF HISTORY OF THE MOLDAVIAN CIVILISTIC DOCTRINE (1959 – 1989)

Artur TARLAPAN, doctorand, lector univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The 60th anniversary of the Faculty of Law of the State University of Moldova represents a great opportunity to browse through the history sheets of the doctrine of civil law from the origins of law teaching in Moldova. The analysis of the doctrine of the years 1950-1980 allows us to make a conventional systematization of the research directions specific to this period, namely: the problems of codifying the civil legislation, commenting on the Civil Code of 1964 and researching of different institutions of civil law. Despite the fact that this doctrine belongs to a different socio-economic structure, the works of the theorists of that time can serve as sources of inspiration and guide for contemporary research.

Cuvinte-cheie: *cod civil, codificare, sistemul dreptului civil, capacitate civilă, reprezentare, obiectele raportului juridic civil, contracte economice, moștenire.*

§1. Aspecte introductive

Aniversarea a 60 de ani de la înființarea Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova reprezintă un prilej frumos de a răsfoi filele istoriei doctrinei civiliste de la originile învățământului juridic moldovenesc.

Înființarea Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova a avut loc în perioada în care se desfășurau la modul activ lucrările de codificare a legislației civile și deja era elaborat primul proiect al Codului civil al RSSM. După câțiva ani, în care a continuat sistematizarea materiei și definitivarea codificării, a fost adoptat Codul civil din 26 decembrie 1964, care a intrat în vigoare la 01 iulie 1965. Acesta a fost motivul pentru care, în primul deceniu de la fondarea Facultății, atenția specialiștilor în materia dreptului civil a fost îndreptată primordial spre abordarea problematicii codificării legislației civile. Acestor abordări le-a urmat activitatea de comentare a Codului civil, precum și cea de cercetare monografică a diferitor instituții ale dreptului civil pentru necesități teoretice și practice.

Cele expuse ne îndreptătesc de a diviza în mod convențional preocupările științifice ale doctinarilor din perioada socialistă în trei compartimente:

- abordarea problematicii codificării legislației civile.
- comentarea Codului civil al RSSM.
- cercetarea monografică a diverselor instituții ale dreptului civil.

§2. Problematika codificării legislației civile

Codificarea legislației civile, inițial, a făcut obiect al unor studii publicate în periodicele de specialitate, cum ar fi Ученные записки Кишиневского Государственного Университета [1, p.42-60; 2, p.89-99; 3, p.57-69], urmate de lucrări ample dedicate fie Codului civil al RSSM din 1964, fie codificării legislației civile per general [4; 5; 6]. Cele mai importante lucrări în materie aparțin autorului Davîdov V.I., care a publicat în 1968 o lucrare de sinteză asupra Codului civil proaspăt adoptat [4], iar în 1973 – o monografie cu privire la problemele codificării legislației civile [6].

Prima dintre ele – Основные положения и особенности Гражданского кодекса Молдавии – se remarcă prin faptul că autorul acesteia nu se limitează doar la o expunere rezumativă a principalelor prevederi ale Codului civil, ci abordează unele din ele dintr-o perspectivă critică [4, p.77-78, 81-82]. Mai mult decât atât, lucrarea are și un caracter comparativist, normele Codului civil al RSSM fiind contrapuse cu norme analoage din codurile civile ale altor republici unionale [4, p.158-159, 189-190]. Paradoxal este faptul că, în pofida impresiei generale că toate codurile civile ale republicilor unionale erau aproape identice, autorul reușește să identifice un șir de particularități ale Codului civil al RSSM, care vorbesc de un nivel de calitate a reglementărilor mai înalt în comparație cu cele ale altor republici unionale.

Cu titlu exemplificativ putem menționa observațiile autorului cu privire la capacitatea de exercițiu redusă a persoanelor de la 7 la 15 ani și de la 15 la 18 ani, care în conformitate cu art. 13 și 14 din Cod erau în drept să încheie acte curente de mică valoare. În acest context autorul remarcă faptul că reglementarea conținută în Codul civil al RSSM este mai permisivă în comparație cu reglementările altor coduri unionale, care permiteau persoanelor cu capacitate de exercițiu redusă să încheie acte curente de mică valoare *ce se execută la momentul încheierii*, la care unele coduri adăugau condiția *corespunderii actului cu vârsta minorului* [4, p. 29]. În acest sens, autorul le reproșează, pe de o parte, redacția prea restrictivă, care exclude posibilitatea încheierii unui șir de acte de mică valoare dar importante în viața minorului, pe de altă parte, deficiențele ce se pot ivi în practică la aprecierea corespunderii actului cu vârsta minorului.

Menționăm că o parte din critică este valabilă și pentru actualul Cod civil al Republicii Moldova, care permite minorilor să încheie doar acte juridice de mică valoare ce se execută la momentul încheierii lor (art. 27 și 28 din Codul civil).

Un alt exemplu de concept promovat de autorul citat, valabil și pentru zilele noastre, este cel referitor la felurile reprezentării în actele juridice civile [4, p. 40]. Este aproape unanim acceptată clasificarea reprezentării în convențională și legală, uneori cu precizarea că reprezentarea judiciară este o varietate a celei legale. Davîdov V.I., la rândul său, propune separarea reprezentării administrative,

bazate pe un act al autorității publice, în calitate de categorie distinctă. Într-adevăr, și acum desemnarea tutorelui sau a curatorului se face prin act administrativ, emis de autoritatea tutelară (art. 53 din Codul civil).

Cea de a doua lucrare a aceluiași autor – Проблемы кодификации гражданского законодательства – conține un șir de considerații prețioase cu privire la beneficiile sistemului bazat pe pandecte [6, p.7-8], influența legilor economice asupra reglementării relațiilor civile [6, p.10], principiul unității reglementării juridico-civile și cel al diferențierii normelor juridice civile [6, p.14], principiul reglementării exhaustive a tuturor instituțiilor ramurii de drept [6, p.16], și altele, deosebit de importante pentru procesul de codificare a legislației civile, inclusiv în Republica Moldova, unde lucrările de modernizare a Codului civil din 2002 abia au fost finalizate.

Și aici autorul dă dovadă de spirit critic, reproșând Codului civil al RSSM unele deficiențe, care cu același succes pot fi opuse și actualului Cod civil al Republicii Moldova. Un exemplu relevant ar fi invocarea lipsei în Partea Generală a Codului civil a unei norme generale cu privire la obiectele raportului juridic civil [6, p.16-17]. În continuarea acestei idei putem supune criticii includerea în Cartea a II-a „Drepturile reale” a actualului Cod civil al Republicii Moldova a normei cu privire la obiectele de proprietate intelectuală, fapt care nu corespunde naturii lor juridice. Prin esență, nici obiectele de proprietate intelectuală, nici drepturile asupra lor nu pot fi asociate cu drepturile reale tradiționale.

§3. Comentarea Codului civil din 1964

După etapa de analiză a procesului de codificare a legislației civile a urmat comentarea Codului civil al RSSM.

Primul comentariu al Codului civil a fost publicat în 1971 [7]. Acest comentariu reprezintă un efort comun al doctrinarilor autohtoni susținuți de civilişti renumiți ai epocii din RSFSR. La elaborarea comentariului au contribuit corifeii ai civilisticii sovietice, cum ar fi Ioffe O.S. și Makovskii A.L. Acest comentariu se caracterizează printr-o expunere comprimată a explicațiilor pe fiecare articol, preponderent pentru necesități practice.

Un al doilea comentariu a apărut în anul 1987 [8]. Acesta reprezintă o variantă revizuită a comentariului din 1971, însă cu o vădită tendință spre teoretizare. Nu întâmplător aceste comentariu este numit științifico-practic. Pe paginile acestuia deja se găsesc nu doar considerente de ordin practic, dar și unele noțiuni teoretice și expuneri ample cu privire la natura juridică a diferitor raporturi civile [8, p.26 și urm.].

În pofida faptului că legislația civilă de-a lungul anilor a suferit modificări substanțiale, iar Codul civil modernizat al Republicii Moldova îl depășește pe cel din 1964 nu doar din punct de vedere cantitativ, dar și din punct de vedere calitativ, conceptual și al tehnicii juridice, comentariile Codului civil al RSSM

din 1971 și 1987 pot servi nu doar ca material istoric comparativ, dar ca și călăuză pentru înțelegerea unor concepte juridice fundamentale și a diferitor instituții juridice civile. Totodată, comentariile în cauză se caracterizează prin economie a limbajului, ce de multe ori lipsește în cercetările contemporane. Asta e ceea ce noi numim – „a spune multe cu cuvinte puține”.

§4. Cercetarea monografică a instituțiilor dreptului civil

Pe lângă comentarea Codului civil din 1964, doctrina s-a preocupat intens de cercetarea monografică a diferitor instituții de drept civil. De o atenție deosebită s-a bucurat instituția contractelor economice, căreia i-a fost dedicat un șir de monografii, ce aveau ca obiect fie teoria generală a contractelor economice, fie diferitele contracte economice speciale.

În șirul monografiilor avute în vedere putem evidenția Законодательство о хозяйственных договорах, ce aparține aceluiași Davîdov V.I. [9]. Aceasta reprezintă, din câte cunoaștem, prima încercare de sistematizare a unei teorii generale a contractelor economice în literatura autohtonă. Ceea ce poate fi remarcat în conținutul acestei lucrări este compartimentul dedicat răspunderii patrimoniale pentru încălcarea contractelor economice [9, p.102-134]. Per general, doctrina civilistică sovietică, fiind primordial preocupată de problemele disciplinei contractuale și a răspunderii civile contractuale, a abordat profund și minuțios aspectele legate de încheierea și executarea contractelor economice, de răspunderea juridică civilă și temeiurile acesteia. O atenție deosebită a fost acordată teoriei prejudiciilor patrimoniale și a mijloacelor de garantare a executării obligațiilor, în special clauzei penale. Rezultatele obținute de doctrină în acest domeniu își păstrează actualitatea și, până în zilele noastre, se regăsesc printre normele legislației civile. Monografia avută în vedere se înscrie în șirul cercetărilor teoretice prin care s-au sintetizat principalele realizări ale doctrinei în materia contractelor economice, în general, și a răspunderii civile contractuale, în special.

Cercetările lui Davîdov V.I. în materia contractelor economice a continuat cu analiza diverselor contracte speciale, în special a varietăților de contracte de furnizare a mărfurilor și a energiei [10], precum și a celui de antrepriză în construcții [11].

Preocupările doctrinarilor autohtoni s-au axat și pe materia contractului de transport [12], precum și pe cea a închirierii de locuințe din fondul de stat [13].

O mențiune specială merită monografia lui Nichitiuk P.S. cu privire la dreptul succesoral și procedura succesorală [14]. Până în prezent lucrarea dată servește sursă de inspirație pentru teoreticieni și este citată în lucrările de specialitate.

Ceea ce ne-a atras nouă atenția în mod special sunt considerațiile autorului cu privire la principiile dreptului succesoral, în special principiul universalității transmisiunii succesoriale.

Autorul consideră că principiul universalității transmisiunii nu este unul interent materiei dreptului succesoral [14, p.15 și urm.]. El argumentează și explică situații de transmisiune succesorală cu titlu particular, în care persoana ce dobândește anumite bunuri din masa scesorală se consideră moștenitor al defunctului. În special, astfel de situații aveau loc în caz de succesiune testamentară.

Cele expuse se corelează perfect cu practica notarială de până la modernizarea Codului civil al Republicii Moldova, conform căreia prin testament testatorul putea testa anumite bunuri în favoarea unei persoane, însă această dispoziție testamentară nu avea natura unui legat, ci a unei instituii de moștenitor. Astfel, avea loc o transmisiune succesorală cu titlu particular, în urma căreia persoana desemnată în testament dobânda calitatea de moștenitor al testatorului.

Astfel, considerațiile autorului lucrării citate mai sus prezintă actualitate în contextul modificărilor legislative ce au avut loc în țara noastră odată cu modernizarea Codului civil din 2002, în urma cărora materia succesiunii a suferit o revizuire substanțială. În special, noua viziune a legiuitorului promovează consecvent principiul universalității transmisiunii succesorale, nefiind admisibilă deja succesiunea cu titlu particular, așa cum aceasta a fost relatată mai sus. Aceste modificări legislative au stârnit discuții intense în rândul specialiștilor, mai cu seamă în rândul notarilor.

O atenție cu totul deosebită merită lucrarea prof. Volcinski V., dedicată drepturilor subiective nepatrimoniale. Lucrarea reprezintă teza pentru obținerea titlului de doctor în drept, susținută la Moscova în 1973, intitulată – Неимущественные права хозяйственных организаций [15].

Lucrarea nominalizată se axează pe trei drepturi nepatrimoniale, și anume dreptul la denumirea de firmă, dreptul la marcă și dreptul la respectarea reputației profesionale. În virtutea condițiilor social-economice existente la cel moment, drepturile subiective în cauză erau înzestrate cu natură nepatrimonială.

Cercetarea efectuată de autor se bazează pe două repere metodologice fundamentale, care, dincolo de considerente de ordin ideologic, sunt indispensabile oricărei cercetări în domeniul dreptului [15, p.5]. Și anume:

- raporturile juridice nu pot fi înțelese din sine însuși sau din, așa-numitul, spirit al poporului sau a societății, ci se fundamentează pe relațiile economice existente în societate. Se pune, astfel, în evidență caracterul original al relațiilor social-economice și caracterul derivat din acestea a normelor juridice.
- o cercere în domeniul științelor sociale trebuie să țină cont de legăturile istorice existente. Un fenomen juridic trebuie cercetat din punct de vedere a originilor sale, a etapelor principale ale evoluției, ajungându-se, în așa fel, la starea actuală a fenomenului în cauză.

În contextul analizei dreptului subiectiv la denumirea de firmă autorul expune considerații prețioase cu privire la natura juridică a drepturilor subiective civile per general [15, p.11-12]. Astfel, prof. Volcinski polemizează cu renumitul civilist sovietic Ioffe O.S., care considera că dreptul subiectiv la denumirea de firmă este un drept subiectiv administrativ, în virtutea faptului că denumirea de firmă se conferă și se modifică conform normelor dreptului administrativ. Nefiind de acord cu această afirmație, prof. Volcinski pe drept cuvânt consideră că natura juridică a unui drept subiectiv nu trebuie apreciată prin raportare la actul care stă la baza nașterii acestuia drept, ci reieșind din conținutul dreptului subiectiv avut în vedere, conținutul raportului juridic în care se realizează dreptul subiectiv, modalitățile de exercitare și apărare a acestuia.

Polemizând și cu alți savanți cu privire la natura juridică a denumirii de firmă, autorul pornește de la clasificarea drepturilor nepatrimoniale în drepturi nepatrimoniale conexe cu cele patrimoniale și drepturi nepatrimoniale neconexe cu cele patrimoniale, și propune o subclasificare a celor conexe în:

- drepturi nepatrimoniale legate direct cu cele patrimoniale.
- drepturi nepatrimoniale legate indirect cu cele nepatrimoniale.

Chiar dacă subclasificarea menționată nu se regăsește pe paginile altor lucrări de specialitate, considerentele expuse de autor merită a fi reținute. Ele prezintă valoare din punct de vedere a înțelegerii fenomenului cercetat și pătrunderii în esența tuturor aspectelor acestuia, cu ocazia unor abordări teoretice.

În concluzie, putem menționa că doctrina civilistică moldovenească a anilor 1950-1980 dispune de un potențial teoretic, care nu este pe deplin valorificat de generațiile ce-i urmează. Lucrările teoreticienilor din această perioadă încă ne pot servi drept surse de inspirație și model de cercetare științifică, caracterizate prin fundamentare metodologică, precizie a conceptelor, economie a limbajului și logică solidă în argumentare.

Referințe bibliografice:

1. Амерханов Г.С. Некоторые вопросы разработки проекта ГК союзной республики. În: Кишиневский Государственный Университет, Ученые записки, том 58. Кишинев, 1961.
2. Давыдов В.И. К вопросу о кодификации гражданского законодательства Молдавской ССР. În: Кишиневский Государственный Университет, Ученые записки, том 67. Кишинев, 1964.
3. Шварц Х.И., Давыдов В.И. К истории кодификации гражданского законодательства Молдавской ССР. În: Кишиневский Государственный Университет, Ученые записки, том 79. Кишинев, 1965.

4. Давыдов В.И. Основные положения и особенности Гражданского кодекса Молдавии. Кишинев: «Картя Молдовеняскэ», 1968.
5. Давыдов В.И. В.И. Ленин и развитие гражданского законодательства союзных республик. Кишинев: «Картя Молдовеняскэ», 1970.
6. Давыдов В.И. Проблемы кодификации гражданского законодательства. Кишинев: «Штиинца», 1973.
7. Комментарий к Гражданскому кодексу Молдавской ССР. Кишинев: «Картя Молдовеняскэ», 1971.
8. Научно-практический комментарий к Гражданскому кодексу Молдавской ССР. Кишинев: «Картя Молдовеняскэ», 1987.
9. Давыдов В. Законодательство о хозяйственных договорах. Кишинев: «Картя Молдовеняскэ», 1972.
10. Давыдов В.И. Хозяйственные договоры: снабжение, заготовка, торговля. Кишинев: «Картя Молдовеняскэ», 1985.
11. Давыдов В.И. Хозяйственные договоры подряда в строительстве. Кишинев: «Картя Молдовеняскэ», 1986.
12. Шварц Х.И. Правовое регулирование перевозок на автомобильном транспорте. Москва: «Юридическая литература», 1966.
13. Никитюк П.С. Жилищное право. Кишинев: «Штиинца», 1985.
14. Никитюк П.С. Наследственное право и наследственный процесс. Кишинев: «Штиинца», 1973.
15. Волчинский В.К. Неимущественные права хозяйственных организаций: автореферат дис. на соиск. учен. ст. к. ю. н. Москва, 1973.

SECȚIUNEA

DREPTUL INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN: PROVOCĂRI ȘI REMEDII

**МЕЖДУНАРОДНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ПРАВА
ВНУТРЕННЕГО СУДОХОДСТВА УКРАИНЫ И РЕСПУБЛИКИ
МОЛДОВА**

*INTERNATIONAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE LAW
OF INLAND NAVIGATION OF UKRAINE AND THE REPUBLIC OF
MOLDOVA*

Григорий МОШАК,
доктор юридических наук (Украина),
доктор хабилитат права (РМ), профессор,
зав. кафедры гражданского и трудового права
Одесского национального морского университета

Abstract: The article reveals issues of the law of inland navigation and the impact on him of the actual state of affairs in this area. Proposals have been made on the directions of Ukrainian-Moldovan cooperation.

Keywords: *Inland navigation; law; directions of cooperation.*

Сравнительные исследования права внутреннего судоходства на материалах Украины и Республики Молдова не осуществлялись, не рассматривались его проблемы в контексте соответствующего права немецкоязычных стран. Предлагаемые результаты исследования являются первыми в научной литературе. Исследование законодательства, практики его применения и вопросов совершенствования в совокупности с результатами анализа экономической и статистической информации позволяют изложить некоторые предварительные выводы.

В Украине и Республике Молдова отсутствует многолетняя традиция исследования проблем права внутреннего судоходства. В Германии же с давних пор издаются многочисленных источники - основательные законы и обширные комментарии, монографии и статьи. Внутреннее судоходство регулирует больше десяти специальных законов [1], важнейшим из которых является закон «О частнопрововых отношениях внутреннего судоходства (Binnenschiffahrtsgesetz) [2], функционирующий более 100 лет - с 1-ого января 1896 года. Комментарий О. Фортиша и О. Щуке «Закон о внутреннем судоходстве и рафтинге: пояснительный текст» - впервые издана в 1938г., переиздавалась в 1953 и 2016 г. г. [3]. В 1999 г. опубликовано 4-е издание «Комментария к праву внутреннего судоходства» О. Вортиша и У. Бемма

[4]. В 2007 г. появилось 5-е издание «Комментария к праву внутреннего судоходства» Т. Вальдштейна и Ю. Голланда [5].

Развитие национального права внутреннего судоходства того или иного государства во многом обуславливается уровнем развития его соответствующего судоходства. Три блока вопросов: регулирование статуса и использования судоходных путей, а также иной инфраструктуры внутреннего водного транспорта; использование транспортных средств; регулирование отношений, складывающихся в процессе подготовки и осуществления перевозок – образуют фактическую основу развития права внутреннего судоходства.

При рассмотрении международных аспектов права внутреннего судоходства обращают на себя внимание различия в определении понятия внутренних водных путей, хождение по которым образует судоходство. Значение различий состоит в том, что они влияют на пределы правового регулирования и, как следствие, на определение удельного веса этого вида перевозок в их общем объеме. От понятия внутреннего судоходства во многом зависят границы понятия внутренних водных путей и средств юридической техники выражения понятия. В этом вопросе важно обратиться к источникам некоторых государств. Наиболее авторитетный немецкий энциклопедический словарь Дуден (Duden) дает абстрактное понятие внутреннего судоходства, определяя его как хождение внутренними водотоками, к числу которых принадлежат воды, пригодные для движения судов. Юридически более точное определение содержит Закон ФРГ «О Федеральных внутренних водных путях» [6], в котором (в перечне №1) приводятся наименования водных речных и морских путей, предназначенных для использования в федеральных целях.

Постановлением №640[7] правительство Украины утвердило перечень судоходных морских и речных путей, географически и предметно отнесенных к категории внутренних, тем самым законодательно предопределило границы понятия украинского права внутреннего судоходства. Аналогично видится решение вопроса о пределах понятия права внутреннего судоходства в Румынии, тоже располагающей большой сетью внутренних водных путей [8]. Ее правительство утвердило номинальный список внутренних водных путей, установив не исчерпывающий перечень их географических наименований [9]. Правительство Румынии не только законодательно определило пределы понятия права внутреннего судоходства, но и одновременно сузило его в сравнении с Украиной, поскольку не включило в упоминаемый перечень морские внутренние водные пути. В соответствии с молдавской точкой зрения внутренними водными путями являются пути сообщения, естественные или искусственно созданные, обозначенные навигационными знаками

или иным способом, используемые в целях судоходства [10]. Анализ ст. 2 Закона «О внутреннем водном транспорте» Республики Молдова показывает, что в формулировании понятия внутренних водных путей использовано перечисление возможных видов, без составления списка географических наименований. Таким образом, в Молдове, на мой взгляд, определение внутренних водных путей приобрело достаточный уровень обобщения. Оно выглядит содержательно более насыщенным, чем в Украине или в Румынии. Заслуживает изучения более быстрое развитие законодательной базы Молдовы по сравнению с Украиной. Гражданский кодекс Молдовы был принят раньше, чем аналогичный документ в Украине. Специальный нормативный акт - закон №176 «О внутреннем водном транспорте Республики Молдова» - принят еще 12 июля 2013 года и до настоящего времени продолжает совершенствоваться путем внесения в него изменений и дополнений [11]. Тогда как в Украине проект одноименного акта к моменту написания статьи все еще находился на рассмотрении Верховной Рады.

В Украине и Молдове, начиная с момента обретения государственной независимости в 90-е годы, внутреннее судоходство стремительно свертывалось по многим его показателям, что в конечном итоге привело к фактическому прекращению исследований соответствующей проблематики права. В то время, когда в Германии сохранилось и используется 7300 км. судоходных внутренних водных путей, в Украине эксплуатационная длина речных судоходных путей общего пользования сократилась с 4910,0 км. в 1980 г. до 1569,4 км. в 2016 г. По некоторым данным, из 2500 судов, которые находились на плаву в 1991 г., в настоящее время осталось 150 суден. В настоящее время в сравнении с 1990 г. Украинцы пользуются водным транспортом на 98% меньше. Речные пассажирские перевозки за последние 28 лет сократились в 40 раз [12]. При этом огромный потенциал внутренних водных путей Украины все еще продолжает существовать [13] и создавать предпосылки для международного сотрудничества.

Согласно статистическим данным, в 2018 г. длина судоходных внутренних водных путей Молдовы составляла 410 км. [14]. По информации, содержащейся в Концепции развития водного транспорта в Республике Молдова [15], длина ее внутренних водных путей составляет 635,4 км. Анализ молдавских литературных источников показывает, что в предыдущие годы длина судоходных внутренних водных путей в Молдове ранее была существенно большей [16]. Примерно двадцать лет назад речным транспортом по главным рекам Республики Молдовы – Днестру и Пруту - перевозилось более **трех миллионов тонн** различных грузов в год. Однако по состоянию на 1998 год Молдова потеряла свою долю собственности в морском торговом флоте СССР общим тоннажем в 258 тысяч тонн [17]. Сокращение пере-

возок и внутренних водных путей негативно сказалось на развитии права внутреннего судоходства также и в Молдове.

В Украине на день издания Регистровой книги в 2018 г. было зарегистрировано 901 самоходное и несамоходное судно внутреннего плавания (независимо от валовой вместимости) суммарной валовой вместимостью - 503 188 регистровых тонн [18], а также 97 судов смешанного плавания (морских самоходных и несамоходных валовой вместимостью менее 100 и самоходных и несамоходных судов валовой вместимостью менее 100) суммарной валовой вместимостью – 5261 регистровых тонн. В Молдове, согласно официальным статистическим данным за 2018 г., было семь действующих самоходных грузовых судов без силовой установки [19] и два самоходных пассажирских судна [20]. В соответствии с данными Управления водного транспорта при Министерстве транспорта и дорожной инфраструктуры РМ на 2012г.по внутренним водным путям Молдовы ходило 50 судов, всего под флагом Молдовы по внешним водным путям (море и река-море) находилось 378 судов. По иным источникам, в 2017 г. под флагом Молдовы пребывало 168 морских судов общей вместимостью 703 000 тонн с временной или постоянной регистрацией в порту Джурджулешть. Отдельные издания высказывают мнение, что по тоннажу флот Молдовы превосходит Азербайджан, Грузию, Казахстан, Украину и Румынию, и составляет 10% от российского торгового флота [21], и что на бумаге Молдова выглядит настоящей морской державой [22].

В Республике Молдова осуществлена значительная работа по совершенствованию права внутреннего и морского судоходства, а также практики его применения. Молдова стала членом Международной морской Организации, Дунайской и Днестровской комиссий. Правительство Республики Молдова признали более десяти ведущих мировых классификационных обществ, что создало нормативные основания проведения технического освидетельствование судов под флагом Республики Молдова. Ратификация примерно 20 международных конвенций, регламентирующих деятельность водного транспорта, способствовала унификации молдавского права внутреннего судоходства и адаптации его к законодательству ЕС.

Задачи и перспектива. В Республике Молдова отмечается стремление совершенствовать нормы и практику регистрации судов под ее флагом, доказательством чему служит введение государственной регистрации судов в судовом регистре [23], усложнение контроля над их техническим состоянием и использованием.

Украина и Молдова имеют внушительный набор оснований, задач и перспектив сотрудничества по вопросам права внутреннего судоходства, поскольку географически являются соседями и, кроме того, участниками

ряда многосторонних и двусторонних международных конвенций, договоров, программ. В частности, существуют перспективы улучшения сотрудничества по проблемам права внутреннего судоходства в рамках Дунайской и Днестровской комиссий, в вопросах открытия судоходства на р.Днестр, в рамках проекта «ТРАСЕКА» [24]. Открыты перспективы сотрудничества в вопросах права водного транспорта с использованием программы еврорегионов «Днестр», «Нижний Дунай», а также в рамках стратегии ЕС для Дунайского региона (СЕСДР) [25]. Программа «Восточное партнерство» предоставляет возможности, в том числе для реализации совместных молдавско-украинских правовых инициатив в вопросах экономического сотрудничества с ЕС, транспорта и защиты окружающей среды.

К наиболее перспективным направлениям украинско-молдавского межвузовского сотрудничества в обозначенной выше сфере принадлежит разработка рекомендаций по совершенствованию работы предприятий внутреннего водного транспорта по привлечению грузов (устранение узких мест в применении права внутреннего судоходства); совместная подготовка кадров в области права внутреннего судоходства и международного права; подготовка научно-практических разработок и рекомендаций в области права внутреннего судоходства, международного права и совершенствования практики его применения.

Библиографические ссылки:

1. Ein Service des Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz sowie des Bundesamts für Justiz. - In: (accesat: 07.10.2019)
2. BinSchG – Binnenschiffahrtsgesetz .Ein Service des Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz sowie des Bundesamts für Justiz. - In: <http://www.gesetze-im-internet.de/binschprg/>(accesat: 07.10.2019)
3. Binnenschiffahrts- und Flößereirecht : Erläuterungswerk / Otto Vortisch; Otto Zschucke .- VerlagBerlin : de Gruyter, Erscheinungsdatum: 1938, Umfang/Format XIX, 922 S. - In: <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=showFullRecord&currentResultId=%22Binnenschiffahrts-%22+and+%22und%22+and+%22Fl%C3%B6%C3%9Fereirecht%3A%22+and+%22Erl%C3%A4uterungswerk%22%26any&currentPosition=1>(accesat: 07.10.2019).
4. Binnenschiffahrtsrecht : Kommentar / Vortisch, Otto, Bemm, Wilfrid .- Ausgabe 4., völlig neu bearb. Aufl. / - Verlag Berlin ; New York : de Gruyter, Erscheinungsdatum: 1991.-819 S. In:<https://portal.dnb.de/opac.htm?query=Otto+Vortisch%2C+Wilfrid+Bemm&method=simpleSearch> (accesat: 07.10.2019).

5. Binnenschiffahrtsrecht : Kommentar / von Thor v. Waldstein ; Hubert Holland. Ausgabe 5., völlig neu bearb. Aufl. ,Verlag Berlin : de Gruyter Recht, Erscheinungsdatum: 2007.- 1104 S. ; - In: <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=showFullRecord&currentResultId=Thor+and+v.+and+Waldstein%26any&currentPosition=7>(accesat: 07.10.2019)
6. Bundeswasserstraßengesetz (WaStrG).- Ein Service des Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz sowie des Bundesamts für Justiz – www.gesetze-im-internet.de / -In: <https://www.gesetze-im-internet.de/wastrg/WaStrG.pdf> /-(accesat: 07.10.2019)
7. Постанова КМ України від 12 червня 1996 р. N 640 «Про затвердження переліку внутрішніх водних шляхів, що належать до категорії судноплавних». -In:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640-96-%D0%BF> - (accesat: 07.10.2019)
8. Lege 203/2003. - REȚEAUA DE CĂI NAVIGABILE INTERIOARE ȘI PORTURI. - In: <https://lege5.ro/Gratuit/gq2tonjr/reteaua-de-cai-navigabile-interioare-si-porturi-lege-203-2003?dp=gi3dcojzqg2tk.>- (accesat: 07.10.2019)
9. HOTĂRÂRE nr. 665 din 24 iunie 2008 pentru stabilirea nominală și pe porturi a căilor navigabile interioare ale României. - In: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/95271>.- (accesat: 07.10.2019)
10. См. ст. 2 Закона РМ «О внутреннем водном транспорте Республики Молдова».-In:<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=349950&lang=2> (accesat: 07.10.2019)
11. Закон Республики Молдова «О внутреннем водном транспорте» в редакции Законов Республики Молдова от 07.07.2016 г. №160, 21.07.2017 г. №178, 21.09.2017 г. №185, 21.12.2017 г. №295, 27.07.2018 г. №140.-In:<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=349950&lang=2>(accesat: 07.10.2019)
12. Андроник В. Украинцы отвыкли от рек: почему в стране исчезают пассажирские теплоходы.-In: <https://www.segodaya.ua/economics/transport/ukraincy-otvykli-ot-rek-pochemu-v-strane-ischezayut-passazhirskie-teplohody-1166252.html>.- (accesat: 07.10.2019)
13. Інформація про водний транспорт України. Україна має 3 судноплавні річки, дві з яких входять до ТОП-5 найбільших річок Європи, 16 річкових портів та терміналів; 60 млн. тонн пропускної здатності на рік. - In: <https://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-vodniy-transport-ukraini.html> (accesat: 04.10.2019)
14. Ministerul Transporturilor. RAPORT DE ACTIVITATE pentru anul 2018. Iunie 2019. Caifluviale navigabile de folosință generală. Lungimea căilor de comunicație, la sfârșitul anului, 2000-2018 pe Indicatori Ani 2018.-

- In: <http://www.mt.gov.ro/web14/documente/interes-public/rapoarte/Raport%20activitate%20MT%202018.pdf>(accesat: 30.09.2019)
15. Постановление Правительства РМ № 453 от 24.03.2008 «Об утверждении Концепции развития водного транспорта в Республике Молдова» .-Monitorul Oficial № 66-68 статья № : 433
  16. Карта европейских внутренних водных путей.-In: <http://mapinmap.ru/archives/9552>.- (accesat: 07.10.2019)
  17. Лабунец А.В. Экономика Молдовы: проблемы водного транспорта.- In:<https://ava.md/2010/07/15/ekonomika-moldovy-problemy-vodnogo-transporta/> .- (accesat: 30.09.2019)
  18. Регістровакнигасуден.-Київ, -2018.- REGISTER OF SHIPS, 2019 KYIV - In: <http://shipregister.ua/pdf/reg-ships.pdf>.- (accesat: 01.10.2019)
  19. BancadestatisticMoldova.- In: http://statbank.statistica.md/prxweb/prxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__19%20TRA__TRA020/TRA020400.px/table/tableViewLayout1/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802 .-(accesat: 30.09.2019)
  20. Banca de date statistice Moldova. -Nave fluviale in inventar, la sfirsitul anului, petipuri de nave, 2000-2018 peTipuri de nave si Ani 2018 Nave de pasageri cu autopropulsie.- (tot acolo, accesat: 30.09.2019)
  21. Правила регистрации судов в Молдове меняются. - ПортНьюс.- In: <http://portnews.ru/digest/20781/>.-(accesat: 30.09.2019)
  22. Еще один молдавский корабль попал под запреты: стала известна причина.- In: http://bloknot-moldova.md/news/eshche-odin-moldavskiy-korabl-popal-pod-zaprety-st-1092650?sphrase_id=955777 .-(accesat: 30.09.2019).
  23. Înregistrarea navelorînRegistrul de stat al navelor.- In: <https://servicii.gov.md/ServiceDetails.aspx?id=a829ddaf-a443-41c8-b7ec-ad1d84aea794> (accesat: 29.09.2019).- (accesat: 07.10.2019)
  24. Логистические процессы и морские магистрали II. Проект мастер-плана «LOGMOS» – Приложение 9.1. Обзор страны. Молдова. Октябрь 2013 г.In:http://www.traceca-org.org/fileadmin/fm-dam/TAREP/65ta/Master_Plan/MPA9.1MDRU.pdf.- (accesat: 07.10.2019).
  25. Стратегиейпредусмотрено в т.ч. развитиевнутреннегосудоходства (координаторы- Австрия и Румыния.- Стратегія Європейського Союзу для Дунайського регіону(TheEU StrategyfortheDanubeRegion(EUSDR). In: <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=529fde16-08e8-45f8-ba31-6c9d36c01254>. (accesat: 07.10.2019).

RESPONSABILITATEA DE A PROTEJA ÎN CORAPORT CU PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI INTERNAȚIONAL PUBLIC

RESPONSIBILITY TO PROTECT IN CO-RELATION WITH THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF INTERNATIONAL PUBLIC LAW

Doina CAZACU, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The responsibility to protect doctrine was developed by international lawyers in response to the failure of the international community to prevent or react effectively enough to the commission of genocide, war crimes, crimes against humanity, and ethnic cleansing in Rwanda, Bosnia, Haiti, and elsewhere during the last decade of the 20th century and the first of the 21st century.

State sovereignty as a responsibility and affirmed the notion that sovereignty is not just protection from outside interference – rather is a matter of states having positive responsibilities for their population’s welfare, and to assist each other.

The purpose of the present study is to identify the principles of international law in co-relation with the sovereignty of the states and the responsibility to protect.

Keywords: *responsibility to protect, sovereignty, competence, principle*

De-a lungul ultimilor secole, tot mai mult s-a constatat necesitatea proclamării și recunoașterii principiilor fundamentale de drept internațional, astfel încât reflecțiile revoluționare și democratice în domeniul dreptului internațional indică asupra conținutului principiilor precum: egalitatea suverană a statelor, neintervenția în afacerile interne ale statului, reglementarea pașnică a diferențelor, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forță în relațiile internaționale (neagresiunii), îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor asumate ș.a.[1]

Principiul egalității suverane a statelor este consacrat în Carta ONU, art. 2, „Organizația este bazată pe principiul egalității suverane a tuturor statelor sale membre”[1]. Suveranitatea statului se manifestă prin supremația statului în teritoriul său și independența lui în relațiile cu alte state. Supremația include dreptul fiecărui stat la libera soluționare a problemelor sale interne și externe. Problema ce ține de utilizarea acestor drepturi de către state apare odată cu realizarea în practică a lor. Drepturile interne ce reies din „suveranitate” se caracterizează prin exclusivitatea puterii publice (legislativă, executivă, judiciară) asupra populației, fapt ce nu permite activitatea altei puteri publice pe teritoriul său. Curtea Internațională de Justiție a reiterat că intervenția Statelor Unite în Nicaragua, prin care încurajau o

mișcare anti-guvernamentală prin ajutor financiar și material, reprezintă o încălcare a principiului non-intervenției și a suveranității statului Nicaragua [2]. Mai mult ca atât, Curtea a subliniat că intervenția Statelor Unite este una ilicită nu doar că implică acțiuni pe teritoriul altui stat, ci și pe motiv că în pofida principiului suveranității statelor, acestea urmează singure să decidă, în mod liber asupra sistemului politic, economic, social și cultural, precum și a relațiilor sale externe.

Principiul egalității suverane a statelor este strâns legat de principiul integrității teritoriale și principiul inviolabilității frontierei de stat [3, p.69] și impune obligația tuturor statelor de a se abține în relațiile lor internaționale de la amenințarea cu forța sau aplicarea forței împotriva integrității teritoriale sau a independenței politice a oricărui stat (p. 4, art. 2) [1]

În aceeași ordine de idei, un alt principiu consacrat de Carta ONU (p. 2, art. 7) prevede ține de neadmiterea amestecului în treburile interne ale unui stat atât din partea ONU, cât și din partea altor subiecți de drept internațional [1]. Recunoașterea acestui drept ca parte componentă a principiului egalității suverane a statelor le permite să se bucure de eficacitate și stabilitate.

Totuși, realitățile în care trăim indică asupra situațiilor în care constatăm încălcarea flagrantă a principiilor de drept internațional. În opinia autorului Damrosch L. „Dacă noua obligație în fața suferinței umane extreme este intervenția în scopul de a salva și a asigura securitatea indivizilor, aceasta trebuie să fie aplicată în mod corect și constant, indiferent de regiune sau națiune. Umanitatea este indivizibilă”. [4, p. 406]

Potrivit dicționarului explicativ al limbii române, prin „umanitate”, se înțelege „Sentiment de bunăvoință, compasiune pentru nenorocirile altuia, bună-tate, omenie, umanitarism. 2.Totalitatea oamenilor; omenire (1). ♦ Colectivitate de oameni [5].

Pornind de la această afirmație, se conturează ideea că, drepturile omului, urmează a fi respectate fără a se ține seama de frontierele naționale. În acest sens se va face trimitere la excepțiile de la principiul neamestecului în treburile interne, prevăzute în Capitolul VII al Cartei, care se referă la acțiuni în caz de amenințări împotriva păcii, de încălcări ale păcii și de acte de agresiune. În această ordine de idei, orice aspect ce constituie o potențială amenințare la adresa păcii, constituind o preocupare internațională, îl retracează de la scopul competenței interne. Consiliului de Securitate are rolul să abordeze rădăcinile unui conflict înainte de a ajunge la dimensiuni care sunt greu sau imposibil de gestionat. În consecință, toate deciziile de punere în aplicare adoptate de către Consiliul de Securitate în temeiul Articolului 41 și 42 al Cărții ONU sunt excluse din domeniul de aplicare al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [1].

Pot fi menționate mai multe orientări în materie de ingerință (amestec). Amestecul în treburile interne ale statului din motive de amenințare aduse la

adresa securității și stabilității internaționale, adică excepțiile menționate supra., în contextul Cap. VII al Cărții ONU. Ingerințele economice și financiare, pot fi, de exemplu, despre punerea în aplicare a unui embargo împotriva unui stat; ingerințe judiciare sau judecarea ingerințelor - în acest caz, autorii infracțiunilor ar putea fi aduși înaintea jurisdicției penale internaționale, astfel fiind diminuată jurisdicția statului. Ingerințele democratice se referă la „politica ingerințelor” sau „filozofia imixtiunii”, care corespunde dorinței de a transpune idealurile democrației pluraliste (Occidentale) în intervenția umanitară. Autoarea Aagaar S., menționează că această noțiune are un fundament specific, protecția dreptului la viață și apărarea tuturor drepturilor fundamentale ale omului, iar această construcție are un scop democratic [6, p.68].

Comunitatea internațională tot mai preocupată de respectarea principiilor fundamentale de drept internațional, se ciocnește de incapacitatea continuă de a preveni în mod eficient crimele și atrocitățile în masă - genocidul, epurarea etnică și alte crime majore împotriva umanității - care apar în spatele granițelor unui stat suveran. Acest fapt, determină comunitatea internațională, în 2005, în cadrul Summit-ului Mondial din 2005 să afirme că „*Fiecare stat în parte are responsabilitatea de a-și proteja populația de genocid, crime de război, crime împotriva umanității și purificare etnică (...) Recunoaștem existența acestei responsabilități și vom acționa ca atare*” [7].

De fapt, conceptul de „responsabilitate de a proteja” este conținut în Raportul Comisiei Internaționale pentru Intervenție și Suveranitate Statală, care evidențiază principiul că *”statele suverane au responsabilitatea de a-și proteja propriii cetățeni de catastrofe care pot fi evitate - crime, viol, foamete - dar că atunci când acestea nu pot sau nu vor să facă acest lucru, această responsabilitate trebuie să revină comunității internaționale,*” [8]

Reieșind din cele enunțate supra, conceptul „responsabilitate de a proteja” se bazează pe 3 piloni:

1) statele au responsabilitatea de a-și proteja cetățenii de crime împotriva umanității, purificare etnică, genocid și crime de război. Statului, în calitate de exponent al puterii suverane, îi revin un șir de drepturi și obligații internaționale. Ca rezultat al principiului suveranității, statul dispune în planul relațiilor interne competența deplină și exclusivă de a stabili regimul juridic al populației sale, al diferitelor categorii de persoane [3, p.174]. Potrivit teoriei „esențialiste”, unele aspecte, prin însăși natura lor, intră sub incidența exclusivă a statului, cum ar modul în care un guvern își tratează proprii cetățeni, în cadrul propriului teritoriu. Cu toate acestea, dezvoltările recente ale cadrului internațional și mai ales evoluția drepturilor omului, au transformat genocidele, metodele de tortură sau sclavagismul, în acte ilegale sub dreptul internațional.

2) responsabilitatea de a reacționa prin oferirea de asistență și aplicarea

unor măsuri concrete pentru stabilizarea unui potențial conflict - are la bază intervenția și cooperarea comunității internaționale prin instituțiile și organisme sale Comunitatea internațională are responsabilitatea de a asista statele la îndeplinirea responsabilității lor de a-și proteja cetățenii. Această responsabilitate este împărțită între mediul internațional și statul în care se intervine.

În documentul final al Summit-ului din 2005 este stipulat că *“De asemenea, luăm asupra noastră angajamentul, necesar și adecvat de a ajuta statele să-și construiască capacitatea de a-și proteja populația împotriva genocidului, crimelor de război, crimelor împotriva umanității și epurării etnice, precum și de a ajuta statele aflate în pericol înaintea izbucnirii unei crize sau conflict”* [7].

Principiul egalității suverane a statelor s-a confruntat cu mai multe provocări. Suveranitatea statală impune respectarea unui set minim de obligații în plan intern. Doar astfel statele ar trebui să beneficieze de protecția oferită de principiul suveranității. În cazul în care aceste obligații nu sunt îndeplinite, actorii internaționali își justifică intervenția prin faptul că anumite imperative normative nu sunt respectate, încălcându-se standarde de comportament, împărtășite de majoritatea indivizilor aparținând unei societăți.

O dilemă în dreptul internațional ține de „intervenția justificată” și se referă la acțiuni care sunt îndreptate spre „amenințarea la pacea și securitatea internațională” și rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU, în contextul aplicării capitolului VII al Cărții ONU în vederea protejării drepturilor omului. Or, această ipoteză este susținută de principiul stabilit de articolul 2, alineatul 7, al Cartei ONU, care precizează că *„nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va autoriza Națiunile Unite să intervină în chestiuni care aparțin esențial competenței interne a unui stat și nici nu va obliga pe Membrii săi să supună asemenea chestiuni spre rezolvare pe baza prevederilor prezentei Carte; acest principiu nu va aduce însă întru nimic atingere aplicării măsurilor de constrângere prevăzute în Capitolul VII.”* [1]

Lecțiile pe care le-am învățat din evenimentele istorice, cum ar fi Holocaustul, au insuflat o idee larg răspândită - ceva trebuie să se facă atunci când explodează o criză în domeniul drepturilor. Responsabilitatea de a proteja înlocuiește termenul „dreptul de a interveni”, fiind considerată o necesitate morală, plină de complexitate, dar mai bine decât a nu face nimic.[6, p.43]. Pe teren, cu toate acestea, realitatea arată adesea foarte diferit. Decizia de a desfășura menținerea păcii pentru a proteja drepturile umane ale unui grup implicat în conflict cu alte grupuri, demonstrează, în multe cazuri, că intervențiile afectează rolul ONG-urilor umanitare, a căror activitate a fost în mod tradițional bazată întotdeauna pe neutralitatea politică.

Măsurile de intervenție pot varia, de la asistență directă până la sancțiuni, sau de la stimulente financiare la ajutoare umanitare. În 1991, Franța, Belgia,

Regatul Unit și SUA au fost autorizate de către Consiliul de Securitate al ONU în vederea recurgerii la forță și ingerință în Irak, prin Rezoluția 688, care viza acțiuni de încetare a violării drepturilor omului față de curzi și șiiți.

Constatăm însă și o altă provocare care constă în faptul că, statele „fragile și sincope” nu sunt capabile de a exercita autoritatea sa asupra populației, astfel încât aceasta are o natură mai mult fictivă, care nu corespunde realității politice. Totodată, extinderea democrației ca sistem politic, autoritatea și suveranitatea sunt stabilite de către populație, fapt care transformă „regula legii” statului în „regula legii” a drepturilor omului [9, p.8].

3) al treilea pilon - responsabilitatea de a reacționa printr-o acțiune decisivă. Instrumentele folosite ce țin de responsabilitatea de a reacționa prin oferirea de asistență și aplicarea unor măsuri concrete pot varia: implicarea directă a Secretarului General ONU în aplanarea sau medierea conflictului, crearea unor comisii de ancheta internațională care să stabilească starea de fapt; măsuri economice (fondurile pentru dezvoltare, ajutoarele umanitare și fondurile destinate eforturilor de aplanarea sau prevenire a conflictelor), și o serie de măsuri care au caracter juridic (stabilirea Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda, Iugoslavia și Sierra Leone). Totuși, scopul de bază este același: de a ajuta statul aflat în dificultate să aplaneze pașnic conflictul său, în cazul în care acesta refuză asistența și își încalcă în mod repetat obligațiile asumate, de a obține cooperarea lui atunci când refuză, epuizând toate mijloacele pașnice aflate la dispoziție, înainte de a lua în calcul o intervenție militară [8]. În acest context, comunitatea internațională, în contextul Summit-ului din 2005 menționează că „*suntem pregătiți să acționăm colectiv, decisiv și la momentul potrivit, prin Consiliul de Securitate, în conformitate cu Carta ONU, inclusiv Capitolul VII (...) dacă mijloacele pașnice sunt ineficiente iar autoritățile naționale ale unui stat, în mod evident nu își îndeplinesc obligația de a proteja populația împotriva genocidului, crimelor de război, crimelor împotriva umanității și epurării etnice*”.

Comunitatea internațională are responsabilitatea de a reacționa la încălcări ale drepturilor omului - în cazul în care statul nu este în măsură sau nu dorește să își îndeplinească responsabilitatea - fie prin sancțiuni economice sau politice, fie prin folosirea forței armate, ca ultim resort.

Rezoluția 1973 a Consiliului de Securitate al ONU, poate fi considerată un indicator de aplicare a conceptului de „responsabilitate de a proteja”, având în vedere autorizarea intervenției militare a mai multor state pe teritoriul altui stat, în scopul de a proteja civilii [10].

Suveranitatea este definită ca fiind capacitatea, dorința și responsabilitatea statului suveran de a proteja demnitatea și drepturile fundamentale tuturor persoanelor din cadrul statului, iar responsabilitatea de a proteja intervine ca un mijloc prin care comunitatea internațională reacționează la atrocități în masă. Cu

regret, se constată o aplicare neuniformă a acestui concept pe plan internațional, constatându-se omisiuni sau, și mai grav, sub pretextul unor responsabilități de a proteja se constată ingerințe neautorizate.

Referințe bibliografice:

1. Carta O.N.U. din 26 iunie 1945, În: <https://www.un.org/fr/sections/un-charter/chapter-i/index.html> , accesat: 09.09.2019)
2. Curtea Internațională de Justiție. Cazul activității militare și paramilitare în Nicaragua, În: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6502.pdf>.(accesat: 18.09.2019)
3. Burian A., Balan O., Suceveanu N., Drept internațional public, ed. a 4-a (revăzută și adăugită), Tipogr. „Elena-V.I.”, Chișinău, 2012, p. 69
4. Damrosch L., „The inevitability of selective response? Principles to guide urgent international action” În: Albrecht Schnabel, Ramesh Thakur (eds), Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention (New York: United Nations University Press, 2000), 405-419.
5. Dicționar explicativ al limbii române, În: <https://www.dex.md/definitie/umanitate>, (accesat: 22.09.2019)
6. Ajaar S., La responsabilité de protéger : un nouveau concept ? În: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01587742/document>, p. 68 (accesat la 26.09.2019)
7. Rezoluția Adunării Generale a ONU din 16.09.2005, art. 139, Online: <https://undocs.org/fr/A/RES/60/1>, accesat la 10.09.2019
8. Raportul Comisiei Internaționale pentru Intervenție și Suveranitate Stată, În: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (accesat: 12.09.2019)
9. Mascré A., Comment la Responsabilité de protéger a t-elle été développée, appliquée et débattue?, În: https://www.ie-ei.eu/Ressources/file/memoires/2015/ALINE_MASCRES.pdf, accesat la 25.09.2019
10. Rezoluția 1973 (2011) a Consiliului de Securitate al ONU, În: [https://www.undocs.org/fr/S/RES/1973%20\(2011\)](https://www.undocs.org/fr/S/RES/1973%20(2011)) (accesat: 29.09.2019)

RĂSPUNDEREA INTERNAȚIONALĂ PENTRU NERESPECTAREA STATUTULUI DE NEUTRALITATE

INTERNATIONAL LIABILITY FOR NON-COMPLIANCE WITH THE STATUS OF NEUTRALITY

Olga DORUL, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: International public law does not contain express rules on the liability of States for non-compliance with the status of neutrality. These can be deduced from the practice of States, but also from certain conventional provisions, which are currently largely outdated. Today there is a need for universal codification in the area of state responsibility for breaking its status of neutrality, as well as other States for breaking neutrality.

Cuvinte-cheie: *neutralitate, neutralitate permanentă, neutralitate ocazională, răspundere internațională.*

Regulile clasice care consfințesc statutul de neutralitate ocazională rezultă din prevederile Declarației de la Paris din 16 aprilie 1856 cu privire la dreptul maritim european în timp de război, din Tratatul anglo-american de la Washington din 1871 încheiat cu privire la arbitrajul pe cazul Alabama. În ce privește reglementarea contemporană a neutralității în război, menționăm prevederile Convenției a V-a și a XIII-a de la Haga din 1907 în conformitate cu care aceasta apare ca un act de liberă voință a statului respectiv și ca un regim juridic care presupune un ansamblu de drepturi și obligații. Concepția de bază a reglementării neutralității în timp de război prin convențiile de la Haga este aceea a abținerii statului neutru și de imparțialitate. Aceste reglementări cer statului neutru să adopte aceeași atitudine de nesuținere a beligeranților fără să facă deosebirea între agresor și victima agresiunii [1, p. 302].

Putem susține că reglementarea neutralității în timp de război este, în prezent, depășită. Convențiile de la Haga exprimau voința anumitor state, în special din Europa, și au fost adoptate în condițiile când dreptul internațional recunoștea războiul ca un drept fundamental al statelor și ca un mijloc de soluționare a diferendelor internaționale [1, p. 302]. Suplimentar, reglementarea detaliată din anul 1907 se datorează intervenției marilor puteri navale care subit le-au simțit necesitatea, deoarece pentru prima dată ele fuseseră neutre într-un război maritim, războiul ruso-japonez din anul 1904-1905.

Din acel moment conținutul neutralității a evoluat profund. Pe de o parte, caracterul total și în special aspectele economice ale războaielor moderne au

condus spre o „fărămițare” ale drepturilor neutrilor. Pe de altă parte au apărut situațiile intermediare între neutralitate și beligeranță; fiind desemnate prin expresia neutralitate diferențiată în calitate de antonim al neutralității integrale clasice. Diferențiată sau integrală, această neutralitate ocazională, pe timpul unui conflict și voluntară este totalmente diferită de neutralitatea permanentă, care este o obligație juridică [2, p. 941-942].

Proiectul de articole privind răspunderea statului pentru faptele internaționale ilicite adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite (ONU) în anul 2001 nu se referă în mod expres la instituția răspunderii statului pentru violarea statutului de neutralitate, astfel în articolul 12 găsim doar o prevedere generală prin care se stipulează existența violării unei obligații internaționale din partea unui stat atunci când fapta acestui stat nu corespunde celor asumate în temeiul respectivei obligații, indiferent de proveniența și natura sa. Prin urmare, admitem că dispoziția articolului 12 ”acoperă” și situația în care statul care a adoptat statutul de neutralitate permanentă sau ocazională este pasibil de răspundere în caz de conduită contrară. Totodată, anumite soluții în acest sens pot fi identificate din doctrina dreptului internațional public, dar și practica statelor.

În doctrină există părerea că statele, care adoptă statutul de neutralitate pe timp de război și care au declarat-o printr-o declarație de neutralitate sunt obligate să respecte anumite reguli. Însă spre deosebire de statele neutre permanent, ele sunt ținute să respecte deciziile Consiliului de Securitate a ONU cu privire la atragerea lor în sancțiunile militare contra agresorului [3, p. 173]. Considerăm incorectă această afirmație deoarece Consiliul de Securitate în baza articolului 48 din Carta ONU, în fiecare caz aparte, va decide despre statele care vor participa la acțiunile militare purtate sub egida Națiunilor Unite. Prin urmare opinia expusă ar trebui reformulată, punându-se accentul pe momentul că Consiliul de Securitate, anume din motivul de neutralitate permanentă, poate decide despre eliberarea unui anumit stat de obligația de participare la acțiunile sale, în Cartă nefiind formulate careva indicații în acest sens.

Un subiect delicat în acest context îl prezintă obligațiile comerciale ale statelor neutre permanent, care în fiecare situație aparte este lăsat la latitudinea statelor, nefiind prezentă o reglementare internațională, deși i se simte acut necesitatea. Din practica internațională putem deduce careva reguli de conduită ale statelor în materie. În cazul neutralității ocazionale, statul neutru este liber să reglementeze relațiile sale comerciale cu alte state ținând cont de interesele sale naționale, cu condiția ca această libertate să nu fie exercitată în măsură ca să afecteze această imparțialitate pe care statul neutru este obligat să o respecte față de statele beligerante respective. Vattel a stabilit că imparțialitatea pe care un stat neutru este obligat să o respecte se referă doar la război. *„În tot ceea ce nu se referă la război, o națiune neutră și imparțială nu va refuza niciodată uneia dintre părți. Aceasta*

n-o lipsește de libertatea în negocierile sale, în raporturile sale de prietenie, în comerțul său, de a asigura bunăstarea statului. Însă dacă statul neutru refuză uneia dintre părți în anumite avantaje doar din motivul că aceasta a declanșat război altelea, și pentru a o favoriza pe cea din urmă, acesta nu va mai exercita o neutralitate exactă” [4, p.83].

Aceste principii generale trebuie să fie modificate în aplicarea lor față de un stat permanent neutru. Libertatea de a reglementa relațiile sale comerciale cu alte state străine ținând cont de interesele naționale, libertate care este un atribut esențial a independenței naționale, nu împuternicește statul permanent neutru să-și asume obligații în timp de pace incompatibile cu obligațiile particulare în timp de război [4, p. 83].

Astfel, pe plan economic statul neutru permanent trebuie să evite să-și asume obligații, care în caz de război ar putea să-l împiedice să-și îndeplinească obligațiile ce decurg din statutul său de neutralitate. Statul neutru are obligația chiar pe timp de pace să nu fie prea dependent economic de un singur stat străin. El evită să participe la un bloc economic. Pe timp de război el nu poate susține financiar beligeranții însă va putea să le aducă un suport material echitabil pentru ambele părți. De exemplu, în Elveția, pentru a nu avantaja pe nimeni, volumul comerțului va fi fixat pe cote.

Împrumuturile publice sunt asimilate ajutoarelor financiare. Totodată Guvernul neutru nu va fi tras la răspundere dacă anumiți dintre subiecții săi acordă din propria dorință împrumuturi sau expediază bunuri părților în conflict.

În principiu, statul neutru poate furniza beligeranților produse alimentare care nu servesc purtării războiului. Însă aceste livrări nu trebuie realizate de natură sistematică, în scopul evident de a spori sau prelungi rezistența beligerantului [5, p. 14].

Strâns legată de obligația precedentă este și obligația de a împiedica folosirea teritoriului său de către alte state în scopuri militare [1, p. 72]. Astfel, statul neutru permanent nu va admite altui stat utilizarea teritoriului său, inclusiv a spațiului aerian, pentru imixtiunea în treburile interne ale altor state și acțiunile ostile contra lor. Aceste acțiuni sunt interzise, de altfel, și pentru statele neutre [6, p. 53]. Acțiunile interzise în acest sens sunt: amplasarea de baze militare străine, rampe de lansare de rachete etc., transportarea munițiilor și armamentului, deschiderea birourilor de recrutare. În acest context, statul permanent neutru trebuie să dezvolte toate resursele defensive; însă situația sa neutră permanent nu-i conferă drepturi speciale de natură să jeneze pregătirile militare a vecinilor săi. În calitate de exemplu aducem situația Belgiei care în anul 1914 s-a conformat obligațiilor sale. În anul 1921 cazul trecerii trupelor străine prin teritoriul statului neutru a fost examinat în Elveția în condiții particulare. În luna ianuarie a aceluiași an, ambasada Franței la Berna a cerut Consiliului federal autorizația de trecere

prin teritoriile elvețiene a detașamentelor engleze, belgiene și spaniole destinate să ocupe zona supusă plebiscitului a teritoriului Vilna, teritoriul contestat de către Polonia și Lituania, ca urmare a unei decizii a Adunării Societății Națiunilor: ea a considerat că neutralitatea nu interzice trecerea trupelor pacificatoare în vederea monitorizării plebiscitului. La 7 februarie, Consiliul federal a refuzat să autorizeze această cerere. El a considerat că Elveția, a cărei neutralitate recunoscută și garantată de către state, a fost liber consimțită de ea înseși, va rămâne stăpâna suverană a teritoriului său, prin urmare ea nu poate fi niciodată obligată juridic să consimtă trecerea trupelor străine și este liberă să o permită sau să o refuze, însă fiind permanent neutră, ea are obligația internațională de a se opune acestei treceri, deoarece aceasta trebuie să presupună să ia parte la acțiuni de război altele decât cele care au drept scop protecția teritoriului său, a independenței sale și a onoarei sale, și în cazul de față trecerea nu poate să aibă un caracter pur pacificator, Lituania declarând intenția de a se opune ocupării teritoriului plebiscitat de către trupele străine; el a adăugat că faptul că Elveția a devenit membră a Societății Națiunilor [7, p. 701] nu va modifica situația respectivă, deoarece dacă Pactul Societății Națiunilor autorizează în anumite cazuri trecerea trupelor străine prin teritoriul membrilor Societății, Elveția a fost autorizată să facă parte din Societatea Națiunilor fără a fi supusă unei asemenea obligații din motivul neutralității sale permanente. Însă după o examinare a problemei în cauză de către Consiliul Societății Națiunilor, s-a ajuns la concluzia că incidentul cauzat de cazul Vilna s-a datorat unei neînțelegeri. În final Elveția admite ca în principiu faptul că neutralitatea nu poate fi invocată atunci când, în virtutea misiunii sale de protecție a păcii și atunci când executarea acestei misiuni nu comportă nici o măsură de ostilitate contra oricărui stat, Societatea Națiunilor face apel membrilor săi pentru a o ajuta [7, p. 702].

La fel în contextul obligației examinate, statul neutru nu poartă răspundere pentru serviciul cetățenilor săi în cadrul forțelor armate ale unuia dintre beligeranți.[8] Mai mult ca atât, pe timp de război, neutralitatea este o relație de la stat la stat, statele neutre nevrând să asigure, prin propriile lor mijloace, reprimarea internă asupra acțiunilor inițiate de către proprii resortisanți și care sunt contrare neutralității [9, p. 7].

Totodată este necesar să menționăm opinia lui Vattel la acest subiect conform căreia: „*Liniștea și siguranța națiunilor necesită ca fiecare să fie stăpână pe teritoriul său și liber să refuze intrarea oricărei arme străine. Totodată există un caz de excepție, aceasta este situația de extremă necesitate. Necesitatea urgentă și absolută suspendă toate drepturile de proprietate*” [10, p. 14]. Anume așa putem explica situația că nu este abatere de la obligația de nepermitere a utilizării teritoriului statului permanent neutru pentru utilizarea sa de către alte state în scopuri militare, faptul că statul neutru îl acordă pentru întreținerea răniților,

precum și permite navelor sanitare a statelor beligerante să intre în porturile sale [11, p. 247].

Reieșind din cele menționate *supra* putem concluziona că astăzi sistemul dreptului internațional în materia neutralității este lacunar și necesită să fie completat printr-o codificare expresă în materia neutralității care ar conține temeiul juridic pentru angajarea răspunderii statului care se face vinovat de nerespectarea propriului statut de neutralitate, precum și răspunderea altor state care violează statutul de neutralitate.

Referințe bibliografice:

1. Takacs L., Niciu M. I. Drept internațional public; Editura didactică și pedagogică. București, 1976.
2. Quoc Dinh N. Droit international public; «L.G.D.J.». Paris, 1999.
3. Котляров И.И. Международное гуманитарное право; Юрлитинформ. Москва, 2003.
4. Wheaton H. Eléments du droit international. Tome I-er, V edition; F.A. Brockhaus. Leipzig, 1874.
5. Birr G. Fortune et Infortune de la neutralité, Thèse pour le doctorat soutenue le 28 mars 1939; Imprimerie les Presses Modernes. Paris, 1939.
6. Игнатенко Г.Тиунов О. Международное право; НОРМА. Москва, 2000.
7. Fauchille P. Traité de droit international public. Tome I-er; Rousseau & C-ie. Paris, 1922.
8. Convenția privind drepturile și obligațiile statelor neutre în caz de război terestru 1907
9. Androne A.F., Țările neutre europene și politica externă și de securitate comună. Lucrare de disertație; Universitatea din București, 2006.
10. Michaïlidès Ph. La neutralité et la Société des Nations, Thèse pour le doctorat soutenue le 8 juin 1933; Librairie L. Rodstein. Paris, 1933.
11. Бирюков П.Н. Международное право; Юристъ. Москва, 2001.

**ASPECTE COMPARATIVEALE PREVEDERILOR LEGISLAȚIEI
UNIUNII EUROPENE ȘI LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
PRIVIND OBLIGAȚIA DE INFORMARE A CONSUMATORILOR
ÎN CAZUL ÎNCHEIERII CONTRACTELOR LA DISTANȚĂ ȘI CELOR
NEGOCIATE ÎN AFARA SPAȚIILOR COMERCIALE**

*COMPARATIVE ASPECTS OF THE PROVISIONS OF THE LEGISLATION
OF THE EUROPEAN UNION AND THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC
OF MOLDOVA REGARDING THE OBLIGATION TO INFORM THE
CONSUMER IN CASE OF CONCLUSION A DISTANCE OR OFF-
PREMISES CONTRACT*

Lilia GRIBINCEA, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: In order to promote the interests of consumers and to ensure a high level of consumer protection, the Union shall contribute to protecting the health, safety and economic interests of consumers, as well as to promoting their right to information, education and to organise themselves in order to safeguard their interests.

Since 1987, the European Union applies the most stringent consumer protection rules in the world. Thus, there were adopted legislative acts regulating consumer rights, unfair commercial practices of companies in the domestic market towards consumers, abusive contractual clauses and passenger rights.

Cuvinte-cheie: protecția consumatorilor, contracte la distanță, contracte negociate în afara spațiilor comerciale, exercitarea dreptului de retragere, contracte încheiate prin mijloace electronice, dreptul consumatorilor.

În conformitate cu dispozițiile Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene [1, art. 26, alin.(2)], *piața internă cuprinde un spațiu fără frontiere interne, în care libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor este asigurată în conformitate cu dispozițiile tratatelor.*

Pentru a promova interesele consumatorilor și pentru a asigura un nivel ridicat de protecție a acestora, Uniunea contribuie la protecția sănătății, a siguranței și a intereselor economice ale consumatorilor, precum și la promovarea dreptului consumatorilor la informare, educare și organizare în vederea apărării intereselor lor [1, art. 169, alin.(1)].

Începând cu anul 1987, Uniunea Europeană aplică cele mai riguroase norme de protecție a consumatorilor din lume. Astfel, au fost adoptate acte legisla-

ve care reglementează drepturile consumatorilor, practicile comerciale neloiiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori, clauzele contractuale abuzive și drepturile pasagerilor.

Având în vedere că pe plan internațional instituțiile care asigură respectarea legislației privind protecția consumatorilor se confruntă cu practici comerciale și strategii de marketing aproape identice, combaterea acestor probleme într-un mod coordonat va avea drept consecință respectarea mai bună a normelor de către comercianți.

În ultimii ani, încheierea contractelor la distanță și contractelor negociate în afara spațiilor comerciale s-a dezvoltat considerabil. Conform Raportului Gartner intitulat ”*Previziuni pentru anul 2015: internetul obiectelor*” se estimează că până în anul 2020 la nivel internațional vor exista 25 de miliarde de produse conectate la internet[2].

Dacă ne referim la obligațiile de informare a consumatorilor în cazul încheierii contractelor la distanță și celor negociate în afara spațiilor comerciale, reglementarea cadru în materie în Uniunea Europeană o constituie Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului (în continuare - Directiva 2011/83/UE[3]. În Republica Moldova reglementările sunt prevăzute în Codul civil nr.1107-XV din 6 iunie 2002 (în continuare – codul civil) [4].

În accepțiunea Directivei 2011/83/UE, **consumatorul** este considerat orice persoană fizică care, în cadrul contractelor reglementate de directivă, acționează în scopuri care se află în afara activității sale comerciale, industriale, artizanale sau profesionale.

Și Directiva 2011/83/UE [5, art.2, pct.7] și codul civil [6,art.1013] definesc contractul la distanță aproape identic. Potrivit Directivei 2011/83/UE, un *contract la distanță* este considerat orice contract încheiat între comerciant și consumator în cadrul unui sistem de vânzări sau de prestare de servicii la distanță organizat, fără prezența fizică simultană a comerciantului și a consumatorului, cu utilizarea exclusivă a unuia sau a mai multor mijloace de comunicare la distanță, până la și inclusiv în momentul în care este încheiat contractul, codul civil completând noțiunea cu sintagma *inclusiv orice comandă făcută de consumator care produce efecte obligatorii asupra lui*. În codul civil noțiunea de *comerciant* este înlocuită cu cea de *profesionist*.

Și *contractul negociat în afara spațiilor comerciale*, în principiu este definit la fel în Directiva 2011/83/UE[5,art.2, pct.8] și în codul civil [6,art.1013].

Conform Directivei 2011/83/UE, ”*contractul negociat în afara spațiului comercial* este orice contract dintre un comerciant și un consumator:

- (a) încheiat în prezența fizică simultană a comerciantului și a consumatorului, într-un loc care nu este spațiul comercial al comerciantului;
- (b) pentru care consumatorului i s-a făcut o ofertă în aceleași circumstanțe ca cele menționate la litera (a);
- (c) încheiat în spațiile comerciale ale comerciantului sau prin orice mijloace de comunicare la distanță, imediat după ce consumatorul a fost abordat în mod personal și individual, într-un loc care nu este spațiul comercial al comerciantului, în prezența fizică simultană a acestuia și a consumatorului [7, art.1013, alin.4, lit.(c)]; sau
- (d) încheiat în cursul unei deplasări organizate de comerciant cu scopul sau efectul de a promova și a vinde consumatorului bunuri sau servicii”.

Spațiu comercial este considerat orice unitate imobilă de vânzare cu amănuntul, în care comerciantul își desfășoară activitatea în permanență sau orice unitate mobilă de vânzare cu amănuntul, în care comerciantul își desfășoară activitatea în mod obișnuit.

Având în vedere că contractul se încheie între un comerciant, care este profesionist și un consumator, Directiva 2011/83/UE [5, art.6] și codul civil [6, art.1015] stabilesc anumite informații pe care comerciantul trebuie să le furnizeze consumatorului în mod clar și inteligibil în perioada precontractuală. Reglementările menționate prevăd următoarele informații, pe care comerciantul trebuie să le comunice în mod obligatoriu consumatorului înainte ca un contract la distanță sau negociat în afara spațiilor comerciale sau orice ofertă similară să producă efecte obligatorii asupra consumatorului.

În primul rând, este necesar să fie prezentate *principalele caracteristici ale bunurilor sau serviciilor*, în mod corespunzător cu mediul de comunicare și cu bunurile sau serviciile în cauză. Comerciantul va comunica și modalitatea de livrare a bunurilor/executare a serviciilor, data până la care comerciantul se angajează să livreze bunurile sau să presteze serviciile și, după caz, politica comerciantului de soluționare a reclamațiilor.

De regulă, părțile stabilesc termenul de livrare a bunurilor. Dacă părțile nu au convenit altfel, comerciantul livrează bunurile transferând posesia fizică sau controlul asupra bunurilor către consumator, fără întârziere nejustificată și în decurs de cel mult 30 de zile de la data încheierii contractului.

În situația în care comerciantul nu livrează bunurile în momentul convenit cu consumatorul sau în termen de maximum 30 de zile de la încheierea contractului, consumatorul poate acorda comerciantului un termen suplimentar, de grație pentru livrare corespunzător circumstanțelor. Dacă în termenul astfel acordat comerciantul nu livrează bunurile, consumatorul este în drept să rezilieze

contractul. Aceste prevederi nu se aplică contractelor de vânzare în cazul în care comerciantul a refuzat să livreze bunurile, ori atunci când livrarea în termenul convenit este esențială având în vedere toate circumstanțele existente la încheierea contractului, sau în cazul în care consumatorul informează comerciantul, înainte de încheierea contractului, că livrarea înainte de sau la o dată precizată este esențială. În aceste cazuri, dacă comerciantul nu livrează bunurile în momentul convenit cu consumatorul sau în termen de maximum 30 de zile de la încheierea contractului, consumatorul are dreptul de a rezilia contractul imediat. La rezilierea contractului, comerciantul rambursează fără întârzieri nejustificate toate sumele plătite în temeiul contractului, consumatorul fiind în drept să recurgă la alte căi de atac prevăzute de legislația națională.

Riscul de pierdere sau de deteriorare a bunurilor este transferat de la comerciant la consumator în momentul în care acesta sau un terț desemnat de acesta, altul decât transportatorul, intră în posesia fizică a bunurilor. În cazul în care contractul de transport al bunurilor este încheiat între consumator și transportator, riscul este transferat consumatorului în momentul transmiterii bunurilor către transportator.

O altă informație ține de *identitatea comerciantului*. Va fi menționată denumirea comerciantului, numărul de identificare de stat, adresa geografică la care se află sediul comerciantului și numărul de telefon, numărul de fax și adresa de poștă electronică ale acestuia, în cazul în care sunt disponibile, pentru a-i permite consumatorului să ia rapid legătura cu comerciantul și să comunice cu acesta în mod eficient. Dacă este vorba de un reprezentant, se va indica sediul și denumirea comerciantului în contul căruia acționează. În situația în care adresa menționată este diferită de adresa geografică a locului în care comerciantul își desfășoară activitatea, se va menționa adresa la care consumatorul poate trimite eventualele reclamații.

Următoarea informație se referă la *prețul total al bunurilor și serviciilor cu toate taxele incluse*. În cazul în care prețul nu poate fi calculat cu anticipație datorită naturii bunurilor sau a serviciilor, comerciantul trebuie să prezinte modalitatea de calcul a prețului. De asemenea, se vor menționa toate costurile suplimentare de transport, de livrare, taxele poștale sau de orice altă natură. Dacă aceste costuri nu pot fi calculate în prealabil în mod rezonabil, se va menționa faptul că aceste costuri suplimentare ar putea fi suportate de consumator. În cazul încheierii unui contract pe durată nedeterminată sau a unui contract care include un abonament, prețul total va include costurile totale pe perioada de facturare. Dacă aceste contracte sunt taxate la un tarif fix, prețul total va cuprinde și costurile lunare totale. Pentru situația în care costul total nu poate fi calculat în prealabil, trebuie indicată modalitatea de calculare a prețului. Se va menționa și costul de utilizare a mijloacelor de comunicare la distanță în vederea încheierii

contractului, atunci când este calculat pe baza unui alt tarif decât tariful de bază. Va fi comunicată și modalitatea de plată.

Comerciantul nu poate percepe de la consumatori comisioane aferente utilizării unui anumit mijloc de plată care depășesc costul suportat de comerciant pentru utilizarea unor astfel de modalități de plată.

Sunt stabilite cerințe și față de plățile suplimentare celei asupra căreia comerciantul și consumatorul au convenit anterior [5, art.22]. Astfel, înainte de încheierea unui contract sau acceptarea ofertei de către consumator, comerciantul solicită consimțământul explicit din partea consumatorului cu privire la orice plată suplimentară celei asupra căreia s-au înțeles anterior prin care se remunerează obligația contractuală principală a comerciantului. În cazul în care comerciantul nu a obținut consimțământul expres al consumatorului, dar l-a dedus utilizând opțiuni incluse în mod automat pe care consumatorul trebuie să le respingă pentru a evita plata suplimentară, consumatorul poate pretinde rambursarea acestei plăți.

Comerciantul se asigură că consumatorul confirmă explicit, atunci când face comanda, că această comandă implică o obligație de plată. Dacă pentru a face comanda este necesar să se activeze un buton sau o funcție similară, butonul sau funcția similară sunt etichetate de o manieră lizibilă doar cu mențiunea „comandă ce implică o obligație de plată” sau o formulare neambiguă corespunzătoare, care să indice că a face comanda implică obligația de a plăti comerciantului. Dacă comerciantul încalcă aceste prevederi, consumatorul nu are nici o obligație în temeiul contractului sau al comenzii. Site-urile comerciale indică clar și lizibil, cel mai târziu la începutul procesului de formulare a comenzii, dacă se aplică vreo restricție în ceea ce privește livrarea și care sunt mijloacele de plată acceptate.

De asemenea, comerciantul trebuie să comunice consumatorului că beneficiază de o perioadă de 14 zile pentru a se retrage dintr-un contract la distanță sau dintr-un contract negociat în afara spațiului comercial, fără a fi nevoit să justifice decizia de retragere și fără a suporta alte costuri decât cele stabilite de Directiva 2011/83/UE [5, art.13, alin.(2); art.14].

Consumatorul va fi informat despre termenele și procedurile de exercitare a dreptului de retragere, despre formularul tipizat de retragere. După caz, consumatorul va fi informat despre necesitatea de a suporta costul aferent returnării bunurilor în caz de retragere. Pentru situația în care consumatorul dorește ca prestarea unor servicii sau furnizarea de apă, gaz sau electricitate, atunci când acestea nu sunt puse în vânzare într-un volum limitat sau cantitate prestabilă, sau de încălzire centralizată să înceapă în timpul perioadei de retragere, comerciantul solicită consumatorului să formuleze o astfel de cerere expresă pe un suport durabil. După transmiterea cererii, consumatorul plătește comerciantului o sumă proporțională cu ceea ce s-a furnizat până la momentul în care consumatorul a

informat comerciantul cu privire la exercitarea dreptului de retragere, în raport cu acoperirea totală a contractului. Suma proporțională care trebuie plătită comerciantului de către consumator este calculată pe baza prețului total convenit în contract. Dacă prețul total este excesiv, suma proporțională este calculată pe baza valorii de piață a ceea ce s-a furnizat.

Dacă pentru bunurile livrate sau serviciile prestate legea nu prevede dreptul de retragere, comerciantul va informa consumatorul despre acest fapt și, după caz, circumstanțele în care consumatorul își pierde dreptul de retragere.

O altă informație care trebuie comunicată ține de existența unei garanții legale privind conformitatea bunurilor și, după caz, existența și condițiile de asistență după vânzare acordată consumatorului, serviciile prestate după vânzare și garanțiile comerciale, durata contractului. Dacă un contract se încheie pe durată nedeterminată sau urmează să fie prelungit în mod automat, vor fi menționate condițiile de reziliere a contractului.

În dependență de situație, va fi comunicată durata minimă de valabilitate a obligațiilor care revin consumatorului conform contractului, precum și existența și condițiile aferente plăților în avans sau altor garanții financiare care trebuie plătite sau oferite de consumator la cererea comerciantului, funcționalitatea, inclusiv aplicarea unor măsuri tehnice de protecție pentru conținutul digital, orice interoperabilitate pertinentă a conținutului digital cu componentele hardware și software de care comerciantul are cunoștință sau se poate presupune în mod rezonabil că are cunoștință, posibilitatea și modalitatea de a recurge la un mecanism extrajudiciar de depunere și soluționare a reclamațiilor căruii i se supune comerciantul. Politica Uniunii Europene în materie de protecție a consumatorilor apără drepturile acestora și permite soluționarea rapidă și eficientă a litigiilor cu comercianții prin mijloace alternative de soluționare a litigiilor și prin intermediul Centrelor europene pentru consumatori.

Consumatorul va fi informat despre existența codurilor de conduită relevante și modalitatea în care pot fi obținute copii ale acestora.

Informațiile menționate fac parte integrantă din contractul la distanță sau din contractul negociat în afara spațiilor comerciale și nu pot fi modificate decât în cazul în care părțile contractante decid altfel în mod explicit.

În situația în care comerciantul nu informează consumatorul referitor la taxele suplimentare sau alte costuri, sau la costurile aferente returnării bunurilor, consumatorul nu suportă taxele sau costurile respective. Sarcina probei în ceea ce privește îndeplinirea cerințelor în materie de informare revine comerciantului.

Dacă un contract la distanță se încheie prin intermediul telefonului, comerciantul trebuie să confirme oferta consumatorului, al cărui angajament începe doar după ce a semnat oferta sau după ce și-a trimis consimțământul scris. Comerciantul transmite consumatorului confirmarea încheierii contractului, pe un suport

durabil, într-un termen rezonabil din momentul încheierii contractului la distanță și cel târziu la momentul livrării bunurilor sau înainte de începerea prestării serviciului solicitat.

În concluzie, putem menționa că normele Uniunii Europene de protecție a consumatorilor au contribuit la funcționarea pieței unice și oferă un nivel ridicat de protecție a consumatorilor. Deși condițiile pentru consumatori s-au îmbunătățit pe tot teritoriul Uniunii Europene, politica de protecție a consumatorilor continuă să se confrunte cu provocări. Există norme, care trebuie modernizate pentru a răspunde provocărilor actuale atât pentru protecția consumatorilor, cât și a întreprinderilor. Pe de o parte, consumatorii ar trebui să aibă dreptul la măsuri reparatorii individuale în cazul când sunt afectați de practici comerciale neloiale. În cazul cumpărării bunurilor online, consumatorii cred că efectuează achiziții de la piața online și încheie un contract cu platforma respectivă, dar în realitate sunt situații când ei cumpără de la un furnizor terț care este înregistrat pe piața online. În consecință, consumatorii pot crede eronat că încheie contractul cu un profesionist și beneficiază de drepturile consumatorilor. Este necesar ca piețele online să informeze clar consumatorii dacă partea cu care urmează să fie încheiat contractul este comerciant sau persoană fizică. Pe de altă parte, în cazul exercitării dreptului de retragere din contractele la distanță și din contractele încheiate în afara spațiilor comerciale, este necesar să fie eliminate unele sarcini ale comercianților. Astfel, în cazul în care consumatorul a folosit bunul comandat în loc să-l încerce doar, așa cum se întâmplă într-un magazin tradițional, consumatorul nu ar trebui să aibă dreptul să rezilieze contractul.

Îmbunătățirea cadrului legislativ în domeniul protecției consumatorilor va avea drept consecință garantarea securității juridice și protecției de care au nevoie consumatorii și întreprinderile europene.

Referințe bibliografice:

1. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, JO C 202, 7.6.2016, p. 1-388. [Accesat 2.09.2019]. Disponibil:https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2016.202.01.0001.01.RO&toc=OJ:C:2016:202:FULL#C_2016202RO.01004701.
2. „Predicts 2015: The Internet of Things”, <https://www.gartner.com/en/documents/2952822>, [Accesat 2.09.2019].
3. Publicată în JO L 304, 22.11.2011, p. 64. [Accesat 2.09.2019]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02011L0083-20180701&qid=1571154069015&from=RO>.
4. Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr.66-75 din 1 martie 2019.

5. Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului.
6. Codul civil nr.1107-XV din 6 iunie 2002.
7. Codul civil completează cu sintagma: cu excepția simplei distribuții a informației promoționale în apropiere de spațiile comerciale ale profesionistului.

SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR DE COMPETENȚĂ ÎN MATERIA RAPORTURILOR SUCCESORALE CU ELEMENTE DE EXTRANEITATE ÎN CONDIȚIILE NOILOR PREVEDERI LEGISLATIVE

THE RESOLUTION OF CONFLICTS OF COMPETENCE IN THE MATTER OF THE SUCCESSORAL REPORTS WITH EXTERNALITY ELEMENTS IN THE CONDITIONS OF THE NEW LEGISLATIVE PROVISIONS

Igor ȘEREMET, dr., lector,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The domain of private international law consists mainly of: conflict of jurisdiction, conflict of laws and legal status of the foreigner. The consecutiveness in question is a logical one because it is interdependent. The correctness of the settlement of the jurisdiction agreement influences the resolution of the conflicts of laws in favour of the law competent to regulate the legal relationship with an element of foreignness as well as the legal effects in other jurisdictions of acquired rights.

Cuvintele-cheie: *procedură succesorală cu element de extraneitate, competența autorității de a deschide procedura succesorală cu element de extraneitate, instanța competentă a soluționa litigiul în materie de moștenire cu element de extraneitate, conflictul de competență notarială și jurisdicțională, norme conflictuale în materia succesorală cu element de extraneitate, norme procesuale în soluționarea conflictelor de competență notarială și jurisdicțională.*

La 02.07.2014, prin Legea nr.112 adoptată de Parlamentul Republicii Moldova a fost ratificat Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, potrivit căruia, țara noastră, pe lângă multiplele angajamente prevăzute în Preambulul actului internațional, și-a asumat angajamentul de a-și apropia progresiv legislația în sectoarele relevante de cea a UE și de a o pune în aplicare în mod eficace [1].

Respectiv, potrivit unui principiu din cele aplicabile activității de legiferare, conform art.3 din Legea nr.100/2017 cu privire la actele normative, „*Actul normativ trebuie să corespundă prevederilor Constituției Republicii Moldova, tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, precum și legislației Uniunii Europene*” [2].

Astfel, la 15.11.2018, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.133 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative în

scopul transpunerii multiplelor reglementări ale UE, printre care se regăsește și Regulamentul (UE) nr.650/2012 din 4 iulie 2012 al Parlamentului European și al Consiliului privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 201 din 27 iulie 2012 [3].

Astfel, Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225/2003 a fost completat cu o serie de reguli procesuale privind determinarea competenței instanțelor judecătorești în soluționarea litigiilor legate de raporturile succesoriale cu elemente de extraneitate.

Respectiv, regula transpusă de legislatorul național privind determinarea competenței generale a instanțelor judecătorești este diferită după conținut și aplicabilitate practică decât cea reglementată de art.4 din Regulamentul (UE) nr.650/2012, conform căreia, „*Instanțele judecătorești din statul membru în care defunctul își avea reședința obișnuită în momentul decesului sunt competente să hotărască cu privire la succesiunile în ansamblul său*”.

Conținutul art.462¹ din Codul de procedură civilă trezește mai multe semne de întrebare decât oferă soluții în determinarea competenței instanței la soluționarea litigiilor în materie de moștenire cu element de extraneitate, conform căruia, „*Instanțele judecătorești naționale sunt competente în procesele cu privire la moștenire dacă locul deschiderii moștenirii, conform Codului civil, se află pe teritoriul Republicii Moldova.*”.

Dacă să coroborăm regula de mai sus cu prevederile Codului civil RM, atunci identificăm art.2166, potrivit căruia, „*Locul deschiderii moștenirii este locul unde cel care a lăsat moștenirea își avea reședința obișnuită în momentul decesului, iar dacă această reședință obișnuită nu este cunoscută, locul de aflare a bunurilor sau a părții principale a acestora ca valoare*”, ceea ce reduce regula determinării competenței judecătorești doar la litigiile privind procedurile succesoriale de drept intern.

Or, în Codul civil al Republicii Moldova, care în afară de norme materiale mai conține și norme conflictuale în materia moștenirii, conform căroră, legea competentă să guverneze raportul succesoral cu element de extraneitate determinată conform art.2657 și art.2658 reglementează și locul deschiderii succesiunii (art.2659 alin.(2) lit.a)).

Însă, legislatorul național confundă norma conflictuală, care are scopul determinării legii materiale competente a governa în fond raportul succesoral cu element de extraneitate, cu norma procedurală menită să determine care autoritate este competente să deschidă procedura succesorală cu element de extraneitate.

Art.2657 din Codul civil stabilește criteriul obiectiv de determinare a legii aplicabile succesiunii în ansamblul său conform căruia, este cea a statului în care

cel care a lăsat moștenirea își avea reședința obișnuită în momentul decesului, cu excepția cazului în care, toate circumstanțele cazului indică în mod clar că, în momentul decesului, cel care a lăsat moștenirea avea în mod evident o legătură mai strânsă cu un alt stat decât reședința obișnuită la momentul decesului.

O precizare importantă este legată de faptul că regulile de competență ale Regulamentului (UE) nr.650/2012 sunt aplicabile instanțelor judecătorești și notarilor din statele membre în care aceștia exercită atribuții judiciare în materie succesorală (ca exemplu, cei din Austria, Ungaria Germania, Cehia).

Adică, regulile de competență ale regulamentului nu sunt aplicabile notarilor care nu exercită atribuții judiciare, procedura succesorală notarială desfășurându-se exclusiv în fața notarului, nefiind sub controlul instanței.

Potrivit art.3 alin.(2) din Regulamentul (UE) nr.650/2012, „*Termenul, instanță judecătorească, include orice autoritate judiciară și toate celelalte autorități și profesioniști din domeniul juridic competenți în materie de succesiuni, care exercită atribuții judiciare sau acționează în baza delegării de competențe de către o autoritate judiciară sau acționează sub controlul unei autorități judiciare, cu condiția ca aceste autorități și profesioniști din domeniul juridic să ofere garanții în ceea ce privește imparțialitatea și dreptul tuturor părților de a fi audiate și cu condiția ca hotărârile pronunțate de aceștia în temeiul legii statului membru în care își exercită activitatea: (a) să poată face obiectul unei căi de atac sau al unui control de către o autoritate judiciară; și (b) să aibă o forță și un efect similare cu cele ale unei hotărâri a unei autorități judiciare privind aceleași aspecte*”.

Notariatele cunosc forme diferite de organizare în statele membre UE, urmând, în general, regulile de competență prevăzute în acest scop în fiecare stat membru. De aceea, incidența notarilor în sfera regulilor de competență prevăzute de regulament ar trebui să depindă de intrarea sau nu a acestora sub incidența definiției noțiunii de instanță judecătorească, astfel cum aceasta este definită în art.3 alin.(2) din Regulamentul (UE) nr.650/2012.

Din păcate, autorii dispozițiilor art.462¹ – art.462⁷ din Codul de procedură civilă au promovat formulări identice celor prevăzute de art.4-7, art.9-10 și art.12 din Regulamentul (UE) nr.650/2012, ignorând faptul că notarii din Republica Moldova nu exercită atribuții judiciare în materia succesorală de drept intern, și respectiv, cu element de extraneitate.

Faptul că actele notariale sunt supuse, potrivit legii, controlului judecătoresc (art.2559 Cod civil RM, art.41/1 din Codul de procedură civilă RM) nu subînțelege că, în planul competenței internaționale, notarul din Republica Moldova exercită atribuții judiciare (asemenea notarilor din unele țări membre UE, spre exemplu Austria, unde competența emiterii certificatului de moștenitor nu aparține notarului, ci instanțelor succesorale). În cadrul procedurii succesorale,

notarul moldovean dispune de libertate de apreciere, nelucrând sub controlul instanței judecătorești.

Diferențierea în privința exercițiului regulilor de competență ale regulamentului între procedurile litigioase și cele grațioase (acolo unde notarii nu exercită atribuții judiciare sau nu își desfășoară activitatea sub controlul unei autorități judiciare) constituie principalul factor de distorsiune, în măsură să influențeze negativ și soluția în planul conflictului de legi, chiar dacă, din punct de vedere al tehnicii de localizare a succesiunilor și al determinării legii aplicabile acestora nu există diferențiere între natura litigioasă sau nelitigioasă a procedurii succesoriale.

Regulamentul (UE) nr.650/2012 a fost clădit pe baza principiului unității moștenirii. Iar ca această unitate să poată fi îndeplinită legiuitorul european a consacrat o simetrie între regula de competență internațională și cea din planul conflictului de legi în măsura în care, chiar și instituția notarului exercită atribuții judiciare fiind asociată cu o instanță judecătorească și nu instituție distinctă.

Prin urmare, în cazul notarilor din Republica Moldova, având în vedere că aceștia își exercită competențele în materie succesorală în nume propriu, iar nu ca efect al delegării de competențe de către o instanță judecătorească sau sub controlul acesteia, competența lor, atunci când succesiunea prezintă elemente de extraneitate, va fi stabilită de legislația internă.

Mai mult decât atât, autorii normelor procesuale prevăzute de art.462¹ – art.462⁷ din Codul de procedură civilă RM au omis includerea în proiectul Legii privind procedura notarială care la fel ca și Legea nr.133 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative a fost adoptată la 15.11.2018, a regulilor de soluționare a conflictelor de competențe în cazul deschiderii unei proceduri succesoriale cu element de extraneitate, acest domeniu fiind lăsat lacunar.

Or, domeniul de reglementare al Legii nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială îl formează stabilirea principiilor procedurii notariale, competenței notarului, procedurii de întocmire a actelor notariale și de îndeplinire a acțiunilor notariale, cerințele înaintate față de acestea [4].

Regula generală, prevăzută de art.68 din Legea 246/2018, constă în ceea ce procedura succesorală notarială este procedura specială notarială necontencioasă, care are ca scop rezolvarea cauzelor succesoriale.

Respectiv, prin coroborarea art.69 alin.(1) și art.11 alin.(3) lit.a) din legea specială, „*Îndeplinirea procedurii succesoriale este de competența primului notar sesizat care își desfășoară activitatea pe teritoriul locului deschiderii succesiunii, care a înregistrat dosarul succesoral în Registrul electronic al dosarelor succesoriale și testamentelor*”, care se referă la determinarea competenței pe marginea unei proceduri de drept intern și nu cu element de extraneitate.

Modul de localizare a deschiderii succesiunii de drept intern nu este prevăzut expres în Legea nr.246/2018 fiind posibil de determinat doar prin coroborare cu art.2166 din Codul civil al RM.

Comparativ cu sistemul de drept conflictual al Republicii Moldova, legislatorul român a prevăzut în art.101 din Legea nr.36/1995 notarilor publici și a activității notariale, reguli speciale privind determinarea competenței la deschiderea unei succesiuni cu element de extraneitate, și anume: „(4) *În cazul în care ultimul domiciliu al defunctului nu este cunoscut sau nu se află pe teritoriul României, competența aparține notarului public cel dintâi sesizat, cu condiția ca în circumscripția sa să existe cel puțin un bun imobil.* (5) *În cazul în care ultimul domiciliu al defunctului nu este în România, iar în patrimoniul succesoral nu se regăsesc bunuri imobile pe teritoriul României, competent este notarul public cel dintâi sesizat, cu condiția ca în circumscripția sa să existe bunuri mobile.* (6) *În cazul în care ultimul domiciliu al defunctului nu este în România, iar în patrimoniul succesoral nu se regăsesc bunuri pe teritoriul României, competent este notarul public cel dintâi sesizat. Regulile de mai sus se aplică în mod corespunzător și în cazul persoanelor decedate al căror ultim domiciliu nu este cunoscut.* (7) *De asemenea, în cazul în care în certificatul de deces se precizează doar statul pe al cărui teritoriu defunctul a avut ultimul domiciliu, se aplică în mod corespunzător prevederile de mai sus*”. [5]

Regula aplicabilă în cazul deschiderii procedurii succesorală de drept intern este competența notarului de la locul aflării bunurilor defunctului la data deschiderii moștenirii.

Totuși, normele de competență internațională uniforme se aplică notarilor români pentru determinarea competenței lor de a emite un Certificat European de Moștenitor, care în sensul art.62 din Regulamentul (UE) nr.650/2012 produce aceleași efecte juridice pe teritoriul oricărui stat membru ca și în statul ale cărui autorități au eliberat certificatul în temeiul regulilor uniformizate europene.

În situația în care notarul public român descoperă că aceeași cauză succesorală cu element de extraneitate este instrumentată în paralel de un alt notar dintr-un stat membru al U.E., notarul român urmează să verifice dacă în procedura succesorală pe care o conduce au fost citate toate părțile ce au drept să participe conform legii ce guvernează succesiunea potrivit regulamentului și dacă acestea acceptă competența notarului public român. Dacă una din aceste două trăsături nu este îndeplinită de procedura succesorală românească, notarul public român va suspenda sau chiar va închide procedura. Dacă notarul român descoperă că aceeași cauză succesorală cu element de extraneitate este dezbătută atât în fața lui cât și în paralel de o instanță judecătorească dintr-un alt stat membru, care s-a declarat competentă, notarul public român va verifica aceleași două trăsături de mai sus la care va adăuga și o informare completă a părților asupra riscurilor ce pot

apărea ca urmare a dezbaterei unei cauze succesoriale litigioase în fața notarului public și dacă părțile acceptă aceste riscuri, notarul român va continua procedura până la emiterea Certificatului European de Moștenitor [6].

În textul Legii nr.246/2018 privind procedura notarială nu numai că lipsesc norme procedurale privind determinarea competenței notarilor în cadrul procedurilor succesoriale cu elemente de extraneitate dar nici reguli privind crearea unui certificat european de moștenitor, determinarea competenței notarului de a elibera certificatul, mecanismul de examinare a solicitării și eliberării a unui certificat, conținutul certificatului, și cel mai important, privind efectele extraterritoriale ale certificatului.

În măsura care Republica Moldova, la 10.12.2015, prin Legea nr.229 a acceptat Statutul Conferinței de la Haga de Drept Internațional Privat, adoptat la 31 octombrie 1951 [7], la elaborarea Legii noi privind procedura notarială urma să fie consultată Convenția de la Haga din 02.10.1973 privind administrarea internațională a bunurilor persoanelor decedate, prin care s-a introdus instituția Certificatului internațional de moștenitor într-o formă uniformizată, consacrat persoanelor competente a administra masa succesorală în cadrul unei proceduri cu element de extraneitate, au fost stabilite reguli de soluționare a conflictelor de competență în această materie, limitele împuternicirilor organelor competente, condițiile recunoașterii de către organele competente din alte state decât cele care l-au emis, și respectiv, temeiurile de refuz sau anulare a acestui certificat.

Totodată, scopul urmărit de legiuitorul european prin art.5 al Regulamentului (UE) nr.650/2012 este de a asigura unitatea între competență (administrarea succesiunii/aspecte litigioase) și legea aplicabilă procedurii succesoriale cu element de extraneitate, care a fost diminuat prin art.462² din Codul de procedură civilă RM, în măsura care nu se regăsește aceeași regulă în Legea 246/2018 privind procedura notarială privind determinarea competenței notarului.

Potrivit art.462² din Codul de procedură civilă RM, „*În cazul în care cel care a lăsat moștenirea a ales în mod valabil legea Republicii Moldova pentru a guverna moștenirea sa, părțile la proces pot conveni ca instanțele judecătorești naționale să aibă competență exclusivă de a se pronunța cu privire la orice chestiune referitoare la moștenire dacă aceasta nu afectează drepturile terților care obțin drepturi din respectiva moștenire*”

Alegerea de către o persoană a legii aplicabile succesiunii cu element de extraneitate în ansamblul său, potrivit art.2658 alin.(1) Cod civil RM, este limitată la legea statului a cărui cetățenie o deține în momentul alegerii legii sau la momentul decesului.

Însă, mențiunea din art.462²Cod de procedură civilă RM - *de a se pronunța cu privire la orice chestiune referitoare la moștenire*, contravine art.68 alin.(1) din Legea nr.246/2018 privind procedura notarială, conform căruia, „*Procedura*

succesorală notarială este procedura specială notarială necontencioasă, care are ca scop rezolvarea cauzelor succesoriale”.

De altfel, instanțele judecătorești din Republica Moldova sunt sesizate doar în vederea soluționării litigiilor privind procedurile succesoriale interne, care conform art.41/1 alin.(1) din Codul de procedură civilă RM au competența de a examina acțiuni: a) *privind dreptul la moștenire, privind mărimea cotei succesoriale, precum și privind acceptarea moștenirii sau renunțarea la moștenire;* b) *privind constatarea nedemnității;* c) *ale moștenitorului față de posesorul masei succesoriale (petiția de ereditate);* d) *privind nevalabilitatea dispozițiilor testamentare;* e) *de partaj și privind planul de partaj, contractul de partaj sau contractul de amânare a partajului;* f) *întemeiate pe dreptul rezultat dintr-un legat sau o sarcină testamentară;* g) *privind tragerea la răspundere a custodelui sau administratorului masei succesoriale ori a executorului testamentar sau privind încetarea atribuțiilor acestora;* h) *de intentare a procesului de insolabilitate a masei succesoriale”.*

La fel, interpretând sintagma din art.462²Cod de procedură civilă RM – *părțile la proces pot conveni ca instanțele judecătorești naționale ...*, în coroborare cu sintagma utilizată în art.5 alin.(1) din Regulamentul (UE) nr.650/2012 - *părțile vizate pot conveni ca instanțele judecătorești naționale din statul membru respectiv, care cu referință la art.22, - poate fi legea statului a cărui cetățenie o deține în momentul alegerii legii sau la data decesului, părțile la proces nu au altă alternativă decât instanța din Republica Moldova care are competența exclusivă în cadrul litigiului privind procedura succesorală cu element de extraneitate.*

De asemenea, nu-și găsește aplicabilitate practică și dispozițiile art.462³ din Codul de procedură civilă RM, conform căruia, „*În cazul în care cel care a lăsat moștenirea alege legea unui stat străin pentru a governa moștenirea sa, instanța de judecată națională sesizată în temeiul art.462¹: a) poate, la solicitarea unei părți la proces, să își decline competența în cazul în care consideră că instanțele judecătorești din statul pentru a cărui lege s-a optat sunt mai competente să hotărască cu privire la moștenire, având în vedere natura acesteia, precum reședința obișnuită a părților și locul unde sunt situate bunurile; sau b) este obligată să își decline competența în cazul în care părțile au convenit, în conformitate cu art.462², să confere competența instanțelor judecătorești din statul străin pentru a cărui lege s-a optat”.*

De altfel, în sensul art.2658 alin.(1) din Codul civil RM, persoana are posibilitatea să aleagă legea proprie/națională aplicabilă succesiunii în ansamblul său fiind exclusă alternativa alegerii unei legi străine, respectiv, instanța de judecată care a fost sesizată conform art.462¹ Cod de procedură civilă fiind în imposibilitate de a declina competența sa.

Cât privește conținutul art.462⁴Cod de procedură civilă RM, acesta este formulat contrar sensului expus în art.7 din Regulamentul (UE) nr.650/2012, și respectiv, domeniului de reglementare.

Potrivit art.462⁴Cod de procedură civilă RM, „*Instanțele judecătorești naționale, pentru a căror lege a optat cel care a lăsat moștenirea, sunt competente să hotărască cu privire la moștenire în cazul în care: a). o instanță de judecată dintr-un stat străin sesizată anterior și-a declinat competența cu privire la aceeași cauză în temeiul împrejurărilor prevăzute la art.462³; b). părțile la proces au convenit, în conformitate cu art.462², să ofere competența instanțelor judecătorești naționale; sau c). părțile la proces au recunoscut în mod expres competența instanței judecătorești naționale*”.

Respectiv, în contextul art.7 din Regulamentul (UE) nr.650/2012, instanțele judecătorești din statul membru pentru a cărui lege a optat defunctul, cea a statului a cărui cetățenie o deține în momentul alegerii sau la data decesului, sunt competente să hotărască cu privire la succesiune în cazul în care: a). *O instanță judecătorească sesizată anterior din statul membru în care defunctul își avea reședința obișnuită la momentul decesului sau din statul în care competența a fost determinată în subsidiar și-au declinat competența; b). Părțile la proceduri au convenit să confere competență instanței statului a cărei lege a ales-o defunctul aplicabilă în ansamblul său succesiunii, fie cea a cetățeniei deținute la momentul alegerii fie cea deținută la momentul decesului; c). Părțile la proceduri au recunoscut în mod expres competența instanței sesizate.*

Totodată, se constată o diminuare al mecanismului și domeniului competenței subsidiare prevăzută în art.10 din Regulamentul (UE) nr.650/2012 în comparație cu cel expus de legislatorul național prin art.462⁶ din Codul de procedură civilă RM.

Legiuitorul european a prevăzut competența subsidiară în cazul care reședința obișnuită a defunctului în momentul decesului nu este situată în momentul decesului într-un stat membru.

Respectiv, în astfel de condiții, instanțele unui stat membru în care sunt situate bunuri care fac parte din patrimoniul succesoral sunt totuși competente să se pronunțe asupra succesiunii în ansamblul său, în măsura care:

- defunctul avea cetățenia aceluși stat membru la data decesului, sau dacă această condiție nu este îndeplinită;
- defunctul își avea anterior reședința obișnuită în statul membru respectiv, cu condiția ca, în momentul sesizării instanței, să nu fi trecut mai mult de cinci ani de la schimbarea reședinței obișnuite.

Conținutul logic al art.462⁶ din Codul de procedură civilă RM, reieșind din cele menționate mai sus, s-ar reduce la o formulare mai succintă și accesibilă: „*În cazul în care reședința obișnuită a defunctului, cetățean al Republicii*

Moldova sau străin, în momentul decesului nu este situată în Republica Moldova, instanțele judecătorești naționale sunt competente în procesele cu privire la moștenire, dacă în Republica Moldova sunt situate bunuri care fac parte din masa succesorală”.

Tentativa legiuitorului național de a formula norme procesuale confuze privind soluționarea conflictelor de competență jurisdicțională, și respectiv, ignorarea necesității elaborării unor norme procedurale privind determinarea competenței notarilor la deschiderea procedurilor succesoriale cu elemente de extraneitate creează incertitudini la soluționarea conflictelor de legi în materia raporturilor succesoriale cu elemente de extraneitate.

Or, potrivit art.2576 alin.(1) din Codul civil RM, care prevede că „*Legea aplicabilă raporturilor de drept privat cu element de extraneitate se determină în baza tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, a prezentei cărți, a legilor Republicii Moldova și a uzanțelor internaționale recunoscute în Republica Moldova,*” în sistemul de drept conflictual al Republicii Moldova la soluționarea unui conflict de legi în cadrul unei proceduri oficiale, necontencioase sau judiciare, autoritatea determinată competentă va folosi normele conflictuale proprii în ordinea expusă mai sus.

Respectiv, dacă normele conflictuale sunt aplicate de autoritatea sesizată în soluționarea unui conflict de legi, atunci urmează ca inițial să fie soluționat corect conflictul de competență între autoritățile statelor, a căror legi sunt în conflict, soluție care va condiția stabilirea legii competente a governa raportul juridic cu element de extraneitate.

În pofida absenței a careva norme conflictuale universale, chiar și dacă au fost modernizate, care pot fi aplicate în soluționarea conflictului de competență la deschiderea procedurii succesoriale, Republica Moldova a devenit parte la un șir de tratate internaționale destinate uniformizării unui șir de norme conflictuale în diferite materii, inclusiv și în materia soluționării conflictului de competență în deschiderea procedurii succesoriale.

Însă, uniformizarea acestor reguli nu oferă soluții pentru toate conflictele posibile de competență ci doar între sistemele de drept ale statelor care sunt parte la aceste tratate internaționale.

Potrivit art.48 din Convenția CSI din 22.01.1993 cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală: „(1). *Procedura în cauzele referitoare la succesiunea bunurilor mobile ține de competența instituției Părții Contractante, pe teritoriul căreia testatorul domicilia la data morții sale.*(2). *Procedura în cauzele referitoare la bunurile imobile ține de competența instituției Părții Contractante, pe teritoriul căreia se află bunurile date.*(3). *Dispozițiile punctelor 1) și 2) ale prezentului articol se aplică și examinării litigiilor, apărute în legătură cu procedura în cauzele referitoare la succesiune”* [8].

Conform art.43 din Tratatul din 06.07.1996 între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală: „(1). *Deschiderea succesiunii, procedura succesorală, precum și litigiile succesoriale privind bunurile mobile sunt de competența autorităților Părții Contractante al cărei cetățean a fost defunctul la data morții, în afară de cazul în care se face aplicarea paragrafului 3.(2). Deschiderea succesiunii, procedura succesorală, precum și litigiile succesoriale privind bunurile imobile sunt de competența autorităților Părții Contractante pe teritoriul căreia se află aceste bunuri.*(3). *Dacă toate bunurile mobile succesoriale rămase de pe urma cetățeanului uneia din Părțile Contractante sunt situate pe teritoriul celeilalte Părți Contractante și dacă toți succesorii sunt de acord, la cererea oricărui succesori sau a altei persoane care are drepturi ori pretenții față de succesiune, competența revine autorităților acestei Părți Contractante” [9].*

Astfel, observăm că prin tratatele menționate s-a stabilit o regulă unică nu numai pentru soluționarea conflictelor de competență la deschiderea succesiunii cu element de extraneitate, și respectiv, la gestionarea procedurii succesoriale, dar și în materia conflictelor de jurisdicții, care la rândul lor, cad sub incidența unui sistem de drept unic, evitându-se aplicarea concomitentă a două sisteme de drept care pot identifica soluții diferite.

Excepție face Tratatul încheiat la 13.12.93 între Republica Moldova și Ucraina privind asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală, prin art.41 uniformizează doar norma conflictuală privind competența organelor pe cauzele succesoriale, fără a face precizare despre atribuirea competenței jurisdicționale după aceleași reguli, și anume. „1). *Cauzele succesoriale referitoare la patrimoniul mobil țin de competența organelor respective ale acelei Părți Contractante, cetățean al căruia era testatorul la momentul decesului.* 2). *Cauzele succesoriale referitoare la imobile țin de competența organului respectiv al acelei Părți Contractante, pe teritoriul căreia se află acest patrimoniu.* 3). *În cazul când tot patrimoniul mobil care a rămas după decesul cetățeanului unei Părți Contractante se află pe teritoriul altei Părți Contractante, atunci, conform cererii succesoriului, cauza este gestionată de organul altei Părți Contractante, dacă cu aceasta sunt de acord toți succesorii” [10].*

O altă noutate reglementată în Tratatul din 13.12.93 este prevăzută de art.40, conform căruia, „*Deschiderea și citirea testamentului Testamentul se deschide și se citește de către organul competent al acelei Părți Contractante pe teritoriul căreia s-a aflat testamentul. Copia testamentului autentificată, precum și copia procesului-verbal de deschidere și citire a lui, se expediază organului corespunzător de competența căreia ține cauza succesorală”.*

Remarcabil este faptul că, în toate tratatele internaționale menționate mai sus, este stabilită o regulă imperativă care nu poate fi schimbată chiar și în baza

principiului – *lex voluntatis*, potrivit căreia, deschiderea succesiunii cu element de extraneitate în privința bunurilor imobile este de competența exclusivă a instituțiilor Părții Contractante pe teritoriul căreia acestea se află.

Concluzii:

1. Prin regulile uniformizate de tratatele internaționale, la care Republica Moldova este parte, se asigură o unicitate în soluționarea conflictelor de competență cu privire la procedurile succesoriale cu elemente de extraneitate, și respectiv, a conflictelor de jurisdicții în soluționarea aspectelor litigioase.

2. Dacă regula locului deschiderii succesiunii, și respectiv, determinarea competenței notarului în cazul raporturilor succesoriale de drept intern nu ridică careva dificultăți, atunci, în pofida modernizării recente a legislației civile, legislatorul național a lăsat lacunar mecanismul unic de soluționare a conflictelor de competență în deschiderea și administrarea procedurilor succesoriale cu elemente de extraneitate, și respectiv, a completat Codul de procedură civilă cu norme procesuale preluate din Regulamentul UE nr.650/2012 al cărui domeniu de reglementare este diferit de cel aplicabil în sistemul de drept conflictual al Republicii Moldova.

3. Lipsa regulilor clare pentru determinarea competenței notarului din Republica Moldova în deschiderea și administrarea procedurilor succesoriale cu elemente de extraneitate formează riscuri privind soluționarea conflictelor de legi în timp și spațiu.

Respectiv, dacă procedura succesorală cu element de extraneitate a fost deschisă și administrată de către un organ, a cărui competență a fost stabilită cu incertitudine, organele corespunzătoare de pe teritoriul altui stat sunt în drept să refuze acceptarea certificatului de moștenitor prezentat de către succesibil pentru a înregistra sau exercita dreptul de proprietate asupra bunurilor moștenite.

Spre exemplu, conform art.91 alin.(2) din Legea nr.246/2018 privind procedura notarială, *„Persoanele care desfășoară activitate notarială acceptă documentele întocmite în conformitate cu normele de drept internațional, precum și aplică giruri de autentificare în forma prevăzută de legislația unui alt stat dacă faptul acesta nu contravine legislației Republicii Moldova sau dacă decurge din tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.”*.

4. Pentru asigurarea simetriei între criteriul de fixare a competenței internaționale în materie succesorală (notarială și jurisdicțională) și criteriul de determinare a legii aplicabile materiei succesoriale cu element de extraneitate, se impune necesitatea completării Legii nr.246/2018 privind procedura notarială cu un capitol nou care să prevadă reguli uniformizate privind procedurile succesoriale cu elemente de extraneitate cu modificare corespunzătoare a art.462¹ - art.462⁷ din Codul de procedură civilă.

Referințe bibliografice:

1. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.185-199, art.442 din 18.07.2014;
2. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.7-17, art.34 din 12.01.2018;
3. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.467-479, art.784 din 14.12.2018 (în vigoare din 14.01.2019, cu unele excepții);
4. Publicată în Monitorul Oficial nr.30-37, art.89 din 01.02.2019 (în vigoare din 01.03.2019);
5. Republicată în temeiul art.IX din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/2016 pentru modificarea Legii nr.134/2010 privind codul de procedură civilă, precum și a unor acte normative conexe, astfel cum a fost introdus prin Legea nr.17/2017 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.1/2016 pentru modificarea Legii nr.134/2010 privind codul de procedură civilă, precum și a unor acte normative conexe, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.196 din 21 martie 2017;
6. Ioan-Luca Vlad, *Competența internațională în materie succesorală a notarilor români sub imperiul Regulamentului (UE) nr. 650/2012*, p.2, disponibil la următoarea adresă web: <http://www.universuljuridic.ro/competenta-internationala-in-materie-succesoral-a-notarilor-romani-sub-imperiul-regulamentului-650-2012/2/>;
7. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.13-19, art.31 din 22.01.2016;
8. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.402-XIII din 16.03.1995, publicată în ediția oficială „Tratatele internaționale”, 1999, volumul 16, pag.262, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 martie 1996.
9. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1018-XIII din 03.12.1996, publicat în ediția oficială „Tratatele internaționale”, 1999, volumul 20, pag.364, în vigoare pentru Republica Moldova din 22 martie 1998.
10. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.261-XIII din 04.11.94, publicat în ediția specială ediția oficială «Tratate internaționale», 1999, volumul 22, pag.85, în vigoare din 24.04.1995.

ATAFUL CIBERNETIC CA FORMĂ DE AGRESIUNE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL

CYBER ATTACK AS A FORM OF AGGRESSION IN PUBLIC INTERNATIONAL LAW

Daria ARMAN, masterand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Advent of technology not only widens scientific horizon, but also poses constant challenges for the jurisprudence, legal system and legal world as a whole. Computers, Internet and Cyberspace – together known as Information Technology – presents challenges for the law. Committing that kind of an attack one can steal the information that constitutes a state secret, violate the life support system of the state, and destroy the missile defence system what poses a threat to the security of the state and is a violation of universally recognized principles of international law.

Cuvinte-cheie: atac cibernetic, agresiune, conflict, drept internațional umanitar, drept internațional public, tehnologii informaționale, informație, calculator, sisteme informatice, internet, securitate, hacker, crimă, răspundere.

În legătură cu crearea de noi tehnologii și dezvoltarea sferei de informare pentru comunitatea globală, a apărut o amenințare nouă numită atac cibernetic.

Tehnologiile noi produc impulsuri noi în lege. Natura anonimatului și multi-jurisdicțională a spațiului informațional ridică probleme în reglementarea de stat care, în principiu, nu existau. Spațiul cibernetic nu are limite și, prin urmare, statalitate. Și aici problemele securității statului pot fi rezolvate doar ca probleme de securitate internațională.

De rând cu agresiunea directă, indirectă, economică și ideologică, aș fi de părerea de a specifica ca un tip aparte agresiunea cibernetică.

Conflictul cibernetic este, fără îndoială, unicat: în primul rând, acestea nu sunt asociate cu utilizarea armelor cinetice convenționale și, prin urmare, este destul de dificil să se determine locul desfășurării acțiunilor. Atacurile ciberneticice pot apărea în diferite părți ale lumii, pot fi sub jurisdicția diferitelor state și uneori este destul de dificil să se definească așa-numitul teatru de război, restrângerea acestui teritoriu devine la fel de grea.

Atacurile ciberneticice nu se încadrează în cadrul internațional tradițional, care guvernează utilizarea forței. Acestea reprezintă o nouă formă de război dez-agregat, desfășurat în principal de echipe non-statale, care reflectă noi concepte de teritorialitate [1, p. 9].

Fără guvernare și constrângeri - din dreptul internațional, spațiul cibernetic va rămâne un câmp de luptă relativ nelegiuit. Multe întrebări dificile apar atunci, când încercăm să potrivim spațiul cibernetic unui regim de conflict, construit cu mult înainte ca cele mai previzibile politici să poată imagina armele ciber-netice. Dar problemele generate de atacurile ciber-netice sunt adesea similare cu problemele atacurilor convenționale. Diferențele dintre războiul convențional și războiul cibernetic sunt de grad, nu de natură. Astfel, regimul internațional de drept umanitar care guvernează războiul convențional poate fi transpus efectiv în atacurile ciber-netice [2, p. 29].

Atacurile ciber-netice reprezintă un test de greutate pentru angajamentul națiunii față de dreptul internațional. Problema atribuirii în spațiul cibernetic înseamnă că atacatorii ciber-netici au capacitatea de a constrânge un stat fără responsabilitatea rezultantă. Prin urmare, atacatorul cibernetic poate experimenta o mare tentație de a încălca principiile și obligațiile dreptului internațional pentru a atinge scopurile atacatorului. Această amenințare a generat un interes substanțial în regândirea securității ciber-netice. În timp ce unii experți au pledat pentru o mai mică anonimitate online și un control mai mult asupra guvernului, asupra infrastructurii ciber-netice, există alte soluții care creează mai puține preocupări privind libertatea internă [3, p. 2].

Astăzi, statele se confruntă cu nevoia de a crea rezistență în infrastructura lor cibernetică. Răspunsul la amenințarea atacurilor ciber-netice se află la fel de mult în domeniul atenuării, așa cum se întâmplă în domeniul atribuirii. Atenuarea înseamnă crearea unor sisteme de redundanță (cunoscute în mod colateral ca *backup*-uri) pentru a se asigura că sistemele rămân online.

Conflictele armate cresc din ce în ce mai mult dependența de calculatoare și fac ca armatele cele mai avansate și dotate din punct de vedere tehnologic, deci considerate cele mai puternice să devină și cele mai vulnerabile.

Ideea de securitate a dispărut odată cu progresul tehnologiei informației, din acest considerent se atrage o atenție tot mai sporită la tema securitatea în domeniul cibernetic.

Ca bază a dreptului internațional modern sunt principiile general acceptate consacrate în Carta ONU. În conformitate cu aceste principii, toate statele membre ale ONU ar trebui să rezolve conflictele care au apărut prin mijloace pașnice, împiedicând astfel comiterea de infracțiuni internaționale, dintre care cea mai gravă este agresiunea.

Carta Tribunalului Militar de la Nürnberg a stabilit severitatea acestei crime internaționale, însă agresiunea reprezintă o amenințare deosebită în prezent. Acest tip de atac trebuie calificat drept o formă modernă de act de agresiune, având în vedere severitatea consecințelor sale, comparabile cu un atac armat.

În cadrul viitoarelor conflicte armate, inteligența și tehnologia militară vor avea un rol hotărâtor, generând o cunoaștere aproape instantanee a situației militare globale și punctuale din lume, o reală superioritate informațională, o nouă dinamică, precizie și eficacitate a forțelor aflate în ofensivă, asigurând, în timp scurt, înfrângerea și capitularea inamicului [4].

În pofida deficiențelor existente, datorită complexității din ce în ce mai mari a situației geopolitice și apariției unor noi forme de agresiune, Rezoluția 3314 (XXIX) a Adunării Generale a ONU din 14 decembrie 1974, care afirmă definiția acestei crime grave internaționale și semnele sale, este principala sursă de standarde de responsabilitate pentru aceasta. Având în vedere faptul că acest act este de natură recomandativă, se desfășoară o activitate științifică constantă în domeniul elaborării de noi acte care să asigure responsabilitatea individuală a autorilor agresiunii, precum și a altor infracțiuni internaționale [5].

Indiferent de politicile pe care o națiune le pune în aplicare pentru a-și apăra infrastructura cibernetică de atacatori, dreptul internațional trebuie să joace un rol de descurajare a acțiunilor ilegale, făcând infractorii răspunzători de evaluarea internațională. Un tratat internațional care reglementează regulile de angajare online ar fi cu siguranță un plus de ajutor în corpusul legilor războiului. Cu toate acestea, în actualul climat internațional, o asemenea adăugire la legile războiului internațional este puțin probabil în viitorul apropiat. Din fericire, lipsa unui *addendum* de război cibernetic la legile de război nu înseamnă că atacurile cibernetice nu sunt reglementate. Statele pot continua să se bazeze pe regimul de drept internațional existent pentru reglementarea atacurilor cibernetice, în timp ce așteaptă răspunsul comunității internaționale la această formă modernă de luptă [6, p. 44].

Forma și funcția finală a regimului internațional de combatere a atacurilor cibernetice vor depinde în mare măsură de răspunsul comunității internaționale la circumstanțe specifice. Cel mai probabil, comunitatea internațională va fi mai concentrată asupra consecințelor unui atac de rețea computerizată decât asupra mecanismului său. Este puțin probabil ca sistemul juridic internațional să formeze un set complet de legi privind operațiunile de informare [7, p. 36].

În măsura în care atacurile cibernetice sunt sub pragul unui atac armat, dispozițiile legii spațiale, neproliferarea armelor nucleare, Convenția ONU și drepturile de comunicare joacă un rol în crearea regimului juridic actual. Deși, această combinație este un regim imperfect, comunitatea internațională trebuie să utilizeze toate instrumentele disponibile pentru a rezolva problema atacurilor cibernetice. Națiunile folosesc din ce în ce mai mult potențialul armamentului cibernetic, astfel sporind probabilitatea unui atac.

În consecință, pentru a stabili responsabilitatea internațională a unui stat pentru executarea sau ordonarea executării unui atac cibernetic, este necesar, ca un prim pas, să se arate regulii internaționale că un astfel de atac într-adevăr

încalcă. Al doilea pas al analizei constă în atribuirea unei astfel de acțiuni unei anumite stări.

Identificarea unei norme internaționale pe care atacurile cibernetice o constituie încălcarea este destul de simplă. După cum s-a explicat mai sus, art.2 alin. (4) al Cartei ONU interzice folosirea forței în relațiile internaționale și este considerat o normă imperativă. Pe baza documentelor ONU deja menționate (adică Declarația privind principiile dreptului internațional cu privire la relațiile prietenoase și cooperarea între state în conformitate cu Carta ONU și Carta drepturilor și obligațiilor economice ale statelor), se pot califica atacuri asupra infrastructurii cheie de stat realizate prin mijloace electronice ca „orice alt tip de măsură de constrângere a unui alt stat“, constituind astfel o încălcare a dreptului internațional.

Efectuând o analiză în acest sens se pare clar că responsabilitatea statului trebuie să se bazeze mai degrabă pe o cerință de *duediligence* decât pe obligația de a prezenta o legătură formală între autoritățile statului și acțiunile făptuitorilor efectivi. Un element important al oricărui acord internațional privind responsabilitatea internațională pentru atacurile cibernetice ar fi o dezbatere privind succesiunea principiilor jurisdicției internaționale aplicabile actelor desfășurate prin Internet. Doar atingerea unui astfel de acord va permite evitarea unor analogii îndepărtate față de regimurile internaționale existente și reglementări naționale contradictorii. Un astfel de consens internațional ar putea constitui baza pentru un acord internațional mai larg privind limitele jurisdicției și competenței statului în spațiul cibernetic [8, p. 11].

Rezumând cele de mai sus, este necesar de menționat că problema legată de reglementarea spațiului cibernetic (și, în special, atacul cibernetic) este una dintre cele mai presante din lumea modernă. Rezoluția cea mai rațională a acestei probleme este adoptarea unei convenții care să reflecte toate aspectele acestor relații juridice. Cu toate acestea, este necesar să se înțeleagă că, în actuala situație geopolitică, adoptarea unei convenții poate fi amânată pentru o lungă perioadă de timp, ceea ce creează problema lipsei de reglementare a unuia dintre cele mai periculoase fenomene din lumea modernă.

Referințe bibliografice:

1. Rid Thomas. Cyber War Will Not Take Place, *Journal of Strategic Studies*, 2011;
2. Michael N.Schmitt. *Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013;
3. Jonathan A.Ophardt. Cyber Warfare and the crime of aggression: The need for individual accountability on tomorrow's battlefield. În: *Duke Law & Technology Review (U.S.)*, 2010, Nr. 3;

4. Owens L.L. Justice and Warfare in Cyberspace. În: Boston Review A Political and Literature Forum (U.S.);
5. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr. 3314 (XXIX);
6. Solce. The Battlefield of Cyberspace: The Inevitable New Military Branch - The Cyber Force, ALB. L.J. SCI. & TECH, 2008;
7. Ventre D. Cyberespace et acteurs du cyber conflict, Hermes-Lavoisier, 2011.
8. Jeremy Malcolm. Appraising the Success of the Internet Governance Forum, 21 November 2008.

ПРАВОВАЯ ПРИРОДА АДВОКАТУРЫ В УКРАИНЕ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ И ПРОЦЕССАХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

THE LEGAL NATURE OF ADVOCACY IN UKRAINE IN MODERN CONDITIONS AND GLOBALIZATION PROCESSES

Юлиана БАБИНА, студентка 1-го курса, факультета Право,
Государственный Университет Молдовы,
Аспирант кафедры Педагогики,
Государственный педагогический университет имени И. Крянгэ

Abstract: The main objective of this study is to study and analyze the issues of the legal status of a lawyer and advocacy in Ukraine in the context of globalization processes, since at the doctrinal level this problem has not been comprehensively studied, which is of genuine interest to the author (with Ukrainian roots). Like Ukrainian scientists, it is important for us to predict the vector of the development of the legal profession in Ukraine under the influence of a combination of factors and political and economic changes, especially under the decisive pressure of modern globalization, which is laying a new ideology. These surveys can be used in research, advocacy, rule-making, teaching activities.

Keywords: *advocate, advocacy, advocacy, globalization, legal globalization, the legal nature and functions of advocacy, the status of advocate, advocacy ethics, attorney's fees, Ukraine.*

Введение. Современный этап развития Украины ознаменован провозглашением ее независимости в 1991 году. Данный период начался на волне бурного развития сложных и противоречивых процессов глобализации, которые охватили мировое пространство, трансформируя все сферы общественного и государственного бытия. По мнению многих зарубежных ученых, *глобализация* стала едва ли не главным вызовом начала XXI века, и спровоцировала горячие дискуссии, несмотря на вызванные ею масштабные последствия. Фактически, *глобализация* стала сегодня мировым феноменом, выражающим тренд общественного развития. Вместе с тем, множественные процессы *глобализации* обусловили появление других неизведанных проблем, вопросов и задач. Но особенно чувствительными к глобализационным изменениям становятся инструменты, устанавливающие механизмы защиты субъективных прав – прав человека, подчеркивает Бирюкова А.

Адвокатура является квинтэссенцией системы защиты прав человека в государстве. Второй важный момент – *адвокатура* напрямую отражает

свое отношение к базовым общечеловеческим ценностям со следующими безоговорочными приоритетами – человеческая жизнь и здоровье, свобода и уважение, честь и достоинство. Потому значение и влияние *адвокатуры* на общее развитие цивилизации нельзя недооценивать. Адвокаты всегда играли, и будут играть особенную и важную роль во всем мире, пишет вышеупомянутый автор (и мы согласны с этим утверждением).

Методика исследования. Исследование основано на сравнительном анализе и включает в себя методологическую базу научных изысканий современных российских и украинских ученых, в особенности последних (диссертационных) исследований монографического характера А.М. Бирюковой [1-7] (Гегель Г.В.Ф., Иоффе О.С., Лукашук И.И., Богатырев В.В., Варфоломеева Т.В., Головань И.В., Яновская О.Г., Пацкан Н.В. и др.). Также в конце статьи автор косвенно коснулся темы современной адвокатуры в РМ.

Постановка задачи. *Адвокатура* была и остается необходимым обществу институтом, что на глобальном уровне преследует единственную цель, однако на уровне национальных государств характеризуется организационной и функциональной спецификой, обусловленной особенностями их правовых, экономических и социальных систем и исторически сложившихся традиций. Поэтому закономерно, что состояние *адвокатуры* в каждой стране зависит от состояния указанных факторов [1, с. 21]. Таким образом, мы ставим задачей изучить и объяснить значение *адвокатуры* в международном контексте, с учетом актуальных процессов *глобализации* и др. важных факторов, существенно влияющих на успешное развитие Украины (в достаточно сложных экономико-политических условиях данного государства).

Научная новизна. В диссертационном исследовании украинского адвоката Бирюковой Алины Николаевны, мы впервые встречаем рассмотрение столь актуальной на сегодня проблемы в области юриспруденции и *адвокатуры*, которая касается не только граждан Украины, но и Молдовы, др. государств. Новизну также представляет модель трансформации правового статуса отечественной *адвокатуры* и *адвоката*, разработанная этим автором на основе наследия отечественной и зарубежной науки с учетом природы, проявлений и тенденций современных процессов *глобализации*. Термин *адвокатура* охарактеризован А. Бирюковой как коммуникативное явление, а *глобализация* – как феномен, присущий современному этапу общественного развития, с учетом множественных теоретических концепций. В работе указанного выше ученого предложен новый авторский подход к ключевым элементам понятийно-категориального аппарата исследуемой сферы и сформулированы авторские определения понятий «правовая гло-

бализация», «международные стандарты организации адвокатуры», «адвокатура», «адвокатская деятельность», «адвокатская этика» и др.

Результаты исследования и их обсуждение. Согласно цели необходимо было решить следующие задачи: выяснить сущность *правовой глобализации* и ее значение для развития *адвокатуры*; определить способы воздействия *глобализации* на отечественную *адвокатуру* в Украине; исследовать правовую природу *адвокатуры* в условиях *глобализации*; проанализировать международный опыт организации *адвокатуры*; выяснить содержание правового статуса адвоката и определить его специфику; охарактеризовать элементы правового статуса адвоката и определить пробелы их регулирования; выявить особенность юридической ответственности адвоката; оценить значение адвокатской этики в глобальном мире; проанализировать международные стандарты этики профессиональных отношений в адвокатской деятельности; исследовать национальную и международную практику формирования гонорарной политики адвоката и др. В результате анализа исследований Бирюковой А., определено, что в условиях *глобализации* достаточно остро встала проблема конкуренции между адвокатами, которая фокусирует внимание на возможности (этичности) рекламирования их деятельности.

Адвокатура в Украине в современных условиях глобализации занимает весомое место и играет главенствующую роль в осуществлении правосудия. Об этом свидетельствуют выводы и решения, выдвинутые «Schöpfer v. Switzerland» 20 мая 1998 г. [12].

Функциональность *адвокатуры* определяют социетальные условия (термин введен Келлером), в которых развивается этот институт, и к которым относится *глобализация*. В Украине это вполне очевидно. Первоначально привлекают внимание попытки государства проводить евро интеграционную правовую реформу, а именно: инициирование процессов, связанных с максимальной открытостью органов государственной власти, судебной и правоохранительной систем; активного участия граждан в осуществлении правосудия; реформирования систем МВД, пенитенциарной и судебной; признание полной независимости *адвокатуры* от государственного контроля. Отдельно стоит культурно-нравственная составляющая: несмотря на формирование современного украинца через призму революций и конфликтов геополитического характера, эта личность формируется, как личность свободная, патриотическая, социально активная и политически ответственная, с «обостренным» ощущением своих прав и свобод и внутренним ощущением социальной справедливости.

Следующий момент – это условия экономического характера: возрождение современной экономики, формирование новых экономических отно-

шений, возрождение «среднего класса» и, как результат, создание равных условий для всех участников рынка. И напоследок – это условия политического характера: желание олигархических кланов захватить контроль не только над государственным и экономическим секторами, но и активное вмешательство в жизнедеятельность гражданского общества; проявление в политике отдельных деятелей крайнего анархизма, с одной стороны, и этатизма (политика активного вмешательства государства во все сферы общественной и частной жизни), с другой, большой конфликтный потенциал между представителями гражданского общества и олигархии. Указанные выше условия являются важными факторами в процессе формирования функций *адвокатуры* и обуславливают не только ее функциональность, а, по большому счету, и [1, с.112] современное лицо украинской *адвокатуры* в целом.

В глобальном смысле *адвокатская этика* выступает универсальной системой координат, исторически сложившейся ценностями, идеалами, мировыми традициями адвокатуры в процессе согласованного развития общественной морали и ценностных ориентиров человечества. Это понятие находит свое выражение в определенных предписаниях и нормах. *Адвокатская этика* выступает специфическим регулятором профессиональной деятельности *адвоката* независимо от страны его происхождения, сферы или территории деятельности, национальных особенностей законодательного регулирования.

В аспекте отношений *адвоката* с клиентом в первую очередь раскрывается когнитивный аспект доверия, который характеризует эти отношения как таковые, основанные на убежденности в честности, порядочности, верности, ответственности и правдивости. Доверие выступает необходимым условием эффективной профессиональной деятельности *адвоката* и служит залогом ее успеха. В то же время на уровне нормативного регулирования доверие трансформируется и определяет содержательное наполнение основных в адвокатской деятельности принципов и институтов: конфиденциальность и адвокатская тайна, акцентируя внимание на их морально-этической природе.

Проявлением влияния *глобализации* на развитие *адвокатуры* и содержательную модификацию конфликта интересов в адвокатской деятельности является его управляемость как прогрессивная стратегия, которая, в отличие от избегания, предполагает управление конфликтом путем определения предпосылок в оказании правовой помощи в ситуации противоречий.

Исследуя различные аспекты настоящей проблемы, мы обязательно должны рассмотреть и влияние процессов глобализации на функции государства [1, с. 291-391]. Что же подразумевают под собой функции государ-

ства? Это основные направления деятельности государства, «[...] в которых выражается сущность и социальное назначение государства по решению стоящих перед ним задач», в развитии и динамике на том или ином историческом этапе своего развития. Функции государства имеют следующие признаки:

- 1) отражают устойчиво сложившуюся предметную деятельность государства и связи между сущностной характеристикой государства и его социальным назначением;
- 3) направлены на решение крупных задач и достижение целей, встающих на каждом историческом этапе развития общества;
- 4) наличие определенных форм реализации функций государства, связанных с применением особых, в том числе властно-принудительных, методов.

Понятие функций государства не следует отождествлять с такими понятиями, как цели и задачи государства. В зависимости от продолжительности действия функции государства классифицируются на постоянные (например, экономическая) и временные (прекращают свое действие с решением определенной задачи); в зависимости от принципа разделения властей – на законодательные (правотворческие), исполнительные и судебные; в зависимости от значения – на основные (например, функция охраны общественного порядка) и неосновные.

Отдельные авторы обращают внимание на то, что деление функций (на внутренние и внешние) утратило в последнее время свою актуальность, и носит условный характер. Более продуктивно классифицировать функции в зависимости от сфер общественной жизни, на которые воздействует государство (экономика, политика, культура и экология). На функции государства оказывают влияние самые разнообразные факторы и процессы объективной действительности. Традиционно отмечалось значительное воздействие процессов информатизации, научно-технического прогресса, появление глобальных проблем и т.д.

В настоящее время повышенное внимание уделяется глобализации как новому этапу интеграции [1, с. 45] народов, обществ и государств. *Глобализация* самым непосредственным образом влияет на политику современных государств, а, следовательно, на содержание функций государства. В первую очередь, как уже отмечалось, происходит стирание границ между внутренними и внешними функциями. Основное число внутренних функций под влиянием интернационализации претерпевает серьезные изменения. Это воздействие касается, прежде всего, политической (всестороннее развитие институтов демократии и демократического управления обществом согласно международным стандартам), экономической (ин-

тернационализация рынков, материального производства), социальной функции (углубления международного разделения труда). Экологическая функция также находится под влиянием *глобализации*. С одной стороны, экологические проблемы не ограничиваются пределами одного государства, но с другой – особую роль в их решении должны играть промышленно развитые страны, на долю которых приходится значительные загрязнения окружающей среды. Внешние функции государства также претерпели существенное изменение под воздействием *глобализации*. Государства активно сотрудничают в вопросах поддержания мирового правопорядка, создания институтов обороны и коллективной безопасности. При этом, однако, сохраняется приоритетность национальных интересов государств (благополучие населения, эффективность законодательства, стабильность внутреннего развития).

Глобализация является сложно-структурированным и многообразным в своих проявлениях *феноменом*, характеризующим современное состояние общества с позиции растущей интенсификации взаимосвязи, взаимодействия и взаимозависимости государств, социальных систем, их элементов и институтов, что приводит к трансформации во всех сферах жизнедеятельности социума (экономической, политической, правовой, культурной и других), вызывая системный процесс их интернационализации.

Для Украины правовая *глобализация* состоит из:

- 1) составляющей общего процесса общественных преобразований, обусловленных факторами исторического, политического, экономического, социокультурного характера, способствуя и сопровождая трансформацию общества, качественные изменения в нем;
- 2) проявления неоднородности и противоречивости динамики социальных процессов в государстве и ее политики в международном пространстве;
- 3) объективного процесса, выступающего катализатором для развития национальной правовой системы;
- 4) характеристики взаимосвязи [1, с. 401] и взаимодействия национального и международного права;
- 5) детерминанты формирования качественного и сбалансированного национального законодательства как необходимого условия устойчивого общественного развития.

Выводы. *Адвокатура* – самостоятельный правовой институт гражданского общества, призванный обеспечить оказание на профессиональной основе квалифицированной юридической помощи физическим и юридическим лицам в целях защиты их прав, свобод и законных интересов, а также обеспечения доступа к правосудию.

Как элемент системы правосудия, вместе с судом и прокуратурой, *адвокатура* зависит от состояния развитости и стабильности общества и государства. Поэтому, фрагментарно глобализированный тип отечественной правовой системы, связанный с переходным состоянием украинского общества и государства, определяет транзитное состояние отечественной *адвокатуры*, которая «отражает» все недостатки переходного этапа общественного развития и развивается путем наиболее распространенных способов, вызванных *глобализацией*, которыми является унификация и стандартизация. *Адвокатура* в условиях *глобализации* предстает не просто как независимая правозащитная организация или устойчивый профессиональный центр, сообщество, объединенное общими ценностями, интересами и нормами поведения. В широком смысле *адвокатура* – это также уникальный коммуникативный феномен.

При определении *функций адвокатуры* необходимо учитывать не только вектор ее воздействия, но и симбиоз двух исходных положений: *статуса адвокатуры* и объектов ее влияния. Поэтому *функции адвокатуры* целесообразно рассматривать:

- 1) на макроуровне, когда *адвокатура* выступает как институт гражданского общества, объектом воздействия которого является государство и общество. К институциональным функциям следует отнести правозащитную, контрольно-наблюдательную, коммуникационно-информационную, просветительскую;
- 2) на мезо уровне (*адвокатура* выступает как корпорация, объектом воздействия которой есть *адвокаты*). К корпоративным функциям следует отнести самоуправляемую, кадровую, представительскую, корпоративной защиты, лоббистскую;
- 3) на микроуровне (*адвокатура* как профессия, объектом воздействия которой являются физические и юридические лица). Систему «профессиональных» функций [1, с. 403] составляют: защита, представительство и юридический консалтинг.

Вопросы формирования гонорарной политики в адвокатской деятельности в глобальном пространстве отмечаются ярким региональным характером, детерминированным национальными особенностями, традициями, социокультурными и экономическими условиями функционирования *адвокатуры* в каждом государстве. В подходах регулирования гонорарной политики Украинская модель является либеральной, исповедуя договорные основы определения гонорара, размер которого должен соответствовать критерию разумности. Важным аспектом рассмотренной проблемы, раскрытым украинскими авторами, является и обеспечение доверительных отношений между адвокатом и клиентом как основополагающий принцип *адвокатской этики*.

Организация *адвокатуры* в разных государствах обусловлена в целом совокупностью таких факторов, как государственный, административно-территориальный фактор и фактор судоустройства. Также исторически ощущаются традиции определенного сообщества / территории, в системной связи со специализацией, которая является мировой тенденцией развития всех «срезов» *адвокатуры*, формируя оптимальную при определенных условиях модель этого правозащитного института правовой системы [2; 10; 16].

Что же касается, ситуации в РМ, отметим, что *Институт адвокатуры* Республики Молдова осуществляет свои полномочия в рамках и под гарантией положений Конституции, Закона об адвокатуре, устава адвокатской профессии, международных соглашений, к которым присоединилась Республика Молдова, приняв общепризнанные принципы и нормы международного права [13; 14; 16].

Союз адвокатов, цель и миссия которого заключаются в обеспечении права на защиту прав, основных свобод и законных интересов граждан, будучи единственным органом адвокатского самоуправления, «забил тревогу» и выступил в с посланием следующего содержания[13], «чтобы обратить внимание государственных учреждений на многочисленные случаи нарушения прав и законных интересов человека и/или клиентов, многие из которых начинают принимать системный характер».

Библиография:

1. Бірюкова Аліна. Правовий статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель у контексті процесів глобалізації. Дисс. на здоб. Звання докт. юр. наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ. – 2019. – 508 с.
2. Бірюкова Аліна. Адвокатура України в умовах глобалізації: монографія. Київ: Алерта, 2018. 424 с.
3. Бірюкова Аліна. Монополія адвокатури як прояв впливу глобалізації. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. №3. Том 3. С. 80-84.
4. Бірюкова Аліна. Забезпечення довірчих відносин між адвокатом і клієнтом як основоположний принцип адвокатської етики. Роль права та закону в громадянському суспільстві: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9–10 лютого 2018 р.). К: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 80–83.
5. Бірюкова Аліна. Незалежність адвоката у вимірі міжнародних стандартів адвокатської професії. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. Випуск 6-2. Т. 2.

- С. 112-117.
6. Бірюкова Аліна. Іноземний досвід організації адвокатури: аналіз особливостей та оцінка перспектив його застосування в Україні. Часопис Академії адвокатури України. 2016. № 4. URL: <http://nbuv.gov.ua/ejournals/ChaaU/2016-4/16bamnds.pdf>63.
  7. Бірюкова Аліна. Міжнародні стандарти правового статусу адвокатури і адвоката як орієнтир для розвитку законодавчої моделі України. Вісник Академії адвокатури України. 2017. № 2. Том 14. С. 89–97.
  8. Гегель Фридрих. Філософія права. Введення. Москва: Мысль, 1990. 146 с.
  9. Иоффе О. С. Избранные труды по гражданскому праву. Из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории «хозяйственного права». – М.: Статут, 2000. – 777 с. // http://civil.consultant.ru/elib/books/3/page_11.html#9 (дата обращения: 07.02.2014).
  10. Лукашук Игорь. Глобализация, государство, право, XXI век. М.: Изд. СПАРК, 2000, 161 с.
  11. Лукашук Игорь. Международное право. Общая часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И.И. Лукашук; Рос. акад. наук, Ин-т. государства и права, Академ. правовой ун-т. — Изд. 3-е, перераб. и доп. — М.: Волтерс Клувер, 2005. — 432 с.
  12. Judgment in the case of Schöpfer v. Switzerland. 20 May 1998. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=00158167&filename=001-58167.pdf> (дата обращения: 01.11.2018).
  13. Союз адвокатов Республики Молдова бьет тревогу: нарушения прав человека принимают системный характер. Электронный ресурс: <http://uam.md/index.php?pag=news&id=875&rid=1112&l=ro>. (дата обращения: 16.09.2019).
  14. Strategia Uniunii Avocaților din Moldova 2016-2020 http://uam.md/media/files/files/strategia_ua_2016-2020_modificari_site_8360004_1828404.pdf (дата обращения: 21.09.2019).
  15. Scrisoarea. http://uam.md/media/files/files/scrisoarea__instituti_ro_ru_3285112.pdf. (дата обращения: 21.09.2019).
  16. Закон Республики Молдова «Об адвокатуре». <http://www.eurasian-advocacy.ru/respublika-moldova/613-zakon-respubliki-moldova-ob-advokature>. (дата обращения: 21.09.2019).
  17. Профессиональная этика адвоката. https://studme.org/56726/pravo/professionalnaya_etika_advokata. (дата обращения: 21.09.2019).

PRINCIPIUL UNIVERSALITĂȚII ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC

THE UNIVERSALITY PRINCIPLE IN INTERNATIONAL PUBLIC LAW

Oleg BURLACU, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: This summary is to highlight one of the fundamental principles in international law that of universality principle, according to it, is the aiming of holding accountable the persons responsible for committing international crimes. Although it is considered to be an effective and essential tool for international justice, this principle does not have a uniform definition. In this sense, we highlight the imperative of applying this principle, taking into account the fact that each state has the interest to exercise its jurisdiction to combat the most serious acts.

Cuvinte-cheie: *Drept internațional public; principiul universalității; crima internațională; crima de genocid; crima împotriva umanității; crime de război.*

În contextul ordinii juridice internaționale, având în vedere că instanțele internaționale au de obicei o competență strict delimitată, principiul universalității, denumit și principiul jurisdicției sau competenței universale, a fost considerat ca una din metodele cele mai eficiente pentru tragerea la răspundere a persoanelor vinovate de comiterea crimelor internaționale.

Fiind apreciat ca un instrument eficace și esențial pentru justiția internațională, acest principiu nu cunoaște o definiție uniformă, fiind considerat în doctrină [1, p.304] ca reprezentând aptitudinea statelor de a urmări și judeca faptele comise în străinătate care nu sunt legate de forum prin cetățenia celui investigat sau a victimei, nici prin vătămarea intereselor statului respectiv și în general, prin niciun punct de legătură cu statul care exercită jurisdicția. În altă definiție, se are în vedere jurisdicția universală în materie penală ca fiind forma de competență ce se exercită de către un stat cu privire la o faptă prevăzută de legea penală, fără vreo referire la locul comiterii faptei, cetățenia suspectului sau a victimei, sau la vreun alt punct de legătură cunoscut între respectiva faptă și statul care efectuează urmărirea.

Inițial principiul universalității se referea la fapte precum pirateria sau traficul de sclavi, ulterior, însă, în contextul lărgirii cadrului categoriilor de fapte incriminate, s-a aplicat acest principiu și altor categorii de infracțiuni internaționale. În materia crimelor internaționale, aplicarea acestui principiu este imperativă, având în vedere faptul că fiecare stat are interesul de a-și exercita jurisdicția în vederea combaterii celor mai grave fapte. Chiar dacă acest principiu nu este reglementat

în mod expres în tratate și alte documente internaționale, el rezultă implicit, prin practica instanțelor naționale.

În Convențiile de la Geneva din 1949 se regăsește principiul universalității, în cadrul crimelor de război, astfel: *„Fiecare Înalță Parte Contractantă are obligația de a urmări persoanele acuzate de a fi comis astfel de încălcări grave și de a aduce aceste persoane, indiferent de cetățenia lor, în fața propriilor instanțe. Ea va putea, de asemenea, dacă preferă și în conformitate cu prevederile din propria sa legislație, să le predea spre judecare unei alte Înalte Părți Contractante interesate, dacă respectiva Înalță Parte Contractantă ar deține împotriva acestor persoane probe suficiente”* [2].

În ceea ce privește crima de genocid, se observă o particularitate, având în vedere textul Convenției privind genocidul, respectiv art. VI și VII: *„Art. VI – Persoanele acuzate de genocid sau de oricare dintre faptele enumerate la art. 3 vor fi judecate de un tribunal competent din statul pe teritoriul căruia s-a săvârșit fapta sau de o instanță penală internațională a cărei jurisdicție a fost acceptată de respectivele Părți Contractante. Art. VII – Genocidul și celelalte fapte enumerate la art.3 nu vor fi considerate infracțiuni politice, în vederea extrădării. În astfel de cazuri, Părțile Contractante se obligă să acorde extrădarea în conformitate cu legile naționale și cu tratatele în vigoare”*. Din conținut, rezultă că suntem în prezența unui principiu al teritorialității, neavând menționat principiul universalității. Totuși, s-a apreciat în practica ulterioară, precum și în literatura de specialitate [3, p.362] că *„fiecare stat are un drept legal cutumiar de a exercita jurisdicția universală pentru a urmări persoanele ce au comis genocid, indiferent unde sau de cine a fost comis acesta. Convenția privind genocidul nu derogă de la această obligație. Părțile la acest instrument împotriva genocidului s-au obligat doar să urmărească în mod special această crimă, când este comisă pe teritoriul lor”*.

În privința crimelor împotriva umanității, Statutul de la Roma, care definește cel mai complet această categorie de crime, nu face referire la principiul universalității. Este de remarcat faptul că prin excepție doar două tratate internaționale fac referire expresă la aplicarea principiului universalității, pentru două dintre fapte care intră în sfera crimelor internaționale, și anume crima de apartheid [4] și cea de tortură [5].

Concretizarea propriu-zisă a principiului universalității în jurisprudența internațională s-a realizat prin prisma corelării acestui principiu cu categoriile crimelor internaționale, deoarece în procesul de judecare a acestora, s-a resimțit nevoia de a aplica acest principiu, chiar dacă nu era reglementat expres. Recunoașterea principiului universalității era dată de caracterul universal al crimelor, de necesitatea protejării unor valori universale, ceea ce era, de fapt, recunoscut în mod tacit de toate statele. În mod concret, în cazul Tribunalului Mi-

litar Internațional de la Nürnberg, nu exista vreo reglementare privind principiul universalității, de aceea literatura de specialitate, analizând jurisprudența acestei instanțe jurisdicționale, a concluzionat, în sensul că „*Tribunalul a recunoscut implicit existența jurisdicției universale asupra crimelor împotriva păcii, crimelor de război și crimelor împotriva umanității afirmând că, pe lângă posibilitatea de legiferare pe care o aveau Aliații în statul german, ca puteri învingătoare, prin constituirea Tribunalului, aceștia (Aliații) au făcut ceea ce oricare dintre ei ar fi făcut în mod individual; întrucât nu există niciun dubiu că orice națiune are dreptul să înființeze curți speciale pentru a aplica legea*” [6, p.119]. După cel de-al Doilea Război Mondial, datorită importanței acestui principiu, instanțele de jurisdicție, fie interne, fie internaționale, au aplicat acest principiu pe deplin, cu titlu de exemplu cauza *In re List* [7] sau cauza *In re Eisentrager* [8], statuându-se în prima următoarele „*o crimă internațională este ... un act universal recunoscut drept criminal, considerat ca o chestiune gravă de interes internațional și care, din motive justificate, nu poate fi lăsat sub jurisdicția exclusivă a statului care ar avea în mod obișnuit control asupra acestuia*”, respectiv în cea de-a doua cauză, astfel „*o crimă de război ... nu este o crimă împotriva legii sau a codului penal a oricărei națiuni individuale, ci o crimă jus gentium. Legile și uzanțele războiului sunt de aplicare universală, iar existența lor nu depinde de legile naționale sau de frontiere. Argumente în sensul că numai suveranul lui locus criminis are jurisdicție și că numai lex loci poate fi aplicată sunt prin urmare fără niciun fundament*”. Concluzia care se desprinde este aceea că principiul universalității este un principiu general recunoscut, iar instanțele au uzat pe deplin de el, în virtutea rolului și conținutului său. La fel, și în cazul Tribunalului Penal Internațional pentru Iugoslavia, s-a reținut în mod expres, în cauza Tadić, faptul că „*jurisdicția universală este azi recunoscută în cazul crimelor internaționale*”.

La nivel național, în jurisprudența internă a statelor, principiul universalității s-a manifestat în sensul recunoașterii sale în cazul de referință Adolf Eichmann, primul caz în care s-a ridicat problema jurisdicției universale pentru urmărirea și judecarea unor crime internaționale la nivelul unei jurisdicții naționale. În concret, cauza respectivă a fost dedusă spre judecare instanțelor judecătorești naționale ale statului israelian, în sensul judecării lui Adolf Eichmann, ofițer superior SS nazist în Israel. Pentru a se întâmpla acest lucru, serviciile secrete israeliene l-au răpit pe acuzat din Argentina și l-au adus în Israel, pentru a-l supune jurisdicției acestui stat. Evident, în fața instanței naționale s-a ridicat problema imposibilității de judecare, ca urmare a faptului că, pe de o parte, nu poate fi deferită spre judecare o persoană răpită, iar, pe de altă parte, statul israelian nu poate să judece, dat fiind că nu exista la momentul comiterii faptelor. Prima instanță l-a condamnat pe acuzat, soluție menținută și de Curtea Supremă a Statului Israel [10], care a fost motivată și pe principiul universalității, în felul următor: „*Nu nu-*

mai că toate faptele ce îi sunt atribuite recurentului au un caracter internațional, dar efectele lor nocive și criminale au fost atât de vaste și de întinse încât au zdruncinat comunitatea internațională din chiar fundațiile ei. Statul israelian a fost așadar îndreptățit, în baza principiului jurisdicției universale și în calitatea sa de păzitor al dreptului internațional și ca un agent al aplicării acestuia, să judece recurentul. Aceasta fiind situația, faptul că statul israelian nu exista la momentul comiterii faptelor nu are nici o relevanță” [11].

Un alt exemplu notabil, este cel al cazului din Spania, la sfârșitul anilor 90, al dictatorului chilian Augusto Pinochet Ugarte, împotriva căruia s-a demarat procedura jurisdicțională pentru tortură, genocid, omor și luare de ostatici, comise împotriva cetățenilor spanioli și chileni. În baza mandatului internațional, Pinochet a fost arestat la Londra, în 1998, iar demersurile pentru extrădarea sa în Spania, apoi în Chile, au eșuat, problemă care a adus din nou în discuție modul de aplicare a principiului universalității și atragerea răspunderii a unui fost șef de stat de către un alt stat, decât cel de origine, pentru comiterea crimelor internaționale. Ceea ce a prevalat a fost caracterul acuzării, având prioritate nu funcția de șef de stat, care ar fi putut atrage imunitate de jurisdicție, ci natura crimelor comise, și anume crimele internaționale.

Referințe bibliografice:

1. Deteșeanu Daniela Anca, Crima internațională, Abordări convenționale și dezvoltări jurisprudențiale, Universul Juridic, București, 2016.
2. Art.49 al Convenției I, art.50 al Convenției II, art.129 al Convenției III și art.146 al Convenției IV.
3. Schabas, A.W., Genocide in International Law – The Crime of Crimes, Cambridge University Press, 2007, p.362.
4. Convenția Internațională privind reprimarea și pedepsirea crimei de apartheid, adoptată la New York la data de 30 noiembrie 1973.
5. Convenția împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, adoptată la New York, la data de 10 decembrie 1984.
6. Christopher, H.K., Contemporary universal jurisdiction, p.119.
7. Cauză aflată pe rolul unei instanțe constituite de SUA pe teritoriul Germaniei, ulterior procesului de la Nürnberg, în cadrul căreia ofițeri germani au fost judecați pentru executarea a mii de civili pe teritoriile Greciei, Albaniei și spațiului Iugoslav.
8. În această cauză acuzații erau ofițeri germani care, după capitularea Germaniei, au continuat eforturile militare împotriva SUA, prin furnizarea de asistență Japoniei în China.

9. Camera de Apel a TPIY, Procurorul c Tadić (cazul nr. IT-94-1-AR72), decizia asupra moțiunii apărării cu privire la apelul interlocutoriu asupra jurisdicției, 2 octombrie 1995.
10. Hotărâre pronunțată în anul 1962.
11. Citat în Amnesty International, Eichmann Supreme Court Judgment – 50 Years on, its significance today, iunie 2012, Amnesty International Publications.

REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL UTILIZĂRII ENERGIEI ATOMICE

INTERNATIONAL REGULATIONS IN THE FIELD OF ATOMIC ENERGY USE

Daniela CALANCEA, masterand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The power of nuclear weapons has prompted nations to attempt to control both the spread and use of these weapons. There are still sufficient states which support the necessity of nuclear weapons possessing in order to guarantee and assure international peace and security, this fact not corresponding any more to the situation we presently face. The costs of these weapons are very high and the weapons are also extremely destructive. If we do not get rid of them, it will only be a matter of time before the weapons are used. The world cannot allow that to happen, but till there are states concerned in maintaining of their nuclear power, the nuclear arms ban is more fictive than real.

Cuvinte-cheie: energie atomică, armă nucleară, tratat internațional, neprolifera-rea armei nucleare, utilizarea energiei atomice în scopuri exclusiv pașnice, puteri nucleare.

„O descoperire în sine niciodată nu este bună sau rea... bun sau rău este numai modul în care oamenii o folosesc!”
(Karl Winnacker)

Societatea modernă industrializată utilizează cantități mari de energie, care provine din substanțe radioactive. În zilele noastre există o preocupare privind rezervele viitorului și a măsurilor care sunt necesare pentru conservarea resurselor. Apariția și dezvoltarea utilizării energiei atomice au determinat stabilirea unor reglementări pertinente în materie. Vreme de decenii, radiațiile ionizate au constituit doar o curiozitate de laborator, cunoscută numai câtorva inițiați. Descoperirea radioactivității artificiale și apoi a fuziunii uraniului, în deceniul al patrulea al secolului trecut, au dat un imbold cercetărilor de fizică nucleară. Pentru marele public, energia nucleară a ieșit, însă, din anonim abia după aruncarea celor două bombe atomice în 1945 asupra Japoniei.

Este bine știut faptul că utilizarea armei nucleare sub orice formă finalizează cu consecințe iremediabile și ireversibile de distrugere, radiația eliminată continuând să producă efectul fatal asupra ființelor vii o perioadă foarte îndelungată de timp. Construirea reactorilor nucleari și posibilitatea de a utiliza aceste instalații

pentru a produce energia electrică în cantitate mare au transfera problema cercetării radiațiilor, și, odata cu aceasta, și problema protecției contra radiațiilor, în plin domeniu industrial și economic.

Astăzi, când destinul omenirii este periclitat de o multitudine de factori, interzicerea armei nucleare constituie chintesența conservării umanității și salvării vieții pe glob. Utilizarea armei nucleare sub orice formă finalizează cu consecințe iremediabile și ireversibile de distrugere, radiația eliminată în urma atacurilor nucleare continuând să producă efectul fatal asupra ființelor vii o perioadă îndelungată de timp. Forța distructivă a armei nucleare e cu atât mai periculoasă, cu cât este necontrolabilă, indivizii nefiind capabili să limiteze efectele negative în timp și spațiu ale utilizării acesteia, armele existente constituind un continuu pericol pentru ființele vii, indiferent de frontiere și la cea mai largă scară. Necesitatea posesiunii armelor nucleare, iar de fapt – a instrumentelor de distrugere în masă, nu are nicio justificare militară sau strategică în vederea garantării păcii și securității omenirii și acestea sunt absolut nepotrivite pentru redresarea amenințărilor contemporane reale cu care se ciocnește societatea internațională, precum sunt terorismul, traficul de femei și copii, sărăcia, suprapopularea unor regiuni ale lumii, schimbările climatice și dezastrul ecologic, maladiile incurabile, etc.

Prima utilizare arhicunoscută a armei nucleare datează cu anii celui de al Doilea Război Mondial, când la 6 și 9 august 1945 S.U.A. a detonat câte o bombă (de uraniu și, respectiv, plutiniu) asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki, detonări care s-au soldat cumoartea a peste 210 mii de persoane în următoarele câteva luni și consecințe ireversibile pentru sănătatea altor sute de mii de indivizi, pentru flora și fauna țării soarelui-răsare. În 1956 existau în evidența spitalelor 6000 bolnavi la Hiroshima și 3000 de bolnavi la Nagasaki cu sechele după iradiere, care necesitau diferite tratamente, la momentul actual în lume existând aproximativ 300.000 de persoane ca victime ale exploziilor nucleare [1].

Istoricul experimentelor nucleare desfășurate de diverse state debutează cu primul test nuclear din 16 iulie 1945 din districtul New Mexic, efectuat de S.U.A. cu trei săptămâni înainte de atacul asupra orașelor japoneze; apoi urmează U.R.S.S., care a testat arma nucleară la 29 august 1949 în regiunea Semipalatinsk (Kazakhstan). La 3 octombrie 1952, Marea Britanie desfășoară primul său experiment nuclear în regiunea insulelor Montebello (Australia), iar la 13 februarie 1960, în deșertul Sahara, au loc experiențele nucleare ale Franței. Pe continentul asiatic China testează bomba atomică la 16 octombrie 1964 în districtul Lop Nur (China de Nord-Vest); la 18 mai 1974, India conduce primul test nuclear în deșertul indian Rejasthan; la 22 septembrie 1979, în apele Oceanului Indian, Africa de Sud cu asistența Israelului organizează o explozie nucleară experimentală (este de menționat că în 1991 Republica Sud-Africană a renunțat la programul său nuclear și a demontat cele șase focoase nucleare deținute).

În realitate, consecințele inimaginabile ale atacurilor nucleare din Japonia au condiționat ralierea opiniei publice internaționale, oficiale și neguvernamentale, la ideile interzicerii și eliminării totale a armei nucleare, ea constituind un pericol iminent pentru viața și bunăstarea populației de pe glob. Astfel, chiar cea dintâi Rezoluție [2] adoptată la 24 ianuarie 1946 de Adunarea Generală a ONU s-a referit la necesitatea imperativă a eliminării armei nucleare, instituind Comisia asupra reglementării chestiunilor legate de utilizarea energiei atomice, responsabilă de controlul și supravegherea utilizării energiei respective exclusiv în scopuri pașnice. Deci începe o nouă eră în dezvoltarea relațiilor de pe arena internațională, fiind adoptate documente care încearcă să stopeze goana înarmărilor, tratate susținute dacă nu de toate, oricum – de majoritatea țărilor lumii [3, p.33].

Intenția de a fi folosită energia atomică în scopuri exclusiv pașnice este rapid instituționalizată în 1957, odată cu înființarea în cadrul O.N.U., a Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (A.I.E.A.), cu sediul la Viena, care conform Statutului său [4], este responsabilă de asigurarea neproliferării armei nucleare și acordarea asistenței în vederea utilizării în scopuri exclusiv pașnice a energiei atomice.

Printre primele acte internaționale din domeniul limitării utilizării armei nucleare se numără *Tratatul de la Washington asupra Antarcticii din 1 decembrie 1959*, în vigoare din 23 iunie 1961, prin care se interzicea plasarea în teritoriul a oricăror tipuri de arme, efectuarea acțiunilor militare, organizarea testelor nucleare și depozitarea deșeurilor radioactive. În conformitate cu acest document și cu fiecare criteriu în parte, Antarcticii (definită ca tot uscatul, împreună cu bancizele sudice) i se acordă statutul de zonă demilitarizată și denuclearizată, fiind doar obiect al cercetărilor științifice, conservându-se resursele de viață existente și fiind descurajate orice activități contrare prevederilor consacrate prin tratat.

La sesiunea a XVI-a, a Adunării Generale a O.N.U. a fost adoptată în perioada 17-21 iulie, 1964 *Declarația asupra interzicerii utilizării armelor nucleare și termonucleare* [5], în care s-a consacrat expres că folosirea acestor tipuri de arme este contrară însuși spiritului și scopului menținerii păcii și securității internaționale, constituind o încălcare directă a Cartei O.N.U. și vizând nu un atac asupra unui careva inamic, dar un veritabil război contra întregii omeniri.

La 5 august 1963, la Moscova, a fost încheiat *Tratatul privind interzicerea experiențelor cu armă nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă* [6]. Documentul mai este cunoscut și sub denumirea de „Tratatul de la Moscova cu privire la interzicerea experiențelor nucleare în trei spații” și a fost semnat inițial de către U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie. El este deschis pentru semnare pentru toate statele și are forță juridică pe un termen nelimitat. Este compus din preambul și 5 articole, prin care se interzice efectuarea experiențelor nucleare în cele trei sfere și în oricare alt mediu, dacă aceasta poate avea ca rezultat depuneri

radioactive dincolo de frontiera statului sub jurisdicția sau controlul căruia a fost efectuată explozia, precum și instituie prohibiția statelor semnatare de a participa sau promova asemenea experiențe. El a intrat în vigoare la 10 octombrie 1963, fără însă a reuși să pună piedici continuării experiențelor de acest fel.

Pentru a continua ideea denuclearizării, a fost semnat *Tratatul cu privire la interzicerea armelor nucleare în America Latină din 14 februarie 1967* [7], care în virtutea curentului foarte puternic al cerințelor obiective, impunea utilizarea materialelor și instalațiilor militare doar în scopuri pașnice, tot atunci interzicând fabricarea, dobândirea, încercarea, achiziționarea, primirea, stocarea, instalarea, dislocarea sau experimentarea armei nucleare în teritoriul nominalizat, concomitent autorizând folosirea energiei nucleare în scopuri pașnice. La acest document sunt anexate două Protocoale: primul se referă la obligațiunea statelor lumii de a recunoaște statutul de zonă denuclearizată a întregului teritoriu din America Latină, al doilea – presupune obligațiunea statelor nucleare de a respecta statutul specific al statelor din America Latină.

Potrivit articolului 7 din Tratat, a fost creat organul de control – Agenția cu privire la interzicerea armelor nucleare în America Latină (cu sediul în Mexico) – autoritate responsabilă de supravegherea respectării limitărilor instituite prin actul internațional. Conform art. 5 al Tratatului menționat, “armă nucleară” este orice dispozitiv capabil de a elibera energie atomică într-un mod necontrolat și care posedă un set de caracteristici adecvate utilizării în scopuri militare.

Urmează *Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare* [8] care interzice transmiterea de arme nucleare către statele nenucleare sau ajutorarea acestora din urmă în vederea fabricării acestui tip de arme, precum și achiziționarea de arme atomice de către statele unde acestea sunt lipsă. Tratatul a fost elaborat în cadrul Comitetului pentru Dezarmare al O.N.U., fiind deschis spre semnare la 1 iulie 1968 la Moscova, Washington și Londra. A intrat în vigoare la 5 martie 1970. El recunoaște dreptul tuturor statelor lumii de a folosi energia nucleară doar în scopuri pașnice. În fapt, conform prevederilor Tratatului, neproliferarea armelor nucleare se bazează pe trei piloni: nerăspândirea armei, dezarmarea și utilizarea pașnică a energiei atomice. *Nerăspândirea* incumbă obligațiunea statelor-posesoare de a nu transmite direct sau indirect oricărui recipient armele nucleare, precum și informația privind posibilitatea creării unor astfel de arme, obligația corelativă a țărilor nenucleare de a nu accepta transferul de armament și de a nu iniția producerea acestuia.

Conceptul dezarmării conform tratatului se referă la întreținerea negocierilor de bună-credință între statele semnatare în scopul promovării și adoptării unor măsuri eficiente de încetare a înarmării.

Este marcant că, potrivit tratatului menționat, A.I.E.A. este instituția principală responsabilă de controlul respectării prevederilor și executării corespunzătoare.

toare a obligațiilor asumate de către statele-părți. Printre altele, tratatul respectiv a fost supus unei critici vehemente din partea societății civile și statelor-adepte ale interzicerii armei nucleare, în special din cauza autorizării retragerii de către părțile semnatare cu un preaviz de trei luni, condițiile respectivei retrageri fiind vagi și susceptibile unei interpretări largi de rea-credință [9, p.35].

Pentru aceleași finalități, a fost deschis spre semnare, la 11 februarie 1971, la Moscova, Washington și Londra *Tratatul cu privire la interzicerea amplasării de arme nucleare și de alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor, oceanelor și în subsolul lor* [10] în vigoare din 18 mai 1972, conform căruia statele participante își asumau obligația de a nu plasa în locurile indicate expres în document, peste linia exterioară de 12 mile maritime, niciun fel de arme nucleare sau orice alte tipuri de arme de nimicire în masă, precum și structuri, instalații de lansare sau orice alte instalații destinate, în mod special, stocării, experimentării sau folosirii unor asemenea arme. De asemenea, tratatul a autorizat oricare stat semnatar să monitorizeze activitatea altor state, în caz de suspiciuni verosimile pe marginea activităților unei părți desfășurate în zona marcată de 12 mile maritime, statele fiind ținute să coopereze pentru a clarifica situația existentă.

În caz de continuă suspiciune privind încălcarea normelor și exigențelor tratatului, este consacrată instituția adresării directe de statul afectat către Consiliul de Securitate al O.N.U. Remarcă că documentul respectiv a fost unul de principiu și prezenta interes particular, el a putut stopa, cel puțin, un sfert din totalul acțiunilor statelor cu consecințe negative și iremediabile.

Voi sublinia în mod special că perioada „războiului rece” a fost marcată de o serie de acorduri specifice bilaterale încheiate între S.U.A. și U.R.S.S. în vederea reducerii semnificative a arsenalului nuclear strategic și evitarea unui potențial război nuclear, ridicat la rangul celui de-al treilea război mondial, mai ales în urma ascensiunii confruntării bilaterale în timpul Crizei Caraibilor din octombrie 1962. Pentru aceste scopuri nobile, este semnificativ faptul semnării la 22 iunie 1973, la Washington, a *Acordului asupra prevenirii unui război nuclear*, conform căruia a fost accentuată proeminența conduitei părților contractante pentru evitarea unui război nuclear, inclusiv prin întreținerea de consultații bilaterale urgente în cazul unei potențiale confruntări nucleare între terțe state. Acordul a intrat în vigoare la aceeași dată și este de durată nedeterminată, fiind pus în aplicare continuă cu Rusia prin succesiune în urma destrămării U.R.S.S.

Afacerea Cernobîl și urmările sale juridice, în primul rând, cele două *Convenții de la Viena din 1986 asupra notificării rapide a accidentelor nucleare* și, respectiv, *asistenței în caz de accident nuclear ori de situație de urgență radio-logică* [11, p.174]. Astfel, dispozițiile convenționale au codificat cu o rapiditate explicată de circumstanțe (accident nuclear), o serie de reguli reieșite din practica statelor, în primul rând îndatorirea de a informa de urgență alte state susceptibile

de a fi afectate de orice situație ori eveniment care ar putea cauza brusc efecte negative mediului lor.

Anul 1996 marchează rezultatul eforturilor degajate de comunitatea internațională, după aproape 40 de ani de negocieri diplomatice complexe, prin semnarea, la 24 septembrie, la New-York, a *Tratatului de interzicere totală a experiențelor nucleare* [12] neintrat în vigoare, fiind necesară pentru aceasta ratificarea de către China, Coreea de Nord, Egipt, India, Iran, Israel, Pakistan și S.U.A. Tratatul impune principiul interzicerii totale a exploziilor experimentale a armelor nucleare și a oricărei alte explozii nucleare. Actul internațional prevede un set de sancțiuni specifice pentru nerespectare, precum suspendarea și restrângerea drepturilor statelor conform Tratatului, măsuri colective de ripostă, sesizarea organismelor O.N.U.

Conștienți de pericolul iminent al unei catastrofe nucleare, la 24 mai 2002 Președintele american, George W. Bush, și Președintele rus, Vladimir Putin, au semnat la Moscova *Tratatul de dezarmare nucleară* (denumit și Tratatul de reducere a potențialului ofensiv strategic). Acesta obligă cele două state să reducă cu 2/3 arsenalul lor de arme nucleare de la 6 000 de focoase nucleare la cca 1700/2200 fiecare până în anul 2012. Tratatul rezervă fiecărei țări dreptul de a decide modul de distrugere a arsenalului său. Tratatul respectiv și-a încetat activitatea la 5 februarie 2011, fiind intrat în vigoare *Acordul privind continua reducere și limitare a potențialului ofensiv strategic* [13], încheiat între Președintele S.U.A., Barak Obama, și Președintele Rusiei, Dmitry Medvedev, la 8 aprilie 2010 la Praga. Acordul în cauză prevede obligația celor două state semnatare să reducă arsenalul militar de arme nucleare până la 1550 de unități, precum și a rachetelor balistice până la 700 de unități. El este în vigoare până la data de 5 februarie 2021 și poate fi prelungit cu cinci ani până la 5 februarie 2026. Este notoriu faptul că acordul a fost semnat în urma purtării a 8 runde de negocieri interstatale bilaterale. Actualmente, 9 state ale lumii dispun de armament nuclear, în total arsenalul atomic de pe glob fiind de peste 14 mii de focoase, și anume [14]:

Puteri nucleare

Stat	Focoase active/total*	Anul primului test/ultimului
 Statele Unite	6185	1945 (“ <i>Trinity</i> ”)
 Rusia (Uniunea Sovietică)	6500	1949 (“ <i>RDS-1</i> ”)
 Marea Britanie	200	1952 (“ <i>Hurricane</i> ”)/1991
 Franța	300	1960 (“ <i>Gerboise Bleue</i> ”)/ 1996
 China	290	1964 (“ <i>596</i> ”)/1996
 India	130-140	1974 (“ <i>Smiling Buddha</i> ”)/1998
 Pakistan	150-160	1998 (“ <i>Chagai-1</i> ”)/1998
 Coreea de Nord	20-30 (incert)	2006/2017
 Israel	80-90	Necunoscut

Este interesant cazul Israelului, care promovează o politică particulară de nonconformare și neînfirmare a deținerii armamentului nuclear. Deci, atât timp cât vor exista state interesate să mențină propriul statut de putere nucleară, interzicerea armei nucleare va fi mai mult o doleanță iluzorie, decât o realitate împlinită.

Ce distrugerii pot provoca aceste arme? În cazul unui atac nuclear, se estimează că o singură bombă B-83 deținută de SUA ar ucide în primele 24 de ore 1,4 milioane de oameni, alte 3,7 fiind grav rănite.

Cea mai puternică bombă atomică este deținută de Rusia. Dacă aceasta ar fi lansată peste New York, ar fi omorâți 7,6 milioane de oameni și 3,7 milioane ar fi răniți. Alte milioane ar avea de suferit grav pe o distanță de până la aproape zece kilometri în jurul deflagrației [15].

Într-un atare context cotidian real, armele nucleare nu au menirea în niciun fel să amelioreze situațiile existente, dar, dimpotrivă, ele devin mărul discordiei între diferite state, posesoare, amenințate și doritoare să posede armament atomic performant, cauzând, astfel, frică și neîncredere între popoare. Este caracteristică în acest sens poziția actuală a Coreei de Nord care, fiind un stat nuclear, amenință în mod deschis vecinul său, Coreea de Sud, declarând despre retragerea din Tratatul de neagresiune încheiat între cele două Corei în 1953, precum și alte state ale lumii, cu pregătirea unui atac militar distrugător și utilizarea armelor nucleare în Pacific.

Deși multiple națiuni mai sunt guvernate de ideea „conservării nucleare” a păcii și securității internaționale, devine tot mai evident în lumina provocărilor actuale cu care se confruntă umanitatea, că arma atomică poate conduce doar spre tensiune și lipsă de securitate, chiar agravând starea dorită de pace între națiuni [16].

Folosirea pe scară tot mai largă și în tot mai multe state a energiei nucleare a pus probleme deosebite și în ce privește răspunderea, ceea ce a determinat instituirea unui regim special în materie. Alături de stabilirea unor norme severe de securitate impuse în industria nucleară, gravitatea potențialelor pagube și dificultățile soluționării cererilor de reparare a lor (rezultate mai ales din imposibilitatea unei evaluări exacte a prejudiciilor și obținerea unei acoperiri a acestora printr-o asigurare corespunzătoare) au reclamat adoptarea unor reglementări adecvate în plan internațional și național. În același timp, așa cum au demonstrat accidentele nucleare de până acum, în frunte cu cel de la Cernobâl, consecințele unui asemenea eveniment ignoră frontierele politico-militare. Ca atare, pentru a fi eficient, orice sistem special de răspundere civilă trebuie să fie internațional. În plus, pericolele ocazionate de transportul de materiale nucleare accentuează această idee. Nu este deci întâmplător faptul că regimul juridic al răspunderii civile pentru pagube nucleare a urmat mai întâi și cu prioritate calea reglementării internaționale [17, p.430-431].

Primul document internațional în domeniu a fost *Convenția de la Paris, semnată la 29 iulie 1960* (și intrată în vigoare la 1 aprilie 1968 sub auspiciile Agenției pentru Energie Nucleară a Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (AEN/OCDE), în scopul de a oferi un *regim special uniform al responsabilității civile nucleare în Europa de Vest*. Această Convenție a fost completată prin Convenția de la Bruxelles din 31 ianuarie 1963, care a prevăzut punerea la dispoziția victimelor unui accident nuclear a unei indemnizații adiționale prin intermediul fondurilor publice furnizate de părțile contractante.

La *29 aprilie 1963 a fost semnată la Viena*, sub egida Agenției Internaționale pentru Energie Atomică, *Convenția privind răspunderea civilă pentru daune nucleare* (intrată în vigoare la 12 noiembrie 1977), care vizează stabilirea unui regim cu vocație mondială, bazat pe aceleași principii ca și Convenția de la Paris.

De asemenea, în 1962 a fost adoptată și Convenția asupra răspunderii civile a exploatanților de nave nucleare, cuprinzând dispoziții analoge celor ale convențiilor de la Paris și Viena, în scopul de a acoperi domeniul reactoarelor instalate ca mijloace de propulsie a navelor.

În domeniul răspunderii pentru transporturile maritime de materii nucleare, după unele dificultăți, în 1971 a fost adoptată *Convenția referitoare la regulile juridice ale răspunderii civile aplicabile în caz de accident în timpul transportului de materii nucleare*.

Convenția privind responsabilitatea civilă în materie de pagube nucleare (Convenția de la Viena) încheiată la Viena la 21 mai 1963, intrată în vigoare la 12 noiembrie 1977, Convenția pornește de la „necesitatea instituirii unor standarde minime, de natură să asigure protecția financiară împotriva daunelor rezultând din anumite utilizări ale energiei nucleare în scopuri pașnice”. Spre deosebire de Convenția de la Paris, cea de față are o vocație universală, putând să fie semnată, practic, de toate statele lumii.

Energia atomică prezintă numeroase avantaje. Este economică: o tonă de U235 produce mai multă energie decât 12 milioane de barili de petrol (1 baril = 159 litri). Este curată în timpul utilizării și nu poluează atmosfera. Din păcate există și câteva dezavantaje. Aplicațiile energiei nucleare aduc multe beneficii omului, însă ea trebuie utilizată respectând toate măsurile de precauție și în scopuri pașnice, deoarece aceasta poate duce la poluare și urmări dezastruase.

Centralele nucleare sunt foarte scumpe. Produc deșeuri radioactive care trebuie depozitate sute de ani înainte de a deveni inofensive. Un accident nuclear, ca cel din 1986 produs la Cernobîl în Ucraina, poate polua zone întinse și produce îmbolnăvirea și chiar moartea a sute de persoane. În urma dezastrului de la Cernobîl câteva țări au hotărât să renunțe la utilizarea centralelor nucleare. Cercetările se îndreaptă spre descoperirea unor noi surse alternative de energie inepuizabilă.

Multe țări sunt astfel interesate nu numai în descoperirea unor noi surse de energie, ci și de beneficiile pe care le-ar aduce conservarea celor existente.

Lista posibilităților de economisire este lungă: izolarea termică a locuințelor, utilizarea unor mașini mai mici și rentabilizarea industriilor prin eficientizarea și reciclarea deșeurilor metalice și eliminarea consumurilor inutile. Acești pași vor duce în viitor la o folosire mai inteligentă a resurselor tot mai rare și mai scumpe, dar, totodată, ar aduce și beneficii mediului înconjurător.

Această sursă de energie – energia atomică (nucleară) a fost adusă la cunoștința omenirii prin forța distructivă și va fi multă vreme privită cu teamă și suspiciune, întâmpinând destule obstacole în drumul dezvoltării ei în scopuri pașnice. De aceea, se impune familiarizarea maselor largi despre problemele energiei nucleare, întrucât aplicațiile pașnice ale energiei nucleare se dovedesc esențiale pentru progresele și evoluția societății umane.

Referințe bibliografice:

1. Energia nucleara si efectele sale asupra omului si mediului. În:http://www.e-referate.ro/referate/Energia_nucleara_si_efectele_sale_asupra_omului_si_mediului2005-03-18.html(accesat: 15.09.2019).
2. Rezoluția A.G. O.N.U. nr. 1 (I) din 24 ianuarie 1946. În: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1\(I\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1(I)&Lang=E&Area=RESOLUTION)(accesat: 15.09.2019).
3. Balan Oleg, Sârcu Diana. Interzicerea armei nucleare – o sarcină primordială a lumii contemporane. În: Revista Administrarea Publică, 2013, Nr.2.
4. Statutul Agenției Internaționale pentru Energia Atomică din 23 octombrie 1956, ultimele amendamente din 23 februarie 1989. În: <https://www.iaea.org/about/overview/statute>(accesat: 15.09.2019).
5. Rezoluția A.G. O.N.U. nr. 1653 (XVI) din 24 noiembrie 1961. În:[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1653\(XVI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1653(XVI)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (accesat: 15.09.2019).
6. Tratatul privind interzicerea experiențelor cu armă nucleară în atmosferă, în spațiul cosmos și sub apă din 5 august 1963. În: Culegere de documente de drept internațional public (București), 1997, p.301-303.
7. Tratatul cu privire la interzicerea armelor nucleare în America Latină din 14 februarie 1967. În:<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Treaties/tlatelolco.html> (accesat: 15.09.19).
8. Rezoluția A.G. O.N.U. nr. 1652 (XVI) din 24 noiembrie 1961. În:[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1652\(XVI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1652(XVI)&Lang=E&Area=RESOLUTION) (accesat: 15.09.2019).

9. Balan Oleg, Sârcu Diana. Interzicerea armei nucleare – o sarcină primordială a lumii contemporane. În: Revista Administrarea Publică, 2013, Nr.2.
10. Tratatul cu privire la interzicerea amplasării de arme nucleare și de alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor, oceanelor și în subsolul lor la 11 februarie 1971. În: <http://www.un-documents.net/seabed.htm>(accesat: 15.09.2019).
11. Dumitra Popescu, Mircea Popescu. Dreptul mediului. Tratatate și Convenții internaționale, vol.III. București: ARTPRINT, 2002.
12. Tratatul de interzicere totală a experiențelor nucleare din 24 septembrie 1996. În: http://www.ctbto.org/fileadmin/content/treaty/treaty_text.pdf(accesat: 15.09.2019).
13. Acordul privind continua reducere și limitare a potențialului ofensiv strategic din 8 aprilie 2010. În:<http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>(accesat: 15.09.2019).
14. Listă de țări cu arme nucleare. În: https://ro.wikipedia.org/wiki/List%C4%83_de_%C8%9B%C4%83ri_cu_arme_nucleare(accesat: 15.09.2019).
15. Câte arme nucleare există în lume și ce țări le dețin. În: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/cate-arme-nucleare-exista-in-lume-si-ce-tari-le-detin-762125>(accesat: 15.09.2019).
16. Arguments for nuclear abolition. International campaign to abolish nuclear weapons. În: <http://www.icanw.org/why-a-ban/arguments-for-a-ban/#.UVf-sRfwlc1> (accesat: 15.09.2019).
17. Burian Alexandru, Balan Oleg, ș.a. Drept Internațional public, ediția a III-a. Chișinău, 2009.

STANDARDE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIA INDEPENDENȚEI JUDECĂTORILOR. ABORDĂRI DEFINITORII

INTERNATIONAL STANDARDS ON THE INDEPENDENCE OF JUDGES. DEFINITIVE APPROACHES

Carolina CAPAȚÎNA, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: This article analyzes the principle of the independence of judges, both from the point of view of national and international standards. About the separation of powers in the state, the independence of the judiciary and the relationship with the other two powers. The issue of independence of justice, when and where this principle was first examined. How we should promote confidence in the judicial system of the Republic of Moldova and respect the principle of independence of judges with dignity, in the light of national law and international standards. In conclusion, I came up with some recommendations, since the independence of the judiciary pre-eminently and necessarily characterize the rule of law, being a fundamental guarantee for a fair trial.

Cuvinte-cheie: *independența judecătorilor; standarde internaționale, independența sistemului judecătoresc, independența justiției, statutul judecătorilor.*

Independența judiciară presupune că justiția trebuie să fie liberă de orice influențe ale guvernului, parlamentului sau a altor interese private. Independența justiției este o cerință de bază a statului de drept, care derivă de la principiul separației puterilor în stat. Această cerință impune, atât independența structurală a sistemului de justiție, cât și independența individuală a judecătorilor. Fără independența judecătorilor, nu se poate vorbi de o activitate autentică de înfăptuire a justiției, iar realizarea principiului independenței judecătorului se asigură prin procedura de înfăptuire a justiției, precum și prin modul de numire, suspendare, demisie și eliberare din funcție a judecătorului.

Independența magistratului este premisa statului de drept și garanția fundamentală a unei corecte judecăți. Aceasta presupune că, nimeni nu poate interveni în deciziile și modul de gândire al judecătorului. În Republica Moldova, potrivit art. 116 alin. (1) din Constituție, *”Judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii”* [1, p. 138].

Justiția ca sistem, dar și judecătorii individual, trebuie să fie capabili să-și exercite atribuțiile, fără a fi influențați de puterea legislativă, puterea executivă, ori de diverse grupuri de interese și persoane. În aplicarea legii, independența judecătorilor exclude noțiunea de subordonare și ierarhie. Principiile internaționale, statuează în mod explicit că, *judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate*

și să acționeze fără restricții și fără a fi obiectul unor influențe, incitări, presiuni, amenințări sau intervenții ilegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cui vin. Judecătorul în calitate de deținător al puterii judecătorești, trebuie să poată să-și exercite funcția în deplină independență în raport cu toate constrângerile, forțele de natură economică, socială și politică și chiar în raport cu alți judecători. De aceea, independența judecătorilor nu este un beneficiu adus judecătorilor, ci al cetățenilor, iar Statutul Universal al Judecătorilor debutează cu reglementarea independenței nu ca un drept, ci ca o obligație (art. 1, alin. 1). Scopul pentru care judecătorii trebuie să fie independenți, este realizarea unei justiții imparțiale. Cu privire la răspunderea civilă și penală, art. 10 din Statutul Universal al Judecătorilor, prevede următoarele: ”Când aceasta este admisă, acțiunea civilă îndreptată împotriva unui judecător, precum și aceea în materie penală, inclusiv arestarea, trebuie efectuate în condiții ce nu pot avea drept obiect exercitarea unei influențe asupra activității judiciare a acestuia” [2].

Aplicarea sancțiunilor nu trebuie să aducă atingere independenței justiției. Judecătorii sunt cei care interpretează legea, ei nu pot face obiectul unor proceduri disciplinare în baza simplei exercitări a funcțiilor judecătorești, cu excepția cazurilor în care este dovedit comportamentul nedemn al judecătorului. Erorile judiciare necesită a fi rezolvate pe calea apelului, în spiritul respectării jurisdicției și a procedurii, interpretând, aplicând legea sau evaluând probele. Celelalte erori judiciare, care nu pot fi îndreptate prin acest mod, trebuie să conducă cel mult, la o acțiune a părții nemulțumite împotriva statului [3].

Pe plan internațional, problema independenței justiției a fost examinată de ONU încă din deceniul nouă al sec. XX. Astfel, în anul 1980, la Geneva a fost examinat ”*Studiul independenței și imparțialității puterii judiciare, judecătorilor și asesorilor și independența avocaților*”, studiu realizat de L.M. SINGH-XI, care deținea funcția de președinte al Baroului de pe lângă Curtea Supremă din India [4].

O justiție puternică influențează, determină și menține o stare economică sănătoasă, o societate în care ordinea socială se manifestă pe deplin. Când din anumite motive funcția și rolul puterii judecătorești sunt diminuate, statul pierde calitatea de stat de drept cu toate consecințele și implicațiile socio-economice ce decurg din aceasta.

Independența judecătorească este o condiție obligatorie pentru existența statului de drept și garanția fundamentală a unui proces echitabil. Judecătorii ”*au sarcina deciziei finale asupra vieții, libertăților, drepturilor, obligațiilor și proprietății cetățenilor*”. Independența acestora nu este o prerogativă sau un privilegiu în propriul lor interes, ci în interesul statului de drept și al celor care caută și doresc înfăptuirea justiției [5].

Această independență trebuie să existe în raport cu societatea în general și

cu părțile din orice litigiu asupra căruia judecătorii trebuie să se pronunțe. Puterea judecătorească este unul dintre cei trei piloni fundamentali, egali ca importanță, ai statului democratic modern. Ea are un rol și funcții importante în relația cu ceilalți doi piloni. Ea are grijă ca guvernele și administrațiile să poată fi trase la răspundere pentru acțiunile lor și, în ceea ce privește puterea legislativă, are sarcina de a se asigura că legile adoptate sunt aplicate și, într-o mai mică sau mai mare măsură, de a se asigura că acestea sunt în conformitate cu Constituția sau cu orice altă legislație superioară (precum cea a Uniunii Europene). Pentru a-și putea îndeplini îndatoririle pe care le are în aceste domenii, puterea judecătorească trebuie să fie independentă față de aceste autorități, fapt care implică libertate față de relațiile inadecvate și de influența exercitată de aceste autorități. Astfel, independența servește ca o garanție a imparțialității. Acest lucru are, în special, implicații asupra la toate aspectele legate de cariera unui judecător: de la pregătire la numire până la promovare și sancționare disciplinară [6].

Independența judecătorească trebuie să fie garantată de standarde naționale până la cel mai înalt nivel posibil. În consecință, statele trebuie să includă conceptul de independență judecătorească, fie în Constituție, fie printre principiile fundamentale recunoscute de statele care nu au o Constituție scrisă, dar în care respectul pentru independența judecătorească este garantat de o cultură și tradiție îndelungate. Acest lucru scoate în evidență importanța fundamentală a independenței, prin recunoașterea poziției speciale pe care o au jurisdicțiile de drept anglo-saxon (îndeosebi în Anglia și Scoția) cu o lungă tradiție de independență, însă fără nici un fel de legi scrise.

Imparțialitatea și alte activități profesionale ale judecătorilor – CCJE consideră că regulile de conduită profesională ar trebui să impună judecătorului evitarea oricăror activități de natură a compromite demnitatea funcției pe care o ocupă și ar trebui să mențină încrederea publică în sistemul de justiție prin minimizarea riscului apariției conflictelor de interese. Judecătorii ar trebui să se abțină de la exercitarea vreunei activități profesionale suplimentare, care ar putea să le restrângă independența și să le pună în pericol imparțialitatea.

Imparțialitatea și relațiile judecătorilor cu mass media –Judecătorii trebuie să manifeste prudență în relația lor cu presa și trebuie să fie capabili să-și mențină independența și imparțialitatea, abținându-se de la orice formă de exploatare în scop personal a relațiilor cu jurnaliștii și de la orice comentarii nejustificate în cazurile la care lucrează. Dreptul publicului la informație este, cu toate acestea, un drept fundamental, decurgând din Articolul 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Acesta presupune ca judecătorul să răspundă așteptărilor legitime ale cetățenilor prin intermediul unor decizii clar motivate. Judecătorii ar trebui, de asemenea, să aibă libertatea de a pregăti un rezumat sau un comunicat care să stabilească conținutul sau să clarifice semnificația sentințelor emise pen-

tru publicul larg [7, p. 324].

În ceea ce privește regulile de conduită individuală ale judecătorilor, CCJE este de părere că:

i) fiecare judecător în parte trebuie să facă totul pentru a susține independența juridică, atât la nivel instituțional, cât și individual,

ii) judecătorii trebuie să se comporte cu integritate în exercițiul funcțiunii și în viața particulară,

iii) trebuie să adopte tot timpul o abordare care să fie și să pară imparțială,

iv) trebuie să își îndeplinească îndatoririle fără favoritisme și fără prejudecăți sau idei preconcepute existente sau aparente,

v) trebuie să ia deciziile luând în considerare toate lucrurile relevante pentru aplicarea prevederilor legale și să le excludă pe cele irelevante,

vi) trebuie să arate respectul cuvenit tuturor persoanelor care iau parte la procedurile judiciare sau afectate de aceste proceduri,

vii) trebuie să își îndeplinească îndatoririle cu respectul cuvenit pentru tratamentul egal al părților, evitând orice idee preconcepută și discriminările, păstrând echilibrul între părți și asigurând o audiere corectă,

viii) trebuie să dea dovadă de circumspecție în relațiile cu mass-media, să își păstreze independența și imparțialitatea abținându-se de la folosirea în scop personal a relațiilor cu mass-media și de la comentarii nejustificate privind cazurile de care se ocupă,

ix) trebuie să se asigure că păstrează un grad înalt de competență profesională,

x) trebuie să aibă un înalt grad de conștiință profesională și să muncească sârguincios pentru a respecta obligația de a emite hotărârile într-o perioadă rezonabilă de timp,

xi) trebuie să dedice majoritatea timpului de lucru funcțiilor lor juridice, inclusiv activităților conexe,

xii) trebuie să se abțină de la desfășurarea activităților politice care le-ar putea compromite independența și le-ar putea afecta imaginea de imparțialitate [8].

Potrivit Raportului Misiunii Comisia Internațională a Juriștilor (ICJ), în cadrul misiunii din anul 2018, delegația ICJ a auzit informații privind câțiva judecători supuși urmăririi penale pentru infracțiunea de „*pronunțare a unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii*”, în baza articolului 307 al Codului penal. ICJ a consideră că, **componenta de infracțiune prevăzută în articolul 307 al Codului penal constituie un instrument periculos de presiune asupra judecătorilor în mâinile organelor procuraturii**. Curtea Constituțională la 28 martie 2017 și-a bazat hotărârea pe interpretarea restrictivă a infracțiunii, accentuând faptul că, *judecătorul poate fi urmărit penal „doar în baza unor probe incontestabile, care ar demonstra intenția judecătorului în emiterea actului ju-*

decătoresc contrar legii". Curtea Constituțională a mai accentuat că, „*responsabilitatea de a nu recurge nejustificat la articolul 307 din Codul penal împotriva judecătorilor și de a evita un efect stigmatizant asupra acestora o au nu doar Procurorul General și instanțele de judecată, dar și, în special, Consiliul Superior al Magistraturii, în calitate de garant al independenței puterii judecătorești. Prin urmare, CSM, la autorizarea pornirii urmăririi penale în baza articolului 307 din Codul penal, este obligat să țină cont de faptul că răspunderea penală trebuie să rămână întotdeauna o măsură la care se recurge în ultimă instanță*”. Hotărârea Curții Constituționale a urmat după un aviz al Comisiei de la Veneția, emis la cererea Curții Constituționale, în care se afirma că astfel de infracțiuni erau posibile doar „*în cazul de rea intenție și, posibil, neglijenței grave [și că] judecătorii nu ar trebui să fie trași la răspundere pentru erori judiciare care nu presupun rea-credință și din cauza diferențelor de interpretare a legii. Remediu principal pentru astfel de erori este procedura de apel*.” Anularea articolului 307 CP este în planul de acțiuni al Guvernului [9].

Este important de realizat că principiul independenței judecătorilor nu a fost conceput în beneficiul personal al judecătorilor înșiși, ci pentru a proteja oamenii împotriva abuzurilor de putere. Așadar, *independența nu este un privilegiu al judecătorilor, ci un beneficiu al cetățenilor*. De aici nu rezultă că judecătorii care sunt independenți, ar putea acționa în mod arbitrar, prin soluționarea cazurilor în conformitate cu preferințele lor personale, ci că *datoria lor este și rămâne aplicarea legii*: singura supunere a judecătorului trebuie să fie față de lege; de altfel, nimeni nu este deasupra acesteia. Iar judecătorul nu este nici sclavul și nici stăpânul legii, ci este servitorul ei.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, publicată la 12.08.1994 în Monitorul Oficial nr. 1 (Blocul de Constituționalitate 2016).
2. Statutul Universal al Judecătorilor (Uniunea internațională a magistraților, 1999).
3. Constantin Lazăr, „*Independența judecătorilor este un beneficiu al cetățenilor*”, revista Timpul, 12.02.2011.
4. Vasile-Sorin Curpăn, Cosmin-Ștefan Burleanu. „*Garanțiile juridice acordate principiului independenței judecătorilor în legislația română în vigoare*”, pagini 55, Disponibil:http://sorincurpan.ro/carti/garantiile_juridice_acordate_principiului_independentei_judecatorilor_in_legislația_romaniei_in_vigoare.pdf), [accesat: 25.07.2019].
5. Principiile fundamentale ale Națiunilor Unite, preluate în declarația de

la Beijing; și articolele 5 și 6 ale Convenției europene privind drepturile omului.

6. Ana Cristina Labus, Tamara Manea, ”*Independența și imparțialitatea magistratului. Legislație, doctrină, jurisprudență*”, București, 2009.
7. Cristina Emilia Alexe, ”*Judecătorul în procesul civil, între rol activ și arbitrar*”, Volumul I, București, 2008.
8. Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) (2002) Aviz nr. 3, Strasbourg, 19 noiembrie 2002.
9. Timpul.md - Disponibil:<https://www.timpul.md/articol/procurorul-du-mitru-rob-vrea-sa-aplice-in-privina-judecatorilor-curii-constituionale-articolul-307-cp-criticat-de-icj-ccm-i-comisia-de-la-veneia-146005.html>, 22 august 2019, [accesat: 21.09.2019].

ROLUL NOTARULUI ÎNTR-O SUCEESIUNE CU ELEMENT DE EXTRANEITATE

THE ROLE OF THE NOTARY IN SUCCESSIONS WITH EXTRANEOUS ELEMENTS

Marin CHIHAI, masterand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The notarial succession procedure is within the competence of the notary who carries out his activity in the territory of the place of opening the succession. In the case of successive inheritance, the heirs can choose any of the notaries who work in the territory of the last domicile of the one who left the inheritance. The accomplishment of the succession procedure is performed by the first notary notified, who registered the succession file in the Electronic Register of succession files and wills.

Cuvinte-cheie: *raport de succesiune, succesiune cu element de extraneitate, locul deschiderii succesiunii, procedura succesorală notarială, certificat de moștenitor.*

Raporturile de succesiune prezintă interes pentru determinarea competenței instanțelor judecătorești chemate a se pronunța în litigii născute în legătură cu succesiunea și pentru determinarea organelor notariale competente în privința acestor proceduri.

Locul deschiderii succesiunii prezintă interes pentru determinarea organelor notariale competente în privința procedurii necontencioase, care are ca scop conform art.68 din Legea nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială (în continuare „Legea nr.246 din 15.11.2018”) [1] rezolvarea cauzelor succesoriale, iar cheltuielile legate de desfășurarea procedurii succesoriale se avansează de către solicitantul procedurii sau acțiunii notariale din cadrul procedurii succesoriale.

Potrivit art.11 alin.(3) din Legea nr.246 din 15.11.2018, notarul are competență generală, cu excepția următoarelor situații:

a) Procedura succesorală notarială este de competența notarului care își desfășoară activitatea pe teritoriul locului deschiderii succesiunii;

b) În cazul moștenirilor succesive, moștenitorii pot alege pe oricare din notarii care desfășoară activitate pe teritoriul ultimului domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea.

Îndeplinirea procedurii succesoriale potrivit art.69 din Legea nr.246 din 15.11.2018, este de competența primului notar sesizat, care a înregistrat dosarul succesoral în Registrul electronic al dosarelor succesoriale și testamentelor.

Conform art.2542 al Codului civil al Republicii Moldova (în continuare „Cod civil al RM”)[2] la cererea moștenitorului, notarul care desfășoară procedura succesorală este obligat să elibereze un certificat de moștenitor care confirmă dreptul moștenitorului la moștenire, iar în cazul mai multor comoștenitori, în certificat se indică și mărimea cotelor succesoriale ale tuturor comoștenitorilor (certificat de moștenitor).

Pentru deschiderea procedurii succesoriale, notarul în temeiul art.70 verifică în prealabil dacă procedura succesorală nu a fost deschisă anterior. Notarul, primind informația despre deschiderea procedurii succesoriale de alt notar, informează despre aceasta solicitantul.

Procedura succesorală notarială se deschide în baza cererii autentificate de deschidere a procedurii succesoriale a oricărui dintre succesibili, a creditorilor masei succesoriale, a legatarilor, a executorilor testamentari, a autorităților tutelare, organelor fiscale, precum și a oricărei alte persoane care justifică un interes legitim.

Procedura succesorală se consideră deschisă din momentul obținerii de către notar a confirmării de înregistrare a dosarului succesoral din Registrul electronic al dosarelor succesoriale și testamentelor.

Dacă ultimul domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea nu poate fi stabilit cu certitudine, ultimul domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea se consideră locul ultimei sale reședințe temporare. În lipsă de reședință temporară sau dacă aceasta nu se cunoaște, ultimul domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea se indică drept „necunoscut”.

Notarul sau persoana abilitată cu autentificarea testamentului este obligată conform art. 2193 Codului civil al RM să prevină martorul și persoana care semnează testamentul despre necesitatea respectării secretului testamentului. În cazul în care interpretarea dispoziției testamentare a-r crea dificultăți, notarul care desfășoară procedura succesorală poate cere instanței de judecată să pronunțe o hotărâre judecătorească de interpretare a dispoziției testamentare.

Testamentul olograf trebuie să fie luat la păstrare, la cererea testatorului, de către notarul competent (art. 2224 Cod civil al RM).

Conform art. 2225 Cod civil al RM în cadrul procedurii succesoriale, notarul procedează, în condițiile legii speciale, la deschiderea și validarea testamentului olograf și îl depune în dosarul succesoral. Deschiderea testamentului și starea în care se găsește se constată prin proces-verbal.

Deschiderea plicului ce conține testamentul olograf ține de competența notarului căruia i-a fost transmis testamentul olograf la păstrare.

Testamentul autentic este testamentul autentificat de notar, potrivit dispozițiilor legale (art.2226 Cod civil al RM). Testamentul se întocmește de un notar în baza declarației verbale a

testatorului în fața notarului sau în baza unui text predat notarului de către testator, cu declarația că acesta este testamentul său.

Certificatul de moștenitor se eliberează, după ce notarul care desfășoară procedura succesorală constată cu certitudine faptele necesare pentru justificarea cererii privind eliberarea certificatului (art.2548 Cod civil al RM).

În temeiul art. 82 Legea nr.246 din 15.11.2018 după ce notarul constată cu certitudine faptele necesare pentru justificarea cererii privind eliberarea certificatului de moștenitor, se eliberează certificatul de moștenitor. Certificatul de moștenitor se eliberează nu mai devreme de o lună din data ultimei publicări despre deschiderea procedurii succesoriale.

Conform art. 2236 Cod civil al RM, notarul care desfășoară procedura succesorală trebuie să notifice persoanele care au interes legitim, dar nu au fost prezente la deschiderea testamentului despre dispozițiile testamentare care se referă la ele.

La cererea scrisă a moștenitorului, procedura succesorală poate fi reluată dacă, după finalizarea procedurii succesoriale, se constată circumstanțe care pot determina modificarea sau retragerea certificatului de moștenitor. În acest caz, procedura succesorală se reia de notarul în a cărui arhivă se păstrează dosarul succesoral.

Eliberarea certificatului poate fi contestată în instanța de judecată de către moștenitori, creditorii ai masei succesoriale, un legatar sau un executor testamentar (art. 2559 Cod civil al RM). Actele îndeplinite de notar pot fi contestate în instanța de judecată de orice persoană care dovedește că are un interes legitim. În cazul în care se stabilește faptul că certificatul nu corespunde realității, instanța de judecată competentă rectifică, modifică sau retrage certificatul ori asigură rectificarea, modificarea sau retragerea certificatului de către notarul care l-a eliberat. În cazul în care, se stabilește că eliberarea certificatului a fost refuzată în mod nejustificat, instanța de judecată eliberează certificatul sau se asigură că notarul reexaminează cazul și îndeplinește un nou act.

Într-adevăr, instituțiile (notariat, instanțele de judecată) competente în materie succesorală (deschiderea moștenirii, procedura și litigiile succesoriale) se determină diferit de la stat la stat. Anual, în interiorul Uniunii Europene, sunt dezbătute 45000 de succesiuni cu element de extraneitate (acel element de fapt care atrage incidența unui sistem de drept străin), estimate la mai mult de 120 de miliarde de euro [3], era firesc ca această organizație internațională să depună eforturi pentru uniformizarea normelor de competență internațională și a normelor conflictuale utilizate în materia succesiunilor în raporturile dintre cele douăzeci și opt de state membre [4, p.334-342].

Analizând reglementările celor 28 de state membre ale Uniunii Europene observăm că există state care respectă principiul separației succesiunii aplicând o

anumită lege bunurilor imobile și o altă lege bunurilor mobile (România, Belgia, Bulgaria, Cipru, Franța, Germania, Irlanda, Lituania, Luxemburg, Malta, Marea Britanie), dar și state care aplică principiul unității succesiunii, instituind o singură lege pentru a reglementa ambele situații (Italia, Letonia, Grecia, Ungaria, Olanda, Suedia, Spania, Slovenia, Slovacia, Cehia, Portugalia, Polonia, Finlanda, Estonia, Austria). De cele mai multe ori legea aleasă de legiuitor pentru a fi aplicabilă succesiunilor este fie legea națională a defunctului (Austria, Polonia, Portugalia, Cehia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Olanda, Ungaria, Grecia, Italia), fie legea reședinței obișnuite a acestuia (Estonia, Finlanda), fie legea domiciliului (Marea Britanie, Malta). În situațiile în care masa succesorală este divizată bunurilor imobile le este aplicabilă legea locului situației, iar bunurilor mobile fie legea națională a defunctului fie legea reședinței.

Imediat după adoptarea Regulamentului, comisarul Uniunii Europene pentru Justiție, doamna Viviane Reding, vicepreședinte al Comisiei a declarat „Existența în fiecare țară membră a UE a unor norme distincte privind succesiunile a avut, în mod frecvent, drept consecință un labirint juridic. Prin acest act legislativ, simplificăm procedurile, iar cetățenii beneficiază de securitate juridică.

Adoptarea acestui regulament al UE facilitează identificarea legii care se va aplica în fiecare caz. Acesta este doar un exemplu al modului în care Uniunea Europeană lucrează pentru a soluționa problemele juridice de zi cu zi și a permite europenilor să facă economii” [5, p.336-342].

Noile prevederi nu au niciun impact în cazul persoanelor care rămân rezidente în țările lor de origine. Nu modifică legislația națională cu privire la succesiune, proprietate, impozitare și nu introduc necesitatea armonizării legislației naționale cu cea europeană.

Rezultatul acestor eforturi politice și științifice îl constituie Regulamentul Uniunii Europene al Parlamentului și al Consiliului privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor (în continuare Regulamentul (UE) nr. 650/2012) [6]. Dispozițiile sale se aplică succesiunilor pentru cauză de moarte, adică tuturor formelor de transfer de bunuri, drepturi și obligații din cauză de deces, fie că este vorba de un act voluntar de transfer în temeiul unei dispoziții pentru cauză de moarte, fie de un transfer sub forma succesiunii ab intestat [7, p.9].

În plan european, în materia succesiunilor, sunt competente două tipuri de autorități: instanțele judecătorești și notarii publici.

Diversitatea organizării judecătorești între statele Uniunii Europene este cunoscută. O varietate similară există și în materia organizării notarilor publici. În doctrină, s-a subliniat faptul că în unele state ale Uniunii, notarii publici au atribuții jurisdicționale sau acționează în temeiul delegării venite din partea unei

instanțe judecătorești (motiv pentru care regulamentul îi include în sfera conceptului de ”instanțe judecătorești”), în vreme ce în altele, notarii publici sunt autorități independente de instanțele judecătorești, fără atribuții jurisdicționale, dar cu rol preventiv și de garantare a securității circuitului civil. În Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord (stat care nu este ținut de prevederile regulamentului), notarul public este doar o persoană de încredere [7, p.26 și 30].

Această varietate juridică a autorităților competente în domeniul succesiunilor și faptul că ele țin de puteri suverane diferite împiedică efectul universal al hotărârilor judecătorești în materie sau al actelor autentice și al certificatelor emise. Efectele lor transfrontaliere depind de procedurile recunoașterii, exequatur-ului, respectiv al supralegalizării, proceduri care pot fi inițiate și îngreunate adesea fie din spirit șicanatoriu, fie dintr-un naționalism exagerat.

Regulamentul (UE) nr. 650/2012 își propune să evite sau să accelereze toate aceste proceduri consumatoare de timp, reglementând atât recunoașterea hotărârilor judecătorești în materie succesorală sau a actelor autentice cât și executarea lor silită și Certificatul European de Moștenitor (în continuare „CEM”).

Noile modificări operate în codul civil, codul de procedură civilă, legea cu privire la procedura notarială atribuie autorităților cum ar fi: instanțele de judecată, notarilor, atribuții în soluționarea raporturilor de succesiune. Recentele modificări însă nu oferă un răspuns pentru competența autorităților care să soluționeze raporturile de succesiune cu element de extraneitate.

Un exemplu de situație raportat la Regulamentul (UE) nr. 650/2012 în care un cetățean al Republicii Moldova decedează ab intestat, având ultima sa reședință obișnuită în România. Masa succesorală include bunuri mobile situate în România (la Iași), precum și două imobile, unul situat la Iași, iar altul la Bălți. Defunctul a lăsat o soție supraviețuitoare și doi fii. Aceștia deschid procedura succesorală adresându-se unui notar public din circumscripția judecătoriei Iași.

Potrivit art. 75 al regulamentului (UE) nr. 650/2012, acesta “nu afectează aplicarea convențiilor internaționale la care unul sau mai multe state membre sunt părți la data adoptării prezentului regulament și care privesc aspectele reglementate de prezentul regulament.” Prin urmare, în măsura în care, la data adoptării regulamentului (4 iulie 2012), există tratate sau convenții internaționale încheiate de state membre cu state terțe, care conțin dispoziții referitoare la succesiuni, acestea vor continua să se aplice și în privința succesiunilor deschise după începerea aplicării regulamentului (17 august 2015).

Capitolul III, secțiunea a II-a din Tratatul între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală [9], cuprinde dispoziții referitoare la succesiuni. În privința competenței, art. 43, pct. 1 atribuie competența în privința deschiderii succesiunii, procedurii succesoriale și litigiilor succesoriale având ca obiect bunuri mobile “autorităților părții contractante al cărei cetățean

a fost defunctul la data morții”, exceptând situația în care toate bunurile mobile rămase de pe urma defunctului, cetățean al uneia dintre părțile contractante, sunt situate pe teritoriul celeilalte părți contractante, iar toți succesorii sunt de acord cu competența autorităților părții contractante pe al cărui teritoriu sunt situate mobilele succesoriale (art. 43, pct. 3). În privința imobilelor, competența revine “părții contractante pe teritoriul căreia se află aceste bunuri” (art. 43, pct. 2).

Prin urmare, având în vedere faptul că toate bunurile mobile în cazul din speță sunt situate în România, precum și faptul că toți moștenitorii au sesizat în vederea dezbaterii succesoriale un notar public din România (rezultând, deci, acordul lor), competența va reveni notarului public român sesizat, în privința devoluțiunii și transmisiunii succesoriale a universalității mobiliare, precum și în privința imobilului situat la Iași. Devoluțiunea și transmisiunea succesorală a imobilului situat în localitatea Bălți (R. Moldova) va intra în competența autorităților Republicii Moldova (în speță a notarului public din această țară, având în vedere înțelegerea moștenitorilor).

În privința legii aplicabile, art. 40 al Tratatului prevede: “1. Dreptul la succesiune asupra bunurilor mobile este determinat de legea părții contractante al cărei cetățean era, la data morții sale autorul succesiunii. 2. Dreptul la succesiune asupra bunurilor imobile este determinat de legea părții contractante pe teritoriul căreia se află acele bunuri. 3. Bunurile succesoriale sunt considerate mobile sau imobile în conformitate cu legea părții contractante pe al cărui teritoriu sunt situate.”

Așadar, din punct de vedere al legii aplicabile, patrimoniul succesoral este divizat în două mase: cea guvernată de dreptul succesoral român, incluzând imobilul situat în mun. Iași și cea guvernată de dreptul succesoral al R. Moldova, incluzând universalitatea succesorală mobilă și imobilul situat în orașul Bălți. Notarul public român sesizat cu dezbaterii succesiunii va aplica masei mobiliare și imobilului situat în Bălți dreptul succesoral al Republicii Moldova, iar în privința imobilului din mun. Iași, dreptul succesoral român.

Noile reglementări nu atribuie competență în cazul raporturilor de succesiune cu element de extraneitate, de altfel în asemenea cazuri fiecare își creează practica și precedentul său. Modificările operate în codul civil al RM au ca scop de a moderniza dreptul internațional privat al Republicii Moldova, conform ultimelor tendințe europene și internaționale în materie, de a face legislația în materie mai exactă și mai previzibilă. Odată cu adoptarea noilor prevederi considerăm necesar de a atribui expres atribuții unui organ competent în a soluționa sau a clarifica toate întrebările ce țin de clasa moștenitorilor care se află în altă țară, masa succesorală, procedura de deschidere, renunțare la moștenire a claselor succesoriale.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială, Monitorul Oficial Nr. 30-37, în vigoare din 01.03.2019.
2. Codul civil al Republicii Moldova. Nr.1107-XV din 6 iunie 2002, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2006, nr. 82 – 86/661, republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019.
3. Successions and Wills. New Eu rules to ease cross-border successions. În: http://ec.europa.eu/justice/civil/family-matters/successions/index_en.htm.(accesat:16.05.19).
4. Cojocaru V. Funcționarea regulilor de conflict în materia succesorală. În: Materialele conferinței internaționale științifico-practice, Codul civil al RM: 10 ani- realizări, rezerve și perspective 19-20 sept 2013 (Chișinău), 2015.
5. Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor;
6. Dan A. Popescu. Ghid de drept internațional privat în materia succesiunilor. București: Editura Notarom, 2015.
7. Tratat între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală din 06.07.96. În: Tratatate internaționale, 1999, Vol.20. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1018-XIII din 03.12.96.

IMPACTUL CALITĂȚII DE MEMBRU A STATULUI ÎN CADRUL ONU, NATO ȘI UE ASUPRA SUVERANITĂȚII STATULUI

THE IMPACT OF THE STATUS OF MEMBER OF THE STATE IN THE UN, NATO AND EU ON THE SOVEREIGNTY OF THE STATE

Nicolae COȘLET, asistent universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: As a result of the analysis of the member's of the state status within the framework of the IGO, from the point of view of the sovereign equality of states, we observe that states are not equal in rights and obligations; this is just an illusion within the framework of the IGO.

First of all, states relinquish, to their detriment, part of their authority by joining the IGO. This fact can be considered as a violation of the principle of sovereign equality of states. In addition, states are often unequal to each other, being a member of an international organization States that are more developed economically, militarily, or even for the simple reason that they are the winners of World War II, take all important decisions, as is the case with the 5 permanent members of the SC within the UN.

Cuvinte-cheie: *stat, suveranitate, egalitatea suverană, organizație internațională, membru, drept.*

Dreptul internațional afirmă egalitatea suverană a statelor. Acest lucru înseamnă că toate statele au aceleași drepturi și obligații, indiferent de situațiile care apar: dreptul de a acorda cetățenie, dreptul de a dezvolta armata sa proprie, dreptul de a alege în mod liber regimul politic, economic și social, obligația de a respecta suveranitatea altor state, obligația de a respecta dreptul internațional etc.

După cum am observat mai sus, dreptul internațional clasic se bazează pe suveranitatea statelor. La rândul său, Carta Națiunilor Unite menționează, printre principiile care guvernează Organizația Mondială, în primul rând principiul egalității suverane: "Organizația se bazează pe principiul egalității suverane al tuturor membrilor săi (alin. (1) art. 2)" [1, p. 86]. În ceea ce privește Tratatul de instituire a Comunității Europene (Roma, 25 martie 1957), preambulul se referă la "principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite (ONU)" cu privire la solidaritatea care leagă Europa și teritoriile de peste mări, și Tratatul Uniunii Europene (Maastricht, 7 Februarie 1992) se referă la fel la acest principiu.

Este unanim acceptat, și acest lucru a devenit un lucru obișnuit, chiar banal, că suveranitatea este un concept devalorizat în prezent, atât în relațiile internaționale cât și în dreptul internațional.

Doctrinarii internaționaliști care sunt interesați de viața internațională se concentrează de bună voie pe ideea de “mondializare” a economiei și “globalizare” a problemelor internaționale. Situația actuală pe plan internațional demonstrează presupunerile lor. Această globalizare care este “rezultatul progresului tehnic în sectoarele transporturilor și comunicațiilor” și care “permite universalizarea pieței” [2, p. 625 și 626], se reflectă în criza statului suveran și devalorizarea granițelor naționale din punct de vedere economic și, de asemenea juridic. Prin urmare, corporațiile transnaționale și organizațiile non-guvernamentale implementează strategiile lor în lumea globalizată. Probabil am putea spune că aceste fenomene sunt foarte vechi, chiar dacă acestea au luat o amploare fără precedent mai cu seamă în prezent. De la sfârșitul secolului XIX-lea și începutul secolului XX-lea, accentul se pune tot mai des pe internaționalizarea relațiilor dintre state.

Este adevărat că ne aflăm la etapa de trecere de la solidaritatea *de facto* la solidaritatea impusă, adică, în cele din urmă, observăm dezvoltarea imperialismului prin negarea suveranității statelor sau o pierdere de suveranitate al lor în favoarea unui singur stat. Istoria relațiilor internaționale dezvoltate după 1945, cu lumea împărțită în două blocuri opuse, ne oferă un bun exemplu. Odată cu dispariția Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), globalizarea reflectă victoria unei singure superputeri, care la baza apariției sale pe plan internațional a preluat, în beneficiul său unic, suveranitatea altor state pentru a forma însăși URSS-ul. În Europa, eliminarea tuturor frontierelor interne din Uniune (articolul B din Tratatul de la Maastricht, în prezent art. 2 din Tratatul de la Amsterdam), precum și crearea unei piețe unice numită “piața internă” [3, art. 3] (lit. (c), art. 3 din Tratatul de instituire a Comunității Europene) a atras critici puternice apărătorilor suveranității de stat.

Este adevărat că devalorizarea conceptului de frontieră pe plan internațional și dispariția frontierelor interne din Europa, poate da naștere unor probleme, în special în ceea ce privește lupta împotriva criminalității sau a imigrației, controlul transfrontalier. Dar nu ar fi corect să concluzionăm că statul și-a pierdut suveranitatea în aceste domenii.

Suveranitatea, contrar opiniei susținute de unii autori, nu este o putere absolută. După cum sa menționat de către marele avocat francez Jules Basdevant, încă în momentul Ligii Națiunilor “statul este cea mai înaltă autoritate din odinea juridică actuală; această autoritate este autoritatea supremă; o numim autoritate supremă deoarece nu există nici o altă autoritate care are competența de a dicta sau a-și impune puterea” [4, p. 578].

Mai mult, conceptul de suveranitate nu este o noțiune permanentă. În cazul în care statele au crezut că vor găsi în alin. (7), art. 2 din Carta ONU un zid de apărare împotriva atingerilor aduse suveranității lor, interpretarea, care a fost dată de organisme ONU (Consiliul de Securitate (CS), Adunarea Generală (AG))

a arătat că de fapt nu este cazul și că suveranitatea totuși este relativă. Chiar și fără un drept real de interferență, putem vedea că diferența dintre conflictele internaționale și cele interne tind să dispară. CS a recurs din ce în ce mai des la articolul 39 și capitolul VII, în situațiile interne, fără implicații internaționale directe, care demonstrează ideea suveranității restrânse ale statelor. La fel și jurisprudența tribunalelor penale internaționale pentru fosta Iugoslavie și pentru Rwanda a confirmat ștergerea limitei dintre conflictele internaționale și conflictele interne în dreptul internațional umanitar. Crearea instanțelor penale internaționale pot fi considerate, în sine, ca acele instanțe care violează suveranitatea juridică a statelor, ceea ce explică multiplele rezistențe din partea statelor care se consideră “suverane” în acest domeniu, în special în ceea ce privește arestarea inculpaților sau audierea în calitate de martori ai unora dintre resortisanții lor.

Suveranitatea statului este deci atacată din toate părțile. Cu toate acestea, situația unui stat membru într-o organizație internațională, chiar și integrat la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) sau Uniunea Europeană (UE), încă mai lasă loc pentru suveranitate, adică, ea permite statului să-și păstreze ultimul cuvânt.

Un stat nu poate deveni membru al NATO și/sau UE în mod unilateral, arătând dorința de a dobândi această calitate. Ea trebuie să urmeze o procedură, care poate părea restrictivă, nu numai de către statele acestor organizații, dar și de către țările candidate. Deși procedura este diferită în NATO și în cadrul UE, ea se realizează în cele din urmă în baza unui acord între toate părțile interesate, prin urmare, printr-o manifestare a suveranității.

Curtea Permanentă de Justiție Internațională a amintit în mod oportun, în prima sa hotărâre că încheierea unui tratat constituie exercitarea suveranității de către un stat, chiar dacă tratatul limitează puterile sale. Curtea refuză să vadă în încheierea oricărui tratat prin care un stat se angajează să facă sau să nu facă ceva, în detrimentul suveranității sale. Fără îndoială, orice convenție care creează o obligație de acest gen plasează o restricție asupra exercitării drepturilor suverane ale statului, în sensul ca să fie exercitată într-o anumită direcție. Dar dreptul de a intra în angajamentele internaționale este un atribut al suveranității statului [5, p. 25]. În cazul în care suveranitatea statului care aderă la o organizație internațională este întotdeauna respectată, deoarece implică, prin definiție, un act voluntar, cu toate acestea, respectarea suveranității statelor deja membre ale organizație poate fi încălcată în cazul în care admiterea se decide cu majoritatea membrilor și nu în unanimitate cum este cazul ONU (art. 4, 18 și 27 din Cartă).

Articolul 10 din Tratatul Atlanticului de Nord prevede o invitație din partea statelor părți și aderarea din partea candidatului. Invitația trebuie să rezulte dintr-un “acord unanim” și se înregistrează într-un protocol de aderare la tratat (de exemplu, protocolul din 22 octombrie anul 1951 Grecia și Turcia, Protocolul din

23 octombrie 1954 Republica Federală Germania). Înainte ca țara solicitantă să poată depune cererea de aderare la Guvernul Statelor Unite ale Americii, toate statele membre trebuie să ratifice protocolul.

În ceea ce privește Tratatul de la Maastricht, articolul O, în prezent articolul 49 din Tratatul de la Amsterdam, a unificat procedura de aderare. Aceasta include o etapă la nivel de comunitate, printr-o decizie în unanimitate a Consiliului, și o etapă interstatală, care are la bază un acord între statele membre și statul solicitant pentru stabilirea condițiilor de admitere și adaptările necesare în cazul tratatelor pe care se întemeiază Uniunea. Suveranitatea tuturor statelor, membrilor și ale statelor candidate, este respectată perfect deoarece acordul trebuie să fie ratificat de către acestea, în conformitate cu normele lor constituționale. Aceasta nu este o prerogativă pur formală, după cum ne-a demonstrat exemplul Norvegiei, care de două ori a renunțat să se alăture Comunității Europene. Suveranitatea statului candidat, este deci respectată până la faza finală de aderare, în special în cazul în care opinia publică consideră că condițiile de aderare, așa cum au fost negociate, nu sunt satisfăcătoare.

Este adevărat că printre condițiile de aderare se includ în mod tradițional și respectul “acquis-ului UE”. Această condiție poate părea foarte restrictivă pentru țara solicitantă și reprezentând un obstacol în exercitarea suveranității pe plan economic și juridic. Candidatul trebuie să accepte, într-adevăr, nu numai normele cuprinse în tratate, dar și legislația în ansamblu care vine din partea UE. Această obligație este foarte grea și dificilă pentru țările candidate. Tocmai de aceea statele candidate au implementat reformele necesare cu mult timp aderării efective: este exemplul în special al Poloniei și statele cu care Uniunea Europeană a decis să înceapă negocierile înainte ca acestea să fie membre ale Comunității (inclusiv Cipru, Republica Cehă, Estonia, Ungaria și Slovenia). De asemenea, trebuie remarcat faptul că candidații au obținut întotdeauna o perioadă de tranziție, uneori foarte lungă, care are menirea unei adaptări al statului la noua lor situație economică și juridică.

Conceptul de “acquis” a fost evidențiat în principal, în cadrul comunitar, dar cu toate acestea el se regăsește și în cadrul NATO. Se poate spune chiar că respectarea acquis-ului de către statele în curs de aderare este un principiu general de drept al organizațiilor internaționale: statele care devin membri ai unei organizații internaționale nu acceptă numai drepturile și obligațiile care decurg direct din memorandum, dar, de asemenea, și acelea care provin din legislația Organizației. Acest lucru este valabil și pentru ONU, UE sau NATO. În ceea ce privește aceasta din urmă, problema acquis-ului este mai puțin acută decât pentru UE, dar cu toate acestea ea există.

La fel cum statul își exercită suveranitatea sa la etapa aderării sale la o organizație internațională, el, statul în calitate de membru, în cadrul acestor

organizații internaționale, își exercită suveranitatea. Acest lucru se reflectă în regulile care guvernează procesul de luare a deciziilor, dar și în cele care fixează domeniile în care organizația este competentă lăsând astfel statelor dreptul de a decide asupra unor probleme.

În ceea ce privește procesul de luare a deciziilor în cadrul NATO, observăm că ele se supun regulii de unanimitate, în special Consiliului, singurul organism instituit prin Tratatul Atlanticului de Nord [6, art. 9]. Deliberările consiliului pot fi considerate ca fiind decizii sau ca adevărate acorduri în formă simplificată, dar, în orice caz, nu există nici o predare a suveranității din punct de vedere juridic. Cu toate acestea, dezvoltarea organismelor subsidiare instituite de către Consiliu a condus la crearea unei structuri militare extrem de integrată care poate da impresia că suveranitatea statului este probabil absorbită. Cu toate acestea, vedem că pentru intervenția NATO într-un stat, cum a fost cazul, de exemplu, în fosta Iugoslavie, ne demonstrează faptul că este încă necesar acordul statelor membre. Cu siguranță, în conformitate cu tratatul de la Washington, “părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele în Europa sau America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor” [6, art. 5], dar fiecare ia “în mod individual și în acord cu celelalte părți, toate acțiunile pe care le consideră necesare, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei Atlanticului de Nord” [6, art. 5]. Prin urmare, din conținutul acestui act, nu reiese în mod direct o intervenție din partea tuturor statelor membre, ceea ce ar pune în pericol respectarea egalității suverane a statelor, ba din contra oferă statului membru puterea de a decide singur exercitându-și suveranitatea deplină pe întreg teritoriul. Situația este diferită în cazul UE, deciziile luate de către UE sunt automat impuse statelor membre [7, art. 5].

În ceea ce privește Consiliul Europei (CoE) și UE, procesul de decizie a evoluat. Este extrem de complex și divers în dependență de materie. Tratatul prevede ca pentru adoptarea deciziilor Consiliului este nevoie de o majoritate simplă, rar întâlnită în practică, o majoritate calificată, cel mai frecvent utilizată, sau în unanimitate [8, art. 205]. Cu toate că în general s-a ajuns la reducerea cazurilor în care este necesară unanimitatea, se observă totuși necesitatea obținerii acestei unanimități, care contribuie la păstrarea, în mare măsură, suveranității statelor. În plus, unanimitatea este impusă în cazul în care Consiliul dorește să se abată de la propunerea Comisiei [9, art. 250]. În cele din urmă, un stat poate invoca faimosul “compromis de la Luxemburg”, care a apărut în cursul crizei din 1965-1966 care este încă în vigoare, în ciuda discuțiilor care au avut loc referitor la această problemă. Acest compromis permite, în practică, unui stat membru să utilizeze un veto eficient pentru a se opune adoptării unei măsuri atunci când, în opinia sa, unele interesele naționale importante sunt puse în joc. Chiar dacă s-ar putea pune la îndoială legalitatea unei astfel de proceduri, ea a fost totuși o practică accep-

tată de către state și a devenit, probabil, o regulă obișnuită, o parte a acquis-ului comunitar [10, p. 283].

În cazul în care normele de procedură sunt linii extrem de eficiente pentru apărarea suveranității statelor, anumite norme cu privire la fond în dreptul comunitar “merg” în aceeași direcție. Este adevărat că influența dreptului UE pare a fi tot mai puternic resimțită cu titlu de exemplu putem menționa faptul că în interiorul CoE a fost introdusă moneda unică europeană, care în mod tradițional ține de atribuția statului.

Cu toate acestea CoE se bazează pe principiul subsidiarității și cel al proporționalității care de altfel au menirea de a garanta statelor membre suveranitatea lor în domeniile rezervate, domenii în care doar statele sunt competente necâtând la faptul că odată cu aderarea lor la CoE, statele au cedat din unele competențe în folosul comunității.

Observăm că egalitatea suverană a statelor, stabilită de către dreptul internațional, este în mare parte, un principiu protector al celor slabi împotriva celor puternici. Acest principiu al egalității suverane a statelor încă nu conferă drepturi egale între state, ele fiind influențate politic, economic sau militar.

Carta ONU enumeră, implicit, drepturile inerente suveranității statelor membre, care de altfel nu sunt întotdeauna respectate, într-o situație de inegalitate a statelor. Desigur, exercitarea acestor drepturi este supusă unor restricții care afectează în principal relațiile dintre state. Este vorba despre obligațiile statelor care au scopul de a limita exercitarea suveranității lor în raport cu alte state.

Aceste drepturi sunt consacrate atât în Cartă, în mod general, cât și în cadrul fiecărui organism al ONU, în mod particular. Pentru a vedea mai cu seamă care totuși sunt drepturile statelor în cadrul ONU ne vom referi la organul cel mai important din cadrul acestei organizații și anume la Consiliul de Securitate.

În cadrul Consiliului de Securitate drepturile statelor sunt enumerate în Carta din 29 iunie 1945. Unele din ele sunt definite clar pe când altele nu au fost definite. Conform capitolul V din Cartă drepturile statelor membre și cele care nu sunt parte la tratat sunt egale.

Drepturile statelor le găsim în alin. (1), art. 2 din Cartă, care include:

- Dreptul la reprezentare. Acest drept este consacrat în alin. (3), art. 23 din Cartă. Această dispoziție dă dreptul fiecărui stat membru al ONU să fie, în conformitate cu alin. (1), art. 23, un membru al CS și de a avea un reprezentant în acest organ.

Spre deosebire de AG, care se reunește o dată pe an, Consiliul de Securitate în atribuțiile sale are reuniuni periodice și reuniuni de urgență, ceea ce demonstrează caracterul său de un organism permanent.

- În ceea ce privește drepturile de vot, în baza principiului democrației internaționale, un stat are dreptul la un vot conform alin. (1), art. 27 din

Chartă. Acest principiu, după cum se menționează, nu este deloc eficient luând în considerație exemplele altor Organizații Internaționale Guvernamentale (Organizația Internațională a Muncii (OIM), Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD), Corporația de Finanțare Internațională (IFC), Asociația Internațională de Dezvoltare (IDA), Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD)) unde dreptul la vot se acordă în baza altor criterii, iar în cazul CS există o inegalitate pentru că cei 5 membri permanenți au câte un drept de veto care de fapt are o importanță mai mare față de voturile celorlalți membri.

- Dreptul membrilor de a participa la reuniunile periodice ale Consiliului. Acest drept reiese din conținutul alin. (2), art. 28 din Cartă. Conform acestui drept statele membre au dreptul să fie reprezentați fie de către un funcționar al guvernului fie de o persoană numită expres în această funcție.

După cum putem observa, însăși dispozițiile ce reies din conținutul cartei demonstrează lipsa respectării principiului egalității suverane a statelor, statele totuși având diferite competențe în dependență de puterea sa economică, politică și/sau militară.

De fapt, alin. (1), art. 23 face o distincție între membrii permanenți și cei non-permanenți. Din aceste considerente, membrii au drepturi diferite în dependență de faptul dacă sunt membri inamovibili sau membri eligibili. Acest lucru este utopic din punct de vedere al includerii principiului egalității suverane a statelor în alin. (2), art. 1 și alin. (1), art. 2. Cu toate acestea, în prezent nu se știe care ar fi metoda și care ar fi criteriile care necesită a fi întrunite pentru a deveni membru permanent în cadrul CS în cazul în care statul nu a învins în cel de al 2-lea Război Mondial. Această logică pare a fi depășită deoarece în prezent sunt state diverse, mari și mici în funcție de dimensiunea lor, dar totodată sunt state care din punct de vedere economic, demografic, intelectual sunt cu mult mai dezvoltate decât unele state care sunt membri permanenți ai CS.

În prezent se simte necesitatea unei schimbări în cadrul CS al ONU. Este necesară o nouă modalitate de reprezentare al membrilor permanenți, care ar fi posibilă, de ce nu, printr-o rotație al statelor. Această rotație ar fi adevărata expresie a egalității suverane a statelor în cadrul CS, astfel statele se vor bucura de aceleași drepturi.

Referințe bibliografice:

1. Jean Pierre Cot și Alain Pellet, *La Charte des Nations Unies. Commentaire article par article*, Paris : Economica, ed. 2. 1991.

2. Jean Touscoz, Mondialisation et sécurité économique internationale (Quelques remarques juridiques et institutionnelles), *Revue générale de droit international public*, nr. 3, 1998.
3. Tratatul de instituire a Comunității Europene, din 25 martie 1957.
4. Jules Basdevant, Règles générales du droit de la paix, *Académie de droit international de la Haye, Recueil des Cours*, vol. III, 1936.
5. Curtea Permanentă de Justiție Internațională, Wimbledon, Hotărîrea din 17 august 1923, seria A nr. 1.
6. Tratatul Nord-Atlantic, Washington, 4 aprilie 1949.
7. Tratatul privind Uniunea Europeană din 26 octombrie 2012.
8. Tratatul de la Amsterdam din 1 mai 1999.
9. Tratatul de la Lisabona din 1 decembrie 2009.
10. Joël Rideau, *Droit institutionnel de l'Union et des Communautés européennes*, Paris, ed. 2. 1996.

IMPORTANȚA DREPTULUI LA VIAȚA PRIVATĂ ÎN LUMINA CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

IMPORTANCE OF THE RIGHT TO RESPECT HIS PRIVATE LIFE UNDER THE ARTICLE 8 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

Alexei CROITOR, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Since the adoption of the European Convention on Human Rights, the European Court of Human Rights has examined a large number of complaints in which the applicants raised issues of violation of the right to respect private and family life in various aspects. A particular feature of Article 8 of the Convention is it contains both guarantees of the enforcement of the law and the restriction of the right to respect for private life. According to the Article 8 of the European Convention on Human Rights, Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

Cuvinte-cheie: *Curtea Europeană a Drepturilor Omului, articolul 8, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, viața privată, implementare, standarde internaționale.*

Dreptul la respectarea vieții private și de familie este un drept fundamental al individului, garantat de articolul 8 al Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care prevede: „Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale” [1, p. 341].

Importanța dreptului este recunoscută și de alte acte internaționale: în articolul 12 al Declarației Universale a drepturilor omului: “Nimeni nu va fi obiectul unor imixțiuni arbitrare în viața sa particulară, în familia sa, în domiciliul său ori în corespondență, nici al unor atingeri ale onoarei sau reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor astfel de imixțiuni sau atingeri” [2, p.11].

La nivel național, *dreptul la respectarea vieții private și de familie este un drept constituțional, consfințit în Constituția Republicii Moldova în articolul 28: „Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată” [3, p.14]. Prin acestea reglementări la nivel național și internațional se constată importanța deosebită a dreptul la respectarea vieții private în orice societate democratică.*

Astfel constatăm că dreptul garantat prin *articolul 8 al Convenției nu este un drept absolut, implicând unele restricții generate de necesitatea protecției altor*

valori fundamentale, cum ar fi securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 8(2) al Convenției prevede: „Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora” [1, p.341].

În speța *Elberte v. Letoniei* [4] Curtea a reiterat să scopul esențial al art. 8 este de a proteja fiecare persoană împotriva amestecului arbitrar din partea autorităților publice. Orice amestec prevăzut la art. 8 § 1 trebuie justificat în conformitate cu § 2, respectiv ca fiind „prevăzut de lege” și „necesar într-o societate democratică” pentru unul sau mai multe scopuri legitime enumerate aici. Noțiunea de necesitate înseamnă că amestecul trebuie să corespundă unei nevoi sociale stringente și, în special, că este proporțional cu scopul legitim urmărit de autorități (§103).

Din conținutul paragrafului distingem condițiile în care ingerința o să fie considerată în conformitate cu Convenția: ingerința să fie prevăzută de lege; ingerința să fie o măsură necesară într-o societate democratică, și ingerința să fie îndreptată întru asigurarea unuia din următoarele scopuri: securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, protejarea drepturilor și libertăților altora.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa a elaborat o practică de examinare a cazurilor unde se invocă încălcarea articolului 8 din Convenție, care se rezumă la următoarele: reclamantul urmează să probeze faptul ingerinței în drepturile sale garantate prin articolul 8 din Convenție. Această probare poate să nu fie bazată pe datele factice, uneori este destul să probeze existența legislației la nivel național care permite ingerința în dreptul la viața privată a reclamantului și informația obținută de reclamant în privința acestei posibilități [5, p.66]. Curtea ia în considerație că des încălcarea dreptului la viața privată și a drepturilor care derogă din articolul 8 din Convenție are loc din partea organelor de poliție, securitate, activitatea cărora se desfășoară în secret, fără ca persoana în privința căreia sunt aplicate măsurile operative de investigație să cunoască despre acest fapt.

La prima etapă de examinare a cazului, Curtea determină dacă a avut loc ingerința în sensul articolului 8 din Convenție. În marea majoritatea cazurilor Curtea constată ingerința, însuși Guvernul recunoaște existența ingerinței în acest drept. *După constatarea ingerinței, Curtea stabilește dacă această ingerință a*

avut loc în conformitate cu articolul 8(2) al Convenției. Lista scopurilor ingerințelor este exhaustivă și nu prevede careva derogări.

Prima condiție prevăzută la articolul 8(2) al Convenției pentru justificarea ingerinței în dreptul la respectarea vieții private este ca această să fie prevăzută de legislația națională. Cu alte cuvinte ingerința trebuie să aibă temei legal. Prin “lege” se face referire la izvoarele de drept în sens material. Instanțele naționale au rolul de a determina această bază legală după cum tot ele sunt chemate să interpreteze norma materială aplicabilă cazului. Astfel, Curtea a statuat în sensul că pentru a determina dacă o ingerință este „prevăzută de lege”, revine în primul rând autorităților naționale competența de a interpreta normele interne de drept, iar organele Convenției au o putere limitată de control asupra modului cum și-au îndeplinit acest rol [6].

În speța *Broniowski v. Poland* [7], Curtea a statuat „...orice intervenție de către o autoritate publică în dispunerea de drepturi trebuie să fie legală: a doilea alineat din primul paragraf autorizează o privare de dreptul numai „supuse condițiile prevăzute de lege”, iar al doilea paragraf recunoaște că statele au dreptul de a controla utilizarea proprietății prin aplicarea „legii”. Mai mult decât atât, statul de drept, unul dintre principiile fundamentale ale unei societăți democratice, este inerent în toate articolele Convenției” (§147).

Cu toate acestea, principiul legalității presupune, de asemenea, că dispozițiile aplicabile ale dreptului intern să fie suficient de accesibile, precise și previzibile. Curtea observă că, în anumite privințe, normele sunt lipsite de claritate (...). Curtea, cu toate acestea, este necesar să se asigure că maniera în care dreptul intern este interpretat și aplicat - chiar și în cazul în care cerințele au fost respectate - nu atrage după sine consecințe în contradicție cu standardele Convenției. Din această poziție, elementul de incertitudine în lege și latitudinea considerabilă a autorităților sunt aspecte de fond care trebuie luate în considerare pentru a stabili dacă ingerința criticată a încălcat balanța echitabilă, s-a constatat în speța *Beyeler v. Italy* [8].

În speța *S. and Marper v. the United Kingdom* [9] Curtea reamintește jurisprudența sa constantă în care formularea “prevăzută de lege” înseamnă că măsura contestată trebuie să aibă o bază în dreptul intern și să fie compatibilă cu statul de drept, după cum este în mod expres menționat în preambulul Convenției și inerent obiectului și scopului articolului 8. Legea trebuie să fie, prin urmare, suficient de accesibilă și previzibilă, altfel spus, să fie formulată cu suficientă precizie pentru a permite individului – care poate solicita, după caz, o consultare a specialistului – să-și corecteze conduita. Pentru ca dreptul intern să corespundă acestor cerințe, el trebuie să asigure o protecție juridică adecvată împotriva arbitrarului și, respectiv, să indice suficient de clar marja de apreciere oferită autorităților competente și modalitatea de exercitare a acesteia (§95).

În speța *Rotaru v. României* [10] Curtea reamintește jurisprudența sa constantă, conform căreia „prevăzut de lege” înseamnă nu doar o anume bază legală în dreptul intern, dar și calitatea legii în cauză: astfel, aceasta trebuie să fie accesibilă persoanei și previzibilă (§52).

Condiția „prevăzută de lege” față de ingerința au fost preocupările Curții în mai multe spețe, astfel în *Amann v. Switzerland* [11], Curtea atrage atenția asupra jurisprudenței sale stabilite, potrivit căreia expresia “în conformitate cu legea” impune nu numai că măsura contestată ar trebui să aibă o bază în dreptul intern, dar, de asemenea, se referă la calitatea legii, solicitând ca aceasta să fie accesibilă persoanei în cauză și previzibilă în efectele sale (§50). Curtea a elaborat un standard pentru “legea” pentru asigurarea cunoașterii “legii”, în condiții rezonabile, de către cel cărui ea se aplică, ceea ce înseamnă că acea lege trebuie să mai îndeplinească două criterii și anume:

a) *Accesibilitatea legii*. Adică legea să fie accesibilă tuturor, să existe un minimum de publicitate în privința ei. Principiul accesibilității legii a fost pus în *Khan v. United Kingdom* [12] în care reclamantul a invocat încălcarea articolului 8 prin faptul că legislația care reglementează utilizarea de dispozitive de ascultare sub acoperire nu a fost accesibilă, astfel nu poate fi considerată ca fiind “în conformitate cu legea”, astfel cum se prevede la articolul 8 § 2 din Convenție (§23).

Curtea reamintește, că expresia “în conformitate cu legea” nu numai că impune respectarea dreptului intern, dar, de asemenea, se referă la calitatea acestei legi, solicitând ca aceasta să fie compatibilă cu statul de drept. În contextul supravegherii sub acoperire de către autoritățile publice, în speța poliția, dreptul intern trebuie să ofere o protecție împotriva interferențelor arbitrare în dreptul unui individ în temeiul articolului 8. Mai mult, legea trebuie să fie suficient de clară în ceea ce privește posibilitatea de a oferi indivizilor informația adecvată privind condițiile în care autoritățile publice au dreptul să recurgă la astfel de măsuri sub acoperire (§ 26). La momentul faptelor din prezenta cauză, nu a existat nici un sistem legal de a reglementa utilizarea de dispozitive de ascultare sub acoperire, cu toate că Legea poliției 1997 prevede acum un astfel de cadru legal. Pagina web a autorității la momentul în cauză nu a fost accesibilă publicului. Nu a fost, prin urmare, nici o lege internă care reglementează utilizarea de dispozitive de ascultare ascunse la momentul respectiv (§ 27).

În speța *Govell v. the United Kingdom* [13] Comisia a constatat că nu există nici un sistem legal care a-r reglementa utilizarea de dispozitive de ascultare sub acoperire, cu toate că Legea poliției 1997 avea angajamentul statului de a asigura un cadru legal în cazul, atunci când secțiunile relevante ale Legii intră în vigoare. Regulamentul la momentul în cauză nu au fost nici din punct de vedere obligatoriu și nici accesibil publicului. Comisia amintește dificultățile întâmpinate

de reclamant la obținerea Regulamentului în cursul procedurii judiciare atunci când poliția a invocat că poartă un caracter secret. Prin urmare, nu exista nici o lege internă care reglementează utilizarea de dispozitive de ascultare ascunse la momentul respectiv. În consecință, Comisia constată că interferența în prezenta cauză nu poate fi considerată ca fiind „în conformitate cu legea”, așa cum este necesar în conformitate cu articolul 8(2) din Convenție (§62,63).

b) *Previzibilitatea legii*. Legea trebuie să fie previzibilă, adică cel cărui ea se aplică trebuie în mod rezonabil să înțeleagă sensul și, mai ales, să-și dea seama că aplicarea legii îl privește pe el. Previzibilitatea implică caracterul de precizie a normei, care ar permite individului să acționeze în funcție de acestea prevederi.

În speța *Elberte v. Letoniei* [4] reclamanta s-a plâns la Curte pe faptul că prelevarea de țesut de la soțul său fără consimțământul ei constituie o ingerință în viața sa privată. Aceasta a argumentat că a fost împiedicată să-și exprime dorința cu privire la prelevarea de țesut de la soțul său decedat, n-a fost informată despre această ingerință (§91).

Curtea face trimitere la interpretarea dată expresiei „prevăzut de lege” în jurisprudența sa. În prezenta cauză, o relevanță deosebită o are cerința ca măsura în litigiu să aibă temei în legislația internă, care ar trebui să fie compatibil cu statul de drept, ceea ce, la rândul său, înseamnă că legislația internă trebuie să fie formulată cu suficientă precizie și trebuie să asigure o protecție juridică adecvată împotriva arbitrariului. În consecință, legislația internă trebuie să precizeze suficient de clar marja de apreciere conferită autorităților competente și modalitatea de exercitare a acesteia (§104).

Prin urmare, Curtea concluzionează că ingerința în dreptul reclamantei la respectarea vieții sale private nu a fost una „prevăzută de lege” în sensul art. 8 § 2 din Convenție. În consecință, a fost încălcat art. 8 din Convenție (§117).

De asemenea, Curtea reamintește că principiul legalității obligă statele nu doar să respecte și să aplice, în mod previzibil și consecvent, legile pe care le-a promulgat, ci să asigure totodată, ca element necesar, condițiile legale și practice pentru punerea lor în aplicare (§114) [14].

În speța *Malone v. Regatului Unit* ^[14] Curtea reamintește că sintagma „prevăzută de lege” nu se referă doar la dreptul intern, ci vizează și calitatea „legii”; prin aceasta expresie se înțelege compatibilitatea legii cu principiul preeminenței dreptului, menționat explicit în preambulul Convenției (...). Înseamnă - și aceasta reiese din obiectul și din scopul articolului 8 - că dreptul intern trebuie să ofere o anumite protecție împotriva încălcărilor arbitrare ale drepturilor garantate de paragraful 1 (...). Or, pericolul arbitrarului apare cu o deosebită claritate atunci când o autoritate își exercită în secret atribuțiile (...).

[...] Deoarece aplicarea unei măsuri secrete de supraveghere a convorbirilor telefonice nu poate fi cenzurată de persoana vizată sau de public, „legea” contra-

vine principiului preeminenței dreptului atunci când marja de apreciere acordată executivului, nu este limitată. Prin urmare, legea trebuie să definească suficient de clar limitele marjei de apreciere acordate executivului, dar și modalitățile de exercitare, având în vedere scopul legitim al măsurii în discuție, pentru a oferi persoanei protecție adecvată împotriva arbitrarului.” (§66)

Ingerința trebuie să corespundă scopului. O dată stabilită ingerința în dreptul la viață privată “în conformitate cu legea” cum prevede *articolul 8(2) al Convenției*, *Curtea determină următorul element: dacă ingerința are scop legitim*. De a stabili pentru care scop a avut loc limitarea dreptului reclamantului prevăzut la *articolul 8(1) al Convenției* îi revine statului. Acestea scopuri sunt enumerate în *articolul 8(2) al Convenției*, și se referă la: “...securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora”.

Aceasta listă a scopurilor legitime este practic similară cu cea prevăzută în *articolele 9-11 ale Convenției*, cu singură excepție că doar *articolul 8 din Convenție* prevede dreptul de derogare bunăstarea economică a țării (“economic well-being”) [15, p.344].

Practic permanent statul a reușit să convingă Curtea că a acționat conform scopurilor, chiar dacă reclamantul a contestat acest fapt [17, p.407]. Ca excepție, când Curtea a respins argumentele Guvernului privind scopul legitim este speța *Nowicka v. Poland* [16], în care reclamantul s-a plâns că restricția dreptului la vizită a membrilor familiei în timpul detenției, a încălcat *articolul 8 din Convenție*. Guvernului a susținut că detenția reclamantului a urmărit scopul legitim executării ordinelor judecătorești legale. Cu toate acestea, deși detenția în sine ar putea fi considerată a urmări scopurile legitime ale prevenirii criminalității și protecția sănătății și a drepturilor altora, decizia judecătorului de a restrânge dreptul reclamantei la o vizită pe lună nu a urmărit, și nu a fost proporțională cu orice scop legitim. Guvernul nu a reușit să demonstreze că aceasta a fost justificată prin faptul că fiind o restricție normală asupra vieții de închisoare și disciplină în timpul detenției.

Curtea concluzionează că restricția privind dreptul reclamantului de a fi vizitat de membrii familiei sale o dată pe lună, în timp ce se afla în detenție nu a urmărit, și nu a fost proporțională cu orice scop legitim, și, prin urmare, a încălcat *articolul 8 din Convenție* (§73-77).

Au fost cazuri când Curtea s-a abătut de la lista scopurilor enumerate în *articolul 8(2) din Convenție* și a recunoscut ingerința drept legitimă în baza altui scop decât cele stabilite, este exemplul din speța *Nyanzi v. the United Kingdom* [17], în care reclamanta s-a plâns pe expulzarea ei în Uganda ar constitui o ingerință disproporționată în dreptul la respectarea vieții sale private în încălcarea articolo-

lului 8 din Convenție. Curtea a constatat că expulzarea a fost “în conformitate cu legea” și este motivată de un scop legitim, și anume menținerea și executarea controlului imigrației. În ceea ce privește necesitatea ingerinței, Curtea constată că orice viață privată pe care reclamanta și-a aranjat în timpul șederii sale în Regatul Unit, atunci când afectează echilibrul interesului public legitim în controlul efectiv al migrației, expulzarea n-ar fi o intervenție disproporționată (§76).

Referitor la scopurile prevăzute în *articolul 8(2) al Convenției se menționează*: “Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora”.

Nu se admit abateri de la scopurile indicate în paragraful 2, fapt confirmat suplimentar în articolul 18 din Convenție, care prevede limite restrîngerii drepturilor: “Restrîngerile care, în termenii prezentei convenții, sunt aduse respectivelor drepturi și libertăți nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute”.

a) *Securitatea națională*, ca scop al ingerinței în dreptul la viață privată se referă la protecția statului împotriva acțiunilor inamicilor interni sau externi, lovituri de stat, insurecții împotriva sistemului democratic de guvernare. Statul și-a motivat cu acest scop ingerința în cazurile de supraveghere ascunsă a persoanelor, colectarea ascunsă de informații despre o persoană anumită. Des se folosește în cazurile de spionaj, combaterea terorismului [5, p.79].

În speța *Klass and others v. Germany* [18], reclamantii, cinci cetățeni germani, sunt judecători și avocați, susțin că Legea privind secretul corespondenței poștale, electronice și telecomunicațiilor, denumită “G 10” este contrară Convenției. Ei nu contestă faptul că statul are dreptul de a recurge la măsurile de supraveghere avute în vedere de legislație; acestea contestă legislația care permite aceste măsuri, fără a obliga autoritățile, în fiecare caz să notifice persoanele în cauză după eveniment, și în care exclude orice cale de atac în fața instanțelor împotriva ordonarea și executarea unor astfel de măsuri.

b) *Siguranța publică*, este unul din scopurile la care mai rar se face trimitere. În majoritatea cazurilor acesta s-a invocat împreună cu securitatea națională și apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale [5, p.81].

Siguranța publică ca scopul ingerinței în articolul 8 din Convenție a fost examinat în speța *Buckley v. the United Kingdom* [19] reclamanta este de origine romă și i-a fost interzis ei împreună cu trei copii să locuiască într-un furgon situat pe lotul de pământ care-i aparține din motivul securității drumului public, în preajma căruia se afla lotul. Reclamanta s-a plâns pe violarea articolului 14

împreună cu articolul 8 din Convenție. Potrivit Guvernului, au fost efectuate controale planificate care vizează promovarea siguranței autostrăzii, conservarea mediului și a sănătății publice. Scopurile legitime urmărite au fost, prin urmare, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, protecția sănătății și protecția drepturilor altora. Curtea a acceptat aceste argumente întru confirmarea scopului legitim (§62).

c) *Bunăstarea economică a țării*, s-a invocat ca scop în limitarea dreptului la viață privată în cazurile unde s-au examinat chestiunile locative și demografice [5, p.80]. În *Berrehab v. the Netherlands* [20] reclamantul a invocat că ingerința statului în dreptul la viața privată și de familie nu corespunde scopurilor indicate în articolul 8(2) din Convenție. Curtea a considerat ingerința a avut loc pentru asigurarea bunăstării economice a statului în legătură cu controlul pieții muncii în raport cu creșterea populației țării (§25, 26). În speța *Hatton and others v. the United Kingdom* [21] reclamantii au pretins că zgomotul produs de aeronave timp de noapte de la aeroportul Heathrow a fost de natură să încalce articolul 8 din Convenție și statul nu și-a îndeplinit obligația pozitivă de a lua măsuri pentru a asigura protecția eficientă a acestui drept.

d) *Apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale*, ca scop al ingerinței nu este univoc deoarece înglobează două elemente total diferite. Apărarea ordinii este unul din cele mai folosite scopuri de justificarea ingerinței în drepturile persoanelor, și presupune acțiunile persoanei sau grupului de persoane care atentează la relațiile publice pașnice. Celălalt component al scopului – faptele penale (infrațiuni) urmează a fi diferențiat în prevenirea și descoperirea crimelor. Măsurile luate de către stat pot fi justificate dacă acestea au ca scop prevenirea crimelor, pentru descoperirea urmează a fi folosite alte justificări [5, p.81].

e) *Protejarea sănătății sau a moralei*, conține două valori autonome: sănătatea și morala (care de regulă este percepută ca morală sexuală). În practica Curții sunt cazuri unde morala este privită ca standardele etice sociale per general sau categoriilor social-vulnerabile ale populației, de exemplu școlarii [5, p.82]. În speța *Dudgeon v. the United Kingdom* [22] „protecția drepturilor și libertăților altora”, atunci când ceea ce înseamnă protejarea intereselor morale și a bunăstării anumitor persoane sau categorii de persoane care au nevoie de o protecție specială din motive, cum ar fi lipsa de maturitate, handicap mental sau starea de dependență, se ridică la un aspect al „protecției moralei” (§46, §47).

La o altă concluzie Curtea a ajuns în speța *Laskey, Jaggard and Brown v. the United Kingdom* [23] reclamantii afirmă că urmărirea îndreptate împotriva lor și condamnarea lor pentru leziunile corporale provocate în cadrul practicilor sadomazohiste între adulți, care și-a exprima asentimentul, au încălcat articolul 8 al Convenției, formulată astfel. În urma examinării cauzei, Curtea a concis că autoritățile naționale erau în drept să considere că urmărirea angajate îm-

potrirea reclamanților și condamnarea lor erau măsuri necesare într-o societate democratică pentru protecția sănătății în sensul articolului 8 § 2 din Convenție (§50).

d) *Protejarea drepturilor și libertăților altora*, ca scopul ingerinței cuprinde o categorie largă de situații. De exemplu în speța *Chappell v. the United Kingdom* [24] reclamantul s-a plâns pe modul în care a fost executat un ordin emis de instanța de judecată, inclusive vizite simultane de către avocații opozițiilor săi pe dosar, poliția și un număr mare de persoane implicate, precum și faptul că căutarea în încăperi, care au fost atât domiciliul său cât și oficiul, a implicat o investigație a aspectelor vieții sale private și a constituit o ingerință disproporționată și nejustificată în drepturile sale garantate de articolul 8 din Convenție. Curtea a admis că ingerința a avut ca scop, care era legitim în conformitate cu articolul 8(2), de a proteja „drepturile altora”, în sensul că acesta a servit pentru a apăra drepturile de autor ale reclamanților împotriva încălcării neautorizate (§51).

Ingerința este considerată ca „necesară într-o societate democratică” pentru atingerea unui scop legitim dacă răspunde unei „nevoi sociale imperioase” (cauza *Chapman v. United Kingdom*). Autoritățile naționale sunt chemate în primul rând să aprecieze necesitatea ingerinței. Curtea la rândul său urmează să decidă dacă motivele ingerinței au fost pertinente și suficiente în raport cu dispozițiile Convenției. La adoptarea măsurii care constituie o ingerință în exercițiul drepturilor apărute de art. 8, statele semnatare ale Convenției dispun de o marjă de apreciere. De asemenea, autoritățile statale trebuie să vegheze ca un just echilibru să fie menținut între toate interesele în prezență, în funcție de circumstanțele fiecărei cauze. Este inevitabilă recunoașterea unei anumite marje de apreciere în acest domeniu deoarece autoritățile statale, prin contactul lor direct cu realitățile țării, sunt „în principiu, mai bine situate decât o jurisdicție internațională, în a aprecia anumite circumstanțe locale. Întinderea acestei marje depinde de natura dreptului garantat de Convenție, aflat în discuție, de importanța lui pentru persoana care îl invocă, de natura activităților restricționate prin intervenția autorităților statale și de finalitatea restricției impuse [6].

Din jurisprudența Curții, practic permanent statul a reușit să convingă Curtea că a acționat conform scopurilor, chiar dacă reclamantul a contestat acest fapt. Însă constatarea că scopul ingerinței a fost just, duce la obligația statului de a demonstra că ingerința necesară într-o societate democratică, ceea ce nu se reușea foarte des, în acele spețe unde s-a constatat violarea articolului 8 din Convenție. Astfel, privim construcția paragrafului 2 la articolul 8 din Convenție, ca mecanism eficace de asigurarea unei protecții eficace și reale a dreptului la viață privată.

Referințe bibliografice:

1. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1998, volumul 1
2. Declarația Universală a drepturilor omului din 10.12.1948, publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1998, volumul 1
3. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1 din 12.08.1994, Republicat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.78/140 din 29.03.2016
4. Cauza Elberte v. Letoniei (nr. 61243/08) hotărârea din 13 ianuarie 2015 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159135>
5. Ивана Роанья, Защита права на уважение частной и семейно жизни в рамках Европейской конвенции о защите прав человека, Совет Европы, Страсбург, 2014
6. Protecția dreptului la viață privată și familială, la corespondență și la domiciliu în CEDO, publicat la LegeAZ.net, 2016, (accesat la 01.10.2019) <http://legeaz.net/dictionar-juridic/viata-privata-familiala-corespondenta-domiciliu-cedo>
7. Cauza Broniowski v. Poland (nr. 31443/96) hotărârea din 22 iunie 2004 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61828>
8. Cauza Beyeler v. Italy (nr.33202/96) hotărârea din 05 ianuarie 2000 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58832>
9. Cauza S. and Marper v. the United Kingdom (nr. 30562/04, 30566/04) hotărârea din 04 decembrie 2008 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122082>
10. Cauza Rotaru v. României (nr.28341/95) hotărârea din 05 mai 2000, (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122529>
11. Cauza Amann v. Switzerland (Mare Camera) (nr.27798/95), hotărârea din 16 februarie 2000 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58497>
12. Cauza Khan v. the United Kingdom (nr. 35394/97) hotărârea din 12 mai 2000 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58841>
13. Cauza Govell v. the United Kingdom (nr. 27237/95), hotărârea din 14 January 1998, (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58841>
14. Cauza Malone v. the United Kingdom (nr. 8691/79) hotărârea din 02 august 1984 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57533>
15. Harris, O’Boyl & Warbrick, Law of the European Convention of Human Rights, second edition, Oxford University Press, 2009

16. Cauza Nowicka v. Poland (nr.30218/96), hotărârea din 03 decembrie 2002 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60791>
17. Cauza Nnyanzi v. the United Kingdom (nr. 21878/06) hotărârea din 08 aprilie 2008 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85726>
18. Cauza Klass and others v. Germany (nr. 5029/71) hotărârea din 06 septembrie 1978, (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57510>
19. Cauza Buckley v. the United Kingdom (nr.20348/92) hotărârea din 25 septembrie 1996 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58076>
20. Cauza Berrehab v. the Netherlands (nr.10730/84) hotărârea din 21 iunie 1988 (accesat la 01.10.2019), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57438>
21. Cauza Hatton and others v. the United Kingdom (nr.36022/97) hotărârea din 08 iulie 2003, (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61188>
22. Cauza Dudgeon v. the United Kingdom (nr.7525/76) hotărârea din 22 octombrie 1981 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57473>
23. Cauza Laskey, Jaggard and Brown v. the United Kingdom (nr.21627/93, 21826/93, 21974/93) hotărârea din 19 februarie 1997 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94308>
24. Cauza Chappell v. the United Kingdom (nr.10461/83) hotărârea din 30 martie 1989 (accesat la 01.10.2019) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57459>

CADRUL NORMATIV INTERNAȚIONAL ÎN MATERIE DE READMISIE

INTERNATIONAL REGULATORY FRAMEWORK ON READMISSION

Natalia MARKOVA, doctorand, lector,
Universitatea de Stat din Moldova

Mihail VODĂ, doctorand,
șef-adjunct direcție, Biroul migrație și azil al MAI

Abstract: In this article we will analyze the regulatory framework that refers to the field of readmission, taking into consideration that there is lack of specialized literature in the Republic of Moldova.

The analysis is made according to the agreements which the Republic of Moldova has signed and the protocols of implementation. Also, we analyzed the problems faced by the Republic of Moldova in this field. In the end, some statistics are presented.

Cuvinte-cheie: *readmisie, acord, protocol, cetățeni, cetățenii statelor terțe.*

În contextul fluxului migratoriu de străini spre statele europene, readmisia rămâne a fi un instrument juridic internațional de bază în vederea realizării politicilor de migrație și azil și mai cu seamă combaterea fenomenului migrației ilegale.

Deși termenul ”readmisie” este prevăzut în mai multe acte legislative și normative ale Republicii Moldova și mai cu seamă în acordurile privind readmisia persoanelor, totuși în legislația națională nu se regăsește o definiție a acestui termen.

Literatură de specialitate în materie de readmisie în Republica Moldova lipsește, iar lucrările științifice, care într-un mod sau altul fac referință la acest subiect, descriu readmisia doar ca termen existent și nu dau explicații ce ar însemna acesta.

În sensul propriu sau primar al cuvântului ”readmisie” se înțelege că acesta descrie o faptă de a *re-admite* pe cineva. Însă, readmisia – ca instrument juridic internațional nu reprezintă doar la *re-admiterea* unei persoane, ci este un sistem complex de proceduri, care au menirea de a reîntoarce persoana în țara sa de origine.

Readmisia este o decizie luată de o autoritate competentă a părții solicitate de a prelua propriii cetățeni sau persoane terțe returnați de partea solicitantă.

Legea nr. 200 din 16 iulie 2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova [38] utilizează noțiunile de “readmisie, luare în custodie publică, re-

întoarcere voluntară, reîntoarcere voluntară asistată, returnare, etc.” și stabilește contextul faptelor în care acestea urmează a fi aplicate. Mecanismul de aplicare al legii în partea îndepărtării străinilor de pe teritoriul național este stabilit prin Hotărârea Guvernului nr. 492 din 7 iulie 2011 din „Privind aprobarea Regulamentului cu privire la procedurile de returnare, expulzare și readmisie a străinilor de pe teritoriul Republicii Moldova” [39].

Cele din urmă au fost adoptate în conformitate cu prevederile Directivei 2008/115/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală [37].

În Republicii Moldova Ministerul Afacerilor Interne reprezintă organul competent pentru implementarea Acordurilor de readmisie, iar solicitările de readmisie și tranzit sunt examinate și îndeplinite nemijlocit de Biroul migrație și azil din cadrul acestui minister, precum și de către Poliția de Frontieră în raport cu Ucraina, vizând cererile de readmisie în procedură accelerată.

Acordul privind readmisia persoanelor reglementează ordinea transmiterii, acceptării și returnării persoanelor aflate într-o situație de ședere ilegală pe teritoriul uneia dintre state – părți ale acordului.

Acordul de readmisie ar trebuie să includă următoarele aspecte:

- definiții.
- readmisia propriilor cetățeni;
- readmisia cetățenilor țărilor terțe și apatrizilor;
- termeni (stabilirea termenelor de examinare, transmiterea răspunsului și transferul persoanei);
- tranzitul pe teritoriul unei părți;
- readmisia din greșeală;
- protecția datelor transmise;
- generalități despre un eventual protocol de implementare a acordului;
- suportarea cheltuielilor;
- comitetul de experți;
- prioritatea acordurilor/convențiilor internaționale (azil, extrădarea și tranzitul, drepturi și libertăți fundamentale);
- dispoziții finale (intrare în vigoare, suspendare, reînnoire, sfârșitul aplicării, etc).

Implementarea Acordului de readmisie se efectuează prin intermediul unui protocol adițional și ultimul ar trebui să includă:

- autoritățile competente;
- punctele de trecere ale frontierei de stat, prin care se realizează readmisia persoanelor și tranzitul;
- mijloacele de probă privind cetățenia;

- mijloacele de probă privind readmisia resortisanților țărilor terțe și apatrizilor;
- conținutul și ordinea transmiterii cererii de readmisie sau de tranzit;
- modalitatea și ordinea desfășurării interviului;
- procedurile de readmisie sau de tranzit;
- modalitatea și ordinea transmiterii persoanelor sub escortă, care urmează a fi readmise sau tranzitate;
- limba de comunicare;
- reglementări exprese privind suportarea cheltuielilor;
- anexele actelor procedurale, care constituie parte integrantă a protocolului;
- dispoziții finale (intrare în vigoare, suspendare, reînnoire, sfârșitul aplicării, etc).

Cele enumerate supra nu reprezintă o listă exhaustivă a dispozițiilor unui acord sau protocol de implementare, însă ar trebuie să constituie aspecte de bază la încheierea acestora.

Ca regulă, acordul de readmisie și protocolul se elaborează și se aprobă la pachet, acordul conținând dispozițiile generale și intenția părților, iar protocolul modalitatea propriu-zisă de efectuare a procesului de readmisie. În caz de necesitate pot fi efectuate modificări în conținutul acordului sau protocolului.

Modalitatea de încheiere a unui tratat internațional este prevăzută în **Hotărârea Guvernului nr. 442 din 17.07.2015** pentru aprobarea Regulamentului privind mecanismul de încheiere, aplicare și încetare a tratatelor internaționale [41].

Mijloacele de probă pentru stabilirea cetățeniei persoanei ce urmează a fi readmise, îl constituie documentele acceptate de părți ca dovadă, precum și alte acte sau informații, care prezumă cetățenia persoanei.

Prin urmare, cetățenia poate fi dovedită prin:

- documente care atestă cetățenia și care pot fi atribuite neechivoc unei persoane;
- orice tip de pașaport (național, diplomatic, de serviciu etc.) sau orice alt document de călătorie care indică cetățenia;
- cărți de înregistrare consulară;
- cărți de identitate (chiar dacă sunt provizorii sau temporare);
- document de călătorie pentru minori care înlocuiește pașaportul;
- documente de identitate provizorii;
- livrete sau permise militare;
- certificat de întoarcere în țară;
- alte documente acceptate de părți.

Dovada *prima facie* a cetățeniei, se poate face, în special, prin intermediul documentelor specificate în acordul și/sau protocolul de implementare, chiar dacă perioada de valabilitate a acestora a expirat. În cazul în care se prezintă astfel de

documente, părțile consideră că cetățenia este stabilită, cu excepția cazului în care pot dovedi contrariul. Dovada *prima facie* a cetățeniei nu se poate face prin documente sau informații false.

Cetățenia unei persoane ce urmează a fi readmisă, poate fi prezumată prin (dovada *prima facie*):

- informații specifice de la autorități oficiale;
- legitimație de serviciu;
- permis de conducere;
- extras din registrele oficiale;
- carnet de marinar;
- fotocopii ale documentelor;
- declarații ale martorilor;
- particularitățile persoanei în cauză;
- limba vorbită de persoana în cauză;
- alte informații acceptate de părți.

Existența temeiului pentru readmisia resortisanților țărilor terțe și a apatriziilor poate fi dovedită prin:

- ștampila de intrare sau echivalent în documentul de călătorie;
- ștampila de ieșire dintr-un stat vecin, luând în considerare ruta de călătorie și data trecerii frontierei;
- ștampila de intrare într-un document de călătorie fals sau falsificat;
- amprente luate de autorități la momentul trecerii frontierei;
- viză sau permis de ședere valabile, emise de statul solicitat;
- orice tip de documente, certificate și facturi nominale (de exemplu, facturi de hotel, programări la medic/stomatolog, cartele de acces în instituții publice/private etc.) care indică în mod clar că persoana în cauză a stat pe teritoriul statului solicitat;
- bilete nominale și/sau liste cu pasageri ale companiilor aeriene, feroviare, navale sau ale societăților de transport rutier care dovedesc prezența și itinerariul persoanei în cauză pe teritoriul statului solicitat;
- declarații oficiale făcute de personalul autorității de frontieră care pot atesta că persoana în cauză a trecut frontiera;
- alte documente și informații acceptate de părți.

Existența temeiului pentru readmisia resortisanților țărilor terțe și a apatriziilor poate fi prezumată prin:

- informații arătând că persoana în cauză a recurs la serviciile unui curier sau ale unei agenții de voiaj;
- declarație oficială făcută de persoana în cauză, de membri ai familiei sau de parteneri de călătorie în cadrul unor proceduri judiciare sau administrative;

- declarații oficiale făcute de martori care pot atesta că persoana în cauză a trecut frontiera;
- informații privind identitatea și/sau șederea unei persoane, furnizate de o organizație internațională);
- alte documente și informații acceptate de părți.

Aceste documente și informații pot fi considerate ca dovadă indirectă a existenței temeiului pentru readmisia resortisanților țărilor terțe și a apatrizilor și ele pot fi acceptate de părți.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 1152 din 22.10.2007 cu privire la inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului interguvernamental privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală [42] au fost inițiate negocieri asupra proiectului Acordului interguvernamental privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală cu 28 state: *Federația Rusă, Republica Uzbekistan, Republica Tadjikistan, Georgia, Republica Azerbaidjan, Republica Armenia, Republica Kazahstan, Republica Belarus, Republica Kîrgîzstan, Turkmenistan, Republica, Republica Liban, Republica Islamică Pakistan, Regatul Hașemit al Iordaniei, Statul Islamic al Afganistanului, Republica Islamică Iran, Republica Irak, Republica Populară Chineză, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Irlanda, Regatul Danemarca, Republica Islanda, Republica Bosnia și Herțegovina, Muntenegru și Republica Serbia.*

În prezent, între Republica Moldova și alte state sunt realizate următoarele acorduri privind readmisia:

- **Comunitatea Europeană** – neaplicabil Regatului Danemarcei (10.10.2007);[1]
- **Norvegia** (09.08.2006);[2]
- **Macedonia** (31.10.2008);[3]
- **Serbia** (28.02.2011);[4]
- **Danemarca** (22.03.2011);[12]
- **Confederația Elvețiană** (19.05.2010);[5]
- **Bosnia și Herțegovina**, 17.05.2012;[6]
- **Muntenegru** (17.05.2012);[7]
- **Turcia** (01.11.2012);[8]
- **Albania** (18.10.2013);[9]
- **Georgia** (22.03.2011);[10]
- **Kazahstan** (02.09.2015);[11]
- **Ucraina** (06.10.2017).[13]

De către Republica Moldova au fost purtate negocieri în etapă finală cu Federația Rusă, Armenia și Azerbaidjan, iar cu Republica Libaneză și Kîrgîzstan au fost demarate negocierile.

În prezent, între Republica Moldova și alte state sunt realizate următoarele protocoale adiționale de implementare:

- Austria;[16]
- Albania;[15]
- Bulgaria;[18]
- Cehia;[19]
- Estonia;[21]
- Ungaria;[35]
- Germania;[23]
- Letonia;[26]
- Lituania;[27]
- Malta;[28]
- România;[30]
- Polonia;[29]
- Slovacia;[32]
- Statele Benelux;[17]
- Confederația Elvețiană;[20]
- Spania;[34]
- Grecia;[24]
- Slovenia;[33]
- Italia;[25]
- Serbia;[31]
- Georgia;[22]
- Kazahstan;[14]
- Ucraina.[36]

Nu au fost semnate protocoale adiționale de implementare cu:

- Cipru;
- Suedia;
- Portugalia;
- Finlanda;
- Irlanda;
- Marea Britanie;
- Spania.

În proces de negocieri pe marginea semnării protocoalelor adiționale de implementare rămân a fi la moment Portugalia și Cipru.

Din 492 cereri de readmisie înregistrate pe parcursul anului 2018, au fost refuzate în procedură doar 34 cereri, sau 6,91 % (*Germania – 23, Austria – 4, Elveția – 3, Suedia – 1, Polonia – 1, Norvegia-1, România-1*) pe motiv că persoanele indicate în cereri nu au fost identificate ca cetățeni ai RM (12 luni 2017

au fost refuzate 108 cereri, cca 12,51 % (Germania – 90, Elveția – 8, Suedia – 4, Polonia – 4, Austria – 2)).

La fel, din numărul total de cereri, 158 au fost înaintate în privința persoanelor de vârstă minoră (Germania-149, Olanda-8, Ungaria-1) dintre care cereri refuzate nu au fost (anul 2017, au fost înaintate în privința persoanelor de vârstă minoră 327 de cereri (308 – Germania, 14 – Suedia, 3 – Austria, 2 – Elveția) dintre care 11 refuzate (Germania) cca 3,36 %).

Acordurile de readmisie au un impact direct asupra managementului migrației și acesta se referă la aspecte benefice și eficiente în procesul îndepărtării străinilor și reîntoarcerii cetățenilor proprii.

Printre principalele aspecte pot fi menționate:

- reducerea migrației ilegale;
- eficientizarea procedurii de returnare forțată (proceduri de readmisie rapide și eficiente);
- întărirea cooperării între autoritățile statelor implicate;
- oportunități de migrație legală (facilitarea vizelor, parteneriate de mobilitate etc.), etc.

Accentul pentru negocierea și încheierea acordurilor de readmisie ar trebui să fie pus pe statele de unde provin migranții ilegali.

Actual în topul cetățenilor străinilor contravenții din domeniul încălcării regilor de ședere sau de plasare în câmpul muncii și îndepărtării sub escortă se află și cetățenii Federației Ruse, Statului Israel, Republicii Azerbaidjan, Republicii Armenia, Sri Lanka, Republicii Islamice Afganistan, Republicii Tadjikistan, Bangladesh, Republicii Uzbekistan, India, Siria – state cu care Republica Moldova nu are încheiate acorduri de readmisie.

Evoluția numărului de străini în raport cu statele de origine ale acestora, anii 2018, 2017, 2016:

Contravenții

Țara de origine	2018	2017	2016
Ucraina	685	626	744
Federația Rusă	538	504	618
România	228	265	229
Israel	184	172	334
Turcia	173	210	177
Italia	90	100	91
Azerbaidjan	65	53	55
SUA	60	69	35
Uzbekistan	53	44	44
Armenia	38	43	37
Tadjikistan	37	18	25
Kazahstan	28	18	37
India	20	17	5
Siria	19	29	15
Alte state	395	627	419
Total	2613	2795	2865

Îndepărtări sub escortă

Țara de origine	2018	2017	2016
Ucraina	25	35	36
Turcia	22	11	8
Federația Rusă	8	9	42
Israel	4	8	3
Tadjikistan	4	3	4
Azerbaidjan	3	4	1
România	4	3	11
Uzbekistan	1	4	4
Maroc	2	0	0

Kazahstan	2	0	0
Letonia	1	0	0
Bosnia Herțegovina	2	1	0
Congo	1	0	0
SUA	1	0	0
Belarus	0	5	2
Armenia	0	2	0
Liban	0	2	0
Alte state	6	16	10
Total	86	103	121

Evoluția numărului persoanelor readmise în/din Republica Moldova în funcție de statul solicitant, anii 2016, 2017, 2018.

Statul solicitant	Cereri de readmisie prezentate RM			Informații despre transfer primite			Persoane transferate cu succes în RM			Cereri de readmisie prezentate de RM			Persoane transferate cu succes din RM		
	2018 12 luni	2017 12 luni	2016 12 luni	2018 12 luni	2017 12 luni	2016 12 luni	2018 12 luni	2017 12 luni	2016 12 luni	2018 12 luni	2017 12 luni	2016 12 luni	2018 12 luni	2017 12 luni	2016 12 luni
Austria	9	16	3	1	6	1	6								
Franța				202	199	156	83	122	97						
Elveția	19	25	13	8	4	3	8	2	5						
Germania	411	769	1158	19	11	22	312	711	269						
România	4	2	6	2	1	5	2	1	5	1	2		1	2	
Belgia	6	10	7	1		2			2		1				
Polonia	9	10	1	4	4	2	4	3	1	1					
Norvegia	2	3	2												
Suedia	8	25	5	3	1		3	1							
Italia	2	1	4			1			1						
Olanda	19	1		2			1								
Spania	2			1	1										
Ungaria				2	1	10	1	9							
Ucraina	1	1			1					28			12		
Bulgaria		1													
Turcia										2			2		
Bosnia și Herțegovina										2			2		
Latvia										1			1		
Kazahstan										1			1		
Total	492	864	1199	245	229	202	413	849	389	34	2	3	18	1	2

Lipsa acordurilor de readmisie cu statele de origine ale migranților ilegali reprezintă un gol în gestionarea migrației iregulare și returnarea cetățenilor străini aflați în situație de ședere ilegală pe teritoriul național, deși la nivel național Republica Moldova a inclus în Planul de acțiuni pentru anii 2016-2020 privind implementarea strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020), [40] acțiunea ”Inițierea consultărilor bilaterale privind negocierea acordurilor de readmisie cu statele de origine a migranților” la obiectivul ”Returnarea și Readmisia”.

Prin urmare, se impune implementarea metodelor și tehnicilor noi pentru a da atractivitate negocierii și încheierii acordurilor de readmisie cu statele de unde provin migranții iregulari.

Referințe bibliografice:

1. Acord între Comunitatea Europeană și Republica Moldova privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Bruxelles la 10.10.2007;
2. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Regatului Norvegiei privind readmisia propriilor cetățeni și cetățenilor statelor terțe, încheiat la Chișinău la 31.03.2005 (în vigoare din 09.08.2006);
3. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Macedonia privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală, încheiat la Chișinău la 31.10.2008 (în vigoare din 10.09.2009);
4. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Serbia privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală, încheiat la Ljubljana la 28.02.2011 (în vigoare din 01.11.2012);
5. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Consiliul Federal Elvețian privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală, încheiat la Chișinău la 19.05.2010 (în vigoare din 01.02.2011);
6. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Consiliul de Miniștri al Bosniei și Herțegovinei privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Brdo pri Kranju la 17.05.2012 (în vigoare din 01.02.2014);
7. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Muntenegrului privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Brdo pri Kranju la 17.05.2012 (în vigoare din 01.05.2013);
8. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Ankara la 01.11.2012 (în vigoare din 01.06.2014);

9. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Consiliul de Miniștri al Republicii Albania privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la București la 18.10.2013 (în vigoare din 20.03.2014);
10. Acord dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Georgiei privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Chișinău la 06.10.2014;
11. Acord dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Kazahstan privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Minsk la 02.09.2015;
12. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Regatului Danemarcei privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală, încheiat la Copenhaga la 22.03.2011 (în vigoare din 01.09.2011);
13. Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei privind preluarea și returnarea persoanelor la frontiera de stat moldo-ucraineană, încheiat la Chișinău, la 11 martie 1997;
14. Protocol de implementare al Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Kazahstan privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Minsk la 02.09.2015;
15. Protocol pentru implementarea Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Consiliul de Miniștri al Republicii Albania privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la București la 18.10.2013 (în vigoare din 02.08.2014);
16. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federal al Austriei privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Chișinău la 25.09.2010;
17. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernele Statelor Benelux (Regatul Belgiei, Marele Ducat de Luxemburg, Regatul Țărilor de Jos) privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Bruxelles la 25.01.2013;
18. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Bulgaria privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Pravets la 16.11.2011;
19. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Ceha privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Praga la 29.11.2011 (în vigoare din 01.03.2012);

20. Protocol de implementare la Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Consiliul Federal Elvețian privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală dintre Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova și Departamentul Federal al Justiției și Poliția Confederației Elvețiene, încheiat la Chișinău la 19.05.2010 (în vigoare din 01.02.2011);
21. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Estonia privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Atena la 01.12.2009 (în vigoare din 10.05.2010);
22. Protocol de implementare al Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Georgiei privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Chișinău la 06.10.2014;
23. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Federale Germania privind implementarea Acordului din 10 octombrie 2007 dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Berlin la 21.09.2010;
24. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Elene privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, semnat la Bruxelles, încheiat la Atena la 28.03.2014;
25. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Italiene de implementare a Acordului între Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Chișinău la 12.05.2015 (în vigoare din 14.11.2015);
26. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Letone privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Chișinău la 01.10.2010 (în vigoare din 29.10.2010);
27. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Lituania privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală (Protocol de implementare), încheiat la Chișinău la 29.09.2010 (în vigoare din 06.12.2011);
28. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Maltei privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Roma la 24.01.2011 (în vigoare din 24.01.2011);

29. Protocol de implementare între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Polone privind Acordul dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Mátraháza la 11.10.2012 (în vigoare din 23.03.2015);
30. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României pentru aplicarea Acordului între Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la București la 25.03.2010 (în vigoare din 01.10.2010);
31. Protocol de implementare a Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Serbia privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală, încheiat la Ljubljana la 28.02.2011 (în vigoare din 01.11.2012);
32. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Slovace privind implementarea Acordului între Comunitatea Europeană și Republica Moldova privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală, încheiat la Bratislava la 13.05.2010 (în vigoare din 23.07.2010);
33. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Slovenia privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Brdo pri Kranju la 11.11.2014;
34. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Regatului Spaniei privind implementarea Acordului dintre Comunitatea Europeană și Republica Moldova privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală, încheiat la Madrid la 22.10.2013 (în vigoare din 16.01.2014);
35. Protocol între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Ungare privind implementarea Acordului dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală, încheiat la Budapesta la 19.02.2010 (în vigoare din 04.05.2011);
36. Protocol de implementare al Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de miniștri privind readmisia persoanelor, încheiat la Chișinău la 15.12.2017;
37. Directiva 2008/115/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală, adoptată la Strasbourg la 16 decembrie 2008.
38. Legea nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova;

39. Hotărârea Guvernului nr. 492 din 07.07.2011 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedurile de returnare, expulzare și readmisie a străinilor de pe teritoriul Republicii Moldova;
40. Hotărârea Guvernului nr. 736 din 10.06.2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru anii 2016-2020 privind implementarea Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020);
41. Hotărârea Guvernului nr. 442 din 17.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului privind mecanismul de încheiere, aplicare și încetare a tratatelor internaționale;
42. Hotărârea Guvernului nr. 1152 din 22.10.2007 cu privire la inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului interguvernamental privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală.

NAȚIONALITATEA GRUPULUI TRANSNAȚIONAL DE SOCIETĂȚI

NATIONALITY OF THE TRANSNATIONAL CORPORATIONS

Dumitru MELNIC, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: At the moment, there is a higher flow of trade relations and their expansion over a larger area, trying to cover as developed markets as possible, that the territory of a single state becomes too small. Crossing the borders of a country has the effect of attributing the international character of these relations.

The participation of the companies in this type of relations raises problems regarding the legal-organizational form under which they can appear in the commercial relations, the determination of the nationality of the companies, the international recognition of the legal personality of these companies, the law applicable to the companies, etc.

Cuvinte-cheie: the transnational corporations, crossing the borders, incorporation, piercing the corporate veil, lifting the corporate veil

Comerțul internațional se desfășoară și se realizează aproape în exclusivitate de către întreprinderi specializate ce se prezintă sub forma de persoane juridice.

Cea mai tradițională categorie de subiecte de drept al comerțului internațional sunt societățile comerciale. Codul Civil în art.106 prevede că „Societate comercială este organizația comercială cu capital social constituit din participațiuni ale membrilor (asociaților) [1].”

Societatea comercială ca atribut de identificare are o denumire (firma socială), un domiciliu (sediul social) și o naționalitate.

Toate sistemele de drept național recunosc societăților comerciale calitatea de comerciant, însă statutul lor juridic diferă de la un sistem de drept la altul.

Numai legislația națională poate stabili condițiile de organizare, înregistrare, funcționare și dizolvare a societății comerciale.

Dezvoltarea relațiilor economice internaționale implică participarea societăților comerciale înregistrate pe teritoriul unui stat în relații de comerț pe teritoriul altui stat. Acest fapt impune problema efectuării unei distincții între participanții la raporturile de comerț în funcție de naționalitate. Apartenența la un anumit stat este temeiul în baza căruia se determină legea națională a societății comerciale și naționalitatea acesteia. Naționalitatea persoanei juridice este expresia competenței unui stat de a stabili legătura cu naționalii săi și servește pentru determinarea condiției juridice a străinilor.

În contextul globalizării cele mai puternice și dinamice societăți comerciale de pe glob sunt societățile transnaționale, forța acestora fiind determinată de volumul

imens de bunuri și servicii derulat de companiile grupate sub această denumire generică. Fie că sunt denumite corporații transnaționale, companii multinaționale sau firme internaționale, în sensul cel mai larg, ele definesc acele firme ce își desfășoară activitatea dincolo de granițele unei țări, considerată țară de origine, prin unități „de producție”, controlate într-o măsură mai mare sau mai mică de „compania mamă”.

Societățile transnaționale reprezintă adevărate centre de putere economică pe plan mondial. Ele sunt principalii agenți economici în relațiile internaționale, generatorii principalelor fluxuri financiar-monetare internaționale [2, p.11].

Societatea transnațională a fost definită de comisia societății transnaționale a ONU ca un grup de entități economice care operează în două sau mai multe țări ori într-un sistem de luare a deciziei, care permit unuia sau mai multor centre de decizie să exercite o influență sub diferite forme asupra entităților componente în ceea ce privește elaborarea politicii coerente sau comune și folosire în comun, a resurselor sau informațiilor [3, p.335].

Din punct de vedere juridic, societățile transnaționale sunt acele societăți comerciale, care chiar de la constituirea lor se fundamentează pe elemente fără caracter național (cum sunt: capitalul ce provine de la asociați din țări diferite, stabilirea uneori a mai multor sedii principale în țări diferite etc.) și care sunt lipsite de o legătură juridică cu anumit stat, astfel că în privința lor nu primește vocație nici una din legile naționale, iar litigiile izvorâte din interpretarea și aplicarea actelor lor constitutive sunt scoase total sau parțial de sub competența instanțelor naționale, spre a fi date spre soluționare unor instanțe speciale.

Grupul transnațional de societăți nu poate avea o naționalitate unică și nici o lege aplicabilă unică, deoarece un grup transnațional de societăți nu înseamnă o singură societate, ci un grup de societăți sau alte entități de afaceri conectate și integrate într-o entitate multinațională.

Naționalitatea unui grup transnațional de societăți nu poate fi unică și datorită faptului că, în absența personalității juridice a grupului, nu se poate recunoaște naționalitatea acestuia, care este un atribut al personalității juridice.

În prezent, nu există un statut juridic al grupului transnațional de societăți. Forma clasică a grup transnațional de societăți este aceea a unui grup de societăți în care o societate-mamă controlează filialele ei prin intermediul acțiunilor sau altor forme de proprietate. Prin urmare, stabilirea naționalității și a legii aplicabile unui grup transnațional de societăți înseamnă stabilirea naționalității și a legii aplicabile fiecărei unități componente.

Naționalitatea fiecărei societăți din grup se stabilește utilizând criteriile clasice (în funcție de sistemul de drept de referință) și anume acelea ale sediului social, înregistrării (*incorporation*), criteriul controlului; acestea nu pot determina, însă, naționalitatea grup transnațional de societăți în integralitatea lui, ci doar a fiecărei unități componente a acestuia.

Potrivit art.1596 alin (1) din Codul Civil, legea națională a persoanei juridice se consideră legea statului pe al cărui teritoriul persoana juridică este constituită. Prin urmare, în dreptul conflictual al Republicii Moldova criteriul de drept comun pentru determinarea naționalității persoanei juridice este criteriul încorporării, adică locul constituirii și înregistrării acesteia [4, p.67].

Codul civil român la rândul său, în art. 2571 alin. (1), arată că persoana juridică are naționalitatea statului pe al cărui teritoriu și-a stabilit, potrivit actului constitutiv, sediul social.

Prin urmare, criteriul determinării naționalității este acela al sediului social statutar. Prin excepție, potrivit art. 2571 alin. (2), în cazul în care există sedii în mai multe state, determinant pentru a identifica naționalitatea persoanei juridice este sediul real. Prin sediu real se înțelege locul unde se află centrul principal de conducere și de gestiune a activității statutare, chiar dacă hotărârile organului respectiv sunt adoptate potrivit directivelor transmise de acționari sau asociații din alte state [5].

Având în vedere acest criteriu special pentru determinarea naționalității persoanei juridice, autorul Valeriu Babără susține că în dreptul Republicii Moldova, în unele cazuri, este aplicabil criteriul mixt, în sensul că se utilizează pentru societățile comerciale *criteriul încorporării* împreună cu *criteriul sediului social*.

În comerțul internațional, în mod frecvent societatea poate avea sedii în mai multe state. Aplicarea în toate aceste cazuri a criteriului sediului social real poate conduce la conflicte de legi în stabilirea naționalității. De exemplu, o instanță din România ar putea considera că o societate are naționalitatea statului unde se află sediul ei real, iar în statul respectiv să existe prevederi care să arate că naționalitatea se stabilește potrivit sediului statutar. De aceea, această prevedere a fost interpretată în literatura juridică de specialitate ca fiind una excepțională, care se aplică în situația în care sediul statutar se dovedește a fi fictiv și nu în fiecare situație în care societatea are sedii în mai multe state [6, p.11].

Deci, regula în dreptul internațional privat român este criteriul sediului statutar, care este similar cu criteriul *incorporation* din *common law*, iar excepția este criteriul sediului social real. Dezavantajul criteriului sediului social real este acela că nu asigură stabilitatea sediului, locul de gestiune și conducere a societății putând suferi modificări în timp. În sistemul de drept romano-germanic se folosește, în multe state, criteriul sediului social real, cu tendința, însă, a orientării spre criteriul sediului statutar.

Criteriul *incorporation* pentru determinarea naționalității societății se folosește, mai ales, în sistemul de drept anglo-saxon. Conform criteriului *incorporation*, societatea are naționalitatea statului pe teritoriul căruia a îndeplinit formalitățile de constituire și a fost înregistrată/înmatriculată. Acest criteriu seamănă cu cel al sediului statutar din statele de tradiție romano-germanică. Criteriul

incorporation prezintă avantajele simplității și stabilității, naționalitatea societății nefiind influențată de modificarea sediului sau de locul activităților principale ale acesteia. Dezavantajul principal este considerat riscul potențial de fraudă și de fictivitate, fondatorii înregistrând societatea într-un stat „atractiv”, mai ales din punct de vedere fiscal, cu intenția de a desfășura activitatea principală într-un alt stat, eludând astfel dispozițiile lui legale. Criteriul controlului are o utilizare redusă. Prin control se înțelege puterea exercitată de acționari cu privire la conducerea și funcționarea societății. Este, însă, dificil de stabilit, în vederea determinării naționalității societății, cine deține capitalul, care este identitatea reală a acționarilor și care este cetățenia lor.

În stabilirea naționalității grupului transnațional de societăți se poate utiliza și *instituția piercing the corporate veil/lifting the corporate veil*, în traducere, străpungerea vălului corporativ. Aceasta este o instituție de proveniență anglo-saxonă, care înglobează totalitatea ipotezelor în care personalitatea juridică a unei societăți este ignorată, pentru a vedea dincolo de vălul corporativ și a stabili reala naționalitatea societății. Ridicarea vălului corporativ este un termen care descrie, deci, procedura de ignorare a personalității juridice a unei societăți pentru a ajunge la persoana sau persoanele din spatele structurii corporative.

În prezent instituția străpunerii vălului corporativ a început să fie utilizată în practica judiciară din România.

În cazul unui grup de societăți, prin confuziune de patrimonii, societățile din grup sunt instrumente utilizate pentru realizarea interesului grupului, iar personalitate lor juridică este fictivă.

Referințe bibliografice:

1. Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86/661 din 22.06.2002, Art. 106
2. M. Cartas, Impactul activităților societăților transnaționale, Academia Română, București 2002, p. 11
3. V. Rusu, Gh. Focșa., Cur de drept comercial, Chișinău 2006, p. 335
4. V. Babără, Aspecte de drept internațional privat privind regimul persoanelor juridice străine, În Revista științifică Studia Universitatis Moldaviae, seria științe sociale nr.3, CEP, USM, Chișinău, 2013, p.67
5. Codul Civil al României din 17 iulie 2009 publicat în Lege nr. 287 din 2009, art. 2571, În: <http://legislatie.just.ro/Public/DetailsDocument/175630>
6. Ungureanu Carmen, Grupul transnațional de societăți, În: Conferința Internațională Bială ”Sistemul juridic între stabilitate și reformă”, Craiova, 6-7 octombrie 2017, p. 11.

**REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI
JURIDIC NAȚIONAL**

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE
INTERNAȚIONALĂ**

01-02 octombrie 2019

CULEGEREA COMUNICĂRILOR

Volumul I

Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar . Formatul 70x100 $\frac{1}{12}$.
Coli de tipar 58,6. Coli editoriale 47,0.
Comanda . Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009